İSTİKLAL MAHKEMELERİ

استقلال محكمه لری

CİLT 1

EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETİNDİR

İSTİKLAL MAHKEMELERİ

(Kanun, Gerekçe ve Genel Kurul Tutanakları)

CİLT - 1

TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları No.: 1

TBMM Başkanlığı İdari Teşkilatı Adına Yayımlayan
Dr. İrfan NEZİROĞLU

Proje Koordinatörü
Doç. Dr. Abdulhekim KOÇİN

Yayına Hazırlayanlar
Mehmet ŞAHİN
Kerim AKAR
Hanefi ERKUL
Ömer KESİKBAŞ
Eyüp ERTÜREN
Mustafa ÇAKMAKÇI
Özgür YAYDEMİR
Sebile YILDIZ AYBAK
Ayfer ÇOŞKUN TÖREN

Redaksiyon
Dr. Necati SUNGUR

Teknik Destek
Arşiv Birimi
Dijital İşlemler Birimi

Tasarım
Işık ARSLAN

Yayın Adresi
TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı
Bakanlıklar / ANKARA

İletişim
Tel: 0312 4206891
Faks: 0312 4207548
www.tbmm.gov.tr

ISBN: 978-975-8805-45-7 (Tk. No.)
ISBN: 978-975-8805-46-4 (Cilt 1)

Her türlü yayın hakkı saklıdır.

Baskı
TBMM Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanlığı Basımevi
Ankara-2015

İçindekiler

Sunuş V

Cemil ÇİÇEK
Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı

Ön Söz VII

Dr. İrfan NEZİROĞLU
TBMM Genel Sekreteri

Giriş IX

Doç. Dr. Abdulhekim KOÇİN
Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri
Başkan Yardımcısı

1. Bölüm XV

İSTİKLAL MAHKEMELERİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER 1

1. **Kuruluş Gerekçeleri, Kurulan Mahkemeler ve Görev Süreleri** 1
   - a) Mahkemelerin kuruluş gerekçeleri 1
   - b) Kurulan mahkemeler ve görev süreleri 6
2. **Üyelerin Seçimi ve Seçilen Üyelerin Biyografileri** 8
   - a) Üyelerin seçimi 8
   - b) İstiklal Mahkemelerinde görev yapanların alfabetik listesi ve kısa biyografileri 12
3. **Yasal Dayanaklarına Göre İstiklal Mahkemelerinin Karakteristik Özellikleri** 36
4. **Mahkemelerin Görev Alanları ve İşleyiş Tarzları** 38
   - a) Görev alanları 38
   - b) İşleyiş tarzları 38

2. Bölüm 41

İSTİKLAL MAHKEMELERİNİN KURULUŞUNA DAYANAK TEŞKİL EDEN KANUNLAR 43

1. Hıyanet-i Vataniye Kanunu: Gerekçe ve Genel Kurul Tutanakları 43
2. Firariler Hakkında Kanun: Gerekçe ve Genel Kurul Tutanakları 112
3. İstiklal Mehakimi Kanunu: Gerekçe ve Genel Kurul Tutanakları 163
4. Takrir-i Sükûn Kanunu: Gerekçe ve Genel Kurul Tutanakları 238

Ekler 267

Sunuş

Türkiye Büyük Millet Meclisinin hafızasını oluşturan arşivin, üzerinde en çok tartışılan ve en çok merak edilen evrakı, şüphesiz İstiklal Mahkemelerine ait olanlarıdır.

Ayrı bölgelerde kurulan İstiklal Mahkemelerine ait bu evrak, günümüze kadar arşivimizde özenle muhafaza edilmiştir. Söz konusu evrak üzerinde daha önceki dönemlerde kimi zaman sınırlı da olsa kurum dışından bazı araştırmacılara verilen izinlerle birtakım incelemeler yapılmıştır. Bu çalışmaların yanı sıra TBMM Başkanlığınca yine geçmiş dönemlerde yapılan görevlendirmelerle eksik de olsa karar defterlerinden bir kısmının günümüz alfabesine çeviri işlemleri de yapılmıştır. Ancak anılan mahkemelerin karar defterlerinin geçmişte yapılan bu çevirileri, araştırmacıların güvenle kullanabilecekleri yeterli çalışmalar değildir.

TBMM'de bir proje olarak İstiklal Mahkemesi evrakı dosyalarında yer alan 12 mahkemeye ait belgelerin bilimsel ölçütler çerçevesinde tasnif edilmesi, elektronik ortama aktarılması ve indekslerinin yapılması ilk kez bu ekip tarafından gerçekleştirilmiştir. Anılan mahkemelerin karar defterlerinin Osmanlı Türkçesinden günümüz alfabesine çevirisi de yine bu proje kapsamında yapılmıştır. Elinizdeki bu kitap böyle bir çalışmanın ürünüdür.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı olarak, Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığımız tarafından analizi, tasnifi, elektronik ortama aktarılması ile mahkemelerin karar defterlerinin orijinal hâli, çevirisi, zabıtları ve mahkemelere ait diğer belgelerin yer aldığı bu çok önemli çalışmayı yaklaşık 95 yıl sonra araştırmacıların hizmetine sunarak siyaset tarihimize önemli bir katkı yapmış olmanın haklı onurunu yaşıyoruz.

Bu belgelerin internetten araştırmacıların kullanımına açılması ve kitap olarak da basılması, büyük devlet olarak tarihimize sahip çıkmamızın bir gereği olduğu kadar, geçmişimizden dersler çıkararak geleceğe barış ve huzur içinde güvenle yürüdüğümüzün de bir göstergesidir.

İyi bir ekip çalışması sonucunda ortaya konan bu kitap, bu hâliyle siyasi tarihimizin, özellikle Cumhuriyetimizin kuruluş yıllarına denk gelen çok önemli bir döneme ışık tutmakta ve bu alanda çalışan araştırmacılar için güvenilir bir başucu kaynağı olarak önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

İstiklal Mahkemeleriyle ilgili yayın çalışmamız şüphesiz bununla sınırlı kalmayacak; bu 12 mahkemeden baskıya hazır hâle getirilen İstanbul ve Elcezire İstiklal Mahkemelerinin karar defterleri ve zabıtları kısa sürede Başkanlığımız tarafından basılacaktır. Çevirileri yapılan ancak indeks, tasnif ve elektronik ortama aktarma çalışmaları devam eden diğer mahkemelerin karar defterleri, zabıtları ve mahkemelere ait diğer belgelerin orijinal hâlleri bilahare peyderpey yayımlanacaktır.

Son söz olarak, bu önemli projenin tamamlanmasında pek çok kişinin emeği ve göz nuru vardır. Bu sebeple projenin koordinatörü başta olmak üzere projenin gerçekleşmesinde ve bu kitabın hazırlanmasında emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Cemil ÇİÇEK
Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı

Ön Söz

TBMM Başkanlığı ve İdari Teşkilatı olarak, ülkemizin siyasi, tarihî ve bilimsel birikimine büyük önem veriyoruz. Arşivimizde yaklaşık 95 yıldır özenle muhafaza ettiğimiz İstiklal Mahkemeleri dosyalarına ait arşiv belgeleri de bu birikimimizin önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Ancak genelde milletimizin, özelde Türkiye Büyük Millet Meclisinin hafızasını oluşturan arşivimize önem vermek onu sadece muhafaza etmekten ibaret değildir. Geçmişten çıkaracağımız derslerle geleceği inşa edeceğiz. Ancak geçmişten dersler çıkarabilmemiz için ecdadımızın bize miras olarak bıraktığı eserleri ve arşiv hazinemizi iyi değerlendirmemiz, bunları en yararlı şekilde gelecek kuşaklara aktarmamız gerekir.

İstiklal Mahkemeleri dosyalarına ait arşiv belgelerini bir proje çerçevesinde erişim amaçlı olarak ele alıp bilimsel metotlarla tasnif etmemiz, elektronik ortama aktarıp indekslerini çıkarmamız, mahkemelere ait karar defterlerinin Osmanlı Türkçesinden günümüz alfabesine çevirisini yapmamız milletimize ve gelecek kuşaklara olan sorumluluğumuzun bir gereğidir.

Bu proje, TBMM Başkanlığının 11 Mart 2010 tarih ve 3967 sayılı Olurlarıyla başladı ve Olur doğrultusunda 24 Aralık 2010-06 Eylül 2011 tarihleri arasında İstiklal Mahkemelerine ait dosyaların envanteri çıkarıldı.

Envanter çalışması tamamlandıktan sonra Osmanlı Türkçesi konusunda uzman personel ile Kurum içerisinde düzenlenen Osmanlı Türkçesi eğitiminde başarı sağlayanlar arasından sınavla seçilmiş personelden oluşan bir proje ekibi oluşturuldu. Daha sonra arşivimizde bulunan 12 İstiklal Mahkemesine ait 26 adet karar defterinin Osmanlı Türkçesinden günümüz alfabesine çevirisi ve aynı ekip içinden oluşturulan kontrol ekibi tarafından da ikinci okumaları yapıldı.

Bu çalışmaların ardından söz konusu mahkemelere ait dosya muhteviyatının tasnif, kataloglama ve elektronik ortama aktarma aşamalarını doğru planlamak ve bir yol haritası çıkarmak için Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğüne bağlı Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı ile İstanbul'da bulunan Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığında incelemeler yapıldı ve buralarda iş akış şemaları çerçevesinde uygulamalı olarak çalışmalarda bulunuldu.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü ile yapılan mutabakat çerçevesinde Kurumumuz bünyesinde tasnif, kataloglama ve elektronik ortama aktarma aşamalarında proje ekibine yol göstermek amacıyla geçici olarak görevlendirilen iki uzman personelden ve yine anılan kurumlarda yapılan incelemelerden elde edilen bilgiler ışığında İstiklal Mahkemeleri dosyalarının tasnif projesi hazırlandı ve tasnifin yapılabilmesi için de TBMM'de ilk kez bir tasnif ünitesi kuruldu.

Daha sonra mahkemelere ait dosyaların analizi, tasnifi, elektronik ortama aktarılması ve indeksleri yapılmaya başlandı. İşlemleri tamamlanan mahkemelerle ilgili olarak da TBMM Başkanlığından alınan Olur gereği söz konusu evrakın elektronik ortamda hizmete sunulması ve

yayına uygun olup olmadığı hususunda Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumundan uzman görüşü alındı.

Bu aşamalardan sonra hazırlanan çalışmanın 1. Cildi olan bu kitabın Giriş bölümünde İstiklal Mahkemelerinin kuruluş süreci ve bu sürece götüren şartlar özet olarak verildi.

Giriş bölümünden sonra I. Bölümde İstiklal Mahkemelerinin kuruluş gerekçeleri, bu mahkemelere bakan üyelerin seçimi ve kısa biyografileri; yasal dayanaklarına göre İstiklal Mahkemelerinin karakteristik özellikleri; mahkemelerin görev kapsamları ve işleyiş tarzları ile ilgili kısa bilgiler verildi.

II. Bölümde İstiklal Mahkemelerinin kuruluşuna dayanak teşkil eden kanunlara, kararlara ve Genel Kurul tutanaklarına yer verildi.

Çalışmanın Ekler bölümünde ise İstiklal Mahkemeleri ile ilgili basında çıkan bazı haberlerin yer aldığı gazete kupürlerine yer verildi.

TBMM Arşivinde bulunan İstiklal Mahkemeleri ile ilgili belgelerden yararlanılarak yapılan bu çalışma aynı zamanda seri hâlinde yayımlamayı planladığımız İstiklal Mahkemelerinin ilk cildidir. Daha sonraki ciltlerde, dikkatli bir biçimde Osmanlı Türkçesinden günümüz alfabesine çevirisi yapılmış söz konusu mahkemelerin karar defterlerinin orijinal hâli ve günümüz harflerine aktarılmış metni ile mahkeme zabıtlarının orijinal hâlleri araştırmacıların hizmetine sunulacaktır. Ancak bütün gayret ve dikkatlere rağmen özellikle el yazısı Osmanlı Türkçesi metinleri üzerinde yapılan çeviri yazı çalışmalarında eksiksiz ve hatasız bir metin ortaya koymanın mümkün olmadığı alan uzmanlarının malumudur. Araştırmacıların ve bu hususta bilgi sahibi olan okuyucuların yapıcı tenkitlerine her zaman ihtiyaç duyulduğu, hataların tarafımıza bildirilmesi durumunda daha sonraki baskılarda bunların dikkate alınıp düzeltileceği açıktır. Ayrıca, yapılan kusurların bu çalışmadaki gayretlere ve iyi niyete bağışlanması ümit edilmektedir.

Son söz olarak, projeye katkıda bulunan kurumlara, proje koordinatörü Doç. Dr. Abdulhekim KOÇİN'e, redaksiyon işlerini yapan Dr. Necati SUNGUR'a, çeviride görev alan; Mehmet ŞAHİN, Kerim AKAR, Hanefi ERKUL, Ömer KESİKBAŞ, Eyüp ERTÜREN, Mustafa ÇAKMAKÇI, Özgür YAYDEMİR, Sebile YILDIZ AYBAK, Ayfer ÇOŞKUN TÖREN'e, mizanpajını yapan Işık ARSLAN'a, projenin tamamlanmasında ve bu kitabın hazırlanmasında katkısı bulunduğu hâlde adlarını burada anamadığımız herkese teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Dr. İrfan NEZİROĞLU
TBMM Genel Sekreteri

Giriş

İstiklal Mahkemeleri, yakın tarihimizin üzerinde henüz yeterince inceleme yapılmamış en önemli, en çok merak edilen ve en çok tartışılan konularından biridir. Bu mahkemelerin bir kısmı Millî Mücadele'nin sürdüğü yıllarda, bir kısmı ise Cumhuriyetin ilanından kısa bir süre sonra kurulmuşlardır.

TBMM'nin arşivinde bu mahkemelere ait 914.000 sayfa civarında evrak bulunmaktadır. Kurulan ilk mahkemelerden bugüne kadar 95 yıl geçmesine rağmen ne yazık ki, çeşitli sebeplerle İstiklal Mahkemelerinin henüz tatmin edici, eksiksiz, güvenilir bir tarihi yazılamamış; arşivde muhafaza edilen söz konusu evrakın analitik tasnifi yapılamamış; indeksi ve istatistikleri çıkarılamamıştır. Bu sebeple İstiklal Mahkemelerinde tam olarak kaç kişinin yargılandığını ve ne tür cezalara çarptırıldığını, bunlardan ne kadarının infaz edildiğini bugünkü bilgilerimize göre tespit etmemiz mümkün değildir. Çünkü bu konuda sağlıklı bir rakam verebilmek için kurulan bütün mahkemelere ait belgelerin az önce ifade edildiği gibi eksiksiz bir biçimde tespit edilmesi, analitik tasniflerinin yapılması ve indekslerinin çıkarılması gerekir.

Konunun muhatabı olan Türkiye Büyük Millet Meclisi, 95 yıllık bir aradan sonra İstiklal Mahkemelerinin üzerindeki sır perdesini kaldırıp karar defterleri ve mahkeme zabıtları başta olmak üzere mahkemelere ait arşivinde bulunan her tür belge ve objeyi yorumsuz bir biçimde büyük bir kararlılık ve şeffaflıkla araştırmacıların ve ilgilenenlerin kullanımına açıyor.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, başlattığı bu yeni süreçle yakın siyasi tarihimizin önemli bir konusunun aydınlatılmasına katkıda bulunduğu gibi Türkiye'ye yakışır tarihî bir sorumluluğu da yerine getirmiş oluyor.

İtilaf devletleriyle imzalanan Mondros Mütarekesiyle birlikte Osmanlı Devleti resmen olmasa da fiilen sona erdi. Bunun üzerine Millî Mücadele'yi başarıya ulaştırmak ve elde kalan toprakları düşman istilasından korumak için 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi kuruldu. Kurulan Meclis'in en önemli sorunlarında biri askerlikten firar edenler oldu. Otoritenin sarsıldığı, düşman işgallerinin başladığı böyle bir dönemde soygun ve yağmacılık yapan firari askerler memleketteki otoriteye büyük zarar vermeye başladılar. Türkiye Büyük Millet Meclisi, kuruluşunun hemen sonrasında 29 Nisan 1920'de 2 numaralı Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nu çıkarmak suretiyle içerde güvenliği sağlamaya çalıştı. Ancak bu kanunun dört aylık uygulama süresinde beklenen sonuç alınamadı.

Bu konuda kesin bir sonucun alınabilmesi için o günkü şartlarda olağanüstü mahkemelerin varlığına ihtiyaç duyulduğundan, 11 Eylül 1920 tarihinde 21 numaralı Firariler Hakkında Kanun çıkarıldı. Çıkarılan bu kanuna dayanılarak İstiklal Mahkemelerinin kurulmasına, kurulacak olan mahkemelerin firar eden askerlerle ilgilenmesine ve bu konuda verecekleri kararların da temyizinin olmayacağına karar verildi. Bu kanundan bir hafta sonra 18 Eylül 1920'de Heyet-i Vekile'nin verdiği teklifle on dört yerde İstiklal Mahkemesi kurulması istendi ve aynı gün 45 numaralı Meclis Kararı ile Ankara, Eskişehir, Konya, Isparta, Sivas, Kastamonu, Kayseri olmak üzere yedi bölgede İstiklal Mahkemesinin acilen kurulması kararlaştırıldı.

Bu karardan sonra 26 Eylül 1920'de çıkarılan 28 numaralı Kanunla İstiklal Mahkemelerinin yetkileri genişletildi. Bu kararla mahkemelere askerlikten firar suçunun yanı sıra Hıyanet-i Vataniye Kanunu kapsamında bulunan askerî ve siyasi casusluk suçlarına bakma yetkisi de verildi. 27 Ekim 1920'de ise çıkarılan Meclis tezkeresiyle Kayseri İstiklal Mahkemesinin kurulmasına gerek olmadığına karar verildi. Ancak 9 Kasım 1920'de 68 numaralı Meclis Kararı ile bu mahkemelerin yanında Diyarbekir'de; 15 Kasım 1920'de ise 73 numaralı Meclis Kararı ile Pozantı'da birer İstiklal Mahkemesinin kurulması kararlaştırıldı. Ne var ki, Diyarbekir İstiklal Mahkemesinin görev süresi ve faaliyeti ile ilgili fazla bir bilgiye sahip değiliz.

Bu dönemde kurulan İstiklal Mahkemeleri askerlikten firar edenlerle alakalı davalara bakmanın yanı sıra gasp, soygun, iç güvenliği ihlal, bozgunculuk, casusluk gibi davalara da baktı. Ankara İstiklal Mahkemesi bu mahkemelerden farklı olarak gıyaben Sadrazam Damat Ferit Paşa, Rıza Tevfik, Reşat Halis, Çerkez Ethem'in davaları ile Mustafa Sağir ve Yeşil Ordu gibi siyasi ağırlıklı davalara da baktı.

Mahkemelerin dört aylık görevi sonrasında beklenen sonucun alınması üzerine, Ankara İstiklal Mahkemesi hariç, bu dönem İstiklal Mahkemeleri 17 Şubat 1921 tarihli 97 numaralı Meclis Kararıyla kapatıldı. Ankara İstiklal Mahkemesi ise 31 Temmuz 1922 tarihine kadar görevine devam etti.

Ankara İstiklal Mahkemesi dışındaki mahkemelerin kaldırılmasından sonra firar, casusluk, gasp ve soygunculuğun yeniden arttığı, iç güvenliğin yeniden bozulmaya başladığı gerekçesiyle 23 Temmuz 1921 tarihli 140 numaralı Meclis Kararıyla Konya, Kastamonu ve Samsun'da birer İstiklal Mahkemesinin kurulmasına karar verildi. Daha sonra, 5 Ağustos 1921 tarihinde çıkarılan 144 numaralı Başkumandanlık Kanunu ile Meclis, yetkilerini Mustafa Kemal Paşa'ya devretti ve böylece kurulmuş olan mahkemeler de doğrudan Mustafa Kemal Paşa'ya bağlandı.

Mustafa Kemal Paşa'nın gördüğü lüzum üzerine 8 Eylül 1921 tarihli Başkumandanlık tezkeresiyle Yozgat İstiklal Mahkemesi kuruldu ve Tekâlif-i Milliye Emirleri'ni uygulamayanların cezalandırılması konusu da İstiklal Mahkemelerinin görevleri arasına alındı. Buna ilaveten bu tarihten sonra istifa eden İstiklal Mahkemeleri üyelerinin yerine yeni üyelerin atanması da bizzat Başkumandan tarafından yapıldı. Mustafa Kemal Paşa'ya üç ay süre ile verilen Başkumandanlık vazifesi, aralıklarla üç defa uzatıldı; 20 Temmuz 1922'de kabul edilen 245 numaralı Kanunla da süresiz hâle getirildi.

31 Temmuz 1922 tarihinde 249 numaralı İstiklal Mehakimi Kanunu kabul edilip mahkemelerin görev ve yetkileri yeniden belirlenerek kısıtlandı. 1 Ağustos 1922 tarihli 274 numaralı Meclis Kararıyla da bu mahkemelerin faaliyetlerine son verildi.

Samsun İstiklal Mahkemesinin kaldırılmasından sonra Rum çetelerinin faaliyetlerine yeniden başlaması ve bölgede asayişin bozulması sebebiyle 27 Temmuz 1922 tarihinde Amasya İstiklal Mahkemesi kuruldu. Mahkeme göreve başlamakla birlikte, üyelerinin görevlerinden istifa etmesi, yeni üye seçimlerinin uzun zaman alması ve sonuçsuz kalması üzerine 27 Kasım 1922'de fiilen kaldırıldı.

Askerlikten firar edenlerin tüm tedbirlere rağmen Elcezire Bölgesinde önlenememesi üzerine 22 Ocak 1923'te 335 numaralı Meclis Kararı ile merkezi Diyarbekir'de bulunmak, sahası Elcezire cephesi mıntıkası olmak ve sırf askerlikten firar edenler ile ilgili davalara bakmak üzere yeni bir İstiklal Mahkemesi kuruldu. Söz konusu mahkeme 9 Mart 1923'ten 11 Mayıs 1923'e kadar iki ay süreyle çalıştı.

İSTİKLAL MAHKEMELERİ

Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasından sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi ile İstanbul Hükümeti arasında siyasi iktidarın gerçek sahibinin kim olduğu tartışmaları başladı. Bunun üzerine 1 Kasım 1922'de Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından saltanata son verildi ve 18 Kasım 1922'de Abdülmecit halife olarak seçildi. 1 Nisan 1923'te ise Meclis kendini feshederek seçime gitme kararı aldı. Ancak, Meclis dağılmadan bir gün önce 15 Nisan 1923 tarihinde 334 ve 335 numaralı kanunlarla Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun 1. ve 8. maddelerinde değişiklikler yaptı. Yapılan bu düzenleme ile saltanatı geri getirmek için yapılacak faaliyetler Hıyanet-i Vataniye Kanunu kapsamına alındı.

Bu dönemde kurulan mahkemeler geniş yetkilere sahip olmasına rağmen Meclis, verilen bazı kararları kanuna aykırı görerek soruşturma açabiliyor ve mahkemelerin verdiği cezaları iptal edebiliyordu. Mahkemeler ayrıca belli aralıklarla faaliyetleri hakkında Meclis'e rapor da sunuyorlardı. Cumhuriyet sonrasında kurulan mahkemelerde ise Meclis'in mahkemeler üzerindeki bu denetiminin olmadığı görülmektedir.

Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nda yapılan değişiklikten ve Meclis'in kapanmasından sonra 23 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Antlaşması imzalandı. 11 Ağustos 1923 tarihinde ise II. TBMM açıldı ve ilk iş olarak Lozan Barış Antlaşması onaylandı. Ardından 13 Ekim 1923 tarihinde Ankara, başkent ilan edildi. 29 Ekim 1923 tarihinde ise Cumhuriyet kuruldu.

Saltanatın kaldırılması ve Cumhuriyet'in ilan edilmesi gibi hadiseler İstanbul basınının önemli bir kısmının tepkisine neden oldu. Bazı gazetelerde bu tür hadiselerin hilafetin kaldırılmasıyla neticeleneceğine dair yazılar yazılmaya başlandı. Hükümet ise İstanbul basınının bu tutumunu devrimlere karşı bir tepki olarak algıladı.

Ankara-İstanbul arasında sert tartışmaların yaşandığı böyle bir ortamda Hint Müslümanlarının liderlerinden Ağa Han ve Emir Ali'nin halifelik ile ilgili olarak Cumhurbaşkanı ve Başbakan'a yazdıkları bir mektup ilgililerin eline geçmeden İstanbul basınında yayımlandı. Mektupta dünya Müslümanları için halifeliğin öneminden bahsedilerek Türklerde kalmasının Türkiye'ye güç katacağı belirtiliyor ve halifeliğin kaldırılmaması gerektiği tavsiye ediliyordu.

8 Aralık 1923 tarihinde konu Meclis gündemine geldiğinde İsmet Paşa, bu şahısların İngiliz Hükümetinin yönlendirmeleriyle hareket ettiklerini ve bu mektubu yayımlayanların Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun birinci maddesine göre suç işlediklerini ileri sürerek İstanbul'da bir İstiklal Mahkemesi kurulmasını teklif etti. Yapılan muhalefete rağmen 50 numaralı Meclis Kararı ile İstanbul'da bir İstiklal Mahkemesi kuruldu. Mahkeme, 10 Aralık 1923 tarihinde bir beyanname yayımlayarak Cumhuriyet'in mevcudiyetine ve esasatına karşı hareket ve teşebbüse cüret edenleri şiddetle cezalandıracağını açıkladı.

Mahkeme ilk iş olarak Ağa Han ile Emir Ali'nin mektubunu yayımlayan gazetecilerle ilgili yargılamaları gerçekleştirdi. Mahkemenin yaptığı diğer önemli yargılamalardan biri İstanbul Baro Reisi Lütfi Fikri Bey'in yargılanması bir diğeri ise Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'e ve Cumhuriyet'e suikast davasıdır. 30 Ocak 1924 tarihinde suikast davasının sonuçlanmasından sonra 5 Şubat 1924 tarihinde mahkemenin görevine son verildi. İstanbul İstiklal Mahkemesi 10 Aralık 1923 ile 5 Şubat 1924 tarihleri arasında yaklaşık iki ay süre ile çalıştı.

Yukarıda ifade edildiği gibi, saltanat ve hilafetin kaldırılması, Cumhuriyet'in kurulması gibi hadiseler Meclis'te ciddi bir muhalefetin oluşmasına sebep oldu. Meclis'te muhalefetin ve görüş ayrılıklarının derinleştiği böyle bir dönemde 13 Şubat 1925 tarihinde Şeyh Said olayı meydana geldi. Olayı bir karşı devrim olarak algılayan İsmet Paşa ve Cumhuriyet Halk Fırkası

içerisinde kendisine yakın olan bir grup, Başvekil Ali Fethi Bey'i pasif kalmakla suçlayarak, sert bir muhalefete başladılar.

4 Mart 1925'te Ali Fethi Bey Başvekillikten istifa etti ve yerine İsmet Paşa Başvekilliğe getirildi. İsmet Paşa Başvekilliğe getirildiği gün 578 numaralı Takrir-i Sükûn Kanunu'nu çıkararak Ankara ve ayaklanmanın olduğu bölgede birer İstiklal Mahkemesi kurulmasını teklif etti. Aynı gün kabul edilen 117 numaralı Meclis Kararı ile Ankara ve Şark İstiklal Mahkemeleri kuruldu.

Söz konusu kararla Şark İstiklal Mahkemesine, verdiği idam kararlarını uygulama yetkisi verilirken, Ankara İstiklal Mahkemesinin vereceği idam kararlarının Meclis'in onayından sonra infaz edilmesi hükme bağlandı. Ancak 20 Nisan 1925 tarihinde, Meclis'in tatilde olduğu süre boyunca Ankara İstiklal Mahkemesine de verdiği idam kararlarını uygulama yetkisi tanındı.

Şark İstiklal Mahkemesi yaklaşık iki yıl süren görevi sırasında birçok önemli davaya baktı. Bunların başında mahkemelerin kurulmasına gerekçe gösterilen Şeyh Said ve arkadaşlarının davası gelmektedir.

Ankara İstiklal Mahkemesi başlangıçta askerlikten firar edenleri yargılamakla birlikte, daha sonra Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ile alakalı yargılamalar da yaptı. Mahkemede ayrıca birçok gazeteci rejime muhalefet ettiği gerekçesiyle tutuklanarak yargılandı.

Ankara İstiklal Mahkemesinin bakmış olduğu önemli davalardan biri de Millî Mücadele'nin önde gelen isimlerinin yargılandığı İzmir Suikastı Davasıdır. Bu davada Mustafa Kemal'e suikast girişiminde bulundukları gerekçesiyle zanlılar ve tertiple alakası olduğu iddia edilen, içlerinde birçok paşanın da bulunduğu kişilerle ilgili yargılamalar yapıldı.

Şapka kanununun çıkarılmasıyla memleket genelinde hükümete karşı oluşan tepki ve protestolar üzerine Ankara İstiklal Mahkemesi bu hareketleri Cumhuriyet'e karşı yapılan ayaklanma teşebbüsleri şeklinde algılayarak Sivas, Tokat, Erzurum, Rize, Giresun ve Ankara'da gezici olarak görev yaptı ve ayaklanma saydığı bu olaylara müdahil oldu.

Rejime muhalif olanlardan iktidara destek vermeyen gazetecilere, şapka inkılâbına muhalefet edenlerden İzmir Suikastıyla itham edilenlere, Şeyh Said'den İskilipli Atıf Hoca'ya ve İttihatçılara kadar farklı davalara bakan bu iki mahkeme, kararları ve gördüğü davaları itibarıyla İstiklal Mahkemeleri içinde en merak edilenlerdendir. Farklı tarihlerde altışar aylık uzatmalarla yaklaşık iki yıl görev yapan bu iki mahkeme, 7 Mart 1927 tarihinde Meclis'in aldığı karar ile kapatılmışlardır.

Söz konusu bu iki mahkemeden sonra 1949 yılına kadar herhangi bir İstiklal Mahkemesi kurulmamasına rağmen Takrir-i Sükûn Kanunu 4 Mart 1929 tarihine kadar yürürlükte kaldı. Son olarak 4 Mayıs 1949 tarihinde çıkarılan 5384 numaralı "İstiklal Mehakimi Kanunu ile Tadillerinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun" ile İstiklal Mahkemeleri tamamen lağvedildiler.

Bu mahkemelerin üyeleri Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından milletvekilleri arasından seçilmiş olup önce üç kişi olması kararlaştırıldığı hâlde olası durumlara karşı dörde çıkarıldı; bunlardan birinin de reis olması kararlaştırıldı ve yanlarına da bir savcı görevlendirildi. Olağanüstü yetkilere sahip olan ve bağımsız olarak çalışan bu mahkemelerde yargılamalar delil yönteminden çok vicdani kanaate göre yapılmaktaydı. Kararları kesindi; itiraz ve temyiz hakkı yoktu. Mahkemeler doğrudan Türkiye Büyük Millet Meclisine bağlıydı, üyeler milletvekiliydi ve yargı yetkisi Meclis adına kullanılıyordu. Duruşmalar da halka açık olarak gerçekleşiyordu.

Türkiye Büyük Millet Meclisi arşivinde evrakı bulunan ve tarihçesi özet halinde verilmeye çalışılan İstiklal Mahkemeleri alfabetik olarak şu şekilde sıralanabilir: Amasya, Ankara-1, Ankara-2, Elcezire, Eskişehir, Isparta, İstanbul, Kastamonu, Konya, Pozantı, Şark ve Yozgat İstiklal Mahkemeleri.

Sonuç

Faaliyetleri itibarıyla Cumhuriyet öncesi ve sonrası olarak değerlendirilmeleri gereken İstiklal Mahkemeleri, bu iki dönemde farklı uygulamalar sergilemişlerdir. Cumhuriyet öncesinde kurulan mahkemeler genel anlamda Anadolu'nun işgalden kurtarılması ve TBMM Hükümeti'nin otoritesinin sağlanması konularında çok önemli görevler üstlenmişlerdir. Cumhuriyet sonrasında kurulanlar ise Millî Mücadele'nin önde gelen isimleri arasında başgösteren siyasi çekişmeler ve inkılaplar çerçevesinde faaliyet gösterdiği izlenimini vermektedirler. Durum bu olunca sözü edilen mahkemelerin siyasi iktidarın belirlenmesinde ve inkılâpların yerleşmesinde etkin bir rol üstlendikleri öne çıkar. Bu sebeple mahkemelerin dönemsel olarak incelenip faaliyetlerinin bu çerçevede değerlendirilmesinin daha doğru olacağı söylenebilir.

Son söz olarak da şunu belirtmekte fayda vardır: Bugüne kadar yapılan çalışmalarda İstiklal Mahkemeleriyle ilgili yapılan değerlendirmeler çeşitlilik göstermekte; bu değerlendirmelerde İstiklal Mahkemeleri bazen büsbütün kötülenmekte, bazen de içinde bulunulan şartlar itibarıyla doğru davrandıkları ileri sürülmektedir. Bu durum konuya vakıf olmanın zorluğu, mahkemelerin çeşitliliği ve kendi içlerinde ayrı yöntemler ve bakış açıları barındırmaları, belgelere erişimin kısıtlı olması gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bu tür değerlendirme ve tartışmaların bu eserin yayımlanması ile daha sağlıklı bir zeminde gerçekleştirileceği umulmaktadır. Eserin İstiklal Mahkemeleriyle ilgili olarak ilerde yapılacak inceleme ve araştırmalara ışık tutmasını dilerim.

Doç. Dr. Abdulhekim KOÇİN
Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri
Başkan Yardımcısı

1. Bölüm

İSTİKLAL MAHKEMELERİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1. Kuruluş Gerekçeleri, Kurulan Mahkemeler ve Görev Süreleri

a) Mahkemelerin Kuruluş Gerekçeleri

Meclis'in açılmasıyla birlikte alınacak kararlara bütün Osmanlı vatandaşlarının itaat etmesi için 25 Nisan 1920 tarihinde Karahisarısahib Mebusu Şükri Bey iki maddeden oluşan bir kanun teklifi vermiştir. Teklifin ikinci maddesinde yer alan "Hıyanet-i Vataniye Hakkındaki Kanun-ı Mahsus, bu gibiler hakkında tatbik olunur." hükmü ile kanunun çıkış süreci başlamıştır.

Hıyanet-i Vataniye Kanunu uzun tartışmalar neticesinde 29 Nisan 1920 tarihinde 14 madde olarak kabul edilmiştir. Bu kanunun birinci maddesi ile Meclis'in meşruluğu tescil edilmiştir. Kanunun ikinci maddesi ile isyana katılanlara idam cezası verileceği, isyanı teşvik edenlere de Ceza Kanunu'nun 45. ve 46. Maddeleri gereğince hüküm verileceği ilan edilmiştir. Bozguncu ve propagandacılar ile onlara yardım edenler de Hıyanet-i Vataniye suçu kapsamına alınmıştır.

Mahkemeler, Hıyanet-i Vataniye Kanunu gereğince verdikleri kararları Meclis'e gönderiyorlardı. Meclis, gelen kararları Adliye Encümenine havale ediyor ve Encümenden gelen karar doğrultusunda hüküm veriyordu.

Hıyanet-i Vataniye Kanunu'ndan beklenen netice tam olarak elde edilemediğinden kanunu daha etkin hâle getirmek için İstiklal Mahkemelerinin kuruluşunu sağlayan Firariler Hakkında Kanunun Meclisçe kabul edilmesi gündeme gelmiştir.

Cepheden firar edenlerin artması endişe verici boyuta ulaşınca hükümetin bu durumla mücadele edebilmesi için çareler aranmıştır. Askerlikten firar edenlere Askerî Ceza Kanunu hükümleri çerçevesinde ceza veriliyordu. Ancak bu kanunla firarilere genellikle üç ay, altı ay prangabent cezaları veriliyordu. Bu cezalar ise firarilere cephede savaşmaktan daha kolay geliyor ve firarların artmasına sebep oluyordu. Hatta Meclis'te konuşan Saruhan mebusu Mustafa Necati Bey'in verdiği örnekten hareketle, firarilerin çokluğundan dolayı Sivas havalisinde bazı taburların mevcudu üç dört askere kadar düşmüştür.

Bu nedenle firarların önüne geçebilmek amacıyla şiddetli tedbirler alınması, firar edenleri himaye ve teşvik edenlerin cezalandırılması için yeni bir kanun çıkarılması çalışmalarına başlanılmıştır.

2 Eylül 1920 tarihinde, orduda kaçakların önüne geçmek amacıyla, Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal tarafından verilen "Seferberlikte firar ceraimini irtikab edenler hakkında" önerge Meclis gündemine alınmıştır. Aynı gün Müdafaa-i Milliye Vekili Ferik Fevzi Paşa tarafından "Ahval-i hazıra dolayısıyla görülen lüzum ve ihtiyac-ı fevkaladeye binaen vakt-i sefere mahsus olmak üzere firariler hakkında kaleme alınan mevadd-ı kanuniye müsveddesi ol babdaki esbab-ı mucibe layihasiyle maan takdim kılınmış olmakla müstacelen Meclis-i Millîce tetkik ve tasdikine delalet buyrulması maruzdur." şeklinde verilen önerge ile İstiklal Mahkemelerinin kurulmasına dayanak sağlayan Firariler Hakkında kanunun görüşmelerine başlanmıştır.

Firariler Hakkında Kanun'a ilişkin kanun layihası ve gerekçesi, Müdafaa-i Milliye Encümeni mazbatası hazırlanarak Meclis Genel Kurulunda okunmuştur. İstiklal Mahkemelerinin ilk defa kurulmasını sağlayan gerekçelerin anlaşılması açısından bu kanunun gerekçesini buraya alıyoruz:

Esbab-ı Mucibe Layihası

Orduda firar vukuatının kesreti vatanın selamet ve istiklalini tehlikeye düşürecek bir şekil almıştır. Bu hususun tedabir-i şedide ile serian önüne geçmek zamanı hulul etmiştir. Fi'l-hakika Harb-i Umuminin sonlarına doğru firar vukuatı çoğalmış ve mütarekeyi müteakip tesirat-ı siyasiye ile de bu firar keyfiyeti adeta tergib ve teşvik olunmuştur. Efrada bu mütemadi firar cüretini veren keyfiyet birçok aff-ı umumilerle şüphesiz cezadan azade kalmış olmaları da hâl-i hazır askerî kanunun firariler hakkındaki cezası düşman karşısı müstesna olmak üzere birkaç ay hapis ile tecdid-i kayıt ve darp cezasından ibarettir ki, tesiri hemen yok gibidir. Binaenaleyh, bütün efrad-ı millet firarın cezası olmadığına büyük bir kanaat hâsıl etmiştir.

Bu zan ve kanaat şedit bir ceza ile ortadan kaldırılmazsa ordunun hâl ve istikbali pek büyük tehlikeye maruzdur.

Bu hususa dair birçok misaller ta'dad olunabilir.

Mesela Sivas havalisinde bazı taburların muharip mevcudu seksen yüz nefer iken üç dört nefere tenezzül etmiştir. Bu son günlerde tebdil-i mevki dolayısıyla mevcudu yüz küsur nefer olan bir taburdan bir gecede (24) ü silahlı ve (52) si silahsız ceman (76) nefer ve keza mevcudu (70) olan Tokad Süvari Bölüğünden (34) nefer silah, cephane ve hayvanlarıyla firar eylemişlerdir. Halen bir veya iki Ahz-ı Asker Kalemi mıntıkası bir nizamiye fırkasının ikmal mevcuduna tahsis olunmaktadır. Misal olarak bunlardan Konya Ahz-ı Asker Kalemi son bir ay zarfında (8500) küsur ve Karahisar ve Burdur Kalemlerinden dahi hemen aynı miktar nefer sevk ettiği hâlde cephede hissolunur derecede bir fazlalık meşhud olmamıştır. Bu şerait dâhilinde orduda talim ve terbiye ve zabt u rabt teessüs edemediği gibi esliha ve cephane ve teçhizat ve melbusatımız dahi duçar-ı ziyan olmaktadır. Kesretle vukua gelen firarın önü alınmazsa muvaffakiyet ihtimali olamaz.

Firarın önüne geçebilmek için darp, hapis, pranga cezalarının müessir veya ameli olmadığı anlaşılmıştır. İdam cezası gerçi gayet müessir olabilirse de telafisi gayr-ı kabil bir ziyan olduğundan ahval-ı nadireye hasrolunmalıdır. Cephe civarında Müdafaa-i Hukuk Heyetlerince firarilerin mevaşi ve emvalini müsadere, hanelerini ihrak veya hedm gibi cezaların tatbikini ilan etmek suretiyle firarın önüne geçebildikleri bi't-tecrübe sabit olduğundan bu hususun bir şekl-i kanunide tatbiki hemen her taraftan faydalı bir tedbir olarak teklif olunmaktadır. Gerçi bu ceza iktisaden muzırr gibi görülür ise de tatbikine ibtidar olunduğu andan itibaren firarın önü alınacağından mazarrat-ı mutasavverde hiç hükmüne iner. Maahaza kanunların faide-mend olabilmesi hüsn-i tatbiklerine menut olduğundan alakadar memurîn tekâsül, su-i istimal veya asar-ı zaaf gösterirlerse kanundan bir fayda muntazar olamayacağı cihetle bu misillü memurinin de şiddetle tecziye olunmaları elzemdir. Ordunun sürati tanzim ve takviyesi için leffen takdim kılınan kanun layihasının müstaceliyet kararıyla müzakere ve kabulü muktezidir."

Kanunun kabul edilmesinin ardından Heyet-i Vekile 18 Eylül 1920'de verdiği teklifle on dört yerde İstiklal Mahkemesi kurulmasını istemiştir. Uzun tartışmalardan sonra 45 numaralı Meclis Kararıyla aynı tarihte acil olarak Ankara, Eskişehir, Konya, Isparta, Sivas, Kastamonu, Kayseri olmak üzere yedi bölgede İstiklal Mahkemesinin kurulmasına karar verilmiştir. Daha sonra 27 Ekim 1920'de Meclis tezkeresiyle Kayseri İstiklal Mahkemesinin kurulmasına gerek olmadığı kararlaştırılmıştır. Bu altı mahkemenin yanında 68 numaralı Meclis Kararı ile 9 Kasım

İSTİKLAL MAHKEMELERİ

1920'de Diyarbekir'de, 73 numaralı Meclis Kararı ile 15 Kasım 1920'de Pozantı'da birer İstiklal Mahkemesinin kurulmasına karar verilmiştir. Böylece sekiz İstiklal Mahkemesi kurulmuştur. Ancak bunlardan Diyarbekir İstiklal Mahkemesi görevine başlayamamıştır.

26 Eylül 1920'de çıkarılan 28 numaralı kanunla İstiklal Mahkemelerinin yetkileri genişletilerek, mahkemelere asker kaçakları yanında, Hıyanet-i Vataniye Kanunu kapsamında bulunan askerî ve siyasi casusluk suçlarına bakma yetkisi verilmiştir. Bu dönemde kurulan bu ilk mahkemeler 4 aylık görev süresinden (Ankara İstiklal Mahkemesi hariç) sonra 17 Şubat 1921 tarihinde 97 numaralı Meclis Kararıyla kapatılmıştır.

Bu dönem İstiklal Mahkemelerinin kapatılmasından sonra firar, casusluk, soygunculuk gibi suçlarla Divan-ı Harpler ve Bidayet Mahkemeleri ilgilenmesine rağmen istenilen sonuç alınamamıştır. Bu gelişmeler üzerine 22 Temmuz 1921 tarihli 140 numaralı Meclis Kararıyla Konya, Kastamonu ve Samsun olmak üzere, üç bölgede İstiklal Mahkemesinin kurulmasına karar verilmiştir. Çok geçmeden, iki hafta sonra 5 Ağustos 1921 tarihinde çıkarılan 144 numaralı Başkumandanlık Kanunu'yla Meclis, yetkilerini Mustafa Kemal'e devretmiş; böylece, kurulmuş olan mahkemeler doğrudan Mustafa Kemal'e bağlanmıştır. Ayrıca bu kanunla birlikte ve 8 Eylül 1921 tarihli Başkumandanlık tezkeresiyle Yozgad İstiklal Mahkemesi kurulmuştur.

Bu son mahkemenin kurulmasının ardından zaten görevine devam eden Ankara İstiklal Mahkemesiyle birlikte, bu dönemde beş adet İstiklal Mahkemesi görev yapmıştır. Bu mahkemeler yine öncelikli olarak asker kaçakları ve emniyet-i dahiliye ile alakalı davalara bakmıştır. Bunun yanında Tekalif-i Milliye emirlerinin uygulanmasında da mahkemelerin etkin bir rolü vardır. Ayrıca Samsun İstiklal Mahkemesi Pontusçulukla ilgili davalara da bakmıştır.

Mustafa Kemal'e üç ay süre ile verilmiş olan Başkumandanlık aralıklarla üç defa uzatılmış, 20 Temmuz 1922'de kabul edilen 245 numaralı kanunla süresiz hâle getirilmiştir. Ancak Meclis'in yetkilerini şahsi olarak kullanma durumu iptal edilmiştir. Ayrıca yine aynı tarihte çıkarılan 271 numaralı Meclis Kararıyla Başkumandanlık Kanunu'na tevfikan İstiklal Mahkemeleri azalarının vazifelerine son verilmiştir. Ardından 31 Temmuz 1922'de 249 numaralı İstiklal Mehakimi Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunla birlikte, firariler hakkındaki 11 Eylül 1336 tarihli kanun ve tadilleri ve 26 Eylül 1336 tarihli İstiklal Mahkemeleri Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. Bununla birlikte İstiklal Mehakimi Kanunu yeniden düzenlenerek, İstiklal Mahkemelerinin görev ve yetkileri belirlenmiştir. Kanunda yapılan bu değişiklikten sonra 1 Ağustos 1922 tarihli 274 numaralı Meclis Kararıyla, çıkarılan bu kanuna tevfikan ikinci kez kurulmuş olan İstiklal Mahkemelerinin faaliyetlerine son verilmiştir.

İstiklal Mehakimi Kanunu kabul edildikten sonra Samsun İstiklal Mahkemesinin kaldırılmasıyla birlikte bölgede asayişin bozulması ve Rum çetelerinin asayişsizliği nedeniyle Amasya'da bir İstiklal Mahkemesi kurulması gündeme gelmiştir. Mahkeme üyeleri seçilip göreve başlamış ancak yaklaşık bir ay kadar çalışmıştır. 27 Kasım 1922'de Dahiliye Vekili Ali Fethi Bey'in Meclis'e sunduğu beyanatta bölgedeki eşkıyalık faaliyetlerinin büyük ölçüde azaldığı için Amasya'da bir İstiklal Mahkemesine ihtiyaç kalmadığını beyan etmesiyle mahkeme fiilen kaldırılmıştır.

Ayrıca 4 Aralık 1922'de Abdulkadir Kemali Bey'in vermiş olduğu takrir ile memalik-i mustahlasada üç bölgede İstiklal Mahkemesinin kurulmasına ve bu bölgeleri Heyet-i Vekilenin tayin etmesine karar verilmiştir. 13 Aralık'ta Heyet-i Vekile İzmir, Bursa ve Eskişehir merkez olmak üzere mahkemelerin kurulmasına dair tezkereyi Meclis'e sunmuştur. Bu mahkemelerden İzmir

İstiklal Mahkemesinin aza seçimleri yapılmasına rağmen, mahkeme kurulamamıştır. Mebusların oylamaya bile katılmayacaklarını bildirmeleri üzerine konu tekrar gündeme gelmemiştir.

20 Ocak 1923 tarihinde yapılan gizli celsede İcra Vekilleri Reisi Hüseyin Rauf Bey, Elcezire mıntakısında bir İstiklal Mahkemesinin kurulmasının gerekliliği hakkında Meclis'e bilgi vermiştir. Ardından 25 Ocak 1923 tarihli 335 numaralı Meclis Kararı ile Elcezire'de bir İstiklal Mahkemesinin kurulması kararı verilmiştir. Mahkeme 9 Mart 1923'ten 11 Mayıs 1923'e kadar iki ay çalışmıştır. Çalışmaları sırasında Diyarbekir, Mardin, Siverek, Elaziz ve Malatya'da bulunmuştur.

Elcezire İstiklal Mahkemesinin görev süresinin sona ermesiyle birlikte Cumhuriyetin ilanından önce kurulan İstiklal Mahkemelerinin görevi son bulmuştur.

15 Nisan 1923'te 334 ve 335 numaralı kanunlarla Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nda yapılan değişiklikle saltanatın kaldırılmasını bahane ederek Meclis'in meşruiyetine karşı yapılacak olan faaliyetler Hıyanet-i Vataniye Kanunu kapsamına dahil edilmiştir.

Cumhuriyetin ilanından sonra kurulmuş olan ilk mahkeme İstanbul İstiklal Mahkemesidir. Hint Müslümanlarının liderlerinden Ağa Han ve Emir Ali'nin halifelik ile ilgili olarak Cumhurbaşkanı ve Başbakan'a yazdığı mektupların, ilgililerin eline geçmeden İstanbul basınında yayımlanması üzerine İsmet Paşa konuyu 8 Aralık 1923 tarihinde Meclis gündemine getirmiştir. Yapılan gizli oturumda İsmet Paşa bu durum hakkında bilgi vererek bu şahısların İngiliz Hükümetinin telkiniyle hareket ettiklerini, bu mektubu yayımlayanların Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun birinci maddesine göre suç işlediklerini söylemiştir. Ardından İstanbul'a bir İstiklal Mahkemesi gönderilmesini teklif etmiştir:

İstanbul ve mülhakatında bir İstiklal Mahkemesi teşkiline dair

No. 50

8.12.1339 tarihli altmış dördüncü içtimaın ikinci hafi celsesinde Heyet-i Vekile tarafından gösterilen lüzuma binaen İstanbul ve mülhakatında bir İstiklal Mahkemesi teşkili takarrür etmiş ve üçüncü aleni celsede icra kılınan intihabat neticesinde mahkeme-i mezkûr riyasetine 102 rey ile İhsan Bey Cebelibereket, müddei-i umumiliğine 105 rey ile Vasıf Bey Saruhan, azalıklarına 116 rey ile Refik Bey Konya, 109 rey ile Asaf Bey Hakkari ve 106 rey ile Cevdet Bey Kütahya intihap edilmişlerdir. (Cilt : 4 - Sayfa : 128) 8 Kânunıevvel 1339

İstanbul İstiklal Mahkemesi yaklaşık iki ay süre ile faaliyetine devam etmiştir. Mahkeme 30 Ocak 1924 tarihli 69 numaralı Meclis Kararıyla kaldırılmıştır.

Cumhuriyet döneminde kurulan diğer mahkemeler Şark ve Ankara İstiklal Mahkemeleridir. Başvekil İsmet Paşa Meclis'e sunduğu teklifte kanunun gerekçesini, memleket dâhilinde asayiş ve huzurun sağlanması, kamu düzenini ihlal edecek irtica ve ihtilal hareket ve teşebbüslerine karşı icap eden tedbirlerin alınması ve Cumhuriyetin nüfuz ve kudretinin ve inkılabın esaslarının güçlendirilmesi olarak izah etmiştir.

Aynı gün Meclis'te Takrir-i Sükûn Kanunu kabul edilmiş ve 117 numaralı Meclis Kararı ile mahkemelerin kurulmasına karar verilmiştir. Kararda, Şark İstiklal Mahkemesine verdiği idam kararlarını uygulama yetkisi verilirken, Ankara İstiklal Mahkemesinin vereceği idam kararlarının ise Meclis'in onayından sonra infaz edileceği belirtilmiştir. Ancak bir buçuk ay sonra 20 Nisan 1925'te, Meclis'in tatil olduğu süre boyunca Ankara İstiklal Mahkemesine de idam kararlarını uygulama yetkisi verilmiştir. Şark ve Ankara İstiklal Mahkemelerinin kuruluş gerekçesi:

Takrir-i Sükûn hakkında 1/638 numaralı kanun layihası

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Ahvâl ve hadisât-ı fevkalâde-i ahirenin gösterdiği lüzum ve memleket dâhilinde emniyet ve asayişi, huzur ve sükûnu ve nizam-ı ictimaiyi ihlâl edecek irticakarâne ve ihtilalkarâne harekât ve teşebbüsata ve ifsadata karşı icap eden tedabiri ittihaz ile Türkiye Cumhuriyeti'nin nüfuz ve kudretini takviye ve inkılabın esasatını tarsin ve masum halkı ızrar ve idlâl eden mütecasirlerin süratle takip ve tenkili maksadıyla İcra Vekilleri Heyetinin 4 Mart 1341 tarihli içtimaında karara iktiran eden işbu layihanın iktisab-ı kanuniyeti için Meclis-i Âlinin nazar-ı tasvip ve tasdikine arzına müsaade buyurulmasını rica ederim. 4 Mart 1341

Başvekil
İsmet

Farklı tarihlerde altışar aylık uzatmalarla yaklaşık iki yıl görev yapan bu mahkemeler, 7 Mart 1927 tarihinde görev sürelerinin uzatılmaması üzerine kapatılmışlardır. Takrir-i Sükûn Kanunu ise 979 numaralı Kanun ile 4 Mart 1929 tarihine kadar yürürlükte kalmış ancak bu süre içerisinde kullanılmamıştır.

İstiklal Mehakimi Kanunu ise yirmi iki yıl daha yürürlükte kaldıktan sonra 5384 numaralı Kanunla 4 Mayıs 1949 tarihinde yürürlükten kaldırılmıştır.

b) Kurulan mahkemeler ve görev süreleri

MAHKEME ADI	GÖREV BÖLGELERİ	KURULUŞ MEVZUATI	KALDIRILIŞ MEVZUATI
ANKARA İSTİKLAL MAHKEMESİ	ANKARA, ÇORUM, YOZGAD, KIRŞEHİR	18/09/1920 tarihli 45 numaralı Meclis Kararı	Ankara İstiklal Mahkemesi I. Dönemde kapatılmadığı için II. Dönemde de çalışmalarına devam etmiştir.
ESKİŞEHİR İSTİKLAL MAHKEMESİ	ESKİŞEHİR, BİLECİK, KÜTAHYA, İZMİR, BURSA	18/09/1920 tarihli 45 numaralı Meclis Kararı	17/02/1921 tarihli 97 numaralı Meclis Kararı
KASTAMONU İSTİKLAL MAHKEMESİ	KASTAMONU, BOLU, ZONGULDAK, ÇANKIRI, SİNOP	18/09/1920 tarihli 45 numaralı Meclis Kararı	17/02/1921 tarihli 97 numaralı Meclis Kararı
KONYA İSTİKLAL MAHKEMESİ	KONYA, AFYON, AKSARAY	18/09/1920 tarihli 45 numaralı Meclis Kararı	17/02/1921 tarihli 97 numaralı Meclis Kararı
SİVAS İSTİKLAL MAHKEMESİ	SİVAS, TOKAD, AMASYA, ORDU, GİRESUN	18/09/1920 tarihli 45 numaralı Meclis Kararı	17/02/1921 tarihli 97 numaralı Meclis Kararı
ISPARTA İSTİKLAL MAHKEMESİ	ISPARTA, BURDUR, ANTALYA, DENİZLİ, MUĞLA, AYDIN	18/09/1920 tarihli 45 numaralı Meclis Kararı	17/02/1921 tarihli 97 numaralı Meclis Kararı
KAYSERİ İSTİKLAL MAHKEMESİ	KAYSERİ, KIRŞEHİR, NİĞDE, SİLİFKE	18/09/1920 tarihli 45 numaralı Meclis Kararı	27 Ekim 1920'de Meclis tezkeresiyle Kayseri İstiklal Mahkemesinin kurulmasına gerek olmadığı kararlaştırılmıştır
DİYARBEKİR İSTİKLAL MAHKEMESİ (Mahkeme görevine başlamamıştır)	DİYARBEKİR, MARDİN, SİİRT, BİTLİS, VAN, HAKKARİ, GENÇ, MUŞ	09/11/1920 tarihli 68 numaralı Meclis Kararı	17/02/1921 tarihli 97 numaralı Meclis Kararı
POZANTI İSTİKLAL MAHKEMESİ	ADANA, KOZAN, MERSİN, NİĞDE, KAYSERİ	15/11/1920 tarihli 73 numaralı Meclis Kararı	17/02/1921 tarihli 97 numaralı Meclis Kararı

İSTİKLAL MAHKEMELERİ

ANKARA İSTİKLAL MAHKEMESİ	ANKARA, KANGIRI	Ankara İstiklal Mahkemesi I. Dönemde kapatılmadığı için II. Dönemde de çalışmalarına devam etmiştir.	31/07/1922 tarih ve 249 sayılı kanun ile 01/08/1922 tarihli 274 numaralı Meclis Kararı
KONYA İSTİKLAL MAHKEMESİ	KONYA, BURDUR, DENİZLİ, ISPARTA, ANTALYA, ADANA, MERSİN	22/07/1921 tarihli 140 numaralı Meclis Kararı	31/07/1922 tarih ve 249 sayılı kanun ile 01/08/1922 tarihli 274 numaralı Meclis Kararı
KASTAMONU İSTİKLAL MAHKEMESİ	KASTAMONU, ÇANKIRI, SİNOB, ÇORUM, BOLU, ADAPAZARI, İZMİT, ZONGULDAK	22/07/1921 tarihli 140 numaralı Meclis Kararı	31/07/1922 tarih ve 249 sayılı kanun ile 01/08/1922 tarihli 274 numaralı Meclis Kararı
SAMSUN İSTİKLAL MAHKEMESİ	SAMSUN, ORDU, GİRESUN, AMASYA, TOKAD, SİVAS	22/07/1921 tarihli 140 numaralı Meclis Kararı	31/07/1922 tarih ve 249 sayılı kanun ile 01/08/1922 tarihli 274 numaralı Meclis Kararı
YOZGAD İSTİKLAL MAHKEMESİ	YOZGAD, KAYSERİ, KIRŞEHİR, NİĞDE	08/09/1921 Başkumandanlık tezkeresi	31/07/1922 tarih ve 249 sayılı kanun ile 01/08/1922 tarihli 274 numaralı Meclis Kararı
AMASYA İSTİKLAL MAHKEMESİ	AMASYA VE HAVALİSİ	27 Temmuz 1922 tarihli icra vekilleri heyeti tezkeresi	27 Kasım 1922'de Dahiliye Vekili Ali Fethi Bey Meclis'te bulunduğu beyanatla
ELCEZİRE İSTİKLAL MAHKEMESİ	DİYARBEKİR, MARDİN, URFA, SİVEREK, ELAZIĞ, MALATYA	25/01/1923 tarihli 335 numaralı Meclis Kararı	11.05.1923
İSTANBUL İSTİKLAL MAHKEMESİ	İSTANBUL	08/12/1923 tarihli 50 numaralı Meclis Kararı	30/01/1924 tarihli 69 numaralı Meclis Kararı
ŞARK İSTİKLAL MAHKEMESİ	HAREKÂT-I ASKERİYE MINTIKASI	04/03/1925 tarihli 117 numaralı Meclis Kararı	07.03.1927 (Görev süresi uzatılmadığından)
ANKARA İSTİKLAL MAHKEMESİ	HAREKÂT-I ASKERİYE MINTIKASI HARİCİNDE KALAN İLLER	04/03/1925 tarihli 117 numaralı Meclis Kararı	07.03.1927 (Görev süresi uzatılmadığından)

2. Üyelerin Seçimi ve Seçilen Üyelerin Biyografileri

a) Üyelerin seçimi

İstiklal Mahkemeleri Kanunu kabul edildikten sonra 20 Eylül 1920 (20.09.1336) tarihinde mahkeme üyelerinin seçimine karar verilmiştir. Buna göre yirmi bir kişinin İstiklal Mahkemelerine toptan seçilmesine ve yedi mahkemeye üçer üçer dağıtılmasına dair teklif sunularak kabul edilmiştir. Bu teklifin ardından seçimlere geçilmiştir. Seçim sonuçları ertesi günkü oturumda okunmuş ve sonuçların şu şekilde olduğu görülmüştür:

Saruhan Milletvekili Necati Bey (89), Saruhan Milletvekili Refik Şevket Bey (80), Biga Milletvekili Hamid Bey (76), Kangırı Milletvekili Tevfik Efendi (73), Eskişehir Milletvekili Hüsrev Sami Bey (73), Bursa Milletvekili Muhyiddin Baha Bey (73), Ayıntab Milletvekili Kılıç Ali Bey (63), Cebelibereket Milletvekili İhsan Bey (58), Kastamonu Milletvekili Dr. Suad Bey (56), Bursa Milletvekili Necati Bey (55), Menteşe Milletvekili Tevfik Rüşdi Bey (48), Antalya Milletvekili Rasih Efendi (46), Malatya Milletvekili Lütfi Bey (39), Lazistan Milletvekili Abidin Bey (38), Biga Milletvekili Hamdi Bey (37), Diyarbekir Milletvekili Şükri Bey (36), İzmit Milletvekili Hamdi Bey (34), Kangırı Milletvekili Neşet Bey (32), Karahisarısahib Milletvekili Nebil Efendi (32), Bursa Milletvekili Osman Nuri Bey (32), Karahisarısahib Milletvekili Mehmed Şükri Bey (17) oy almışlardır. 144 milletvekili oy kullanmış ve bunlardan 14'ü çekimser kalmıştır. Buna göre 72 ve üzeri oy alan milletvekilleri üye olarak seçilmiş fakat diğer on beş üye için yeniden seçim yapılmasına karar verilmiştir.

21 Eylül 1920 (21.09.1336) tarihli görüşmelerde üye seçimine yeniden devam edilmiştir. Bu oylama sonucuna göre, Antalya Milletvekili Rasih Efendi (65), Ayıntab Milletvekili Kılıç Ali Bey (58), Bursa Milletvekili Osman Nuri Bey (57), Bursa Milletvekili Necati Bey (56), Canik Milletvekili Emin Bey (55), Menteşe Milletvekili Tevfik Rüşdi Bey (45), Cebelibereket Milletvekili İhsan Bey (45), Elaziz Milletvekili Hüseyin Bey (41), Kastamonu Milletvekili Suad Bey (41), Biga Milletvekili Hamdi Bey (41), Bayezid Milletvekili Atıf Bey (37), Kozan Milletvekili Fikret Bey (37), Isparta Milletvekili Hacı Tahir Efendi (31) oy almışlardır. Oy kullananların sayısı 148'dir ve 38'i çekimser kalmıştır. Yeterli oy sayısı olan 75'i kimse alamamıştır.

22 Eylül 1920 (22.09.1336) tarihli üçüncü oylamada ise 144 milletvekili oy kullanmış ve 67'sinin çekimser olduğu görülmüştür. Bu seçimde tüzük gereği en çok oy alanların seçilmesi gerektiğinden oylama sonucunda Antalya Milletvekili Rasih Bey (65), Ayıntab Milletvekili Kılıç Ali Bey (58), Bursa Milletvekili Osman Nuri Bey (57), Bursa Milletvekili Necati Bey (56), Canik Milletvekili Emin Bey (55), Menteşe Milletvekili Tevfik Rüşdi Bey (45), Cebelibereket Milletvekili İhsan Bey (45), Elaziz Milletvekili Hüseyin Bey (41), Kastamonu Milletvekili Suad Bey (41), Biga Milletvekili Hamdi Bey (41), Bayezid Milletvekili Atıf Bey (37), Kozan Milletvekili Fikret Bey (37), Adana Milletvekili Zekai Bey (35), Kastamonu Milletvekili Besim Bey (34), Isparta Milletvekili Hacı Tahir Bey (31) oyla seçilmişlerdir.

Bazı üye milletvekilleri aldıkları oyların çekimser sayısından bile az olduğunu, çekimser sayısının gittikçe yükseldiğini ve böyle bir sorumluluğu kabul edemeyeceklerini söyleyerek istifa etmek istemişlerdir. Hamdullah Subhi Bey'in başını çektiği tartışmalar Meclis'te giderek büyümüş, milletvekilleri arasında sataşmalara dönüşmüştür. Milletvekilleri çekimser sayısının 14'ten 67'ye çıktığını, çekimser sayısının neredeyse kabul sayısına denk geldiğini ve çoğu milletvekilinin fikirlerini değiştirdiğini belirtmişlerdir. Ancak Hamdullah Subhi Bey, Refik Şevket Bey'in sert

eleştirisiyle karşı karşıya kalınca Meclis'te sükûnet sağlanmıştır. İstifa edenlerin de istifaları kabul edilmemiş, seçilenlere güvenoyu verilmesini isteyen önerge kabul edilmiş ve çıkan tartışmalar nedeniyle görüşmelerin 25 Eylül'de yapılmasına karar verilmiştir.

25 Eylül'deki görüşmelerden de bir sonuç alınamayınca 26 Eylül'deki oturuma Mustafa Kemal de katılmıştır. Rasih Efendi ve arkadaşları İstiklal Mahkemeleri Kanunu'na bir madde eklenmesine dair kanun teklifinde bulunmuşlardır. Teklif kabul edilmiş ve İstiklal Mahkemelerinin baktıkları davalar genişletilmiştir. Böylece Meclis'in çekincesi giderilmiş ve ardından istifa eden bazı milletvekillerinin istifalarını geri çektikleri görülmüştür. Böylece 22 Eylül'de seçilen mahkeme üyeleri de bölgelerine dağılmışlardır.

Bu tarihteki seçimlerden sonra İstiklal Mahkemelerinde boşalan üyeliklere veya görevli olarak başka bir yere giden üyelerin yerine zaman zaman seçimler olmuştur. Bu seçimleri şu şekilde sıralayabiliriz:

Eskişehir İstiklal Mahkemesinde görev yapan Adana Milletvekili Zekai Bey, 21 Ekim 1920 (21.10.1336) tarihinde bir önerge ile üye sayısının dörde çıkmasını istemiştir. Önerge, 27 Ekim 1920 (27.10.1336) tarihinde görüşülmüş ve üyelerden birinin hastalanması veya başka bir özrü olması durumunda mahkeme toplanamayacağı için üye sayısının dörde çıkarılmasına karar verilmiştir. Bu karar üzerine Zekai Bey, 9 Kasım 1920 tarihinde hastalığından dolayı istifa ettiğini belirterek istifasının kabul edilmesini istemiştir. Ancak daha sonra istifasından vazgeçtiğini, istifası kabul edilmemişse göreve devam edeceğini belirtmiştir. Ancak istifası kabul edildiği için yeniden seçilmesine karar verilmiştir.

22 Kasım 1920 (22.11.1336) tarihinde Rusya'ya gidecek heyette görev alan Menteşe Milletvekili Dr. Tevfik Rüşdi Bey'in yerine Kastamonu İstiklal Mahkemesine bir üye seçilmesine dair Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına tezkere verilmiştir. Ayrıca İstiklal Mahkemelerinde boş bulunan üyelikler için de bir seçim yapılmıştır. Bu seçime 150 milletvekili katılmıştır. Yalnızca Abdulkadir Kemali Bey'in çoğunluğu aldığı görülmüştür. Bu nedenle diğer altı üyenin 25 Kasım 1920 tarihinde yeniden seçimine karar verilmiştir.

25 Kasım 1920 (25.11.1336) tarihli seçime göre Bitlis Milletvekili Yusuf Ziya Bey (51), İçel Milletvekili Şevki Bey (48), Dersim Milletvekili Mustafa Bey (44), Malatya Milletvekili Sıtkı Bey (39) oy ile üyeliğe seçilmişlerdir. Bu oylamaya yalnızca 86 kişi katılmıştır.

Ayıntab Milletvekili Kılıç Ali Bey ve Cebelibereket Milletvekili İhsan Bey, Adana Milletvekili Zekai Bey'in verdiği önergenin kabul edilmesiyle 2 Aralık 1920 (02.12.1336) tarihinde Meclis'e gönderdikleri yazıda İstiklal Mahkemesi üyelerinden birinin hasta olduğundan ve görevini yerine getiremediğinden bahsederek Ankara İstiklal Mahkemesine dördüncü bir üye seçilmesine dair önerge vermişlerdir. Önerge, 4 Aralık 1920 (04.12.1336) tarihinde kabul edilmiş ve üye seçimine geçilmiştir. Seçim üç aşamada yapılmıştır. 114 milletvekilinin katıldığı ilk turda 10 milletvekili çekimser kalmıştır. Kütahya Milletvekili Cevdet Bey (61), Çorum Milletvekili Sıddık Bey (58) oy alarak ilk turda çoğunluğu sağlamışlardır. İkinci turda Nafiz Bey (51), üçüncü turda ise yeterli oy sayısına göre Maraş Milletvekili Tahsin Bey (38), Denizli Milletvekili Yusuf Bey (38), Mardin Milletvekili Necib Bey (29), Ergani Milletvekili Sırrı Bey (26), Bilecik Milletvekili Hamdi Bey (25) üyeliğe seçilmişlerdir.

9 Aralık 1920 (09.12.1336) tarihli oturumda Ertuğrul Milletvekili Ahmed Hamdi Bey'in daha önce yapılan seçimin yeniden yapılmasına dair sunduğu önergesi görüşülmüştür. Ahmed Hamdi Bey, bu önergede daha önce yapılan seçime sadece yetmiş milletvekilinin katıldığını, bu

nedenle yeniden seçim yapılması gerektiğini bildirmişse de önerge kabul edilmemiştir. Seçime seksen altı milletvekilinin katılması gerekirken yetmiş beş milletvekilinin katıldığı belirtilmiş; fakat bu seçimin üç kere tekrarlandığı vurgusu yapılarak tüzük gereği seçimin tamam olduğundan bahsedilmiştir.

24 Temmuz 1921 (24.07.1337) tarihinde kurulacak olan Konya, Samsun, Kastamonu İstiklal Mahkemeleri için üye seçimi yapılmıştır. Seçime katılan milletvekilleri ve aldıkları oy sayıları şöyledir: Canik Milletvekili Emin Bey (89), Saruhan Milletvekili Necati Bey (84), Sinob Milletvekili Hakkı Hami Bey (79), Kangırı Milletvekili Neşet Bey (70), Sinob Milletvekili Şevket Bey (66), Bursa Milletvekili Necati Bey (64), İzmir Milletvekili Mahmud Esad Bey (56), Denizli Milletvekili Yusuf Bey (55), Urfa Milletvekili Ali Saib Bey (48), Burdur Milletvekili Veli Bey (47), Canik Milletvekili Hamdi Bey (47), Karesi Milletvekili Hacim Muhyiddin Bey (45), Canik Milletvekili Nafiz Bey (44), Bursa Milletvekili Muhyiddin Baha Bey (43), Konya Milletvekili Refik Bey (39), Mersin Milletvekili Selahaddin Bey (36), Karahisarışarki Milletvekili Ali Süruri Efendi (35), Karesi Milletvekili Vehbi Bey (35), Çorum Milletvekili Fuad Bey (32), Elaziz Milletvekili Rasim Bey (27), Diyarbekir Milletvekili Kadri Bey (26), İçel Milletvekili Haydar Lütfi Bey (27), Sinob Milletvekili Rıza Nur Bey (24) oy almışlardır. Bu turda 176 kişi oylamaya katıldığından seçilmek için yeterli oy sayısı 88 olmuştur. Buna göre sadece Emin Bey çoğunluğu elde etmiştir. Böylece diğer on bir üyenin 30 Temmuz 1921 (1337) tarihinde yeniden seçimine karar verilmiştir. Bu seçimde Sinob Milletvekili Hakkı Hami Bey (63), Kangırı Milletvekili Neşet Bey (58), Denizli Milletvekili Yusuf Bey (52), Urfa Milletvekili Ali Saib Bey (47), Saruhan Milletvekili Mustafa Necati Bey (46), Burdur Milletvekili Veli Bey (46), Bursa Milletvekili Necati Bey (46), Karesi Milletvekili Hacim Bey (45), Canik Milletvekili Hamdi Bey (43), İzmir Milletvekili Mahmud Esad Bey (42), Sinob Milletvekili Şevket Bey (37), Bursa Milletvekili Muhyiddin Baha Bey (31), Dersim Milletvekili Mustafa Bey (31), Niğde Milletvekili Mustafa Hilmi Efendi (29), Van Milletvekili Hakkı Bey (29), Kayseri Milletvekili Ahmed Hilmi Bey (26), Elaziz Milletvekili Rasih Bey (26), Amasya Milletvekili Ragıb Bey (24), Malatya Milletvekili Lütfi Bey (23), Malatya Milletvekili Sıtkı Bey (23), Erzurum Milletvekili Nusret Efendi (21) oy almışlardır. İkinci oylamada hiçbir milletvekili seçilmek için yeterli oy alamayınca üçüncü oylama yapılmıştır. Üçüncü oylamaya 180 milletvekili katılmıştır. Burdur Milletvekili Veli Bey (118), İzmir Milletvekili Mahmud Esad Bey (115), Denizli Milletvekili Yusuf Bey (110), Bursa Milletvekili Necati Bey (109), Saruhan Milletvekili Mustafa Necati Bey (104), Canik Milletvekili Hamdi Bey (103), Kangırı Milletvekili Neşet Bey (100), Sinob Milletvekili Şevket Bey (97), Urfa Milletvekili Ali Saib Bey (97), Karesi Milletvekili Hacim Muhyiddin Bey (96), Bursa Milletvekili Muhyiddin Baha Bey (91) oy alarak seçilmişlerdir.

14 Ağustos 1922 (14.08.1338) tarihli oturumda Amasya İstiklal Mahkemesi için savcı ve başkan seçimi yapılmıştır. Ancak kimse yeterli oy alamamış ve seçimin 16 Ağustos 1922 (16.08.1338) tarihinde tekrar yapılmasına karar verilmiştir. Bu oturumda da başkan ve savcı seçimi sonuçlandırılamamıştır. Sadece Canik Milletvekili Hamdi Bey (141) üyeliğe seçilmiştir. Başkan ve savcı seçimi 17 Ağustos 1922 (17.08.1338) tarihli oturumda tekrar yapılmış ve başkanlığa Saruhan Milletvekili Necati Bey (87), savcılığa Bursa Milletvekili Osman Nuri Bey, üyeliklere Diyarbekir Milletvekili Hamdi Bey (91), Niğde Milletvekili Hakkı Bey (89) seçilmişlerdir.

25 Ocak 1923 (25.01.1339) tarihli oturumda Elcezire İstiklal Mahkemesi için yapılan başkan, savcı ve üye seçiminde Karesi Milletvekili Hacim Bey (114) başkan olmuştur. Antalya Milletvekili Halil İbrahim Bey (99) savcı, Erzurum Milletvekili Hoca Nusret Efendi (131) ve Niğde Milletvekili Hakkı Paşa (126) üye olarak seçilmişlerdir.

İSTİKLAL MAHKEMELERİ

8 Aralık 1923 (08.12.1339) tarihli oturumda İstanbul İstiklal Mahkemesi üye seçimi yapılmıştır. Bu seçimde Cebelibereket Milletvekili İhsan Bey (102), Saruhan Milletvekili Vasıf Bey (105), Konya Milletvekili Refik Bey (116), Hakkari Milletvekili Asaf Bey (109), Kütahya Milletvekili Cevdet Bey (106) oy ile seçilmişlerdir.

4 Mart 1925 (04.03.1341) tarihinde 117 numaralı Meclis Kararı ile kurulan II. Ankara İstiklal Mahkemesi için başkan ve üye seçimi 7 Mart 1925 (07.03.1341) tarihinde yapılmıştır. 146 milletvekili seçime katılmıştır. Bunlardan 15'i çekimser kalmıştır. Netice aynı gün okunarak açıklanmıştır. Buna göre 124 oy ile Ankara İstiklal Mahkemesi başkanlığına Karahisarısahip Milletvekili Ali Bey, savcılığına İzmir Milletvekili Mustafa Necati Bey, üyeliğine Ayıntab Milletvekili Kılıç Ali Bey, Aydın Milletvekili Reşid Galib Bey, Rize Milletvekili Ali Bey seçilmişlerdir.

16 Mart 1925 (16.03.1341) tarihinde Harekât-ı Askeriye İstiklal Mahkemesinde görev yapan Hacim Muhyiddin Bey'in istifası üzerine yeniden başkan seçimi yapılmıştır. Bu seçimden bir sonuç alınamamış ve ikinci bir seçim yapılmasına karar verilmiştir. Ertesi günkü seçimlerde 117 milletvekili seçime katılmış, 16'sı çekimser kalmış ve 97 oy ile Denizli Milletvekili Mazhar Müfid Bey, Harekât-ı Askeriye İstiklal Mahkemesi başkanlığına seçilmiştir.

İzmir Milletvekili Mustafa Necati Bey'in istifası üzerine 22 Mart 1925 (22.03.1341) tarihli oturumda Ankara İstiklal Mahkemesi için savcılık seçimi yapılmıştır. Seçim sonucunda Necib Ali Bey savcılığa seçilmiştir.

13 Kasım 1925 (13.11.1341) tarihli oturumda Şark İstiklal Mahkemesi başkanlığı için seçim yapılmıştır. Bu seçimde çoğunluk sağlanamayınca seçim 14 Kasım 1925 (13.11.1341) tarihinde tekrarlanmış ve Şark İstiklal Mahkemesi başkanlığına bu defa Giresun Milletvekili Hacim Muhyiddin Bey seçilmiştir.

b) İstiklal Mahkemelerinde görev yapanların alfabetik listesi ve kısa biyografileri

Abdülkadir Kemali Bey (ÖĞÜTCÜ)

Doğum yeri ve tarihi: Osmaniye - 1889

Baba ve annesinin adı: Bekir Sıtkı - Emine Dilber

Tahsili ve bildiği yabancı diller: İstanbul Hukuk Mektebi - Az düzey Fransızca, Almanca, Arapça

Mesleği ve yaptığı görevler: Hukukçu - Adliye Nezareti Memurîn Sicil Müdürlüğü Kalemi Kâtibi, Erganun, Şebtab ve Mehtab Gazetelerinin sahibi, Siird Bidayet Mahkemesi Savcı Yardımcısı, Basra İli Merkez Bidayet Mahkemesi Savcısı, Çanakkale Savaşında Topçu Subayı, Adana Hukuk İşleri Müdürü, Kirmasti (Mustafakemalpaşa) Kaymakamı, Kastamonu Bidayet Mahkemesi Müddei-i Umumisi (Savcı) - İttihad ve Terakki Cemiyeti Üyesi - I. Dönem Kastamonu Milletvekili - Adliye Vekâleti Müsteşarı, Pozantı İstiklal Mahkemesi Üyesi ve Başkanı

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 3 Çocuk. 26.07.1949

Ahmet Mazhar Bey (AKİFOĞLU)

Doğum yeri ve tarihi: Gebze - 1891

Baba ve annesinin adı: İsmail - Fatma Nahide

Tahsili ve bildiği yabancı diller: İstanbul Hukuk Mektebi

Mesleği ve yaptığı görevler: Maliye, Serbest Ticaret, Gebze Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyesi - I. Dönem İstanbul Milletvekili - Divan-ı Riyaset Kâtibi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 1 Çocuk. 06.10.1968

Ahmet Nafiz Bey (ÖZALP)

Doğum yeri ve tarihi: Ilgın - 1889

Baba ve annesinin adı: Ahmet - Fatma

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Konya Hukuk Mektebi

Mesleği ve yaptığı görevler: Hukukçu - Konya İli Muhasebe Kalemi Kâtibi, Sanayi Mektebi Kâtibi ve Nevşehir İdadisi Resim Öğretmeni, Yıldızeli, Canik Bidayet Mahkemesi Müddei-i Umumisi (Savcısı), Samsun 32. Fırka Adli Müşaviri - I. Dönem Canik Milletvekili - Memurîn Muhâkemâtı Tedkik Heyeti Reisi, Diyarbekir İstiklal Mahkemesi Üyesi (Seçilmiş ancak göreve gitmemiştir.)

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 1 Çocuk. 13.11.1955

Ali ÇETİNKAYA

Doğum yeri ve tarihi: Afyonkarahisar - 1878

Baba ve annesinin adı: Ahmet - Fatma

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Harbiye Mektebi - Fransızca, İngilizce

Mesleği ve yaptığı görevler: Askerlik, Piyade Albay - Debre Jandarma Taburu Komutan Vekili, Manastır Rakalar Kaymakamı, Aydın Jandarma Bölük Komutanı, Redif Tabur Komutanı, Harbiye Nezareti İtfaiye 2. Tabur Komutanı, Van Cenubu Müfrezesi Komutanı, Manastır Bölgesi Müfreze Komutanı, Kığı 35. Alay Komutanı, Rumeli Müfrezesi Komutanı, Takip Müfrezesi Komutanı, Üsküdar Mıntıka Müfettişi, Ayvalık 172. Alay Komutanı- Osmanlı Meclis-i Mebusan IV. Dönem Karahisarısahib Mebusu (İngilizler tarafından Malta adasına sürgüne gönderildi.) - I. Dönem Karahisarısahib, II.,III., IV., V., VI. ve VII. Dönem Afyonkarahisar Milletvekili - II. Dönem Millî Müdafaa Encümeni Reisi - Ankara İstiklal Mahkemesi Başkanı - 7., 8., 9., 10. ve 11. Hükümet Nafıa, 12. Hükümet Muhabere ve Münâkalât Vekili - Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası sahibi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 1 Çocuk. 22.02.1949

Ali KILIÇ

Doğum yeri ve tarihi: İstanbul - 1890

Baba ve annesinin adı: Tevfik - Demsaz

Tahsili ve bildiği yabancı diller: İstanbul Gedikli Küçük Zabit Mektebi

Mesleği ve yaptığı görevler: Askerlik - I. Dünya Savaşında 1. Ordu 1. Alayı Subayı, Çanakkale Muharebeleri Gazisi, Kafkas İslam Ordusu Komutanı Yaveri, Maraş ve Antep Havalisi Kuvayı Milliye Komutanı - I. Dönem Aymtab, II. Dönem Gaziayıntab, III., IV. ve V. Dönem Gaziantep Milletvekili - I. Dönem Fırka Kumandanı Yetkisiyle Yozgad Livası Sıkıyönetim Amiri, Ankara İstiklal Mahkemesi Üyesi, Milis Miralayı - II. Dönem Ankara İstiklal Mahkemesi Üyesi - Türkiye İş Bankası Kurucu ve Yönetim Kurulu Üyesi, Banka Murahhas Azası - Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası sahibi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 4 Çocuk. 14.07.1971

Ali Rıza Efendi (ATAIŞIK)

Doğum yeri ve tarihi: İbradı - 1865

Baba ve annesinin adı: Velitdin - Ayşe

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Konya Mut Rüşdiyesi ve Konya Medresesi

Mesleği ve yaptığı görevler: Mut Kadı Naibi, Mahkeme Başkâtibi, Hassa Kadısı ve Mut Belediye Başkanı, Adana İl Genel Meclisi ve Daimî Encümen Üyesi - Osmanlı Meclis-i Mebusan IV. Dönem Silifke Mebusu - TBMM I. Dönem İçel Milletvekili - Konya İstiklal Mahkemesi Üyesi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 4 Çocuk. 29.08.1942

Ali Saip URSAVAŞ

Doğum yeri ve tarihi: Selahiye - 1887

Baba ve annesinin adı: Emin - Leyla

Tahsili ve bildiği yabancı diller: İstanbul Harbiye Mektebi

Mesleği ve yaptığı görevler: Askerlik - Şam 8. Kolordu Subayı, 24. Süvari Alayı ve 10. Kolordu Karargâh Subayı, Beyrut Jandarma Alayı Subayı, Halep Jandarma Alayı Bölük Komutanı, Deyrizor Jandarma Alayı Seyyar Müfreze Kumandanı, Kars (Bahçe) Jandarma Komutanı, Kozan Jandarma Kumandanı, Kozan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Kurucusu, Urfa Jandarma Kumandanı, Urfa ve Yöresi Kuva-yı Milliye Kumandanı - I. Dönem Urfa Milletvekili (Meclis tarafından Musul çevresinde özel görev için izinli sayıldı.), II. Dönem Kozan, III., IV., V. ve VI. Dönem Urfa Milletvekili - Konya İstiklal Mahkemesi Üyesi, İsyan Bölgesi İstiklal Mahkemesi Başkanı - Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası sahibi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 4 Çocuk. 26.09.1939

Ali ZIRH (Ali Rıza ZIRH)

Doğum yeri ve tarihi: İstanbul - 1888

Baba ve annesinin adı: Mehmet Salih - Kamile

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Hukuk

Mesleği ve yaptığı görevler: Tüccar - Anafartalar Divan-ı Harp Kâtibi, 16. Kolordu ve 2. Ordu Müşaviri - II., III., IV., VI., VII. ve VIII. Dönem Rize, V. Dönem Çoruh Milletvekili - II. Dönem Ankara İstiklal Mahkemesi Üyesi - VII. ve VIII. Dönem Meclis Hesaplarını İnceleme Encümeni Reisi - II., III., IV. ve V. Dönem Divan-ı Riyaset Kâtibi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 3 Çocuk. 08.05.1951

Asaf DORAS (Asaf Süleyman DORAS)

Doğum yeri ve tarihi: Bursa - 1879

Baba ve annesinin adı: Hakkı - Asiye

Tahsili ve bildiği yabancı diller: İstanbul Hukuk Mektebi - Fransızca

Mesleği ve yaptığı görevler: Hukuk ve İdare - Temyiz Mahkemesi Savcılığı Kalemi Kâtibi, İstanbul Hukuk Mahkemesi Kâtibi, Selanik, Gevgili İlçesi Bidayet Mahkemesi Müddei-i Umumi (Savcı) Yardımcısı, Görülce Bidayet Mahkemesi Başkanı, Manastır İstinaf Mahkemesi Müddei-i Umumi (Savcı) Yardımcısı, İlbasan, Serez, Kudüs Sancağı Bidayet Mahkemesi Ceza Başkanı, Adana Sıkıyönetim Divanı ve Kozan Soruşturma Heyeti Üyesi, Diyarbakır Hukuk Bidayet Mahkemesi Başkanı, Van İstinaf Mahkemesi Müddei-i Umumisi, 1. Sınıf Dava Vekili, İstanbul Bidayet Mahkemesi 1. Ceza Başkanı, Konya Askerî Temyiz Divanı Üyesi, Ankara İstinaf Mahkemesi Başkanı, Tayyare Cemiyeti Merkez İdare üyesi - Osmanlı Meclis-i Mebusan III. Dönem Van, IV. Dönem Hakkâri Mebusu - TBMM II. Dönem Hakkâri, III., IV. ve V. Dönem Bursa Milletvekili - II. Dönem Divan-ı Riyaset İdare Memuru –İstanbul İstiklal Mahkemesi Üyesi– Gümüş Donanma Madalyası, Beyaz Şeritli İstiklal Madalyası sahibi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Bekâr. 09.02.1946

Atıf Bey (Mehmet Atıf BAYAZIT)

Doğum yeri ve tarihi: Rodos - 1882

Baba ve annesinin adı: Mehmet Hamid - Fatma Zehra

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Mülkiye İdadisi, Dârü'l-Fünûn Riyaziye Şubesi - Arapça, Fransızca, Farsça, Rumca

Mesleği ve yaptığı görevler: Hazro, Habab, Muzayk, Tarülula, Çanakkale, Karabiga, Dimetoka Nahiye Müdürü, Bilan, Diyadin Kaymakamı, Konya Askerî Ortaokulu Öğretmeni, İmar ve İskân Müdürü - I. Dönem Bayazıt Milletvekili - Pozantı İstiklal Mahkemesi Üyesi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 2 Çocuk. 17.10.1940

Avni Doğan (Mehmet Avni DOĞAN)

Doğum yeri ve tarihi: Yozgad - 1892

Baba ve annesinin adı: Hayrullah - Zehra Hanım

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Mülkiye - Fransızca, Farsça, Arapça

Mesleği ve yaptığı görevler: İdare - Boğazlıyan Konya Ereğli Kaymakamı, Sivas Divan-ı Harb-i Örfi Askerî Kâtibi, Kastamonu, Samsun, Ankara Valisi, Genel Müfettiş - II. Dönem Bozok, III., IV. ve V. (İstifa: 01.10.1936 Konya Valiliğine atanması nedeniyle) Dönem Yozgat, VI. ve VII. (İstifa: 02.08.1943) Dönem Çankırı, IX. Dönem Yozgat, XI. Dönem Ankara, I. (XII) Dönem Kastamonu Milletvekili - Kurucu Meclis Ankara İli Temsilcisi (06.01.1961 - 15.10.1961) - Şark İstiklal Mahkemesi Üyesi - II. ve VI. Dönem Divan-ı Riyaset İdare Memuru, II., III. ve IV. Dönem Divan-ı Riyaset Kâtibi - 26. Hükümet Devlet Bakanı

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 3 Çocuk. 14.06.1965

Bahri Bey (Yusuf Bahri TATLI)

Doğum yeri ve tarihi: Akdağmadeni - 1878

Baba ve annesinin adı: İbrahim Hülvi - Fatma

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Rüşdiye - Çiftçi

Mesleği ve yaptığı görevler: İttihad ve Terakki Fırkası Üyesi, Reji İdaresi Memuru, Sivas Kongresi Yozgad Temsilcisi, Akdağmadeni Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Kurucu Başkanı - Osmanlı Meclis-i Mebusan IV. Dönem Yozgad Mebusu - TBMM I. Dönem Yozgad Milletvekili - Samsun İstiklal Mahkemesi Üyesi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 5 Çocuk. 19.02.1957

Besim Bey (Mehmet Rasim)

Doğum yeri ve tarihi: Kastamonu - 1875

Baba ve annesinin adı: Ahmet - Fatma

Tahsili ve bildiği yabancı diller:

Mesleği ve yaptığı görevler: İttihad ve Terakki Partisi Kastamonu'daki yayın organı Köroğlu Gazetesi Yazı İşleri Müdürü, İstanbul Mebusan Meclisi Mümeyyizi - Osmanlı Meclis-i Mebusan IV. Dönem Kastamonu Mebusu - TBMM I. Dönem Kastamonu Milletvekili

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Bekâr. 17.03.1930

Cevdet Bey (Mehmetali Cevdet BARLAS)

Doğum yeri ve tarihi: Gaziantep - 1891

Baba ve annesinin adı: Abdülkadir - Fatma

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Rüşdiye ve Amerikan Koleji, Paris Ecole Normal Süperieur Yüksek Öğretmen Okulu

Mesleği ve yaptığı görevler: Kütahya Sultanisi Fransızca Öğretmeni, Kütahya Dârü'l-Muallimîn Müdürü - I., II. ve III. Dönem Kütahya Milletvekili - I. Dönem Divan-ı Riyaset Kâtibi - I. Dönem Ankara İstiklal Mahkemesi Üyesi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 1 Çocuk. 18.01.1960

Emin Bey (Mehmet GEVECİ)

Doğum yeri ve tarihi: Bafra - 1886

Baba ve annesinin adı: Salih - Zekiye

Tahsili ve bildiği yabancı diller: İstanbul Hukuk Mektebi - Orta düzey Fransızca

Mesleği ve yaptığı görevler: Öğretmen, Hukukçu - Bağdat Hukuk Okulu Öğretmeni, Kavala Müddei-i Umumisi, İstanbul Emniyet Müdürlüğü 2. Şube Müdürü, Serbest Avukat, Rehber Gazetesi sahibi, Samsun Müdafaa-i Hukuk Teşkilatı Kurucusu ve Başkanı, Serbest Avukat, Ticaret - Osmanlı Meclis-i Mebusan IV. Dönem Canik Mebusu -TBMM I. Dönem Canik ve IV. Dönem Samsun Milletvekili - Samsun İstiklal Mahkemeleri Üyesi ve Mahkeme Başkanı, I. Dönem Adliye Encümeni Reisi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 3 Çocuk. 29.07.1934

Ethem Fehmi Bey (ARSLANLI)

Doğum yeri ve tarihi: Girit/Resmo - 1867

Baba ve annesinin adı: Mahmut Derviş - Nazife

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Mülkiye - Fransızca

Mesleği ve yaptığı görevler: İdareci - Kaymakam, Menteşe Mutasarrıfı, Mülkiye Müfettişi - I. Dönem Menteşe Milletvekili

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 7 Çocuk. 08.06.1947

Dr. Fikret Bey (Tokattin Fikret ONURALP)

Doğum yeri ve tarihi: İstanbul - 1887

Baba ve annesinin adı: Tahir - Fatma Mevhibe

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Mülkî Tıbbiye - Fransızca

Mesleği ve yaptığı görevler: Tabip Yüzbaşı, Tabip ve Sağlık Müfettişi, Serbest Tabip - I. Dönem Kozan, II. Dönem Ertuğrul, III. Dönem Bilecik Milletvekili

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli. 30.10.1946

Hacı Tahir Efendi (Mehmet Tahir KUCUR)

Doğum yeri ve tarihi: Uluborlu - 1885

Baba ve annesinin adı: Hüseyin - Vesile

Tahsili ve bildiği yabancı diller: İstanbul Dârü'l-Fünûn Hukuk Şubesi

Mesleği ve yaptığı görevler: Hukuk ve Ziraat - Dava Vekili, Balkan Savaşı, I. Dünya Savaşı Makedonya ve Frag Cephesinde Süvari Yedek Subayı - Uluborlu Bidayet Mahkemesi Azası, Çiftçi - Redd-i İlhak Cemiyetinde, Nazilli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinde ve Nazilli Cephesinde görev aldı - I. Dönem Isparta Milletvekili - Konya İstiklal Mahkemesi Üyesi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 2 Çocuk. 27.05.1960

Hacim ÇARIKLI (Hüseyin Hacim ÇARIKLI)

Doğum yeri ve tarihi: Uşak - 1881

Baba ve annesinin adı: Ahmet Muhyiddin - Hatice Nâfia

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Mülkiye Mektebi

Mesleği ve yaptığı görevler: Mülkî İdare Amiri - Burhaniye, Gönen, Bergama, Palas ve Çeşme Kaymakamı, İzmir Polis Müdürü, Akhisar Kaymakamı, Havran, Karesi Mutasarrıfı, Karesi Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı, Balıkesir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı, Şark İstiklal Mahkemesi Başkanı - Osmanlı Meclis-i Mebusan IV. Dönem Karesi Mebusu - TBMM I. Dönem Karesi Milletvekili (Dönem içinde Olağanüstü Yetkili Bursa Valiliğine atandı), II. Dönem (Şark, Konya ve Elcezire İstiklal Mahkemeleri Başkanı) ve III. Dönem Giresun, IV., V., VI., VII. ve VIII. Dönem Balıkesir Milletvekili - II. Dönem Memurîn Muhâkemât Encümeni Başkanı, VIII. Dönem Dilekçe Komisyonu Başkanı - Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası sahibi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 5 Çocuk. 05.12.1965

Hafız Hamdi Bey (Ahmet Hamdi DUMRUL)

Doğum yeri ve tarihi: Ayvacık - 1879

Baba ve annesinin adı: Hüseyin - Hanife

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Fatih-Tophane Medresesi

Mesleği ve yaptığı görevler: Ticaret, Ayvacık, Ezine ve Bayramiç Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Şube Kurucusu - I. Dönem Biga Milletvekili - Isparta İstiklal Mahkemesi Üyesi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 1 Çocuk. 03.11.1947

Hakkı Paşa (Ahmet Hakkı SÜTEKİN)

Doğum yeri ve tarihi: Nevşehir - 1867

Baba ve annesinin adı: Miralay Abidin - Hatice

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Harbiye, Erkân-ı Harbiye - Fransızca, Rusça, Arapça

Mesleği ve yaptığı görevler: Askerlik - Mirliva - Kıta Subayı, Bağdat Harbiye Ders Nazırı, Necit Mevkii Kumandanı, Amasya Redif Fırkası Komutanı, 11. Kolordu Asker Alma Dairesi Başkanı, Kolordu Komutanı Vekili, Liva Genel Meclis Üyesi - I. Dönem Niğde Milletvekili - Elcezire İstiklal Mahkemesi Üyesi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 6 Çocuk. 01.07.1942

Halil İbrahim Bey (ÖZKAYA)

Doğum yeri ve tarihi: Antalya - 1892

Baba ve annesinin adı: Mehmet - Nimet

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Dârü'l-Fünûn Hukuk Şubesi - Fransızca

Mesleği ve yaptığı görevler: Hukuk ve İktisat - Çanakkale Savaşı ve Kafkas Harekâtı Subayı, Dava Vekili, Antalya Dârü'l-Muallimîn (Erkek Öğretmen Okulu) Tarih-Coğrafya Öğretmeni, Antalya İhtiyat Zabitân ve Münevverân Cemiyeti Reisi, Antalya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Üyesi, Muhtelif Tahkik Komisyonları Azalığı, Elcezire Cephesi İstiklal Mahkemesi Müddei-i Umumisi (Savcısı) - I. Dönem Antalya Milletvekili - Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası sahibi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 4 Çocuk. 27.01.1972

Hamdi AKSOY (Ahmet Hamdi AKSOY)

Doğum yeri ve tarihi: İzmir - 1883

Baba ve annesinin adı: İsmail Fethi - Fatma Bedriye

Tahsili ve bildiği yabancı diller: İstanbul Halkalı Yüksek Ziraat Mektebi

Mesleği ve yaptığı görevler: Ziraatçi ve Gazetecilik - Çiftçi, Hak, Tasvir-i Efkâr ve Yenigün Gazeteleri Yazarı ve Yazı İşleri Müdürü, İttihad ve Terakki Cemiyeti Çatalca Sorumlu Kâtibi - I. Dönem Ertuğrul, II. (Ara Seçim), III., IV. ve V. Dönem İzmir Milletvekili

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Bekâr. 27.05.1961

Hamdi ÜLKÜMEN (Ahmet Hamdi ÜLKÜMEN)

Doğum yeri ve tarihi: Yunanistan/Serez - 1888

Baba ve annesinin adı: Mazhar Nebi - Hayriye Şerife

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Sorbonne Üniversitesi Hukuk Fakültesi - Fransızca, İtalyanca

Mesleği ve yaptığı görevler: Hukuk ve Matbuat, Muharrir - İstanbul Yüce Ülkü ve Uşak Ülkü Özel Liseleri sahibi ve Yöneticisi - I., II., III., IV., V. ve VI. Dönem Trabzon Milletvekili - Kastamonu İstiklal Mahkemesi Üyesi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 5 Çocuk. 23.02.1969

Hamdi Efendi (Abdulhamit ÇİNTAN)

Doğum yeri ve tarihi: Diyarbakır - 1871

Baba ve annesinin adı: Ali - Emine

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Medrese - Arapça, Farsça

Mesleği ve yaptığı görevler: Müderris - Bürhan-ı Terakki İbtidai Mektebi Başöğretmeni, Askerî Rüşdiye Farsça Öğretmeni, İdadi Türkçe Öğretmeni, Şer'iye Mahkemesi Başkâtibi, Kadı Vekili, Sultani ve Din Dersleri, Arapça, Farsça, Edebiyat, Felsefe ve Türkçe Öğretmeni, Numune Mektebi Müdür Vekili - I. Dönem Diyarbekir Milletvekili

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 6 Çocuk. 14.05.1928

Hamdi YALMAN (Ahmet Hamdi YALMAN)

Doğum yeri ve tarihi: Ünye - 1877

Baba ve annesinin adı: Asım - Emine

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Dârü'l-Muallimîn-i Âliye (İstanbul Öğretmen Okulu) - Fransızca, Almanca, Arapça

Mesleği ve yaptığı görevler: Eğitimci - Çorum İdadisi Öğretmeni, Beyrut İdadisi 2. Müdür Muavini Coğrafya, Türkçe ve Tarım dersleri Öğretmeni, Trablusşam İdadisi Müdür Vekili, Diyarbekir İdadisi Müdürü, Antep Ticaret Mektebi Müdürü, Adana Sultanisi ve Hüdavendigar vilayeti (Bursa) Maarif Müdürü, Samsun Meclis-i Umumi Azası, Samsun Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Kurucusu ve Başkanı - I. Dönem Canik, II., III., IV., V., VI., VII. ve VIII. Dönem Ordu Milletvekili - I. Dönem Kastamonu İstiklal Mahkemesi Üyesi, Layiha Encümeni Reisi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 1 Çocuk. 06.05.1959

Hamit Bey (Hamdi Hamit KARAOSMANOĞLU)

Doğum yeri ve tarihi: Isparta - 1886

Baba ve annesinin adı: Salih - Şerife

Tahsili ve bildiği yabancı diller: İstanbul Hukuk Mektebi

Mesleği ve yaptığı görevler: Hukuk - Hâkim ve Savcı, Dava Vekili - I. Dönem Biga Milletvekili - Isparta İstiklal Mahkemesi Başkanı

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 2 Çocuk. 10.08.1961

Haydar Bey

Doğum yeri ve tarihi: Yunanistan/Serez - 1872

Baba ve annesinin adı: Mehmet Emin

Tahsili ve bildiği yabancı diller: İstanbul Hukuk Mektebi

Mesleği ve yaptığı görevler: Hâkim ve Ceza Mahkemesi Başkanı, Dava Vekili - Osmanlı Meclis-i Mebusan I. ve II. Dönem Aydın, III. Dönem İzmir Mebusu - TBMM I. Dönem Kütahya Milletvekili - Divan-ı Riyaset Kâtibi- İstiklal Mahkemesi Üyesi (22.11.1920-17.02.12921)

Medeni hâli ve ölüm tarihi: 1934

Hüseyin Bey (GÖKÇELİK)

Doğum yeri ve tarihi: Elazığ/Milikan - 1867

Baba ve annesinin adı: Mehmet - Fatma

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Husûsî

Mesleği ve yaptığı görevler: İstanbul Müdüriyet-i Umumiyesi 8. Bölük Polis Neferi ve Çavuşu, Mamuretülaziz (Elaziz) vilayeti 3. ve 2. Sınıf Komiseri, Erzurum İli 2. Komiseri, Bingazi, Sivas ve Mamuretülaziz 2. Komiseri, Diyarbekir Başkomiseri, Bitlis ve Diyarbekir Polis Müdürü - I., II., III. ve IV. Dönem Elaziz Milletvekili - Ankara İstiklal Mahkemesi Üyesi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 5 Çocuk. 08.08.1933

Hüsrev Sami KIZILDOĞAN (Sami AYDOĞMUŞ)

Doğum yeri ve tarihi: Yunanistan/Gümülcine - 1884

Baba ve annesinin adı: Hüseyin - Hafize

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Mühendishane-i Berri-i Hümayun (Topçu Harbiyesi) - Fransızca

Mesleği ve yaptığı görevler: Askerlik, Topçu Yüzbaşı - İttihad ve Terakki Cemiyeti Dış Merkezi Üyesi, 8. ve 17. Topçu Alay Yaveri, 33. Cebel Taburu 2. Bölük Kumandanı, İstanbul I. Remont Encümeni Üyesi, Teşkilat-ı Mahsusa Görevlisi, Sivas Kongresi Eskişehir Delegesi ve Heyet-i Temsiliye Üyesi, Çiftçi - I. Dönem Eskişehir, V. ve VI. Dönem Kars Milletvekili - Isparta İstiklal Mahkemesi Üyesi, Yeşil Ordu Cemiyeti Kurucusu

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 4 Çocuk. 21.03.1942

İhsan Bey (ERYAVUZ)

Doğum yeri ve tarihi: İstanbul - 1875

Baba ve annesinin adı: İshak - Fatma

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Mühendishane-i Berri-i Hümayun (Topçu Harbiyesi)

Mesleği ve yaptığı görevler: Askerlik - Topçu Binbaşı, Edirne 2. Ordu Subayı, İttihad ve Terakki Cemiyeti Edirne Şubesi Kurucusu, Sıkıyönetim Askerî Mahkemesi üyesi, Sahra Topçu Birlikleri Batarya Kumandanı, I. Dünya Savaşında Kolordu Topçu Kumandanı, Serbest Ticaret - I., II. ve III. (Müstafi: 26.01.1928) Dönem Cebelibereket Milletvekili - Ankara İstiklal Mahkemesi Başkanı - Türkiye İş Bankası Kurucu Yönetim Kurulu üyesi - 3. ve 4. Hükümet Bahriye Vekili

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 3 Çocuk. 06.03.1947

Lütfi Müfit ÖZDEŞ (Müfit Lütfi ÖZDEŞ)

Doğum yeri ve tarihi: Kırşehir - 1874

Baba ve annesinin adı: Nuri - Meryem

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Erkân-ı Harbiye - Fransızca, Almanca, Rusça

Mesleği ve yaptığı görevler: Askerlik - Vatan ve Hürriyet Derneği Kurucusu, Piyade Kuvvetler Komutanı, 57. Liva Komutanı, Umum Depo Kıtaatı Müfettişliği Heyeti Erkân Reisi, Erkân-ı Harb Kaymakamı, Türk Tarihi Tedkik Cemiyeti Üyesi - II. Dönem (Ara Seçim), III., IV. ve V. Dönem Kırşehir Milletvekili - II. Dönem Şark İstiklal Mahkemesi Üyesi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 2 Çocuk. 18.04.1940

Mahmut Esat BOZKURT

Doğum yeri ve tarihi: Kuşadası - 1892

Baba ve annesinin adı: Hasan - Hatice Mekkiye

Tahsili ve bildiği yabancı diller: İstanbul Hukuk Mektebi, İsviçre Fribourg Üniversitesi Hukuk Fakültesi, aynı Fakültede Hukuk Doktorası - Fransızca

Mesleği ve yaptığı görevler: Profesör Doktor, Yazar - Çiftçi, Ege Bölgesi Kuva-yı Milliye Teşkilâtı Üyesi, Ankara Hukuk Mektebi Devletler Umumi Hukuku Hocası, İstanbul Üniversitesi ve Harp Akademisi İnkılap Dersi, Siyasal Bilgiler Okulu Anayasa Hukuku, Hâkimiyet-i Milliye, Ahenk, Sada-yı Hak, Yeni Sabah Gazeteleri Yazarı - I., II., III., IV., V., VI. ve VII. Dönem İzmir Milletvekili - III. Dönem Teşkilat-ı Esasiye Encümeni Reisi - 4. ve 5. İcra Vekilleri Heyeti İktisat, 3., 4. ve 5. Hükümet Adliye Vekili - Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası sahibi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 3 Çocuk. 21.12.1943

Mazhar Müfit KANSU (Ahmet Mazhar KANSU)

Doğum yeri ve tarihi: Denizli - 1872

Baba ve annesinin adı: (Süleyman) Müfit - Ayşe

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Mülkiye Mektebi - Fransızca

Mesleği ve yaptığı görevler:Mülkî İdare Amiri ve Maliyeci - Gelibolu İdadisi Öğretmeni, Edirne İdadisi Tarih Öğretmeni ve Müdür Yardımcısı, Edirne İl Maiyet Memuru, Havsa, Çorlu, Uzunköprü ve İskeçe Kaymakamı, Gümülcine Sancağı, Lazistan (Rize), Mersin, İzmit, Balıkesir Mutasarrıfı, Bitlis ve Mamüretülaziz (Elaziz) Valisi, Erzurum Kongresi Bitlis Delegesi, Sivas Kongresi Hakkâri Temsilcisi, Heyet-i Temsiliye Üyesi, Ziraat Bankası Yönetim Kurulu Üyesi - Osmanlı Meclis-i Mebusan IV. Dönem Hakkâri Mebusu - TBMM I. Dönem Hakkâri, II., III., IV. ve V. Dönem Denizli, VI. ve VII. Dönem Çoruh Milletvekili - I. Dönem Dâhiliye, Nafıa, Tedkik-i Hesabat ve Divan-ı Muhasebât Encümeni Reisi, Yozgad İstiklal Mahkemesi Üyesi - II. Dönem 1. Şube Başkanı, Şark İstiklal Mahkemesi Başkanı, Tedkik-i Hesabât Komisyonu, Divan-ı Muhasebât Komisyonu Başkanı, VI. Dönem Meclis Hesaplarını Tedkik Komisyonu Başkanı - IV. Dönem Parlamentolar Türk Grubu Kurucu Üyesi ve Saymanı

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 2 Çocuk. 12.11.1948

Muhittin Baha PARS (Muhyiddin PARS)

Doğum yeri ve tarihi: Bursa - 1884

Baba ve annesinin adı: Baha - Nakiye

Tahsili ve bildiği yabancı diller: İstanbul Hukuk Mektebi - Fransızca

Mesleği ve yaptığı görevler: Hukukçu, Edebiyatçı ve Gazeteci - Bursa Bidayet Mahkemesi Üyesi, Bursa Sultanisi Edebiyat Öğretmeni, Mantık ve Felsefe Öğretmeni, Serbest Avukat, Millet Yolu Gazetesi ve Haftalık Bursa Dergisi Sahibi - I., VI., VII. ve VIII. Dönem Bursa, V. Dönem Ordu Milletvekili - I. Dönem Divan-ı Riyaset Kâtibi, Maarif Encümeni Reisi, Eskişehir, Konya İstiklal Mahkemeleri Üyesi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli. 29.08.1954

Mustafa Necati Bey (UĞURAL)

Doğum yeri ve tarihi: İzmir - 1892

Baba ve annesinin adı: Mehmet Halit

Tahsili ve bildiği yabancı diller: İstanbul Hukuk Mektebi - Fransızca

Mesleği ve yaptığı görevler: Muharrir ve Dava Vekili - Özel Okul Kurucusu ve Müdürü, Kız Öğretmen Okulu Tarih-Coğrafya Öğretmeni, Dava Vekili, İzmir - Aydın Demiryolu Şirketi Hukuk Müşaviri, İzmir'e Doğru Gazetesi sahibi - I. Dönem Saruhan Milletvekili - Sivas İstiklal Mahkemesi Üyesi, Kastamonu İstiklal Mahkemesi Başkanı, II. ve III. Dönem İzmir Milletvekili - 5. İcra Vekilleri Heyeti Mübadele İmar ve İskân Vekili, 1. Hükümet Mübâdele İmar ve İskân, 2. Hükümet Adliye, 4. ve 5. Hükümet Maarif Vekili - Ankara İstiklal Mahkemesi Savcısı - Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası sahibi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Bekâr. 01.01.1929

Mustafa Zeki Bey (SALTIK)

Doğum yeri ve tarihi: Harput - 1881

Baba ve annesinin adı: İsmail - Meryem

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Harbiye Aşiret Sınıfı - Rusça, Arapça, Farsça

Mesleği ve yaptığı görevler: Askerlik, Süvari Binbaşı - Erzincan 22. ve 24. Süvari Alayı Subayı, 19. Süvari Alayı Bölük Komutanı, Ankara Ağır Erzak Kolları Komutanı ve Süvari Depoları Müdürü, Ankara Divan-ı Harb-i Örfi Azası, 5. Kolordu 25. Alay Subayı - I. Dönem Dersim Milletvekili - Sivas İstiklal Mahkemesi Üyesi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 2 Çocuk. 07.03.1969

Necati Bey (KURTULUŞ)

Doğum yeri ve tarihi: Yugoslavya/Üsküp - 1882

Baba ve annesinin adı: Mehmet Kasım - Besime

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Harbiye - Bulgarca

Mesleği ve yaptığı görevler: Askerlik, Yüzbaşı - Kosova vilayeti Takip ve Avcı Taburu, Tikveş Takip Taburu Subayı, Üsküp Köprülü Seyyar Jandarma Bölük Komutanı, İstanbul Merkez Kumandanlığı İnzibat Subayı, İran Azerbaycanı Urumiye Konsolosluğu Kâtibi, Ankara, Kırşehir, Yozgad ve Çorum vilayetleri İttihad ve Terakki Cemiyetleri Murahhas Kâtib-i Mesûlü, Bursa Bölgesi Kuva-yı Milliye Komutanı ve Merkez Kurul Üyesi - Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası üyesi - I. ve II. Dönem Bursa Milletvekili - Samsun - Sivas Mıntıkaları İstiklal Mahkemesi Üyesi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 3 Çocuk. 10.03.1956

Necip Ali KÜÇÜKA (Ahmet Necip Ali KÜÇÜKA)

Doğum yeri ve tarihi: Denizli - 1892

Baba ve annesinin adı: Ali - Fatma Huriye

Tahsili ve bildiği yabancı diller: İstanbul Hukuk Mektebi - Fransızca

Mesleği ve yaptığı görevler: Hukukçu - Eşme Müddei-i Umumisi (Savcı), Sivas Kongresi Denizli Üyesi, Denizli Mahkemesi Üyesi, Sarayköy Müddei-i Umumisi - II., III., IV., V. ve VI. Dönem Denizli Milletvekili - II. Dönem Ankara İstiklal Mahkemesi Savcısı - III. Dönem Divan-ı Riyaset Kâtibi ve III. ve IV. Dönem Divan-ı Riyaset İdare Memuru - Millî Müdafaa Vekâleti Siyasi Müsteşarı

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 2 Çocuk. 27.09.1941

Necip Bey (Mehmed Necip GÜVEN)

Doğum yeri ve tarihi: Mardin - 1876

Baba ve annesinin adı: Mehmet Emin - Emine

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Hususi

Mesleği ve yaptığı görevler: Bankacılık - Mardin Ziraat Bankası Şube Müdürü, Kavanîn-i Maliye Encümeni Başkanı - I. ve II. Dönem Mardin Milletvekili

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 7 Çocuk. 10.01.1960

Neşet AKKOR

Doğum yeri ve tarihi: Akseki - 1889

Baba ve annesinin adı: Hüseyin Nazmi - Saniye

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Mülkiye Mektebi ve Hukuk Mektebi - Fransızca

Mesleği ve yaptığı görevler: Mülkî İdare Amiri - Maliye Nezareti Genel Veznesi Merkez Kalemi Kâtibi, Kıymetli Evrak ve Nakit Kalemi Kâtibi, Suriye vilayeti Maiyet Memuru, İzmir ve Edirne İl Maiyet Memuru, Milas ve Enez Kaymakam Vekili, Gelibolu Göçmen İskân Memuru, Ahlat Kaymakamı, Adliye Vekâleti İhsaiyat Müdürü ve Mezahib Müdür Vekili, Kastamonu İstiklal Mahkemesi Üyesi, Belediye Avukatı, İl Genel Meclisi ve Daimî Encümen Üyesi, Halkevi Başkanı, Serbest Avukat - I. Dönem Kangırı (Çankırı), VIII. Dönem Aydın Milletvekili - Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası sahibi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 1 Çocuk. 23.11.1964

Nusret Efendi (Mehmet Nusret SUN)

Doğum yeri ve tarihi: Erzurum - 1877

Baba ve annesinin adı: Ömer Fazlı - Nene Sultan

Tahsili ve bildiği yabancı diller: İstanbul Fatih Medresesi - Arapça, Farsça

Mesleği ve yaptığı görevler: Müftü - 4. Ordu 25. Alay 4. Tabur İmamı, 2. Ordu 142. Alay İmamı, 9. Kolordu 82. Alay İmamı, Kafkas 10. Fırkası 28. Alay İmamı, 32. Alay 1. Tabur İmamı - I. Dönem Erzurum Milletvekili

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli. 18.10.1930

Osman Nuri Bey (ÖZPAY)

Doğum yeri ve tarihi: İstanbul - 1878

Baba ve annesinin adı: Abdi - Feride

Tahsili ve bildiği yabancı diller: İstanbul Hukuk Mektebi

Mesleği ve yaptığı görevler: Dava Vekili - İl Genel Meclis Üyesi ve Meclis 2. Başkanı, Baro Başkanı, Sivas Kongresi Bursa Temsilcisi - Osmanlı Meclis-i Mebusan IV. Dönem Bursa Mebusu - TBMM I. ve II. Dönem Bursa Milletvekili - Konya İstiklal Mahkemesi Reisi, Amasya İstiklal Mahkemesi Üyesi - Nizamname-i Dahili Encümeni Reisi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 3 Çocuk. 07.12.1935

Rasih KAPLAN (Mehmet Rasih KAPLAN)

Doğum yeri ve tarihi: Fakılar - 1883

Baba ve annesinin adı: Mehmet Tahir - Tevhide

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Konya Ziyaiye ve İrfaniye Medreseleri, Mısır Camiü'l-Ezher ve Kahire Dârü'l-Fünûn Edebiyat ve İctimaiyat Medreseleri - Arapça

Mesleği ve yaptığı görevler: İctimâiyât ve Hukuk - Konya İl Genel Meclisi Antalya Üyesi, Akseki Maarif Encümeni Başkanı, Antalya Liva Daimî Encümen Üyesi - I., II., III., IV., V., VI. ve VIII. Dönem Antalya, VII. Dönem Maraş Milletvekili - Eskişehir İstiklal Mahkemesi Üyesi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 3 Çocuk. 13.11.1952

Refik KORALTAN (Bekir Refik KORALTAN)

Doğum yeri ve tarihi: Divriği - 1889

Baba ve annesinin adı: Ali - Hatice

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Dârü'l-Fünûn Hukuk Şubesi - Fransızca, Almanca

Mesleği ve yaptığı görevler: Mülkî İdare Amiri –Gelibolu Bidayet Mahkemesi, Bursa, Karaman İstinaf Mahkemesi Müddei-i Umumisi, Konya Divan-ı Harbi Örfi Müddei-i Umumisi ve Fırka Hukuk Müşaviri, Mersin Emniyeti Umumi Müfettişi, Trabzon Polis Müdürü, Müdafaa-i Hukuk-ı Vatan Cemiyeti, Konya Müdafaa-i Hukuk Teşkilatı ve Kuva-yı Milliye Teşkilatı Kurucusu, Serbest Avukat, Çorum, Trabzon, Bursa Valisi - Demokrat Parti Kurucu Üyesi - I., II., III. ve IV. Dönem Konya, VI., VII. ve VIII. Dönem İçel Milletvekili - I. Dönem Yozgad İstiklal Mahkemesi Başkanı, II. Dönem İstanbul İstiklal Mahkemesi Üyesi - II. Dönem 1. ve 2. Şube Başkanı - I. ve IV. Dönem Divan-ı Riyaset Kâtibi - IV. Dönem Divan-ı Muhasebat Encümeni Reisi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 4 Çocuk. 17.06.1974

Refik Şevket İNCE (Mehmet Refik İNCE)

Doğum yeri ve tarihi: Balızade/Midilli - 1884

Baba ve annesinin adı: Mustafa Şevket - Ümmü Gülsüm

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Selanik Hukuk Mektebi - Fransızca

Mesleği ve yaptığı görevler: Hukukçu - 1. Dünya Savaşında 135. Alay İaşe Subayı ve 21. Kolordu Adli Müşaviri, Serbest Avukat, İl Genel Meclisi Ödemiş Üyesi - I. Dönem Saruhan, IV., V., VI. ve IX. Dönem Manisa Milletvekili - Büyük Millet Meclisi 5. Şube Reisi, Kastamonu İstiklal Mahkemesi Başkanı -IX. Dönem Anayasa Komisyonu Başkanı - 3. İcra Vekilleri Heyetinde Adliye Vekili, 19. Hükümet Millî Savunma Bakanı, 20. Hükümet Devlet Bakanı

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 3 Çocuk. 24.04.1955

Dr. Reşit Galip Bey (Mustafa Reşit BAYMUR)

Doğum yeri ve tarihi: Rodos - 1893

Baba ve annesinin adı: Galip - Münevver

Tahsili ve bildiği yabancı diller: İstanbul Tıbbiye - Fransızca

Mesleği ve yaptığı görevler: Tababet - Tavşanlı Müdafaa-i Hukuk Teşkilatı Başkanı, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Baştabibi, Sıhhiye Vekâleti Umumi Hıfzısıhha Muavini, Mersin Merkez Tababeti ve Gümrük Kimyageri ve İstihbarat Müdür Vekâleti, Türk-Yunan Mübadele Encümeni Türk Delegesi, Müderris Muavini, Serbest Hekim, Türk Tarihi Tedkik Cemiyeti Üyesi - II. Dönem (Ara Seçim), III. ve IV. Dönem Aydın Milletvekili - 7. Hükümet Maarif Vekili

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 3 Çocuk. 05.03.1934

Rıza Vamık Bey (URAS)

Doğum yeri ve tarihi: Yugoslavya/Manastır - 1877

Baba ve annesinin adı: Salih - Havva

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Harbiye, İstanbul Jandarma Subay Okulu

Mesleği ve yaptığı görevler: Askerlik, Jandarma, Binbaşı - 3. Ordu 17. Alay Süvari Bölük Komutanı, Beyrut Yenier Okulu Süvari Öğretmeni, Şarkikarahisar Jandarma Tabur Komutanı, Sinob Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Kurucusu ve Başkanı - I. Dönem Sinob Milletvekili

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 3 Çocuk. 30.01.1946

Sıddık Bey (MUMCU)

Doğum yeri ve tarihi: Merzifon - 1881

Baba ve annesinin adı: Ali - Necibe

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Rüşdiye

Mesleği ve yaptığı görevler: Merzifon Mal Müdürlüğü Tahsildarı, Köprü Maliye Tahsil Memuru, Havza İlçesi Mal Müdür Vekili ve Müdürü, Mecitözü Mal Müdürü, Amasya ve Tokad Özel İdare Saymanlık Müdürü, Zile Mal Müdürü, Mecitözü Belediye Başkanı - I. Dönem Çorum Milletvekili - Diyarbekir İstiklal Mahkemesi Üyesi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 2 Çocuk. 15.12.1944

Sırrı Bey (Ali Sırrı ÖZATA)

Doğum yeri ve tarihi: Çemişgezek - 1884

Baba ve annesinin adı: Hasan Rıza - Güllü

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Sultani

Mesleği ve yaptığı görevler: Maliyeci - Birecik Ziraat Bankası Muhasebe Kâtibi, Çemişgezek ve Mazgirt Tahsil Memuru, Ovacık İlçesi Mal Müdürü, Siverek Tahsil Memuru, Lice, Direk, Nusaybin ve Çermik, Mal Müdürü - I. Dönem Ergani Milletvekili - Pozantı İstiklal Mahkemesi Üyesi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 2 Çocuk. 20.02.1936

Sıtkı Bey (Hüseyin Sıtkı GÜR)

Doğum yeri ve tarihi: Ermenek - 1875

Baba ve annesinin adı: Abdullah - Fatma

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Hukuk - Az düzey Bulgarca

Mesleği ve yaptığı görevler: Bidayet Mahkemeleri Ceza Dairesi Başkanı, Savcı, Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı, İstinaf Mahkemesi Üyesi - I. Dönem Malatya Milletvekili

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 2 Çocuk. 20.08.1951

Dr. Suat Bey (SOYER)

Doğum yeri ve tarihi: İzmir - 1879

Baba ve annesinin adı: Ahmet Haki - Ülfet

Tahsili ve bildiği yabancı diller: İstanbul Mülkî Tıbbiye - Fransızca, Rumca, Az düzey Almanca

Mesleği ve yaptığı görevler: Zührevi Hastalıklar Uzmanı - Tıp Doktoru, Keskin, Ürgüp, Safranbolu, Niğde ve Konya Belediye Tabibi, Üsküdar ve Yöresi Sıhhiye Müfettişi, Yemen Karma Sağlık Kurulu Üyesi, Akdeniz Adaları (Cezayır-i Bahr-i Sefid) İli Sıhhiye Müfettişi (İtalyanlar tarafından tutuklanarak İtalya'ya götürüldü) Kastamonu ve Bolu Hastaneleri ve Gezici Sağlık Kurulları Genel Müfettişi, Almanya'da araştırma ve incelemelerde bulundu, Kastamonu Sıhhiye Müdürü - Osmanlı Meclis-i Mebusan IV. Dönem Kastamonu Mebusu - TBMM I. ve IV. Dönem Kastamonu Milletvekili - I. Dönem Divân-ı Riyâset İdare Amiri, Sağlık ve Muavenet-i İctimaiye Encümeni Reisi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 2 Çocuk. 03.06.1942

Süreyya ÖRGEEVREN

Doğum yeri ve tarihi: Sındırgı - 1888

Baba ve annesinin adı: Hilmi - Hasibe

Tahsili ve bildiği yabancı diller: İstanbul Hukuk Mektebi

Mesleği ve yaptığı görevler: Razlıp, Taşoz İlçesi Savcısı, Edremit Savcısı, Karahisarısahib Bidayet Mahkemesi Başkanı, Hayrabolu Hâkimi Münferit Yardımcısı, Dava Vekili, Aydın Sulh Hâkimi, Yazar - II. Dönem Karesi, IV. Dönem Aksaray, V., VII. ve VIII. Dönem Balıkesir, VI. Dönem Bitlis Milletvekili - II. Dönem Şark İstiklal Mahkemesi Savcısı

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 4 Çocuk. 07.08.1969

Şevket Bey (Mehmet Şevket PEKER)

Doğum yeri ve tarihi: Camiikebir - 1881

Baba ve annesinin adı: Hüsnü - Havva

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Sinob İdadisi

Mesleği ve yaptığı görevler: Dava Vekili - Adliye Zabıt Kâtibi, Boyabat Sorgu Hâkimi ve Kastamonu İstinaf Mahkemesi Üyesi, I. Dönem Sinob Milletvekili - Samsun İstiklal Mahkemesi Üyesi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 4 Çocuk. 18.11.1936

Şevki Bey (Ahmet Şevki GÖKLEVENT)

Doğum yeri ve tarihi: Gülnar - 1886

Baba ve annesinin adı: Hüseyin - Fatma

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Lise

Mesleği ve yaptığı görevler: Gülnar Tahrirat Kalemi Kâtibi, İlçe Maliye Tahsildarı, Bidayet Mahkemesi Mukavelat Muharriri (Noter), Bidayet Mahkemesi Üyesi, Bidayet Mahkemesi Zabıt Kâtibi, Silifke Müdafaa-i Hukuk teşkilatında görev yaptı - I. Dönem İçel Milletvekili - Pozantı İstiklal Mahkemesi Üyesi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 6 Çocuk. 12.07.1955

Şeyh Servet Efendi (Servet AKDAĞ)

Doğum yeri ve tarihi: Tosya - 1880

Baba ve annesinin adı: Ahmet - Fatma

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Kastamonu İdadisi, Aksaray Medresesi - Arapça, Farsça, Dağıstan'ın Avar Dilleri

Mesleği ve yaptığı görevler: Dinî İlimler ve İctimaiyat - Vaiz, Müderris - Bursa İli Mektupçuluk Kalemi Mümeyyizi, Bursa Vaizi, Nakşibendi Dergahı Şeyhi - I. Dönem Bursa Milletvekili - Diyarbekir İstiklal Mahkemesi Üyesi, Yeşil Ordu Cemiyeti Kurucusu

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Bekâr. 10.06.1962

Tahsin Bey (Mehmet Tahsin HÜDAYİOĞLU)

Doğum yeri ve tarihi: Maraş - 1880

Baba ve annesinin adı: Mehmet Durdu - Fatma

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Mülkî İdadi ve Hususi

Mesleği ve yaptığı görevler: Belediye ve Livâ İdare Meclisi Üyesi, İl Genel Meclisi ve Daimî Encümen Üyesi - Osmanlı Meclis-i Mebusan IV. Dönem Maraş Mebusu - TBMM I. ve II. Dönem Maraş Milletvekili (Ankara İstiklal Mahkemesi tarafından 07.04.1926 tarihinde Milletvekilliğinden düşürülmüştür.)

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 6 Çocuk. 06.05.1947

Tevfik Efendi (Mehmet Tevfik DURLANIK)

Doğum yeri ve tarihi: Çankırı - 1871

Baba ve annesinin adı: Mustafa (Hazım) - Fatma

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Rüşdiye, İstanbul Fatih Medresesi - Arapça, Farsça

Mesleği ve yaptığı görevler: Müderris - Sinob Müftüsü, Alaiye Medresesi Müderrisi ve Alaiye Camii Kürsü Şeyhliği, Hazımiye Medresesi Müderrisi, Bidayet Mahkemesi Üyesi, Vaiz, İl Genel Meclis Azası, Çankırı Müftüsü - Osmanlı Meclis-i Mebusan I., II. ve IV. Dönem Kangırı - Osmanlı Meclis-i Mebusan Evkâf ve Defter-i Hâkanî Encümeni Reisi - TBMM I. Dönem Kangırı Milletvekili, İktisat Encümeni Reisi, Şer'iye ve Evkâf Encümeni Reisi, Konya İstiklal Mahkemesi Üyesi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 7 Çocuk. 29.02.1944

Tevfik Rüştü ARAS
(Ahmet Tevfik Rüştü ARAS)

Doğum yeri ve tarihi: Kal'aisultânî - 1883

Baba ve annesinin adı: Hasan Rüştü - Şerife

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Beyrut Fransız Tıbbiye Mektebi - Fransızca

Mesleği ve yaptığı görevler: Tababet - Genel Sıhhiye Müfettişi - I. Dönem Menteşe, II., III., IV. ve V. Dönem (25.01.1939'da Londra Büyükelçiliğine atanması sebebiyle istifa) İzmir Milletvekili - I. Dönem Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekilliğine Vekâlet - İktisat Encümeni Reisi - II. Dönem Mübadele-i Ahali ve Emval Encümeni Reisi - 4., 5., 6., 7., 8. ve 9. Hükümet Hariciye Vekili

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 1 Çocuk. 05.01.1972

Vasıf Bey (Hüseyin Vasıf ÇINAR)

Doğum yeri ve tarihi: Girit - 1892

Baba ve annesinin adı: Abdullah Hulusi - Ayşe Sıdıka

Tahsili ve bildiği yabancı diller:

Mesleği ve yaptığı görevler: Hukukçu - Eğitim, Matbuat - Özel Şark İdadisi Yöneticisi ve Öğretmeni, Redd-i İlhak Cemiyeti Kurucusu ve İzmir Şimal Bölgesi Heyeti Üyesi, İzmir'e Doğru Gazetesi sahibi, Muharrir, Milli Eğitim Bakanlığı Hususi Kalem Müdürü, İzmir Maarif Müdürü – II. Dönem Saruhan Milletvekili (Prag Elçiliğine atanması sebebi ile 26.10.1925'te istifa etmiştir.), III. (Ara Seçim) ve IV. Dönem (Roma Büyükelçiliğine atanması nedeni ile 01.06.1932 istifa etmiştir.) İzmir Milletvekili - İstanbul İstiklal Mahkemesi Savcısı - Prag, Peşte, Moskova, Büyükelçisi - Divân-ı Riyâset Kâtibi ve Reis Vekili - 2. ve 5. Hükümet Maarif Vekili

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Bekâr. 03.06.1935

Vehbi Bey (Şaban ÖZTEKİN)

Doğum yeri ve tarihi: Bitlis - 1888

Baba ve annesinin adı: Abdullah - Hatun

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Askerî Rüşdiye ve İdadi - Az düzey Fransızca, Kürtçe

Mesleği ve yaptığı görevler: Ziraat –Telgraf Memuru - I. Dönem Bitlis Milletvekili - İstiklal Mahkemesi Üyesi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 3 Çocuk. 27.10.1963

Veli Bey (SALTIKGİL)

Doğum yeri ve tarihi: Buldan - 1880

Baba ve annesinin adı: Süleyman - Fatma

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Mülkiye Mektebi, Dârü'l-Fünûn Hukuk Mektebi ve Paris Hukuk Fakültesi - Fransızca

Mesleği ve yaptığı görevler: İktisat ve Siyaset Bilimi Profesör Doktor - Maarif Nezareti Yabancı Okullar Müfettişliği Kalemi Memuru, Aydın İl Maiyet Memuru, Dârü'l-Fünûn Hukuk Tarihi Öğretmeni, Hukuk Fakültesi Hukuk-ı Esasiye Müderrisi - Osmanlı Meclis-i Mebusan III. Dönem Aydın Mebusu - TBMM I. Dönem Burdur Milletvekili - Muvazene-i Maliye Encümeni Reisi, Samsun İstiklal Mahkemesi Üyesi, Kars Barış Konferansı Temsilcisi ve Lozan Konferansı Danışmanı

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 1 Çocuk. 21.03.1935

Yasin Bey (Mehmet Yasin Sani KUTLUĞ)

Doğum yeri ve tarihi: Halfeti - 1889

Baba ve annesinin adı: Abdullah Nafi - Hadice

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Rüşdiye

Mesleği ve yaptığı görevler: Çiftçi, I. Dünya Savaşında er olarak görev yaptı, Millî Mücadelede Birecik ve Akçakoyunlu Harekâtına katıldı. - I. Dönem Ayıntab (Gaziayıntab-Gaziantep) Milletvekili - Maraş, Antep ve Urfa savunmasında görev yaptı, Elcezire İstiklal Mahkemesi Üyesi - Kırmızı-yeşil Şeritli İstiklal Madalyası sahibi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 2 Çocuk. 30.11.1973

Yusuf BAŞKAYA

Doğum yeri ve tarihi: Denizli - 1879

Baba ve annesinin adı: Mustafa - Elife

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Denizli Medresesi, Hukuk Diploması

Mesleği ve yaptığı görevler: Ziraatçı, Hukukçu - Garbikaraağaç (Acıpayam) ve Çal Bidayet Mahkemeleri 2. Kâtibi, Tavas Bidayet Mahkemesi Müstantik (Sorgu Hâkimi) Yardımcısı, Denizli Liva Bidayet Mahkemesi Zabıt Kâtibi, Nazilli Bidayet Mahkemesi Müstantikliği, İttihad ve Terakki Fırkası Üyesi ve Denizli Sorumlu Kâtibi, İzmir İl Genel Meclisi ve Daimî Encümen Üyesi, Redd-i İlhak ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri Üyesi, Sivas Kongresi Denizli Delegesi ve Heyet-i Temsiliye Üyesi - I., II., III., IV., V., VI. ve VII. Dönem Denizli Milletvekili - Eskişehir ve Konya İstiklal Mahkemeleri Başkanı

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 5 Çocuk. 11.06.1945

Yusuf Ziya Bey (KOÇOĞLU)

Doğum yeri ve tarihi: Bitlis - 1882

Baba ve annesinin adı: Ömer Suat - Hediye

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Bitlis Sultanisi

Mesleği ve yaptığı görevler: Ticaret - Maarif Müdürlüğü Başkâtibi - I. Dönem Bitlis Milletvekili - Kastamonu İstiklal Mahkemesi üyesi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 1 Çocuk. 14.04.1925

Zekâi Bey (Aziz Zekâi APAYDIN)

Doğum yeri ve tarihi: Bosna Hersek/Graveşka Köyü - 1877

Baba ve annesinin adı: Hacı Salih - Şefika

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Mekteb-i Mülkiye - Fransızca, Rusça

Mesleği ve yaptığı görevler: İktisat, İdare ve Diplomasi - İzmir vilayeti Maiyet Memuru, Aydın Mekteb-i İdadisi Müdürü, Karacasu Kaymakam Vekili, Volçetrin, Planga, Uşak, Eskişehir ve Beykoz Kaymakamı, İçel, Mersin, Kayseri ve Eskişehir Mutasarrıfı - I. Dönem Adana, II. Dönem (İstifa: 18.10.1924'te Londra Elçiliğine atanması nedeniyle.) Aydın Milletvekili - I. Dönem Eskişehir İstiklal Mahkemesi Üyesi, Londra Konferansı TBMM Hükümeti Murahhası, Suriye ile Gümrük Muahedesi akdine memur Murahhasa Heyeti Reisi, 1. ve 2. Lozan Konferansları Murahhasa Heyeti Müşaviri - II. Dönem Hariciye Encümeni Başkanı, 2. Hükümet Ziraat Vekili, Londra Elçisi, Moskova Büyükelçisi - Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası sahibi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Evli, 4 Çocuk. 29.04.1947

Ziya Hurşit Bey (Ziya GÜNDAY)

Doğum yeri ve tarihi: Hemşin - 1892

Baba ve annesinin adı: Hurşit - Emine

Tahsili ve bildiği yabancı diller: Almanya'da Gemi İnşa Mühendisliği ve Telsiz Telgrafçılık Öğrenimi, Almanca Öğretmenliği - Almanca

Mesleği ve yaptığı görevler: I. Dönem Lazistan Milletvekili - Divan-ı Riyaset Kâtibi

Medeni hâli ve ölüm tarihi: Bekâr. 13.07.1926

3. Yasal Dayanaklarına Göre İstiklal Mahkemelerinin Karakteristik Özellikleri

İstiklal Mahkemeleri, 11 Eylül 1920 tarih ve 21 numaralı "Firariler Hakkında Kanun" ile kurulmuştur. 18 Eylül 1920 tarihinde alman 45 sayılı Meclis Kararı ile de muhtelif mıntıkalarda İstiklal Mahkemeleri oluşturulmaya başlanmıştır.

İstiklal Mahkemelerinin görevleri ve bakacakları davaların konuları, değişik zamanlarda çıkan aşağıdaki kanunlarla belirlenmiştir:

- 2 sayılı "Hıyanet-i Vataniye Kanunu"nun 2. maddesi
- 21 sayılı "Firariler Hakkında Kanun"un 1. maddesi
- 28 sayılı "İstiklal Mahkemeleri Kanunu'nun Birinci Maddesine Müzeyyel Kanun"
- 210 sayılı Meclis Kararı
- 249 sayılı "İstiklal Mehakimi Kanunu"nun 3. maddesi
- 578 sayılı "Takrir-i Sükûn Kanunu"nun 1. maddesi
- 868 sayılı "İstiklal Mehakimi Kanunu'nun Üçüncü Maddesinin C Fıkrasını Muaddil Kanun"un 1. maddesi.

İstiklal Mahkemeleri, kurulduğu dönem ve şartlar gereği farklılıklar göstermektedir. Yasal dayanaklarına göre mahkemelerin belli başlı karakteristik özellikleri şu şekilde gösterilebilir:

1. İstiklal Mahkemeleri sadece askerleri değil, sivilleri de yargılamıştır (2 sayılı "Hıyanet-i Vataniye Kanunu"; 21 sayılı "Firariler Hakkında Kanun"; 28 sayılı "İstiklal Mahkemeleri Kanunu'nun Birinci Maddesine Müzeyyel Kanun"; 249 sayılı "İstiklal Mehakimi Kanunu"nun 3. Maddesi).

2. 21 sayılı Kanun'un 4. maddesine göre İstiklal Mahkemelerinin kararları kesin olup infazın yerine getirilmesinde bütün sivil ve askerî devlet memurları yükümlüdür. 249 sayılı "İstiklal Mehakimi Kanunu"nun 5. maddesinde infazı yerine getirecek olan sorumlular aynı kalmış fakat idam dışındaki hükümler kesin sayılmıştır. İdam hükümlerinin ise Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylandıktan sonra infaz olunacağı belirtilmiştir. Bunda da acele olarak yerine getirilmesi gerekenlerle müstesna durumlarda idam hükümlerinin TBMM tarafından onaylanmaksızın infazına Meclis kararıyla izin verilebilme şartı getirilmiştir. 20 Nisan 1925 tarihinde 136 sayılı Meclis Kararı ile Ankara İstiklal Mahkemesine, Türkiye Büyük Millet Meclisinin tekrar toplanmasına kadar idam yetkisi verilmiştir.

3. 21 sayılı Kanun'un 2. maddesine göre İstiklal Mahkemeleri üyeleri üç kişi olup milletvekillerinin arasından seçilir ve biri de üyeler tarafından reis olarak belirlenirken aniden ortaya çıkabilecek sebeplerden dolayı Adana mebusu Zekai Bey'in "İstiklal Mahkemeleri Aza Adedinin Dörde İblağına Dair Teklif-i Kanunîsi" ve Adliye Encümeni Mazbatası ile (2/126) üye sayısı dört olmuştur.

4. 249 sayılı Kanun'un 7. maddesine göre İstiklal Mahkemesi Heyetleri her altı ayda bir seçilir. Azalar, bu sürenin bitmesinden önce tamamen veya kısmen Meclis kararı ile değiştirilebileceklerdir.

5. 249 sayılı Kanun'un 6. maddesine göre İstiklal Mahkemelerinin kararlarına, bu mahkemelerin savcılarının itiraz hakkı vardır. İtiraz süresi kararın açıklandığı tarihin ertesi gününden itibaren üç gündür ve Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kesin olarak karara bağlanır.

6. 249 sayılı Kanun'un 8. maddesine göre savcılar, kanun hükümleriyle ilgili suçlar hakkında kanuni tahkikat yapabileceklerdir. Tutuklama ve tahliye kararları savcıların düşüncesi alınmadan uygulanamayacaktır. Savcılar, İstiklal Mahkemelerinin kararlarının uygulanması konusunda devletin silahlı ve silahsız güçlerine emir vermeye yetkilidir. 249 sayılı kanunun 9. maddesine göre, İstiklal Mahkemelerinin emir ve kararlarını uygulamayanlar veya uygulamalarda ihmali görülenler, savcıların isteği doğrultusunda aynı mahkemeler tarafından yargılanırlar.

7. İstiklal Mahkemeleri seyyar mahkemelerdir. Üyeleri, sorumlu oldukları bölgelere giderek görev yapmışlardır.

8. 249 sayılı Kanun'un 13. Maddesine göre her İstiklal Mahkemesi, ayda bir defa Türkiye Büyük Millet Meclisine karar özetlerini ve mesai cetveli raporlarını göndermekle sorumludur.

9. İstiklal Mahkemelerinden ceza alanlar bazen aşağıda gösterilen örneklerde görüldüğü üzere kanun yoluyla affedilmişlerdir:

- 155 sayılı "Taklib-i Hükümet Maddesinden Dolayı Ankara İstiklal Mahkemesince 9 Mayıs 1337 Tarihinde Mahkûm Edilenlerin Bakiye-i Müddet-i Cezaiyelerinin Affına Dair Kanun",
- 412 sayılı "İstanbul İstiklal Mahkemesince Muhtelif Cezalara Mahkûm Edilen Lütfi Fikri Bey'le Hafız İbrahim Edhem Efendi ve Ali Osman Kâhya'nın Aflarına Dair Kanun",
- 1328 sayılı "Şark İstiklal Mahkemesi Hükmüyle Binbaşılıktan Muhreç Cemal Efendi'nin Mahkûm Olduğu Cezanın Affı Hakkında Kanun",
- 1474 sayılı "Şark İstiklal Mahkemesince Mahkûm Sabık Genç Valisi İsmail Hakkı Bey'in Affına Dair Kanun",
- 2176 sayılı "İstiklal Mahkemesi Kararı ile Onar Sene Kürek Cezasına Mahkûm Olan Rizeli Hulusi ve Osman Zeki Efendilerin Mahkûmiyetlerinin Affına Dair Kanun"

4. Mahkemelerin Görev Alanları ve İşleyiş Tarzları:

a) Görev alanları

Mahkemelerin görevleri; Firariler Hakkında Kanun'un (Kanun No: 21, 11 Eylül 1920) 1. Maddesinde, askerden firar edenlerin, firara sebebiyet verenlerin, firarilerin yakalanması ve sevkinde dikkatsizlik gösterenlerin, firarilere yardım ve yataklık edenlerin cezalandırılması şeklinde belirtilmektedir. 26 Eylül 1920 tarihli 28 numaralı İstiklal Mehakimi Kanunu'nun birinci maddesine müzeyyel kanun ile mevcut maddeye 29 Nisan 1920 tarihli Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun kapsadığı suçlar da dahil edilmiştir.

İstiklal Mehakimi Kanunu'nun (Kanun No: 249, 31 Temmuz 1922) 3. Maddesinin A Fıkrasında belirtilen görevler Firariler Hakkındaki Kanun'un 1. Maddesiyle aynı özelliktedir. B Fıkrasında 29 Nisan 1920 tarihli Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun içine aldığı suçlar mahkeme görevi olarak yer almaktadır.

Devletin iç ve dış güvenliğini tehlikeye atanlar, askerî ve siyasi casusluk, siyasi suikast, asker ailelerine taarruz ve tecavüz, geçici Askerî Ceza Kanunu'nun 1. Maddesine karşılık gelen 2 Mart 1915 tarihli Askerî Ceza Kanunu'nda belirtilen suçlar, rüşvet alan, vurgunculuk yapan sivil ve askerî memurlar ve bunlara yardımcı olanlar, memuriyet yetkilerini kullanarak halka zulüm ve işkencede bulunan sivil ve askerî memurların yargılanacağı belirtilmektedir.

4 Mart 1925 tarihli Takrir-i Sükûn Kanunu'na göre irtica, isyan, memleketin huzur ve güvenliğini bozmak isteyen hareketler, yayınlar Hükümet tarafından yasaklanacak ve gerekirse İstiklal Mahkemelerine gönderilecekti.

İstiklal Mahkemeleri görev yaptıkları bölgelerde beyannameler yayımlayarak mahkemelerin görev ve yetkilerini belirtiyorlardı. Bu beyannamelerde "Düşmanla işbirliği yapanları ve askerden firar edenleri yargılamak üzere olağanüstü yetkilere sahip İstiklal Mahkemeleri kurulmuştur." denilerek mahkemelerin görevleri belirtilmiştir.

b) İşleyiş tarzları

Firariler Hakkında Kanun'un (Kanun No: 21, 11 Eylül 1920) 2. Maddesinde mahkeme azalarının Büyük Millet Meclisinin çoğunluğu tarafından seçilen üç kişiden oluştuğu ve içlerinden birinin kendileri tarafından reis seçildiği belirtilmiş ancak 28 Kasım 1920 tarihinde firariler hakkındaki 11 Eylül 1920 tarihli Kanunun ikinci maddesini muaddil kanunla mahkemenin karşılaşacağı acil durumlar göz önünde bulundurularak aza sayısı dört olarak değiştirilmiştir. Mahkemelerin sayısı ve bölgelerini Büyük Millet Meclisinin tayin ettiği belirtilmiştir (Madde 3). İstiklal Mahkemelerinin kararları kesin olup bu kararları askerî ve sivil memurlar uygulamaktaydı (Madde 4). Mahkeme yetkilileri görevlerini yerine getirmedikleri takdirde kendileri de aynı mahkemelerde yargılanacaklardır (Madde 5). Kâtip ve hizmetlilerin maaşları aylık yüz lirayı geçmeyecektir (Madde 6). Mahkeme yetkilileri göreve başladıklarında bulundukları bölgedeki bakaya ve firarilerin teslim olmasını sağlamak için her türlü ilan vasıtalarını kullanacaklardır (Madde 7).

İstiklal Mehakimi Kanunu'nun 2. Maddesinde mahkeme üyelerinin Meclis tarafından gizli oyla iki aza, bir reis ve bir savcı olarak seçileceği, ayrıca ihtiyaç hâllerinde görev yapmak

üzere bir aza daha seçileceği belirtilmektedir. İstiklal Mahkemelerinin vereceği hükümlerde idam dışındaki bütün hükümler kesin olup idam kararını Meclis onaylamaktadır. Hatta acil durumlarda mahkemeye infaz yetkisi verilmesi de yine Meclis onayına dahildir (Madde 5).

İstiklal Mahkemelerinin verdiği kararlara itiraz hakkı yoktur, sadece savcı itiraz edebilir. Bu itiraz süresi kararın verildiği günden itibaren üç gündür. Yine bu itiraz Büyük Millet Meclisi tarafından karara bağlanır (Madde 6). İstiklal Mahkemeleri üyeleri her altı ayda bir seçilir, mahkeme üyelerinin görev sürelerini altı aydan önce bitirme yetkisi Meclis'e aittir (Madde 7). Savcılar suçlular hakkında kanuni tahkikat yapmak ve İstiklal Mahkemelerinin verdiği kararların uygulanması aşamasında askerî ve sivil memurlara emir vermeye yetkilidirler (Madde 8). Savcılar, İstiklal Mahkemelerinin emir ve kararlarını uygulamayan ve ihmal edenleri yine bu mahkemelerde yargılayabilirler (Madde 9).

İstiklal Mahkemeleri kişi hak ve özgürlüklerine Askerî Ceza Kanunu'nun 7. Bölümünde belirtilen konuların dışında müdahale edemez (Madde 10). Her İstiklal Mahkemesi ayda bir defa Büyük Millet Meclisine baktıkları davaların hüküm özetlerini ve çalışma cetvellerini gönderecektir (Madde 13).

Mahkeme üyelerinin çalışmalarında yolluk sıkıntısı yaşanmaktaydı. Yapılan yazışmalar sonrasında 9 Aralık 1922'de 321 numaralı kararla müfettişlere verilen yolluk esas alınarak soruna çözüm getirildi. Mahkemelerin faaliyetlerinin tatiline Meclis karar vermekteydi (Karar No: 274, 1 Ağustos 1922). Meclis azalarının görevlerinin sona ermesine de Meclis karar vermekteydi. Başkumandanlık Kanununun aldığı son şekle göre Kastamonu, Konya, Yozgad İstiklal Mahkemelerine gönderilen mebusların selahiyet-i hukukiyelerine son verilmiştir (Karar No: 271, 20 Temmuz 1922). İstiklal Mahkemesi hakim ve memurlarının görevi suçlunun derdesti, sorgulanması, evrak üzerinde inceleme yaparak Af Kanunu'na göre karar vermektir. Savcının görevi ise mahkum hakkında verilen hükmün tatbik ve icrasıdır (Karar No: 21, 07 Ocak 1922).

2. Bölüm

İSTİKLAL MAHKEMELERİNİN KURULUŞUNA DAYANAK TEŞKİL EDEN KANUNLAR

1. Hıyanet-i Vataniye Kanunu: Gerekçe ve Genel Kurul Tutanakları

HIYANET-İ VATANİYE KANUNU[1]

(Ceride-i Resmiye ile neşr ve ilânı: 7 Şubat 1337 - No. 1)

No.

2

BİRİNCİ MADDE - Makam-ı mualla-yı hilâfet ve saltanatı ve memalik-i mahrusa-i şahaneyi yed-i ecanibden tahlis ve taaruzatı def maksadına matuf olarak teşekkül eden Büyük Millet Meclisinin meşruiyetine isyanı mutazammın kavlen veya fiilen veya tahriren muhalefet veya ifsadatta bulunan kesan, hain-i vatan addolunur.

İKİNCİ MADDE - Bi'l-fiil hıyanet-i vataniyede bulunanlar salben idam olunur. Fer'an zimedhal olanlar ile müteşebbisleri Kanun-ı Ceza'nın kırk beşinci ve kırk altıncı maddesi mucibince tecziye edilirler.

ÜÇÜNCÜ MADDE - Vaiz ve hitabet suretiyle alenen veya ezmine-i muhtelifede eşhas-ı muhtelifeyi sırran ve kavlen hıyanet-i vataniye cürmüne tahrik ve teşvik edenlerle işbu tahrik ve teşviki suver ve vesait-i muhtelife ile tahriren ve tersimen irtikab eyleyenler muvakkat küreğe konurlar. Tahrikat ve teşvikat sebebiyle madde-i fesad meydana çıkarsa muharrik ve müşevvikler idam olunurlar.

DÖRDÜNCÜ MADDE - Hıyanet-i vataniye maznunlarının merci-i muhakemesi ika'-ı cürm edilen mahaldeki Bidayet Ceza Mahkemesidir. Ahval-i müstacele ve fevkaladede maznunun derdest edildiği mahal mahkemesi de icra-yı muhakeme ve ita-yı karara salâhiyettardır.

BEŞİNCİ MADDE - Hıyanet-i vataniye maznunlarının muhakemesi Bidayet Ceza Mahkemelerinden verilecek gayr-ı muvakkat tevkif müzekkeresi üzerine her hâlde mevkufen icra edilir.

ALTINCI MADDE - Zabıta-i adliye memurlarının tanzim edecekleri tahkikat-ı ibtidaiye evrakı daire-i istintaka tevdi olunmaksızın mahallin en büyük mülkiye memuruna ita olunur ve onun tarafından dahi müddei-i umumiler vasıtasıyla yirmi dört saat zarfında mahkemeye verilir.

YEDİNCİ MADDE - Hıyanet-i vataniye maznunlarına ait muhakemat, bir sebeb-i mücbir olmadıkça azami yirmi günde hükme rabt olunacaktır. Bu müddeti bila-sebeb-i mücbir tecavüz ettiren mahalli zabıtası ile mahkeme heyeti Kanun-ı Ceza'nın yüz ikinci maddesi zeyli mucibince cürmünün derecesine göre tecziye edilmek üzere ma-fevki mahkemesince muhakemesi bi'l-icra azami yirmi gün zarfında hükme rabt edilecektir.

SEKİZİNCİ MADDE - İşbu kanuna tevfikan mehakimden sâdır olacak mukarrerat kati olup Büyük Millet Meclisince ba'de't-tasdik mahallerinde infaz olunur. Tasdik edilmediği takdirde Meclisçe ittihaz edilecek karara tevfik-i muamele olunur.

1 Hıyanet-i Vataniye Hakkında Genel Kurul Tutanakları: 1. Devre, 25. 4. 1336 tarihli 3. İçtima, s. 63-66; 1. Devre, 26. 4. 1336 tarihli 4. İçtima s. 79-84; 1. Devre, 27. 4. 1336 tarihli 5. İçtima s.99-109; 1. Devre, 28. 4. 1336 tarihli 6. İçtima s. 115-122: 127-134; 1. Devre, 29. 4. 1336 tarihli 7. İçtima, s. 137-145.

DOKUZUNCU MADDE - İşbu ceraimin emr-i muhakemesi için mahkemelerce istenilen şahsa, celb ve davete hacet kalmaksızın bila-hüküm ihzar müzekkeresi tasdir kılınır.

ONUNCU MADDE - İsyana iştirak etmeyen eşhas hakkında li-garezin isnadatta bulunanlar isnad ettikleri cürmün cezasıyla mücazat olunurlar.

ON BİBİNCİ MADDE - Haklarında gıyaben hüküm sâdır olan eşhas, derdestlerinde işbu kanuna tevfikan yeniden ve vicahen muhakemeleri icra olunur.

ON İKİNCİ MADDE - İşbu kanun her mahallin idare amiri tarafından nahiye ve kaza, liva ve vilâyat merkezlerine ve köy heyet-i ihtiyariyeleri müctemian celb edilerek ifham ve suret-i tebliği mutazammın heyet-i mezkûre azalarının imzalarını havi zabıt varakaları tutularak İdare Meclislerince hıfzedilmekle beraber kavaninin neşr ve ilânı hakkındaki kanuna tevfikan ayrıca neşr muamelesi dahi yapılacaktır.

ON ÜÇÜNCÜ MADDE - İşbu kanunun icra-yı ahkâmına Büyük Millet Meclisi memurdur.

ON DÖRDÜNCÜ MADDE - İşbu kanun her mahalde tarih-i tebliğ ve ilânından kırk sekiz saat sonra mer'i olacaktır.

29 Nisan 1336 ve 30 Receb 1338

1- TEKLİFLER

1- Karahisarısahib Mebusu Mehmed Şükri Bey'in, hıyanet-i vataniyeye ceza tayini hakkındaki kanun teklifi

REİS - Meclis dağılmaya başladı, müsaade buyurunuz daha bir müzakeremiz var efendim. Müstacel olmak üzere verilen bir takrir vardır, müsaadenizle dinleyelim, gayet mühim bir mesele hakkındadır.

Meclis-i Millî Riyaset-i Celilesine

Büyük Millet Meclisinin maksad-ı teşekkülü malum olduğundan istihdaf eylediği gaye-i muallayı tekrara lüzum yoktur, ancak gaye-i matlubeye vusul için Büyük Millet Meclisinin ittihaz eyleyeceği mukarrerata bütün efrad-ı Osmaniyenin mutavaat eylemesi lâzımdır. Bu ecilden Meclis-i Millinin mukarreratı aleyhinde bulunanlar veya mutavaat eylemeyenler ancak hain-i vatan olabilirler ve bu gibilerin de hıyanet-i vataniye ile ittiham edilmeleri lazım gelir.

BİRİNCİ MADDE - Halifemiz ve Padişahımız Efendimiz Hazretleriyle memalik-i Osmaniyeyi yed-i ecanibden tahlis maksadına matuf bulunan Millet Meclisi mukarreratına itaat eylemeyenler ihanet-i vataniye ile ittiham olunurlar.

İKİNCİ MADDE - Hıyanet-i vataniye hakkındaki kanun-ı mahsus bu gibiler hakkında tatbik olunur.

Karahisarısahib
Mehmed Şükri

(Pek iyi, muvafık, aynen kabul sadaları)
(Layiha Encümenine sadaları)

BİR MEBUS - Müzakere edilsin, bir şekil verilsin.

HAYDAR B. (Kütahya) - Ona Layiha Encümeni lazım gelen şekli versin.

REİS- Efendim, takrir sahibi Şükri Bey yok mu?

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Muhterem efendiler! Görüyoruz ki her yerde, her tarafta ifsadat var. Bu ifsadata bilmeyerek peyrev olanlar var, bu gibi ifsadata bilerek peyrev olanlar elbette hain-i vatandırlar ve hain-i vatanların cezası da kanun-ı mahsusunda idamdır. Bu kanun-ı mahsus heyet-i muhteremelerinden belki çoklarının malumudur, hıyanet-i vataniyenin cezası bütün düvel-i mütemeddinede idamdır. İşte bilerek hıyanet-i vataniyede bulunanları bu Meclis-i Âlinin hıyanet-i vataniye ile itham etmesi lâzımdır. Hıyanet-i vataniye ile itham edilen bu gibi mücrimlerin ol babdaki hıyanet-i vataniye hakkındaki kanun-ı mahsus mucibince ki bu, seferberlikte ilân edilmiş ve Divan-ı Harblerce tatbik edilmiştir. Ahval-i âdiyede adliye tarafından tatbiki kanun-ı mahsusda muharrerdir. O kanun-ı mahsus mucibince bu gibilerin mehakim-i adliyeye tevdii ile serian tecziyeleri ve ibret-i müessire kaziyesinin bu suretle tecelli etmesi her hâlde lâzımdır. Bendeniz bu kanaati taşıyorum. Eğer biz bu kabil eşhas hakkında müsamahakâr, müsaadekâr davranırsak veyahut elimizde mevcut kavanin-i adliye ile tecziyeye kalkışacak olursak, o cezanın hiçbir tesiri olamaz. Çünkü pek çoklarımızın malumudur ki, bir iş adliyeye düştümü senelerle çıkmaz, üzerinden senelerle zaman geçtikten sonra tabii verilecek cezanın tesiri kalmaz, cezadan maksat ise ibret-i müessiredir.

Bu ibret-i müessirenin o anda husulünü temin için, vermiş olduğum bu takririn heyet-i âliyelerince kabulünü istirham ederim.

9- Yabanabad'a gelen Koç Bey'in halka padişahtan ne suretle ayrıldıklarını soracağına ve buna karşı alınacak vaziyetin tayin buyrulmasına dair Yabanabad Kaymakamlığından gelen telgraf ile ona verilen cevap.

REİS- Paşa Hazretleri bir telgrafname verdiler. Yabanabad'dan geliyor efendim, Kaymakam Hakkı imzasıyla: Şimdi alınan malumat-ı mevsuka ber-vech-i zîr arz olunur.

Koç Bey bugün Bükeler karyesine gelmiş ve Padişahın iradesini tebliğ edeceğinden önümüzdeki Çarşamba günü umum ahalinin kaza merkezinde bulunmasını ve Padişahtan ne suretle ayrılmış olduklarını ahaliden soracağını imzası tahtında yazdığı varakalarla kura ahalisine tebliğ eylemiştir. Istitlaat-ı vakıaya nazaran bu tebliğe umum ahalinin icabet edeceğine şüphem yoktur. Bu hâlde vaziyetimizin şimdiden tayin buyrulmasını istirham ederim. Çünkü artık telgraf muhaberatının kat' olunacağı şüphesizdir.

FUAD B. (Çorum) - Hıyanet-i vataniyedir.

MUSTAFA KEMAL Pş. (Ankara) - Müsaade buyurursanız bu telgrafa yazılan cevabı okuyayım:

Yabanabad Kaymakamlığına

Koç Bey'in ahaliye vâki olan tebligatı İngilizlerin âmalini tervic eden bedhahanın ve millet hainlerinin eser-i tertibidir. Halife-i Zişanımız Efendimiz Hazretleri İstanbul'da İngilizlerin taht-ı tazyik ve esaretinde kalmıştır. Bütün gayemiz Halifemizi tahlis etmek ve milletimizin istiklâlini, hayatını muhafaza etmektir. İngilizler ahalimizi bu gibi vesaitle iğfal ederek ehl-i İslâmı birbirine kırdırmak ve ondan sonra memleketimizi istedikleri gibi taht-ı esarete almak istiyorlar. Bu hakayıkı

ahaliye ilân ediniz. Ahaliden şüphesi olanlar İngiliz hadimi insanlara değil, Millet Meclisine müracaat etsinler. Buna rağmen müfsidlerin ve İngiliz taraftarlarının iğvaatına kapılır, kıyam ve içtima ederlerse Büyük Millet Meclisi, bunların kemal-i şiddetle tenkiline karar vermiş ve kuva-yı tenkiliye ihzar edilmiştir. Dökülecek kanların bütün vebali de müfsidlere ve onlara uyanlara ait olacaktır. Şayet Yabanabad'ı terke mecbur olursanız bize emin vasıta ile haber gönderiniz, şimdi yapacağınız icraat netayicinden de hemen malumat veriniz.

(Muvafık sesleri, kabul edildi)

REİS - Demin okunan Şükri Bey'in takriri hakkında ne buyuruluyor efendim? Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsınlar. (Gürültüler) (Layiha Encümenine sadaları)

Bu Layiha Encümeni için bir esas kabul ettik ve vazifesini Meclis-i Âliniz tamamıyla tayin etti. Onun için bilmem ki, bu madde-i kanuniyenin Layiha Encümeniyle ne dereceye kadar alâkası vardır. Çünkü Layiha Encümeninin vazifesi tamamıyla taayyün etmiştir.

(Hiç alâkası yoktur sesleri)

BİR MEBUS - Gayet mühim bir kanundur. Layiha Encümeninin vazifesi buna teşmil edilsin.

İSMAİL FAZIL Pş. (Yozgad) - Bu encümene Layiha Encümeni denildi, heyet-i muvakkata-i idarenin takip edeceği tariki tayin edecektir. (Öyle sesleri)

10 - Balye'de eşkıya ile vuku bulan müsademeye ve Anzavur'un mecruh olduğuna dair Umum Şimal Cephesi Kumandanlığından gelen telgraf.

REİS- Bir ikinci telgraf var, onu da arz edeyim:

Balye

Ankara'da Heyet-i Temsiliyeye

1- Dün 22. IV. 1336 Egonya nahiyesinin merkezi olan Koyuneli'ndeki eşkıyaya Edremit'ten gelen kuvvetlerimiz taarruz ederek, iki makineli tüfek bir hayli esliha ve cephane iğtinam etmişler ve on esir almışlar ve eşkıyaya birçok maktul verdirerek firara mecbur etmişlerdir. Diğer kuvvetlerimizin ileri harekâtı mürettep plân dairesinde devam etmekte olduğu,

2- Anzavur'un Biga istikametine firar ederken takip eden süvarilerimizle vuku bulan müsademede mecruh olduğu rivayet edilmekte ise de, bu haberin henüz teeyyüd etmemiş bulunduğu,

23 Nisan 1336
Umum Şimal Cephesi Kumandanı
Miralay Kâzım

HAMDULLAH SUBHİ B. (Antalya) - Bir teklifim var, bütün o havalide vâki usatı bastıran bu millî kahramanlarımıza Millet Meclisi namına teşekkür etmemiz lâzımdır.

REİS - Dün yapıldı efendim.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Tereddütlerle vakit geçirecek zamanımız olmadığı vakayiin takibiyle anlaşılıyor. Zaten bu kanun mevcuttur. Bugün biz yeniden bir kanun yapacak

değiliz, mevcutları taht-ı karara alacağız. Onlar bugün meriyyü'l-hükm ve meriyyü'l-icradır. O kanun-ı mahsusta yine diyor ki, böyle Divan-ı Harblerin teşekkül etmediği yerlerde idare-i adliye bu kanunun tatbikiyle mükelleftir. Biz yalnız vereceğimiz kararla mevcut olan kanunun ahkâmını tatbik ettireceğiz. Yoksa yeniden bir şey ihya etmiyoruz. Yeniden bir kanun yapıyor değiliz. Bunda tereddüt edecek hiçbir nokta yoktur. Eğer tereddüt edecek olursak, tereddütlerimizin korkarım elim cezalarını çekeriz ve hepimiz bunun mesuliyeti altında kalırız. Onun için takririn kabul edilmesini ve Layiha Encümeni ile alâkası olmadığından burada şimdi müzakere edilmesini teklif ederim.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) - Efendiler, Beyefendinin vermiş olduğu takrir, aynı zamanda layiha mahiyetini haizdir. Yani bunun Heyet-i Umumiye tarafından kabulü demek, kanun şekline ifrağı demektir. Bila-tedkik yapılan kavaninden çıkan netayic-i muzırra pek sarih olarak meydanda bulunuyor. Hatta birisi 25 Kanun-ı sâni sene 1334'te çıkan kanundur zannederim. Firariler hakkında kararda bir kelime dolayısıyla birçok kimselerin hakkı zayi olmuş, birçok erbab-ı şekavet affedilmiştir. Onun için ihtimal ki, buna zammı lazım gelen bir kelime vardır. Belki tayyı icab eden bir cümle vardır. Onun için evvelemirde bu, encümene verilmeli, encümence tedkikat icra edilip, ayrıca tab'ı ve rüfeka-yı kirama tevzi edilmeli; bu, kanun olacaktır ve belki hükmü senelerce cari olacak, encümene havalesi kabul edilmediği takdirde, hiç olmazsa bunu tab ediniz. Zaten muhtasar bir layihadır ve bugün için şu harekette bulunanlara hıyanet-i vataniyede bulunmuş mücrimdir dedirtmek içindir.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Hatip arkadaşlarımızın sözlerine nazaran teklifin mahiyeti anlaşılmamış gibi görünüyor. Biz mevadd-ı kanuniye ile Meclis'in meşruiyetini ve varlığını dâhile ve hârice ihsas etmek istiyoruz. Bu Meclis varsa varlığını tanımayanları tecziyeye mecburdur. Binaenaleyh, bu yeni kanun ile içtimaımızın meşruiyetini ve ittihaz edeceğimiz kararların mu'ta olduğunu ve aksine hareket edenlerin cezalandırılacaklarını tespit eyliyoruz. Mütavaatkâr olmayanlar hıyanet-i vataniye ile tecrim olunur deniyor. Meşru isek bunu Layiha Encümenine veyahut başka yere havale etmekte hiçbir mana yoktur. Bi't-tabi Meclisimiz meşrudur ve kararları da tatbik edilecektir. Yalnız bu nokta-i nazardan düşünülmesi lazım gelir. Layiha Encümenine havalesine lüzum yoktur. Esasen madde-i kanuniye mevcuttur. Meclis'in meşruiyetini kabul etmeyenler hakkında o kanunun tatbiki için bizim karar vermemizi istiyoruz.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) - Müsaade buyurunuz rica ederim.

REİS - Sıranız geldiği zaman söz veririz.

MUHYİDDİN BAHA B. (Bursa) - Efendim, beş dakika evvel Meclis-i Âliniz bunların te'dibi hakkında bir karar verdi. İsyan edenlerin haksız bir harekette bulunduğunu ve bir hıyanet-i vataniye irtikab ettiğini kabul ettiniz. Bu madde-i kanuniye de aynı hükmü ihtiva ediyor. Bizim mukarreratımız vatanın lehine mi, aleyhine midir? Vatanın müdafaasına, hukuk-ı saltanat ve hilâfetin muhafazasına mı masruftur? Bunun hilâfında bir karar vermemizin imkânı var mıdır? Yoksa madde-i kanuniyeyi kabul için hiç tereddüde imkân yoktur. Eğer bizim aksi karar vermemiz yani onu adem-i icrada hıyanet olmaması muhtemel ise o zaman bunda tereddüt edebilirsiniz. Binaenaleyh kabulünü teklif ederim.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Mevcut kavaninimizin içinde bir hıyanet-i vataniye kanunu yoktur.

BİR MEBUS - Hıyanette bulunanları ezmeli ve vaktiyle ne yapılacaksa yapılmalıdır. (Müzakere kâfidir sesleri)

REFİK ŞEVKET B. (Devamla) - Mevzu-ı bahs olan kanun, hıyanet-i harbiye ve casusluk hakkında olup bendeniz bu noktayı arz etmek isterim. Efendim, mukarreratımızın hepsi harbe ve casusluğa müteallik değildir. Casusluk tabiri nazar-ı itibara alınarak onun için teklif haddizatında doğrudur efendim. Yani tarafımızdan ittihaz edilecek mukarreratı nazar-ı ehemmiyete almayanlar ve buna muhalefet edenler ceza görmelidir. Fakat bu kanunla değil, zira umuma mabihi't-tatbik olamaz. Onun için Meclis'in tarz-ı hareketini ve kuvve-i icraiyenin vazifesini tayinle mükellef olan zat, her kanunun mutlaka hassa-i te'dibiyesini nazar-ı dikkate alır. Bizim tarafımızdan tasdik kılınacak olan ahkâmın elbette hangi kuvvetle teyid olunacağını da düşünür ve binaenaleyh, bendeniz esas kanunu tanzim ve ihzar edecek encümenin bu madde hakkında teemmülatına medar olmak üzere Mehmed Şükri Bey biraderimiz tarafından verilen takririn o encümene havale olunmasını teklif ederim efendim. (Doğru, doğru sadaları)

FEYZİ Ef. (Malatya) - Vakit olmadığı için uzun uzadıya söylemeyeceğim. Bu madde için bir madde-i kanuniye var. Hükümetin şeklini tebdil etmek isteyenler ve efradının bir kısmını diğer kısmı üzerine tahrik edenler bila-tehir idam olunur. Kanun var, evet; bugün biz burada bir madde-i kanuniye yapacak değiliz. Yalnız bu madde-i kanuniyeyi tatbik edeceğiz. O maddeyi tatbik etmek için düşünmek lâzımdır. O madde hal-i hazırda çok ufak, diğer bir madde-i kanuniyede dahi bir millet-i İslâmiyenin bir kısmını diğer kısmı üzerine tahrike ve katle, idama, yağmaya sebebiyet verenlerin bila-tehir idam olunacakları musarrahtır. Arkadaşımızın verdiği madde-i kanuniye hakikaten tasvib edilmelidir.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Muhterem arkadaşlarımızdan Refik Şevket Bey'in izahatına cevap vermek istiyorum. Kanunun serlevhası fi'l-hakika hıyanet-i harbiye ve casusluk hakkındadır. Bu kanunu bendeniz Divan-ı Harblerde bütün seferberlik müddetinde müddei-i umumilik ve müşavirlik vazifesinde istihdam edilmekliğim hasebiyle çok tatbik etmiş ve bununla çok yakından ülfet etmişim. Bu itibarla kendilerine arz etmek istediğim nokta; o kanunda derecat-ı muhtelife vardır. Bilerek yapanların cezası başkadır. Ondan sonra efendim, vatanı tehlikeye düşürecek, vatanın emr-i müdafaasında hıyanet yapacakların ve bunu bilerek yapanların, bilmeyerek yapanların cezası başka, bunların hep ayrı ayrı safahatı vardır. Sonra bir de casusluk maddesi görüyoruz ki, yapılan şeylerde casusluktan ibaret kalmıyor. Bir adam çıkıyor bir yerde İngiliz parasıyla casusluk ediyor ve orada efkâr-ı muzırra neşrediyor. Buna casusluk, hıyanet-i harbiye demeyeceğiz de ne diyeceğiz efendiler! Yalnız bugün burada yaptığımız vatan müdafaası da bir harp, bir hareket-i askeriye değil midir? Elbette bir hareket-i askeriyedir ve harp mahiyetini haizdir. Eğer heyet-i muhteremeleri lüzum görürse o kanunu düsturdan alırız. Elbette vilâyette vardır. Yarın bir defa daha okuruz, heyet-i muhteremeleri de tamamen tenevvür etmiş olur, şüphesiz artık kabulünde tereddüt etmezler.

REİS- İşte şimdi yine bu mesele için rüfeka-yı muhteremeden pek çoğu bunun Layiha Encümenine gönderilmesini talep ediyorlar. Tashih ve kabul edilir. Bu mesele hakkında bir takrir daha geliyor. Meclis'in mukarreratını tebaiyet etmeyenler hıyanet-i vataniye ile müttehemdir diye. Arzu buyurularsa yarın öğleden sonra müzakereye koruz. Bu kanunu Layiha Encümenine göndeririz. (Muvafık sadaları)

Yarınki ruznameyi söyleyeyim: Evrak-ı varide, takrirler okunacak. Yarın ba'de'z-zeval ikide içtima edilmek üzere celseye nihayet veriyorum.

Kapanma saati: Z. S. 7.00

MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1 - Karahisarısahib Mebusu Mehmed Şükri Bey'in, hıyanet-i vataniyeye ceza tayini hakkındaki kanun teklifi

REİS Pş. - Layihanın okunmasını münasip görüyor musunuz efendim? (Hay hay sesleri)

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Dün Karahisar Mebusu Mehmed Şükri Bey tarafından Meclis-i Âlilerine verilen takrir bir kere daha tahattur edilmek üzere takriri bir daha okuyacağım:

"Büyük Millet Meclisinin maksad-ı teşekkülü malum olduğundan istihdaf eylediği gaye-i muallayı tekrara lüzum yoktur. Ancak gaye-i matlubeye vusul için Büyük Millet Meclisinin ittihaz eyleyeceği mukarrerata bütün efrad-ı Osmaniyeninin mutavaat eylemesi lazımdır. Bu ecilden Meclis-i Millinin mukarreratı aleyhinde bulunanlar veya mutavaat eylemeyenler ancak hain-i vatan olabilirler ve bu gibilerin de hıyanet-i vataniye ile ittiham edilmeleri lazım gelir."

Bu, esbab-ı mucibe makamında serd edilmiş bir mütalaadır. Şimdi serd eyledikleri mevadd-ı kanuniyeyi okuyacağım:

Madde-i Kanuniye

Birinci madde - Halifemiz ve Padişahımız Efendimiz Hazretleriyle memalik-i Osmaniyeyi yed-i ecanibden tahlis maksadına matuf bulunan Millet Meclisi mukarreratına itaat eylemeyenler ihanet-i vataniye ile ittiham olunurlar.

İkinci madde - Hıyanet-i vataniye hakkındaki kanun-ı mahsus bu gibiler hakkında tatbik olunur.

ABDULKADİR KEMALİ B. - Dün mevki-i müzakereye konulan layiha-i kanuniye bu idi. Meclis-i Âlilerinin karar-ı mahsusu ile encümenlere havale olundu ve biz bunu dûr u diraz müzakere ederek kendi fikrimize göre bir şekilde tespit ettik, şimdi okuyacağım:

"Makam-ı muallayı hilâfeti ve memalik-i mahrusa-i şahaneyi yed-i ecanibden tahlise ve taarruzatı defi maksadına mâtuf olarak teşekkül eden Büyük Millet Meclisinin meşruiyetine isyanı mutazammın kavlen ve fiilen muhalefet veya ifsadatta bulunan kesan hain-i vatan addolunur. Ahkâm-ı kanuniye dairesinde muhakemeleri bi'l-icra tecziye olunurlar."

Bizim encümence kabul ettiğimiz maddenin şekli budur. Bu maddenin mukarreratı hakkında, hükmü hakkında söz söyleyecek zevat varsa biz onu müdafaa edeceğiz.

BİR MEBUS - Yalnız Kanun-ı Ceza'nın hangi maddesine tevafuk ediyor?

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Birinci faslın elli altıncı maddesine ve o madde şudur:

"Madde 56 - Her kim memalik-i mahrusa ahalisini yekdiğeri aleyhinde silahlandırarak mukateleye tahrik ve igraya veyahut bazı mahallerde gasb ve garet ve tahrib-i memleket ve katl-i nüfus ef'alini ika'a mütecasir olup da kaziye-i fesad tamamıyla fiile çıkar veyahut madde-i fesadın icrasına başlanmış olursa, ol kimse kezalik idam olunur."

Mevadd-ı münferide kabul etmemiz lazımdır. Ceza Kanunu'nda münderic olan mevaddın hiçbirisi bizim şu tanzim ettiğimiz maddedeki maksada tevafuk etmiyor. Kanun-ı Ceza'daki

vaziyete nazaran bizim hal-i hazırımıza tevafuk eder bir madde yoktur. Eğer Ceza Kanunu'nun bu maddesini aynen kabul edersek bizim aleyhimize çıkacaktır. Madde-i kanuniye sarihtir.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) - Efendiler, gerek elimizdeki şu Kanun-ı Ceza gerek Usul-ı Muhakemat-ı Cezaiye Osmanlı milletinin ruhundan, ihtiyacından tevellüd etmiş bir kanun değildir. (O... sadaları) Arz edeceğim. Bunların mehazlarını tedkik edersek ya Fransa'dan yahut başka bir yerden aldığımızı göreceğiz. Bizim ruhumuzdan tevellüd etmeyen işbu kanunlar, ihtiyac-ı fevkaladenin doğurmuş olduğu bu Meclis-i Âlinin ihtiyacını temin ve tatmin edemez. Kanun, milletin ihtiyacından doğmuş, sarih ve herkes tarafından kolaylıkla anlaşılabilecek bir tarzda yazılmalıdır. Kanunlarımızda maa't-teessüf bu ruhu tamamen göremeyeceğiz. Maddeleri tekrar ederek sizi tasdi etmek istemem ve esbab-ı mucibesi de milletin ve bütün efrad-ı memleketin anlayabileceği bir tarzda yazılmalıdır. Bugün şimdiye kadar neşrettiğimiz kavaninden istifade edilememesinin sebep ve illeti de değil köylü, avam kısmı, hatta hükkâmın dahi kanunu bi-hakkın anlamayarak ve tatbikatında birçok müşkülata maruz kalmaları yüzünden mercie müracaat ve bu müracaatın tevalisi dolayısıyla müşkülata uğramak gibi birtakım sebepler vücuda gelmektedir. Bir defa bu esbab-ı mucibe sarih yazılmalı ve her fert anlamalı, esbab-ı mucibeye muvafık bir madde-i münferide vaz edilmeli. Bugün Meclis-i Âli, makam-ı hilâfet ve saltanatla beraber bi'l-cümle memalik-i müstevliyemizi düşmanın yed-i tecavüz ve yed-i tegallübünden tahlis ve milleti selâmet-i umumiye sahasına erdirmek için teşekkül etmiş bir Meclis bulunmak itibarıyla, şu emele münafi harekatta bulunanlar hıyanet-i vataniye cürmüyle müttehemdir. Binaenaleyh, idam edilecektir.

SIRRI B. (İzmit) - Encümen bu noktayı kabul ediyor efendim. Cezanın şeklini tayin etmek lazımdır. Hatır ve hayale gelmeyen ahval-i fevkaladenin doğurduğu şu Meclis-i Âliyi hiç hatırı hayale getirmeyerek tanzim edilen Ceza Kanunu ne suretle Meclis'in icraatını tatmin eder? Ne suretle Meclis-i Âlinin mukarreratını, ihtisasatını, âmalini tervice muvaffak olabilir?

BİR MEBUS - Madde madde okusunlar, izah etsinler.

SIRRI B. (İzmit) - Arkadaşımın mütalaatına tamamen iştirak ederim ve kendi sözleriyle kendini ikna edeceğim. Buyurdukları gibi re'sen bir madde-i kanuniye vaz etmek istemiştik. Bunu düşündük. Ancak, kavanin-i mevzua hâricinde kendiliğimizden, kendi düşüncemiz gibi bir madde ihdas ve vaz edecek olursak değil memalik-i Osmaniye karşısında, şu huzzar karşısında güçlük çekeceğimizi teemmül ettik ve nihayet kararımızı sizin efkârınıza mülâyim gelebilecek bir surette tespit ettik. (Hayır, hayır olmadı sadaları) (Şiddetli olmalıdır sadaları) Elde bulunan kanun, zannederim ki bugün muvafık değildir. Bu kanunlar muhtelif düşünce ve esbab-ı meşruadan geçerek kesb-i katiyet etmiştir ve bunun hilâfına bir hakikat vaz olununcaya kadar şimdi bu Ceza Kanunu maddesi milletin ruhuna muvafık değildir. (Şüphesiz sadaları)

BİR MEBUS - Bendeniz Ceza Kanunu'na istinad etmek fikrinde bulunmuyorum. Maksadımızı, amalimizi bu millete anlatmak ve tebaiyet etmek istemeyenler hakkında mevcudiyetimizi hissettirmek için orada kifayet eder bir madde yoktur. Yoksa Kanun-ı Ceza şey değil, maruzatım budur.

İSMAİL FAZIL Pş. (Yozgad) - Kanun-ı Ceza'nın tatbik edilmek istenilen şu maddesi, pek açık söyleyeceğim, bunu bizim hakkımızda tatbik ettiler. Hatta Ali Fuad Paşa hakkında da tatbik ettiler. Bu iltibastan nasıl çıkacağız?

SIRRI B. (İzmit) - Bir mütalaa daha var efendim. Eğer Meclis-i Âli hükümeti mevzua-i meşruanın kabul ettiği bir madde-i kanuniyeye ibtinayı muamele etmekte mahzur görür ve bunu

mamulün bih addetmez de kendiliğinden bir madde-i kanuniye vaz etmek arzusunu izhar ederse, o zaman meselenin şekli değişir. (Amenna sadaları)

MUHYİDDİN BAHA B. (Bursa) - Efendim bizim vaziyetimiz ya meşrudur, ya değildir. Buna mukabil bizim aleyhimizde hareket edenlerin vaziyeti de ya meşrudur ya değildir. Biz iddia ediyoruz ki, bizim vaziyetimiz meşrudur. Bizim harekâtımız meşrudur. Binaenaleyh bunun hilâfına hareket edenler hain-i vatandır. Gasb ve garette bulunanlar, bu Meclis'in emrine itaat etmeyenler hain-i vatandır. Elli altıncı madde bunu söylüyor. Bundan evvel bir hükümet vardı. İstanbul'da icra-yı saltanat ediyordu. O hükümeti esir addediyoruz ve onun akval ve ef'alinde serbest bulunmadığını iddia ediyoruz. Şimdi onun yerine millet kendisini ikame etmiştir ve o hareket ediyor. Nasıl ki evvelce yani üç ay evvel, hükümet aleyhine hareket edenler hain-i vatan addediliyorlardı. Bu Meclis aleyhinde de hareket edenler hain-i vatan addedilir. Mukabilimizde bulunan Ferid Paşa aleyhine hareket edenler hain-i vatan olamaz. Binaenaleyh böyle bir iltibasa imkân yoktur.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Zannederim ki encümence tespit edilen madde-i kanuniye maksadı temine kâfidir. Eğer kendimizi hal-i ihtilalde addediyor ve tedhişe lüzum görüyorsak kâfi değildir. Fakat şekl-i hukukide hareket etmek kanaati var, kanunumuz doğrudur ve bundan nazariyat-ı ilmiyeden istifade ederek işlerimizi yolunda cereyan ettirmek istiyor isek, bu madde kifayet eder. Yalnız Hakkı Hami Bey kardeşimizin ifadatından istidlal ediyorum ki, madde şiddeti haiz değildir. Eğer mahkemelerimizin vaziyeti ve eğer usul-ı muhakememiz mevzu-ı bahs olacaksa, istediğimiz kadar şiddetli mevadd vaz etsek; teşkilat-ı hazıra-i zabıta ve adliye ile cezadan maksat olan ibret-i müessireyi temine imkân mevcut değildir. Maddenin aynen kabulünü encümende bulunmak dolayısıyla teklif ederim. Eğer tesrii matlub ise, matbuat ceraimini müddet-i muayyenede mehakim nasıl rü'yete mecbur addedilirse, kanuna bu gibi mesailde de süratle muhakematın tedvirini temin eden bir fıkra ilâve edilir ve matlub hâsıl olur. Maruzatım bu kadardır efendim.

MUSTAFA TAKİ Ef. (Sivas) - Müsaade buyurur musunuz? Meclis-i Âli devletin mevcut kavanini tatbik edecek ise şu madde kâfidir. Yok, eğer biz mevcut olan kavanini tatbik etmeyeceğiz, kanunları yeniden yapacağız dersek zaten ekseriyet-i fikriyemiz bizim efkârımıza muvafık olanları tatbik etmektir, değil mi efendim? Evet, mademki tatbik edebileceğiz, o hâlde şu madde bizim hedefimizi tayin ediyor. Ceza Kanunu'nda bunu temin edecek maddeler çoktur. Yalnız kelimeler üzerinde bazı iltibaslar teemmül edilirse layiha tab edilerek arkadaşlara tevzi olunur. Onda, bir kat daha faide olabilir.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) Madde basittir efendim. Zannederim iyi yazılmıştır.

MUSTAFA TAKİ Ef. (Sivas) - Ama bu maddeleri bizim hasım mevkiinde bulunanlarımız da bizim hakkımızda tatbik ederlermiş. Bir mani yoktur. (Handeler ve şiddetli alkışlar)

REİS Pş. - On beş dakika teneffüs edilmek üzere celseye hitam veriyorum.

Kapanma saati: Z. S. 5.15

Üçüncü Celse

Açılma saati: Z. S. 6.00

REİS - Mustafa Kemal Paşa Hazretleri

KÂTİPLER: Haydar B. (Kütahya), Cevdet B. (Kütahya)

REİS Pş. - Celseyi açıyorum.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Söz isterim.

REİS Pş. - Buyurunuz.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Muhterem efendiler, görüyorum ki vermiş olduğum takrir esas itibarıyla kabul edilmekle beraber suver-i tatbikiyesi hakkında Meclisi pek çok ihtilafata düşürüyor. Bendeniz bunun esbabını şurada görüyorum ki; Meclis kendisinin vazife-i teşriiyesini esas itibarıyla tayin ve takdir edememesinden ileri geliyor. Meclisimiz elbette salâhiyet-i teşriiyeyi haizdir. Malum-ı âlilerinizdir ki milletler icra-yı hükümet eder. Her millet, kendi mukadderatını tespit eder, tayin eder. Bu esasat bütün Garp hukukunca kabul edildiği gibi bizim esasat-ı İslamiyemiz de bunu kabul etmiştir. Hepinizin malumudur ki; bidayet-i İslâmda Halifeler intihabla tayin edilir ve ârâ-yı milliye ile intihab edilen o Halife, millet namına icra-yı saltanat ederdi. Bugün Muhterem Halifemizin ve Padişahımızın İstanbul işgaliyle İngiliz esaretine düşmesi itibarıyla, makam-ı saltanat ve onun kuvve-i teşriiyesi olan Meclis-i Mebusan icra-yı faaliyetten geri kalarak millet yeniden kendi mukadderatını idare etmek için zat-ı âlilerinizi intihab etmiş ve göndermiştir. Biz millet namına hem icra-yı hükümet edeceğiz, hem de milleti idare için lazım gelen kavanini vaz edeceğiz. İşte bu esasat böyle kabul edildikten sonra, intizam dairesinde yürüyebilmek için şimdiye kadar vaz edilmiş kavanin-i mevzuayı ve kavanin-i esasiyeyi kabul etmek ve onun ihtiyaca mutabık olmayan ve içinde bulunduğumuz şu mühim, şu fevkalade zamana tevafuk etmeyen mevaddını tadil etmek esasını kabul ederek işe girişecek olursak, zannedersem müzakerat, ihtilafat bu kadar çoğalmayacaktır. Bu ihtilafat ve müzakeratın böyle çoğalması bu noktadan inbias ediyor. Biz bugün, şimdi bu esası kabul edelim. Mevcut kavanin-i mevzua dairesinde hareket etmek ve kanunu memlekette hâkim kılmak ve şu içinde bulunduğumuz mühim ve buhranlı ve fevkalade günlerde bunun icab ettirdiği mevadd-ı kavaninimizde bulamazsak onu tadil veyahut yeniden kanunu vaz etmek suretiyle icra-yı hükümet ve icra-yı ahkâm etmek esasını tespit ettikten sonra işimiz kolaylaşacaktır. İşimiz böyle kolaylaştıktan sonra gelelim vermiş olduğum takrire: Esas itibarıyla hıyanet-i vataniye cürmüyle müttehem olmayı kabul ediyoruz. Yalnız suret-i tatbikiyesi kalıyor. Evet, bizim makasıd-ı meşruamızı kabul etmeyerek ifadatta bulunanlar memleket ahalisini birbirine düşürenler elbette ve elbette hıyanet-i vataniye ile itham edilir ve hıyanet-i vataniyenin cezası bütün dünyada kabul edilmiştir, idamdır. Binaenaleyh, o takdirde teklif ettiğim ikinci maddeden vazgeçiyorum. Çünkü hıyanet-i harbiye hakkındaki kanun noksandır. İşi teşevvüşata düşürmemek için, hıyanet-i vataniye ile itham olunur demek doğrudur. Bu suretle Meclis-i Âliniz kanunumuzdaki bu boşluğu da imlâ etmiş olur. Hıyanet-i vataniye ile itham olunur diye teklif ediyorum.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) Efendim bendeniz meseleyi üç nokta-i nazardan nazar-ı âlinize arz edeceğim ve zannederim ki meseleyi daha mükemmel, hayır mükemmel demeyeceğim efendim, başka bir şekilde tedkike yol açmış olacağım. Bir defa efendim, Kanun-ı Cezâda hıyanet-i vataniye namında bir cürm yok iken biz, bir hıyanet-i vataniye cürmü ihdas ediyoruz.

Binaenaleyh, her cürmün mukabilinde mutlaka bir ceza da ihdas olunmak lazımdır. Cezası Kanun-ı Ceza'da mevcut ise, demek cürm mevcuttur. Mevcut olduğuna nazaran hükkama, Kanun-ı Ceza mucibince tayin-i ceza ediniz diye emretmek fazla olur, zaten mevcut demektir. Müddei-i umumiler, vazaif-i adliye ile mükellef olanlar, bu kabil ceraimi takip ile mükelleftirler. Binaenaleyh bendeniz diyorum ki, evvela bir hıyanet-i vataniye cürmü tarafımızdan ihdas olunduktan sonra bu ihdas olunan cürm için yine bir ceza ihdası lazımdır. Çünkü Kanun-ı Ceza'da bu hıyanet-i vataniye cürmü yoktur. Sirkat, dolandırıcılık birçok bildiğimiz emsal-i ceraim vardır. Eşkâli muayyendir, cezaları da muayyendir. Binaenaleyh hıyanet-i vataniye cürmünü ihdas ediyorsak, cezasını da kendimiz ihdas etmek lazım gelir. Emniyet-i dâhiliye meselesi efendim, hepimizin, Heyet-i Umumiyemizin her vakit mucib-i iştika olan bu nokta, kanunlarımızın lastikli olması ve herkesi tereddüde sevk edecek kadar muğlâk ve müşevveş olmasıdır. Zannederim ki bu muğlâk ve müşevveş kanunlardan bir tanesini de biz belki ilk defa olarak yapmış olacağız. Encümenin tanzim ettiği layihada mevadd-ı mahsusasına tevfikan tayin-i ceza ederler denildikten sonra, rüfeka- yı muhteremeden biri tarafından vâki olan istizah üzerine bir madde gösterilebildi. O maddenin de ne dereceye kadar kabil-i tatbik olduğu ayrıca cây-ı sualdir. Binaenaleyh mesele, madde sarih değildir. Şayet hükkâmı serbest bırakırsak, mahkeme mevadd-ı mahsusasına göre tayin-i cezada muhtardırlar. Mahkemede heyet; biz böyle bir cürm görmedik, işbu fiilin mürtekiblerinin adem-i mesuliyetlerine karar verdik deseler biz hâkimleri mutlaka ceza itasına icbar edebilir miyiz? Dünyada hangi hâkimi icbar etmek salâhiyeti kime verilmiştir? Efendim, bu nokta-i nazardan da doğru ve sarih ve muayyen bir cürm göstererek muayyen bir ceza vererek iyi bir yol göstermek, iyi bir tarik irae etmek mükellefiyetindeyiz. Sonra efendim, her kanun tatbik olunmak için vaz olunur. Meclisin, vaziyetimizin fevkaladeliğini, zamanımızın kıymetini hepimiz her vakit tekrar edip dururken ve böyle mukadderatımıza muhalefet edeceklere ceza tayininin lüzumunu tasdik edip dururken bu cezayı tatbik için yine eski mercilere yol bırakmak da Abdulkadir Kemali Bey biraderimizin buyurdukları vechile matlub olan faydayı hâsıl edemez. Bir celbnamenin, bir ihzar müzekkeresinin muhatabına tebliği için mahkemelerden üç, beş, sekiz defa tekidler yazılıp dururken, birtakım turûk-ı kanuniye bize işe başladığımıza peşiman olmak derecesinde asabiyet verdiği emsali mevcut iken, bendeniz ahval-i fevkalade içerisinde, zamanın mahdudiyeti içerisinde böyle bir madde-i kanuniyenin eski tarik-i kanuni ile tatbikinin de taraftarı değilim. Min külli'l-vücuh bu madde-i kanuniye evvela sarih değildir. Saniyen hıyanet-i vataniyenin cezası sarihan madde-i kanuniyede mukayyed değildir. Salisen: Bu nokta-i nazarlar kabul edilmese bile, turûk-ı kanuniye-i mevcudemizle kabil-i tatbik değildir. Büyük Meclisin ilk kanunlarının kendi kendine mefsuh olmak misalini biz teşkil etmeyelim. Onun için efendim yine Meclis-i Âlinize arz ediyorum, yeni bir cürm ihdas ediyoruz, o cürme de yeni bir ceza koymalı ve aynı zamanda yeni bir tarik-i muhakeme ihdas etmeli ve bu mahkemeler mümkün olabildiği kadar mahall-i cürmde cezayı vermeli, filan kazada irtikab edilen cürmden dolayı vilâyet merkezine getirip de orada muhakemesine bakmak doğru değildir. (Lütfen teklif hâlinde verin sesleri)

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Lütfen teklif hâlinde yapınız.

İSMAİL FAZIL Pş. (Yozgad) - Teklif hâlinde ve ceza da tasrih edilerek yazılsın, sonra müzakere edelim.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - O hâlde müsaade ediniz.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) - Bir şey arz edebilir miyim? Malum-ı devletleridir ki, bu gibi ahkâmı havi mevadd-ı karar tahtına almak için yarım saatlik müzakere, mütalaa kâfi gelmez. İstirham

ederim tab ve tevzi edilsin. Bunu düşünerek Meclis-i Âli bu yolda bir karar ittihaz etsin. Daha muvafık olur zannındayım. Tab'mı istirham ederim (Muvafık sadaları)

REİS Pş. - O hâlde bunu ba'de't-tab'ı...

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Refik-i muhteremimiz Refik Şevket Bey mühim bir esastan bahsettiler. Deminki söylediklerim de hep bu esas dâhilinde idi. Yeni bir cürm ihdas ediyoruz. Refik Şevket Bey'in efkârıyla müşterekim ve zaten hıyanet-i vataniyenin her yerde olduğu gibi cezası bizde de idam olacaktır. Bu esasta kendisiyle tamamen müşterekim. Hıyanet-i vataniye diyor. Bunun cezası da budur, bu olmak lazım gelir. Sonra bunun suver-i tatbikiye ve icraiyesi kalmış idi. Hakikaten bugünkü teşkilat-ı adliyemizle, bu zamanda istediğimiz süratle iş göremeyiz. Tabii bundan bahsetmemiştim. Çünkü hepimizde bunun içerisindeyiz, ne bir celbin tebliği, ne bir ihzarın infazı mümkün değildir. Bu zamanda süratle iş görmek mümkün değildir. Senelere mütevakkıftır. Hâlbuki bu kanunu müstacelen tatbik etmek ve serian ibret-i müessire kaziyesini mahallinde göstermek lazımdır. Bunu inkılâplar icab ettirir. Bunun için böyle bir tarik, her hâlde bir tarik-i kanuni ve teşkilat yapmak mecburiyetindeyiz. Müsaade buyrulursa, esası kabul ettikten sonra bunun suver-i tatbikiyesi hakkında bir takrir ve bir teklif ihzar ve Meclis-i Âlinize tevdi edelim. Şimdi birinci maddede yazılı olan esas kabul edilsin. Bu esas kabul edilince zaten mesele hallolunuyor. Yalnız suver-i tatbikiyesi kalıyor. O da ayrıca bir meseledir. Millet Meclisinin Halifemiz ve Padişahımız Efendimiz Hazretleriyle Memalik-i Osmaniyeyi yed-i ecanibden tahlisi maksadına matuf bulunan mukarreratı, buradaki mukarrerattan maksat umumi mukarrerat değildir. Tereddüde düşmeyelim, şu yukarda okuduğum kısım, kısm-ı mahsustur. Umumi mukarrerata değil, mukarrerata itaat etmeyenler hıyanet-i vataniye cürmüyle itham olunurlar. Cezası idamdır. Böyle hainleri asmayacak olursak bi't-tabi merhametten memleket için maraz hâsıl olacaktır. Çünkü emsaliyle sabittir. Şimdi bu şeklin ikinci maddesinden zaten feragat ediyorum. Bu şeklin böyle kabulünü ve reye vaz'ını teklif eylerim.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Eski takrir ise evvelce reye vaz olunmuştu.

(Encümene iade edilsin sesleri)

REİS Pş. - Bundan evvel beyanatta bulunan Refik Şevket Bey'in teklifini hazırlaması ve o okunduktan sonra müzakereye devam edilmesi vardır. Bunu İsmail Paşa Hazretleri teklif ettiler. Bir de Müfid Efendi'nin, bunun ba'de't-tab'ı bütün aza-yı kiramca okunduktan sonra müzakeresi teklif olunmuştur, bunları birer birer reye vaz edeceğim.

MUSTAFA TAKİ Ef. (Sivas) - O, usulün tayininden sonra tab'ı ve tevzi olunur.

(Tekrar okunsun sesleri)

REİS Pş. - O hâlde tekrar okuyalım. (Şükri Bey'in takriri hakkında encümenin kararlaştırdığı suret tekrar okundu.)

SESLER - Müfid Efendi'nin teklifi, yani tab olunmak keyfiyeti...

BİR MEBUS - Yani encümenden gelen mi tab olunsun?

SESLER - Encümenden gelen tab olunsun.

REİS Pş. - Efendim reye koyuyorum. Müfid Efendi'nin tab'ı teklifini kabul edenler ellerini kaldırsın. Tab'ı teklifi kabul olundu.

Fakat matbaamızın vesaiki, hatta kâğıdımız da pek noksandır ve pek azdır, işi şu şekle dökmeyelim, (Sesler: tab olunsun yarına kalsın)

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Hâdisat durmuyor.

REİS Pş. - Yarma kalmasına muvafakat edenler ellerini kaldırsın. (Eller kalkar.)

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Ekalliyeti kaille...

REİS Pş. - Ekseriyet olmadı. (Sesler, gürültüler)

Müsaade buyurunuz, ikinci teklif İsmail Fazıl Paşa Hazretlerinindir. Teklif Refik Şevket Bey tarafından yazılsın, hazırlansın. Tekrar müzakereye koyalım. (Sesler: Biz yazarız, bir satırdır)

HAMDULLAH SUBHİ B. (Antalya) - Söz isterim Reis Paşa Hazretleri. (Kürsüye, kürsüye sesleri...)

HAMDULLAH SUBHİ B. (Antalya) - Efendiler, evvela affınızı istirham ederek küçük bir ihtarda bulunmak isterim. Bazı saatlerin bir nevi sükûtu vardır ki, bize sahte bir emniyet verir ve o sahte emniyet içinde nâ-mahdud bir zamana malik olduğumuzu zannetmek, bi'l-ahire birçok peşimanlığa mal olacak felâketlere bizi uğratabilir. Hatırlatmak isterim ki pek yakın bir zamanda, yalnız 1293'te muharebeyi yaptığımız vakit karargâhımız Şumnu'da idi. Asırlarca müddet bu devletin muharebatı mevzu-ı bahs olurken karargâh Belgrat idi. Bütün Rumeli gitti ve bütün Afrika'daki ayrı ayrı her biri birer cihan hâlinde olan memleketler gitti. İstanbul işgal altına girdi. Anadolu üç dört taraftan istilâya uğradı. İzmir vilâyetinde Yunan bayrakları, Antalya'da İtalyan bayrakları, Adana'da Fransız bayrakları, Urfa, Maraş ve Anteb etrafında Fransız bayrakları durduğu bir zamanda biz ne yapıyoruz? Bir dakika dikkat ediniz! Cephelerde kullanacağımız kuvvetleri içeride birtakım hainlerin üzerine gönderiyor ve cephelerimizi boşaltıyoruz. Bugün bir haber geliyor: Beypazarı isyan etmiştir. Bir haber alıyoruz: Filan tarafta telgraf tellerini kesmişler, tahrikât her tarafta devam ediyor, ifsadın nihayeti gelmiyor ve biz vatanımızın en son parçasında istiklâlimizi ihata eden bin tehlike ortasında müzakere ediyoruz, münakaşalar yapıyoruz. Yarın düşünelim diyoruz. Hâlbuki karşı taraf bir saniye durmuyor, tereddüt etmiyor. Sizin vatan müdafaası için tahsis ettiğiniz kuvvetleri yakalıyor, zabitleri öldürüyor, yakıyor, yıkıyor, tahrib ediyor. Onun kanunu yoktur. Eğer kani isek ki; memleketin son müdafaası için toplandık ve memleketin memleket aleyhine kıyam edenleri tedmir etmek ilk vazifemizdir. Cepheler sukut etmemek, orada emr-i vakiler kesb-i katiyet etmemek için uzun düşünecek vaktimiz yoktur. Vatan müdafaası aleyhine hareket edenler, dünyanın her tarafında hatta sulh ve sükûn zamanında bile haindirler, idam ile tecziye edilirler. (Alkışlar)

- Encümenin kararlaştırdığı sureti okuyarak - devamla: O hâlde efendim vâki olmuş olan teklif üç satır dâhilinde bu manayı ifade ediyor.

Eğer tehlikenin azametini görüyorsak, takdir ediyorsak ve buna kani isek istical ile derhal hıyanete karşı cezasını tatbik edin deyiniz. (Doğru, doğru sesleri) (Reye, reye sesleri)

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Ayrıca müzakere edilsin.

REİS - Pş. - Şimdi ihzar olunacak maddenin müzakeresine devama karar vermiştik zannederim. Beyefendinin ihzar ettiği sureti okuyoruz:

"Makam-ı Mualla-yı Hilâfeti ve Memalik-i Mahrusa-i Şahaneyi yed-i ecanibden tahlise ve taarruzatı defi maksadına matuf olarak teşekkül eden Büyük Millet Meclisinin meşruiyetine isyanı mutazammın kavlen ve fiilen muhalefet veya ifsadatta bulunan kesan hain-i vatan addolunur."

BİR MEBUS - Müsaade buyrulur mu efendim. Bu her iki madde-i kanuniyeyi encümene havale edelim. (Gürültüler)

BİR MEBUS - Beş dakika müsaade etseler..

CELALEDDİN ARİF B. (Erzurum) - Bir suret verip tevzi edelim.

REİS Pş. - Zannederim ki bilaifateian bir karar-ı katiye iktiran etmelidir. (Evet, evet sesleri)

Reye vaz ediyorum, münasip görenler el kaldırsınlar. (Reye, reye, encümene gürültüleri)

Efendim, müsaade buyurunuz tekrar bunları encümene havale etmek ve encümenin tedkikinden geçtikten sonra mevki-i müzakereye konmak teklifini reye koyalım. (Lüzumu yoktur, sesleri)

Bunları encümene vermek taraftarı olanlar ellerini kaldırsın.

Peki, ekseriyet var. (Gürültüler)

10 dakika teneffüs için celseyi tatil ediyorum.

Kapanma saati: Z. S. 6.30

MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1- Karahisarısahib Mebusu Mehmed Şükri Bey'in, hıyanet-i vataniyeye ceza tayini hakkındaki teklif-i kanunisi (2/3)

REİS Pş. - Müsaade buyurursanız efendim, mevadd-ı kanuniyeye başlayalım.

Nasıl tensib buyruluyor efendim?

SESLER - Maddeler birer birer okunsun, müzakere edilsin.

MADDE 1 - Makam-ı mualla-yı hilafeti ve memalik-i mahrusa-i şahaneyi yed-i ecanibden tahlisa ve taarruzatı defi maksadına matuf olarak teşekkül eden Büyük Millet Meclisinin meşruiyetine isyanı mutazammın kavlen ve fiilen muhalefet veya ifsadatta bulunan kesan hain-i vatan addolunur.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Evvela bu kanunun ismi yoktur. Serlevha lazımdır. Bendeniz bu kanuna (Hıyanet-i Vataniye Kanunu) denmesini teklif ederim. Saniyen bu madde-i kanuniyede hain-i vatan tarif olunmuştur. Hâlbuki fail değil fiil tarif olunmak lazımdır.

İSMAİL FAZIL Pş. (Yozgad) - Seferberlik Nizamnamesi'nde var.

REFİK ŞEVKET B. (Devamla) - Binaenaleyh madde hıyanet-i vataniyeyi tarif etmelidir. Mücrimi değil, cürmü tarif edelim. O nokta-i nazardan bendeniz bu madde-i kanuniyenin müntehasında (kavlen ve fiilen muhalefet ve ifsadatta bulunmaya hıyanet-i vataniye) denmesini teklif ederim. Salisen malum-ı âlileri (isyan) tabiri umumiyetle bizde fiili bir şekilde kabul ve telakki olunur. Zaten mevadd-ı âtiyede (kavl ve fiil) tabirlerini tefrik ettiğimiz için işbu madde de bulunan (isyanı mutazammın) tabirinin kaldırılmasını teklif ederim. Şu hâlde madde-i kanuniyeye (Millet Meclisinin meşruiyetine kavlen ve fiilen muhalefet veya ifsadatta bulunan hıyanet-i vataniye tesmiye olunur.) şeklinin verilmesini nazar-ı âlinize arz ederim.

BİR SES - Bu maddenin encümene havalesi lazım gelir.

NECATİ B. (Erzurum) - Bendeniz (Meclis'in meşruiyetine isyan) sözünden sarih bir mana anlayamadım. (İrade-i milliyeyi) ihtiva eden her şey meşrudur. Binaenaleyh (Meclisin meşruiyeti) sözü mühmel bir sözdür. Zaten Meclis meşrudur. Bunda şüphe yoktur. Çünkü irade-i milliyeyi ihtiva ediyor. Onun için bunun yerine Meclis'in (Millet Meclisinin maksad-ı meşrua ve vataniyesini takim için harekât ve icraat-ı fiiliyede bulunan kesan (hain-i vatan) ismiyle tasrih olunursa daha müfrid ve daha cami olabilir. Sonra maddenin aslında bazı tezadd-ı muhtevi ve esasat-ı hukukiyeye muhalif şeylerde görülebilir. (meşruiyetine isyanı mutazammın kavlen ve fiilen muhalefet ve ifsadatta bulunan kesanın) aynı derecede addedilmesi muvafık olamaz. (Muhalefet) kelimesi olur ki, bazen hıyanet-i vataniye addedilecek şekilde olmayabilir. (Muhalefet) kelimesine (hain-i vatan) kelimesi ismi verilemez. Fiilen ortaya çıkıp da bir şey yapmaz bi-taraf bir vaziyette kalabilir. (hıyanet-i vataniye) den addedilebilmek için her hâlde fiile inkılâp etmiş olan şekiller olması lazımdır. (tahrikât ve icraat) kelimelerinin konulması bütün bu mahzurları bertaraf eder zannederim. (Meşruiyeti) yerine (maksad-ı meşrua ve vataniyesini takim için tahrikât ve icraat-ı fiiliyede bulunan) cümlesi konulmalıdır.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Bendenizden evvel bu kürsüyü işgal eden iki refikim bu maddenin nevakısını hemen kısmen izale ettiler. Kanunun serlevhasına (Hıyanet-i Vataniye Kanunu) denilse herhâlde muvafıktır. Bu nokta her hâlde lazımdır. Kanun isimsiz olamaz. Malum-ı âliniz bir de maddenin birincisi (makam-ı mualla-yı hilafeti ve memalik-i mahrusa-i şahaneyi) deniliyor. (makam-ı mualla-yı hilafetten) sonra (saltanat) kelimesinin de ilavesini talep ederim. Çünkü (hilafet ve saltanat) bizde bir makamdır. Hilafeti bence saltanattan ayırmamak lazımdır. (hilafeti) denilince "saltanatı" ayırıyor gibi bir mana çıkar. Sonra (memalik-i mahrusayı) değil (memalik-i meşgule-i şahaneyi yed-i ecanibden tahlisa) denilmelidir. (mahrusa) kelimesi yerine de (meşgule) ilavesini teklif ederim. Yed-i ecanibden tahlis ve (defi maksadıyla) (isyanı mutazammın) kelimesi hakikaten mühmeldir. Müfid bir manayı da ihtiva etmiyor. (Millet Meclisinin maksad-ı meşruiyeti aleyhinde) tabirini istimal edecek olursak hem maksadı hem de maksadın meşruiyetini ifade eder. Necati Bey biraderimizin arz ettiği gibi Millet Meclisi zaten meşrudur. İrade-i milliyeden doğmuştur. Bi't-tabi irade-i milliyeden doğan her şey meşrudur. (maksadın meşruiyeti aleyhine) denilecek olursa cümle, hukuki bir şekilde tanzim edilmiş olacaktır. Bir de ifsadatta bulunan (kesan) dan sonra (müşevvik) kelimesinin ilavesini teklif ederim. Müşevvikler mevzu-ı bahs değildir. Bazen ceraim öyle mesail olur ki, doğrudan doğruya kendisi ne kavlen, ne fiilen dâhil olmaz, bir harekette bulunmaz, evine davet eder, evinde hafi bir içtima yapar, lazım gelen teklifte bulunur. Onları tahrik eder ve bir isyan vücuda getirir. Bi't-tabi bu müşevviktir. Bu kabil müşevviklerin cezasız kalması hiç doğru değil, maksadın hilâfınadır. Asıl en ziyade tecziye edilmesi lazım gelen bu gibi müşevviklerdir. Bunun için kanunun daha ziyade haiz-i salâhiyet olabilmesi için "müşevvik" kelimesinin ilavesini ve Refik B. arkadaşımızın buyurdukları gibi, "Hain-i vatan tesmiye olunur." suretinde tashihini talep ederim.

CELALEDDİN ARİF B. (Erzurum) - Ona da encümen cevap verir. Birçok rüfeka-yı muhtereme tadil teklifinde bulunuyorlar. Fakat bunları birer takrir suretinde yazıp makam-ı âliye takdim ederlerse tabiidir ki daha iyi olur.

BESİM ATALAY B. (Kütahya) - Sevgili arkadaşlar! Şükri Bey'den evvel kürsüde söz alan arkadaşlarımızdan birisi birinci maddede "Meclis'in meşruiyetine" cümlesine lüzum yoktur, çünkü Meclis, milletin irade-i umumiyesinden doğmuştur, milletin irade-i umumiyesinden doğan her şey meşrudur diyordu. Pek doğru; Meclis, milletin iradesinden, heyet-i umumiyesinden, kan ağlayan milletin ateşli kalbinden doğmuştur. Ne kadar bahir ve meşru hakikatler vardır ki, bunu

halka bildirmek için pek çok zahmetler çekiyoruz. Hatta sırası geldikçe bunu topla tüfekle de anlatamıyoruz. Bu meşrudur fakat gel sen bunu cahil halka anlat. Burada bir kayıt tasrih ve ibka edilmeli. Şunu da arz edeyim ki, biz işi lafa düşürdük, mesele dad kavgasına döndü. Allah aşkına kan ağlayan Anadolu bizden iş bekliyor. Eğer bir şey yapacaksak müzakere kâfidir. (Alkışlar) Üç gündür münakaşa ediyoruz. Münakaşat ve münazaa içinde niçin vakit geçiriyoruz? Vakit geçirecek zamanımız yoktur. Tekrar ediyorum; açlık içinde, sefalet içinde inleyen millet bizden iş bekliyor. Yunanlıların kahrı altında ezilen kardeşlerimiz bütün nazarlarını bize dikmiş, bizi bekliyorlar. Ya iş yapalım yahut dağılıp gidelim. (Alkışlar, bravo sadaları)

NAZIM B. (Tokad) - Efendim, herkesin maksadı sürat ve şiddet bunda iştibah yoktur. Bendenizin şimdi aklıma geliyor ki, bu mevadd-ı kanuniyeyi Heyet-i İcraiye tatbik edecek. Bir kere de onların mütalaasını alalım, sonra kati bir karar verelim.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Şimdi Meclis her şeye ve tamamıyla vazı'ü'l-yeddir.

NAZIM B. (Devamla) - Binaenaleyh encümenin mütalaasını dinleyelim. Kabil-i tatbik mi değil mi?

MUSTAFA TAKİ Ef. (Sivas) - Şimdi arkadaşımız beyefendi, bunu Heyet-i İcraiyeye bırakalım diyor. Hâlbuki Heyet-i Teşriiye tarafından kanun yapılmadıkça Heyet-i İcraiye bir şey yapamaz. Bu Meclis hem Heyet-i İcraiye hem de teşri vazifesiyle mükellef olduğu için bu Meclisçe mevadd-ı kanuniye tedkik edilmek lazımdır. Yalnız Heyet-i İcraiyeye bırakılmak doğru değildir. Bu mevaddın madde madde tedkiki mukarrer idi. Onun için şimdi maddeye geçelim. Arkadaşımız hilafete saltanatı da ilave etmek istedi. Bendeniz de beraberim. (makam-ı muallayı hilafet ve saltanatı) demelidir. (memalik-i mahrusa-i şahane) yerine arkadaşlarımızdan biri (Memalik-i meşgule-i şahane) denilsin buyuruyor. Bendeniz diyorum ki, (memalik-i mahrusa-i şahane) daha doğrudur. (meşgul) demek doğru değildir. Bugün (meşgul) olmazsa neuzibillâh ileride (meşgul) olabilir. Ale'l-ıtlak (memalik-i mahrusa-i şahane) demek daha doğrudur efendim. Şimdiki hali bu "meşguliyet" kelimesi ile tekid etmek doğru değildir. Sonra efendim, (Millet Meclisinin meşruiyetini mutazammın) cümlesine de itiraz ediliyor. Hâlbuki bu ibare de doğrudur. Buna da itiraz nâ-becadır. Milletin meşruiyeti zaten müsellemdir. Müsellem olan şeye mümanaat edenler ceza göreceklerdir. Zaten ceza görmekte onun içindir. (meşruiyete isyanı mutazammın) bu doğrudur. Bu böyle kalmalıdır. Hatta (isyanı mutazammın) kaydı kalkarsa yalnız (Millet Meclisine kavlen ve fiilen muhalefet edenler) denilse o vakit Millet Meclisinin o gibi cezayı verebilecek mukarreratı da olabilir. Mesela vergi vermeyen, mesela vergi tarhına karşı muhalefet eden kimseler idam mı olunmalı? Onun için (isyanı mutazammm) kaydı da ibka edilmelidir. Yani şu madde-i kanuniye doğru yazılmıştır. Bir de efendim arkadaşlardan birisi diyor ki, mücrimi tavsiften ziyade cürmü tavsif etmelidir. (Millet Meclisinin meşruiyetine muhalefet hıyanet-i vataniyedir.) tarzında yazılmalıdır diyor. Cürmü tarif etmekten ise mücrimi tavsif etmek daha iyidir ki, maksat mücrimi korkutmaktır. Hain-i vatan olan kimseye doğrudan doğruya hain-i vatan demek daha doğrudur. Dolayısıyla cürmü tarif etmekten ise mücrimi tarif eylemek daha doğrudur. Onun için şu maddeye yalnız bendeniz (hilafeti) yerine, (hilafet ve saltanatı) denmesini teklif ederim. Şu madde harfiyen doğrudur.

(Müzakere kâfidir sesleri)

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Besim Atalay Bey, encümende dâhil olduğu için deminden encümenin nokta-i nazarını tamamıyla izah ettiler. Sonra Refik Şevket Bey, her

kanunun başında o kanunun isminin zikredilmesi lazımdır dediler. O hâlde (Hıyanet-i Vataniye Kanunu) şeklinde kanuna isim verilmesini biz de kabul ederiz. Şükri Bey de, (makam-ı muallayı hilafet ve saltanatı) şekline koymak istediler. Hilafette saltanatta mevcut olduğu için biz bu kaydı koymaya lüzum görmedik. Heyet-i Umumiye arzu ederse, (saltanat) kelimesini ilaveten kabul edebilir. (memalik-i mahrusa-i şahaneden) muradımız; Sivas, Erzurum ve saire gibi kati olarak gösterilen memleketlerimizdir. Memalik-i şahane oralarıdır. Binaenaleyh, bunların heyet-i umumiyesini yed-i ecanibden tahlise ve bunlara vuku bulacak taarruzatı defi maksadına matuf olarak teşekkül eden Büyük Millet Meclisinin meşruiyetine muhalefet edenler, arkadaşlarımızdan Refik Şevket Bey'in tarif buyurduğu gibi hain-i vatandır diyerek, birinci maddede gösterdik. Besim Atalay Bey kardeşimizin buyurdukları gibi kelime üzerinde oynanmamasını rica ederim. Başka kelimelerle ifade etmek ile dahi yine o maksadı ifade edeceğiz. Mesele Meclis'in meşruiyetine isyanı mutazammın kavlen ve fiilen harekette bulunanların te'dibinden ibarettir. Binaenaleyh, maddenin üzerine hıyanet-i vataniye kaydının konmasını kabul ile diğerlerinin aynen ibkasını rica ederim.

SESLER - Reye, reye...

REİS Pş. - Bu madde hakkında müzakere kâfidir.

HAŞİM B. (Çorum) - (Makam-ı hilafet ve saltanat) yerine (makarr-ı hilafet ve saltanat) demek daha münasiptir. Binaenaleyh, (makam) kelimesini kaldıralım. (makarr-ı hilafet ve saltanat) diyelim.

KÂTİP HAYDAR B. - Kütahya azasından birinin takriri vardır, okuyacağım:

Mesele layık-ı vechle tenevvür ve tavazzuh ettiğinden müzakerenin kifayetiyle tadil takrirlerinin kıraatine karar verilmesini teklif ederim.

Kütahya
Haydar

REİS Pş. - Bu takriri reye vaz ediyorum. Kabul edenler ellerini kaldırsın.

(Eller kalkar) Kabul edildi.

On beş dakika istirahat edilmek üzere celseyi tatil ediyorum.

Kapanma saati: Z. S. 5.45

Dördüncü Celse

Açılma saati: Z. S. 6.00

REİS - Reis-i sâni Celaleddin Arif Beyefendi

KÂTİPLER: Haydar Bey (Kütahya), Muhyiddin Baha Bey (Bursa)

REİS - Efendim celseyi açıyorum. Zannederim takrirler vardır. Onlar okunsun.

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun birinci maddesinin ber-vech-i âti tadilini teklif eylerim.

MADDE 1 - Makam-ı mualla-yı hilafet ile memalik-i mahrusa-i şahaneyi istirdad ve müdafaa ve zat-ı akdes-i hilafetpenahiyi esaretten tahlis maksad-ı meşru ile toplanan Büyük Millet Meclisinin mukarreratına isyanı mutazammın kavlen ve fiilen teşvikat ve teşebbüsatta bulunmak hıyanet-i vataniye addolunur.

27 Nisan 1336
Ertuğrul
Necib

SAĞDAN BİR MEBUS - (Veya) kelimesi ilave edilirse hem kavli, hem fiili olduğunu ifham eder. Veya ilavesini teklif ediyorum.

REİS - Esas itibarıyla, takriri nazar-ı itibara alıyor musunuz? (Takrirler okunsun sadaları) (Kâtip Haydar Bey diğer takrirleri okudu.)

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun birinci maddesinin şu suretle tadilini teklif ederim:

1- Kanunlar isimsiz olamayacağı için işbu kanunun ismine Hıyanet-i Vataniye tesmiye olunması,

2- İşbu maddede (hain-i vatan) tarif olunup nev'-i cürm tarif olunmamıştır. Onun için fıkranın... (ifsadatta bulunmaya hıyanet-i vataniye tesmiye olunur) şeklinde tadil edilmesi,

3- İsyan tabiri fiili olmak üzere telakki olunduğu ve bahusus mevadd-ı sabıkada kavli ve fiili tabirleri mevcut olduğu için maddede muharrer (isyanı mutazammın) tabirinin ilgası.

Hususat-ı mezkûrenin nazar-ı müzakere ve mütalaaya alınmasını arz ve teklif ederim.

27 Nisan 1336
Saruhan
Refik Şevket

Riyaset-i Celileye

Müzakere edilmekte bulunan layihanın kanun şeklinde tanziminden sarf-ı nazar olunarak ber-vech-i zîr hususatın taht-ı karara alınmasını teklif eyleriz:

Makarr ve makam-ı mualla-yı hilafet ve saltanatı ve hududumuz dâhilindeki memalik-i mahrusa-i şahaneyi yed-i ecanibden tahlise ve taarruzatı defi maksadına matuf olarak teşekkül eden Büyük Millet Meclisinin meşruiyetine karşı kavlen veya fiilen veya tahriren ifsadatta bulunan kimseler hain-i vatan addolunarak Kanun-ı Ceza'nın emniyet-i dâhiliyeyi ihlâl faslındaki maddeleri vechle tecziyeye ve bu gibi ifsadat neticesinde isyan zuhur eden mahallerdeki usatı tenkile Heyet-i İcraiye memurdur.

Sivas Rasim	Kırşehir Bekir	Ankara Şakir	Ankara Şemseddin
Sivas Mustafa Taki	Isparta Hüseyin Hüsni	Kırşehir Müfid	Isparta Mehmed Nadir
Kangırı Mustafa Neşet	Malatya Feyzi	Amasya Ali	Çorum Fuad
Kırşehir Ali Cevdet	Isparta Hafız İbrahim	Amasya Ragıb	Amasya Rıza
Yozgad Feyyaz Ali	Sinob Şevket	Yozgad Ahmed	Isparta Remzi
Yozgad			

Riyaset-i Celileye

(Millet Meclisinin) terkibinden sonra (Makasıd-ı meşrua ve vataniyesini takim için harekât ve icraat-ı fiiliyede bulunan kesan hain-i vatan addolunur.) cümlesinin ikamesini teklif eylerim.

Erzurum
Süleyman Necati

Makam-ı Celil-i Riyasete

Birinci maddedeki (hilafet) kelimesinden sonra (saltanat) kelimesinin ilavesini teklif ederim. Zira bizde hilafet ve saltanat bir makam olmak itibarıyla saltanatı ayırmak gibi bir manayı müfid olur. (Büyük Millet Meclisinin) kelimesinden sonra (maksad-ı meşruası aleyhinde) suretinde tadilini (kesan) kelimesinden sonra kanunun müşevvikleri de daire-i şümulüne alabilmesi için (ve müşevvikler) kelimesinin de ilavesini (Hain-i vatan addolunur.) cümlesi yerine (Hain-i vatan tesmiye olunur.) denilmesi suretiyle maddenin tadilen kabulünü teklif ederim.

27 Nisan 1336
Karahisarısahib
Mehmed Şükri

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun (Hıyanet-i vataniyeden men'i ve tahzir hakkında kanun) yahut (Hıyanet-i vataniye ceza ve usul-ı muhakeme kanunu) diye tesmiye edilmesini talep ederim.

Sivas
Mustafa Taki

Huzur-ı Âli-i Cenab-ı Riyasetpenahiye

İkinci maddenin ikinci satırında (olunur) kelimesinden sonra (isyana iştirak edenleri saklayanlar ve bunlara erzak ve mühimmat verenler) cümlesinin ve yedinci maddenin üçüncü satırında (ettiren) kelimesinden sonra (ve tahkikat ve icra-yı muhakematta tereddüt gösteren) cümlesinin ilavesini ve sekizinci maddenin üçüncü satırının tamamen tayyını teklif eylerim.

27 Nisan 1336
Tokad
Mehmed Rıfat

REİS - Şimdi efendim bu takriri reye koyacağım, kabul edilecek olur ise diğerlerine lüzum yoktur. Bunda leh ve aleyhte söz söylemek isterlerse.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Müsaade buyurunuz efendim. Şunun esası kabul edilmiştir. Madde madde bir takririn kabulü caiz değildir. Takrir hastalığı var.

REİS - Efendim bir takrir daha vardır.

(Kâtip Haydar Bey takriri okudu.)

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun birinci maddede muharrer (makam) kelimesi yerine (makarr) kelimesinin derci icab eder. Çünkü eliyazübillâh o suretle iddiayı hilafet ve saltanat eden ahar bir kimse yok ki, ondan istihlasa sa'y edilmiş olsun. Zaten mukaddes emelimiz, yegâne gayemiz ancak sertac-ı ibtihacımız, Padişah-ı Âlempenah Efendimiz Hazretleri'nin zat-ı hümayunlarıyla makarr-ı saltanat-ı seniyyelerini âdânın dest-i tecavüzünden tahlis keyfiyetine matuf ve müstenid olmasına göre merkez-i hilafet ve saltanatımız olan İstanbul kurtarılır ise tabiidir ki, makam-ı

mualla-yı hilafetpenahileri de kurtarılmış olacağı şu nazariye ile dahi anlaşılacağından her hâlde (makam) kelimesi yerine (makarr) kelimesinin yazılması kabul edilmediği takdirde (makam-ı hilafet-i islâmiye ve makarr-i saltanat-ı Osmaniye) suretinde gösterilmesini teklif ederim.

27 Nisan 1336
Çorum
Haşim

REİS - Şimdi efendim buyurun.

DİĞER BİR MEBUS - Bendenizin de vardı.

KÂTİP HAYDAR B. - Sizin takririniz ikinci maddeye aittir.

FUAD B. (Çorum) - Efendim, bendeniz gayet kısa söyleyeceğim. Şimdi üç günden beri Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun tertibi ile tedkikiyle, tanzimiyle meşgulüz. Sonra ancak bir kanun tanzim ettik. Bir müsvedde kaleme alındı. Sonra rüfeka-yı kiram hazeratı münakaşaya başladılar, şu madde böyle olacak diye. Bendeniz rüfekanın bazılarıyla, ki vermiş olduğumuz takrirde imzaları vardır, düşündük; diyoruz ki; bu kanun yapılmak için hıyanet-i vataniye diye tesmiye ettiğimiz cürmler acaba şimdiye kadar elimizde mevcut olan kavaninde de yok mudur? Vardır. Mesela kavanin-i cezaiye fasl-ı mahsusunda emniyet-i dâhiliyeyi ihlal maddesi tamamen hıyanet-i vataniye diye dâhildir. (Hakikat sadaları) Hatta orada Memalik-i Osmaniyenin bir kısmının diğer kısmından fekk-i irtibatından veyahut zat-i hazret-i padişahi aleyhinde; buralara kadar her şey vardır. Yalnız o zamanın kanununun şekline nazaran buna hıyanet-i vataniye dememişlerdir. Emniyet-i dâhiliyeyi ihlâl demişlerdir.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Arkadaşımızın buyurdukları gibi kanunun heyet-i umumiyesi hakkında bahsediyorlar.

REFİK B. (Konya) - Dün bu mesele müzakere edilmişti.

KÂTİP HAYDAR B. - Efendim, kanunun heyet-i umumiyesinin reddi talep olunuyor. Hâlbuki kanunun heyet-i umumiyesinin kabulüne karar verildiği için artık kanunun heyet-i umumiyesi hakkında söz söylemek caiz değildir.

REFİK B. (Konya) - Söylemiş olduğu sözü dinlememiz icab etmez. (Doğru, doğru sadaları)

KÂTİP HAYDAR B. (Kütahya) - Bendeniz de usul-ı müzakereye ait bir şey arz edeceğim. Bir kanunun heyet-i umumiyesi kabul edildikten sonra artık tekrar heyet-i umumiyesinden bahsetmek doğru değildir. Beyefendi kanunun reddini talep ediyor. Hâlbuki kanunun heyet-i umumiyesi hakkında müzakerat cereyan etti ve kabul olundu. Binaenaleyh maddeler hakkında bir diyecekleri varsa söyleyebilirler. (Gürültüler) Yine tekrar ederim ki, bir kanunun heyet-i umumiyesi kabul edildikten sonra artık reddedilemez. Hâlbuki Meclis-i Âliniz kanunun heyet-i umumiyesini müzakere ve kabul etti.

REİS - Müzakeresi kâfi görüldü efendim. Şimdi bu takriri reye koyacağım. Yoksa Haydar Bey'in dediği gibi kanunun heyet-i umumiyesi hakkında söz söylenemez.

FUAD B. (Çorum) - Kanunun heyet-i umumiyesi reye konulup kabul olunmamıştır. (Gürültüler) Birinci maddeyi isterseniz bu suretle tanzim edebilirsiniz.

REİS - Onun müzakeresi kâfi görüldü, efendim.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) - Takririmiz on sekiz imzayı havi efendim.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Takrirden vazgeçiyorlar.

REİS - Takriri reye koyuyorum efendim.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) - Bizim takrir 18-20 imzayı havidir.

REİS - Tayin-i esami ile reye konulması talep edilmiş midir?

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Geçti, geçti efendim. Zaten usul değil. (Gürültüler)

HAYDAR B. (Kütahya) - Bir takrirle tayin-i esami ile reye vazını talep etmek lazımdır.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) - İlâve ederiz efendim.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) Geçti, geçti efendim.

REİS - Bir takrir okunacak efendim.

(Kâtip Haydar B. Erzurum Mebusu Süleyman Necati Bey'in evvelce kıraat edilen takririni yeniden okudu.)

REİS - Efendim bu takriri kabul edenler ellerini kaldırsın.

UMUM - Nasıl olur efendim?

REİS - Reddolunuyor. (Hangi madde sesleri) Birinci madde hakkındaki tadilat efendim.

Efendim, takrirleri yeniden okuyacağız. Bunlar hakkında yeniden istihsali rey edeceğiz.

KÂTİP HAYDAR B. - Efendim ilk evvel Süleyman Necati Bey tarafından verilen takriri okuyacağım.

REİS - Yani, o hâlde yeniden tekrar okuyalım.

(Kâtip Haydar Bey, Süleyman Necati Bey'in takririni tekrar kıraat etti.)

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) Aynı şey efendim, aynı şey...

REİS - Maddenin tashih edilen şeklini okudum. Vatan kelimesi yerine...

UMUM - Kabul olunmadı. (Gürültüler)

HAŞİM B. (Çorum) - Var efendim.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) Reis Bey! Bizim encümende verdiğimiz karar reye konuldu mu? (Hayır, hayır sadaları)

REİS - Şimdi efendim, Süleyman Necati Bey'in takririni kabul ediyor musunuz? Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. (Eller kalkar) Kabul olunmadı.

(Saruhan Mebusu Refik Şevket Bey'in evvelce kıraat edilen takriri tekrar okundu.)

REİS - Kanuna (Hıyanet-i Vataniye Kanunu) denilmesini kabul edenler ellerini kaldırsın.

(Hıyanet-i vataniye serlevha olacak sadaları)

REİS - Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun ismini hıyanet-i vataniye olmak üzere kabul edenler ellerini kaldırsın.

UMUM - Serlevha olarak kabul ettik sadaları.

REİS - Birinci maddedeki (İfsadatta bulunmaya hıyanet-i vataniye tesmiye olunur.) terkibini kabul ediyor musunuz? (Hayır, hayır sadaları)

HAŞİM B. (Çorum) - (Kavlen) kelimesinin ref'i lazım gelir.

REİS - (Kavlen) kelimesinin ref'ini kabul edenler ellerini kaldırsın. (Eller kalkar) Kabul edilmiyor.

Takririn yalnız ilk fıkrası, yani kanunun yalnız serlevhası kabul edilmiştir. Kanunun ismi (Hıyanet-i Vataniye Kanunu) olarak kabul edilmiştir efendim.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) İbare değişmiştir. Başka bir şey değildir. İcra olunur diye bir madde vardır.

OPERATÖR EMİN B. (Bursa) - Bir kişinin emriyle bu kadar tahakküm olmaz efendim.

REİS - Şimdi kabul ediliyor mu efendim? Kabul edenler ellerini kaldırsın. Şimdi okunan takrirden bahsediyoruz efendim.

Bu ciheti ayrı, ayrı reye koyacağım, (hilafet) kelimesinden sonra (saltanat) kelimesini reye koyuyorum. (Kabul sadaları)

KÂTİP HAYDAR B. (Kütahya) - Şu hâlde maddenin almış olduğu şekil, makam-ı hilafet ve saltanatı... İlaahirihi. (Kabul sadaları)

BİR MEBUS - Makarr kabul edilmedi efendim.

REİS - Onu da reye koyalım.

HAŞİM B. (Çorum) - O reye konuldu mu efendim, mevzu-ı bahs olmadı mı, efendim?

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) -Ârâya vaz edilmeden söz söyleyeceğim. (Hilafet kelimesinden sonra (saltanat) (Büyük Millet Meclisinin) kelimesinden sonra (maksad-ı meşruası aleyhinde) yani (Büyük Millet Meclisinin maksad-ı meşruası aleyhinde.)

REİS - Kabul ediliyor mu efendim? Kabul edenler, ellerini kaldırsın. (Eller kalkar) Ekseriyet yoktur, kabul edilmedi.

ŞEYH SERVET Ef. (Bursa) - Gayır maksadı müş'ir kelime yoktur. Kesan kelimesinden sonra kanunun, müşevvikleri daire-i şümule almak için müşevvikler kelimesi kabul edilmeli.

MUSTAFA TAKİ Ef. (Sivas) - Zaten kavlen kelimesi...

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) Başka suretle teklif edeceğiz efendim.

REİS - Kabul ediliyor mu? (Hayır, hayır sadaları)

KÂTİP HAYDAR B. (Kütahya) - Efendim, takririn yalnız birinci fıkrası kabul edildi. Çorum Mebusu Haşim Beyefendi, maddenin şu suretle tadilini teklif ediyor:

(Haşim Bey'in takriri tekrar okundu.)

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Layiha oluyor. Bu kadar uzun takrir olur mu?

REİS - Kabul ediliyor mu efendim? Kabul edenler ellerini kaldırsın. (Eller kalkar) Kabul olunmadı efendim

(Karahisar Mebusu Halil Efendi'nin takriri okundu)

REİS - Kanunun ismine hıyanet-i vataniye denilmesini teklif ediyor.

UMUM - O zaten kabul edildi sadaları.

KÂTİP HAYDAR B. (Kütahya) - Karahisarısahib Mebusu Şükri Bey birinci maddenin tadilini şu suretle teklif ediyor: (Takrir tekrar okundu)

REİS - Kabul ediliyor mu efendim? Kabul edenler ellerini kaldırsınlar...

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Encümence kabul edilen kanuna (Hıyanet-i Vataniye Kanunu) ismini koymayı biz de muvafık görüyoruz. (Saltanat) kelimesi lazım imiş, onu da kabul eylediler. (mahrusa) yerine (meşgule) kelimesinin konmasını encümen de muvafık görüyor. Sonra, mutazammın kavlen ve fiilen (vav) dan sonra (ya) nın konmasını keza münasip görüyoruz. (kavlen ve fiilen veya ifsadattan) sonra (veya teşvikatta) kelimesinin de ilavesi arzu ediliyor. (Fiilen mümanaatta veya ifsadatta bulunan kesan hain-i vatan addolunur.) tarzında kabulünü istirham ediyorum.

REİS - Şimdi müsaade buyurunuz maddenin son şeklini tekrar okuyalım:

MADDE 1 - Makam-ı mualla-yı hilafet ve saltanatı ve memalik-i mahrusa-i şahaneyi yed-i ecanibden tahlise ve taarruzatı def maksadına matuf olarak teşekkül eden Büyük Millet Meclisinin meşruiyetine isyanı mutazammın kavlen ve fiilen muhalefet veya ifsadatta bulunan kesan hain-i vatan addolunur.

EMİN B. (Bursa) - Meşgule kabul edilmişti efendim.

REİS - Bu suretle teklif ediyorlar ve taarruzatı def maksadıyla teşekkül eden Büyük Millet Meclisinin meşruiyetine isyanı mutazammm kavlen veya fiilen muhalefet veya ifsadatta veya teşvikatta bulunan kesan hain-i vatan addolunur. Encümen, yapmış olduğu maddeyi şu suretle tadil ve teklif ediyor. Lütfen kabul edenler ellerini kaldırsın.

OPERATÖR EMİN B. (Bursa) - Umum Anadolu'ya şamil olacağı için (memalik-i mahrusa) şeklinde yazmak doğru değildir.

MUSTAFA TAKİ Ef. (Sivas) - Daha doğrudur. Bugün meşgul olmayan bir mülk yarın meşgul olabilir.

OPERATÖR EMİN B. (BURSA) - Encümenin ilk yaptığı muvafıktır.

REİS - Şimdi o hâlde (mahrusa) yerine meşgule) mi reye koyuyorum efendim. (Mahrusa) kabul edildi efendim. Ekseriyet mahrusada. Sonra bu (ya) tamamıyla kabul ediliyor. (teşvikat) kelimesini kabul ediyor musunuz? (Eller kalkar) kabul edildi.

İkinci madde okunsun. (İkinci madde okundu)

MADDE 2 - Bi'l-fiil hıyanet-i vataniyede bulunanlar salben idam olunur. Kanun-ı Ceza'nın kırk beşinci maddesinin sarahati dâhilinde fer'an zi-medhal olanlar madde-i mezkûre mucibince tecziye edilirler.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Encümen namına burada efendim bir teklifim var. Yeni 47'nci madde hilâfında bulunanlar 56'ncı maddesi mucibince idam olunur.

FEYZİ Ef. (Malatya) - 56'ncı madde okunmalıdır efendim.

MADDE 56 - Her kim memalik-i mahrusa ahalisini yekdiğeri aleyhinde silahlandırarak mukateleye tahrik ve igraya veyahut bazı mahallerde gasb ve garet ve tahrib-i memleket ve katl-i nüfus ef'alini ika'a mütecasir olup da kaziye-i fesad tamamıyla fiile çıkar veyahut madde-i fesadın icrasına başlanmış olursa o kimse kezalik idam olunur.

(Doğru, doğru sadaları)

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) 45'inci madde de okunmalı.

REİS - Hatta 46'ncı madde de.

MADDE 45 - Eşhas-ı müteaddide bir cinayet ve cünhayı müttehiden ika eder veyahut ef'al-i müteaddideden mürekkep olan bir cinayet veya cünhada birtakım eşhastan her biri cürmün husulü maksadıyla ef'al-i mezbureden birini veya birkaçını icra eylerse, eşhas-ı mezkûreye hemfiil denilir ve cümlesi fail-i müstekil gibi mücazat olunur.

MADDE 46 - Bir kimse bir cinayet ika'ını tasmim edip de vesait-i mahsusa ile icrasına bed ederek yed-i ihtiyarında olmayan esbab-ı mânia haylûletiyle ol cinayetin husulüne muktezi ef'ali ikmal edememiş ise, kanunun sarahati olmayan yerlerde fiil-i mezkûr idam veya müebbet kürek cezalarını müstelzim olduğu hâlde müteşebbis hakkında yedi seneden eksik olmamak üzere muvakkat kürek ve müebbet kalebendlik cezasını, müstelzim ise keza yedi seneden eksik olmamak üzere kalebendlik ve müebbeden nefy cezasını müstelzim olan ahvalde üç sene müddetle kezalik kalebendlik cezası hükmolunur. Ahval-i sairede o cinayet için kanunen muayyen olan cezanın nısfından iki sülüsüne kadarı tenzil edilir.

REİS - Şimdi ikinci madde hakkında söz isteyenler var mı?

SAĞDAN BİR MEBUS - Beyefendi, takdim ettiğim takrir bu madde ile alâkadardır efendim.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Şimdi efendim bendeniz, mesail-i adliye ile iştigal etmeyenlerin vicdanlarında ve ruhları üzerinde tahassül eden kelime oyuncakçılığı sıfatından ihtiraz ettiğim hâlde bu kürsüye gelmek vazifesini duydum. Efendim, yalnız vicdan-ı âlinize arz edeceğim ki; hükkâm kelime üzerine hüküm vereceklerdir. Binaenaleyh biz kelimeyi iyice tanzim etmezsek tereddüde düşerler. Kelime ve sözdür ki vicdan ve efkârın tebliğine vasıtadır. Eğer biz kelimeyi tanzim etmezsek, elimizdeki aleti mahalline koymazsak yazık olur efendim. Burada bizim halet-i ruhiyemiz kazadaki seviyesi mahdud hükkâm üzerine iyi tesir etmezse nasıl hüküm verebilir? Onun için kelimatı ve bunların medlulünü sarih yazalım. Cezayı muayyen şekilde tatbik ettirebilmek için muayyen ve kati ve esaslı şeyler tahrir edelim. Onun için heyet-i muhteremeden bi'l-hassa rica ederim. Mesail-i adliye ile iştigal edenler meseleyi halletsinler, çünkü hüküm ile iş hallolunur. Bu ciheti izah ettikten sonra diyeceğim ki; bu maddede bendenizin fikrimce, encümenin teklifi gibi elli altıncı madde tabirini koymaya lüzum yoktur. Eğer o kaydın konulmasından maksat, elli altıncı madde mucibince idam olunur diye idamın şekl-i icrasını göstermek ise bunun mahalli elli altıncı madde değildir. Kanun-ı Ceza'nın ceraimi ve cezayı ve bunların şekl-i icrasını gösteren maddeleri içinde (İdam şu şekilde salben mahall-i cürmde icra olunur.) diye bir madde vardır. Hâlbuki elli altıncı madde, mukateleye tahrik ve yekdiğere karşı müsellah vaziyetlerden bahsettiğine göre, bu gibi ef'alde bulunanların idam olunacağını tasrih ediyor. Binaenaleyh, encümenin teklifindeki idam meselesinde, elli altıncı madde tabiri kullanılacak yerde salben idam olunur, denmesi lazımdır. Çünkü bazı yerlerde emsalini görüyoruz -Yalnız askeri meselesi müstesnadır- idamlar ibret için kurşunla da yapılır. Bu ihtimalata göre işimizi kanuna uydurmak için diyelim ki: Salben idam olunur. İkinci maddede fer'an zi-medhal

olanlar konulmuştur. Müteşebbisler konulmamıştır. Onun için bendeniz bu maddenin hem fer'an zi-medhal olanlara, hem de müteşebbislere şamil olması taraftarıyım. (Doğru, doğru sadaları) Mesela beş altı kişi toplanarak bu Meclis-i Milliyi bombalamak üzere bir komita teşkil etmiştir. Biz istihbar etmişiz yahut müddei-i umumi bunu haber almış, bu adamlar bu fiili meydana koymadan keşfolunmuşlar; bunları cezasız bırakmak doğru olamadığı için hem de fer'an zi-medhal olanların ve hem de sahib-i cürm olanların tecziyesi suretini teklif ediyorum. (Muvafık, muvafık sadaları) Ve bunun için maddeye kırk altıncı madde tabirinin de ilavesini teklif ediyorum. (Muvafık sadaları)

REİS - Peki efendim, başka söyleyecekler var mı? Buyurunuz.

ARİF B. (Konya) - Efendim, müsaade buyurursanız bendeniz Refik Şevket Bey arkadaşımızın bırakmış olduğu bir noktayı nazar-ı âlinizde tecelli ettireceğim. Biz birinci maddeyi şimdi kabul ettik ve o maddede dedik ki: Makam-ı hilafet ve saltanatı ve memalik-i mahrusa-i şahaneyi yed-i ecanibden tahlise ve taarruzatı defi maksadına matuf olarak teşekkül eden Büyük Millet Meclisine karşı isyanı mutazammın kavlen ve fiilen ifsadatta bulunan kesan hain-i vatan addolunur. Burada cürmü tarif ettik, cürmün daire-i şümulüne dâhil olabilmek için (kavlen, fiilen muhalefet, ifsadat) demektir. Hâlbuki encümenin ikinci maddede teklif ettiği şey de elli altıncı maddede münderictir.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - (Kanun-ı Ceza'nın elli altıncı maddesini okuduktan sonra) (silahlandırarak) tabiri yok. Tenakuz teşkil ediyor. Silahlandırarak mukateleye mukabildir. (mukatele) kelimesi yok. Tenakuz teşkil ediyor. (tahrik ve igra) igra kelimeleri yok. Bu da tenakuz teşkil ediyor. Veyahut bazı mahallerde (gasb ve tahrib-i memleket) bunların hiçbirisi yok, tarifata hiçbirisi uymuyor. Eğer biz şu tarifle ikinci madde ile elli altıncı madde mucibince idam olunur, dersek hâkimler katiyen hükmedemeyeceklerdir. Çünkü (igra, ifsad, teşvik, mukateleye tahrik, silahlandırmak, garet, tahrib) bunlar olmayınca hâkim idamına hükmedemez. Hâlbuki bizim burada münhasıran ve müstakilen böyle bir kanun neşretmekten maksadımız, heyet-i âliyelerince iki günden beri devam eden şiddetli müzakeratla oldukça anlaşılmıştır. Binaenaleyh Refik Şevket Bey biraderimizin teklifi vechle (idam) kelimesinin, (salben idam) kelimesinin ilavesini ve oraya (teşebbüs) kelimesinin konulmasını ve 46'ncı maddenin ilavesiyle kabul edilmesini teklif ederim. Çünkü evvelce kabul ettiğimiz birinci madde ile tenakuz teşkil edecek. Böyle bir tenakuza düşmeyelim.

REİS - Abdulkadir Kemali Bey encümen namına söz söyleyeceksiniz.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Efendim, encümen namına arzu eden arkadaşımız söz söyleyebilir. Bendeniz kendi hesabıma söyleyeceğim. (Bi'l-fiil hıyanet-i vataniyede bulunanlar idam olunur.) deniyor. Müzakere ettiğimiz fıkarat, mevadd-ı kanuniye hâlinde neşredilecektir. Hıyanet-i vataniye nedir? Hain-i vatan kime ıtlak olunur? Bunu tarif etmekle beraber maddemizin kuvvetini biraz daha artırmak için elli altıncı maddedeki hususatı da hain-i vatan maddesine teşmil etmek istiyoruz. Hain-i vatanlara tatbik ediliyor diyoruz. Bunda tenakuz görmek ve başka manalarla telakki etmekteki hikmeti anlamıyorum. Biz bir madde kabul ettik ve bu madde mucibince hain-i vatan kimlerdir? Bunları tespit ettikten sonra ve bir iki madde ile de tespit ettiğimiz maksadı daha ziyade kuvvetlendirmek için (Elli altıncı madde mucibince idam olunur.) kaydını koyarak ve bunu yalnız bi'l-fiil hıyanet-i vataniye mücrimlerine ait olarak kabul eyliyoruz. İkinci kısmı (kavli) olanlardır. Diğer bir maddede dahi (kavli) ye ait esasatı tespit ediyoruz. Bunları kendi namıma söylüyorum efendim.

MUSTAFA TAKİ Ef. (Sivas) - İkinci maddeye varid olan itirazatı muvafık görmüyorum. (Yüksek söyleyiniz sadaları) Yalnız efendim, (bi'l-fiil) kelimesinden sonra (ve müsallahan) kelimesinin ilavesini talep ediyorum.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Gayr-i müsellah olursa.

MUSTAFA TAKİ Ef. (Devamla) - Gayr-i müsellah olarak fiilen muhalefette bulunanlara idam ağır gelir.

SAĞDAN BİR MEBUS - Etmesinler, memleketi tehlikeye koymasınlar.

MUSTAFA TAKI Ef. (Devamla) - Mademki verilecek ceza idamdır, isyan müsellahandır, fiili olarak iki kişi olur. Birisi yakasından tutar, sen bu işi yapma der, silâh yok bir şey yok, (Gürültüler) (Kâfi, kâfi sadaları)

REİS - Müzakerenin kifayetine ait takrirler okunacak (Müzakere kâfi sesleri)

SOLDAN BİR MEBUS - Efendim, fiilin her şeye şümulü vardır, bu işi ediver derse bu işe muhalefet eder. Bu fiilen muhalefet etti, işte bu idam mı olur? Biz hâkimlerimizi o kadar hüsn-i zan altında bulundurmayız. (müsellahan) kelimesinin ilavesi lazımdır. Encümenin fikri bu müsellahan kelimesi ise izahat versin.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Encümende (bi'l-fiil) den sonra veya evvel (müsellahan) kelimesini koymaya lüzum görmedik. Bunu mevzu-ı münakaşa ettik, ilaveye lüzum görmedik. Mesela bir şahıs başına (50-60) kişi toplar. O kuvvete tesiri dolayısıyla nokta-i nazarımız hilâfına bir hareket vücuda getirir. O adamın üzerinde silâh bulunmaması dolayısıyla o heyetin reisi olmaması addedilmez. Cebinde bir revolver bulunur veya bulunmayabilir. Mademki bir kuvvet toplamıştır. Nokta-i nazarınız hilâfında hareketlerde bulunuyor ve mademki reis vaziyetindedir, kendisi silahlı veya silâhsız olması mevzu-ı bahs olamaz. Müsellahan kelimesini koymakta mana ve lüzum görmedik. Diğerlerinin kavli bir vaziyette bulunmasını icab ettirdik. Bi'l-fiil hıyanet-i vataniye şeklinde kalmasını teklif ediyorum.

MUSTAFA Ef. (Ankara) - Müsaade buyurunuz şimdi (fiilen) deniliyor. Tabii bu mübhem. Bu (fiilen) pek makul değildir. 56'ncı madde deyince yukarıda fiilin tasrihi ve esbab-ı mucibesi yoksa nasıl olur? 56'ncı madde mucibince fiilin envai var. Burası hakikaten zihne dokunur. Burasını izah etmek lazımdır.

ŞEREF B. (Edirne) - Müzakere kâfi efendim. (Hay hay sadaları)

Riyaset-i Âliyeye

İkinci maddenin şu suretle tadilini teklif ediyorum:

Bi'l-fiil hıyanet-i vataniyede bulunanlar salben idam olunur. Fer'an zi-medhal olanlar ile müteşebbisler Kanun-ı Ceza'nın 45, 46'ncı maddeleri mucibince tecziye olunurlar.

27 Nisan 1336
Saruhan Mebusu
Refik Şevket

REİS - Yani burada bir salben kelimesi ve bir de 45, 46'ncı maddeler mucibince deniliyor.

Büyük Meclis-i Millî Riyaset-i Celilesine

Hıyanet-i vataniye cürmünün irtikâbına başlıca müsebbib müşevvik ve muharrikler olup bu kabil eşhasın halife-i muazzamımızı alet ittihaz ederek saf-dil ahaliyi tahrik ve teşvik eylemeleri doğrudan doğruya hain-i vatan derecesinde olduğundan bu kabil eşhasın fer'an zi-medhalden çıkarılarak hıyanet-i vataniye adadına dâhil edilmesini teklif eylerim.

27 Nisan 1336
Ertuğrul
Mustafa Kemal

REİS - Bu hâlde nasıl oluyor. Takririnizi izah eder misiniz? (Reddolundu sadaları)

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) - Fer'an zi-medhal olanlar da aynı cezayı görsünler. Zaten ikinci madde, kırk sekizinci maddede musarrahtır, Esasen bu gibi teşvik ve tahrik edenler de faildir ve bi'l-fiil ihanet-i vataniyede bulunanlardan daha haindir. Onlar teşvik ve tergib etmeseler belki bu cahil ve saf-dil ahali bu işi irtikâb etmezlerdi. Başlıca bunların hain-i vatan telakkisi iktiza eder. Padişahı, halifeyi alet ittihaz ediyorlar. Ahaliyi kandırıyorlar efendim.

REİS - Şimdi efendim, reye koyuyorum.

KÂTİP HAYDAR B. - Bir iki tane daha var.

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

İkinci maddede bi'l-fiil kelimesinden sonra (ve müsellahan) kelimesi de ilave olunursa daha vazıh olur. Çünkü ceza idamdır. Gayr-i müsellah olarak fiilen bir nevi muhalefet edenlere karşı idam cezası ağırdır. Binaenaleyh ber-vech-i maruz (müsellahan) kelimesinin ilavesini teklif ederim.

Sivas
Mustafa Taki

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Tatbik edeceğimiz idam cezasının azami ceza olmasına ve yapılacak bu icraat-ı seria anlarında bazı eşhasın saika-i menfaat veya husumet ile li-garazin isnadatta bulunmaları da müstebad olamayacağına mebni bunlar hakkında da ayrıca bir madde-i cezaiye ilavesini teklif ederim.

27 Nisan 1336
İzmit
Hamdi

(Doğru doğru, pek doğru sadaları)

ARİF B. (Konya) - Malum-ı âliniz isyana iştirak edenlerin şiddetle tecziyesine hepimiz taraftarız. Divan-ı Harblerde birçok emsalini gördük. Acı tecrübelerini gördük ki halkımız bazen cehaletten, bazen gafletten ve bazen fırkacılık olmak dolayısıyla; mesela eskiden kendisine karşı

perverde eylediği husumet dolayısıyla, bu adam da iştirak etmiştir, diye iki tane de yalancı şahit koyarlar, idam ederiz. Binaenaleyh, elimizi vicdanımıza, imanımıza koyarak ayrıca bir madde-i kanuniye ilavesini teklif ediyorum ve istirham ediyorum. (Gürültüler)

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Encümen (bi'l-fiil) ihaneti vataniyede bulunanlar şeklini kabul ediyor efendim. Kanun-ı Ceza'nın 45'inci maddesinin sarahati dâhilinde fer'an zi-medhal olanlar madde-i mezkûre mucibince tecziye edilecekleri gibi müteşebbisleri hakkında dahi kezalik kanun-ı mezkûrun 45'inci maddesi vechle ceza verilir.

BİR MEBUS - Müteşebbisler hakkında kanunun filanca maddesi tatbik olunur denirse daha muvafıktır.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) Nasıl oldu anlayamadım. Şu teklif tamamıyla nokta-i nazarımıza uyuyor. Yalnız takdim ve tehir var. Fer'an zi-medhal olanlarla müteşebbisler Kanun-ı Ceza'nın 45 ve 46'ncı maddeleri mucibince tecziye olunurlar. Encümen bu şekli kabul ediyor.

HAMDİ B. (İzmit) - Reye vaz edilsin.

REİS - Efendim, o ayrıca bir madde yapılsa daha doğru olur.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Efendim, li-garezin isnadatta bulunanlar hakkında kavanin-i sairede maddeler mevcuttur. Bunu bir kanun-ı hususi şeklinde addedersek yeniden ayrıca bir talimat yapabiliriz. Fakat kavanin-i umumiyede bu meseleye cevap verecek maddeler vardır. Binaenaleyh, yeniden böyle bir maddeye lüzum yoktur.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Kanun-ı Ceza'nın 12'nci maddesi iftiradan bahsediyor.

BİR MEBUS B. - Böyle iftirada bulunanlar Kanun-ı Ceza'nın 213'üncü maddesi mucibince tecziye edilirler. Sonra yalancı şahadetten bahsediyorlar. Kanun-ı Ceza'nın 207, 208, 210, 211 ve 212'nci maddeleri yalancı şahadetten bahsediyor. Onlar da mehakim-i aidesinde görüldüğünden maddeye yeniden ahkâm vaz etmeye lüzum yoktur zannederim.

REİS - Şimdi efendim, encümeninin kabul ettiği (Bi'l-fiil hıyanet-i vataniyede bulunanlar salben idam olunurlar. Fer'an zi-medhal olanlar ile müteşebbisleri Kanun-ı Ceza'nın 45, 46'ncı maddeleri mucibince tecziye olunurlar.) Bunu encümen de kabul ediyor, değil mi efendim? O hâlde Saruhan Mebusu Bey'in takririni reye koyuyorum.

MUSTAFA Ef. (Ankara) - Bu farkla istediğimiz şey oluyor.

REİS - Tekrar okuyorum efendim. (Bi'l-fiil hıyanet-i vataniyede bulunanlar salben idam olunurlar.) Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsınlar. (Eller kalkar) Kabul edildi. (Ekseriyet yok sadaları)

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) Ekseriyetin vücudunu Reis tayin eder. (Gürültüler) Söz söyleyenler kürsüye gelsinler. Kürsüye teşrif buyurun.

ARİF B. (Konya) - Evvelce cereyan eden müzakerede encümene havale edilen bu Hıyanet-i Vataniye Kanununa 56'ncı maddenin idhaline lüzum görülmüştü. Bendeniz de o maddenin duhulünü istirham eylerim.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) Encümen namına teklif etmiştim.

REİS - Şimdi o hâlde şu suret kabul edildi. Diğerlerini reye koymaya hacet yoktur. Takrir esası tamamıyla kabul edildi. Şimdi efendim, Ertuğrul Mebusu Mustafa Kemal Bey'in takriri var. (O madde kabul edildi, o geçti sadaları)

BİR MEBUS - İkinci maddede fer'an zi-medhal olanlar yok mu ihanet-i vataniyedeki gibi idam cezasıyla mahkûm olmaz. (Gürültüler) (Evvelce kabul edilmiştir sadaları) (Müthiş gürültüler)

REİS - Birinci, ikinci maddeleri kabul ettik. Diğer takrirleri okumaya lüzum yoktur. 3'üncü maddeyi okuyoruz:

MADDE 3 - Kavli veya tahriri surette muhalefet ve ifsadatta bulunanlar muvakkatan küreğe konulur.

4- Kuva-yı Te'dibiye Kumandanı Arif Bey'in, bila-hâdise Nallıhan'a girildiğine ve usata tesadüf edilmediğine dair telgrâfı.

REİS - Efendim, bir havadis var, lütfen dinler iseniz okuyalım:

1- Bugün ba'de'z-zeval 5'te müfrezemizle bila-hâdise Nallıhan'a muvasalat edildi.

2- Gerek esna-yı rahta ve gerekse kasabada usata tesadüf edilemedi efendim.

27 Nisan 1336
Kuva-yı Te'dibiye Kumandanı
Arif

(Allah muvaffak etsin sadaları)

REİS - Efendim, üçüncü madde hakkında söz söylemek isteyenler var mı efendim?

MUSTAFA TAKİ Ef. (Sivas) - Bu maddeyi bendeniz zaid görüyorum. Çünkü efendim, madde kavli ile muhalefette bulunanlar muvakkatan küreğe konulur diyor. Hâlbuki efendim, muhalefet ve ifsadatta bulunmak eğer bi'l-fiil ise maddede sarahat yok, yok bi'l-fiil değil de Kanun-ı Ceza'nın zi-medhal olduğu suretiyle ise 45'inci maddede musarrah olduğu üzere derecat-ı muhtelifede cezalar orada muharrerdir. Onun için bu maddenin tayyını teklif ediyorum.

REİS - Efendi Hazretleri bu maddenin tayyını teklif ediyorlar. Encümen bu teklifi kabul ediyor mu?

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Hayır efendim, kavli veya tahriri surette muhalefet ve ifsadatta bulunanlar diyoruz. Maddeyi yaparken yalnız ahaliyi veya ahaliden birkaç şeriri nazar-ı dikkate almadık. Encümen heyet-i âliyenin ittihaz edeceği bir kararı, herhangi bir kazada kaymakam kabul etmezse ve bazı esbab-ı basita dermiyan edecek olursa hakkında idam cezası mı tatbik edilecek? Kavli veya tahriri surette muhalefet ve ifsadatta bulunacakların derecat üzerine münkasem olması icab eder. Kavli veya tahriri surette muhalefet edenlerin envaının taaddüdü ihtimaline mebni bunların da idam cezasıyla cezalandırılmayarak muvakkatan küreğe konulmasını veya daha hafif bir surette tecziyelerini haiz-i ehemmiyet görüyorum. Bi'l-fiil ihanet-i vataniye kaydıyla şu maddenin vaziyeti arasında eğer azıcık tedkikat yapılacak olur ise, ondaki kuvvetle bunlardaki hafiflik nazara çarpar. Ondaki maksatla bundaki maksat tezahür eder. Gazeteye mefsedetkârane yazı yazanlar ve mektup göndermek suretiyle ifsadatta bulunanların bi't-tabi, bi'lfiil hain-i vatanlara nispeten cezalarının daha hafif olması iktiza ettiğinden, kavlen veya tahriren muhalefette ve ifsadatta bulunanlar idam edilmez de küreğe konulur ki, adalet de bunu iktiza eder.

REİS - Efendim, rüfeka-yı muhtereme birer birer soldaki kapıdan çıkıyorlar. Müzakereyi yarına talik edelim. Yarınki ruznamemiz evvela evrak-ı vâride olacak ve sâniyen bu kanunu bitireceğiz. Saat 6,30 alaturkada toplanmak üzere celseye nihayet veriyorum. Layiha Encümeni azalarından rica ediyorum, yarın saat 10,30 da burada bulunup memur olduğumuz vazifeyi ifa edelim.

Kapanma saati: Z. S. 7.10

MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1 - Karahisarısahib Mebusu Mehmed Şükri Bey'in, hıyanet-i vataniyeye ceza tayini hakkındaki teklif-i kanunisi (2/2)

REİS - Efendim Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun müzakeresine ibtidar ediyoruz. Üçüncü maddede kalmıştık. (Soldan gürültüler)

(Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun üçüncü maddesi okunur)

MADDE 3 - Kavli veya tahriri surette muhalefet ve ifsadatta bulunanlar muvakkatan küreğe konulur.

NEŞET B. (Kangırı) - Efendim, bu maddede kavli veya tahriri surette muhalefette bulunanlar muvakkatan küreğe konulur deniliyor. Hâlbuki tahriri kelimesiyle burada hıyanet-i harbiye cürmünden başka bir cürm gibi telakki etmemiz icab ediyor. Çünkü birinci maddede ihanet-i harbiyeyi tarif ettiğimiz vakitte hain-i vatan tesmiye ediyorduk. (Gürültüler) Müsaade buyurun, Millet Meclisinin meşruiyetine isyanı mutazammın kavlen veya fiilen muhalefet veya ifsadatta bulunmak... Şu tarif efradını cami, ağyarını mani olamıyor. Binaenaleyh, bu tahriri kelimesini burada kaydetmemiz icab ederse, yani buraya kavlen veya fiilen veya tahriren gelirse, evvelemirde hıyanet-i vataniyeyi adam akıllı tarifimiz icab eder. Bundan maada fiilen veya tahriren kelimesini de ilave etmemiz lazımdır. Muhalefet veya ifsadat suver-i saire ile de olabilir. Mesela resim suretiyle, karikatür suretiyle (Handeler, gürültüler)

REİS - Devam, devam...

NEŞET B. (Kangırı) Devamla - Karikatür suretiyle de olabilir (O. O. Maşallah sesleri) İfsadat yalnız fiilen ve kavlen veyahut tahriren olmaz, suver-i saire ile de olabilir. Bu itibarla suver-i saire ile ifsadatta bulunan kimseler için aynı zamanda (suver-i saire) cümlesini de ilave etmemiz icab eder. Bir tahrik-i fiiliye müncer olur. Bir tahrik-i fiileye müncer olduktan sonra bu madde bir dereceye kadar noksan görülüyor veya tahrir veya suver-i saire ile bir teşvik dolayısıyla hıyanet-i vataniyede bulunan eşhas idam ve küreğe konulabilirse de, bunların ifsadatı olabilir ki, tahrik-i fiiliye müncer olduğu hâlde idam ve fiilen hıyanet-i vataniyede bulunan eşhas muvakkatan küreğe konmuş olur. Binaenaleyh cürm ile ceza arasında bir nispet-i âdile yoktur. Onun için bu madde bu suretle, yani kavli veya tahriri veya suver-i saire ile ifsadatta bulunanlar muvakkatan küreğe konulur, ancak bu suretle kavli ve tahriri veya suver-i saire ile ifsadatta bulunanların işbu hareketleri bir tahrik-i fiiliye sebebiyet verdiğinde bu gibiler hakkında "Hıyanet-i vataniyede bulunduğu addedilerek idam olunurlar." fıkrasının ilavesini teklif ediyorum.

REİS - Efendim, bir takrir yazarsınız.

DR. ADNAN B. (İstanbul) - Bu üçüncü madde kavli veya fiili, kavli veya tahriri bir surette muhalefet ve ifsadatta bulunanlar, ale'l-ıtlak zikrediliyor. Kavli veya fiili muhalefet ve ifsadat ne demektir? Meclis her neye karar verirse; ona muhalefet olduğu kanun delaletiyle anlaşılırsa...

Meclis'in hangi mukarreratına? Mesela Meclis altı buçukta veya yedi buçukta toplanmaya karar vermiş, buna itiraz eden yine küreğe mi gidiyor. Bu mutlaka tasrih edilmelidir. Tahriri muhalefetin ne demek olduğu açıktan açığa yazılmalıdır. Çünkü biliyoruz ki, böyle şeylerde gayet sarahat lazımdır ve kazalı bir şeydir, ceza veriliyor. Muvakkat kürek kolay bir şey değildir. Sonra bendenizden evvel söyleyen arkadaşımın ifadatma da kısmen iştirak ediyorum. Hıyanet-i vataniyeyi daha ziyade tasrih etmeli ve hıyanet-i vataniyeden dolayı ise, o suretle tasrih edilmeli.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Efendim, üçüncü madde her hâlde pek mutlak yazılmak itibarıyla de birçok ifsadat ve tezvirata ve ahz-ı intikama vasıta olacaktır. Hâlbuki bizim mevkiimiz intikam aleti olmaktan ziyade, mürtekib-i cürm olanlara layık oldukları cezayı vermekten ibarettir.

Kavli ve tahriri keyfiyetleri suret-i sarihada tayin ve tespit edilmezse arz ettiğim mahzur husule gelecektir. Kavli; bir kürsüye çıkarak vaiz olabilir. Meydanda bir iskemlenin üzerine çıkarak bir nutuk, bir hitabe olabilir veyahut birer birer dolaşarak (Haberin var mı yahu!) şeklinde izahat ve tahrikat suretiyle de olabilir. Sonra tahriri; mektup şeklinde, kitap şeklinde, risale, karikatür şeklinde olabilir. Binaenaleyh, bendeniz bu kavli sözünü evvela hitabet ve meviza suretiyle alenen veya muhtelif zamanlarda muhtelif şahsiyetleri sırran veyahut herhangi bir şekilde olursa olsun tahriren hıyanet-i vataniye cürmüne teşvik ve tahrik edenler (Hıyanet-i vataniye cürmüne ki, o cürm birinci maddede musarrahtır.) küreğe konulur suretinde işbu maddenin tasrih ve tadilini teklif ediyorum ve bu hususta da bir takrir veriyorum. (Muvafık sadaları)

REİS - Başka söyleyecek var mıdır?

Takriri lütfeder misiniz efendim? (Refik Şevket Bey'in takriri Kâtip Haydar Bey tarafından okundu.)

Riyaset-i Âliyeye

Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun üçüncü maddesinde muharrer (kavli) ve (tahriri) tabirleri pek mutlak ve binaenaleyh tatbiki esnasında birçok yanlışlıklara sebebiyet verecek surette muharrer olduğu için şekl-i âtide tadilini teklif ederim:

MADDE 3 - Mecma-i nâsta vaiz ve hitabet suretiyle alenen veya ezmine-i muhtelifede eşhaş-ı muhtelifeyi sırran ve kavlen veyahut kitap, gazete, resail, kroki, mektup gibi vesait ile tahriren hıyanet-i vataniye cürmünü irtikab edenler muvakkatan küreğe konulurlar.

Saruhan
Refik Şevket

REİS - Encümenden Abdulkadir Kemali Bey! Kabul ediyor musunuz?

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Bu şekilde Refik Şevket Bey'in takririni kabul ediyoruz.

REİS - Peki efendim, başka takrirler de var, onları da okuyunuz.

(Kâtip Haydar Bey Karahisar Mebusu Halil Hilmi Bey'in takririni okudu.)

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun üçüncü maddesi encümenin maksadını ifadeye gayr-i kâfidir.

Çünkü ikinci maddede bi'l-fiil hıyanet-i vataniyede bulunanlardan bahsedilmiş olmasına ve bir heyet-i fesadiyenin kavlen, kalemen çalışanlarından olup madde-i fesada fiilen iştirakleri olmadığı hâlde bu gibilerin birinci maddeye tevfikan tecziye edileceği söyleniyor. Bundan dolayı üçüncü maddenin maksad-ı layıkıyla izah edebilmesi için (ifsadatta) kelimesinden sonra (bulunup da asar-ı fiiliyesini meydana çıkaramayanlar ve kezalik ikinci madde mucibince bi'l-fiil hıyanet-i vataniyede bulunanlardan imkân-ı mukavemet ve muhalefetleri meslub olmaksızın kendiliklerinden arz-ı dehalet edenler) ibaresinin ilavesiyle maddenin tadilen kabulünü arz eylerim.

Karahisarısahib
Halil Hilmi

REİS - Başka takrirler de var. Onlar da okunsun.

(Bolu Mebusu Nuri Bey'in takriri Kâtip Haydar Bey tarafından okundu.)

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Hıyanet-i Vataniye Kanunu layihasının üçüncü maddesinin ber-vech-i âti kabulünü teklif ederim.

MADDE 3 - Bi'l-iltizam memerr ve mecma-i nâs olan mahallerde ve kıtaat-ı askeriye arasında kavli veya tahriri muhalefet ve ifsadatta bulunanlar muvakkatan küreğe konulur.

Bolu
Nuri

(Sivas Mebusu Taki Efendi'nin takriri Kâtip Haydar Bey tarafından okunur.)

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Üçüncü madde tamamen zaiddir. (Bravo sesleri) Çünkü muhalefet ve isfadat bi'l-fiil ise idam olunacağı ve fer'an zi-medhal olmak ise derecatına göre kırk beşinci madde mucibince tecziye olunacakları ikinci maddede musarrahtır. Tekrar bir madde ilavesine lüzum yoktur. Binaenaleyh üçüncü maddenin tamamen tayyedilmesini teklif ederim.

Sivas
Mustafa Taki

ALİ ŞÜKRİ B. (Trabzon) - Çok doğru.

REİS - Encümenin bu babdaki fikrini alalım, bakalım ne diyorlar.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Efendim, encümen namına Refik Şevket Bey'in teklifini kabul etmiştik, ayrıca bir şey söylemeye lüzum yoktur. (Kavli veya tahriri bir surette muhalefette bulunanlar küreğe konulur.) şeklinde maddeyi yazmaktan maksadımız, muhalefetin kavlen veya tahriren olacağına göredir ve kavil, tahrir kelimelerinin manaları şümullü olduğu içindir. Konferans vermek, nutuk irad etmek, kahvelerde söz söylemek, mevizalarda bulunmak suretinde tasrihe lüzum görmedik. Mutlak ve umumi olarak zikrettik. Refik Şevket Bey'in takriri kabul edildiği takdirde (kavli) kısmı nokta-i nazarımıza göre, fakat tefsiren kabul edilmiş olur. (Tahriri) için ise ayrıca tasrih ve tefsire lüzum yoktur; gazetelerle neşriyatta bulunmak, yafta yapıştırmak gibi hususatı (tahriri) kelimesi ifade edeceği için onun aynen kalması daha muvafıktır. Bir kelime ile ifadesi kabil iken birçok kelimeler ile ifade etmekte mana görmüyorum. Binaenaleyh Refik Şevket Bey'in (kavli) hakkındaki nokta-i nazarını kabul ediyoruz. (Tahriri) hakkındaki tefsiratı; yalnız (tahriri) kelimesi heyet-i umumiyesini ifade edeceği için aynen kalmasını istiyoruz

REİS - Tayy hakkında fikriniz nedir?

İSMAİL ŞÜKRİ Ef. (Karahisarısahib) Tayy teklifini reye koyalım. (Gürültüler)

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) Devamla - Bir teklif daha var. Sivas Mebusu tarafından, muhalefet ve ifsadat bi'l-fiil ise, idam olunacağı ve fer'an zi-medhal olmak ise derecatma göre kırk beşinci madde mucibince tecziye olunacakları ikinci maddede musarrah iken ayrıca bir madde ilavesine lüzum yok diyorlar. Bi'l-fiil hıyanet-i vataniyede bulunanlar hakkındaki nokta-i nazarımızı dün izah etmiştik, bu surette Meclis'e muhalefette bulunacaklar derecelere ayrılır, birinci derecenin cezası idamdır. Diğeri ona tebaan hareket ettiği için cezası kırk beşinci maddeye tevfikan olur, öyle vaziyet karşısında kalınabilir ki, bi'l-fiil hıyanet-i vataniye şeklinde olmaz. Meclisçe ittihaz edilecek bir kararı herhangi salâhiyettar bir adam kavlen reddeder. O suretle bir tesir yapmak ister. Mesela bir Vali buraca ittihaz edilen bir karar kendisine tebliğ edildiği zaman Meclis-i İdare arasında veyahut bazı kimseler yanında bunun kıymetini düşürecek kavlen bir söz köylerse ceza görmemeli midir? Görecek ise idam mı edilmelidir?

DR. ADNAN B. (İstanbul) - Neye dair?

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) Devamla - Millet Meclisinin ittihaz ettiği bazı kararlara dair Vali, memleketin yüksek mevkiinde bulunması hasebiyle tebellüğ ettiği mukarreratı işmi'zazla karşılarsa dahi halk üzerinde bir tesir yapar. Maksadımız, nokta-i nazarımıza doğru giderken, mâniaları kırmaktır. Binaenaleyh bi'l-fiil hıyanet-i vataniyede bulunanlara idam cezası verilirken, bundan daha aşağı derecede olanları müşârik vaziyetinde değil de, daha aşağı vaziyette bulunanları büsbütün cezasız bırakmayı yahut onlara da idam tatbik etmeyi muvafık-ı adl ve hakkaniyet bulmadık. Onlar için de bu maddeyi vaz ve binaenaleyh bu maddenin aynen, kavli kısmının Refik Şevket Bey'in buyurdukları gibi tefsiri ve (tahriri)nin de bütün yazılabilenleri şamil bulunması itibarıyla aynen bırakılmasını teklif ediyorum.

(Müzakere kâfi reye reye sesleri)

REİS - Müzakereyi kâfi görenler ellerini kaldırsın.

İSMAİL ŞÜKRİ Ef. (Karahisarısahib) - Müsaade buyurulur mu?

REİS - Buyurun efendim.

İSMAİL ŞÜKRİ Ef. (Karahisarısahib) - Bu madde, kavlen ve fiilen meviza iradı suretiyle teklif olunuyor. (Asar-ı fesadiyesi bi'l-fiil meydana çıkanlar hakkındadır.) diye tasrih etmek lazımdır.

Mutlak bir surette kabul olunursa hiçbir hoca bir camide, bir kürsüde vaaz edemez. (Handeler) Çünkü neşr-i din bütün bütün kalkar, doğrusu bu. Çünkü kavlen bir şey söyledi, burasını bir hoca bilmiyor. Burası bir mukarrerat ittihaz etmiş ve hocanın kürsüde söylediği şey mukarrerata muhalif imiş. (Handeler) Bunu küreğe mi koymalı? (Handeler) Rica ederim alay etmeyin. (Asar-ı fesadiyesi bi'l-fiil meydana çıkanlar.) diye tasrih edilsin. Zaten camilerde yapılan...

BİR MEBUS - Zaten program ile mukayyeddir. Talimat-ı mahsusa dâhilindedir.

İSMAİL ŞÜKRİ Ef. (Karahisarısahib) - Hürriyet-i fikriye yok mudur? Hürriyet-i içtihat yok mudur? Meşrutiyet ki, hürriyet-i fikriyeyi veriyor. Mademki söz bendenizde, bu hürriyet-i fikriyeye dokunuyor. Bunu ale'l-acele kabul edersek, meşrutiyetin bu esaslarını yıkmış oluruz. Esasen maksat, bi'l-fiil asar-ı fesadiyesi görülen eşhası te'dibdir. Yoksa bundan maksat insanın hürriyet-i efkârını takyid değildir. (Şüphe yok sadaları) Bunu zannedersem hiçbiriniz kabul etmeyecektir. (Şüphe yok sesleri)

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Dün Heyet-i Umumiyece kabul edilen birinci maddenin mündericatı hilâfına camilerde vaaz edecek bir hoca tasavvur etmiyorum. Binaenaleyh bu mevzu-ı bahs değildir ki maddede tasrih edilsin. Bunun meşruiyeti aleyhinde mi söz söyleyecek...

ŞEYH SERVET Ef. (Bursa) - Madde tasrih edilsin.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) Devamla - Müsaade buyurun efendim, burada birinci madde mündericatım ayrıca tasrihe lüzum yok, madde musarrahtır. Öyle bir hoca tasavvur etmiyoruz. (Gürültüler)

İSMAİL ŞÜKRİ Ef. (Karahisarısahib) - Mademki musarrahtır, reye koyunuz.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Müsaade buyurun efendim, birinci maddede; biz hain-i vatanın kim olduğunu anlatıyoruz: Hain-i vatan bunlara denir diyoruz. Bunlar ya fiilen hain-i vatandırlar veya kavlen veya tahriren hain-i vatandırlar. Kavlen hain-i vatan olanlar memlekette propaganda yapmak veya aleni konferanslar vermek yahut köylerde ifsadatta bulunmak şeklinde hareket edenlerdir. Refik Şevket Bey'in teklifini kabul etmek suretiyle encümen tasrihi kabul etmiştir. Tahriri kısmına gelince; söylediğim gibi, tahriri kelimesi umumiyeti şamildir. Ayrıca tasrihe lüzum yoktur. Birinci maddede gösterilen esasat hilâfına konferans vermek bir hocanın hatırından, hayalinden geçmez. Esasen cami içerisinde mevzu-ı bahs olan şeyler de başkadır. (Doğru, doğru sesleri) (Kâfi, kâfi sadaları)

(Kâtip Haydar Bey Mustafa Taki Efendi'nin takririni tekrar okudu.)

REİS - Şimdi efendim, tayy teklifini reye koyuyoruz... (Gürültüler) Rica ederim müsaade buyurun. Bu maddenin tayyına taraftar olanlar ellerini kaldırsınlar. (Eller kalkar) (Ekseriyet yok, ekalliyet sadaları) Aksini reye koyuyorum. Tayyını kabul etmeyenler ellerini kaldırsınlar. (Eller kalkar) (Ekalliyet var sadaları) Tayyedildi efendim.

Müsaade buyurun dördüncü madde okunuyor dinleyelim.

(Kâtip Haydar B. dördüncü maddeyi okudu):

MADDE 4 - Hıyanet-i vataniye cürmünün, faillerinin merci-i muhakemesi ika'-ı cürm edilen mahaldeki Bidayet Ceza Mahkemesidir. Ahval-i müstacele ve fevkaladede mücrimin derdest edildiği mahal mahkemesi de icra-yı muhakeme ve ita-yı karara salahiyettardır.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) - Efendim, geçenlerde bu kanun bir takrir şeklinde verilmiş iken ve daha ondan evvel Beypazarı hâdisesi dolayısıyla bendeniz her hâlde iyi tedkik edilmesini ve fakat yapılacak olan şiddetli tatbikatın kanuni yapılmasını da istemiştim. Su-i istimal karıştırılmamış bir şiddet, yoksa ara yerde birtakım masumların yahut vazifesini idrak edemeyen birtakım kesanın su-i istimali ile kanunun temin edeceği menfaat yerine mazarrat tesis ederek memleketin izmihilali cihetine gidilmesine taraftar değilim. Bundan dolayı dördüncü madde -ki usul-ı muhakeme kısmını teşkil ediyor- hiçbir zaman ale'l-ıtlak Bidayet Ceza Mahkemesine tevdii doğru olamaz. Bidayet Ceza Mahkemeleri kazalarda da vardır. Teşkilatı henüz ikmal edilmediğinden laalettayin bir kunduracı veya bir bakkal veyahut esnaftan biri oraya aza olmuştur. Eğer bu zatın eline idam cezası salâhiyetini veyahut idam cezasının tatbikini tevdi edersek, kabil-i temyiz olmamak üzere kabul ediyoruz. Artık onun anlayamaması veyahut başka türlü vazifesini kullanması hasebiyle, hürriyeti haksız yere selb edilmiş olan herhangi bir ferdin, bir dakikada selb edilmiş olan hakk-ı hürriyetini biz bütün heyet-i mecmuamız iadeye muktedir olamayız. Onun için katiyen böyle bidayet-i cezaya, ale'l-ıtlak Bidayet Ceza Mahkemelerine verilmesi doğru değildir. Onun için bendeniz şu tarzda bir ibarenin ilavesini istiyorum: "Hıyanet-i vataniye cürmünün faillerinin, merci-i muhakemesi ika'-ı cürm edilen mahalle en yakın olan liva Bidayet Ceza Mahkemesidir. Ahval-i müstacele ve fevkalade dolayısıyla mücrimin derdest edildiği mahal liva Bidayet Mahkemesi de icra-yı muhakeme ve ita-yı reye salahiyettardır." tarzında yapılacak olursa bu mahzur bertaraf edilmiş olur, olmadığı takdirde şu millete edeceği zarar bundan edilecek istifadeden fazladır. (Muvafık sadaları)

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Efendim, benden evvel bu kürsüyü işgal eden arkadaşım, mücrimin mensup olduğu Bidayet Ceza Mahkemesinde değil, İstinaf Mahkemesinde bakılmasını teklif ediyor. (İstinaf değil, liva sadaları) Yahut liva... Bu teklifi tedkik etmek isterim. Gerek liva Bidayet Mahkemesinde, gerek vilayette müteşekkil İstinaf Ceza'da bakılması teklifini tedkik etmek isterim. Malum-ı âliniz bu kanunun vaz'ından maksadımız, süratle teczıyedir. Eğer bu kanundaki sürati öldürecek olursak bu kanunun vaz'ından beklemiş olduğumuz maksadı fevt etmiş oluruz. Bunu kabul ettiğimizden itibaren bu maksat fevt olmuş olur. Çünkü bazı yerler vardır ki, merkez-i livaya, merkez-i vilayete üç dört gün bu'd ve mesafededir. Üç dört gün bu'd ve mesafede olan bir mahalle mücrimi sevk etmek, ba'dehu onun şahitlerini oraya celb etmek, bilir misiniz efendiler, bizim memleketimizde bu vesait-i nakliyenin fıkdanı zamanında ne kadar zamana mütevakkıftır? Sonra biz, hâkimlere öyle bir ağır şey teklif ediyoruz. Yirmi gün zarfında bunu ikmal ediniz diyoruz. O hâkim bunu bu müddet zarfında nasıl ikmal edebilir? Cürmün ika edildiği mahallin Bidayet Mahkemesi dersek, her hâlde ika'-ı cürm ya kazada veya nahiyede veya karyede olacaktır. Cürm bu üç şeyin hâricinde olamayacak. Memleketimizdeki teşkilat mucibince karyeler, merkez-i kazaya ya on saat, on sekiz saat azami olarak bu'd ve mesafede olur. Bundan fazla yoktur. Hâlbuki vilayet ve liva itibarıyla üç günlük, dört günlük, beş günlük belki on günlük mesafede olabilir. (Yoktur, yoktur sadaları) Var, var. Tabii bunu düşününüz. Burada birer birer tadad etmek zaiddir zannederim. Çünkü coğrafya bilenler ve memleketi gezenler ve tanıyanlar bilirler. Eğer bu babda misal isteyenler var ise bir kaç tane zikredebilirim. Şimdi dava Bidayet Ceza Mahkemesinde görülmekle veya liva Ceza Mahkemesinde görülmek veyahut vilayet İstinaf Mahkemesinde görülmekle arkadaşım hâkimlerin ehliyeti itibarıyla bir fark görmek istiyorlar. Bunu tasdik ederim. Belki Bidayet Ceza Mahkemesi üç kişiden veya İstinaf Ceza Mahkemesi beş kişiden teşekkül etmek itibarıyla ve burada hükkâmın Nezaret-i Adliyeden tayin edilmesi itibarıyla belki bir fark olabilir. Esasen biz bunların vermiş olduğu mukarrerat-ı katiyeyi derhal kabul ile infaz edecek değiliz. Yine o idam kararı Meclis-i Âlinize gelecek ve burada mütehassısları

tarafından encümende tedkik edilecek ve Heyet-i Umumiyemizin kararına iktiran ettikten sonra infaz edilecektir. Bu heyet-i âliye bunu uzun uzadıya tedkik edecek olduktan sonra rica ederim bir de liva Bidayet veya vilayet İstinaf Mahkemesine sevkini manasız görüyorum. Mademki bu kararlar heyet-i âliyenize gelecek, burada mütehassısları tarafından encümenlerde tedkik olunacaktır, bir heyet-i âliyenin nazar-ı tedkikinden geçecek bir hükümde artık isabetsizlik görmek manasızdır. Bu idam kararını kaza mahkemesinin reyine bırakırsak; küreği de kaldırdık. Zaten üçüncü madde lâğvedildi, fer'an zi-medhal olanlara bu itibarla vermiş olacağımız hiçbir ceza kalmıyor. kaza Bidayet Mahkeme azalarının hali malumunuzdur. Burada tedkikat, efendim, zaten bu kanunu (Gürültüler)... Kesmeyiniz efendim. Gerek livada icra edilmiş, gerek kazada, zaten mevkufen muhakemesine bakılması lazımdır. Bu kanunda şiddet ve sürat aramak beyhudedir.

NADİR B. (Isparta) - Kaza mahkemeleri idam kararı verirse Şükri Bey'in ifade ettiği vechle o mahzur mündefi olur. Hakikaten kaza Bidayet Mahkemeleri nâ-ehil ellerdedir ekseriyetle. Hâlbuki bu verilecek hüküm, idam hükmüdür. Gerçi o verilecek hüküm burada tedkik olunacak ise de bundan bir hayli zaman geçer. Arada o mevkuf olan kimse mahvolur. Binaenaleyh bu gibi maznunların mevkufen muhakemesi kabul edilince maksat hâsıl olmuş olur ve o mahzur mündefi olur. Her hâlde Cinayet Mahkemeleri şeklinde olan liva mahkemelerinde ve vilayet İstinaf Mahkemelerinde bakılması pek muvafıktır. Teklif ediyorum. (Doğru, muvafıktır sadaları)

HAKKI HAMİ B. (Sinob) - İki mesele var efendiler. Şimdi Şükri Bey buyurdular ki, fi'l-hakika bu hükmü Bidayet Mahkemeleri de verir ama Meclis-i Âliniz tedkik edecektir. Bendeniz de bunu kabul ediyorum. Fakat bu Meclis-i Âliye gelecek olan bu evrak usulüne tamamıyla muvafık olarak tahkikat icra edilmiş, bütün delaili cem edilmiş, her suretle kanunun tarifatı dairesinde ifayı vazife edilmek suretiyle kendisine o hüküm tatbik edilmiş olmak üzere mi sevk edilecek ki, biz bu tahkikat ve tedkikatı evrak üzerinde yapacağız? Şimdi, bu vazifeye ehil bulunmayan bir memur, bir heyet ne derecelerde heyet-i muhteremeye karşı arz edeceği evrakı daha sarih, hakikat maddeyi tavzih etmiş olduğu hâlde sevk edebilir? Noksani-i tahkikat yüzünden hakikaten mahkûm olması lazım gelen bir kimsenin beraetine karar verilir ve hakikaten beraet etmesi lazım gelen bir şahsın, tahkikattaki noksandan dolayı mahkûmiyeti cihetine gidilirse biz bunu ne suretle anlayabileceğiz? Bizim yapacağımız tedkikat tabii buraya gelen evrak üzerine olacaktır ve o evrakta gördüğümüz delail, belki orada bulunan heyetin tahkikatındaki bazı hatasından dolayı ve nitekim oluyor, yani bütün noksani-i tahkikat, bütün devair-i istintakiyeye teşmil etmek istemem, bazı devair, istintakta köylünün ağzından çıktığı gibi harfiyen yazmayıp başka bir şey yazıyor, huzur-ı mahkemeye sevk ediliyor. İhtimal ki köylünün demek istediği şey başka bir şey idi, Müstantik Efendi'nin anladığı başka tarzda. O yolda kaydedilmiş şu kelam hatasından birçok müşkülâta tesadüf edilmekte iken nasıl olur da bir kaza mahkemesine idam gibi büyük bir ceza vermek salahiyeti verilir? Bu bir; İkincisi, küreğe gelince: Şükri Bey sürat lazımdır diyor. Fakat sürat lazımdır diye hiçbir kimsenin bugün bendeniz bi-gayr-i hak küreğe konulması taraftarı değilim. Bir kimsenin bir dakika bile haksız yere mahkûmiyetine; mevkufiyetine hangi biriniz razı olur? Mevkuf olmamak için bendeniz nasıl isem herkes de öyle; onun için de mutlaka doğrudan doğruya katiyet lâfzından maksat, gayr-i kabil-i temyizdir demek ise mutlak surette liva Bidayet veyahut vilayet Bidayet Mahkemesine tevdi etmek suretiyle bu hataların bertaraf edilmesi lazım gelir. Bendenizin de teklif ettiğim mesele budur. Başka bir şey değil.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Efendim, mücrim ya cürmü ika ettiği mahalde derdest olunur veyahut mahall-i cürm olmayan bir yerde... Bi'l-farz Alaşehir'de hıyanet-i vataniye cürmünü ika ederek ale't-tedric Ankara'ya kadar gelen bir mücrimi burada yakalarsak Alaşehir'e

kadar göndermek her hâlde bizim aradığımız sürati infaza muhalif bir keyfiyet olur ve maksad-ı kanuniye tamamıyla muhalif olur. (Gürültüler) Rica ederim kesmeyiniz. Bendeniz onun için şu suretle arz ve teklif ediyorum ki, hıyanet-i vataniye cürmünün faillerini merci-i muhakemesi ika'-ı cürm edilen veya mücrimin derdest olunduğu mahalle en yakın liva Cinayet Mahkemesidir. (Muvafık sesleri) ve mahkeme-i mezkûre ekseriyet-i mutlaka ile karar verir. Şimdi efendim, arz edeceğim mesele, mademki sürat arıyoruz, bizim teşkilat-ı adliye ve mülkiyemizde uzaklık ve yakınlık meselesi hiç nazar-ı dikkate alınmamıştır. Ankara'nın vaziyetini bilmiyorum. Fakat öyle teşkilat-ı adliyemiz var ki, mesela efendim, Alaşehir Cinayet Mahkemesine merbut olan Demirci kazası herhâlde Balıkesir'e ve zannederim Kütahya'ya daha yakın bulunur. Binaenaleyh, şahitleri ta Alaşehir'e kadar celb etmek, maznunun evrakını oraya getirtmek gibi külfetlere mukabil her yerde ve her vakit seyyanen tatbik-i ceza ile mükellef olan en yakın hükkâma tevdi-i umur olunursa, Alaşehir'e kadar gelip de zaman kaybetmekten ise hem halka suhulet ve hem de çabuk iş görmek hususu temin edilmiş olur. Binaenaleyh bendeniz, mücrimin tutulduğu yere en yakın hangi Cinayet Mahkemesi var ise oraya gönderilmesi ve binaenaleyh meselenin daha süratle görülmesi taraftarıyım. (Yaşa Şevket Bey sesleri) Sonra efendim, Cinayet Mahkemeleri malum-ı âliniz ekseriyet-i sülüsan-ı ârâ ile karar verir. Hâlbuki bu mesele gayet garip bir vaziyet-i adliye ihdas ediyor. Bu bir noksandır, bunu tashih etmeliyiz. Bu hususta Cinayet Mahkemeleri kararlarını ekseriyet-i mutlaka ile vermelidir, bu da kabil-i tashih ve tadildir. Bendeniz o suretle takrir veriyorum.

MUHYİDDİN BAHA B. (Bursa) - Efendim, zamanın fevkaladeliğiyle mütenasip kavanîn vaz'ı lazımdır. Fakat daha çok lazım olan bir şey vardır ki, adalet-i İslâmiyenin teminidir. Binaenaleyh çabuk iş görelim derken büyük haksızlıklar meydana getirmekten ictinab edelim. Hepimiz kaza mahkemelerinin suret-i teşkilini pekâlâ biliriz. Bir mütehassıs zatın yanında müntehab iki aza vardır. Bunlar ne nazariyat-ı cezaiyeyi, ne de kavanin-i mevzua-i devleti bilmezler. Reis ne derse onları yaparlar ve maa't-teessüf bazen, bazı teşvikat ve tesvilata tabi olmaları ihtimalleri de vardır. Bunlara idam cezası vermek, bunlara kürek cezası vermek salâhiyeti bahş edilirse hiç şüphe etmeyelim ki biz, gerek huzur-ı tarihte, gerek huzur-ı İlâhide mesul ve muateb oluruz. (Yanlış, yanlış... Doğru, doğru sesleri) Binaenaleyh suret-i katiyede bunun kaza mahkemelerine verilmemesini teklif ediyorum. En yakın Cinayet Mahkemelerine tevdii kabildir. Fakat bendeniz bunda da bazı mahzurlar görüyorum. Çünkü lazım olan sürati temin etmek kabil olamayacaktır. Bu itibarla mademki zamanın fevkaladeliğini müttefikan kabul ediyoruz, seri tedabir ittihaz mecburiyetinde olduğumuzu kabul ediyoruz, bu itibarla ya (Bütün Anadolu'da yahut isyana mahsus olan yerlerde idare-i örfiye ilan eder, bu mesaili Divan-ı Harlplere tevdi ederiz. Zaten buna dair bir takrir takdim edeceğim. Asıl teklifim Bidayet-i Ceza'da rü'yetine karar verilmemesidir.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) - Muhyiddin Baha Beyefendi biraderimiz iktiza eden mahallerde idare-i örfiyenin ilanıyla Divan-ı Harblere tevdiini muvafık gördüler. Hâlbuki biz kaza Bidayeti Ceza Mahkemelerine vermemekten, bunun liva Bidayet Mahkemesine verilsin diye söylemekten maksadımız, kaza Bidayet Mahkemelerinde iyi tahkikat ve tedkikat yapılamaz, bir haksızlık olur. Bu haksızlığa mahal kalmasın. Divan-ı Harblerde de zannetmem ki, kaza Bidayet Mahkemelerinde bulunan azalardan fazla ihtisas sahibi zevat bulunabilsin. Orada da aynı mahzur vardır. Binaenaleyh idare-i örfiye ilân edilen yerlerde Divan-ı Harblerin tesisi ve bu gibilerin Divan-ı Harblere tevdii, mahzur itibarıyla evvelkinden pek geri kalmaz zannederim. O da yani birinci derecede mahzuru tevlid ve teşkil ediyor. Onun için Divan-ı Harblere tevdi edilmesi caiz değildir. Bu cihetten bu teklifin kabul edilmemesi taraftarıyım.

ABİDİN B. (Niğde) - Cümlenin malumudur ki, kaza mahkemelerindeki azalar intihabla icra edilir. Diğer mahkemelerdekiler ise Mekteb-i Hukuktan mezun müddei-i umumi, ceza reisi gibi sırf hayat-ı memuriyetinin melekesiyle tayin edilen zevattan ibarettir ki, tecrübe, vukuf ve mümareseleriyle terfi-i memuriyet ederler. Hayat-ı memuriyetinde mübtedi olan bir heyete ağır bir cezayı tertip için salâhiyet vermek, milletin izmihlaline değil ise bile, birtakım ihtirasatın tevellüdünü mucib olacak halata, umura meydan vermektir. Bu, caiz olamaz. Bu babda rüfeka-yı kiram tarafından söylenilen sözlere iştirak etmekle beraber, Divan-ı Harblerden de bahsedildi. Hâlbuki onlar da kaza mahkemesinde, liva Bidayet Ceza Mahkemesinde bulunan müddei-i umumi ve ceza reisi kadar kavanin-i devlete vâkıf değildirler. Onun için katiyen Divan-ı Harblere verilmesi caiz olamaz.

Bunun her hâlde liva mahkemelerine verilmesiyle beraber işe başlamış bulunan müddei-i umumi ve ceza reisi derdest eylediği bir mücrim ve maznun aleyhinde bu mahal mahkemelerinden bahsediliyor ki, katiyen caiz olamaz. Misal olarak Kırşehir sancağının Avanos kazasında vukua gelen bir cürmden dolayı Niğde sancağının Ürgüb veya Karahisar, İncekarasu mahallerinde alâkadar olanlar derdest edilir. Fakat hiç birisi, ef'al-i cürm ashabı birer şerik-i cürmle beraber onun hepsi hakkında bidayeten Kırşehir veya Niğde'de ayrı ayrı tahkikata başlanmış, her birisi bir araya getirilerek mevkufen tahkikat icra edilmezse, o aynı fiilden neşet eden cürmden, mesela Niğde Mahkemesinde biri beraete mazhariyet, Kayseri'de birisi idam cezasına uğramak gibi aynı bir cürmde muhtelif mukarrerat, hüküm ve ilâmat varid olur ki, bu da caiz olamaz. Onun için bir cürmden dolayı her nerede ef'al-i cürmiye ika ve ref edilirse o, derdest edilebilir. O cürmün sahibi için hangi ceza mahkemeleri işe başlamış olursa, mücrim olan o şahıs derdest edilerek oraya sevk edilmesini ve muhakemesinin o mahkemelerde icrasını teklif ediyorum.

REİS - Encümenin bu babda bir fikri var mı?

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Dördüncü maddede hıyanet-i vataniye cürmünün faillerinin merci-i muhakemesi, cürm icra edilen mahaldeki Bidayet Ceza Mahkemesidir dedik. Bi't-tabi encümende Bidayet Ceza Mahkemelerinin vaziyet-i malumesi mevzu-ı bahs oldu. Cinayet mesailinin şimdiye kadar teamüle rağmen üç kişilik bir heyete verilmesi lehinde ve aleyhinde idare-i kelam edildi. kaza Bidayet Mahkemeleri fi'l-vaki üç zattan mürekkeptir. Fakat biz bu kanunu yaparken esas itibarıyla vaziyetimize muhalif hareket edenleri süratle te'dib etmeyi düşünüyoruz, düşünerek yapıyoruz. Geçenlerde söylediğim vechle, ihtilalkâr vaziyet alacak isek bu kanunlarla iştigale lüzum yok, sehpaları kurarız, bir idare-i örfiye ilân ederiz. Bazı şahsiyetlere salâhiyet veririz. Köprülü Mehmed Paşa'nın, binlerle insanın kellesini koparark memleketi düzelttiği gibi biz de koparırız. Biraz daha sonra memleketi düzeltiriz. Daha ziyade mutedilâne hareket asrında isek, adliyede işlerin sürüncemede kalmasını intac eden usul-ı muhakematın noksanlarından muamelatımızı tahlis edecek esasatı kabul ederiz. Anlamıyorum, arkadaşlar aynı zamanda diyorlar ki, bir adamın bila-muhakeme, bila-lüzum bir saat mevkufiyeti nasıl caizdir? Bidayet Mahkemelerinin pekâlâ biliriz ki, üç seneye kadar ceza vermek, hüküm vermek hakkı vardır. Acaba iki, üç sene mahkûmiyet kararını veren o heyet bu meselede; idam kararını verdikten sonra yalnız müstantiğin lüzum-ı muhakeme salâhiyetinde kalıyor mu? Bu gibi hususatta karar-ı kati vermek heyet-i âliyelerine ait bırakılmadı mı? Hususat-ı âdiyede müstantik tarafından tahkikat icra edilecek, o tahkikat neticesinde lüzum-ı muhakeme kararı verilecek, Cinayet Mahkemesine sevk olunacak, bir kere müstantiğe şahitler gelecek, altı ay sonra bir kere de Cinayet Mahkemesine gidecek, tahkikat uzun zaman sürecek. Bu yol takip edilirse maksad-ı meşruamız aleyhine hareket edenlerin de ifsadatı devam edip duracak. Buna imkân bırakılamaz. İstintak vazifesini min cihetin ifa eden üç kişilik heyet-i hâkime olmuş oluyor... O heyet ki, cünha mevaddında üç seneye kadar ceza vermek hakkını da haizdir. Cezanın büyüğü küçüğü olmaz.

Üç sene mahkûmiyet dahi mahkûmiyettir. Kürek cezası da netice itibarıyla mahkûmiyettir. Bidayet Mahkemelerinin hıyanet-i vataniye mesailinde verecekleri idam kararları doğrudan doğruya kabil-i infaz olsa hakikaten müthiş bir salâhiyet olur ve birtakım kimselerin garazkârlıklarının başka şekillerde tecellisine sebebiyet verilmiş olur. Bunu kabul ederim, idam hakkında verilecek olan kararlar basit ve celi hususata aittir. Hıyanet-i vataniyede bulunan bir adam hakkında derhal mahkemenin bir karar ittihaz etmesi ve o adamı taht-ı tevkife alması Bidayet Mahkemesinin salâhiyeti dâhilinde olmalıdır ki, nokta-i nazarımız hilâfında her nerede olursa olsun hareket edecek olan adamları toplayıp da liva mahkemelerine götürmeye mecbur kalmayalım. Şükri Bey biraderimizin buyurdukları gibi, hakikaten livalara on sekiz saat mesafede kazalar pek çoktur. Kazaya on sekiz saat mesafede olan bir köyde vukua gelen hıyanet-i vataniye hareketi failleri olabilir ki, liva merkezine kırk saatlik mesafede bulunur. Oralarda irtikab-ı cürm edenler yakalanır yakalanmaz derhal Bidayet Mahkemesine tevdi edilir ve bir müstantiğe, bir de mahkemeye şahitlerin gelmesi gibi takyidat kaldırılarak, muhakemeleri süratle yapılırsa bi't-tabi maksud-ı asli hâsıl olur. Divan-ı Harblere tevdi etmekteki mahzurlar, âsar-ı maddiyesiyle görülmüştür. Ben şahsım itibarıyla söylüyorum. Divan-ı Harblerden verilecek hükümlerde adalet-i mukayyede dahi mevcut değildir ve mevcut olamaz. Kiraren arz ettim, eğer biz ihtilalkârane hareket edecek isek kanunun bu şeklini reddederiz ve bazı şahsiyetlere salâhiyet veririz ve nokta-i nazarımız hilâfına hareket edenleri asar keseriz. Bidayet Mahkemelerine verilen salâhiyet, iyi dikkat buyurulursa görülür ki, kati değildir. Maalesef o bakkal ve çakkal dediğimiz kaza heyetleri içerisinde bizim arkadaşlarımız, emsaline tesadüf edilemeyecek kadar yüksek insanlar olduğunu da unutmayınız. Bunların heyet-i umumiyesi değil, bir kısmı cahildir. Fakat pek yüksekleri de vardır ve mahkeme Başkâtipleri içerisinde pek çokları biz hukuk mezunlarına ders verebilirler. Eğer süratin, tekrar söylüyorum, süratin temini matlub ise, vukua gelen hıyanet-i vataniye hareketini mahallinden derhal tenkil mecburiyeti vardır. Her mahalde vukua gelen hıyanet-i vataniye hareketlerini liva mahkemelerinin uzun uzadıya tahkikatına meydan bırakmaksızın tenkil mecburiyetindeyiz. Eğer sürat matlub değilse, bu kanunu baştan aşağı ortadan kaldırmak ve yeniden başka bir kanun yapmak lazımdır. Bidayet Mahkemelerinin kararını biz tasdik edersek icra olunacak. Yoksa biz tasdik etmezsek bi't-tabi icra olunmayacaktır. Son kararı vermek hakkı bizde oldukça muvakkat kürek de, müebbet kürek de yaparız. O, Meclis'in heyet-i umumiyesine ait bir meseledir. Onun için bu şekilde suret-i katiyede icra ederiz.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) - Hıyanet-i Vataniye Kanun layihasının dördüncü maddesinin ikinci fıkrasında; "Ahval-i müstacele ve fevkaladede mücrimin derdest edildiği mahal mahkemesi de icra-yı muhakeme ve ita-yı karara salâhiyettardır." diyor. Yozgad'da ika'-ı cürm eden bir mücrim Ankara'da yakalandı. Kanun-ı sâninin şiddet-i şitasında tabii yakalanan yerde muhakemesi icra edilecek. Muhakeme eğer şahit ve ispatsız icra edilip de hükme rabt edilecekse buna söz yok. Yok, şahit celb edilecek ise yirmi gün zarfında hükme rabtı mecburidir. Bu şiddet-i şitada on beş yirmi neferden ibaret olması lazım gelen şahitler, mesela Ankara'ya ne suretle gelecekler? Binaenaleyh, bir ferdi uzun müddet şiddet-i şitada ızrar etmekten ise, o şahsı yakalayıp mahfuzen göndermek ve orada muhakemesini icra etmek daha muvafıktır zannındayım.

MUHYİDDİN BAHA B. (Bursa) - İşin lazım olduğu gibi tavazzuhundan emin isem de düşündüğümü söylemek mecburiyetini hissediyorum. Kemali Beyefendi'nin buyurdukları gibi, üç seneye kadar hüküm veren bir mahkemeye neden daha fazla ceza vermek müsaadesini bahş etmeyelim? Üç seneye kadar bir adamı yatırmak günah değil midir? Öyle ise onun da men'i lazımdır. Hâlbuki malum-ı âlileridir ki, Bidayet Mahkemesinin verdiği kararlar kabil-i istinaf ve kabil-i temyizdir. Bizim kürek cezası olarak verilmesini teklif ettiğimiz ceza ne kabil-i istinaftır, ne de kabil-i temyizdir. On beş seneye birini mahkûm etmek bu bir kati karar mahiyetindedir. Yalnız idam cezaları için de Meclise bir hakk-ı tasdik verilirse, o da tasdikten ibarettir. Bu itibarla Bidayet Mahkemelerinin cünha dairesindeki hakk-ı hükümleriyle, vaziyeti hâkimiyetleriyle, bu

cürmlerdeki vaziyetler arasında dağlar kadar fark vardır. Bu ciheti de nazar-ı dikkat-i âlilerine arz ediyorum.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Yalnız bir iki kelime söyleyeceğim. İstinaf ve temyiz ahval-i âdiyeye aittir. İstinaf ve temyiz mesaili sakin zamanlarda olur (Gürültüler)

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Bendeniz cereyan eden şu müzakerattan tahassül eden neticeyi muhakeme edeceğim. Arkadaşlarımızdan Muhyiddin Baha Bey Divan-ı Harb teklifinde bulundular. Bendeniz tecrübeme ve Divan-ı Harblerde dört sene mütemadiyen Divan-ı Harb Müddei-i Umumiliği Kolordu Müşavirliği gibi vazaifte istihdamımdan hâsıl eylediğim kanaate binaen arz ederim ki; Divan-ı Harblerden istihsal edilecek mukarrerat, ümit etmem ki hiçbir vakit bir kaza mahkemesinin mukarreratı kadar isabeti haiz olsun efendiler! Divan-ı Harblerde ittihaz-ı mukarrerat eden kimdir bilir misiniz? Ya bir zabıt kâtibi muktediri yahut Divan-ı Harb müddei-i umumisidir. Binaenaleyh Divan-ı Harblerin mukadderatı bunların elindedir. Muhakemeyi istediği yere, istediği şekli götürür. Diğer aza-yı kiram ki, asker olmaları itibarıyla tabii mütehassıs değil ve bu işleri bilemezler ve onların göstereceklerini imza ederler. Binaenaleyh Divan-ı Harblerde bu işlerin rü'yeti katiyen doğru değildir. Sonra kaza Bidayet Mahkemesi ile liva Bidayet Mahkemesindeki fark en ziyade aza-yı kiramın zihnini işgal ediyor. Kazalarda teşkilat olmadığından bahsedildi. Her livada teşkilat var mı efendim? Birçok livalarımız vardır ki, teşkilat-ı adliyesi yapılmamıştır...

Mesela Kozan; müntehab azalar vasıtasıyla icra-yı muhakeme yapıyor. Sonra Muş'ta da yok. Daha bilmem birçok livalarımızda yok. Pekâlâ, teşkilat-ı adliyesi yapılmış kazalara bu vazifeyi ne için vermiyorsunuz? Bendeniz, teşkilat-ı adliyesini bildiğim yerler var ki, öyle bir kaza mahkemesidir ki, liva mahkemesinin hükümlerinden daha iyi hükümler ittihaz ediyor. Bir Liva Mahkemesinin ittihaz ettiği mukarreratı kabul etmeyerek mahkeme-i temyize kadar nokta-i nazarını kabul ettiriyor. Böyle mahkemelerimiz var efendiler. O mahzur, kaza mahkemeleri hakkında serd edilen mahazir, liva Bidayet Mahkemeleri hakkında da varid olabilir. Buna hiç tereddüt etmeyiniz. İkisinin de iyisi ve kötüsü var. Fakat biz liva Bidayet Mahkemelerine vermekle bu sürati öldüreceğiz ve bundan beklenilen neticeyi mahvedeceğiz. Biz icraat mevkiindeyiz. Bugün ufak bir ihmal, müsamahakâr bulunmak, fırsat kaybetmek maazallah bizi, hepimizi tehlikeye düşürür ve memleketi de felâkete sürükler. Bundan tevakki edelim, rica ederim böyle kelime üzerinde oynamayalım. Bendeniz bir adliyeciyim, bendeniz de hukukun, kanunun, hürriyetin hâkimiyetini iyi tatbikini isterim, arzu ederim. Fevkalade zamanlarda zarar-ı âmmı defi için zararı has ihtiyar olunur. Sonra, arkadaşlarımdan birisi buyuruyor ki, bir yerde derdest edilen adamla birlikte şahitlerin celbine lüzum vardır. Hâlbuki şahitlerin istinabe ile de ifadesi alınabilir. Derdest edildiği mahal mahkemesi şahitlerin bulunduğu mahal mahkemesine istinabe varakası gönderebilir. İfadeleri istinabe suretiyle alınır, bu hüküm o suretle verilebilir, binaenaleyh bu mahzur da varid değildir. Onun için maddenin olduğu gibi aynen kabulünü teklif ediyorum. Bu babda bir de takririm vardır, okunsun. (Müzakere kâfi sesleri)

REİS - Müzakerenin kifayetini kabul edenler ellerini kaldırsın. (Eller kalkar) Kabul olundu efendim.

3 - Yozgad Mebusu Süleyman Sırrı Bey'in, merkez-i saltanata bir heyet izamı hakkında evvelki içtimada serd edilen mütalaata Mustafa Kemal Pasa Hazretleri tarafından cevaben verilen izahatın, müşarünileyhin evvelce tab'ına karar verilmiş olan vaziyet-i umumiye hakkındaki beyanatına zeylen ilave olunarak neşredilmesine dair tahriri.

REİS - Bir takrir var, okunacak.

(Kâtip Haydar B. Yozgad Mebusu Süleyman Sırrı Bey'in takririni okur)

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Merkez-i saltanata bir heyet-i mahsusa izamı lüzumuna dair dünkü gün serd edilen mütalaaya cevaben Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin vermiş oldukları izahat-ı mazbutalarının, tab'ı ve neşri Heyet-i Umumiyece karargir olan vaziyet-i umumiye hakkındaki beyanatlarıyla zeylen ve ilaveten derciyle enzar-ı millete arzını teklif ve rica ederim.

Yozgad
Süleyman Sırrı

REİS - Zabıt kâtipleri yoruldular ve arkadaşlardan bazıları da çıktılar, on dakika istirahat edelim.

(Saat 4.15'ten sonra birinci celseye nihayet verildi.)

REİS - Efendim, şimdi Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun dördüncü maddesi hakkında verilen takrirleri okuyacağız:

(Kâtip Haydar Bey, âtideki takrirleri okur.)

Riyaset-i Âliyeye

Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun dördüncü maddesinin ber-vech-i zîr bir surette tadilini teklif ederim:

Hıyanet-i vataniye maznunlarının merci-i muhakemesi cürmün vuku bulduğu veya maznunun derdest olunduğu mahalle en yakın cinayet mahkemesidir ve bu mahkemelerde hükümler ekseriyet-i mutlaka ile verilir.

28 Nisan 1336
Saruhan
Refik Şevket

Makam-ı Celil-i Riyasete

Dördüncü maddenin ber-vech-i zîr tadilini teklif ederim:

"Hıyanet-i vataniye cürmünün faillerinin merci-i muhakemesi ika'-ı cürm edilen mahalle en yakın bulunan liva Bidayet Ceza Mahkemesidir. Ahval-i müstacele ve fevkaladede mücrimlerin derdest edildiği mahalli liva Bidayet Ceza Mahkemesi de icra-yı muhakeme ve ita-yı karara salâhiyettardır."

Sinob
Hakkı Hami

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Hıyanet-i vataniye cürmümün merci-i muhakemesi ika'-ı cürm edilen bir kaza ise bir kaza mahkemesi böyle bir hıyanet-i azimeyi tahkik ve muhakeme edemez. Çünkü kaza mahkemesinin

teşkilatı pek nakıstır. Mahall-i cürmün tabi olduğu veya en karib bulunduğu liva mahkemesinde rü'yet edilmek icab eder.

Sivas
Mustafa Taki

4'üncü maddenin ber-vech-i zîr tadilini teklif ederim:

4- Hıyanet-i vataniye cürmünün faillerinin merci-i muhakemesi ika'-ı cürm edilen veya mücrimin derdest edildiği kazada veya o kazaya mücavir bir kazada Divan-ı Harb-i Örfi var ise divanı mezkûr, yok ise mahallin mülkiye, askeriye, jandarma ve polis dairelerinin en büyük memurlarından ve mahallin müftüsünden mürekkep bir heyettir.

Bolu
Tunalı Hilmi

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Hıyanet-i Vataniye Kanunu layihasının dördüncü maddesinin ber-vech-i âti kabulünü teklif ederim:

Hıyanet-i vataniye cürmünün faillerinin merci-i muhakemesi ika'-ı cürm edilen mahallin mensup bulunduğu liva Ceza Mahkemesidir, ahval-i müstacele ve fevkaladede maznunun derdest edildiği mahal mahkemesi icra-yı muhakeme ve ita-yı hükme salâhiyettardır.

28 Nisan 1336
Bolu
Nuri

Riyaset-i Celileye

Dördüncü maddedeki; (ika'-ı cürm edilen mahaldeki) cümlesinden sonra (Mahkeme azalarıyla müstantik ve başkâtipten teşekkül edecek Bidayet Ceza Mahkemesinin heyet-i umumiyesidir.) cümlesinin ilavesiyle maddenin tadilini teklif ederim.

Sinob
Şevket

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Aliyesine

Dördüncü maddede, mahaldeki Bidayet Ceza Mahkemesindeki, sözün mahkemesi de diyerek tashih edilmesi münasip olacağını arz eylerim.

28 Nisan 1336
Niğde Azası
Hilmi

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Müzakere edilmekte olan Hıyanet-i Vataniye layiha-i kanuniyesinin dördüncü maddesinde hıyanet-i vataniye cürmünün faillerinin merci-i muhakemesi ika'-ı cürm edilen mahaldeki Bidayet Ceza Mahkemesi, ahval-i müstacele ve fevkaladede mücrimin derdest edildiği mahal mahkemesi de icra-yı muhakeme ve ita-yı karara salâhiyettardır, tarzında tahrir edilmiş ise de malum-ı âlileri olduğu üzere kazalarımızın ekserisinde teşkilat-ı adliye olmamasından, usul ve kanun ile hiç tevaggul etmemiş birtakım müstantik ve mahkeme azalarının cürm-i mezkûru tamamıyle tahkik ve rü'yetten aciz olmalarıyla bu sebeple bazı haksızlıklar zuhuru memul olduğundan böyle haksızlıklara meydan ve imkân kalmamak üzere bu kabil ceraim ashabının muhakemelerini teşkilatı mevcut kazalarda ve mevcut olmayan mahallerde de teşkilat-ı adliyesi mevcut olan liva Heyet-i Adliyesi marifetiyle muhakemelerinin rü'yeti lazım geleceğinin madde-i mezkûreye ilave buyrulmasını teklif eylerim.

28 Nisan 1336
Denizli
Yusuf

Huzur-ı Âlilerine

Mücrimi istediğimiz mahalde muhakeme edebiliriz. Fakat şahit istimaına lüzum görüldüğü takdirde ne yapacağız? Mesela Nallıhan kazasının garbında ve nokta-i müntehasında bir cürm vukuunda mücrimi Ankara'ya celb ve muhakeme etmek mümkündür. Malum-ı âlileridir ki, arada Istanos, Ayaş, Beypazarı, Nallıhan namlarıyla dört kaza vardır. Bunların beynlerindeki mesafe üst üste onar saatten az olmamasına nazaran Nallıhan Ankara'ya kırk saatlik bir mesafede bulunuyor demektir. Eğer cürm Nallıhan'ın garbında ve on saatlik daha ötede vuku bulmuş ise maruz mesafe elli saate baliğ olur ve bu da dört beş günlük bir yol demektir. Şu hâlde şahitler bi'l-hassa içlerinde muhadderat ve bunların sağîr çocukları dahi var ise Ankara'ya nasıl gelebilirler? Binaenaleyh, bendeniz buralarını düşünerek cürmün vuku bulduğu kaza mahkemesinde muhakemenin icrasını talep ve teklif ederim.

Sinob
Mehmed Şerif

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun dördüncü maddesinde; "Hıyanet-i vataniye maznunlarının merci-i muhakemesi ika'-ı cürm edilen mahaldeki Bidayet Ceza Mahkemesidir. Ahval-i müstacele ve fevkaladede maznunun derdest edildiği mahal mahkemesi de icra-yı muhakeme ve ita-yı karara salâhiyettardır." diye muharrer olan fıkrasına "İşbu maznunların muhakemesine mübaşeret eden mahkeme hâricinde ve müteaddid kaza ve livalarda şerik-i cürmleri olduğu hâlde onlara müteallik muhakemat işbu muhakeme ile tevhiden icra olunur." tarzında bir fıkra ilavesini arz ve teklif eylerim.

28 Nisan 1336
Niğde
Abidin

ŞEVKET B. (Sinob) - Efendim, bazı kazalarda müstantiklik teşkilatı yoktur. Binaenaleyh, bu itibarla takriri geri alıyorum.

REİS - Efendim bu takrirleri reye koyacağım. Fakat encümen kendi fikrinde musırrdır zannederim. Acaba tadil kabul ediyorlar mı? Bu babda encümenin fikrini anlayalım da sonra.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Müsaade ederseniz Refik Şevket Bey'in takriri bir daha okunsun.

(Kâtip Haydar Bey takriri bir daha okur.)

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Efendim, liva mahkemesini esas itibarıyla kabul etmiyoruz. Bidayet Ceza Mahkemesinde bu muhakemelerin rü'yetini istiyoruz. Bu itibarla (hıyanet-i vataniye cürmü faillerinin merci-i muhakemesi ika'-ı cürm edilen mahal mahkemesinde) kararını ittihaz etmiştik. Encümen; (Ahval-i müstacele ve fevkaladede mücrimin derdest edildiği mahal mahkemesi de icra-yı muhakeme ve ita-yı karara salâhiyettardır.) şeklinde ısrar ediyor.

REİS - Fakat onun sebebini de dermiyan buyurur musunuz?

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - (Kavli veya tahriri) kelimesinden sonra, (muhalefet) kelimesini ilave edince fazla düşünmeye mahal kalmadığını zannederim. Bidayet Mahkemeleri ittihaz edecekleri kararları yirmi gün zarfında ittihaz ile mükellef tutuluyor. Takibat buna dâhil değildir. Tahkikat da buna dâhil değildir. Yalnız muhakemat buna dâhildir. (Muhakeme yirmi günde intac edilmezse Bidayet Mahkemeleri azalarının tecziyesi lazım gelir.) diyoruz. Bunları liva mahkemelerine vermiş olsak yirmi günde vazifesini ifa etmeyen liva heyetini hangi mahkemelere vereceğiz? Buna da ayrı bir şekil düşünmek icab eder. Bendenize kalırsa, Bidayet Mahkemelerinin ittihaz edeceği idam kararları bi'l-fiil hıyanet-i vataniyede bulunanlara taalluk edecektir ki, bu gibi hıyanet-i vataniye erbabı ya bulundukları yerlerde takibata uğrayıp derdest edilirler ve mahkemeye verilirler veyahut firar ederler. Firar ettikleri takdirde şu maddenin ikinci fıkrası mani teşkil etmez. Yukarıki fıkraya ilaveten; (Ahval-i müstacele ve fevkaladede mücrimin derdest edildiği mahal mahkemesi de icra-yı muhakeme ve ita-yı karara salâhiyettardır.) diyoruz ki, bundan da süratle icraat kast eyliyoruz. Mesela Bandırma'da fiilen muhalefet eden bir adam Gönen'de derdest edilir, bunun derhal orada tecziyesi lazım geldiği için hiç olmazsa muhakemesi yapılarak idama mahkûm edilirse hüsn-i tesir yapar. Bu itibarla Gönen'den Bandırma'ya gitmeye lüzum kalmaz. Ahval-i müstacele ve fevkalade görülmezse mahalli Bidayet Mahkemesi yine salâhiyettar oluyor ve verilecek hüküm katiyeti haiz olmadığı ve idam kararından başka hükümler telafisi kabil bulunduğu için bendeniz iddia ediyorum; (Hıyanet-i vataniye cürmü faillerinin merci-i muhakemesi ika'-ı cürm edilen mahaldeki Bidayet Ceza Mahkemesidir. Ahval-i fevkaladede mücrimin derdest edildiği mahal Ceza Mahkemesi de icra-yı muhakeme ve ita-yı karara salâhiyettardır.) şeklinde kabulü lazımdır.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) - Bir cürmü iki mahkemede muhakeme etmek keyfiyeti meselesi çıkıyor. Hem cinayet ve hem cünha mahkemesinde...

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Ben ise bundan böyle anlamıyorum. Livadaki mahkemeler Bidayet Mahkemesi vaziyetinde değildir. Malum-ı ihsanınız cinayet mesailini rü'yet ettiği zaman beş kişi ile rü'yet eder. Cünhayı rü'yet ettiği zaman Bidayet Mahkemesidir. Bidayet Mahkemesi dediğimiz zaman kaza mahkemesini kast ediyoruz. Bundan başka mana istihracına imkân yoktur. İcap ederse cünha mahkemesinde olacağı şekli kabul edilebilir. (Reye konsun sadaları)

REİS - Evvela takrirleri reye koyalım. Cünha mahkemesi denilmesi kabul ediliyor.

(Kâtip Haydar B. Refik Şevket Bey'in takririni bir daha okur.)

REİS - Kabul edenler ellerini kaldırsınlar, (Eller kalkar) kabul edilmedi.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Kabul edilmedi.

(Abidin B. (Niğde) nin takriri tekrar okundu)

REİS - Kabul edenler ellerini kaldırsınlar. (Eller kalkar) Kabul edilmedi.

(Hilmi B. (Niğde) nin takriri okundu.)

REİS - Kabul edenler ellerini kaldırsınlar. (Eller kalkar) Kabul olunmadı.

(Sinob Mebusu Hakkı Hami Bey'in takriri tekrar okundu.)

REİS - Kabul edenler ellerini kaldırsınlar. (Eller kalkar) reddedildi.

(Sinob Mebusu Şerif Bey'in dördüncü maddenin aynen ibkası hakkında vermiş olduğu takrir tekrar okunur.)

REİS - Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın... Anlaşılamadı. Şimdi aksini reye koyuyorum. Takriri kabul etmeyenler ellerini kaldırsın. (Eller kalkmaz) Dördüncü madde encümenin teklifi vechle aynen kabul edildi.

(Kâtip Haydar B. beşinci maddeyi okur.)

MADDE 5 - Hıyanet-i vataniye mücrimlerinin muhakemesi her hâlde mevkufen icra olunur.

REİS - Reye koyuyorum, maddeyi aynen kabul edenler ellerini kaldırsın. (Eller kalkar)

Beşinci madde aynen kabul edildi. Altıncı maddeye geçiyoruz.

MADDE 6 - Zabıta-i adliye memurlarının tanzim edecekleri tahkikat-ı ibtidaiye evrakı daire-i istintaka tevdi olunmaksızın müddei-i umumiler vasıtasıyla yirmi dört saat zarfında mahkemeye verilir.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Bunda ihtilafı bâdi olacak bir küçük noksan olduğunu arkadaşlardan birisi söyledi. Tenvir edilmek üzere münakaşasını rica edeceğim. Zabıta-i adliye memurlarının kimler olduğu usul-ı muhakematta tasrih edilmiştir. Yalnız acaba mahallinin idare amiri görmeden mi gidecek? Esasen jandarma ile mülkiye amirleri arasında ihtilaf çıkartılıyor. Bi'l-hassa Fransızlar jandarmayı tensik için gönderdikleri memurları vasıtasıyla jandarmaların tamamıyla müstakil olduklarını ihsas edecek surette onları himayekâr bulunuyorlar. Bir vali bir jandarma zabitini, bir karakol kumandanını bulunduğu mahalden su-i harekâtına rağmen diğer mahalle sevk edemiyor. Diğer mahalle tebdil edemiyor. İdare-i Vilâyat Kanunu'nda valilerin bu salâhiyeti haiz olduklarına dair bir madde mevcut olduğu hâlde bunu yapamıyor. Acaba zabıta-i adliye memurları demekle bundan da jandarma dairesi bir istiklal çıkararak amir-i mülkisi olan makama malumat vermeksizin müddei-i umumilik vasıtasıyla muhakemeye gönderir ise bu ihtilafatı artırır mı dediler. Onun için bu nokta-i mühimmeyi kaldırmak için idare amirlerine ait de bir fıkra konulmasını teklif edeceğim. Fi'l-vaki öyle ise de bir mahzur görüyorum, çünkü zabıta ile idare memurları arasına nifak sokmak istiyorlar ve bunun için jandarmayı müstakil bir kuvvet olarak gösteriyorlar. Jandarma ile idare memurlarını birbirine düşürmek istiyorlar. Bu

ihtimali ortadan kaldırmak için jandarma kumandanlığına verilecek vaziyetin idare amirine tevdii mecburiyeti suret ve şekline konmasını teklif ederim. (Hay hay, sesleri)

REİS - O hâlde nasıl oluyor? Yazınız da o suretle müzakere edelim.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) - Şimdi efendiler zabıta-i adliye memurları denince köy bekçilerine kadar gidiyoruz. Şimdi bir köy bekçisinin bir zabıt varakası tanzim edip doğrudan doğruya müddei-i umumiye vermiş olduğunu farz edelim. Köy bekçisinin tanzim edeceği bu zabıt varakası ne kadar ehemmiyetli olabilir? Bundan sonra muhtarın da verdiğini farz edelim. Muhtarın bu babdaki malumatı ne kıymeti haiz olabilir? Jandarmalara gelelim: Bir jandarma zabiti, bir jandarma takım kumandanı birisinin ayağına sopayı vura vura yapmadığı bir cürmü söyletmiş olsa, eğer neticede yaptım dese, bunu esas ittihaz ederek göndermiş olsa bu birçok mahazir tevlid edecek. Onun için zabıta-i adliye memurlarının yapacağı bu tahkikat hiç olmazsa daire-i istintakiyece görüldükten ve oraca tedkik ve noksanı ikmal edildikten sonra müddei-i umumiliğe tevdi edilse herhâlde bu gibi mahazırın bir derece önüne geçilmiş olur zannederim.

ABDULKADİR KEMALİ B. - Ona lüzum yok efendim.

REİS - Var mı başka söyleyecek? Takrirler var.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Tahkikat-ı ibtidaiye en büyük mülkiye memuru tarafından tedkik olunduktan sonra daire-i istintaka verilmeden yirmi dört saat zarfında müddei-i umumiler vasıtasıyla mahkemeye verilir demekle, Hakkı B. biraderimizin nokta-i nazarı da ikmal edilmiş olur. Öyle kır bekçisi de kendi kendine iş göremez. Tahkikat-ı ibtidaiye evrakı en büyük mülkiye memuru tarafından tedkik edileceğinden bu herhâlde lehinedir, aleyhine değildir.

HAMDİ NAMIK B. (İzmit) - Abdulkadir Kemali B. biraderimiz jandarma ile rüesa-yı memurin-i mülkiye arasında bir ihtilaftan bahsettiler ve onların müstakil oldukları iddiasını dermiyan ettiler, öyle bir şey yok. Jandarma tamamıyla cihet-i mülkiyeye rabt edilmiştir. Harbiye Nezaretinden alakası kesilmiştir. Terfi ve maaşları kâmilen Dâhiliye bütçesinden verilir. Ecnebilerden gerçi tensik zabitleri vardır. Fakat bunlar böyle şeylere karışmıyorlar. Bugün zaten bunların bir vazifeleri de kalmamıştır. Yalnız onlar jandarmaların başka yerlere tebdilinde, azlinde Umum Kumandanlıkta teşkil eyledikleri bir encümende karar verirler. Vazifeleri bundan ibarettir. Bendenizce, mülkiye memurları rüesasından bir adam jandarmaya hâkim olamazsa esasen orada ifa-yı vazife etmiş olamaz. Binaenaleyh bütün jurnaller, bütün evrak-ı tahkikiye daire-i istintakiyeye verilmeden evvel her yerde rüesa-yı memurin-i mülkiyeye verilir.

ABDULKADİR KEMALİ B. - Usul icabatmdan değildir. Hiçbir yerde verilmez ve Fransızlar bu ihtilafı aramıza sokuyorlar.

(Müzakere kâfidir sadaları)

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Mesele gayet basit, mesele ile iştigal edenler bilirler. Müthiş cinayetlerde müstantikler zabıt varakası tanzim ederler ve hiçbir zaman da kaymakamın elinden geçmez. Doğrudan doğruya müddei-i umumiye verilmesinde sürat itibarıyla bir fayda var. Kaymakam esasen tahkikat-ı ibtidaiye evrakını tashih de ettiremez. Bu şekle riayetten başka bir şey değildir. Zaten zabıta-i adliye sıfatını haiz olan jandarma, zabıta-i adliyenin başı olan müddei-i umumiye doğrudan doğruya giderse muamele itmam edilmiştir. Jandarma müddei-i umumiye vermeyip de jandarmadan kaymakama giderse kaymakamın ise yalnız vazifesi havalecilikten ibaret olduğundan bendenizce maddenin aynen kabulü hem kanuna hem mantığa muvafık olur.

REİS - Pekiyi efendim.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) - Mademki kazanın emr-i inzibatından kaymakam mesuldür. O hâlde bir cürmden dolayı mesul olması lazım gelir. Abdulkadir Kemali Bey biraderimizin buyurdukları gibi kaymakamın havalesi suretiyle müddei-i umumiliğe tevdii lazım gelir.

(Müzakere kâfidir sadaları)

REİS - Bolu Mebusu Nuri Bey'in takriri var.

(Kâtip Haydar B. takriri okudu)

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Mevki-i müstahkem ve müfreze-i askeriye kumandanlarının, zabıta-i adliye memurlarının tanzim edecekleri tahkikat-ı ibtidaiye evrakı ve zabıt varakaları müddei-i umumiler vasıtasıyla yirmi dört saat zarfında mahkemeye gönderilir.

28 Nisan 1336
Bolu Mebusu
Nuri

REİS - Reye koyuyorum. Kabul edenler ellerini kaldırsın. Kabul edilmedi.

Çorum Mebusu Fuad Bey'in takriri var.

(Kâtip Haydar B. takriri okudu)

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

6'ncı maddenin ber-vech-i âti tadilini teklif ederim:

Zabıta-i adliye memurlarının edecekleri tahkikat-ı ibtidaiye evrakı daire-i istintaka tevdi olunmaksızın mahallin en büyük mülkiye memuruna ita olunur ve onlar tarafından dahi müddei-i umumiler vasıtasıyla yirmi dört saat zarfında mahkemeye verilir.

REİS - Kabul edenler ellerini kaldırsınlar. (Eller kalkar) Takrir kabul olundu efendim.

(Kâtip Haydar B. (Kütahya) - Yedinci maddeyi okudu.

MADDE 7 - Hıyanet-i vataniye mücrimlerine ait muhakemat azami yirmi günde hükme rabt olunacaktır. Bu müddeti her ne sebebe mebni olursa olsun tecavüz ettiren mahalli zabıtası ile mahkeme heyeti Kanun-ı Ceza'nın yüz ikinci maddesi zeyli mucibince cürmünün derecesine göre tecziye edilmek üzere ma-fevki mahkemesince muhakemesi bi'l-icra azami yirmi gün zarfında hükme rabt edilecektir.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Encümen namına söylüyorum, yanlışlık var. Kelime itibarıyla hata var. O hata aynen kabul edilmesin. (Azami yirmi günde hükme rabt olunacaktır.) demişiz. Bir tecavüze sebep olan var. Bir de tecavüz ettiren var. Tecavüze sebep olan mahalli zabıtası olabilir. İntac etmeyen kelimesi de mahkeme heyetine aittir. Bir sebebiyet var, bir de intac etmemek var. Mesela, şahitlere celb müzekkeresi ısdar olunur. Bunları zabıta tebliğde ihmal eder, heyet de yirmi günde intac eyleyemez. Zabıtanın ihmalinden heyet-i hâkimeyi mesul etmek nasıl olur? Demek istiyorum ki, (Tecavüze sebep olan mahalli zabıtasıyla intac etmeyen

mahkeme heyeti kanunun filân maddesi mucibince hareketinin derecesine göre ceza görür.) tarzının kabulünü, bir de (cürmün) kelimesi yerine (hareketinin) denilmesini teklif eyliyorum.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - En mühim bir noktaya temas edeceğim; hükkamı takyid kadar müthiş fecayi yoktur. Efendim yirmi gün zarfında mutlaka hüküm vereceksiniz dersek hükkâmı takyide koymuş oluruz ve bunun kabiliyet-i tatbikiyesi olmadığını kendimiz göstereceğiz. Mesela: Bugün üç kişiden mürekkep bir Bidayet Ceza Mahkemesinde bulunuyoruz. Heyet hâlinde bulunup hüküm vereceğiz. Şahitlerin hepsi mutlaka o cürmün vuku bulduğu mahalden olmaz bir. Saniyen bir mazeret tahaddüs eder, gelmez iki. Esasen ifadat-ı mazbuta bir ifade-i istintakiye olmadığından dolayı kıraatıyla iktifa edilemez. Çünkü ifadeyi alan ya jandarma, ya polistir. Binaenaleyh şahitlerin mutlaka ya huzur-ı hâkime getirilmesi lazımdır yahut huzur-ı hâkimde bi'n-niyabe ifadesinin alınması lazımdır. Huzur-ı hâkime getirilmek için bi-hasbe't-ticare, bi-hasbe'l-vazife yahut hastalık dolayısıyla ahar bir mahalde bulunur, mahkemeye gelemez. Hastalık münasebetiyle mahkemeye gelmezse hâkime, sen niçin hüküm vermedin diye başına tokmak indirmek, bu hâkimin vicdanı üzerinde azim bir azap uyandırmak demektir. Binaenaleyh, bendeniz bu yirmi gün meselesini müddet tayin etmeksizin nitekim -kavaninimiz tayin etmiştir- şu şekilde şahidin bulunduğu mesafeye göre mesela beher miryametre için şu kadar gün takdir edilmek şartıyla bir hale koysak kanunu tatbik edebiliriz. Yoksa hiç tatbik edemeyiz. Geç tatbik etmek hiç tatbik etmemekten hayırlıdır. Onun için yirmi gün tabiri bizim böyle şosesizlikten, yolsuzluktan bi-zar olduğumuz bir zamanda kabil-i tatbik değildir efendim.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) - Garip bir tesadüf oldu. Bey arkadaşımıza taban tabana zıt bulunuyorum. Ben bilakis müddetin bir haftaya tenzilini teklif ediyorum. Memleketin böyle bir zamanında adaletin mutlakiyetinden bahs olunduğunu işittim. Maa't-teessüf adaletin mutlakiyetinden veyahut vüs'atinden bahsetmek bence katiyen abestir. Varsın milyonlarca bu memleketin feda olmuş evladına mukabil birkaç tane mazlum gitsin. Tek bu saltanat kurtulsun. (Bravo sadaları) Bundan dolayıdır ki eğer cürmün ika edildiği mahalde muhakeme icra edilecekse azami bir hafta, başka bir mahalde muhakeme edilecekse azami yirmi günde muhakemelerinin hitama erdirilmesini teklif ediyorum.

MUHYİDDİN BAHA B. (Bursa) - Efendiler, bendeniz ayrı bir nokta-i nazardan süratin temini cihetini arz edeceğim. Madde-i kanuniye de buyruluyor ki, jandarma şahitleri getirmezse mesul olacaktır. Bu mealde bir fıkra var. Malum-ı âlileridir ki evvelen celb müzekkeresi tasdir edilir, celb müzekkeresi üzerine şahitler gelip gelmemekte muhtardır. Gelmezse ceza-i nakdi verir. O da yirmi beş kuruştan başlar. Sürat temini matlub ise evvelemirde celb müzekkeresi kaydını atıp şahitlerin ihzaren getirilmesinin kaydını ilave etmek lazım gelir. Binaenaleyh şahitlerin böyle beyan-ı mazeret etmelerine mahal kalmamak üzere muhakemeye getirilmelidir. Hastalık tabii müstesna, Refik Şevket Beyefendi refikimizin müddet hakkındaki itirazları bir cihetle variddir. Delail ve şuhud ihzar edilmemiş olursa hâkim karar için bir istinatgâh bulamaz. Bu itibarla şöyle bir kaydın ilavesini teklif eylerim: (Şahitler ve delail ihzar edilmek şartıyla hükkam yirmi gün zarfında karara rabt etmek) yahut (Kendilerine tevdiden on gün veya bir hafta sonra veya kendilerine davanın tevdi edildiği günden itibaren bir hafta zarfında işi intac etmek mecburiyetindedirler.) maddenin bu şekilde tadilini teklif ediyorum. Bu hususta bir de takririm vardır.

REİS - Daha söz söyleyecek var mı efendim? Takrirler okunsun.

(Kâtip Haydar Bey takrirleri okudu.)

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Yedinci maddenin (muhakemat) kelimesinden sonra (evrakın mahkemeye tevdiinden itibaren) cümlesinin ilavesini teklif ederim.

28 Nisan 1336
Yozgad Mebusu
Süleyman Sırrı

Riyaset-i Celileye

Yedinci maddedeki muhakemat kelimesinden sonra (Usul-ı Muhakemat-ı Cezaiye Kanunu'nun cünhaya mütedair olan faslına tevfikan bi'l-icra) cümlesinin ilavesini teklif ederim.

Sinob
Şevket

7'nci maddenin şöylece tadilini teklif ederim:

MADDE 7 - Hıyanet-i vataniye mücrimlerine ait muhakemat, cürmün ika edildiği mahalde icra edilecek ise azami bir hafta, mücrimin derdest edilmediği mahalde icra edilecek ise azami yirmi gün zarfında hükme rabt olunacaktır.

Bolu
Tunalı Hilmi

REİS - Bu takrirler hakkında encümen ne diyor efendim?

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - (Yirmi günde hükme rabt olunacaktır.) fıkrasından sonra Muhyiddin Baha Bey'in teklifi haiz-i ehemmiyet olduğundan sürati temin için (Hükkâm, şuhuda ihzar müzekkeresi ısdar edecektir.) fıkrasının ilavesi iktiza eder. Kastamonu dâhilinde bir kaza müstantiği, ifade almak istediği bir adam için jandarma zabitine yedi kere müzekkere yazdığı hâlde cevap alamıyor, sekizincisine jandarma kumandanı şöyle cevap veriyor ve diyor ki: Müstantikler celb veya ihzar müzekkeresi ısdar suretiyle adam celb eder. Bunu müstantiğe ihtar ederim. İşte üç buçuk dört ay kadar mevkuflar bulunmasına rağmen sürünüyor. Hâlbuki hatırımda kaldığına göre Jandarma Nizamnamesi'nin 145'inci maddesinde sarahat-i katiye vardır. Der ki; müstantiklerle mehakim-i istintakiye nezdinde bulunan müddei-i umumilerin verecekleri evamir-i tahririyeyi ifaya jandarma mecburdur. Şu mecburiyet ve sarahate rağmen tahriren celb edilen kimseyi jandarma getirmiyor, ihzar kuvvetini havi olan o müzekkereye Kumandan Efendi kanaat etmiyor ve müstantiğe, aşağıdan yukarıya ihtar buyuruyor. Binaenaleyh (ihzar) kelimesi daha iyidir. Sürati temin için mehakim celb müzekkereleri yerine ihzar müzekkereleri tasdir edecektir, tatbikatta daima böyledir. Tasrih yapılmazsa kanun maddeleri mühmel kalır. Sürat için ihzar verilmesini şahsen teklif ediyorum ve encümen namına da bu şekilde kabulünü teklif ediyoruz.

REİS - O hâlde encümenin teklifi şu suretle oluyor. İsterseniz okuyayım: (Muhakemat azami yirmi günde karara rabt olunacaktır. Sürati temin için celb müzekkeresi yerine ihzar müzekkeresi tasdir edilecektir.)

BİR MEBUS - Muhakemeye vürudu tarihinden itibaren demeli hiç olmazsa.

KÂTİP HAYDAR B. (Kütahya) - Efendim, Bolu Mebusu Nuri Bey'in sebeb-i mücbir olmadıkça azami yirmi günde hükme rabt olunacaktır, mealinde takriri vardır. (Okunur):

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Hıyanet-i Vataniye Kanunu layihasının yedinci maddesinin ber-vech-i âti kabulünü teklif ederim:

Hıyanet-i vataniye maznunlarına ait muhakemat sebeb-i mücbir olmadıkça azami yirmi günde hükme rabt olunacaktır. Bu müddeti bila-sebeb-i mücbir tecavüz ettiren mahalli zabıtası... ilaahirihi..

28 Nisan 1336
Bolu
Nuri

REİS - Nuri Bey'in takririni kabul edenler lütfen ellerini kaldırsınlar.

SESLER - Ekseriyet yok, ekseriyet yok.

REİS - O hakkı takdir makamı Riyasetle yanındaki Kâtip Beylere verilmiştir. Rica ederim ben aza-yı kiramın hakkına tecavüz etmiyorum, onlar da benim hakkıma tecavüz etmesinler.

Şimdi aksini reye koyuyorum. Nuri Bey'in takririni kabul etmeyenler ellerini kaldırsınlar. (Eller kalkmaz) O hâlde Nuri Bey'in takriri kabul olundu.

KÂTİP HAYDAR B. - Efendim, Nuri Bey'in yedinci madde hakkındaki takriri kabul olunduktan sonra diğerleri reddedildi demektir.

(Kâtip Haydar Bey sekizinci maddeyi okur.)

MADDE 8 - İşbu mehakimden sadır olacak mukarrerat kati olup ancak idamı müstelzim olan mukarrerat Büyük Millet Meclisince ba'de't-tasdik mahallerinde infaz olunur.

(Bolu Mebusu Nuri Bey'in sekizinci madde hakkındaki takriri de okunur.)

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun sekizinci maddesinin ber-vech-i âti kabulünü teklif ederim:

İşbu mehakimden sadır olacak hükümler Büyük Millet Meclisince ba'de't-tasdik infaz olunur.

28 Nisan 1336
Bolu
Nuri

REİS - Bu babda söz söyleyecek var mı?

MUHYİDDİN BAHA B. (Bursa) - Efendim, mademki tasdik hakkı veriliyor. Bunun da bir de mukabili olan ret veya af hakkı verilmiş oluyor. Tetkik hakkı ret mahiyetini haiz midir, değil

midir? Encümen bunu tedkik etse, yani mukarrerat usulüne muvafık değilse, esbab-ı mucibesi tam değilse, af mı edecek yahut nakz edip iade mi edecek? Tasdik meselesi kolay. Eğer Meclis'in de kanaat-i vicdaniyesine tevafuk ediyorsa tasdik eder, mesele halledilir. Fakat aksi surette ne yapılacaktır? Encümen bunu izah etsin.

DURSUN B. (Çorum) - Sekizinci maddedeki idam kararlarının Büyük Meclis-i Âlice tasdikinde bendeniz bir mahzur görüyorum, çünkü ekser arkadaşlarımız umur-ı adliyeye ve kavanin-i cezaiyeye mensubiyetleri olmaması münasebetleri ile bi-hakkın tasdikte tereddüt ederler. Bundan dolayı Meclis'te ya ekseriyet bulunmaz veyahut hiçbir karara iktiran etmez. Binaenaleyh, bu gibi idam kararlarını tasdik etmek için Meclis'in Adliye Encümenine havale etmeli, o encümen tedkik etsin ve kararını versin.

REİS - Bu hususa ait bir takrir lütfediniz. Başka söz isteyen var mı efendim?

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Efendim, burada kabul edilen bir tariktir ve bu muvafık-ı adalet değildir. Bendeniz diyorum ki; şu suretle işbu mehakimden sadır olacak mukarrerat, Büyük Millet Meclisince bu idamlar nasıl tasdika mevkuf ise hükümler de böyle olmalıdır. Çünkü bunlarda müstaceliyet yok, asıl müstaceliyet idamda var. Diğer hükümlerin de Büyük Millet Meclisinin tasdikine makrun olması lazımdır.

REİS - Encümen namına cevap verirseniz buyurunuz.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Efendim, Meclis'in salâhiyet-i fevkaladeyi haiz olmasından dolayı Bidayet Mahkemelerinden verilen kararı Meclisimiz dilerse affeder, dilerse tasdik eder. Noksan görürse reddeder. Bunun için bu suali varid addetmiyorum. Meclis'in salâhiyetini takyid varid değildir ve Meclis'in salâhiyetini tahdide kadir bir kuvvet göremiyorum. Bu hal varid olamaz.

REİS - Şimdi efendim, takrirleri okuyoruz.

FEYZİ Ef. (Malatya) - Yapılan kanunlar idam kanunlarıdır, bunu bi-hakkın düşünmeli..

Sonra yazık olur. Çok yerlerde görüyoruz ki, hatalara insan hedef olup gidiyor. Giden yine milletimizdir. Bir millet saadetini Büyük Meclisinde görürse emin olun hem emin olurlar ve Meclis'in duahanı olurlar. Bir zaman olur ki, bu heyet burada olamaz. Lakin o vereceğimiz karar, yani bugün verdiğimiz karar bizim efradımızı öldürür ve garaza kurban eder. Büyük Millet Meclisinin tasdikine iktiran eden kanun bir zaman olacak ki, bulunmayacaktır. Her hâl ve karda mehakimden sadır olan karar Büyük Millet Meclisinde tadilen tasdik olunmalıdır. Zira idam birçok evleri söndürür ve erbab-ı garazin, bazı devletlerin siyasetleri hasebiyle bugün mefsedet icra ediliyor. Bir gün gelecek ki, bu mefsedet kalkacak, saadet ve selamet-i millet yükselecek, her hâl ve karda bu kanun yine kalmayacaktır. Her hâl ve karda kararların Millet Meclisince tasdik edilmesi reyindeyim.

REİS - Şimdi efendim, takrirler okunacak.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) - Efendim, Meclisimizin bu işle meşgul olması gayr-i kabildir diyebilirim. Binaenaleyh, bendeniz buraya yeni gelmiş bulunuyorum. Kararların Umur-ı Dâhiliye Encümeni tarafından tasdik veya reddolunması teklifinde bulunuyoruz. (Olamaz sadaları)

(Kâtip Bey tarafından Çorum Mebusu Dursun Bey'in takriri okunur):

Büyük Meclis-i Millî Riyaset-i Aliyesine

İdam kararlarının Adliye Encümenince tasdikini teklif ederim.

Çorum
Dursun

REİS - Kabul edenler ellerini kaldırsınlar. (Eller kalkar) Reddolundu.

(Tunalı Hilmi Bey'in takriri okunur):

8'inci maddenin ber-vech-i zîr tadilini teklif ederim:

8 - …İdamı müstelzim olan hükümler Büyük Millet Meclisi İcra Heyeti tarafından ba'de't-tasdik...

Bolu
Tunalı Hilmi

REİS -Kabul edenler ellerini kaldırsın. (Eller kalkar) Reddolundu.

(Refik Şevket B. ("Saruhan"ın sekizinci madde nihayetine ilave edilecek takriri okunur):

Riyaset-i Aliyeye

Sekizinci fıkranın nihayetine şu fıkranın ilavesini teklif ederim:

(... Tasdik edilmediği takdirde Meclisçe ittihaz edilecek kararlara tevfik-i muamele olunur.

Saruhan
Refik Şevket

REİS - Kabul edenler ellerini kaldırsın. (Eller kalkar) Kabul olundu.

(Bolu Mebusu Nuri Bey'in takriri tekrar okundu):

Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun sekizinci maddesinin ber-vech-i âti kabulünü teklif ederim.

İşbu mehakimden sadır olacak hükümler Büyük Millet Meclisince ba'de't-tasdik infaz olunur.

REİS - Kabul edenler ellerini kaldırsın. (Eller kalkar) Ekseriyetle kabul olundu.

(Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Bey'in takriri okundu):

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun sekizinci maddesinin ber-vech-i zîr tadilini teklif eylerim: İşbu mehakimden sadır olacak mukarrerat Büyük Millet Meclisince ba'de't-tasdik mahallerinde infaz olunur.

Erzurum
Hüseyin Avni

REİS - Kabul edenler ellerini kaldırsınlar. (Eller kalkar) Kabul olundu.

(Yozgad Mebusu Süleyman Sırrı Bey'in takriri okundu):

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Maddeye (Meclisin münakid olmadığı zamanlarda İcra Vekilleri tarafından tasdik olunur.) fıkrasının ilavesini teklif ederim.

28 Nisan 1336
Yozgad
Süleyman Sırrı

İSMAİL FAZIL Pş. (Yozgad) - Biz, Meclisimizde bir prensip kabul ettik. Büyük Millet Meclisi hem teşriidir. Hem icraidir. Bu Meclis münakid olmadığı zaman icrailik nerede kalır?

ŞEYH SERVET Ef. (Bursa) - İçtimai hayat-ı insanide asıl hakkında müteaddid sözler söylendi zannederim. Hususiyle binlerce teessüfle arz ediyorum ki, makam-ı hilâfet esaret altında olduğu için, Halife vazifesini bi'l-fiil görememekte bulunduğu için, her vazife Meclise, cemaate avdet ettiğinden için, idam hükmünü tasdik asaleten cemaate mevdudur ve sair ahkâmında da bugün Halife esarette kaldığı müddetçe (İnşallah çok kalmaz sesleri) bütün vazaif cemaatin Meclis'in boynuna binmiş olduğu için, Meclis hiçbir vakit dağılamaz halifemiz kurtulmadıkça. Bunun için bazı arkadaşlar mazur kalırlarsa bir suret ve şekil buluruz. Kısm-ı ekserisi kalmak ve diğerleri niyabeten mezun olmak tarzlarında bir suret buluruz. İzin veririz, idare ederiz. Ekseriyet itibarıyla Meclis Halifemiz kurtuluncaya kadar dağılamaz. (Alkışlar, bravo sadaları)

REİS - Süleyman Sırrı Bey'in teklifini reye koyuyorum. (Eller kalkmaz) Reddedildi.

Sekizinci madde Hüseyin Avni Bey'in takriri vechle: İşbu kanuna tevfikan mehakimden sadır olacak mukarrerat Büyük Millet Meclisince ba'de't-tasdik mahallerinde infaz olunur suretinde kabul edildi.

(Kâtip B. dokuzuncu maddeyi okur.)

MADDE 9 - İşbu kanun her mahallin idare amiri tarafından nahiye ve kaza, liva ve vilayet merkezlerine ve köy heyet-i ihtiyariyeleri müctemian celb edilerek ifham ve suret-i tebliği mutazammın heyet-i mezkûre azalarının imzalarını havi zabıt varakaları tutularak İdare Meclislerince hıfz edilmekle beraber kavaninin neşr ve ilanı hakkındaki kanuna tevfikan ayrıca neşr muamelesi dahi yapılacaktır.

REİS - Efendim, bu maddeyi aynen kabul buyuruyor musunuz? (Kabul, kabul sadaları) Kabul olundu.

(Kâtip B. onuncu maddeyi okur):

MADDE 10 - İşbu kanunun icra-yı ahkâmına Adliye ve Dâhiliye Vekilleri memurdur.

REİS - Efendim, Refik Şevket Bey'in onuncu maddenin tadiline dair bir takriri vardır:

Riyaset-i Aliyeye

Onuncu maddenin (... Büyük Millet Meclisi memurdur.) tarzında tadilini teklif ederim.

28 Nisan 1336
Saruhan
Refik Şevket

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Bu maddenin (Büyük Millet Meclisi memurdur.) tarzında tadilini teklif ediyorum.

SESLER - Pekâlâ...

REİS - Bu teklifi reye koyuyorum. Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. (Eller kalkar) Kabul olundu.

HAMDİ NAMIK B. (İzmit) - Efendim dün de arz etmiştim. Halkımızın halet-i ruhiyesini teemmül buyurun, bu ceraimde bazı eşhasa ait isnadatta bulunacaklar hakkında eğer bir hüküm sadır olmuş ise; dediler ki, Ceza Kanunu'nda iftira hakkında, madde-i mahsusa vardır. Evet, Kanun-ı Ceza'nın 113'üncü maddesinde bir sarahat var. Fakat bu adamın masumiyeti anlaşılırsa şu esbabdan dolayı mevkiini tahkim edecek şeyler lazım. İster bir madde-i mahsusa ile isnadatta bulunan ister madde-i mahsusa tayin etmeksizin isnadatta bulunanlar hakkında bir madde-i müzeyyele ilave olunsun. Böyle bir kelime sadır olmuş ise on seneden aşağı olmamak üzere ceza görür. Fakat böyle bir isnad karşısında bulunacak bir adam malum-ı âliniz idam edilir. İdam edildikten sonra malum olduğu üzere bu adam mezarından çıkarak ve ikame-i davaya sevk ettirmek imkânı yoktur. Binaenaleyh, herhâlde bir madde-i müzeyyele ilave edilsin.

REİS - Bu babda bir takrir veriniz, encümence tedkik olunsun efendim.

(Kâtip Haydar B. on birinci maddeyi okur):

MADDE 11 - İşbu kanun her mahalde neşr ve ilan olunduğu tarihten kırk sekiz saat sonra meriyyü'l-icra olacaktır.

REİS - Kabul edenler ellerini kaldırsın. (Eller kalkar) Ekseriyetle kabul olundu.

Bir takrir vardır:

Riyaset-i Celileye

Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun adem-i kabulü hakkında on beş imzayı mütecaviz verilen takrir rey-i iş'arı ile reye konulmuş olduğundan Nizamname-i Dâhilinin 73'üncü maddesinin

fıkra-i ahiresi mucibince heyet-i umumiyesinin katiyen kabul veya reddi hakkında tayin-i esami ile reye vaz'ını teklif eyleriz.

28 Nisan 1336

Amasya	Kangırı	Kırşehir	Konya
Mehmed	Mustafa Neşet	Müfid	Asım
Amasya	Amasya	Amasya	Tokad
Ali	Hamdi	Rıza	Nazım
Malatya	Kırşehir	Aydın	Sivas
Feyzi	Cevdet	Tahsin	Taki
Çorum	Konya	Bolu	Sivas
Haşim	Hulusi	Abdurrahman	Ziyaeddin

REİS - Bu teklifi reye koyuyorum. Kabul edenler ellerini kaldırsın. (Eller kalkmaz) Kabul edilmedi.

REİS - Şimdi kanunun heyet-i umumiyesini reye koyuyorum. Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. (Eller kalkar) Kanunun heyet-i umumiyesi kabul edildi. Bunun ikinci müzakeresi lazımdır. Yarın bunu yeniden bir daha okuyacağız. Yarınki ruzname, bu kanunun ikinci müzakeresiyle evrak-ı varidenin tedkikidir. Encümen azaları yarın saat onda içtima etsinler. Müskirat hakkındaki meseleyi tedkik ve diğer encümene göndersinler. Yarın ezani saat 6.5'te içtima etmek üzere celseyi tatil ediyorum.

Kapanma saati: Z. S, 6.30

MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1- Karahisarısahib Mebusu Mehmed Şükri Bey'in, hıyanet-i vataniyeye ceza tayini hakkındaki teklif-i kanunisi (2/2) [2]

REİS - Efendim, kanunu okuyoruz. Meclis-i Âlinizce Hıyanet-i Vataniye Kanunu tesmiye edilmiş idi. Şimdi birinci maddesi okunuyor

Hıyanet-i Vataniye Kanunu

MADDE 1 - Makam-ı mualla-yı hilafet ve saltanatı ve memalik-i mahrusa-i şahaneyi yed-i ecanibden tahlis ve taarruzatı defi maksadına matuf olarak teşekkül eden Büyük Millet Meclisinin meşruiyetine isyanı mutazammın kavlen veya fiilen muhalefet veya ifsadatta bulunan kesan, hain-i vatan addolunur.

2 İşbu müzakere, teklif-i kanuninin ikinci müzakeresidir. Birinci müzakeresi 3, 4, 5 ve 6'ncı içtimalar zaptındadır.

ABDULHALİM ÇELEBİ Ef. (Konya) - Efendim, bizim bir takririmiz vardı.

REİS - Müsaade buyruluyor mu efendim? Burada Sivas Mebusu Mustafa Taki Efendi'nin bir takriri vardır.

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Hıyanet-i vataniye cürmünün muhakemesini kaza Bidayet Mahkemeleri ifa edemez. Çünkü bu muhakemelerin teşkilat ve malumat-ı kanuniyeleri nakıstır. Delail-i cürmiyeyi cem' ve takdir edememeleri hasebiyle bir mücrimi terbiye edemeyecekleri gibi idam hükmü verseler bile delailini cem ve zabt etmekteki zaif, acizilerine mebni evrak üzerine tedkik edecek olan bu Meclis-i Âli dahi delail-i zaife ve nakısa ile idam hükmünü tasdikte tereddüt edecektir. İkmal-i nevakısı ise vakitlere muhtaçtır. Binaenaleyh, muhakemesinin mevki-i cürme veya mücrimin derdest edildiği en karib olan liva Bidayet Mahkemesinde icrası suretinde dördüncü maddenin tashihini teklif ederim.

Sivas Mebusu
Mustafa Taki

REİS - Bu takriri nazar-ı ehemmiyete alıyorsanız lütfen ellerinizi kaldırınız. (Hayır, hayır sadaları)

Birinci maddeyi kabul ediyor musunuz? Kabul olundu.

Daha takrirler var efendim.

KÂTİP HAYDAR B. - Lütfen takrirlerinizi maddeler okundukça veriniz. Zira burada başka maddelere dair çok takrirler var, birbirine karışıyor.

REİS - Üçüncü madde için bir iki takrir var.

SAĞDAN BİR MEBUS - Üçüncü maddenin ikinci maddeye ilavesi hakkında

(Sinob Mebusu Hakkı Hami Bey'in takriri okundu.)

Makam-ı Celil-i Riyasete

Birinci maddede kavlen veya fiilen denildiği hâlde tahriren kelimesi zikredilmemiştir. Hâlbuki tahriren yapılan ifsadat ve tahrikât kavlen veya fiilen yapılandan daha fena olduğu hâlde bunu koymamak suretiyle ifsadat-ı tahririyeye meydan bırakmış olduğumuzdan kavlen veya fiilen kelimelerinden sonra veya tahriren kelimesinin ilavesini teklif ederim.

Sinob Mebusu
Hakkı Hami

MUSTAFA TAKİ Ef. (Sivas) - Bendenizin de takriri aynı mealdedir efendim.

REİS - Efendim, Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun birinci maddesine (kavlen veya fiilen) den sonra (veya tahriren) kelimesinin ilavesi suretiyle tashihi teklif olunuyor.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Bendenizin de bu mealde takririm vardır.

REİS - Bu ciheti kabul ediyorsanız ilave edelim. (Kabul, kabul sadaları) (veya tahriren) kelimesinin ilavesi kabul olundu.

(İkinci madde okundu.)

MADDE 2 - Bi'l-fiil hıyanet-i vataniyede bulunanlar salben idam olunur. Fer'an zi-medhal olanlar ile müteşebbisleri Kanun-ı Ceza'nın kırk beşinci ve kırk altıncı maddesi mucibince tecziye edilirler.

SAĞDAN BİR MEBUS - Tayyolunan üçüncü maddenin ikinci maddeye ilavesi hakkında bir takririm vardır efendim.

REİS - Efendim, şimdi bu maddeyi kabul edelim de sonra...

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) - Efendim, şimdi böyle yapılması icab eder.

SAĞDAN BİR MEBUS - Salben kelimesinin ilavesi..

REİS - Şimdi efendim, bu maddeyi reye koymazdan evvel diğer birtakım teklifler var.

REFİK B. (Konya) - İkinci maddeye ilavesi suretiyle daha muvafıktır efendim.

(Kütahya Mebusu Ragıb Bey'in takriri okundu.)

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Hıyanet-i vataniye cürmünün mecma-i nâsta hitabet ve meviza şeklinde veyahut eşhas-ı muhtelifeye ayrı ayrı telkinatta bulunmak suretiyle kavlen veya herhangi surette olursa olsun tahriren irtikab edenler muvakkatan küreğe konulur suretinde bir fıkranın üçüncü madde olarak kabulünü teklif ederim.

Kütahya
Ragıb

RAGIB B. (Kütahya) - Müsaade ederseniz izahat vereyim.

REİS - Bolu Mebusu Nuri Bey'in takriri okunacaktır:

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

1293 tarihinden beri kanun-ı muvakkat namı altında kabul ve tatbik etmekte olduğumuz Usul-ı Muhakemat-ı Cezaiyeye göre ef'al-i memnuadan cinayet derecesinde bir fiil isnadına duçar olan zata, evvela maznunu ba'de'l-ittiham -müttehem huzur-ı hâkimde cürmü sabit olunca mücrim. Ondan sonra mahkûm denildiği cümlece malumdur. Hıyanet-i vataniye cürmü namıyla ef'al-i menmuadan addedilecek mevadd hakkında ihzar ve derdest-i tedkik ve müzakere bulunan layihanın 5-7 maddelerinde (maznun) yerine (mücrim) tabirlerinin ibkasını muvafık görmediğim ecilden tashih buyurulmasını teklif ederim.

Bolu Mebusu
Nuri

SAĞDAN BİR MEBUS - Müsaade buyurunuz...

REİS - Başka var mı efendim? Mustafa Taki Efendi tayyedilen üçüncü maddenin yerine bir madde ikamesini teklif ediyor.

(Sivas Mebusunun üçüncü maddeye ait takriri okundu.):

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun tayyolunan üçüncü maddesi makamına kaim olmak ve hıyanat ve ifsadat-ı kavliye ve tahririyenin enva derecatına göre mücazatı şamil bulunmak üzere diğer bir madde vaz'ını teklif ederim.

Sivas
Mustafa Taki

REİS - Sahib-i teklif de bunu talep ediyor.

(Karahisarısahib Mehmed Şükri Bey'in takriri okundu):

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun üçüncü maddesi Heyet-i Umumiyece kabul edilmemiştir. Tahriren ifsadat ve muhalefette bulunanlar ve bu suretle isyanı mutazammm ahval zuhurunda bu kabil kesanın cezasız kalmaması lazım gelir ki, bu da heyet-i muhteremenin maksadına münafidir. Binaenaleyh tahriren ifsadatta ve tehalüfte bulunanların da tecziye edilebilmeleri için kavlen kelimesinden sonra tahriren kelimesinin de ilavesi suretiyle maddenin kabulünü teklif ederim.

Karahisarısahib
Mehmed Şükri

REİS - Şimdi efendim, bu takrirler anlaşıldı. Görülüyor ki, rüfeka-yı kiramın ekserisi bu üçüncü maddenin sehven tayyedildiğini veyahut yanlış bir mana ile tayyedildiği zannında bulunuyorlar. Fakat esas itibarıyla Meclis-i Âliniz de bu reyde ise orasını şimdi soracağım. İlave tekliflerini üçüncü madde suretinde mi yapalım, yoksa ikinci maddeye ilave suretiyle mi yapalım?...

Bu suretle kabulünü isteyenler lütfen ellerini kaldırsınlar... İlave suretiyle... Ekseriyet yok, o hâlde üçüncü madde olarak kabul edilmiştir.

KÂTİP HAYDAR B. - Efendim, Saruhan Mebusu Refik Şevket Bey'in takriri vardır.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - (Kürsüye hitabete gelerek), Efendim, fıkra fıkra reye konulmasını rica edeceğim.

(Ba'dehu Refik Şevket Bey'in ber-vech-i zîr takriri okundu):

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun birinci müzakeresinde tayyı karargir olan üçüncü maddesinin ber-vech-i âti şekilde tadilen ibkasını teklif ederim. Bu veya diğer şekilde bir tadilat ile madde ibka edilmezse tahriri surette irtikab-ı cürm edenlerin cezasız kalması gibi büyük bir acibe karşısında kalacağız.

MADDE 3 - Vaiz ve hitabet suretiyle alenen veya ezmine-i muhtelifede eşhas-ı muhtelifeyi sırran ve kavlen hıyanet-i vataniye cürmüne tahrik ve teşvik edenlerle işbu tahrik ve teşviki suver ve vesait-i muhtelife ile tahriren ve tarsimen irtikab eyleyenler muvakkat küreğe konulurlar. Tahrikât ve teşvikat sebebiyle madde-i fesad meydana çıkarsa muharrik ve müşevvikler idam olunurlar.

Saruhan
Refik Şevket

REİS - Şimdi efendim, encümenin bir fikri var mıdır?

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Encümen namına Refik Şevket Bey'in takririni üçüncü madde olarak aynen kabul ediyoruz.

(Bi'l-ahire Bolu Mebusu Nuri Bey'in takriri okundu):

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Hıyanet-i Vataniye Kanunu layihasının üçüncü maddesi, birinci maddenin mütemmimi olarak kabulü lâ-büd iken encümenden mürettep şekli devr-i sabıkın tefevvühat-ı lisaniye meselesi şeklini alabileceğinden korkularak tayyı zaruri görülmüştü. Hâlbuki birinci maddedeki tarifatı ikmal için takyidat-ı muktaziye ilavesiyle ibkası kanaatinde bulunduğum cihetle ber-vech-i âti şeklin kabulünü teklif ederim.

MADDE 3 - Memerr ve mecma-i nâs mahallerde ve kıtaat-ı askeriye arasında kavli veya tahriri suretinde alenen muhalefet veya ifsadatta bulunanlar muvakkatan küreğe konulur.

29 Nisan 1336
Bolu Mebusu
Nuri

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Refik Şevket Bey'in takriri daha şümullüdür efendim.

(Kütahya Mebusu Ragıb Bey'in takriri tekrar okundu.)

REİS - Efendim, şimdi bunlardan hangisini nazar-ı dikkate alalım? Evvela Refik Şevket Bey'in takririni nazar-ı itibara alalım.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Evet, bu şümullüdür.

(Takrir tekrar okundu.)

REİS - Bu takrir hakkında söz söylemek isteyen var mı efendim?

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Fıkra fıkra reye konulsun efendim.

REİS - Peki efendim, bu birinci fıkrayı reye koyuyorum. Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. -Ekseriyet var- Kabul edildi efendim. İkinci fıkrayı kabul ediyor musunuz? (Kabul edildi sadaları) Pek güzel, kabul edildi efendim.

(Dördüncü madde okundu.)

MADDE 4 - Hıyanet-i vataniye mücrimlerinin merci-i muhakemesi ika'-ı cürm edilen mahaldeki Bidayet Ceza Mahkemesidir. Ahval-i müstacele ve fevkaladede maznunun derdest edildiği mahal mahkemesi de icra-yı muhakeme ita ve karara salâhiyettardır.

REİS - Şimdi efendim, burada Mustafa Taki Efendi'nin bir takriri vardır:

(Sivas Mebusu Mustafa Taki Efendi'nin, hıyanet-i vataniye maznunlarının liva Bidayet Mahkemelerinde muhakeme edilmelerine dair takriri tekrar okundu.)

KÂTİP HAYDAR B. - Efendim, dünkü reddedilen iddiasını tekrar ediyorlar...

REİS - Kabul edenler ellerini kaldırsınlar. Ekseriyet yok, kabul edilmedi. O hâlde dördüncü madde alâhalihi kaldı.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Bir takririm var efendim.

Riyaset-i Aliyeye

Dördüncü maddede muharrer mücrim kelimesinin maznun olarak tadilini teklif ederim.

Saruhan
Refik Şevket

(Bolu Mebusu Nuri Bey'in, maznun yerine mücrim kelimesinin konulmasına dair takriri tekrar okundu.)

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Efendim, fi'l-vaki usul-ı muhakematımız itibarıyla maznun, daire-i istintakta isticvab olunan insanlara ve cünha mahkemesinde muhakemesi cereyan eden kimselere ıtlak olunur. Müttehem, mesail-i cinaiyede daire-i ittihamiyece itham edildikten sonra iktisab olunan sıfattır. Mücrim de, iddia ve müdafaat dermiyan olunduktan ve muhakeme neticelendikten sonra mahkeme heyetince müttehimin isnad olunan fiili işlediği sabit olduktan sonra verilen karar neticesinde taayyün eden sıfattır. Biz burada yaptığımız şu kanunla usul-ı muhakemeyi değiştirdiğimiz için ona ait ıstılahatı az görerek maznun ve müttehem kelimelerini kabul etmiyoruz. Mesela: Ahmed Anzavur gibi mücrimiyeti Bütün milletin kabulde ittifak ettiği bir kimse için zabıta-i adliye memurlarının yapacağı tahkikat üzerine derhal muhakemeye başlamak ve mahkeme huzurunda bu adamı mücrim olarak kabul etmek, kelimenin

ifade ettiği mana itibarıyla daha doğru değil midir? Mahkeme, faili mahkûm ederse vereceği karar mücrimiyet ve mahkûmiyet kararının halitasıdır. Mahkeme-i temyiz ve iade ve ısrar muameleleri olmadığı için bu kelimenin ifade ettiği manayı şedidden zayıf olan maznun kelimesini kullanmakta bir mana görmedik. Binaenaleyh mücrim kelimesinin aynen kalmasına taraftarım.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Efendim, mesele bir kelime meselesidir. Yalnız nazar-ı âlinize arz edeceğim. Dün kabul edilen birinci maddede mücrim tabiri yine tabii gözden geçirilecektir. Mücrim tabiri bir takrirle maznun şekline inkılap etmişti. Şimdi madde-i kanuniyenin bir maddesinde maznun öbür maddesinde mücrim demek evvela, siyakı bozar. Sâniyen, maznun olmak için mutlaka müstantiğe gitmek lazım değil efendim. Laalettayin müddei-i umumiye, şu adam bana sövdü diye bir arzuhal verilse, bunun celbnamesinde maznun diye yazılır. Kendisine herhangi bir cürm atfolunan adama maznun deniyor. Bizdeki tabirat-ı kanuniyeye göre mücrim demek için mutlaka safahat-ı kanundan geçmeli. Hâkimler cezayı tayin etmeden evvel bu cürmün mürtekibisin, failisin derler ve o mücrim telakki olunur. Maznun şekline tadilini teklif eylerim.

REİS - Maznun kelimesini kabul edenler ellerini kaldırsınlar. (Kabul sadaları) Kabul olundu efendim.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) - Efendim, bendenizin bir üçüncü madde hakkında bir takririm vardır, nazar-ı itibara alır mısınız efendim? İşte o yapılmamış Beyim.

Meclis-i Millî Riyaset-i Celilesine

Ceraim maddesinin suret-i muhakemesine dair usul-i muhakeme-i cezaiyede sarahat olduğundan burada tekerrürüne mahal olmayıp ancak işbu ceraimin muhakemesi Ceza Bidayet Mahkemesinde icra kılınır suretinde kabulü hususunu teklif eylerim.

Ertuğrul Mebusu
Mustafa Kemal

REİS - Nazar-ı itibara alıyor musunuz? (Hayır, hayır sadaları)

O hâlde nazar-ı itibara alınmadı. Maznun tabiriyle dördüncü maddeyi kabul edenler ellerini kaldırsın. (Kabul, kabul sadaları) Kabul olundu.

MADDE 5 - Hıyanet-i vataniye mücrimlerinin muhakemesi her hâlde mevkufen icra edilir.

Tabii bunda da (maznun) diyeceğiz. Maznun kelimesini kabul ediyor musunuz? (Kabul, kabul sadaları) Kabul olundu.

HALİL HİLMİ Ef. (Karahisarısahib) - Bidayet Mahkemelerince verilecek tevkif müzekkeresi üzerine .... (İşitmiyoruz sesleri) Şimdi bu maddede her hâlde mevkufen icra edilecek tabiri... (İşitmiyoruz sadaları)

REİS - Lütfen geliniz izah ediniz, refikleriniz duysun.

HALİL HİLMİ Ef. (Devamla) - Istılah-ı adliyede muvakkat veya gayr-ı muvakkat tabirleri vardır. Maddede mevkufen icra edilecek tabirinden anlaşılan mana, verilecek muvakkat veya gayr-ı muvakkat tevkif müzekkereleri üzerine muhakemesi mevkufen icra edilecek demektir. Hâlbuki bu maddede mevkufen icra edilecek tabiri, müzekkerenin muvakkatan veya gayr-ı muvakkat verileceğine dair bir şey zikredilmediği cihetle, tayin ve tasrih edilmediği cihetle, bunun hangi

mahkemeden, hangi daireden verileceğinde tereddüt hâsıl olmamak için (Mahkemelerce verilecek muvakkat, gayr-ı muvakkat müzekkereler üzerine mevkufen icra edilir.) ibaresi tahkikatı teshil edeceği cihetle ilavesini teklif ederim. Bu noktanın kabulünü teklif ederim. (Muvafık sadaları)

(Karahisarısahib Mebusu Hilmi Efendi'nin takriri okundu.)

Riyaset-i Âliyeye

Hıyanet-i vataniye cürmünden dolayı maznun olanların mevkufen muhakemeleri icra kılınacak ise de tevkif müzekkeresini verecek daire tayin edilmemiş olduğundan beşinci maddede (muhakemesi) kelimesinden sonra (Bidayet Ceza Mahkemelerinden verilecek gayr-ı muvakkat tevkif müzekkeresi üzerine) ibaresinin ilavesini arz ve teklif eylerim.

Karahisarısahib
Halil Hilmi

REİS - (Bidayet Ceza Mahkemelerinden verilecek gayr-ı muvakkat tevkif müzekkeresi üzerine) ibaresinin ilavesini kabul ediyor musunuz? Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsınlar. (Eller kalkar) Kabul edildi. (Muvafık sadaları)

(Süleyman Sırrı B. (Yozgad) - Takriri okundu):

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Mevki-i müzakerede bulunan layiha-i kanuniyenin beşinci maddesinin; "Hıyanet-i vataniye mücrimlerinin derdest edildikleri dakikadan itibaren mevkuf ad ve muhakemeleri her hâlde mevkufen icra edilir" şeklinde tadilini teklif eylerim, ferman.

29 Nisan 1336
Yozgad
Süleyman Sırrı

REİS - Bu takriri kabul ediyor musunuz efendim? (Eller kalkar) Kabul edilmedi efendim.

Beşinci maddeyi Halil Efendi'nin tadil teklifi vechle reye koyuyorum. Kabul edenler ellerini kaldırsınlar. Kabul edildi.

MADDE 6 - Zabıta-i adliye memurlarının tanzim edecekleri tahkikat-ı ibtidaiye evrakı daire-i istintaka tevdi olunmaksızın mahallin en büyük mülkiye memuruna ita olunur ve onun tarafından dahi müddei-i umumiler vasıtasıyla 24 saat zarfında mahkemeye verilir.

REİS - Kabul ediliyor mu efendim? (Kabul, kabul sadaları) Kabul olundu efendim.

MADDE 7 - Hıyanet-i vataniye mücrimlerine ait muhakemat bir sebeb-i mücbir olmadıkça azami yirmi günde hükme rabt olunacaktır. Bu müddeti bila-sebeb-i mücbir tecavüz ettiren mahalli zabıtası ile mahkeme heyeti Kanun-ı Ceza'nın 102'nci maddesi zeyli mucibince cürmünün derecesine göre tecziye edilmek üzere ma-fevki mahkemesince muhakemesi bi'l-icra azami yirmi gün zarfında hükme rabt edilecektir.

REİS - Buradaki mücrim kelimesini maznun yapacağız. Kabul ediliyor mu efendim? (Kabul, kabul sadaları) Madde bu şekilde kabul edildi efendim.

(Sekizinci madde okundu)

MADDE 8 - İşbu kanuna tevfikan mehakimden sadır olacak mukarrerat Büyük Millet Meclisince ba'de't-tasdik mahallerinde infaz olunur. Tasdik edilmediği takdirde Meclisçe ittihaz edilecek karara tevfik-i muamele olunur.

REİS - Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsınlar. (Bir daha okunsun efendim, sadaları) Maddeye 'işbu kanuna tevfikan' kelimeleri yazılmalıdır.

KÂTİP HAYDAR B. - Efendim, takrir kimin tarafından verilmiş ise izahatta bulunsun.

SAĞDAN BİR MEBUS - Bendeniz de teklif etmiştim.

REİS - Müsaade buyurunuz efendim. Bendeniz kendi kâğıdımda işaret etmiştim. İşbu kanuna tevfikan mehakimden sadır olacak mukarrerat olacak. (Evet sadaları)

HAYDAR B. - Efendim, bir daha evvela izahat ve sonra takrirlerinizi veriniz. Çünkü ne suretle tadilat icra edildiği bilinemiyor ve elimizdeki layihaları zabıttan tashih ediyoruz.

Zat-ı âlinizin takririyle bir takrir var. İnfaz olunur ibaresini havi olan takrir daha evvel reye konulduğu için sizin takririniz reye konulmamıştır.

MURAD B. (Kastamonu) - Kati olmazsa nasıl olur?

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Kati olur, kati. (Hayır, hayır sadaları) (Reis Bey'in okuduğu gibi efendim sadaları)

REİS - Katidir efendim.

FEYYAZ B. (Yozgad) - Kati yok, bütün mukarreratta. (Gürültüler)

REİS - Müsaade buyurunuz, takriri Haydar Bey bulmaya gitti.

REFİK B. (Konya) - Zannederim bir su-i telakki var efendim. Malum-ı âlileri mehakimde ıstılahat-ı kanuniyede birtakım ibareler vardır ki, bunları birtakım usule tevafuk eden şeylerdir. Muhakemat-ı âdiyede (5000 kuruşa kadar olan deavi kati olup) tabiri de vardır. Usul-ı muhakemat-ı hukukiyede (deavi kati) tabiri vardır. Bu kati sözü, hükmün kabil-i temyiz olduğu için gösterilmiştir. Yalnız kabiliyet-i istinafiyesi yoktur demektir. Burada ise kati kelimesi bunun kabiliyet-i istinafiye ve temyiziyesi yoktur demektir. Ancak infazı Meclis-i Millînin vereceği karara tabidir suretinde anlıyorum ve zaten esas kelime de bunu ima ediyor. Yoksa kati manasıyla idam kararı verildiği takdirde Meclis-i Millînin reyi istihsal olunduktan sonra değildir.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) - Su-i telakki o noktada değil efendim. Ancak, idam kararı burada tasdik olunur. Umum mukarrerat da tasdik edilecek mi? Buna imkân mı vardır?

REİS - Şimdi efendim, müsaade buyurulursa takrirleri artırıyorum. Zannediyorum ki, kati söz ile muvakkat kürek cezalarını havi olan mukarreratta heyet-i âliyeye gelmeye mani değildir. Onlar da Meclis-i Millîmize sevk olunabilir. (Gürültüler)

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - İkinci müzakereyi yapıyoruz. Takrir sahipleri olmayanlar söz söylemesinler.

KÂTİP HAYDAR B. - Efendim, Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Bey tarafından verilmiş takrir vardır.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Dünkü takririm yoktur, şifahidir.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Ancak idamı müstelzim olan... (Gürültüler)

(Tamam, tamam sesleri)

FERİD B. (Çorum) - İşbu mehakimden sadır olacak mukarrerat dersek sonra umuma ait olur. Hâlbuki maksat yalnız hıyanet-i vataniyeye ait olanlardır. Bizim dediğimiz budur. Onun için (İşbu kanuna tevfikan mehakimden sadır olacak mukarrerat) demek lazımdır.

REİS - Şimdi müsaade buyurunuz efendim. Kısa kesmek için böyle söyleyeceğiz: İşbu kanuna tevfikan mehakimden sadır olacak mukarrerat Büyük Millet Meclisince ba'de't-tasdik mahallerinde infaz olunur.

REFİK B. (Konya) - Yalnız... (Evet, evet sadaları)

REİS (Devamla) - Refik Bey kardeşimizin söylediği bir bahis vardır ki, bunda katiyet meselesi mevzu-ı bahistir. Bu takrir kati demekle kabil-i istinaf ve temyiz mesaili olmadığını göstermek demektir değil mi efendim? Bu suretle teklifte bulunuyorlar: (İşbu kanuna tevfikan mehakimden sadır olacak mukarrerat kati olup, Büyük Millet Meclisince ba'de't-tasdik mahallerinde infaz olunur.) (Kabul sadaları)

KÂTİP HAYDAR B. - Maddenin aldığı son şekli okuyorum: İşbu kanuna tevfikan mehakimden sadır olacak mukarrerat kati olup Büyük Millet Meclisince ba'de't-tasdik mahallerinde infaz olunur. Tasdik edilmediği takdirde Meclisçe ittihaz edilecek karara tevfik-i muamele olunur.

REİS - Sekizinci maddeyi reye koyuyorum. (Kabul sadaları) Kabul edildi efendim.

Affınızı istirham ederim, daha heyet-i tahririye mübtedi olduğu için vazifeyi bi-hakkın ifa edemiyorlar. Benim aklıma geliyor ki, maddelerin birisinde doğrudan doğruya ihzar meselesinden bahsedilmişti. Şimdi o geçmedi. Onun için rüfekamızdan Halil Hilmi Efendi'nin takriri var, diyorlar ki, (İşbu ceraimin emr-i muhakemesi için mahkemelerce istenilen şahsa celb ve davete hacet kalmaksızın bila-hüküm ihzar müzekkeresi tasdir kılınır.) diyorlar. Dün kabul edilmişti.[3]

EMİR Pş. (Sivas) - Efendim bu madde-i kanuniyede bi-gayr-ı hakkın şahitlere ihzar müzekkeresi kesilmek suretiyle şahitlerin hukukuna dokunuluyor. Şahit hakkın istizharma hizmet eder. Bunun hakkında doğrudan doğruya ihzar müzekkeresi verilmek doğru mudur? (Doğru sadaları) Doğru değildir efendiler. (Doğru sadaları, gürültüler) Malum-ı âlileri olduğu üzere celb kesilsin, celbe mütavaat edilmediği zaman ihzar kesilsin (Gürültüler) Pekâlâ müddetin yirmi günü tecavüz etmemesi kabul edildiğine göre, celbe adem-i mütavaattan dolayı şahide başkaca bir ceza tertip olunsun. Doğrudan doğruya ihzar kesmek hiçbir suretle doğru olmadığı kanaatindeyim.

REİS - Şimdi efendim, bunun kanuna madde olarak ilavesini reye koyuyorum. Dün müzakere edilmişti. Heyet-i tahririyenin vazifeyi bi-hakkın ifa edememesinden yapılamamıştı (Kabul, kabul sesleri) Kabul olundu efendim.

İzmit Mebusu tarafından müfteriler hakkında yazılan bir madde vardı, onu okuyunuz.

(İzmit Mebusu Hamdi Bey'in takriri okundu):

3 Kanuna dokuzuncu madde olarak konulmuştur.

Hıyanet-i Vataniye Kanunu'na ilave edilecek madde

MADDE 10 - İsyana iştirak etmeyen eşhas hakkında li-garezin isnadatta bulunanlar isnad ettikleri cürmün cezasıyla mücazat olunurlar. [4]

REİS - Madde olarak kabul ediliyor mu efendim? (Kabul, kabul sesleri) Kabul edildi.

(On birinci madde okundu):

MADDE 11 - İşbu kanun her mahallin idare amiri tarafından nahiye ve kaza, liva ve vilayet merkezlerine ve köy heyet-i ihtiyariyeleri müctemian celb edilerek ifham ve suret-i tebliği mutazammın heyet-i mezkûre azalarının imzalarını havi zabıt varakaları tutularak İdare Meclislerince hıfzedilmekle beraber kavaninin neşr ve ilanı hakkındaki kanuna tevfikan ayrıca neşr muamelesi dahi yapılacaktır.

REİS - Kabul oluyor mu efendim? (Eller kalkar) Kabul olundu efendim.

MADDE 12 - İşbu kanunun icra-yı ahkâmına Büyük Millet Meclisi memurdur.

REİS - Kabul olunuyor mu efendim? Kabul edenler ellerini kaldırsın (Eller kalkar) Kabul olundu efendim.

HAMDİ NAMIK B. (İzmit) - On birinci maddede diyor ki, efendim işbu kanun tarih-i neşrinden itibaren kırk sekiz saat zarfında köy heyet-i ihtiyariyeleri müctemian cem edilecek ve onlara bu suretle ifham edilecektir. Malum-ı âlileridir, köylerin heyet-i ihtiyariyesini toplamak ve aynı günde tebliğ etmek kabil değildir. Tenakus var. (Doğru sadaları) Binaenaleyh bu madde hakkında bendeniz heyet-i muhteremenize [İşbu kanun her mahalde tarih-i tebliğ ve ilanından kırk sekiz saat sonra mer'i olacaktır.] denmesini teklif ederim (Umum tarafından kabul sadaları)

REİS - Ayrıca bir madde olarak bu suretle kabul ediliyor mu? Kabul edenler ellerini kaldırsınlar. (Kabul, kabul sadaları)[5]

Efendim, kanunun heyet-i umumiyesini reye koyacağım.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) - Bir takririm var efendim.

REİS - Okunsun.

Riyaset-i Celileye

Haklarında gıyaben muhakeme icra edilen eşhasın haklarındaki hüküm derdest edildikleri zaman Usul-ı Muhakemat-ı Cezaiye Kanunu'nun gıyabi faslındaki ahkâm-ı cinaiyeye tevfikan vicahen muhakemelerinin icrasına dair bir maddenin ilavesini teklif eyleriz.

Sivas Rasim **Kırşehir Müfid**

REİS - Kabul ediyor musunuz efendim? (Hayır, sadaları) Kabul edilmedi efendim.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Efendim, heyet-i umumiyesi hakkında ârâ toplanmadan maddeler bir daha okunsun.

4 Kanuna 10'ncu madde olarak konulmuştur.
5 İşbu madde kanuna 14'ncü madde olarak konulmuştur.

REİS - Karıştırdık. Bazı mevadd ilave edildi. Okunsun. (Hacet yok sadaları)

NURİ B. (Bolu) - Tebyiz olunsun da öyle okunsun efendim. (Hacet yok sadaları)

(Birinci ve ikinci maddeler ba'de't-tebyiz okundu):

MADDE 1- Makam-ı mualla-yı hilafet ve saltanatı ve memalik-i mahrusa-i şahaneyi yed-i ecanibden tahlis ve taarruzatı defi maksadına matuf olarak teşekkül eden Büyük Millet Meclisinin meşruiyetine isyanı mutazammın kavlen veya fiilen veya tahriren muhalefet veya ifsadatta bulunan kesan hain-i vatan addolunur.

MADDE 2 - Bi'l-fiil hıyanet-i vataniyede bulunanlar salben idam olunur. Fer'an zi-medhal olanlar ile müteşebbisleri Kanun-ı Ceza'nın kırk beşinci ve kırk altıncı maddesi mucibince tecziye edilirler.

KÂTİP HAYDAR B. - Şimdi efendim, dördüncü madde üçüncü madde oluyor.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Bir madde ilave edildi. Üçüncü madde yerine o madde okundu. (Üçüncü madde ibka edildi sadaları)

(Refik Şevket Bey'in takriri idi, sesleri)

REİS - Efendim, o takriri içeriye, Başkitabete göndermişler, getirsinler.

NURİ B. (Bolu) - Tebyiz olunsun öyle okunsun. Daha iyi değil mi efendim?

REİS - Okunur efendim, yanlışlar olursa tashih olunur. Yalnız madde içeriye gitmiştir, getirecekler okuyacağım.

KÂTİP HAYDAR B. - Efendim, Kalem Kâtipleriyle Divan Kâtiplerinin vazifesi karıştı. Bu şerait dâhilinde hiçbir iş yapılamaz ve hiçbir kâtip bu kürsüde ifa-yı vazife edemez.

REİS - Rüfeka-yı muhteremeden diğer kâtip beyler var, fakat gelmiyorlar. Hepsi Haydar Bey'e yükleniyorlar. Bu doğru olamaz. (Doğru, doğru sadaları)

Münavebe olsun.

MUSTAFA TAKİ Ef. (Sivas) - Emir verir, davet ederseniz icabet ederler.

ŞEYH SERVET Ef. (Bursa) - Reis Beyefendi, münavebeye tâbi tutunuz.

REİS - Bir çeyrek saat celseyi tatil ediyorum.

Kapanma saati: Z. S. 3.30

İkinci Celse

Açılma saati: Z. S. 3.45

REİS - Reis-i sâni Celâleddin Arif Beyefendi

KÂTİPLER: Haydar B. (Kütahya), Feyyaz B. (Yozgad)

REİS - Efendiler, şimdi madde-i kanuniyeleri okutuyorum.

(Kâtip Haydar B. tarafından okundu):

MADDE 3 - Vaiz ve hitabet suretiyle alenen veya ezmine-i muhtelifede eşhas-ı muhtelifeyi sırran ve kavlen hıyanet-i vataniye cürmüne tahrik ve teşvik edenlerle işbu tahrik ve teşviki suver ve vesait-i muhtelife ile tahriren ve tersimen irtikab eyleyenler muvakkat küreğe konulur. Tahrikat ve teşvikat sebebiyle madde-i fesad meydana çıkarsa muharrik ve müşevvikler idam olunurlar.

MADDE 4 - Hıyanet-i vataniye maznunlarının merci-i muhakemesi ika'-ı cürm edilen mahaldeki Bidayet Ceza Mahkemesidir. Ahval-i müstacele ve fevkaladede maznunun derdest edildiği mahal mahkemesi de icra-yı muhakeme ve ita-yı karara salahiyettardır.

MADDE 5- Hıyanet-i vataniye maznunlarının muhakemesi, Bidayet Ceza Mahkemelerinden verilecek gayr-i muvakkat tevkif müzekkeresi üzerine her hâlde mevkufen icra edilir.

REİS - (Her halde) kelimesi kalıyor.

MADDE 6 - Zabıta-i adliye memurlarının tanzim edecekleri tahkikat-ı ibtidaiye evrakı daire-i istintaka tevdi olunmaksızın mahallin en büyük mülkiye memuruna ita olunur ve onun tarafından dahi müddei-i umumiler vasıtasıyla yirmi dört saat zarfında mahkemeye verilir.

MADDE 7 - Hıyanet-i vataniye maznunlarına ait muhakemat bir sebeb-i mücbire olmadıkça azami yirmi günde hükme rabt olunacaktır. Bu müddeti bila-sebeb-i mücbir tecavüz ettiren mahalli zabıtası ile mahkeme heyeti Kanun-ı Ceza'nın yüz ikinci maddesi zeyli mucibince cürmünün derecesine göre tecziye edilmek üzere ma-fevki mahkemesince muhakemesi bi'l-icra azami yirmi gün zarfında hükme rabt edilecektir.

MADDE 8 - İşbu kanuna tevfikan mehakimden sadır olacak mukarrerat kati olup Büyük Millet Meclisince ba'de't-tasdik mahallerinde infaz olunur. Tasdik edilmediği takdirde Meclisçe ittihaz edilecek karara tevfik-i muamele olunur.

MADDE 9 - İşbu ceraimin emr-i muhakemesi için mahkemelerce istenilen şahsa celb ve davete hacet kalmaksızın bila-hüküm ihzar müzekkeresi tasdik kılınır.

MADDE 10 - İsyana iştirak etmeyen eşhas hakkında li-garazin isnadatta bulunanlar isnad ettikleri cürmün cezasıyla mücazat olunurlar.

MADDE 11 - İşbu kanun her mahallin idare amiri tarafından nahiye ve kaza, liva ve vilâyet merkezlerine ve köy heyet-i ihtiyariyeleri müctemian celb edilerek ifham ve suret-i tebliği mutazammın heyet-i mezkûre azalarının imzalarını havi zabıt varakaları tutularak İdare Meclislerince hıfzedilmekle beraber kavaninin neşr ve ilânı hakkındaki kanuna tevfikan ayrıca neşr muamelesi dahi yapılacaktır. [6]

MADDE 12 - İşbu kanunun icra-yı ahkâmına Büyük Millet Meclisi memurdur.

6 (1, 2, 3) İşbu maddelerin numaraları kanunda 12, 13, 14 olarak gösterilmiştir.

MADDE 13 - İşbu kanun her mahalde tarih-i tebliğ ve ilânından kırk sekiz saat sonra mer'i olacaktır.

REİS - Efendim, heyet-i umumiyesiyle... (Gürültüler)

Bundan evvel yine Müfid Efendi ile Isparta Mebusu İbrahim Bey'in bir takriri var ki, nazar-ı dikkate alınmaya şayandır. Diyorlar ki: Haklarında gıyaben hüküm verilen eşhas derdest olunduktan sonra bila-muhakeme idam olunmak veya küreğe konulmaları ahkâm-ı esasiye-i şer'iyeye de muhalif ve binaenaleyh, Türkçemizdeki "Söyletmeden evvel bir adam asılmaz" kaidesine dahi mugayir olmakla kanunun heyet-i umumiyesi kabul olunmadan evvel bu gibilerin vicahen muhakeme olunmalarına dair bir madde kabul olunmasını teklif ediyoruz. (Muvafık sadaları) (Doğrudur) (Gürültüler)

REİS - Müsaade buyurun, (Haklarında gıyaben hüküm sadır olan eşhas derdestlerinde işbu kanuna tevfikan yeniden ve vicahen muhakemeleri icra olunur) (Muvafıktır sadaları)

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Biz en evvel şahitlere acırken, şahitlere zahmet ediyoruz efendim. Madde-i kanuniyede her hâlde mevkufen demek, her hâlde derdest olunduğu vakit demektir. Ahkâm-ı gıyabiye mahkûmun derdesti ile keenlemyekündür. Biz, şahitleri bir defa mahkemeye kadar sürüklememeyi düşünürken bir defa maznunun gıyabında mahkemeye gelmiş oluyor, ondan sonra maznun derdest olunuyor, bir daha geliyor. Sarahate göre ahkâm-ı gıyabiye olmayacaktır. Derdest olunduğu gibi her hâlde mevkufen yani vicahen olacak demektir. Binaenaleyh, şu sarahatle ahkâm-ı gıyabiyeyi reddetmiş oluyoruz. Bu teklif ile bu fıkranın reddini teklif ediyorum. (Hayır, hayır, sesleri... Gürültüler)

MUSTAFA TAKİ Ef. (Sivas) - O hâlde ayrıca bir madde konulur.

MUHYİDDİN BAHA B. (Bursa) - Efendim, bir cürm irtikab edilir. Mücrim herhangi bir vasıta ile firar edebilir. Firar eden mücrim hakkında muhakeme icra edilmeyecek midir? Beş sene tutulmazsa ona müteallik olan dava rü'yet edilmeyecek midir? O rü'yet edilir, muvacehe-i ammede cürmünün ceza-yı mâneviyesini alır, ondan sonra gelir. Eğer masum ise huzur-ı adalete çıkar, esbab-ı beraet ve mazeretini gösterir ve beraet kararı istihsal eder. Yoksa mücrim firar eder etmez hakkındaki hakk-ı dava sukut etmez. (Muvafık sadaları) Elbette gıyabi nokta-i nazar doğrudur.

REİS - Şimdi efendim, Müfid Efendi'nin teklifini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsınlar (Eller kalkar) Kabul edildi efendim. O hâlde kanun on dört madde oluyor.[7]

Diğer bir takrir daha var, hıyanet-i vataniye hakkındadır. Erzincan Mebusu Tevfik Bey'in

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Hıyanet-i vataniye fiilinde medhaldar olup da tahkikata ibtidar edilmezden evvel veya esna-yı tahkikatta: Cürmün sübutunu teshil maksadıyla ihbar ve itiraf-ı cürm edenler, cezasının (sülüsanından nısfına) kadarı tenzil olunur, şeklinde bir madde ilavesini teklif ederim.

Erzincan
Tevfik

7 İşbu madde kanuna 11'nci madde olarak konulmuştur.

REİS - Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın (Öyle şey yok... Hayır, kimse kabul etmiyor sadaları) Reddolundu efendim.

Şimdi kanunun heyet-i umumiyesini reye koyuyorum efendim. Kabul edenler ellerini kaldırsınlar (Eller kalkar) Kabul edildi efendim (Allah hayırlı eylesin sadaları)

2. Firariler Hakkında Kanun: Gerekçe ve Genel Kurul Tutanakları

FİRARİLER HAKKINDA KANUN [8]

(Ceride-i resmiye ile neşr ve ilânı: 21 Şubat 1337 - No. 3)

No.

21

BİRİNCİ MADDE - Muvazzaf ve gönlü ile hizmet-i askeriyeye dâhil olup da firar edenler veya her ne suretle olursa olsun firara sebebiyet verenler ve firari derdest ve sevkinde tekâsül gösterenler ve firarileri ihfa ve iaşe ve ilbas edenler hakkında mülkî ve askerî kavaninde mevcut ahkâm ve inde'l-icab diğer gûna mukarrerat-ı cezaiyeyi müstakilen hüküm ve tenzif etmek üzere Büyük Millet Meclisi azalarından mürekkep (İstiklal Mahkemeleri) teşkil olunmuştur.

İKİNCİ MADDE - Bu mahkemeler azasının adedi (üç) olup Büyük Millet Meclisinin ekseriyet-i ârâsıyla intihab ve içlerinden birisi kendileri tarafından reis addolunur.

ÜÇÜNCÜ MADDE - İşbu mahkemelerin adedini ve mıntıkalarını Heyet-i Vekilenin teklifi üzerine Büyük Millet Meclisi tayin eder.

DÖRDÜNCÜ MADDE - İstiklal Mahkemelerinin kararları kati olup infazına bi'l-umum kuva-yı müsellaha ve gayr-ı müsellaha-i devlet memurdur.

BEŞİNCİ MADDE - İstiklal Mahkemelerinin evamir ve mukarreratını infaz etmeyenler veya infazda taallül gösterenler işbu mahkemeler tarafından taht-ı muhakemeye alınır.

ALTINCI MADDE - Her İstiklal Mahkemesi ketebe ve müstahdemin maaşatı şehrî yüz lirayı geçmeyecektir.

YEDİNCİ MADDE - Her İstiklal Mahkemesi vazifeye mübadereti anında firari ve bakaya efradının bir müddet-i muayyene zarfında icabetini teminen her türlü vesait-i tebliğiyeye müracaat eder.

SEKİZİNCİ MADDE - İşbu kanun tarih-i neşrinden muteberdir.

DOKUZUNCU MADDE - İşbu kanunun icrasına Büyük Millet Meclisi memurdur.

Eylül 1336 ve
28 Zilhicce 1338

8 Firariler Hakkında Kanun Genel Kurul Tutanakları: 1. Devre, 8. 9. 1336 tarihli 61. Birleşim, s. 22-33.; 1. Devre, 9. 9. 1336 tarihli 62. Birleşim, s.46-57; 1. Devre, 11. 9. 1336 tarihli 63. Birleşim, s. 84-101

Üçüncü Celse
Açılma saati: 5.15 Ba'de'z-zeval
REİS: Reis-i sâni vekili Hasan Fehmi Beyefendi
KÂTİP: Feyyaz Ali Bey (Yozgad)

REİS - Celse küşad edildi. Bir evrak vardır. Okunsun da müzakereye geçelim.

AZA-YI KİRAM MUAMELATI (Devam)

Batum mebuslarından Fevzi, Nureddin ve Akif Beylerin bila-müddet mezun addedilmelerine dair Büyük Millet Meclisi Riyaseti tezkeresi.

(Kâtip Feyyaz Ali Bey, Batum mebuslarından üçünün Batum'a gitmelerine dair Riyaset-i Celilenin mezuniyet tezkeresini okudu):

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Batum mebuslarından Fevzi, Nureddin, Akif Beylerin hasbe'l-lüzum Batum'a gönderilmesi Heyet-i Vekilece takarrür ederek bila-müddet mezun addedilmeleri lazım gelmiş ve mumaileyhimin tahsisatlarının dahi tamamen tesviyesiyle bila-müddet mezun addolunması Divan-ı Riyasetçe de tasvib olunmakla Heyet-i Umumiyenin tasdikine arz olunur. (Muvafık sadaları)

MUSTAFA BEY (Tokad) - Kaç kişi?

KÂTİP FEYYAZ ALİ BEY- Üç kişi, ikisi burada kalıyor. Üçü gidiyor.

REİS- Batum mebusları Nureddin, Fevzi, Akif Beylerin tahsisatlarının tamamen tesviyesiyle bila-müddet mezun addedilmelerini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Ekseriyet-i azime ile kabul edilmiştir.

MAZBATALAR (Devam)

Firariler hakkında kanun layihası ve Müdafaa-i Milliye Encümeni mazbatası.

REİS - Efendim, muvakkat bütçe hakkındaki müzakeremize geçmezden evvel firariler hakkındaki müstacel bir layihanın tedkiki için bir teklif vuku buluyor. (Bir an evvel sadaları) Eğer Heyet-i Celileniz arzu ederse bunu takdimen müzakere etmek üzere reye vaz edelim, ondan sonra muvakkat bütçeyi müzakere edelim. (Muvafık sadaları) Reye vaz ediyorum.

Riyaset-i Celileye

Firariler hakkındaki layiha-i kanuniyenin müstacelen müzakeresini zat-ı alinizden rica etmiştim. Paşa Hazretleri de tensib buyurmuşlardı. Binaenaleyh, ol vechle ifa-yı muktezasını selamet-i vataniye namına rica ederim.

18 Eylül 1336
Reis-i Müdafaa-i Milliye Encümeni
Diyarbekir Mebusu Hacı Şükri

REİS - Efendim, firariler hakkındaki layiha-i kanuniyenin bugünkü ruznameye alınarak şimdi müzakeresine başlanmasını kabul buyuranlar ellerini kaldırsın. Ekseriyet-i azime ile bugünkü ruznameye alınarak müzakeresi kabul edildi.

İSMET BEY (Çorum) - Bütçe kanununa takdimen mi olacak?

REİS - Evet efendim. Bütçe kanununa takdimen müzakere edeceğiz.

İSMET BEY (Çorum) - Ruznameye konması hakkında karar verdik. Acele yapmayalım Reis Bey.

REİS - Bendeniz tekrar Heyet-i Celilenin reyini sorayım. (Şimdi sesleri) Şimdi müzakeresini kabul edenler el kaldırsın. Şimdi müzakeresi kabul edildi efendim.

BİR MEBUS BEY- Bu en elzem şey efendim.

REİS- Rica ederim dikkatli dinleyelim. Çünkü matbu nüshaları elimizde yoktur. İyi anlaşılsın. (Müsaade ederseniz yazalım sadaları)

REİS -Yazılmasını arzu ediyor musunuz? Esbab-ı mucibe mazbatası ile beraber bir defa okuyalım da ondan sonra efendim.

MUSTAFA NECATİ BEY (Saruhan) - Zaten esbab-ı mucibe mazbatasında var efendim.

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Seferberlikte firar ceraimini irtikab edenler hakkında Müdafaa-i Milliye Vekâletince tanzim kılınan kanun layihası ve esbab-ı mucibe mazbatası Heyeti Vekilece tasvib olunarak beray-ı müzakere Büyük Millet Meclisi Riyasetine irsali takarrür etmiş olmakla ifa-yı muktezasını rica ederim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

Heyet-i Vekile Riyaset-i Celilesine

Ahval-i hazıra dolayısıyla görülen lüzum ve ihtiyac-ı fevkaladeye binaen vakt-i sefere mahsus olmak üzere firariler hakkında kaleme alınan mevadd-ı kanuniye müsveddesi ol babdaki esbab-ı mucibe layihasiyle maan takdim kılınmış olmakla müstacelen Meclis-i Millîce tedkik ve tasdikine delalet buyrulması maruzdur.

2 Eylül 1336
Müdafaa-i Milliye Vekili
Ferik Fevzi

Esbab-ı Mucibe Layihası

Orduda firar vukuatının kesreti vatanın selamet ve istiklalini tehlikeye düşürecek bir şekil almıştır. Bu hususun tedabir-i şedide ile serian önüne geçmek zamanı hulul etmiştir. Fi'l-hakika harb-i umuminin sonlarına doğru firar vukuatı çoğalmış ve mütarekeyi müteakip tesirat-ı siyasiye ile de bu firar keyfiyeti adeta tergib ve teşvik olunmuştur. Efrada bu mütemadi firar cüretini veren keyfiyet birçok aff-ı umumilerle şüphesiz cezadan azade kalmış olmaları da hal-i hazır Askerî Kanunu'nun firariler hakkındaki cezası düşman karşısı müstesna olmak üzere bir kaç ay hapis ile

tecdid-i kayıt ve darb cezasından ibarettir ki, tesiri hemen yok gibidir. Binaenaleyh, bütün efrad-ı millet firarın cezası olmadığına büyük bir kanaat hâsıl etmiştir.

Bu zan ve kanaat şedit bir ceza ile ortadan kaldırılmazsa ordunun hal ve istikbali pek büyük tehlikeye maruzdur.

Bu hususa dair birçok misaller tadad olunabilir.

Mesela Sivas havalisinde bazı taburların muharip mevcudu seksen, yüz nefer iken üç dört nefere tenezzül etmiştir. Bu son günlerde tebdil-i mevki dolayısıyla mevcudu yüz küsur nefer olan bir taburdan bir gecede (24)'ü silahlı ve (52)'si silahsız ceman (76) nefer ve keza mevcudu (70) olan Tokad Süvari Bölüğünden (34) nefer silah, cephane ve hayvanlarıyla firar eylemişlerdir. Halen bir veya iki Ahz-ı Asker Kalemi mıntıkası bir nizamiye fırkasının ikmal mevcuduna tahsis olunmaktadır. Misal olarak bunlardan Konya Ahz-ı Asker Kalemi son bir ay zarfında (8500) küsur ve Karahisar ve Burdur Kalemlerinden dahi hemen aynı miktar nefer sevk ettiği hâlde cephede hissolunur derecede bir fazlalık meşhud olmamıştır. Bu şerait dâhilinde orduda talim ve terbiye ve zabt u rabt teessüs edemediği gibi esliha ve cephane ve teçhizat ve melbusatımız dahi duçar-ı ziya olmaktadır. Kesretle vukua gelen firarın önü alınmazsa muvaffakiyet ihtimali olamaz.

Firarın önüne geçebilmek için darb, hapis, pranga cezalarının müessir veya ameli olmadığı anlaşılmıştır. İdam cezası gerçi gayet müessir olabilirse de telafisi gayr-ı kabil bir ziya olduğundan ahval-ı nadireye hasrolunmalıdır. Cephe civarında Müdafaa-i Hukuk Heyetlerince firarilerin mevaşi ve emvalini müsadere, hanelerini ihrak veya hedm gibi cezaların tatbikini ilan etmek suretiyle firarın önüne geçebildikleri bi't-tecrübe sabit olduğundan bu hususun bir şekl-i kanunide tatbiki hemen her taraftan faydalı bir tedbir olarak teklif olunmaktadır. Gerçi bu ceza iktisaden muzırr gibi görülür ise de tatbikine ibtidar olunduğu andan itibaren firarın önü alınacağından mazarrat-ı mutasavverde hiç hükmüne iner. Maahaza kanunların faide-mend olabilmesi hüsn-i tatbiklerine menut olduğundan alakadar memurîn tekâsül, su-i istimal veya asar-ı zaaf gösterirlerse kanundan bir fayda muntazar olamayacağı cihetle bu misillü memurinin de şiddetle tecziye olunmaları elzemdir. Ordunun sürati tanzim ve takviyesi için leffen takdim kılınan kanun layihasının müstaceliyet kararıyla müzakere ve kabulü muktezidir.

Firariler Hakkında Kaleme Alınan Layiha-i Kanuniye

1. Hükümetçe tayin olunan müddet zarfında dehalet etmeyen firari ve bakaya efradın haneleri tahrib ve emval ve mevaşisi müsadere olunur.

2. Fi-maba'd esliha ve cephanesiyle veya hayvanıyla mükerreren firar eyleyen veya şekavet eden veyahut derdestine memur olanlara silahla mukavemet eden firariler idam olunurlar.

3. Seferde firariler hakkında takibat ve sevkiyatta müsamahaları veya ahz-ı asker muamelatında su-i istimalatı görülen memurin-i mülkiye ve askeriye ve jandarmalar ve efrad-ı askeriye ve karye ve mahallat heyet-i ihtiyariyeleri ve firarinin kıtası kumandanları ve firarileri saklayan veya ihtifa ettiği mahalli bildiği hâlde ihbar etmeyen her şahıs efradı firara teşvikle ordunun kuvve-i harbiyesine iras-ı mazarrat etmiş addolunarak Hıyanet-i Harbiye Kanunu'yla tecziye olunurlar.

4. Firarilerin beraberlerinde götürdükleri esliha, cephane ve beygir ve sair eşya-yı miriye hakkında fırka kumandanları tarafından hükümete işar vukuunda eşya-yı mezkûrenin rayiç üzerinden esmanı za'f olarak tahsil olunur.

5. İşbu kanunun icrasına Müdafaa-i Milliye ve Adliye ve Dâhiliye ve Maliye Vekilleri memurdur.

B. M. M. Reisi Mustafa Kemal	Umur-ı Şer'iye V. -	M. M. V. Fevzi	Da. V. V. Dr. Adnan
Ha. V. V. Ahmed Muhtar	Mal. V. -	E. H. U. Reisi İsmet	Mf. V. Na. Mahmud Celal
Na. V. İsmail Fazıl	Umur-ı İk. V. V. Mahmud Celal	Sıhhıye V. Dr. Adnan	Ad. V. Na. Ahmed Muhtar

Müdafaa-i Milliye Encümeni Mazbatası

2 Eylül 1336 tarih ve 398 numaralı Heyet-i Umumiyeden muhavvel firariler hakkındaki layiha-i kanuniye encümenimizde Müdafaa-i Milliye Vekili Fevzi Paşa Hazretlerinin huzurlarıyla müzakere ve mütalaa edildi. Beka-yı saltanat ve devam-ı istiklalimiz için vuku bulmakta olan mücahede-i vataniye ve istiklalimizin temini hususunda efrad-ı milletin düşmanı din ve istiklalimize karşı bütün mevcudiyetiyle iştiraki elzem olmakla Heyet-i Vekilece takarrür eden esasatın kabulü zaruri görülmüş ve fakat layiha-i mezkûreye kabiliyet-i tatbikiye ve kuvve-i tesiriyesi itibarıyla bazı nukatın ilavesi takarrür eylemiş ve vazife-i vataniyesini bu mühim ve tarihi devirde ifadan ictinab ederek düşmanın savleti ve hunharanesine mukabeleden imtina eden ve mukaddesat-ı diniye ve milliyemizin çiğnenmesine şeref-i dini ve haysiyet-i milliyemizin rahnedar olmasına sebebiyet verenlerin tecziyelerini muvafık-ı adl görmüştür. Heyet-i Vekilece Heyet-i Umumiyeye ita edilen layiha-i kanuniyenin birinci maddesinde "Hükümetçe tayin olunan müddet zarfında dehalet etmeyen firari ve bakaya efradın haneleri tahrib ve emval ve mevaşisi müsadere olunur" denilmekte ise de encümenimizce hane tahribi memleketimizin servet-i esasiyesini tahrib edeceği cihetle muvafık görülmemiş ve zaten harap bir hâlde bulunan köylerin bu suretle tahribi tecviz olunmamıştır. Muhacirin iskânı için müşkülat içinde çırpınan Heyet-i Vekile bu suretle müsadere olunacak haneleri muhacirine tahsis etmekle daha iyi bir hatt-ı hareket takip etmiş olacağından madde-i kanuniyenin bu suretle tadilini tensib etmiş ve madde-i mezkûrenin tesir itibarıyla şiddetini tezyid etmek için de "birlikte ikamet eden ailesi efradının teb'idini" ilave eylemeyi tecviz ederek maddenin şekl-i âtide teklifini muvafık bulmuştur.

"Birinci Madde - Hükümetçe tayin olunan müddet zarfında dehalet etmeyen firari ve bakaya efradının hane, emlak, akar, emval ve mevaşisi müsadere ve birlikte ikamet eden ailesi efradı teb'id olunur.

Heyet-i Vekilece ikinci maddede kabul edilen esas aynen kabul edilmiş, yalnız "mükerreren" tabiri bi-lüzum görülmüştür. Çünkü esas itibarıyla dehalet etmiş olacak efrat firari olmakla ikinci defa firarla mükerrer olacağı tabii bulunduğundan mükerreren tabiri kaldırılarak madde aynen kabul edilmiştir.

Üçüncü madde de aynen kabul edilmiş, yalnız şekl-i ceza tayin edilmeyerek "Hıyanet-i Harbiye Kanunu'yla tecziye olunur." cümlesi sarih bir şekilde cezayı tayin etmemiş olduğundan o cümle yerine "İdam olunurlar" tabiri kabul ve madde-i mezkûresi ol suretle tadil edilmiştir. Dördüncü madde ise firari ve bakaya efradının götürdüğü eşya-yı miriyeye müteallik olup Heyeti Vekilece kabul edilen esas birinci maddeye mugayir bulunduğu ve zaten birinci madde mucibince firarinin bi'l-cümle hane, emval ve eşyası müsadere edilmekte olduğundan bu eşyanın za'f olarak bedelini almak imkânı hâsıl olamayacağından bu eşyanın esmanım firarinin mensup olduğu mahalle veya karye ahalisine tahmil eylemeyi muvafık görerek madde-i mezkûreyi ber-vech-i âti tadil eylemiştir.

(Dördüncü Madde - Firarilerin beraberlerinde götürdükleri esliha, cephane, beygir ve sair eşya-yı miriye hakkında fırka kumandanları tarafından hükümete işar vukuunda eşya-yı mezkûrenin rayiç üzerinden esmanı za'f olarak karye ve mahalle ahalisinden bila-hüküm hükümetçe tahsil olunur.)

Beşinci, altıncı madde olarak encümenimiz Heyet-i Umumiyeye bazı teklifatta bulunmayı kanunun kuvve-i teyidiyesi itibarıyla esas olarak kabul eylemiştir. Şimdiye kadar Divan-ı Harblerce firari ve bakaya efrat kanun-ı mahsusla tecziye edilmekte ise de layiha-i kanuniyeye göre tatbik edilecek cezanın gerek şiddet nokta-i nazarından ve gerek tecziye edeceği eşhas itibarıyla derece-i ehemmiyeti aşikâr olduğundan ve halkın doğrudan doğruya Meclisimizce bi'l-umum umuruna vaziyet edilerek Meclisimizin kuvve-i icraiye itibarıyla olan alakasını temin etmek için bu gibi mesailin tahkik ve takip ile ita-yı hükm salahiyetini Meclisimizden müntehab üçer zattan mürekkep olarak teşekkül edecek fevkalade mahkemelere tahsis eylemeyi muvafık bulmuştur. Şimdiye kadar daima cezayı zavallı köylünün çekmekte olduğunu düşünen encümenimiz firari teşvik ve su-i istimale meydan veren, vazifesini bi-hakkın takip eylemeyerek firara sebebiyet verenleri tecziye ederek ruh-ı kanunun tamami-i tatbikini elzem görmüş ve bu suretle mahkeme-i fevkalade teşkiline taraftar olmuştur.

Divan-ı Harb azaları mensup oldukları liva ve kazalarda daima rüesa-yı mülkiye ve askeriye ile hal-i temasta bulunduklarından ve mevki ve rütbe itibarıyla onlardan dûn mevkide olduklarından bu gibi zevat hakkında ita-yı karar hususunda müsamahakâr olacakları tabii görülmüş ve fevkalade mehakimin teşkilini kabul eylemiştir. Encümenimiz bu mehakim kararının katiyetini tecviz ettiğinden derhal cezanın tatbiki itibarıyla derece-i tesiri nokta-i nazarından olacak fevkalade tesirden istifade etmeyi muvafık bulmuştur. Seyyar olarak her tarafta firari takip edeceği ve masarif itibarıyla pek çok istifade edileceği cihetle bu şekli esas itibarıyla kabul ile Heyeti Umumiyeye arz etmeyi münasip bulmuş ve beşinci ve altıncı madde olarak ber-vech-i âti mevaddı kabul eylemiştir.

MADDE 5 - Bu ceraim hakkında takib-i muhakeme ve ita-yı karar doğrudan doğruya Büyük Millet Meclisi tarafından intihab olunacak azalardan üçer kişilik İstiklal Mahkemelerine aittir. İstiklal muhakemeleri nezdinde cihet-i askeriyeden bir müddei-i umumi bulunacaktır.

MADDE 6 - İşbu mahkemelerin hükümleri kati olup tebliğ edilen her makam icrasına memur ve mecburdur.

Yedinci maddeyi aynen kabul eden encümenimiz layiha-i kanuniyede icra eylediği tadilatın kabulü ricasıyla Heyet-i Umumiyeden ber-vech-i âti layiha-i kanuniyenin kabulünü teklif eyler.

Reis	M. M.
Diyarbekir Mebusu	Saruhan Mebusu
Hacı Şükri	Necati
Kâtip	
Ergani Mebusu	Eskişehir Mebusu
Hakkı	Eyüb Sabri
Erzurum Mebusu	Dersim Mebusu
Kastamonu Mebusu	Trabzon Mebusu
Abdulkadir Kemali	Mehmed Recai

REİS - Efendim bazı söz alan zevat vardır. Ali Şükri Bey, Hamdullah Subhi Bey, Tevfik Ef., Tevfik Rüşdi Bey, Abdulkadir Kemali Bey, Mehmed Şükri Bey. Başka kimler söz istediler?

HAMDİ NAMIK BEY (İzmit) - Bu mühim kanundur. Tab edilsin, öyle müzakere edelim. Acele etmeyelim.

MEHMED ŞÜKRİ BEY (Karahisarısahib) - Azizim düşman durmuyor. (Memleket gidiyor sadaları) Tab edilsin diye düşman bekler mi?

REİS - On üç zat söz almıştır. Şimdi madde okunsun.

MADDE 1 - Hükümetçe tayin olunan müddet zarfında dehalet etmeyen firari ve bakaya efradın hane, emlak, akar ve emval ve mevaşisi müsadere ve birlikte ikamet eden ailesi efradı teb'id olunur.

MADDE 2 - Fimabad esliha ve cephanesiyle veya hayvanıyla firar eyleyen veya şekavet eden veyahut derdestine memur olanlara silahla mukavemet eden firariler idam olunurlar.

MADDE 3 - Seferde firariler hakkında takibat ve sevkiyatta müsamahaları veya ahz-ı asker muamelatında su-i istimalatı görülen memurin-i mülkiye ve askeriye ve jandarmalar ve efrad-ı askeriye ve karye ve mahallat heyet-i ihtiyariyeleri ve firarinin kıtası kumandanları ve firarileri saklayan veya ihtifa ettiği mahalli bildiği hâlde ihbar etmeyen her şahıs efradı firara teşvikle ordunun kuvve-i harbiyesine iras-ı mazarrat etmiş addolunarak idam olunurlar.

MADDE 4 - Firarilerin beraberlerinde götürdükleri esliha, cephane ve beygir ve sair eşyayı miriye hakkında fırka kumandanları tarafından hükümete işar vukuunda eşya-yı mezkûrenin rayiç üzerinden esmanı za'f olarak karye ve mahalle ahalisinden bila-hüküm hükümetçe tahsil olunur.

MADDE 5 - Bu ceraim hakkında takib-i muhakeme ve ita-yı karar doğrudan doğruya Büyük Millet Meclisi tarafından intihab olunacak azalardan üçer kişilik İstiklal Mahkemelerine aittir. İstiklal Mahkemeleri nezdinde cihet-i askeriyeden bir müddei-i umumi bulunacaktır.

MADDE 6 - İşbu mahkemelerin hükümleri kati olup tebliğ edilen her makam icrasına memur ve mecburdur.

MADDE 7 - İşbu kanunun icrasına Müdafaa-i Milliye, Adliye, Dâhiliye, Maliye ve İstiklal Mahkemeleri memurdur.

REİS - Burada mevzu-ı bahs olan encümenin teklifidir.

ŞÜKRİ BEY - Ercümen tadil etmiş, bir şekl-i muaddel vermiş.

MUSTAFA BEY (Tokad) - Zaten askerlerin üç maddesi vardır. Üçü de idamdır.

HAMDULLAH SUBHİ BEY (Antalya) - Reis Bey bu hükümetin teklifi midir efendim?

REİS -Hayır encümenin teklifi.

MUSTAFA NECATİ BEY (Saruhan) - Encümen namına izahat vereceğim: Cephelerdeki son vaziyet üzerine böyle bir kanun tanzimini hükümet düşünmüş ve kaleme almıştır. Malum-ı âliniz eskiden firar edenler hakkında Askerî Ceza Kanunu'nda kabul ettiği esasat tatbik olunurdu ve bu suretle firar edenler hakkında gayet hafif cezalar veriliyordu. Mesela üç ay, altı ay prangabend kalması gibi veya hapis kalması gibi. Bu, efradın daha ziyade firarının saiki oluyordu. Çünkü cepheden ziyade gelip hapishanede kalacak ve bu suretle istirahat edecekti. Binaenaleyh hükümet bu vaziyet karşısında cephede topladığı efradı tutmak için böyle bir kanun teklifine mecbur kalmıştır. Şu bir ay zarfında cephede vuku bulan firar o kadar çoktur ki bu mesele hakikaten mucib-i endişe bir dereceye gelmiştir. Mesela Sivas havalisinde bazı taburların miktarı mevcudu seksen, yüz iken bu gün bu üç dört nefere tenezzül etmiştir. (Böyle şeye lüzum yok sadaları)... (Gürültüler) Sonra.. Eğer gizli kalacak olursa bu kanunu kabul ettiremeyiz. Açık söyleyeyim.

ALİ ŞÜKRİ BEY (Trabzon) - Onları herkes bilir.

REİS - Muhavere olmasın rica ederim.

MUSTAFA NECATİ BEY (Devamla) - Sonra bazı taburlardan bir gecede yirmi dördü silahlı, elli ikisi silahsız olmak üzere yetmiş altı nefer kaçmıştır.

ABDULKADİR KEMALİ BEY (Kastamonu) - Onlara lüzum yok Necati Bey.

DURAK BEY (Erzurum) - Bu zamana ait değil, başka zamanda olmuştur böyle şeyler. (Gürültüler)

MUSTAFA NECATİ BEY (Devamla) - Binaenaleyh firar vukuatı pek çoktur. Geçen gün Paşa Hazretlerinin beyan buyurdukları vechle, yalnız kuvvetiyle Ahz-ı Asker Şubesinden (Gürültüler... Lüzumu yok bunların sadaları)

ÖMER LÜTFİ BEY (Amasya) - Şimdilik kanunun daha aleyhinde değiliz, aleyhinde bulunursak o zaman bazı edille daha serd ederiz.

MUSTAFA NECATİ BEY (Devamla) - Bu sebeple bunlara mani olmak işin tedabir-i şedide ittihazına lüzum vardır. Onun için şu suretle bir teklif vuku bulmuştur. Şu tekliflin esasatında görülüyor ki, gerek efradın firarını himaye ve teşvik edenlerin ve gerek efradın firarlarını ihbar etmeyenlerin ayrı ayrı tecziye edilmeleri isteniyor. Yine burada iki esas kabul edilmiştir. Birisi, efradın silahlı olarak isyanıdır. Mesela bazı efrat silahlı kaçıyor ve dağa çıkıyor, şekavet yapıyor,

bunu idam etmekten başka çare yoktur. Fakat silahsız olarak kaçan efrat için daha başka çare düşünülmüştür. O da efradın mal ve emlak ve mevaşisinin zaptından ibarettir. Tabiidir ki idam hükmü ağır bir ceza olduğundan bu gibi efrada tatbik edilmemiş ve bunların emvali zapt edilmekle iktifa edilmiştir.

Diğer efrat için yani silahla, hayvanla kaçanlara idam cezası kabul edilmiştir. Seferberlikte maa't-teessüf Divan-ı Harbler daimi suretle efratla uğraşmıştır. Hâlbuki efradı cepheden kaçıran bazı saikler vardır. Bu saiklerden birincisi, yalnız rüesa-yı memurinin müsamahasıdır. Sonra jandarma kumandanlarının ihmalidir, lakaydisidir. Binaenaleyh, bu layiha-i kanuniyede müsamahası görülen, lakaydisi görülen her fert, kim olursa olsun, rüesa-yı mülkiye ve askeriyeden olsun derhal idam edilecektir. Bu da tabiidir ki esliha-i miriye ve hayvanla dağa kaçan efrat, tabii bu esliha ve beygir elde edilemiyor. Bunu elde etmek için köylüsünden ve mahalle ahalisinden bunun bedelini almak lüzumu kabul edilmiştir. Sonra hükümetin teklifinden ayrı olarak encümence bir teklif kabul edilmiştir. Bu da, bunların muhakemeleri encümenlerden intihab edilecek üçer kişiden mürekkep heyetlere bırakılmıştır ve buna İstiklal Mahkemesi denmiştir. Buna niçin lüzum vardır? Malum-ı âliniz Divan-ı Harbler, seferberlikte görüldüğü gibi daima rüesa-yı mülkiye ve askeriye ile hâl-i temasta bulunuyorlar ve aynı zamanda ondan daha dûn mertebede bulunuyorlar. Bu, vazifelerinde müsamahakâr olmalarını mucib oluyor. Hâlbuki gerek millete karşı, milletimizin kuva-yı icraiye salahiyetini haiz olduğunu anlatmak ve gerek müsavi-i umumiyeyi tecziye etmek tabiidir ki daha muvafık olacak. Bunun için encümenimiz bunu kabul etmiştir. Bir de her tarafta birtakım Divan-ı Harbler teşkil ederek, birtakım masarifler ihtiyar edilmektense, seyyar İstiklal Mahkemeleri teşkil edilerek, bu suretle mücrimlerin cezalarını vermek daha muvafık olduğu düşünülmüş ve bu teklif edilmiştir.

ÖMER LÜTFİ BEY (Amasya) - Reis Bey, hükümetin teklifini de yazsak...

ALİ ŞÜKRİ BEY (Trabzon) - Efendiler, hükümetin bu kanunu heyet-i âliyenize takdimden maksadı ne olduğu aşikârdır ve bundaki zarureti zannediyorum ki biz de hallettik. Evvelce bu şekilde bir kanun teklif edildiği hâlde rüfekamızdan bir zat tarafından kabul edilmemişti. Fakat sonraki hâdisat zannediyorum ki bizi de aşağı yukarı böyle bir kanun yapmaya ve kabul etmeye icbar etti. Bugünkü memleketimizin vaziyeti ve sonra vaziyet-i siyasiyemiz nazar-ı itibara alınacak olursa, bi'l-hassa şu Meclis'in deruhte ettiği vazaif göz önüne getirtilecek olursa, mesuliyetimizin gerek cihan-ı İslam karşısında ve gerek sair cihan karşısında, umum cihan karşısında derecesini takdirden aciz kalırız. Biz gayet büyük bir mesuliyet deruhte ettik. Buraya gelen rüfeka-yı kiramın hiçbirisi yoktur ki ölümü gözüne aldırmamış olsun. Bizim Meclisimiz öteden beri, bir kaç defa söylendiği vechle, ale'l-ade bir Meclis-i Mebusan değil, gerçi bir Meclis-i müessesan da değil, ahval-i fevkaladeden doğmuş bir Meclistir ve bunun nam-ı diğeri bir İhtilal Meclisidir. Bendeniz bu kanunun içinde ufak tefek tadilata ihtiyaç vardır kanaatindeyim. Fakat heyet-i umumiyesi itibarıyla bu kanunun kabulünü teklif edeceğim. (Bravo sadaları)

Efendiler; biz bu gün hârici ve dâhili düşmanlarla muhat bulunuyoruz. Hatta dâhili düşmanların birçoğu içimizde bulunuyor. Mazbata Muharriri Bey'in fikrine bendeniz iştirak etmiyorum. Vaziyet-i hakikiyeyi anlamış olan bir Türk, bir Müslüman, cepheden hiçbir vakit kaçmaz. Nitekim bugün cephemizde iyi kötü bir askerimiz vardır ve bunlar kaçmıyor. Kaçanlar, dâhili düşmanların hârici düşmanlara istinaden yapmış olduğu propagandalarla fikirleri zehirlenmiş olanlardır. Çünkü hepiniz biliyorsunuz, altı seneden beri harp ediyoruz. Tabiidir ki bu halk bunalmıştır. Bunalmış bir halka yapılmış olan tesvilat pek çabuk tesir eder. Propaganda tesiriyle efrat belki kaçabilir ve kaçıyor. Şimdi şurada bir Hintli kardeşimizin söylediği vechle, biz

de propaganda yapmalı idik, maalesef biz bunu yapmadık ve bu itibarla bu günkü vaziyet de bizi sıkıştırmış bulunuyor.

Bu itibarla mecburuz, bu tarz da zecrî tedabire müracaata. Yani propaganda tesiri altında bugünkü vaziyeti hakkıyla anlayamamış olan kendi askerimize vaziyeti anlatmak için, şimdilik vakit müsait olmadığı için ve bunları şimdi cepheye sevk etmek ve istilâya müheyya bulunan düşmanlara karşı koymak ve memleketi kurtarmak lâzım olduğundan şu mecburiyet saikasıyladır ki bu kanunu buraya vermiş bulunuyorlar. Şimdi efendiler, biz bu harpten çıktıktan sonra gayet mantıki bir esas üzerine mütalaatta bulunduk dedik ki: Millî hudutlarımız dâhilinde bize hakk-ı hayat bahş edin. Nitekim mütarekenin akdindeki esas da onların bu tarzdaki taahhüdatı idi. Yani düşmanların taahhüdatı idi. Fakat efendiler, bütün İslâmlar bunun için bizim talebimizi kabul etmiyorlar. Hepiniz görmüşsünüzdür. Bunlar diyorlar ki: Ahkâm-ı diniyeden istinbaten, Cezîretü'l-Arab, nam-ı diğeriyle Cezîretü'l-Muhammed hiçbir vakit düşman kontrolü altında ne şekilde olursa olsun bulunamaz. Binaenaleyh onlar bizden Hicaz'ın, Yemen'in, Suriye'nin Filistin'in Irak'ın ayrılması taraftarı değildirler. Diyorlar ki açıkça, meselâ Hindistan'da Hilâfet Kongresi'nde diyorlar ki, Türkler bunu imza dahi etse bizce bu şayan-ı kabul değildir. Çünkü ahkâm-ı diniyemize münafidir ve şu nokta-i nazarlarını kabul ettirmek için zavallılar ellerinden geldiği kadar uğraşıyorlar, çalışıyorlar. İngiltere'yi tazyik için yine ahkâm-ı diniyelerine riayet olunmadığı için evini, çiftini, çoluğunu, tarlasını bırakıp bi-çare Hindularm belki şimdiye kadar iki yüz bin kadarı Afganistan'a hicret etmiştir.

Bunlara İngilizler mümanaat ediyorlar. Bunlar, yolda ellerinde bulunan kazmalarla İngilizlerle harp ediyor. Bunu Taymis yazıyor. Tabiidir ki pek ufak bir kısmını yazıyor. Düşünmelidir: Bir Hintli bizim sulhumuz için rahatını bırakıyor, evini barkını bırakıyor, anasının babasının yatmış olduğu toprakları bırakıyor, kalkıyor âtisi meçhul bir sergüzeşte kendisini atıyor. Afganistan'a hicret ediyor. Sonra bizim burada bazı gafil arkadaşlarımız, düşmanların en sefili memleketimize hücum ettiği bir sırada vazife-i vataniyesini ifa etmek istemiyor. Herhâlde zannediyorum ki böyle bir vaziyet karşısında hükümetin böyle bir kanun teklifine hakkı vardır. Bu hakkı da biz tasdik ederiz. Çünkü bir defa umumiyet itibarıyla bu mesaildeki alakamız Hintlilerden fazladır. Hususiyet itibarıyla de burası bizim evimiz, bizim yurdumuzdur. Bu itibarla bu yurdu kurtarmak ve netice itibarıyla biz, düşmanların en sefili olan Yunanlılara karşı harp etmek ve bunu da hatta cihana ilan etmek mecburiyetindeyiz. Efendiler, Yunanlıların ne olduğunu ve bizim karşısında bulunmuş olduğumuz bugünkü vaziyeti düşünmeliyiz. Bu vaziyet karşısında utanmak bile az gelir. Binaenaleyh, hükümet bu kanunu vermekle büyük bir isabet etmiştir. Biz de bunu müstacelen müzakere edelim, çıkaralım ve hükümete verelim. Her hâlde inşallah bu kanun sayesinde vatanı mülevves ayaklar altında çiğnenmekten kurtarırız. (Alkışlar)

HAMDULLAH SUBHİ BEY (Antalya) - Arkadaşlar, bazen küçük bir sis gözümüzün önünde koskoca bir ufkun görünmesine mani olur. Bu gün elim bir vaziyette bulunduğumuz için hükümetin nokta-i nazarını bazı tadilat ile tervic eden encümen, bize manası nokta-i nazarından titreye titreye düşünmemiz lazım gelen fevkalade müthiş bir teklifte bulunuyor. Bendeniz bu karar hakkında Meclis-i Âli nokta-i nazarını tespit etmeden evvel, bazı noktalara nazar-ı dikkatinizi arz edeceğim Göreceksiniz ki hakikat yekpare değildir. Burada doğru olan şey orada yanlıştır. Burada duran bir cephe vardır. Orada korkak yılgın bir cephe halk vardır. Bu cepheler hep aynı milletin efradı içinden doğmuştur. Nerede cepheler sağlamdır? Nerede halk müdafaa ediyor, cepheler dağılmıyor, yolladığımız adamlar duruyor ve nerede dağılıyor kalıyor. Su döker gibi askerlerimiz kumandanların elleri arasından kaçıp gidiyor. Bunu tedkik ediniz. Zannediyorum ki meseleyi

daha vuzuh ile anlamak için bir yol bulacağız. Yalnız korku hiçbir zamanda bir hükümet için emin bir esas olmamıştır. Arkadaşlar, yalnız korku ile hükümet etmek, yalnız korku ile memleketimizi müdafaa etmek istedik mi, mutlak bir harabiye vasıl oluruz ve başımız üzerine son yıldırım iner ve bizimle beraber memleket de yanar. Biz halka doğru bir hareket yapmayı niçin düşünmedik? Niçin bazı kumandanların, muvaffak olan adamların hatt-ı hareketi bizim için bir düstur olmamıştır? Birçok defalar alkışlamış olduğumuz bir adamı yanınızda yâd etmek isterim. Dâhili ihtilâller vâki olduğu zaman biz bazı adamlarımıza el uzattık, geliniz ve bastırınız dedik. Aynı noktalara taburlar da yollamıştık. Fakat o taburlar dağıldı, güneş altında kar erir gibi eridi. Niçin diğer kuvvet dağılmadı; vazifesini gördü de bunlar göremedi? Çünkü başında askerin ruhunu bilen, kendi ruhunu onun ruhu ile karıştıran, onun hissiyatına giren bir adam vardı. Bizim bütün tarihimiz arasında da böyledir. Nerede mükemmel kumandanlar, mükemmel zabitler ordumuzun başına geçmişse, o ordu bin felâket ortasında bile kahramanca vazifesini yapmıştır. Arkadaşlar, bugün ben kaniyim ki milletimiz ne kadar yorgun olursa olsun, sonu gelmez muharebelerden ne kadar kesel duyarsa duysun, ruhu yine asidir. Hissiyat-ı diniyesi, hiss-i şerefi yine ölmemiştir. Ona lazım gelen başları verelim ve yahut vazifesini gören başları takviye edelim. Yanlarında üç bin kişi varsa altı bin kişi teşkil etmeleri için, on bin kişi teşkil etmeleri için lazım gelen menabii ona verelim. Göreceksiniz ki dağılmayan merkezleri ve onların etrafında toplanan kuvvetleri elde etmiş olacağız, Şimdi ben maddeyi tedkik ediyorum; deniliyor ki, kaçan askerin emvali müsadere edilecektir. Ailesi teb'id edilecektir. Arkadaşlar, İlâhî ve arzî hiçbir kanun tahattur edemiyorum ki bir mücrimi değil, mücrimi yakalayamadık diye evlâtlarını, masum çocuklarını, karısını öldürsün kurban etsin. Bu itibarla düşünüyorum; acaba muhacerete sevk ettiğimiz, tarlasından, ineğinden, koyunundan uzaklaştırdığımız kadınlar veya çocuklar, gittikleri yerde yaşayabilecekler mi? Memleketimizin muhaceret tarihini bilirsiniz, toprağından çıkan yüz muhacirden sekseni muhakkak perişan olarak ölmüştür. Mademki kaçan çoktur, mademki biz birçoğunu yakalamıyoruz... O hâlde bence gayet zaruridir. Esasen harap olan, esasen en büyük sefalete düşmüş olan zavallı köylerimizde son kalan evleri yakacağız. Tahrib edeceğiz. Onların çocuğunu atacağız. Kadınlarını süreceğiz, öldüreceğiz demektir.

ABDULKADİR KEMALİ BEY (Kastamonu) - Öyle değil efendim.

HAMDULLAH SUBHİ BEY (Devamla) - Hâlbuki kendime bir sual soruyorum; acaba ölüme bugün sevk ederken ölümle tehdit ettiğimiz adam kaçmak isterse, kendi canını kurtarmak arzusuna düşerse acaba ailesini teb'id ve evini tahrife korkusu onu tevkif eder mi? Bir adam ki izzet-i nefsi yoktur, bir adam ki ölümden kaçıyor, muayyen olan ölümden, düşmanın elinden kaçıyor, kendi canını kurtarmak istiyor. O, evini, karısını, çocuğunu ihmal edebilir. Bu itibarla ne olacak? Köyünde yakalanmak ihtimaline karşı doğruca dağa çıkacak ve bu suretle de Anadolu'nun her tarafını eşkıya ile dolduracağız.. Biz rıfk ve şefkatle, ahalinin gönlünü ala ala, ona karşı müsaadatta buluna buluna, onlara müspet birtakım şeyler yapa yapa, halkın kalbini lütuf ile kazanacağımız yerde yangına yangın ilave edeceğiz. Ölüme ölüm ilâve edeceğiz ve emin olunuz ki esasen biraz havada muallak bir vaziyette duruyoruz ve esasen halk bizden bir şey anlamamıştır. (Şiirle memleket müdafaa edilir mi? Sesleri) ve bu suretle büsbütün içinde bulunduğumuz çukuru kazacağız ve en büyük hüsrana doğru gideceğiz (Şiddetli alkışlar)

REİS - Maddelere geçtiğimiz vakitte her iki maddeyi birden nazar-ı itibara alırız. Çünkü hükümetin kanunu ile bu kanun arasında bir iki kelime fark var, bunun için iki maddeyi birden okuruz.

HACI TEVFİK EFENDİ (Kangırı) - Cephelerimizin zafiyetinden, kuvvetinden bahsetmeyeceğim. Bir hakikat var ki asker firar ediyor ve bu suretle firar da şer'an mücazat-ı azimeyi dâîdir. Şu kadar var ki bu kanunda birçok usuller görülüyor. Ukubette niyabet usulü ki cani başka, ceza diğerine veriliyor. İkinci teşhis usulü, bu usuller biraz muhtac-ı tadildir. Her hâlde heyet-i umumiyesi itibarıyla lâzım bir kanundur. Hatta lâzım değil elzem bir kanundur. Mevaddı şayan-ı tadildir. Bu bizim evvelce reddettiğimiz tedhiş kanununun bir aynıdır. Mamafih maddelere gelince birçok tayyedilecek fıkralar, birçok ilâve edilecek fıkralar vardır. Heyet-i umumiyenin müzakeresi kâfi görülerek maddelere geçilmesini teklif ediyorum. Çünkü firar edenlere mahsus bir ceza tertibi kanunidir ve lâzımdır.

REİS - Tevfik Rüşdi Bey buyurun... (Reye sadaları, müzakere kâfi sadaları)

TUNALI HİLMİ BEY (Bolu) - Reye...

DOKTOR TEVFİK RÜŞDİ BEY (Menteşe) -Arkadaşlar, hürmetkâr-ı belagati olduğum Hamdullah Subhi Bey füsunkâr bir eda ile bu kanun karşısında bizi düşündürdü. Ben de dinledim ve gördüm ki, pek güzel bir şiir. Fakat maa't-teessüf hâdisata tetabuk etmiyor. Şöyle ki ben de ibtida kendisinin gösterdiği misallerden istinbat edeceğim. Demir gibi yıkılmayan kuvvetlerimiz ve cephelerimiz var, onları her yerde tecrübe ettik ve onlar asla sarsılmadı demişlerdi. Onları bendeniz de gittim ve gördüm ve bi'l-hassa esrar-ı muvaffakiyetini tedkik ettim. Bu, kumandanın kendisinde mevcut olan kuvvetle beraber, bu kanunun ruhunda mündemiç olan hususun temin edilmesinden ileri gelmiştir. Binaenaleyh, bu kanunun lüzumunu yine o misal ile ispat etmek isterim. Sonra teb'id edilecek ailelere acıdılar. Fi'l-hakika günahtır. Hele bizim memleketimizde acınacak pek çok aile vardır. Fakat hepsinin fevkinde acınacak büyük bir aile vardır. Efendiler! O yakıldığı gün hiçbirimiz yaşamayacağız, o da milletimizin ailesidir. Şuna ve buna acıdıkça, şu ve bu mücrimin haline acıdıkça, şuna ve buna merhamet etmeyi düşündükçe işte bu hallere düşüyoruz. Yalnız firar meselesini tedkik ederken onun esbabını tedkik etmeliyiz. Firar neden hâsıl oluyor? Umumi meselelerle, umumi sözlerle bu tetebbu edilemez. Firarın esbab-ı mucibesi bi'l-hassa üç şeydir. Birisini Ali Şükri Bey biraderimiz söyledi. Yani maksad-ı mücadelemizi en küçük köylere kadar isal edememekten mütehassıldır. Hiç şüphesiz maksad-ı mücahedemizi herkese öğretebilseydik benim bu necip milletimin efradı şüphe etmem ki, bu mücadelelerden kaçmayacaktı. İkincisi: Ahz-ı asker muamelatında, kendi zannımca gördüğüm bazı nevakıstır. Milletin efradı seyyanen cepheye sevk edilir ve hepsi giderse içinde kaçacaklar pek az olur. Nihayet üçüncüsü: Orada kendisinin gördüğü ve arkada bıraktığı ailesinin maruz kaldığı muamelelerdir. Fakat bütün bunları, bütün bu esbabı tedkik edersek onun arasında büyük bir sebep daha görüyorum. O da; celb ve davet ettiğimiz ve sevk ettiğimiz bu efrat hata edip kaçtığı zaman onların firarına lakayd kaldığımızdır. Hatta maa't-teessüf bu ihmali menfaattar ellerin idame etmesidir. İşte birinci ve ikinci ve üçüncü esbabın biran evvel ikmal edilmesini talep etmekle beraber pek kötü, şeni bir tesir hâsıl eden firara karşı bu lâkaydi-i âmiline der-ânı saat çare bulmalıyız. İşte o esbabdan biri olan lâkaydinin çaresi bu kanunun ruhudur. Bu kanunda, Müdafaa-i Milliye encümenine teşekkür edeceğim mühim bir nokta var. O da şudur ki: Hükümetin teklifindeki fikr-i tahribi, müsadereye tebdil etmekle hakikaten makul bir muhafazakârlık göstermiştir ve sonra da hükümete büyük bir noktada teşekkür edeceğim. O da şudur ki: Bu kanunda artık ceza şimdiye kadar olduğu gibi sade ahaliye, sade köylüye değil, vazifesini ifa etmeyen memurlara, eşrafa vazifesini ifa etmeyen zabitana, hülâsa daima o yüz binlerce, milyonlarca kişilik insan kitlelerine değil, onu vazifesine sevk etmeyen, binaenaleyh asıl günahkâr olan ekalliyete tevcih edilmiştir. İşte bundan dolayı da hükümete teşekkür ederim.

ABDULKADİR KEMALİ BEY (Kastamonu) - Hamdullah Subhi Beyefendi biraderimizin nokta-i nazarına maalesef iştirak edemeyeceğim. Uzun uzadıya vuku bulan beyanatında Hamdullah Subhi Bey her cephe için bir demir pençe aradılar, bir demir el aradılar. Hâlbuki Müdafaa-i Milliye Encümeni, firarın esbab-ı hakikiyesini ta kökünden arayarak düşündü ve şu kanunu vücuda getirdi. Filan zatın demir elli olması, çelik pençeli olması cepheyi tutuyor sözü, firarın önüne geçecek sebeplerden belki biri olabilir. Encümende müzakere esnasında, bi'l-hassa bendeniz, en ziyade itiraz eden arkadaşınız bulunduğum için bu kanunun heyet-i umumiyesinin aynen kabulü bugünün en iyi çaresi olduğunu zannediyorum. Firarın birçok esbabı var efendiler. Meselâ harb-i umuminin uzun zaman devam etmesi halk üzerinde birçok tesiratın husulüne sebebiyet vermiştir. Sırf başka bir zihniyetle yasayan orduya ihtiyat zabitanının girmesi ve arada zabitan-ı aslî ile ihtiyat zabitanı arasında husule gelen zihniyetlerin başka olması dolayısı ile husule gelen ihtilafatın askere aksetmesi, sonra silâha davet olunanların... (Bunlara lüzum yok sesleri) Bunlar birer hakikattir. Efendim, orduda bulunmuş bir arkadaşınız sıfatı ile söylüyorum. Ordu evvelce yalnız harp ve darpla, yalnız emirle idare edilirken hareket ederken, biz orduda bulunduğumuz için -Bunu iddia ederek ve ısrar ederek söylüyorum- ordu eski zihniyetin tamamıyle aksine hareket etti. O zihniyeti bizim hürendiş olan şahsiyetlerimiz kabul edemedi. Binaenaleyh, bu başlıca sebeplerden birisini teşkil eder. Sonra silâh altına davet olunan insanlardan birçokları, bi'l-hassa erbab-ı servetten olanları geride kaldılar. Bi'l-hassa para vererek, sıhhiyece muayene olunarak, çürük olmadıkları halde, çürüğe çıkarak bu halkın gözlerinin önünde dolaştılar. Bunlar halk üzerinde büyük tesirat yaptılar. Sonra askerlikten kaçanlar senelerle dağda eşkıyalık yaparken diğerleri vazife-i vataniyelerini ifa ettiler. Eşkıyalık yapanlar bi'l-hassa İstanbul'da yapılan kanun-ı meşum ile affedildi ve eşkıyalık yapmış olmak şartı konularak affedildi. Askerden vazife-i vataniyesini ifa ederek gelenler zannederim ki hâlâ takibata maruzdur. Bazı vekayı vardır ki, onu bütün acılıkları ile arz etmeyi muvafık görmüyorum ve başka bir zamana talik ediyorum. Kıtalarda bi'l-hassa takım ve bölük kumandanları, takım çavuşları, başçavuşlar askerlerin bir kısmından para alarak onları bila-müddet mezun addettiler; yanında vesaik-i resmiye vardır. Efendiler, bunların başçavuş tarafından bila-müddet mezun addedilmesi diğer arkadaşların ruhu üzerinde fena tesirler yaptı. En son meselede Teşkilat-ı Milliye namı altında topladığımız kuvvete efradı itibari ile verilen para, diğer taraftan ordu efradına verilen gayet cüz'i veyahut verilmeyen para meselesidir. Bunları encümen uzun uzadıya tedkik etti. Encümende bi'l-hassa bendeniz bu esaslar üzerinde ısrar ederek, arkadaşlarımızdan birisinin buyurduğu gibi, yakmak ve tahrib etmek esasını kabul etmeyerek, hatta idam meselesinde de o kadar ileri gidilmemiştir. Eğer bu kanun olduğu gibi kabul edilecek olursa, Hamdullah Subhi Bey'in buyurduğu gibi, ukubatta niyabet usulü cari olmaz, esası cari olmayacaktır. Çünkü en ziyade askerden kaçanları muhafaza eden onun ailesidir. Esasat-ı hukukiyeye mugayir olmakla beraber, biz ailelerinde kaçması hususunda bu adamlara yardım ettikleri cihetle, ailesinin de tecziyesini esas olarak kabul ettik. Fakat heyet-i âliyeniz olabilir ki malının müsaderesini kabul ederek, teb'id esasını kabul etmeyebilir. Maddelerin müzakeresi esnasında tadilâtı bi't-tabi encümen kabul eder zannederim. Binaenaleyh daha firara ait zikredilecek birçok esbab vardır ki, bunları zikretmekte başınızı ağrıtmak istemem. Her hâlde birer birer hatta en ince noktasına varıncaya kadar, bunlar muhtac-ı tahlildir. Bir asker zabite selâm verdiği hâlde zabitin o selâmı almamasının dahi askerin ruhu üzerinde fena tesir yaptığı görülmüştür. Bunlar uzun uzadıya konuşulmuş ve neticede bu esas kabul edilmiştir. Bunda ne adalete mugayir hareket vardır, ne tedhiş var ve ne de ukubatta niyabet cari olmaz esasına muhalif hareket vardır. Malı müsadere olunan insanlar, onları sakladıkları ve bi'n-netice cepheyi zayıf düşürdükleri için elbette bir cezaya müstahaktırlar. Kanunun bu suretle kabul edilmesini bendeniz teklif ederim.

REİS - Efendim, söz alan daha on bir zat var.

ŞÜKRİ BEY - Bu kanunun lehinde ve aleyhinde söylensin.

REİS - Umumu hakkında müzakerenin kifayetine dair takrirler var. Reyinize arz ederim efendim. (Müzakere kâfi değil sesleri) Müsaade buyurun efendim. Söz alanlardan daha on bir zat kalmıştır. İki tane de kifayet takriri vardır. Heyet nasıl arzu ederse öyle olur.

MEHMED ŞÜKRİ BEY (Karahisarısahib) - Bazı hususatta bu gibi takarrürü koymazsınız. Bunda da biraz söylensin de mesele takarrür etsin.

DOKTOR MAZHAR BEY (Aydın) - Efendim, üç dört zat söz söylediler. Bunlar da ale'l-umum lehinde söylediler. Aleyhinde söyleyecekler ayrılsın. Lehinde olanlar biraz sükût etsin. Daha âdilâne olur zannederim.

MEHMED ŞÜKRİ BEY- Reis Bey, usul-ı müzakere hakkında söz söyleyeceğim.

REİS - Kifayet takrirlerini, reye koyacağım, arzu buyuruyor musunuz?.. (Hayır sadaları, söylesin) Biraz daha bu kanunun aleyhinde ve lehinde söyleyenlere sıra ile söz vereceğim.

TUNALI HİLMİ BEY (Bolu) - Bendeniz aleyhinde söyleyeceğim.

MEHMED ŞÜKRİ BEY (Karahisarısahib) - Bendeniz lehinde ve aleyhinde, ikisi ortasında söz söyleyeceğim.

ALİ ŞÜKRİ BEY (Trabzon) - Şimdiye kadar söz söyleyenler içinde aleyhinde bulunan yalnız Hamdullah Subhi Beydir. Hamdullah Subhi Bey de kanuna lüzum yoktur demiyor, aleyhinde değildir. Onun için zannederim ki, mevadd üzerinde aleyhinde bulunuyor. Bizim de teklifimiz heyet-i umumiyesi hakkında (Müzakere kâfi sesleri) müsaade buyurunuz. Heyet-i umumiye hakkındaki müzakerenin kifayetini teklif ediyoruz, maddelere geçilir, orada herkes aleyhinde, lehinde söyler.

REİS - Söz Şükri Beyindir.

MEHMED ŞÜKRİ BEY (Karahisarısahib) - Muhterem rüfeka, bu kanun teklifi ile vatanın mukadderatıyla alâkadar bir celse karşısında bulunduğumuzu müdrik olmayacak hiçbir arkadaş yoktur zannederim. Kürsüde söz söyleyen arkadaşlarım muhtelif nokta-i nazardan beyan-ı mütalaa ettiler. Bendeniz bu nokta-i nazarı tekrar etmek istemem. Mütalaam büsbütün bu noktanın hârici olacaktır. Bilirsiniz ki efendim, cezanın şiddeti hiçbir zaman hâdisenin önüne geçmez. Fakat cezanın şiddeti de memleketi kurtarır. Çünkü Cenab-ı Hak buyurmuştur ki: (Ve leküm fi'l-kısasi hayat) kısasta hayat da vardır.

REFET BEY (Maraş) -Ayetten bahsetme, yanlış okuyorsun.

MEHMED ŞÜKRİ BEY (Karahisarısahib) - Müsaade buyurun efendim. Bundan ibaret olmakla beraber, iş meselenin tatbikindedir. Malum-ı âlinizdir ki, seferberliğin bidayetinde böyle kanunlar neşredilmiştir. Bu gün bizim mecelle-i kavaninimiz arasında böyle bir kanun yoktur zannetmeyiniz, vardır. Az çok farklı olarak vardır. Bu gibi kanunlar olduğu hâlde acaba tatbikatı yapılmamış mıdır ve memleketi harabeye sürükleyen ve böyle zelil, hakir düşmanların karşısında, adeta memlekette Anadolu'nun içinde resmigeçit yaparcasına hareket eden bir düşmanın karşısında bu millet kaçar mıydı? Hayır, kaçmazdı ve kaçmamalıydı. Fakat niçin kaçtı? Bunun esbabı ve avamilini aradığımız zaman göreceğiz ki; memlekette ceza ve saire vardır. Fakat tatbikatta adalet yoktur. Sonra su-i istimalat ve idaresizlik memleketi harabeye sürüklemiştir ve

sürüklüyor. Asıl meselenin ruhu, su-i istimalatı ve idaresizliği kökünden yıkmak ve kökünden kaldırmaktır. Seferberliğin bidayeti anında idi ki, yedi gün zarfında bila-mazeret şubelerine teslim olmayan ve cephede mevki-i harpten, kıtasından firar edenler idam cezası ile mücazat olunur diye bir madde vardı, bunu biliyorsunuz. Bu madde seferberliğin bidayetinde biraz ehemmiyetle tatbik edildi. Tatbik edilince hiç şüphesiz fevaidi de istihsal edilmişti. İşte o zamanlar idi ki Çanakkale müdafaasını ve Kafkaslardaki taarruzu yapmak kuvvetini ordu nefsinde bulabilmişti. Lâkin o vaziyete uğratıldığı zaman yani tatbikatında ihmal ve teseyyüb başladığı zaman ve merhamet başladığı zaman ordu inhilale doğru koşuyordu ve ilk adımı o vakit atmış bulunuyordu. Efendiler, o zamanlar bendeniz Divan-ı Harblerde idim. Türlü türlü evamir geliyordu. On beş kişide bir kişiyi asınız, bilmem efendim bu idam cezası çoktur, Divan-ı Harb reisleri birer takrir versin, bu adamlar affedilsin deniyordu vesaire vesaire... Bunun teferruatından o kadar bahsetmek istemem, işte o zaman idi ki, askerde bir zihniyet hâsıl olmuştu. Bunu tedkikime ve mütalaama binaen soruyorum. Kaçan efradı isticvap ettiğimiz zaman bi'l-hassa bu noktalara dikkat ediyorduk. Niçin kaçtı? Kendisini firara sevk eden esbab ve avamil nedir? Ve üzerinde müessir olan hadisat nedir? Bunu takip ediyorduk. Diyordu ki efendiler; bir defa aile iştiyakı ve ailesinden mektup alamaması ve haberdar olamaması ve idam cezası ile tehdit edildiği zaman, niçin kaçtın dediğimiz zaman; efendim bin kişiden bir kişi asılacak, talihime diyordu. Bunu binlerle efrattan ben bi'z-zat dinledim ve bunun şahidi bulunuyordum. Demek bin kişiden bir kişi asılacağına kani olan efrat bu kadar meşak ve mezahime elbette tahammül edemeyip kaçıyor. Aflar memleketin sinesinde elim tahribat yapmıştır. Bütün bu tahribatın sebebi, hainane yapılmış aflardır. Affınıza mağruren söylüyorum, hainanedir. Çünkü demin bir arkadaşımızın tekrar ettiği vechle, öyle mecnunane bir hareket yapıldı ki; askerden firar etmiş eşkıyalar affedildi. Askerden kaçmayarak vazifesinde bulunanlar, vazifesini yapanlar affedilmedi. Bundan daha büyük cinnet olamazdı. (Reis: Sadad dâhiline) Sadad dâhilindedir. Bu gibi hâdisat idi ki, memleketi böyle harabeye sürüklüyordu. Kanun yapmak bir şey değildir efendiler; kanun yapmak gayet kolaydır. Kanun yapmakla memleket kurtulsa bunun için de bir kanun yapardık. Fakat kanun yapmakla memleket kurtulmaz. Mesele kanunun tatbikidir. Bendeniz şu kanun teklif edilirken en mühim bir meselenin nazar-ı dikkate alındığını görmekle encümene pek teşekkür ederim. Bu gibi ceraimin emr-i takip ve muhakemesinde heyet-i âliyenizden mesul ve müntehab bir heyetin, müstakil bir mahkemenin teşkili suretiyle bu gibi ceraimi aşağıdan yukarıya değil, Mehmetçikten değil efendiler, yukarıdan kumandan, vali ve mutasarrıftan başlayarak mesuliyeti onlar hakkında tatbik etmek sureti ile adalete doğru en mühim hatve atılmış olur. Eğer onlar bu kanunu kemal-i azm ile ve kemal-i adl ile tatbik ederlerse, belki uçurumdan uçuruma düşmekten, kaçınmakta bulunduğumuz tehlikelerden yine kendimizi kurtarabiliriz ve Yunanlılara layık olduğu dersi verebiliriz. Mesele tatbikat meselesidir, kanun yapmak meselesi değildir. Geçenlerde yine daire-i intihabiyemde bir meseleye şahit oldum, o meselede şu idi: Filân filan tevellütlü efradı derhal celb edelim ve cepheye sevk edelim, belki Yunanlıları geldikleri yerlere atabileceğiz diye teklifat vuku buldu. Gelmeyenler hakkında ne yapılacak denildi. Öteden beri yapılmış ve tatbik edilmekte bulunmuş olan kanunu ehemmiyet ve şiddetle tatbik edelim dedim de; olur mu dediler. Kanun mevcuttur. Zaten askerden firar edenler ve şubeye yedi gün zarfında teslim olmayanlar hakkında... Fakat muhtelif avamil-i askeriye ile kanun ihmal edilmiş ve mühmel bir hâlde kalmıştır. Tabii bunda o kanundan daha yüksek şerait vardır. Onun için bu kanunun lehindeyim ve bu gün behemehâl bunun çıkması lazımdır.

Demin bir arkadaşımız, kendisini hürmetle tanıdığım ve hürmet ettiğim Hamdullah Subhi Bey, yıkılmaz bir demir pençe ve ellerden, kumandanlardan bahsettiler. İşte o kumandan,

kendisiyle vâki olan bir mülakatımda, o da kemal-i ehemmiyetle bunu ileri sürmüştü ve bendenizden rica etmişti ve demişti ki; bu kanunu çıkarın ve memleketi bununla kurtarabiliriz ve şöyle ilâve etmişti: Meclis bu kanunu çıkarmazsa müdafaa-i vatan meselesini yapmamış olur. Eğer biz bu kanunu çıkarmazsak müdafaa-i vatan, müdafaa-i memleket meselesini hakikaten ihmal etmiş olacağız. Kanunu çıkaralım. Fakat kanunda hakikaten bazı noktalar vardır ki, bendeniz de aleyhindeyim. Ezcümle ailenin teb'idi meselesi... (Maddelerden bahsetmeyiniz sadaları) Efendim bu kanunun heyet-i umumiyesi madde demektir. Maddelerden bahsetmemek, kanunun heyet-i umumiyesinden bahsetmemektir.

REİS - Maddeler hakkında bi'l-ahire söylersiniz

MEHMED ŞÜKRİ BEY (Devamla) - Pekâlâ ilk defa olmak üzere sözümü muhafaza ediyorum.

REİS - Efendim, Heyet-i Celilenizin nazar-ı dikkatine bir şey daha arz etmek isterim. Kanunun heyet-i umumiyesinin lehinde bulunan rüfeka söz söylediler Birazda aleyhinde bulunan rüfekayı dinlemek iktiza eder.

RAGIB BEY (Kütahya) - Evet bendeniz de uzun uzadıya tafsilat ile taciz etmek istemem. Bendeniz de lehindeyim. Malûm-ı âliniz, dün cephelerde fedakârlık edenlerin taltifi için bir kanun yaptık. Elbette cephelerden kaçan, cephelerden firar edenler için de bir ceza tertip etmek zaruret ve mecburiyeti vardır. Binaenaleyh, mademki böyle bir kanuna ihtiyaç vardır, ben de lehindeyim.

İHSAN BEY (Cebelibereket) - Efendiler, bizleri bu sakfın altında toplayan saik ne ise, bu kanunun kabulüne olan mecburiyet de odur. Değil bir Türklük âleminin, koca bir İslâm âleminin, cihan-ı İslamiyetin hatta bütün Şarkın medar-ı istihlası ve mesned-i istikrarı olan saltanat bugün yıkılıyor. Bütün Türkleri ve İslâmları ve bi'l-hassa şu heyet-i muhteremeyi bi-huzur eden ve kulaklarınızdaki kuvveti çakeyleyen bu saltanatın inkırazından mütevellit gıcırtıdır, vaveyladır efendiler. Biz buraya icab-ı meşrutiyeti tamamı ile tatbik etmek için veyahut ahval-i adiyede olduğu gibi hükümeti kontrol etmek için toplanmadık. Saltanat ve istiklâlimize, mukaddesat-ı diniye ve miliyemize mütearız, koca bir âlemi ebedi bir surette taht-ı esarette yaşatmak isteyen hain bir düşmana karşı varlığımızı, mevcudiyetimizi toplayarak mücahede etmek için azmettik ve toplandık efendiler. (Alkışlar, bravo sesleri)

Efendiler, fert yoktur, cemiyet vardır ve millet vardır. Efendiler, bir vücudun, bir varlığın muhafazası için fen, kangren olmuş bir vücudu keser atar. Bu gün mevcudiyet-i hakikiyemize mütearız akur düşmana karşı kemal-i fahr ve şeref ve şehametle boğuşan, harp eden kahraman arkadaşlarını namertçesine, alçakçasına düşmanlara bırakıp da karısının kucağına kaçanlara karşı nasıl bir şey yaparsınız efendiler? Bunların esbab ve avamil-i fenniyesini arıyorsanız, bunlar ya İstanbul'dan gelen hain propagandanın tesiriyle, maksadı aykırı giden su-i kasd erbabıdır veyahut azm ü imanı zaif, başkası ne olursa olsun ben yaşayayım ve karımın kucağında yaşayayım diyen insanlardır. Bunların her birisi muzırr mikrop gibi bizim maksadımızı öldürürler. Efendiler, yirmi beş senelik ve kısm-ı azamı düşman karşısında çarpışmakla geçen hayat-ı askeriyemin bana vermiş olduğu tecrübelere istinaden size arz ediyorum ki, uzun süren harp senelerinin asaba verdiği rehavet ve bazı mağlubiyetlerin verdiği ümitsizlikle insan yoruluyor ve harp etmek istemiyor. Fakat onun arkasında katiyü'l-icra bir kanun olduğu zaman efendiler, bugünkü hastalık tedavi edilir. Bu gün sulh isteyen ordu yarın kahramanlıklar gösteriyor. Buna Üçüncü Orduyu şahit gösterebilirim. Efendiler, onun için bendeniz heyet-i muhteremeyi fazla iz'ac etmeyeceğim; memleket, istiklal şiirle kurtulmaz, fedakârlıkla kurtarılır. Fena uzuvları öldüreceğiz ve cephenin gerisinde firarilere

azim ve imanı zaif alçaklara melce bırakmayacağız. Herkes ölecek, biz de öleceğiz. Onun için efendiler, müzakereyi kâfi görüyorum ve acilen bunun madde madde müzakere edilmesini istirham ediyorum.

REİS - Müzakerenin kifayetini arzu buyuranlar lütfen el kaldırsın. Maddelere geçilmiştir efendim. (Müzakere yarına kalsın sadaları)

BİR MEBUS BEY - Reis Bey! Saat ikide geldik, saat yedide kaçacağız. Olur mu? (Devam sesleri, kâfi sadaları, gürültüler)

REİS - Hükümetin teklifi okunuyor. Yazılsın vaktimiz kayboluyor.

(Reis Beyefendi, yalnız maddeler tab edilsin sesleri)

REİS - Efendim müzakerenin devamını arzu edenler lütfen ellerini kaldırsın, (Devam sesleri, yarma kalsın sesleri)

MAHMUD CELAL BEY (Saruhan) - Düşman cephede durmuyor efendiler. (Devam edelim sesleri)

REİS - Hayır efendim, ekseriyet arzu etmiyor. Aynı bugünkü ruzname ile ber-mutad yarın saat 6'da içtima edilmek üzere celseyi tatil ediyorum.

(Zevali saat "7.00" de içtimaa nihayet verildi)

MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1. *Firariler hakkında kanun layihası ve Müdafaa-i Milliye Encümeni mazbatası.*

REİS - Efendim, firariler hakkındaki layiha-i kanuniyenin müzakeresine geçiyoruz. Söz isteyenleri okuyayım. Tevfik Efendi, Ali Şükri Bey, Hilmi Bey, Müfid Efendi, Mustafa Efendi, Ali Sururi Efendi.

MEHMED ŞÜKRİ BEY (Karahisarısahib) - Efendim bendeniz dünden söz almıştım.

REİS - Dünden kalan sözler, kanunun heyet-i umumiyesine aittir. Bugünküler birinci maddeye ait.

MUSTAFA TAKİ EFENDİ (Sivas) - Bendeniz birinci madde için söz istedim.

REİS - Şimdi lehte ve aleyhte olmak üzere ayıralım. Sıra ile söylensin. Tevfik Efendi zat-ı âliniz lehte mi, aleyhte mi?

TEVFİK EFENDİ (Kangırı) - Kısmen lehinde kısmen aleyhinde.

MEHMED ŞÜKRİ BEY (Karahisarısahib) - Maddenin lehinde, aleyhinde olmaz ki efendim. Bazı fıkraların lehinde, bazılarının aleyhinde söylenebilir. (Kâtip Heyet-i Vekilenin teklifinin birinci maddesini okudu)

Firariler Hakkında Kanun Layihası

MADDE 1 - Hükümetçe tayin olunan müddet zarfında dehalet etmeyen firari ve bakaya efradının haneleri tahrib ve emval ve mevaşisi müsadere olunur.

HACI TEVFİK EFENDİ (Kangırı) - Şu maddede ukubatta niyabet usulü gösterilmiş. Hâlbuki ukubatta niyabet yoktur, "Hükümetçe tayin edilen müddet zarfında kapadı" deniyor. Hükümetçe tayin edilen müddeti firari ve ailesi bilememek suretiyle o müddeti geçirmiş olur. Oraya şu suretle bir kaydın ilavesini teklif ediyorum. "Hükümetçe tayin ve tebliğ olunan müddet zarfında dehalet etmeyen" denilmelidir. Her hâlde (tebliğ) kaydı lazımdır. (Tayin ve tebliğ yahut ilân) diyelim. Sonra, "Akar emval ve mevaşisi müsadere ve birlikte ikamet eden ailesinin firarda medhalleri olduğu tahakkuk ederse teb'id olunur." Şu suretle bir kaydın ilavesini teklif ediyorum.

EMİN BEY (Erzincan) - Ailesinin ne kabahati var, neden medhaldar olsun?

HACI TEVFİK EFENDİ (Devamla) - Medhaldar değilse teb'idinden sarf-ı nazar edilir. Çünkü (Gürültüler)... Arz edemedim galiba. Her hâlde (teb'idinin) tayyı lazımdır. Şayet tayyolunmayacaksa (Firarda medhali olan ailesi teb'id olunur) tarzında tashihi teklif ediyorum.

ALİ ŞÜKRİ BEY (Trabzon) - Efendim, Tevfik Efendi Hazretlerinin söylemiş olduğu (tayin ve tebliğ) malûm-ı âliniz mümkün değildir. Sonra hanesinin müsaderesine bendeniz taraftar değilim. Kanunun heyet-i umumiyesinin şiddetle taraftarı idim. Fakat bazı tadilatla demiştim. Ailenin teb'idi caiz değildir. Aile, milletin yine bir cüz'üdür. Aile efradından birinin yaptığı kabahat yüzünden aileyi söndürmek muvafık değildir. Bu itibarla efendim, (Aileyi teb'id) kaydını kaldırınız. Emval ve emlak kâfidir. (Emval ve mevaşisi müsadere olunur) bendenizce bu madde için bu kadar kâfidir.

MÜFİD EFENDİ (Kırşehir) - Efendim, bendeniz bu birinci maddenin tamamıyla kanundan tayyını heyet-i muhteremeden rica edeceğim. Esbabını da arz edeceğim. Çünkü yaptığımız kanun mukabiline şamil olmayacak. Mabadına şamil olması itibarıyla, ikinci maddede tayin olunan ceza, bundan sonra firar edenlere ve evvelce firar edip de kendilerinin dehaleti için ilan edilen müddet zarfında gelmeyenlere tatbik edilir. Şimdi birinci maddeyi ifa ettiğimiz zaman ne yapacağız? Firarinin evini tahrib edeceğiz, eşyasını müsadere edeceğiz. Aynı iki madde hakkında söz söylüyoruz. Gerek hükümetin ve gerek encümenin teklif ettiği maddeler arasında ufak bir fark vardır. Hükümet; firari ve bakaya efradının haneleri tahrib ve emval ve mevaşisi müsadere olunur diyor. Encümen; emlak, akar ve emval ve mevaşisi müsadere olunur diyor ve birlikte ikamet eden ailesi efradı teb'id olunur diyor.

Şimdi firar eden adamın cehlinden, vatan ve milletin müdafaa ve muhafazası uğrunda sarf edeceği hizmetlerden dolayı mükâfat-ı maddiye ve maneviyeyi takdir etmeyerek fenalığı, ahlâksızlığı itibarıyla kaçıp memleketi, milleti izmihlale mahkûm eden bir adamın dünyada yaşamasını hiçbir millet kabul etmediği gibi, bahusus şeriat-ı İslamiye de bunu katiyen kabul etmez. Fakat böyle bir adamın firarından ve kaçtığından dolayı kendisine karşı bir hizmet ibraz ettiği görülmeyen ailesinin teb'idi, hanesinden çıkarılıp emvalinin müsadere edilmesine dahi tabii bu millet-i İslamiye razı olmaz. Eğer o firari kaçmış gelmiş evinde oturuyorsa, evinde oturduğunu ailesi de hükümete haber vermemişse, onun cürmüne iştirak etmiştir. İştirakinden dolayı ceza görür. Firar ettiğinden dolayı kalbi sızlayan ailesinin, onun nerede olduğunu bilmediği hâlde kendisi teb'id edilsin, kendisinin eşyası alınsın veyahut hanesi tahrib edilsin; buna heyet-i muhtereme razı olmaz. Onun için bu birinci maddeyi tayyeder, kaldırır isek ikinci maddeye de bir iki kayıt ilavesiyle asıl maksat hâsıl olur ve bundan beklenilen faide elde edilmiş olur. Bundan dolayı birinci maddenin tayyını teklif ediyorum. (Hayır, hayır sesleri)

HAMDİ NAMIK BEY (İzmit) - Efendim, bendeniz Heyet-i Celilenin mühim bir noktaya nazar-ı dikkatini celb etmek istiyorum. Malûm-ı âlinizdir ki, hükümet her türlü tedabir ve icraatta

bir gaye takip eder. O da adalettir. Şüphesiz bu kanunun tanziminden maksat da budur. Bu gibi ahval-i fevkaladede, hükümetin ister idarî ve ister örfî, ister askerî olarak ittihaz ettiği mukarreratın şiddet suretinde telakkiye uğraması da varid ise de, memleketin menafine taalluk eden bu gibi hususatta yapılan kanunlar, memleket için mahz-ı adalet ayn-ı rahmettir. Yalnız bir noktada biran için tevakkuf etmek lazım geliyor. Firari ve bakaya efradının ailelerini teb'id ediyoruz, emvalini, eşyasını müsadere ediyoruz. Uzak muhite atıyoruz ve orada her türlü vesait-i maişetten mahrum bir hâlde bırakıyoruz. İhtimal ki, bunların içerisinde yalnız kadın ve çocuklardan ibaretleri de vardır (Ekserisi de öyledir sadaları) ve muin-i mahremden de mahrum aileler mevcuttur. Binaenaleyh, burada hükümete taallûk eden bir vazife vardır; teb'id ettiği mahalde bunların iskân ve iaşesini mahalli hükümetler temin etsin. Bendenizin teklifim budur. Heyet-i Celileden kabulünü istirham ederim.

MUSTAFA NECATİ BEY (Saruhan) - Reis Bey encümen namına söz söyleyeceğim. Efendim, birinci maddede, hükümetin teklifiyle encümenin teklifi arasındaki fark gayet basittir. Hükümet hanelerinin tahribini kabul ediyor. Biz onun yerine müsadereyi kabul ediyoruz ve müsadereyi kabulden maksadımız da, servet-i milliyenin kaybolmaması ve müsadere edilen hanelerden istifadedir ki, tabii daha doğrudur. Yalnız arkadaşlardan bir kısm-ı küllinin, "Birlikte ikamet eden aileleri teb'id olunur." cümlesine itiraz ettiklerini görüyoruz. Encümen bu hususta itiraz etmez, dercini kabul eder.

MEHMED ŞÜKRİ BEY (Karahisarısahib) - Efendim, bendeniz birinci madde hakkında söz almaktan maksadım, teb'idin aleyhinde bulunmaktı. Encümen bunu kabul ediyor. Yani teb'idin bizde elim bir mazisi ve hepimizin şahit olduğu fecayii vardır. Bilirsiniz, Suriye'de Araplar teb'id edilmişti. Bunun ne kadar fena tesirat bıraktığını hiçbir kimse inkâr edemez. Teb'id edilecek bu aileler elbette yine hükümetin dûş-ı hamiyetine müracaat edecek.

FERİD BEY (Çorum) - Mesele bitti.

MEHMED ŞÜKRİ BEY (Devamla) - Mesele bitti. Yalnız bu teb'id kelimesine encümen de muvafakat ettikten sonra bir nokta daha vardır ki, onu da heyet-i âliyenizin nazar-ı dikkatine vaz etmeyi münasip görüyorum: Hanesi müsadere edilir diyor, hanesi müsadere olunursa onlar nerede kalacaktır? Yine aç ve çıplak kalacak, hükümete müracaat edecektir. Yine şunu bunu taciz edecektir. Binaenaleyh "hanesinden maadası, emval ve eşyası" demek lazımdır. Çünkü kendisinin ikametine mahsus olan hanesini bundan ifraz etmek lazımdır. Bu esasa binaen "Hükümetçe tayin olunan müddet zarfında dehalet etmeyen firari ve bakaya efradın ailesine mahsus olan hanesinden maada emlâk, arazi, eşyası müsadere edilir." şeklinde kabulünü teklif ediyorum.

HAKKI HAMİ BEY (Sinob) - Bendeniz efendim, birinci fıkraya bir iki kelime ilave edilmesinin herhâlde lazım olduğunu zannediyorum. Hükümetçe tayin olunan -ki tayinden sonra da ilânı kabul ediliyor encümen- tayin ve ilân olunan bu iki şekilde askerlerin, yani vazifeye davet olunan efradın meseleye ıttıla hâsıl eylemeleri, vesait-i hazıra ve bi'l-hassa heyet-i ihtiyariyenin bi't-tecrübe sabit olan ahvaline nazaran, pek de mümkün değildir. Zaman geliyor ki, jandarma bu gibi evrakı laalettayin bir köylüye veriyor, diğer bir pazarda muhtardan imza alıyor. Bu tebliğ edilmezse, vakt-i muayyeninde kendisine tebliğ edilmediğinden dolayı neden bu zatın ailesine tecavüze ve sonra emval ve eşyasını müsaderemeye, ailesi hakkında birtakım harekâta ve kendisinin idamına kadar gidelim? Hiç olmazsa burada ailesi efradından birisine tebliğ, yani bu babda hükümetin göndereceği evrak ne ise tebliğ tarihinden bi'l-itibar tayin edilen müddet

zarfında iltihak etmeyenler denilirse daha güzel olur ve bu suretle bir kayıt ilave edilmesini teklif ediyorum. Ve diğer teb'id meselesini encümen de kaldırıyor. Zaten çirkin bir şeydi.

REİS - Efendim, birinci madde hakkında söz almış daha on zat vardır. (Kâfi, kâfi sesleri)

EMİN BEY (Erzincan) - Reis Bey, encümen ile anlaştık. Söz söylemeyeceğim efendim.

DR. TEVFİK RÜŞDİ BEY (Menteşe) - Reis Beyefendi! Gayet canlı bir mesele var. Onu meydana çıkarmalıyız.

REİS - Tadil tekliflerine geçeriz, o zaman müzakere ederiz; müsaade buyurun efendim. Bir kısım rüfeka müzakerenin kifayetini teklif ediyor. Reye koyuyorum. Kabul etmek Heyet-i Celilenize aittir. Kifayeti kabul edenler ellerini kaldırsınlar. Kabul edilmedi.

MUSTAFA SABRİ EFENDİ (Siird) - Efendiler Heyet-i Vekile diyor ki: Hükümetçe tayin olunan müddet zarfında dehalet etmeyen firari ve bakaya efradın haneleri tahrib edilir. Zannedersem tahribe pek alışık olduğumuz için bu madde hemen lisana gelivermiş ve tahrib vird-i zebanımız olmuş. Bu pek doğru değil. Haneleri müsadere olmakla beraber şu fıkranın ilavesini teklif ediyorum. Müsadere olacak, ne olacak? Sulh Mahkemelerince bey' ve füruht olunur. Sulh vazifesini gören Bidayet Mahkemeleri tarafından bi'l-müzayade füruht olunur. Esmanı Mal Sandığına tevdi olunur. Bu maddenin ilavesini teklif ediyorum. (Gürültüler) Ayıp yahu. İkincisi; askerlikten kaçmak namussuzluktur. Fakat firar eden namussuz, hasbe't-tali namuslu büyük bir aileye, büyük bir zata, büyük bir kabileye mensup olabilir. Ahmed'in cezası için Mehmed'e ceza tatbik etmek caiz değildir. Binaenaleyh aile teb'idinin kaldırılmasını teklif ederim.

ALİ SURURİ EFENDİ (Karahisarışarki) - Aile efradının teb'idine dair olan fıkra encümenin muvafakatıyle kaldırıldı. Ona dair bir şey arz etmeyeceğim Yalnız emval ve emlakının müsaderesi var. Şimdi malûm-ı âliniz bu müsadere hükümetçe suret-i katiyede yapılır demektir. Yani o emval hükümetin malı olur demektir. Diğer maddeler mucibince derdest olunan firari idam olunacak, idamda ise malûm-ı âliniz ahkâm-ı müteferria, yani müteferri ceza hükmedilmez. Müsadere ise bu idama müteferri cezadır. Acaba arz edebiliyor muyum? Yani idam olunan bir adam hakkında başka bir ceza verilmemek kanun muktezasıdır. Hâlbuki kable'l-idam kim mutazarrır oluyor? Bu adamın emval ve emlakı müsadere olunuyor. Bi'n-netice kimler mutazarrır oluyor? Ailesi. Binaenaleyh bu maddeye hiç lüzum yoktur. Diğer maddelerin müzakeresine geçelim. (Vardır sesleri)

TAHSİN BEY (Aydın) - Hükümetçe tayin edilen müddet zarfında... Vakıa bu fıkra encümenin muvafakatıyle tayyedildi. Efradın... (İşitmiyoruz sesleri) Emvali ve mevaşisi müsadere ve ailesi teb'id olunur. Vakıa bu fıkra encümen kararıyla tayyedilidi. Bir firarinin cürmünden dolayı onun efrad-ı ailesi miyanında saçı bitmedik masumlar ve birtakım murahikler ve birtakım ihtiyar valideler de bulunur ki bunların teb'idi... (Gürültüler) kerem edin efendim.

HACI ŞÜKRİ BEY (Diyarbekir) - Denizli'deki vakaları söylesenize. Yunanlılar ne bıraktı? Ne kadın bıraktı, ne ırz, ne de çocuk bıraktı. Siz de oralısınız.

TAHSİN BEY (Devamla) - Kimse bu gün bir sabiyi, bir murahiki tecziye edemez. Bendenizin nokta-i nazarım başkadır. Fakat birtakım firariler vardır ki, köyün etrafına gelir, orada onun familyası, onun pederi, onun kardeşi bulunur ve ona gider. Dağa ekmek taşır, o muhitte birtakım şekavetler yapar, ahaliyi soyar ve efrad-ı ailesi orada tahakküm eder, teneffüz eder. Bunları ne yapacağız? Binaenaleyh sabileri, mürahikleri o firarinin cürmünde alakadar olmayan ve ondan bi-haber olan, yaptığı işin netayicini idrak edemeyecek sinnde bulunanlar, matuhlar, matuheler,

valideler... Vakıa bunlar teb'id edilmeyip, mesela firarinin zevcesi teb'id edilirse, onun mürahik ve sabi olan çocuğu da sefalete mahkûm olur ve ihtimal ki ölür. Fakat diğer taraftan da arkadaşlar, o zevceler -Aydın muhitinde biliyoruz, onlar dağa ekmek taşırlar ve bu suretle yataklık ederler. Mevcudiyetlerini dağda muhafaza ederler. Adeta etraf köylere tahakküm ederler-... o zevce, o kardeşler hakkında bir çare bulmak lazım gelir. Bundan başka malûm-ı âliniz bizde kavanîn ve nizamat merkezden vilâyata ve oradan livalara, kazalara tebliğ olunur. Onlar evrak kalemlerinde hıfzedilir ve bununla vazaif ilân ve tebliğ edilmiş gibi addolunuyor. Çok defa vâki olur ki hükümetin o emri ilân ve tebliğ edilmiyor. Bendenizce bunda pek çok mahzur vardır. Bunun için bendeniz bir şey teklif etmek isterim.

REİS - Beyefendi sırası değil, maddenin tadiline veya tayyına dair söyleyiniz. Kanunun neşr ve tebliğine dair madde ayrıdır.

TAHSİN BEY (Devamla) - Hükümetçe tayin olunan müddet zarfında ilân olunacaktır.

REİS - Maddenin tayy veya kabulü hakkında söz söyleyin.

TAHSİN BEY (Devamla) - İlânın bizde ne hâlde olduğu hepimizce malûmdur. Hâlbuki birtakım insanların bi'n-netice idamına hükmedeceğiz. Bu meselede ilân meselesi en mühim bir meseledir. Zaten rüfeka tarafından kabul olundu. Fakat bunun hakkında encümenin nazar-ı dikkatini celb etmek isterim. Encümen de esasen kabul etti. Fakat bu ilânın usulü vardır. Köylüler bizde ilânlardan haberdar değildirler. Bizde kabul olunan usul bunlara kabil-i tatbik değildir. Binaenaleyh Bulgaristan'da olduğu gibi evamir-i hükümet, bir davul çalınarak köyü bir kere dolaşır, onun etrafında büyük ve küçük herkes toplanır ve İslâm ve Hıristiyan köyüne ve'l-hâsıl hepsine orada o evamir umuma karşı okunur. Okunduktan sonra cami kapısına asılır. İşinde ve gücünde olanlar bundan haberdar olurlar. Bir adam idam edilir. Fakat bizde o evamir-i hükümet köylülere katiyen tebliğ edilmediği için buna istinaden yapılacak muamele gadr-i mucib olur. Meclis'in nazar-ı dikkatini celb ederim. Saniyen: Böyle birtakım bi-haberler, mürahikler teb'id edilirse; teb'id malûm-ı âliniz idam ve kürek cezasından sonra en ağır cezadır. Mutlak olarak söylüyorum. Esna-yı rahta birtakım çocuklar şedaid-i havaiye vesaireye dayanamayarak ölürler ki veballeri bize aittir. Fakat köyde kalmak suretiyle firariye yataklık edecek pederler, valideler ve kardeşler hakkında bu gayet mühim bir meseledir. Buna çare bulunmadıkça olamaz. Kabulünü teklif ederim. Sonra efendim daha bir şey arz etmiştim; şimdiye kadar Meclis'in içtimaından beri belki bu kadar mühim bir kanun müzakere etmedik. Bu kadar âmm ve şamil bir kanun müzakere etmedik. Binaenaleyh bendeniz bu kanunun her şeye tercihan, evvel be evvel müzakeresini kabul ediyorum. Fakat bu kabul, müstacel bir surette olduğu takdirde, bunun kabulünden sonra tekrar ikinci bir defa müzakeresini kabul etmek lazım gelir. Malûm-ı âliniz, nisab-ı müzakere kanununu bir aydan beri müzakere ediyoruz. Bununla beraber ikinci bir tefsire maruz kaldı.

DR. TEVFİK RÜŞDİ BEY (Menteşe) - Reis Beyefendi! Encümenin son kabul ettiği şekle de itiraz edeceğiz. Encümen sonra söylesin; dinlesin, ondan sonra cevap versin.

REİS - Efendim encümenin kabul ettiği şekil nedir? Onu söylesinler.

MUSTAFA NECATİ BEY (Saruhan) - Efendim hükümet bu kanunu teklif ederken maksadı herhâlde halkı teb'id etmek değildir. Binaenaleyh hükümet âdilâne düşünecektir, davul çalacaktır, anlatacaktır, ihbar edecektir, rica edecektir, her şey yapacaktır. Binaenaleyh doğrudan doğruya, her tarafa tebliğ olunur. Yalnız meselede, Sururi Efendi kardeşimizin anlamadıkları bir esas var; biz daha âdilâne, daha esaslı olsun diye dehalet etmeyen firariyi öldürmekten vazgeçiyoruz. Hanesini, emlakını, akar ve emvalini ve mevaşisini müsadere ediyoruz. Halkın hayatına

ehemmiyet veriyoruz. Sonra ikinci maddede ayırdık, hayvan ve eşyasıyla firar eden veya şekavet edenler idam olunur. Daha âdilâne ve sizin arzunuzdan daha hakiki bir kanundur. Binaenaleyh bu tefrik edilmeli ve anlaşılmalıdır. Kabul ettiğimiz esas "Muayyen müddet zarfında dehalet etmeyen firari ve bakaya efradının hane, emlâk ve akar ve mevaşisi müsadere olunur." şeklindedir. "Birlikte ikamet eden ailesi efradı teb'id olunur." kaydından vazgeçiyoruz. Yalnız Tahsin Bey'in sözlerinden bir şey anlamadım.

REİS - Bu kanun ruznameye alınırken müstacelen müzakeresi takarrür etti zannediyorum. Teklifte o mahiyette idi. Eğer Heyet-i Celile...

DR. MAZHAR BEY (Aydın) - Bir defa aldığım sözü söylersem memnun olacağım.

REİS - Tabii söyleyeceksiniz... Müstaceliyet meselesi üzerine şüphe varsa tedkik ederiz. Bunu arz ediyorum.

DR. MAZHAR BEY (Aydın) - Bendeniz çok gürültüyü mucib olmamak için tedhiş kanunu lehinde olduğumu arz edeceğim. Bunda bir mecburiyet hissediyorum. Yalnız birinci maddedeki ceza, firarinin firar cürmünden dolayı mı, yoksa firariyi muhafaza ettiğinden dolayı ailesi hakkında tatbik edilecek bir ceza mı? Eğer firarinin firarından mütevellit bir ceza ise, firarından dolayı olan bir cürm, üçüncü maddedeki kayıt mucibince, bi'l-ahire idam dahi edileceğine nazaran, birinci maddedeki cezanın tatbik edilmemesi lazım gelir. Eğer firariyi ailesi muhafaza veya sair suretlerle kayırmış diye bir cürmde alâkadar ise, üçüncü maddede bir kayıt görüyorum; ale'l-ıtlak her şey yani ihbar etmeyen, muavenet eden her şahıs idam cezasıyla mahkûm olur diyor. Binaenaleyh, aynı cürmden dolayı üçüncü maddede daha ağır bir ceza olduğundan, birinci maddedeki cezalara lüzum kalmamıştır zannederim. Bunun bu suretle hikmet-i vaz'ını bendeniz anlayamadım. Bu artık böyle olduktan sonra ailesi efradının teb'idi meselesi vesaire, zannederim ki mevzu-ı bahs olmaya değmez. Buna dair arkadaşlar söz söylediler ve encümen de geri aldı. Yalnız birinci maddenin hikmet-i vaz'ında bendeniz aldanıyorsam tavzih etsinler. Ben de Ali Sururi Bey gibi anlayamadım. Bu meseleyi Mazbata Muharriri izah etseler iyi olur.

ALİ SURURİ EFENDİ (Karahisarışarki) - Encümen de anlayamamış o meseleyi.

TUNALI HİLMİ BEY (Bolu) - Efendim, birinci maddenin nihayetine bir iki cümlenin ilavesi icab ediyor. Çünkü ikinci maddede diğerlerindeki gibi vuzuh yoktur. Binaenaleyh kısaca arz ediyorum ki, müddet iki olmalıdır. Birinci müddet hitamında eğer dehalet etmemiş bulunursa müsadere muamelesi icra olunur. On beş günlük bir mühlet daha verilir. Bu esnada yine dehalet edip icabet etmezse idam olunur denilmelidir. Bu sureti teklif ediyorum.

LÜTFİ BEY (Malatya) - Efendiler, Heyet-i Celileniz sine-i milletten doğmuş bir heyet-i muallâdır. Bugün kürre-i arzın kıtaat-ı mevcude ve meskûnesinde Osmanlı milliyetperverleri namıyla yâd olunuyoruz. O hâlde bu tedbirler, bu düşmanla mücadelelerin kâffesi, istiklal-i milliyemizin muhafazası içindir ve milletin arzusuyladır. Binaenaleyh, milletin arzusuyla yapılan böyle bir cidale karşı bizim burada tedhiş kanunları vaz'ı ve sonra milletin emvalini müsadere ve sonra efendim ailelerini tağrib etmek gibi tedhiş kanunları yapmaklığımızla öyle zannediyorum ki, bütün kâinatta, bütün mehafil-i siyasiye ve resmiyede kendi kadr-i muallamızı tenzil ediyoruz. Zira bugün bütün kâinat bize o nazarla bakıyor ki, biz milletin amalinin mümessiliyiz. Demek oluyor ki, milletle aramızda bir ihtilâf vardır. (Gürültüler) Tedhiş üzerine söz söylüyorum efendim. Sözümü kesmeye hakkınız yoktur. (Devam, devam sesleri) Efendim, bugün milletle aramızda bir ihtilâf yoktur ve millete böyle tedhiş etmek suretiyle... (Gürültüler)

SOLDAN BİR MEBUS - Ceza millete değil ki...

LÜTFİ BEY (Devamla) - Millet umumiyetle bize evlâdını vermeye hazırlanmış, malını vermeye, her fedakârlığa hazırlanmış ve bizi buraya o millet göndermiştir.

BİR MEBUS - Aldanıyorsun.

LÜTFİ BEY (Devamla) - Aldanmıyorum. Milletime karşı, o hamiyetkâr milleti hiçbir suretle itham edecek bir şey yoktur. Millet veriyor. Firarın esbab ve avamilini başka şeylerde arayalım efendiler. Biz bugün tedhiş kanununu vaz etmekle, mehafil-i siyasiye ve ecnebiyeye karşı ihsas edeceğimiz fikir nedir? Rica ediyorum.

ABDULKADİR KEMALİ BEY (Kastamonu) - Azim ve sebat.

LÜTFİ BEY (Devamla) - Lütfedin ikmal edeyim. Bugün ne diyecekler? Osmanlı milliyetperverleri nihayet milletine ifhamı hakikatten âciz kaldılar ve nihayet en cabbar, en kahhar kanunlar yapmaya mecbur oldular. Bunu mu dedirteceğiz?

SALİH EFENDİ (Erzurum) - Yapacağız.

LÜTFİ BEY (Devamla) - Yapmak meselesi başka efendiler; bu kanunu koymak meselesi yine başka. Bakınız, bugünkü kanunun ikinci maddesinde firar eden efradı idam hakkımızdır. Buna hiçbir diyecek yoktur. Lâkin hanelerini tahrib, ailelerini tağrib edelim. Evet, İttihat Hükümeti bir aralık aileleri tağrib etti. Fakat bu tağrib edilen ailelerin başlarına neler geldi biliyor musunuz? Jandarma karakollarında ırzlarına kadar tecavüz edildi. (Gürültüler)

REİS - Lütfi Bey, sadede gelin.

LÜTFİ BEY (Devamla) - Sadeddir.

DR. ABİDİN BEY (Lazistan) - Kanunda var görüyoruz.

HAMDULLAH SUBHİ BEY (Antalya) - Reis Bey, herkesin hürriyet-i kelâmı gürültülerle kesilecekse bırakınız gidelim. Söz kesmemeli. (Gürültüler)

LÜTFİ BEY (Devamla) - Ben milletin bir mümessiliyim. Söyleyeceğim efendiler. (Devam sesleri, gürültüler) Devam edeceğim, İttihat Hükümeti zamanında aileler tağrib edildi. Jandarma karakollarında sürüldü. Birçok muhedderat-ı İslâmiyenin namusu lekelendi. Kimden kime şikâyet edecek bu millet? Birçok hane ihrak edildi. Birçok nahiyelere gidin, gezin; bugün aynen Ankara'nın harabezarına dönmüştür köylerimiz efendiler. Bunların hiçbirinden istifade edemedik. Bilâkis o hükümet halkı infiale davet etmiş oldu. Firar çoğaldı. Adalete makrun olmayan cezalar aksü'l-amel husule getirir. (Alkışlar) Şimdi biz firar eden adamı muhafaza edelim demiyoruz. Firar edenleri tel'in ediyoruz. Firar edeni milletimizden çıkarıyoruz, idam ediyoruz. Fakat bugün esnan erbabından olan bir delikanlı çapkın, edepsiz kaçıyor. Babasından, kardeşinden vazgeçiyor. Şimdi bundan dolayı cepheden firar etmiş, babası nezdinde bile firarı tahakkuk etmemiş, evine gelmemiş. Biz bunların emvalini ne diye müsadere edeceğiz rica ederim? Bu, zürra ise edevat-ı ziraiyesini, hayvanat-ı ziraiyesini, emvalini eşya ve mevaşisini müsadere etmek doğru değildir. Bu, zulm-i cebbaranedir? Bu zulmü Engizisyon mezaliminden daha şeni görürüm. Biz milletin mazharı hüsn-ı kabulü olacak âdilane kanunlar tanzim edelim.

MEHMED ŞÜKRİ BEY (Karahisarısahib) - Efendim, müsadere edilecek olan kendi malıdır.

LÜTFİ BEY (Devamla) - Hayır öyle değil. Esnan erbabının malı olmaz. O teşmil edilir. Bu katiyen kabil-i tatbik değildir. Bu gibi cebbarane, kahharane kanunlarla biz bu milleti tazyik

altına almak istersek, sonra husule gelecek aksü'l-amellerin önünü alamayız. Bu hükümete hizmet değildir. Billâhilkerim, bu vatana ihanettir, fakat bilmeyerek yapıyoruz. Binaenaleyh, her cürm kendi cezasıyla mütevazındır. İşte kaçan adamı idam ediyoruz. İdamdan başka şedid bir ceza yoktur efendiler. Bunun için şimdi emvalinin müsaderesi, ailesinin tağribi gibi birtakım kahhar, cebbar cezalar ne kabil-i tatbiktir ve ne de mevki-i tatbiki bulunabilir. Binaenaleyh, (müsaderesi) kelimesi suret-i katiyede merduddur. Hiçbir mal müsadere edilemez. Firar eden bir adam herhangi bir zamanda tutulursa idam edilir. Buna diyecek yok. İdam et, ne yaparsan yap. Vazife-i şeriye ve askeriyesini ifa etmediğinden ceza münhasıran onun hakkıdır. Ne eşyası, ne ailesi böyle ukubatta alâkadar olamaz, Zeyd hıyanet işlesin, amir sual olunsun, bu olmaz. Hayatı, muhedderatı perişan edecek kanunlar vaz etmek bu milletin mualla sıfatıyla mütenasip değildir. Binaenaleyh, birinci maddenin onun makamına kaim edilmesini teklif ediyorum.

REİS - Efendim, encümenin son kabul ettiği şekli bir defa okuyalım da söz söyleyecek zevat bu şekil üzerine söz söylesin. Bendeniz zannediyorum ki talep edilen şeklin gayrı bir şekil olduğu için müzakere, mütemadiyen elde mevcut olan şekil üzerine devam ediyor. "Hükümetçe ilân olunan müddet zarfında dehalet etmeyen firari ve bakaya efradın hane, emlâk, akar, emval ve mevaşisi müsadere olunur." Birinci maddeyi bu şekilde müzakere edeceğiz.

KADRİ BEY (Diyarbekir) - Ona dair tayy teklifi var.

DR. TEVFİK RÜŞDİ BEY (Menteşe) - Encümenin kabulü şekline ait.

EMİN BEY (Erzincan) - Efendim, encümen mademki efrad-ı ailesinin teb'idinden sarf-ı nazar ediyor. O hâlde hanelerin de tahrib edilmemesi lazım gelir. Efrad-ı ailesi teb'id edilmeyenlerin haneleri tahrib edilmez. Çünkü efrad-ı ailesinin ikameti için bir yer lazımdır. Sonra nazar-ı dikkat-i âlilerini bir noktaya celb ederim. Bu adamın emval ve mevaşisi müsadere olunuyor. Efrad-ı ailesi köyünde veya hanesinde kalıyor. Her şeyi müsadere olunan efrad-ı aileyi böyle bırakmak, onu açlıktan öldürmek demektir. Bunun için bendeniz bir teklifte bulunuyorum. Hiç olmazsa bu ailenin köy halkınca, mahalle halkınca hükümetin nezareti altında iaşesini temin etmek lazımdır ve bir takrir ile tadilini teklif ettim.

MAHMUD CELAL BEY (Saruhan) - Görüyoruz ki efendiler bu maddenin leh ve aleyhinde söylenilen sözler Meclis'in üzerinde derin tesirler bırakıyor ve hakikaten Meclisimizin kemal-i ehemmiyetle dinleyeceği ve kemal-i ehemmiyetle beyan-ı mütalaa edeceği en ehemmiyetli bir meseledir. Çünkü her maddenin sebeb-i vaz'ındaki hikmet vekayile ölçülür. Biz bu gün öyle azim, hatta öyle mühlik diyeceğim bir vaka karşısında bulunuyoruz ki onun ref ve izalesi ve onun bütün millet-i İslâmiye üzerinden kaldırılması için her şeyi yapmak mecburiyetindeyiz. Milletimiz hiç şüphe yok ki efendiler, şimdiye kadar kendisine tevdi edilen vazaifi hakkıyla, büyük fedakârlıkla ifa etmiştir ve zaten memleketin tarihini yokladığımız zaman da daima orada fedakârlık, şehamet ve şan kaydolunmuştur. Biz tesisat itibarıyla itiraf etmeliyiz ki, o kadar muntazam millet ve hükümet değiliz. Fakat tahlil olunduğu zaman görürüz ki, şimdiye kadar yaşadık, mazur görünüz payidar olduk. Bunun sebebi ve hikmeti milletin fedakârlığında, uluvv-i cenabında, milletin kahramanlığındadır. Buna şüphe yok, bir avuç kahraman milletimiz bütün dünya ile çarpışmış ve bu gün dahi istiklâl için, namusunun müdafaası için kendisinde aynı kuvveti, aynı kudreti, aynı azim ve celâdeti görmekte bulunmuştur. Çalışacak şüphe yok efendiler. Fakat aynı zamanda itirafa mecbur olduğumuz bir vaka vardır ki maalesef bir kısım efradımız kaçıyor. Bu gayr-ı kabili inkârdır. Bu yalnız bizim milletimizde vâki olmuyor. Bütün milletlerin efradı da aynı suretle kaçıyor ve belki istatistik yapıldığı zaman göreceğiz ki en az kaçan bizim milletimizdir.

Nitekim en çok kahramanlığı yaptığı gibi: Bu vakayi karşısında düşünmek, en makul tedabir ittihaz etmek lazımdır. İşte bu kanun bu gün onun için teklif olunmuştur ve bunu sükûnetle, selâmet-i fikirle dinlemek ve ona göre karar vermek iktiza eder. Bendeniz efendiler; bu birinci maddeyi, idam cezası arasına konulmuş bir merhale olmak itibarıyla fevkalade lazım ve hatta elzem görüyorum. Şimdiye kadar pek çok kan döktük, idam etmek istedik, fakat sorarım, Harb-i Umumide birçok firariler vardı, kaçını idam edebildik? Çünkü yapamazdık. Müsaade buyurunuz. Dünyada ferdiyet itibarıyla insanın en aziz bir şeyi varsa o da canıdır. Biz bir merhale koymadan, doğrudan doğruya idam cezasına gidersek elbette o adam kaçmak için her şeyi yapacak ve son gayretini kullanacaktır ve buna şüphe yok. Doğrudan doğruya idama varmak demek, bütün milleti firari yapmak, bütün milleti tedhiş etmek demektir. Onun için araya bir merhale koymak lazımdır. Çünkü bir adam vazife-i vataniyesinden istinkâf ederken kendisinde hâsıl olacak yeis üzerine yine vazife-i vataniyesine şitab ve bunu ifa edebilsin. İşte birinci maddenin sebeb-i vaz'ı budur efendiler. Eğer şiddetli ise tadil edelim. Bendeniz kendi başımdan geçmiş, gözümün önünde vâki olmuş bir hâdiseyi, Meclis'in affına mağruren kanunsuz olarak yaptığım bir hareketimi burada arz edeceğim. Akhisar Cephesi'nde efendiler, düşmanın hücum etmek üzere tertibat aldığını haber aldık ve biz de mukabil tertibat yapıyorduk. Benim karargâhımda, benimle beraber kanını dökmek için ahd ve misak etmiş bir kaç kahraman bana geldiler, dediler ki: Efendi vaziyette pek çok tebeddül var. Bir fevkaladelik görüyoruz ve anlıyoruz ki düşman tecavüz edecek. Vakıa kan borcu, memleket müdafaası herkese ait bir borçtur. Fakat benim köyümden Ahmed oğlu Mehmed ile aynı hiss-i vatanperveri ile buraya geldik ve bizimle beraber senin huzurunda ahd u misak etti. Onu getirin. Bir kurşun atmadan kendi evinde karısıyla beraber oturuyor. Ya onu getiriniz benimle beraber kurşun atsın. Yahut bizi de bırakın gidelim. Soruyorum efendiler, o cephenin mesuliyetini almış bir kumandansınız, o esnada ne yapacaksınız?

MUSTAFA BEY (Tokad) - Jandarmaya...

MAHMUD CELAL BEY (Devamla) - Jandarmaya tevdi edecek olursak belki bir hafta geçer. Düşman belki iki saat sonra tecavüz edecektir. Bunun üzerine arkadaş! Git o adamın evine, kendisini gör ve bulursan söyle, vaziyeti anlat, icabet etmezse kendisi gizlenmiş ise emvalini ve eşyasını alm ve buraya getirin, onlar size hibe edilmiştir. Gittiler, bilmiyorum kaç tane öküzünü, kaç tane koyununu getirdiler ve Efendim getirdik dediler. Dedim tekrar haber gönderiniz kendisine, üç güne kadar gelmezse sığırları kesilecek, sığırlar gidecek ve cephedeki efrada ziyafet verilecek, ta ki vazife-i vataniyesini ifa etmeyen bir namussuz böyle ceza görsün ve bu suretle arkadaşları arasında teşhir edilmiş olsun. Haberimiz gittikten beş saat sonra geldi. Ayağımıza kapandı ve hüngür hüngür ağladı ve elân o manzara gözümün önündedir. Ben o kadar adi miyim ki vazife-i vataniyeden kaçıyorum. Yalnız rica ediyorum; köydeki haysiyetim, şerefim iade edilsin, bu hayvanları iade ediniz. Der-akab hayvanlar iade edildi ve sonuna kadar o adam orada sebat etti ve kahramanlık gösterdi. İşte efendiler bu firari ve bakaya efradın emval ve arazisinin müsaderesindeki maksad budur.

REİS - Efendim söz söyleyecek daha altı zat var. (Müzakere kâfi sesleri) İki tane de müzakerenin kifayetine dair takrir var. Kifayet takrirlerini reye vaz edeyim. Kâfi değilse müzakere devam edecek. Efendim müzakereyi kâfi görenler...

DR. TEVFİK RÜŞDİ BEY - Herkes söyleyecek...

REİS - O hâlde müzakere devam edecek.

SÜLEYMAN SIRRI BEY (Yozgad) - Encümenin teklif ettiği maddenin son aldığı şekilde ailesinin teb'idinden sarf-ı nazar ediliyor. Yalnız hane, emval, arazi, mevaşi ve sairesi müsadere ediliyor. Mademki aile tehcirinden sarf-ı nazar olunuyor. Şu hâlde mevaşi falan müsadere olununca aile ne ile geçinecek? Bunu da düşünmeliyiz. Sonra ekser firariler var ki görüyoruz; gündüzleri yolda, dağda şekavet yapıyor, geceleri ailesi nezdinde yatıyor. Ailesi bunu bildiği hâlde sükût ediyor. Bununla beraber ailesinin, teb'idinden de bütün bütün vazgeçmek doğru değildir. Buna binaen şöyle bir madde ilavesini teklif ediyorum. Kabulünde tabii heyet-i muhtereme muhtardır.

Suret

"Firari ve bakaya efrat hükümetçe tayin ve ilân olunan müddet zarfında dehalete mecburdur. Bu müddet zarfında dehalet etmeyip de kırk sekiz saat zarfında teslim-i nefs etmesi kendisine ve ailesine suret-i resmiye ve mahsusada tebliğ olunup da icabet etmeyen firari ve bakaya efradı düşman karşısında firar etmiş nazarıyla bakılarak idam olunur ve devam-ı firarını temin eden aile teb'id ve eşyası kâmilen müsadere ve ihrak olunur." tarzında tadilini teklif ederim.

HÜSEYİN BEY (Elaziz) - Bulursan idam edersin, bulmazsan malını alırsın, ya bulamazsan ne yaparsın?

DURAK BEY (Erzurum) - Efendiler, biz bu kanunu ne için yapıyoruz acaba? Tabii firarın önünü almak için değil mi? Fakat firar etmemesi için hiçbir şey düşünmüyoruz. Firar etmemesi esbabını düşünüyor muyuz? Bunun esbab ve avamilini düşünmek de lazımdır. Biz dün bir telgraf alıyoruz. Silifke'den Erzurum mebusları namına, orada külliyede bulunan muhacirler şu suretle yazıyor: Telgraf buradadır; isterseniz veririz, okurlar. Diyorlar ki:

HACI ŞÜKRİ BEY (Diyarbekir) - Maddeye dair söyleyin.

DURAK BEY (Devamla) - Maddeye dair söylüyorum. Rica ederim bendeniz asabiyim. Benim sözümü kesmeyiniz. Karşınızdaki adam cepheden korkan bir şey değildir. Ununu elemiş eleğini duvara asmıştır. Hiçbir şeyden korkmam. Yalnız Allah'tan korkarım.

REİS - Maddeye dair söyleyin.

DURAK BEY (Erzurum) - Siz de istibdad etmeyiniz.

REİS - Sözünüzü geri alınız.

DURAK BEY (Devamla) - Başka söz söylemeyeceğim. Buralara kadar geldik, aç susuz sefil, perişan... (Gürültüler) Nizamname ahkâmı dâhilinde ifa-yı vazife ediyorum. Bırakmıyorsunuz söyleyeyim.

REİS - Sözünüzü geri alınız.

DURAK BEY (Devamla) - Geri aldım. (Handeler) Efendiler, diyorlar ki; biz Erzurum'dan, Bitlis'ten muhacir olduk, buralara kadar geldik. Aç susuz hükümet bizi askere alıyor. Allah aşkına, çoluk çocuğumuz ne yapacak? Perişan; yatacak, yiyecek, içecek yemeğimiz yok. Çukurlarda, oyuklarda yatıyoruz. Bize hükümet bakmıyor, yer vermiyor, yurt vermiyor, memleketimize de göndermiyor. Şimdi de bizi askere alıyor. Çoluk çocuğumuz ne yapacak, ne olacak? Bunun esbabını anlayalım da ondan sonra kanun yapalım. Bu suretle Silifke'den kalkar Erzurum'a nakil olurlar. Bu suretle kurtulurlar. (Alkışlar handeler) Öyle değil mi? Ev verme, yatak verme, yorgan verme, sonra askere gönder, alt tarafı ne olacak? Bunun esbabını anlayalım. Biraz sonra bu kanunu

yapalım. Türk'ün kahramanlığı tarihlerde altın kalemle yazılmıştır. Ailelerine vesairelerine bakmak lazımdır. Ailesi efradından muhtac-ı muavenet olanlara ne gibi muamele lazımsa bu hususta kanun yapalım. Bunlara da muavenet edelim. Askerlerimiz kaçmaz, Türk askeri harpten kaçmaz. Kaçmak Türk'ün tarihinde hiçbir vakit görülmemiştir.

Aile başına kırk para, iki kuruş gibi bir para veriyorduk, bununla idare etmek mümkün mü? Fakat ne çare ki biz askerlerimize tamamıyla bakamıyoruz. Aç bırakıyoruz, sefil bırakıyoruz onlar da kaçıyorlar. Mesela beş senelik harp esnasında, ta bilmem ne vakte kadar aile başına kırk para, iki kuruş veriyorduk. Bununla idare imkânı var mıydı? Bunun için böyle halkı tecziye edecek kanunları yapacağımız yerde, halkı ısındıracak bir şeyi yapalım ki halk gelsin. Yoksa askerlerimiz ne vakit kaçıyor? Her vakit giderler ve seve seve giderler, şimdiye kadar gittikleri gibi... Bu cihetin nazar-ı dikkate alınmasını rica ederim.

Sonra bu madde de "hükümetçe tayin ve ilan" deniliyor. Efendiler, bizim bu ilan meselesi de pek yanlıştır. Göreceksiniz (Handeler) isterseniz gülünüz, isterseniz darılınız. Burada bir kanun müzakere ediyoruz. Ne müzakere ediyoruz? Bunun içinde bir şey unutuyoruz. Nerede kaldı ki bu kadar uzak yerlerimize posta yok, bir şey yok. Dün değil, evvelki gün Maliye Vekili Bey'in itiraf buyurdukları gibi, daha henüz Bitlis'ten, Van'dan malûmat alamadık. Onun için hiçbir şey yapamıyoruz, oralarını meçhul üzerine yürütüyoruz. Vasıtalarımız böyle iken, biz hükümetin tayin ettiği müddetçe nasıl diyebiliriz? Bu adamlar nereden işitecekler? Bu ilan meselesine bir cümle ilave etmek lazım gelir: Her kasaba ve karyede hükümetin ilanı talik edildiği günden itibaren (Gürültüler) başka türlü olamaz. Halk bunu duyamaz. Böyle bir kayıt ilave edilmesi lazım ki halk bunu anlayabilsin. Efendim böyle bir kanun kabul etmek mecburiyetinde kalıyoruz. Fakat maddeyi haliyle kabul etmiyorum. Bendenizce buraya bir cümle ilave etmek lazım gelir. (Bakaya) deniliyor. Bendeniz zannediyorum ki, firari ile bakaya arasında fark olmalıdır, firariye yapılan ceza bakayaya da yapılırsa doğru olmaz. Firari başkadır, bakaya başkadır.

ŞÜKRİ BEY (Karahisarısahib) - Birisi gitmiş, diğeri gitmemiş.

DURAK BEY (Devamla) - Firari ile bakaya arasında büyük bir fark vardır, esbab vardır sonra efendim.

OPERATÖR EMİN BEY (Bursa) - Son söz.

DURAK BEY (Devamla) - Son sözümü de söyleyeceğim. Sonra efendim bu hane, mevaşi, akar, emlak müsaderesi meselesini bendeniz bi-lüzum görüyorum. Çünkü üçüncü maddede bunun kat kat fevkinde cezalar vardır ki bunun da burada lüzumu kadar, bu maddenin bu suretle tashih edilmesini rica ederim.

DR. TEVFİK RÜŞDİ BEY (Muğla) - Bizim söz ne oldu Reis Bey? Söz istiyorum.

İSMET BEY (Çorum) - Reis Bey! Ben söyleyeceğim. Efendim rüfeka-yı muhteremeden pek çok zevat birinci maddedeki ahkâm hakkında hakikaten korkunç şeylerden, neticelerden bahsettiler. Bir kısmı kavanin-i mevzuaya, bir kısmı kavaid-i umumiyeye mugayiretinden, mevzuat-ı esasiyeye mugayiretten bahsettiler. Rüfeka-yı muhteremeyi, zannederim biraz vehme düşürdüler. Bunun sebebi de kanunun serlevhasıdır. Buna layiha-i kanuniye deyince herkes bunun hükmünün daimü'l-ceryan olacağını zanneder. Bazen hâkim rücu eder; bakar, tedkik eder katiyen olamaz der. Zannediyorum ki bu layiha-i kanuniye kanun değildir. Bu fevkalade bir zamanın fevkalade bir ihtiyacı, azami zararlardan milleti kurtaran mukarrerat-ı mevkutedir. (Bravo sesleri) Bendeniz bunu umumi, hukuki kavaid nokta-i nazarından tedkik etmeyi muvafık bulmuyorum.

Bugünkü azami zararları ve bugünkü mühlik vaziyeti göz önüne alarak asgari zararlarla bu işin içinden çıkmak meselelerini tedkik ve tahlil edelim. Müsaade buyurunuz. Onun için maddeyi tahlil edelim. Maddenin tatbikat itibarıyla olan zararlarıyla maddenin iras edeceği zararları göz önüne getirelim. O vakit göreceğiz ki bu kanun bize katiyen lazımdır. Zaten bu mukarrerat şeklinde yazılan mevaddaki cezalar geçen harp senelerinde, harp mıntıkalarında kolordu kumandanlarının salahiyeti dâhilinde bulunduğundan bunlar tatbik edilmiş ve tatbik esnasında hakikaten matlub olan tesirler husule gelmemiş. Fakat bu tesirlerin husule gelmemesinin sebebi yalnız bir şeydir. Böyle fevkalade mukarreratı tatbik edecek hâkimlerin şerait-i fevkaladeyi haiz olmamalarıdır. Matlub olan tesiri husule getirmek için tatbik etmelidir. Yani bir köyde, bir kasabada bunu tatbik etmeli ve tatbikat neticesinde bu köy mütevekkil olmalıdır. Yoksa eğer böyle şerait-i maneviye altında fevkalade kararlar tatbik edilmez de, ale'l-ade mahkemeler gibi, delaile ve vesaika istinad etmeyen, yani bunun şunun şehadetiyle yapılacak olursa kadir ve kıymeti kalmaz. Fakat maddeleri tedkik ettikçe buna kani olacağız. Demin encümen ufak bir mülahaza karşısında ailelerin teb'idinden sarf-ı nazar ettiğini söyledi. Hâlbuki bu daha muzırrdır. Bendeniz size anlatayım. Halkın ailesi teb'id edilmez, emlakı, akarı müsadere edilirse, zaten bu madde firariyi derdest etmek kudretinden mahrum olduğumuzdan dolayıdır. Diğer üçüncü maddelerdeki merhalelere lüzum görülmüş; fasıl edilmiş. Çünkü bir firariyi elde ettikten sonra elbette onu idam edeceğiz. İtiraf edelim firari dağlardadır, dağlarda bulunan firarinin emvalini, eşyasını hanesini müsadere etmişiz. O ertesi gün inecek, sükûnetle çalışan halkın emvalini alacak, nukudunu gasp edecek; ailesini orada bırakacak değil, köyden köye götürecek ve bu suretle hükümetin takibinden kendisini muhafaza edebileceği yerlere götürecek. Bu daha fenadır. Ailesini teb'id etmek sureti ehven-i şerdir efendiler. Bu ailenin teb'idi meselesi daha o kadar azim bir zarar değildir. Biz bugün harp cepheleri gerisindeki milyonlarca ailelerin düşman ayakları altında sürüne sürüne öldüklerini gördüğümüz zaman bu azami felaket karşısında, bu ehven-i şer'i irtikab ederek milletin hemen kısm-ı mühimmininin daha perişan terk-i diyar etmelerinden daha ehven olduğunu görürsünüz. Sair mesail de aynı tarzı intac eder. Bundan dolayı hükümetin maddesinin tayyı taraftarı değilim. Eğer ailelerin teb'idinden sarf-ı nazar edilir ve emval ve mevaşisinin müsaderesiyle iktifa edilecek olursa katiyen bundan mütenebbih olmaz. Çünkü onlar hükümetin bunlar üzerinde icra-yı tesir yapamadığı muhitlerde mutlaka kendisini idare edecek mal gasb edecek, namuskârane çalışan köylüyü de ızrar edecek, köylüyü daha berbat hale koyacak ve ailesini istediği gibi iaşe eyleyecektir. Siz bundan korkmayınız. Siz bu maddeyi aynen tatbik etmediğiniz surette... Bu madde bu kanunun ruhudur, ilk kademesi bu olmazsa diğer maddelerde adalet yapmak mümkün olmaz. Yalnız bu kanun tatbik edilirken en ziyade nazar-ı dikkate alınacak şey hâkim meselesidir. Kanun diyorum ki, bence karardır. Nazar-ı dikkate alınacak şey hâkim kararlarıdır. Bu kanun bazı şerait-i maneviye altında tatbik edilmelidir. Bu kanunu kabul ettiğimiz zaman Heyet-i Vekile ve hâkimlerden istirham ederim; bunun yalnız kabiliyet-i tatbikiyesini nazar-ı dikkate alsınlar. Bu, daimü'l-icra kanun değildir. Bu şerait dâhilinde tatbik edebilecek iyi hâkim bulursak mutlaka azami zararlardan kurtulacağız ve az zararla işin içinden çıkmış olacağız.

REİS - Umumi müzakerenin kifayeti kabul olunuyor mu? Kabul olundu. Tadil takrirleri pek çoktur.

On dakika teneffüs.

İkinci Celse
Açılma Saati: 4.30 Ba'de'z-zeval
REİS: Reis-i sâni Vekili Hasan Fehmi Beyefendi
KÂTİP: Muhyiddin Baha Bey (Bursa)

REİS - Efendiler, celse küşad edildi. Takrirler hakkında biraz malûmat vereceğim, ondan sonra okuyalım. Birinci maddenin tayyı ile yeniden bir madde teklifine dair bir takrir var. Birinci madde makamına kaim olmak üzere diğer bir teklif de birinci madde ile ikinci maddenin tevhidi hakkındadır. Beş takrir de emval ve eşyasının müsaderesiyle ailesinin hükümetçe infakına dairdir. Bu beş takririn aşağı yukarı ruhu budur. Diğer bir takrir, encümenin kabulü vechle maddenin kabulü. Üç takrir de firara medhaldar olan ailesinin teb'idi hakkındaki cezanın tayyını teklif ediyor ki encümen onu çıkarmıştı. Hane kaydının tayyı ile emlak ve eşyasının müsaderesi teklifinin kabulü şeklinde veriliyor. Üç takrir de birinci maddenin tayyını teklif ediyor. İki takrir de emval ve eşyasının haczi devresinden sonra emvalinin iadesine dair bir kayıt ilavesini teklif ediyor. Tadil tekliflerini sıra ile okuyoruz. Nazar-ı dikkate aldıklarımızı encümene veririz.

EMİN BEY (Erzincan) - Reis Bey evvela tayy tekliflerini okuyunuz.

REİS - Tadil tekliflerini nazar-ı mütalaaya almazsanız madde tabiatıyla reye konur ve kabul edilmediği takdirde encümene verilir.

(Kâtip Refik Şevket Bey'in takririni okur)

Riyaset-i Celileye

Birinci maddenin ber-vech-i âti şekilde tadilini teklif ederim.

(MADDE 1 - Hükümetçe tayin olunan müddet zarfında dehalet etmeyen firari ve bakaya mensubin-i askeriyenin hane, akar ve arazi ve eşya gibi bi'l-umum emval-i menkule ve gayr-ı menkulesi haczedilerek men lehü'n-nafakaları işbu mahcuz emval ve emlakın idaresine memur edilecek mahalle ve karye heyet-i ihtiyariyeleri tarafından infak ve takdir edilen nafakadan fazlası Hazineye irad kaydolunur)

Saruhan
Refik
Şevket

REFİK ŞEVKET BEY (Saruhan) - Ufak bir izahat vereceğim. Maddede efrat denmiştir. Hâlbuki efrat tabiri nefere mahsustur. Binaenaleyh orada mensubîn-i askeriye kaydı nefer, küçük zabitan ve hatta zabıtana şamil olabilir.

Sonra müsadere şerefi hükümetle mütenasip değildir. Esasen bütün mütemeddin milletlerde memnudur. En muvafıkı "haciz" kaydıdır. Sonra efendim bir nokta daha var. Bu maddede haczin veya müsaderenin ne gibi şeylerde ve kimler hakkında olabileceğidir. Tasrihat olsa zannederim daha ziyade emniyet-bahş olur. Bendeniz bu gibi nukatla beraber bu gibi hususâtın encümence tedkik edilmek üzere tasrihinin nazar-ı itibara alınmasını teklif ederim.

MUSTAFA SABRİ EFENDİ (Siird) - Bir semere hâsıl olmaz.

REİS - Encümence bir mütalaa var mı bu hususta?

MUSTAFA NECATİ BEY (Saruhan) - Encümende bu maddeyi tertip edelim.

REİS - Nazar-ı mütalaaya alınırsa gider. Bir de encümenin istemesi vardır.

DR. TEVFİK RÜŞDİ BEY (Menteşe) - Madde diğer takrirlerle beraber encümene gitsin.

REİS - Nazar-ı mütalaaya alınmadan gönderirsek mesele karışık olur, madde encümene gitmiştir. Fakat bu takrirler hakkında ekseriyetin mütalaatı taayyün etsin. Nazar-ı itibara almanı alır, alınmayanı atarız.

ALİ SURURİ EFENDİ (Karahisarısahib) - Encümene hepsi gönderilemez, yekdiğerine mübayin takrirler var.

REFİK ŞEVKET BEY (Saruhan) - Yalnız tayy hakkındaki teklifler encümenin tadilatından sonra olsun.

KÂTİP - İzmit Mebusu Bey'in takriri.

HAMDİ NAMIK BEY (İzmit) - Efendim takririmi geri alıyorum.

KÂTİP - O da geri alındı.

Birinci maddenin ber-vech-i âti tadilini teklif ederim.

MADDE 1 - Hükümetçe ilan mahallat ve kuraya tebliğ olunduğu tarihten bi'l-itibar yedi gün zarfında dehalet etmeyen firari ve bakaya efradının emlak, akar ve emval ve mevaşisinden hemen iki yüz elli liralık miktarı bi'l-füruht Mal Sandıklarınca irad kaydolunur. Firar-i merkum yine üç gün zarfında icabet etmediği takdirde mütebaki emvali müsadere olunur.

Isparta Mebusu
Hacı Tahir

REİS - Nazar-ı mütalaaya alanlar el kaldırsın... Nazar-ı mütalaaya alınmadı.

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Müzakerenin kifayetiyle:

Birinci maddenin ber-vech-i âti tadilini teklif eylerim.

MADDE 1 - Hükümetçe tayin olunan müddet zarfında dehalet etmeyen firari ve bakaya efradının emlak, akar ve emval ve mevaşisi müsadere olunur ve firarinin ailesinin iaşesi hükümetin taht-ı nezaretinde köy veya mahalle halkınca temin olunur.

Erzincan Mebusu
Mehmed Emin

REİS - Nazar-ı mütalaaya alanlar lütfen el kaldırsın... (Ret sesleri) Nazar-ı mütalaaya alınmadı.

REİS - Beş teklif var.

DR. TEVFİK RÜŞDİ BEY (Menteşe) - Bizim teklif ne oldu?

REİS - Duruyor. Bunların beşi de aşağı yukarı bir mahiyettedir.

Riyaset-i Celileye

Birinci maddeye fıkra-i âtiyenin ilavesini teklif ederim.

Süknasına mahsus hanesinden maada emval-i menkule ve gayr-ı menkulesi müsadere ve Sulh Mahkemelerince bi'l-müzayede bey' ve füruht olunarak esmanı Mal Sandıklarına teslim kılınır.

Siird
Mustafa Sabri

REİS - Nazar-ı mütalaaya alanlar el kaldırsın... Nazar-ı mütalaaya alınmadı.

Riyaset-i Celileye

Hükümetçe tayin ve ilan olunan müddet zarfında dehalet etmeyen firari (Hizmeti şakka-i askeriyede istihdam ve ailesinin mesken ve muannit-i şer'iyesinden maada emlak ve emvali müsadere olunur.) şeklinde birinci maddenin tadilini teklif ederim.

Niğde
Hilmi

REİS - Nazar-ı mütalaaya alanlar el kaldırsın… (Ret sesleri) Alınmadı efendim.

Riyaset-i Celileye

Firariler hakkındaki layiha-i kanuniyenin ber-vech-i âti tadilini teklif eylerim.

Hükümetçe tayin ve ilan olunan müddet zarfında dehalet etmeyen firari ve bakaya efradının akar ve emval ve mevaşisi müsadere olunur. 10 Eylül 1336

Bolu Mebusu
Dr. Fuad

REİS - Nazar-ı mütalaaya alanlar el kaldırsın... Nazar-ı mütalaaya alınmadı.

Büyük Millet Meclisi Riyasetine

Birinci maddenin hane kelimesi tayyedildikten sonra ber-vech-i zîr tadilini teklif ederim.

Emlak, akar ve emval ve mevaşisi müsadere ve bu tarihten itibaren bir hafta zarfında dehalet edenler af ve etmeyenler derdest edildiklerinde idam ve idam edildikleri takdirde evvelce müsadere edilmiş bi'l-cümle emvali veresesine iade olunurlar.

Bolu
Tunalı Hilmi

REİS - Nazar-ı mütalaaya alanlar el kaldırsın... Nazar-ı mütalaaya alındı, encümene gidecek.

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Firariler hakkındaki birinci maddede encümence, ailesi efradının teb'id edilmesi fıkra-i ahiresinin tayyı kabul edilmiş ise de hanesinin ve emlakının, akarının, emval ve mevaşisinin müsaderesini tecviz ile teb'id olunmayacak ailesinin bi'l-cümle medar-ı taayyüşünü ve meskenini müsadere ile mahkûmu sefaletle acınacak bir hâlde bırakılmış olacağından yalnız "Emval ve eşyası müsadere olunur" şeklinde tadil ile hane, emlak ve akar lafızlarının tayyını teklif eylerim.

Yozgad
Mehmed Hulusi

REİS - Nazar-ı mütalaaya alanlar el kaldırsın... Nazar-ı mütalaaya alınmadı.

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Firariler hakkındaki layiha-i kanuniyenin birinci maddesinin ber-vech-i âti tadilini teklif eylerim.

MADDE 1 - Hükümetçe tayin ve ilan olunan müddet zarfında dehalet etmeyen firari ve bakaya efradı ile mensubin-i askeriyenin kendilerinin ikamet ettikleri hanelerinden maada emlak, akar ve emvali müsadere ve birlikte ikamet eden ailesi efradı, firarinin firar ve ihfasında medhali tahakkuk ettiği takdirde teb'id olunur ve emvalinin müsaderesinden itibaren on gün zarfında teslim olanların emvali iade olunur.

Menteşe Mebusu
Dr. Tevfik Rüşdi

DR. TEVFİK RÜŞDİ BEY (Menteşe) - Bunun sebebini söyleyeyim. Fiil-i firarda medhali olduğu takdirde teb'id olunur demezsek üçüncü madde mucibince ilam olunması lazım geliyor. Hâlbuki bir insanın anası, babası, çocuğu ve zevcesi kendi oğlu veya babası ve zevci ne kadar cürümkâr olursa olsun daima saklar. Binaenaleyh her milletin kanununda bu kadar yakın akrabaya bu gibi hususlarda yapılan cezalar daha hafiftir, idam çok ağırdır. Fakat hiç ceza vermezsek firarı teshil etmiş oluruz. Herkes gider babasının veya zevcesinin evinde oturur. Hâlbuki böyle buhranlı dakikalarımızda firarı istemeyerek teshil etmek de adeta cinayettir.

DURAK BEY (Erzurum) - Üçüncü madde daha kabul olunmadı.

REİS - Yalnız takrir sahibi ile mazbata muharririnin hakk-ı kelamı vardır. Encümen bunu istiyor.

MADDE 1 - Hükümetçe tayin ve ilan olunan müddet zarfında dehalet etmeyen firari ve bakaya efradının (Kendisine mahsus emlak, akar ve emval ve mevaşisi müsadere olunur ve ailesinden firarda medhaldar olan varsa teb'id olunur.) suretinde kabulünü teklif ederim.

Kangırı
Tevfik

HACI TEVFİK EFENDİ (Kangırı) - Evvelki takrir nazar-ı mütalaaya alınınca buna lüzum kalmadı.

REİS - Evet efendim, bu da aynıdır.

Riyaset-i Celileye

Birinci maddenin tayyı ile ikinci maddenin zîrdeki şekil vechle tadilen birinci madde olarak kabulünü teklif eylerim.

MADDE 1 - Bu ana kadar firar edip hükümetçe tayin olunacak müddet zarfında dehalet etmeyenlerle bundan sonra firar edenlerin emval ve eşyası hükümetçe haciz olunur. Ba'de'l-hacz dehaleti hâlinde eşyası ailesine verilir. İkinci defa firar edenler idam olunur ve hükm-i kanun icra oluncaya değin emval ve eşyası mahcuz olarak kalıp ailesi infak olunur. Hükm-i kanunun icrasından sonra emvali kendisine ve ailesine iade olunur.

Kırşehir Mebusu
Müfid

REİS - Bolu Mebusu Şükri Bey'in takriri bu da aynı mahiyettedir. Nazar-ı itibara alınmış demektir. Efendim serlevhasındaki birinci maddenin fıkrasını görmeden bunu reye vaz ettim. Nazar-ı mütalaaya alınmış takrirler vardır, encümendedir. Onlar geldikten sonra bunlar mevzu-ı bahs olabilir. Tayy hakkındaki teklifleri şimdi reye vaz edemiyorum. Aynen kabule dair iki takrir vardır, onları da reye vaz edemiyorum. (Gürültüler) Müsaade buyurun. Maddenin encümene verilmesi heyetçe nazar-ı itibara alındıktan sonra, tayy veya kabul hakkındaki takrirleri reye vaz edemem.

TEVFİK EFENDİ (Kangırı) - Müfid Efendi'nin teklifi hem tayy ve hem tadili mutazammmdır. O da encümene gitsin.

DURAK BEY (Erzurum) - Müsaadenizle encümenden bir şey sual edeceğim.

REİS - Bir şey soramazsınız. Umumi müzakere kapanmıştır.

DURAK BEY - Umumi müzakereye ait değil, şimdi encümenden bir şey soracağım.

REİS - Soramazsınız. O suali umumi müzakereye tehir ediniz.

DURAK BEY - Hakk-ı kelâmım yok mu?

REİS - Hakk-ı kelâmınız umumî müzakerededir.

MUSTAFA SABRİ EFENDİ (Siird) - Bir söz söyleyebilir. Nizamname sarihtir.

REİS - Birinci madde encümene gitmiştir. Müzakere de bitmiştir.

DURAK BEY (Erzurum) - Efendim, encümen yeni bir şey kabul ediyor. O babda encümenden bir şey soracağım, günah mıdır?

REİS - İntizam-ı muamele bunu icab ettirir. Rica ederim susunuz. İkinci maddeye geçelim mi? Yoksa birinci maddenin encümenden gelmesine mi talik edelim? (Geçmeyelim sesleri)

Encümenden gelmesini bekleyelim mi demek istiyorsunuz?

HACI ŞÜKRİ BEY (Diyarbekir) - Bir saate kadar getireceğiz.

REİS - Birinci maddenin encümenden gelmesine kadar kanunun tehir-i müzakeresini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Tehir edildi efendim.

MÜZAKERE EDİLEN MEVAD (Devam)

2. *Firariler hakkında kanun layihası ve Müdafaa-i Milliye Encümeni mazbatası.*

REİS -Efendim, firariler hakkındaki kanunun müzakeresine geçiyoruz

VEHBİ EFENDİ (Konya) - Reis Bey, söz istemiştim.

REİS -Hangi mesele hakkında?

VEHBİ EFENDİ (Konya) Firariler Kanunu hakkında söz istemiştim.

REİS - Mazbata muharriri izahat verecek, mazbata muharriri izahatı versin de söz zat-ı âlinizindir.

EMİN BEY (Erzincan) - Efendim, madde okunsun, encümenden geldiği şekliyle okunsun, onun üzerine müzakere edelim.

REİS - Tadilen geldiği şekil okunsun ve yazılsın da onun üzerine müzakere edelim.

Birinci maddenin şekl-i muaddeli - Hükümetçe tayin ve ilân olunan müddet zarfında dehalet etmeyen firari ve bakaya efrat ve mensubin-i askeriye hakkında ber-vech-i âti muamele olunur:

a) Bu kabil firarilerin mesken-i şer'isi müstesna olmak üzere, menkul ve gayr-ı menkul emval ve emlakı, İstiklal Mahkemelerinin kararı üzerine haczolunur.

b) Mahcuz emval ve emlakın ve firarinin nafakası üzerine vacib olanların idare ve infakı köy ve mahalle heyet-i ihtiyariyelerine tevdi olur.

c) Haciz tarihinden on beş gün sonra en yakın kıta-i askeriyeye veya hükümete dehalet etmeyen bi'l-cümle firarilerin, işbu emval ve emlak-ı mahcuzesinin nısfı İcra Dairelerince satılarak Hazineye irad kaydolunur ve nısf-ı diğeri firari hükmen vefat etmiş addolunarak veresesi beyninde bi-hasbe'l-verase taksim olunur

d) On beş gün zarfında dehalet edenlerin emval ve emlak-ı mahcuzesinin fekki hizmet-i vataniyesinin ikmaline mütevakkıftır.

KÂTİP HAYDAR BEY - İkinci madde ber-vech-i âti tadil edilmiştir.

MADDE 2 - Şekl-i muaddel; gönüllü ve muvazzaf efrat ve bi'l-umum mensubin-i askeriyeden firar edenler idam olunurlar ve der-akab derdest edilemeyenler hakkında birinci madde mucibince muamele olunur.

MUSTAFA NECATİ BEY (Saruhan) - Efendim, iki gündür müzakeresi devam eden bu kanunun bugünkü vaz ettiğimiz şekilde tadili Heyet-i Umumiyenin kanaat-i umumiyesine muvafık olmakla, kabulü tabiidir. Malum-ı âliniz bu kanunun esbab-ı vaz'ı cephelerimizdeki vaziyetimizdir. Binaenaleyh firari ve bakayanın önüne geçmek ve cephelerdeki vaziyeti ıslah için böyle bir kanun vaz'ına lüzum ve zaruret vardır. Bu lüzum ve zarureti gören Müdafaa-i Milliye Vekâleti böyle bir kanun tanzim ederek göndermişti. O kanun layihasıyla bugünkü vaz ettiğimiz

madde arasındaki fark, şiddet arasındaki farktır. Bu gibi kanunların vaz'ındaki maksad-ı esasi, bir tesir-i ani yaparak derhal kaçan ve saklanan efradı toplamaktır. Hatırlarsınız, ilk seferberlik Harb-i Umumide yapılmıştı. Bir hukukçu olduğum hâlde duvara yapıştırılan seferberlik ilânını görünce titremiştim. Çünkü üç gün zarfında beş günlük erzakıyla kıtalarına iltihak etmeyenler idam olunacak diyordu. Hukukçu zihnime sığmadığı hâlde bile bir Ahz-ı Asker Kalemine müracaat ettim. Orada üç gün beklemeye mecbur kaldım. Çabuk doldurayım ve müddet kaçmasın diye. Binaenaleyh bu gibi kanunların yapacakları tesirler, ani yapacakları tesirlerdir. Bu tesirle kaçan ve saklanan efrat toplanır. Arkadaşlarımdan bazıları kanunu mevzu-ı bahs ettikleri zaman mütalaalarında demişlerdi ki cephelerden efrat ne için firar ediyor? Ve esbab-ı firarı da birçok avamile isnad etmişlerdi. Efendiler, İzmir Cephesi ilk defa teşekkül ettiği zaman düşmanın savleti ve fecayi üzerine kalplerinden kopan hiss-i vatanperveriye tebaan toplanan efrattan mürekkepti. Bu efradın inzibatı temin edilmiş, muntazam bir idare altına alınmış, kaçanlar kıtalarına tekrar iltihak ettirilmiş ve bu suretle inzibatın tesiriyle efrat hakikaten düşmanın kuvvetli kütleleri karşısında Aydın'a girerek düşmanı püskürtmüşlerdi. İzmir Cephesinde vuku bulan bu tesir, yavaş yavaş zamanın tesiriyle yıkılmıştır ki, bu tesir de Ferid Paşa Hükümetinin Yunan Hükümetiyle ittifakıdır. Eğer Ferid Paşa'nın Yunan kuvvetleriyle ittifakı olmasaydı ve onun zalim ve hunhar propagandası asker arasına girmese idi bugünkü cephelerimizin vaziyeti, Ayntab Cephesinin vaziyeti olacaktı ve bu tesirat Ayntab Cephesine de gitmiş olsaydı oradaki cephenin vaziyetini görür idik. Yani İzmir Cephesinde çalışan arkadaşlarımızı zannetmişler ki diğer cephelerde çalışanlardan daha dûn bir seviye-i ahlâkiyededir. Hayır, fakat düşman tarafından gelen propaganda ile İstanbul'dan kopan propaganda onların ruhuna girmiş ve onların maneviyatını sarsmıştır. Maneviyatı sarsılan bir asker için gelenleri idam etmekten bile kaçınmışlardır. Çünkü elimizde onları idam edecek bir kanun yoktu. Binaenaleyh cephelerdeki en büyük tesir, ikaz kuvvetinin azalması ve Ferid Paşa Hükümetinin tesir-i melanetkâranesidir. Onun için bu tesir-i melanetkâranenin önüne geçmek ve asker arasındaki inzibatı temin etmek için kavanîn vaz'ına zaruret vardır. Kanuni ve esaslı bir tarzda yürümek için bu kanunla biz şuna kani olun ki, yalnız efradı düşünmedik. Cephelerinde efradı tutmayan, onların gıdalarına, elbiselerine bakmayan, kaçtığı zaman onları saklayan, onlara vazifelerini ihtar etmeyen zevatı da düşündük. Maksad-ı esasi onlardır. Binaenaleyh, biz bu kanunla efradı kaçırtmıyoruz, efradın sevkinde tekâsül gösteren, efradın gıdasına, ilbasına dikkat etmeyen ve tekâsülü görülenler de bu kanuna idhal edilmiştir. Maksad-ı esasi halkın saadetini temindir. Bu, halkın saadeti için yapılmıştır. Şimdiye kadar köylülerimiz, himayetkâr bir kanun, bir hükümet, bir kuvvet görmemişlerdir. İşte bu kanunla onları himaye etmek istedik. Tadilde bu esası gözettik. Görülüyor ki tadil okunduğu zaman firarilerin mesken-i şer'ilerini müstesna tutuyoruz. Ondan sarf-ı nazar, emlak ve emval üzerinde haczi, yalnız İstiklal Mahkemeleri için kabul ediyoruz. Önüne gelen bir karar ile haciz vaz ediyoruz değil. Sonra bunlara yine bir mühlet veriyoruz, diyoruz ki: Emvali haciz olan asker firarisi, on beş gün zarfında müracaat ederse, bunların üzerindeki haciz muamelesi hizmet-i vataniyesini ifaya kadar baki kalacaktır. Kendilerine emlak ve emvali iade olunacaktır diyoruz. Sonra bunların ailesini düşünerek, aileleri karye ve mahalle heyet-i ihtiyariyeleri tarafından beslenecektir, bakılacaktır diyoruz. Binaenaleyh, artık bu madde efradını cami olmak itibarıyla şayan-ı kabul bir şekilde yapılmıştır ve zaten bütün arkadaşlarımızın takrirleri mündericatında da bu suret münderiçtir. Bu muaddel şeklin kabulünü teklif ederim.

VEHBİ EFENDİ (Konya) - Efendim, ceza cürme göre verilir. Cürm de bir mücrimden sadır olur. Binaenaleyh mücrim olmayan bir kimseye ceza vermek ne aklen, ne şer'an, ne mantıken caiz olmaz. Şu hâlde hükümetin teklif etmiş olduğu madde bi'l-külliye reddolunmalıdır. Ben firar

ediyorum, benim ailemin ne kabahati var? (Gürültüler) (O mesele tayyedildi, halloldu sesleri) Müsaade buyurun. Oradan vazgeçtim. (Tadile göre söyleyin sesleri) Emvalinin müsaderesi meselesi bu hükümette bir zaman cari olmuştur. (Müsadere yok sesleri) Haciz var efendiler. Hacizle müsadere birdir. Mallarını almıyor musun? Elinden alıyoruz. Müsadere bu hükümette bir zaman cari olmuş, fakat ne gibi fenalıklar tevlid ettiği cümlenin malûmudur. Bir zamanlardan beri terk edilmiş olan âdat-ı seyyienin tekrarı caiz olamaz. Bununla beraber hükümet aciz ise; doğrudan doğruya acizim desin, değilse; emvale, eşyaya ve saireye taarruz etmesin. İkinci madde doğru, yalnız tekerrür şartıyla cepheye gidip defaatle firar etmiş ise evet idam olunsun. Hükümet; firar etti diyerek şu zamana kadar devlete millete hizmet etmiş ve ömrünün mahsalını çoluğunun çocuğunun nafakasına hasretmiş, bunları alıp hicret ettirmek ve onları sefil etmek, berbat ve muzmahil etmek, su-i-neticeyi mucib olacaktır. Bundan ne fenalıklar tevellüd edecek biliyor musunuz? Efendiler, iyice dikkat etmeli, seferberliğin nısfına kadar herkes seve seve askere gidiyordu. Seferberliğin nısfından bu yana firar âdet oldu. Bu firarın menşeini bulmalı, menşei itaatsizlik değildir. Pekâlâ, millet ita ediyor. O, idaresizliktir, itaatsizlik değildir.

MUSTAFA LÜTFİ BEY (Siverek) - İdaresizlik.

VEHBİ EFENDİ (Devamla) - İdareyi temin etmeli efendiler. Maiyetindeki efradı firar eden zabitana sormalı. Efrat neden firar ediyor? Firar edip gelenleri dinlemeli. Anasına, babasına, ırz ve namusuna sövülüyor. Dünyada olmadık hakarete maruz kalıyor. Herif diyor ki: Ben dinim için, ırz ve namusum için gidiyorum. Mademki ırz ve namusum ayak altında gezecek, asılırım da gitmem diyor. Bunu ıslah etmeli. Yalnız nefere kabahat bulmamalı. Onları idare edecek zabitleri de ıslah etmeli.

HÜSEYİN BEY (Elaziz) - Onlar da dâhildir.

VEHBİ EFENDİ (Devamla) - Onlar ceza görmez. Onların izi kaybolur. Onları himaye edenler var.

MUSTAFA BEY (Tokad) - Zat-ı âliniz talebenize karşı hiç fena söz söylemediniz mi?

VEHBİ EFENDİ (Devamla) - Sonra malının nısfı hükümet namına kaydolunacak. Nısf-ı aharı da ölmüş addedilerek veresesi beyninde taksim olunacak. Bu kadar şer'e muhalif bir mesele olamaz. Böyle bir kanunun bu Meclis'ten çıkması katiyen muvafık değildir. Sonra efendiler firarinin ailesinin elinden malını alıyoruz, ailesini karye ve mahalle heyet-i ihtiyariyesinin eline bırakıyoruz. Düşünün, mahalle heyet-i ihtiyariyelerini... Nerede kaldı mahalle heyet-i ihtiyariyesi firari ailesini infak edecek. Sorarım her birerlerinize, vicdanınıza!.. Bu olur mu? (Olmaz sadaları) Bakmazlar efendiler bakmazlar. Efendiler hulâsa her şeyde bir menşe aranır. Bu firarın menşei çoktur. Bunları düşünmeli, bu kanunları yapmakla bunlar def edilmiş olmaz; olur zannedersek aldanırız. Mazbata Muharriri Efendi; böyle bir kanun zaruridir, cephelerde zarureti fevkalade var diyor. Ben de muterifim. Fakat bu kanun o zarureti def edemez. Esaslı düşünmeli, halkı kendimizden memnun etmeliyiz, iyi idare teşkil etmeli. Bugün herkes askerdir. (Alkışlar) Kimse ırzından emin değil, malından emin değil, canından emin değil, bir köyden bir köye gidemiyor. Sonra onun namusuna tecavüz olunuyor. Orada birçok hakarete duçar oluyor. Bunları izale etmeli. Efendiler bunların çaresine bakmalı, iyi bir idare yapmalı. Böyle kanun yapmakla Meclis iş gördüm zannetmesin. Kanun çok bizde, eğer kanun lazımsa eski kanunlar bile çok bize. Hani o eski kanunlarla amel etsek... Her şeye bir kanun olmaz. Eski kanunlarla amel edelim, fakat iş görelim efendiler. Bunlar iş değildir.

REFİK ŞEVKET BEY (Saruhan) - Efendim bütün milletin ve onların mümessili olan bizlerin ittifak ve itiraf ettiğimiz bir hakikat var: Nazarımızda kıymet-i milliye ve hakikiyesi olmayan ve hatta mevcut milletler içinde numarası sıfırdan aşağı olan bir millete karşı tarih-i mevcudiyeti haiz bizler rezil ve maskara olduk. Rezil ve maskara olmanın ruhumuza verdiği azabın taht-ı tesirinde bir daha rezil ve maskara olmamak vazife ve mecburiyetini hissettik. O vazife ve mecburiyeti hissetmektir ki, bize böyle bir meselenin yani cephelerde firardan inbias eden bu rezalet ve firar maskaralığının kökünden kesilmesi hususunda böyle bir kanun yapmayı icab ettirdi ve heyet-i umumiye böyle bir kanunun lüzumunu kabul ettiğinden dolayı maddelere geçildi. Şimdi vazifemiz, maddelerin kabiliyet-i tatbikiyesi vardır, yoktur şeklinde itirazattan ziyade kabul edilen ve tedavisi icab ettiği tasdik olunan hastalık acaba bu suretle tedavi olunur mu diye her birimizin bir doktor gibi nabza el vurmamız lazımdır. Muhterem Hocamız Vehbi Efendi Hazretleri'nin burada buyurdukları gibi, mevcut ve herkesçe muayyen su-i idareyi teşrih ettiler. Şimdi bir arkadaşımızın dediği gibi, altı yüz seneden beri su-i idare vardır. Fakat hüsn-i idare tesis olunamamıştır. Hüsn-i idareyi tesis edeceğini zannedenler, su-i idareyi tesis etmişlerdir. Acaba su-i idareyi tasavvur etmek bizim üzerimizdeki vazife ve mesuliyetin yükünü tahfif eder mi?

HAMDULLAH SUBHİ BEY (Antalya) - Asker o zaman kaçıyor muydu efendim?

REFİK ŞEVKET BEY (Devamla) - Bendeniz şunu arz edeyim: Üç buçuk sene müşavirliğim zarfında bütün asker firarilerinin esbab-ı firar sevaikini tamamıyla iyi bilirim. Mesele burada efendim. Binaenaleyh, şimdi biz asırların teraküm ettirerek getirdiği fenalıkların neticeleri önünde boğazlaşıp dururken, acaba asri esbabı inhitatın kökünden kal'ine kıyam edecek zamanda mıyız? Rica ederim kendi millî, kendi ahlaki noksanlarımızdan bahsedelim. Herhangimizin bugün ferden cehaletimize kanaatimiz yoktur. Biz bunları imha ederek lazime-i irfanı alabilir miyiz? Nerede kaldı ki, Heyet-i İçtimaiyeye ait bir meseleye, bir gün iki gün, iki saat kâfi gelebilsin. Biz bugün Yunan gibi bir düşman karşısında bulunuyoruz. Biz bugün bu meseleyi halledeceğiz ve bunu kökünden kal' etmek vazifemizdir. Fakat diğerleri bugün değil. Bugün buna kalkarsak mektepler, medreseler hakkında heyet-i umumiye-i milletin ruhunda inkılâp husule getirilecek kadar derin ve esaslı bir teşkilata kıyam etmek vazifemiz olmakta beraber bizler bunlara teşebbüs ederken zannedersem, Yunan kendi hatvelerini geri almakta devam etmeyecek. Onlar bizim bu kürsüdeki laflarımıza bakmazlar. O kendi amal-i milliyesinden, bizi öldürmek isteyen emelinden vazgeçmez. O hâlde hepimiz o çare-i hallin ne olduğunu göstermek ile mükellef olduğumuza nazaran bendeniz kendi aklıma gelen bir hususu arz edeceğim. Zaten mütalaat-ı acizanemi müteaddid arkadaşlara münferiden arz ederek kendilerinden aldığım itimattır ki, huzur-ı heyette tekrar etmeme bendenize cesaret verdi. Dert şudur: Cepheden firar ve cepheye gönderilenlerin vazifeşinaslığı bugünkü felâketin saikidir. Cepheden firar ve cepheden firara sebebiyet verenlerin cezasını vermek keyfiyeti, herhâlde cepheye gönderilenlerin arkada gözü olmamasının temini itibarıyla zannederim ki bugün bulunabilecek tedabir-i âcilenin en mühimidir. Öyle bir kanun yapalım ki cepheden firar edenleri ve cepheden firarı teshil edenleri ve cepheye sevk etmek için gönderilen efradın sevkinde, cem'inde tekâsül ve tesamüh göstermek suretiyle olsun cepheyi zayıflatanları tecziye edelim. Mülkî ve askerî menfi kuvvetleri cezalandıralım. Onlara şimdiye kadar gördükleri yanlış yoldan, hakikat yolunu göstermek vazifesini deruhde edelim. Şimdi malûm-ı âliniz efendim her müspet harekete bir menfi hareket, her menfi harekete bir müspet hareket ile hareket edilerek hadd-i tabiisine geliniyor. Bugün cepheden kaçmak menfi ve amal-i milliye hilâfına bir harekettir. Fakat ona karşı müspet bir kuvvet... Fakat o şartla ki menfi kuvvete faik bir müspet kuvvet şimdiye kadar gördüğümüz ve hepimizin dimağında yerleşmiş bir vasıta ile buna muvaffak olabiliriz ki, bu da ruh-ı beşerde havf ve heyecan uyandırmaktadır. Yani ceza vermek suretidir ki, muvazeneyi

hâsıl eder ve arzu-yı millî dairesinde sevk ve idare olunabilir. Cezayı verecek heyetler, şimdiye kadar bildiğimiz gibi ikidir. Biri Divan-ı Harbler, diğeri mahkemelerdir. Efendiler, mahkemelerin içerisinde yuvarlanan bir arkadaşınız sıfatıyla söylüyorum; mahkemelerin çarhları bozuktur. İçerisinde o kadar ince ve bu zaman için fena usuller vardır ki, aleni surette der-akab idam ve ihlakı lazım gelen bir adam, o usul ile bazen görürsünüz ki teberri eder. Divan-ı Harblere gelince temin ederim ki Divan-ı Harblerin isminden maada mahkemelerden farkı yoktur. Bir işi deruhde ettiler mi artık arkasını aramazlar. Verdikleri ceza işin ehemmiyetiyle mütenasip değildir. Ceza vermek usulünü bilmemek cihetiyle sittin sene bila-sual Divan-ı Harblerde sürüklenenlerin neticesi, günlerce hapishanelerde mevkuf kalmaktan ibarettir. İcraat istiyoruz. Şedid ceza istiyoruz. Fakat bunu verecek ne bir Divan-ı Harbimiz vardır, ne de mahkememiz. Vatan na-perverliği görülen ve bi'l-vesile bütün vatandaşların düşman ayakları altında ezilmesine sebebiyet veren bu adamların cezasını ne Divan-ı Harbler ve ne de şimdiye kadar bizi idare etmek vazifesini eline alan mahkemeler alsın. Ne istiyoruz efendim? İstiyoruz ki bugün Türkiye'de bir hareket-i milliye olduğu anlaşılsın, bu hareket-i milliye tecellüd, celâdet ve şiddet ve mukavemet ister ve diyoruz ki, bu hareket-i milliyenin timsali, ruhu ve abidesi, Büyük Millet Meclisidir ve ilân ediyoruz ki, bu milletin ruhuna tesir edecek, bunun fevkinde bir kuvvet yoktur. O hâlde memlekette müdafaa, mukabele, mukavemet ve meşruiyet kuvvetlerini temsil eden bu heyet kendi içinden ve canlı, zi-ruh azalarından ayırsın; kendi maksadının meydana gelmesine ve ifasına kadar çalışsın ve muvaffak olsun. (Alkışlar ve bravo sadaları) Efendiler, herhangi bir kuvvet olursa olsun, içimizden gayrısı olursa başkasına havale-i umur etmekten bu dakikada ümit-var olmayalım. Mahkemeler, Divan-ı Harbler, eyyam-ı âdiyenin adamlarıdır. Onlar âmirlerinden aldıkları emre göre hareket ederler. Biz memur değiliz, âmirleriz. Kendi maksadımızı kendimiz ifa etmek düsturunu takip edelim. Cephelere gönderelim ve diyelim ki; salâhiyet-i vasiamızın işte şu amal-i milliyenin tatbikine memursunuz. Ne salâhiyetle? Mevcut kavanîn salâhiyetiyle ve fevka'l-kanun salâhiyetle. Bunu ne için demeyelim? Rica ederim beyefendiler, bir dakika için alıştıklarımızdan vazgeçelim. Vergi alıyoruz, askerlik ilân ediyoruz. İcabında kanunlar neşrediyoruz. Ben, sen, diğeri münferiden vaz-ı kanunuz. Üç beş ayıracağımız arkadaşlara niçin vaz-ı kanun salâhiyetini vermeyelim? Bugün nasıl yekdiğerimizden, vicdanlarımızdan, kanaatlerimizden emin isek, cepheye ayıracağımız arkadaşlara, münhasıran âmal ve menafi-i milliyeyi düşünmekle meluf olan arkadaşlarımıza; şu hususta istediğiniz kararı ittihaz ediniz demekten niçin çekinelim? Efendiler, kati icraat ve kati azim lazım. Azaları biz tayin edelim, reisleri bizden olmak üzere içimizden seçelim diyelim ki; azizim işte cephe, işte millet, işte siz... Siz geriden gelip ileriye sevk edilecekleri sevk edin. Eğer bizlere bu salâhiyetler dairesinde fevkalade salâhiyet ve itimat verilmezse bendeniz eski şeraitle kullanılacak bir kanunu kabul edemem. Bu inkılâp zamanında asla ve asla bir faide vermez. İşte bu hususta bir takrir takdim ettim. Eğer arzu buyrulursa heyet-i umumiyesi kabul olunan bu kanunun mevaddı miyanına idhal olunsun. Müsaadenizle takririmi okuyayım: (Okudu)

Cephe Firarileri Hakkında Kanun

Esbab-ı mucibesini şifahen arz edeceğim âtideki teklifim mazhar-ı kabul olursa firar esbabının önüne geçebileceğimizi zan ve tahmin ediyorum.

MADDE 1 - Muvazzaf ve gönüllü olarak hizmet-i askeriyeye dâhil olup da firar edenler veya her ne suretle olursa olsun firara sebebiyet verenler ve firari derdest ve sevkinde tekâsül gösterenler ve firarileri ihfa, iaşe ve ilbas edenler hakkında mülkî ve askerî kavaninde mevcut

ahkâm ve inde'l-icab diğer gûna mukarrerat-ı cezaiyeyi müstakilen hüküm ve tenfiz etmek üzere Büyük Millet Meclisi azalarından mürekkep İstiklal Mahkemeleri teşkil olunmuştur.

MADDE 2 - Bu mahkemeler azasının adedi yedi olup Büyük Millet Meclisinin ekseriyet-i ârâsıyla intihab ve içlerinden en ziyade rey alan reis addolunur.

MADDE 3 - İşbu mahkemelerin adedini ve mıntıkalarını Heyet-i Vekilenin teklifi üzerine Büyük Millet Meclisi tayin eder.

MADDE 4 - İstiklal Mahkemelerinin kararları katidir,

MADDE 5 - İstiklal Mahkemelerinin evamir ve mukarreratını infaz etmeyenler ve infazda teallül gösterenler işbu mahkemeler tarafından taht-ı muhakemeye alınır.

MADDE 6 - Her İstiklal Mahkemesi ketebe ve müstahdemin maaşatı yüz lirayı geçmeyecektir.

MADDE 7 - İşbu kanun tarih-i neşrinden muteberdir.

MADDE 8 - İşbu kanunun icrasına Müdafaa-i Milliye, Maliye, Dâhiliye, Adliye Vekilleri memurdur.

Saruhan
Refik Şevket

Esna-yı kıraatte:

VEHBİ EFENDİ (Konya) - Sen beni ve ben de seni tanıyoruz, iltimas ederiz. Fakat asker hakkında bu yoktur. Zabitan hakkında vardır.

REFİK ŞEVKET BEY (Saruhan) - Vehbi Efendi, arz edeyim: Firara sebebiyet veren zabitan, asker, kumandan hepsi hakkındadır. Bu mutlaktır efendim. Eğer biz kendi arkadaşlarımıza da itimadımız yoksa kendi kendine yaşamak hakkını haiz değildir, demektir. (Devam, devam sesleri)

Takririn hitamı kıraatinde:

REFİK ŞEVKET BEY (Saruhan) - Azalar mebustur. Burada çalışacağına orada çalışsın. Ancak memurin-i maliye ile aramızda bir tefrika çıkarmamak ve bu babda kanun yoktur dedirtmemek için Maliye Vekiline "Ketebe ve müstahdemîn maaşatı yüz lirayı tecavüz etmeyecektir." suretinde bir fıkra ilâvesinin kabulünü heyet-i muhteremeden rica ederim. Bu kanun bu şekilde nazar-ı dikkate alınsın.

REİS - Şimdi efendim, müsaadenizle şekle ait bir şey arz edeceğim. Malum-ı âliniz, dün birinci maddenin heyet-i umumiyesi hakkında müzakerenin kifayetine karar verdik. Tadilnamelerden nazar-ı dikkate alınanlar, encümene gitti. Yalnız tadilat üzerine müzakere cereyan ederken ikinci bir tadil karşısında kaldık. Eğer mevzu-ı müzakeremiz, dün encümene gidip bu gün gelen şekil üzerine olacaksa söz yalnız takrir-i nazarı mütalaaya alanlara aittir. Refik Şevket Bey'in şimdi okunan takririni de rey-i âlinize vaz edeceğim. Nazar-ı mütalaaya alındığı takdirde yeniden umumi müzakere açacağız. (Hay, hay sesleri) Bunu, bu teklifi mevzu-ı müzakere olmak üzere nazar-ı mütalaaya alanlar el kaldırsın... Nazar-ı mütalaaya alındı. O hâlde şimdi umumi müzakere açıldı. Efendim, sözleri sıra ile kaydettik. Refik Şevket Bey'in mütalaasına ufak bir cevap vermek üzere Vehbi Efendi Hazretleri söz istediler. Ondan sonra, Süleyman Sırrı Bey, Ali

Sururi Efendi, Hamdi Bey, Rasih Efendi, Abdulkadir Kemali Bey, İsmail Subhi Bey söz almışlardır, söyleyeceklerdir.

VEHBİ EFENDİ (Konya) - Refik Şevket Beyefendi'nin şu takriri kabul olundu. Fakat buna dair bir iki şey soracağım:

Bu istiklâl heyeti asker celb ve cem'ine çalışacak mı? (Hayır sesleri) Cephelerde bulunacak, harbe nezaret edecek mi, etmeyecek mi? (Hayır sesleri) Yalnız bir mahkeme şu hâlde memleket içindeki mahkemeleri lağvedelim. Ben de kaniyim ki bizim mahkemeler iş görmüyor. Ben de kaniyim ki mahkemeler kabir azabından beterdir. (Olmaz sadaları) Ben de kaniyim ki hiçbir mahkemede ihkak-ı hak olunmuş değildir. Mübalağa ile bunları ben de bilirim. Mademki böyledir bunları lağvedelim. Diyeceğim budur. (Gürültüler) Varsa işi onlara havale edelim, yoksa... (Gürültüler)

MUSTAFA NECATİ BEY (Saruhan) - Encümen, Refik Şevket Bey biraderimizin mütalaatma iştirak eder ve teşkilat esasının da nazar-ı itibara alınmasını heyet-i umumiyeye teklif eder

TUNALI HİLMİ BEY (Bolu) - Efendim lütfen iki takrir tevhid edilsin, encümene gönderilsin. (Hayır, hayır sadaları)

REİS - Müsaade buyurun efendim. Şimdi nazar-ı dikkate alınan takriri layiha-i kanuniye ile encümene verdik, neticede Heyet-i Umumiye hangisini arzu ederse onu reye vaz edeceğim.

TEVFİK EFENDİ (Kangırı) - Beşinci maddeye münasebeti vardır. O zaman konuşabiliriz.

REFİK ŞEVKET BEY (Saruhan) - Şimdi efendim bendeniz, maksadımı arz edeyim: Bu fıkrayı okursam mesele hallolunur. Müzakere edilmekte olan Heyet-i Vekilenin teklif ettiği firari kanununun şu fıkrası, yani kanunun üçüncü maddesi (Seferde firariler hakkında takibat ve sevkiyatta müsamahaları veya ahz-ı asker muamelatında su-i istimalatı görülen memurin-i mülkiye ve askeriye ve jandarmalar ve efrad-ı askeriye ve karye ve mahallat heyet-i ihtiyarileri ve firarinin kıtası kumandanları ve firarileri saklayan veya ihtifa ettiği, mahalli bildiği hâlde ihbar etmeyen her şahıs, ordunun kuvve-i harbiyesine iras-ı mazarrat etmiş addolunarak Hıyanet-i Harbiye Kanunu'yla tecziye olunur.)

O hâlde efendim, ilâve edilmek istenilen mevadd-ı umumiye ile bendenizin teklif ettiğim mevadd arasında münasebet vardır. Bendeniz heyet-i muhteremeye teklif ediyorum. Encümene bendeniz gideyim, beraberce tanzim ederek size verelim, bir mesele suretinde müzakere edelim.

REİS - Buna encümen de muvafakat etmiştir. Efendim, posta ve telgraf muhaberatının teehhürü hakkında Dâhiliye Encümeninin mazbatası var okuyalım:

ÖMER LÜTFİ BEY (Amasya) - Firarı kanunu hakkında sonra mı söz söyleyeceğiz?

REİS - Efendim layiha-i kanuniyeyi, nazar-ı dikkate alınan teklifle beraber birleştirilmek üzere encümen işleri, reye vermiştim, encümene verdim. Onun için şimdi posta ve telgraf muhaberatının teehhürü hakkındaki mazbatayı okuyacağız:

Üçüncü Celse

Açılma saati: 5.30 Ba'de'z-zeval

REİS: Reis-i sâni Vekili Hasan Fehmi Beyefendi

KÂTİP Haydar Bey (Kütahya)

REİS - Celse küşad edildi. Firariler hakkındaki kanun encümende tadil edilerek Heyet-i Umumiyeye verilmiştir. Müstaceliyeti olduğu için müzakeresini ikmal edeceğiz. Müzakeremiz birinci maddededir.

(Kâtip birinci maddeyi okur)

Madde-i Muaddele Sureti

MADDE 1- Muvazzaf ve gönüllü ile hizmet-i askeriyeye dâhil olup da firar edenler veya her ne suretle olursa olsun firara sebebiyet verenler ve firari derdest ve sevkinde tekâsül gösterenler ve firarileri ihfa ve iaşe ve ilbas edenler hakkında mülkî ve askerî kavaninde mevcut ahkâm ve inde'l-icab diğer gûna mukarrerat-ı cezaiyeyi müstakilen hüküm ve tenfiz etmek üzere Büyük Millet Meclisi azalarından mürekkep İstiklal Mahkemeleri teşkil olunmuştur.

REİS - Bu birinci madde hakkında söz alan zevatın esami listesini hıfzediyorum.

TEVFİK EFENDİ (Kangırı) - Efendim bu birinci madde tadil olunarak evvelce Meclisimize gelmişti. Encümende bunun müzakeresi cereyan edip dururken ikinci bir takrirle yine encümene gitti. Encümen demek oluyor ki, bunu birinci madde olarak kabul ediyor. Hâlbuki layiha-i kanuniyenin beşinci maddesinde bu mehakim teşkilatı mevcut idi. Bunu beşinci madde makamına ikame ederek, müzakereye başlanılarak birinci maddenin müzakeresine başlanmasını teklif ederim bendeniz. Yoksa bunu yazmadan ve kendimiz de bir istihzaratta bulunmadan bu müzakereyi tehir edelim, tab ve tevzi olunsun veyahut birinci maddeden başlayalım. (Yazalım, yazalım sesleri)

REİS - Efendim, bu encümenin son teklifidir. Malum-ı âliniz, mevzu-ı müzakeremiz encümenin bu son teklifi idi. Encümenin teklifi birinci madde olarak şimdi okunan şekildir. Yazmasını arzu ederseniz okunsun.

(Kâtip encümenden tadilen gelen maddeyi tekrar okur)

KÂTİP HAYDAR BEY (Kütahya) - Madde devam ediyor.

REİS - Efendim, birinci madde bitmiştir. (Kâtip Haydar Bey. Kütahya ikinci maddeyi okumaya devamla):

(Bu mahkemeler azasının adedi beş olup Büyük Millet Meclisinin ekseriyet-i ârâsıyla....)

EMİN BEY (Erzincan) - Bunu da yazalım efendim, başladık.

KÂTİP HAYDAR BEY (Kütahya) - Okumaya devamla.

(Bu mahkemelerin azası beş olup ekseriyet-i ârâsıyla intihab ve fazla rey istihsal eden zat reis addolunur)

TUNALI HİLMİ BEY (Bolu) - Efendim, kanunun lüzum veya adem-i lüzumundan bahsetmeyeceğim. Çünkü son derece uzun uzadıya bahsettik. Bu madde hakikaten oldukça

muntazam ve şümullü bir surette yazılmıştır. Binaenaleyh bir noktaya ilişeceğim. Büyük Millet Meclisi unvanının ruhlarda hâsıl ettiği tesiri göz önüne getirecek olursak ve bahusus bu gibi unvanların, kelimelerin milletçe müstamel bir surette intihab edilerek vücuda getirildiği hâlde güzel neticelerin husule geldiğini çok defalar gördüm. "İstiklal Mahkemeleri" yerine "Millet Mahkemeleri" tabiri kullanılmasını teklif ediyorum.

DR. ABİDİN BEY (Lazistan) - Arkadaşlar, bu bendenizce en birinci ilacımız olacaktır. Emin olunuz ki bu birinci ilaçtır. Bu hakikaten bizim için lazımdır. Gerçi firar eden Türk olamaz ve hiçbir vakit de Türk kaçmaz. Fakat memleketimizde bazı müzevvirler buna meydan veriyorlar. Binaenaleyh bu İstiklal Mahkemeleri buna set çekecektir. Rica ederim, bu maddenin yani birinci maddenin aynen kabulünü Heyet-i Umumiyeden rica ederim.

HAMDİ NAMIK BEY (İzmit) - Efendim, bendenizin gerek kanunun heyet-i umumiyesine ve gerek bu maddedeki isabete kani olmakla beraber bir noktasına tamamıyla muhalifim. Evvelce, malum-ı âliniz yaptığımız Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nda idam cezasını Meclis-i Âlinin tasdikine iktiran etmek üzere kabul etmiştik. Şimdi, teşkil ettiğimiz İstiklal Mahkemeleri Heyetine veriyoruz. Evvelâ İstiklal Mahkemeleri Heyetinin Büyük Millet Meclisi azasından terkib ve teşkiline taraftar değilim. Sâniyen idam kararlarını infaz etmek hukuk-ı padişahiden bulunduğuna ve bu hukukunu da bu Meclis kendine mal etmiş olduğuna göre bunun üç beş kişilik bir heyete tevdiini, arkadaşlarımın kendi vicdanlarından emin olmakla beraber doğru bulmuyorum. Çünkü efendim, zamanın nezaketi, zamanın vaziyeti öyle icabat karşısında bulundurur ki, öyle zaruretler tahassül eder ki, İstiklal Mahkemesinin verdiği bir veya birkaç şahsı affetmek veya onu tecziye etmek gibi bir zaruret hâsıl olduğu vakit bunu bütün mecalisin bütün mehakimin fevkinde olan ve bütün mukarreratın son tedkikgâhı olan bu Meclis'in tedkikine iktiran etmedikçe infaz edilmesini ve bu hakkın tayin ve tenfizini üç beş kişilik bir heyete tevdiini bendeniz muvafık bulmuyorum. Onun için her hâlde Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nda kabul ettiğimiz gibi, idam kararları her hâlde Meclis-i Âlinizin tasdikine iktiran etmek lazım gelir. Çünkü idam öyle bir şeydir ki, efrad-ı beşerin hayatını ifna eder. Bunun telâfisi gayr-ı kabildir. Bu noktada Meclis-i Âlinizin nokta-i nazarını celb ediyorum.

RAGIB BEY (Kütahya) - Efendim, zannederim ki nisab-ı ekseriyet meselesinde salâhiyet meselesi mevzu-ı bahs olduğu vakit birçok arkadaşlarımız, canım kırk beş kişi ile ittihaz-ı mukarrerat edilir, memleketin mukadderatına, diye pek bağıranlar vardı. Şu kanun, benim kanaatime göre, Meclis'in çıkaracağı ve çıkardığı kanunların en mühimidir. Binaenaleyh, netice itibarıyla mesele içtihat meselesidir. Vakıa Kanun-ı Esasi Encümeni Mazbata Muharriri Refik Şevket Bey, bu Meclis'te içtihat yoktur demişti ve halen ona binaendir ki ve halen ona binaen olmalı ki; halâ böyle bir İstiklal Mahkemesi teklifinde bulunuyor. Bendenizin kanaatime göre katiyen doğru değildir. Binaenaleyh cezanın derecesini burada tespit edelim ve fakat yine İstiklal Mahkemeleri bizim esasımız dairesinde ve şimdi şu esasa nazaran, evvelce encümenin birtakım teklifleri vardır ve bu teklifleri az ve çok tadil ile Heyet-i Umumiyenin arzusuna muvafık geliyordu. O maddeler üzerinde oynayalım, o maddeleri yeniden tedkik ve tespit edelim ve tespit ettiğimiz esas üzerine mahkemeler de karar versin.

ABDULKADİR KEMALİ BEY (Kastamonu) - Efendim bu kanun hakkında dünden beri uzun uzadıya söz söyleyenler oldu. Nihayet herkes kabul etti ki, cephelerdeki vaziyeti düzeltmek için bir kanun lazımdır. Bendeniz yalnız Hamdi Bey biraderimizin nokta-i nazarına iştirak etmeyerek diyeceğim ki: Devlet-i Osmaniyenin tarihinde gayet mühim bir devir vardır. Elbette herkes tarih-i Osmaniyi tedkik etmiştir. O devirde icraat yapanlar, binlerce insanları hiçbir Meclis'in müsaadesini

istihsal etmeksizin öldürerek memleketi kurtarmışlardır. O devir de Köprülüler devridir. Tehaşiye lüzum yoktur. İcab ederse bu memleketi kurtarmak için beş yüz bin kişiyi idam etmeli ve bunda asla tereddüt etmemelidir. Çünkü üç beş kişinin hataen mağdur edilmesi, memleketin heyet-i umumiyesinin felaketinden daha mühim bir şey değildir. Binaenaleyh, maddenin aynen kabulünü teklif ederim.

ÖMER LÜTFİ BEY (Amasya) - Efendim bendeniz görüyorum ki, firariler hakkında bir kanun müzakere ederken biz galiba bir teşkilat kanunu müzakeresine başlamış olduk. Firariler Hakkındaki Kanun esasen mühimdir, bendenizde esasen lehindeyim. Cepheden, cephe gerisinden, memleketin müdafaasından kaçarak gerilere giden ve cephenin müdafaasına gelmeyen asker idam olunur. Buna hiç itirazım yok. Fakat askeri idam etmezden ve daha doğrusu kaçırmadan evvel kendisine bazı şeyler yapalım. Efendiler, neferlerimizin maaşı onar kuruştur. Malum-ı âliniz, vaktiyle birer mecidiye idi. Sonra lütfedildi, on kuruşa indirildi. Bu gün on kuruşun kıymet-i iştiraiyesi yoktur. Yani on kuruşla zannederim bir nefer bir dikiş makarası ancak alabilir. Onu da alamaz, kendisine lazım olan şeyin hiç birisini alamaz. Binaenaleyh, bendeniz iki üç güne kadar devam eden vazifem esnasında bir kanun layihası yaptık, henüz daha Meclise gelmemiştir zannederim. Maliyede mi nerededir bilmiyorum. Bu kanun layihası mucibince, cepheden fiilen muharebe eden efrada dörder lira, aynı kıta dâhilinde muharebeye iştirak etmeyen seyis ve hademe gibi geride bulunan efradın, yine muharip kısmına ikişer ve diğerlerine birer lira... Demek ki asgari nefer maaşı birer lira ve bunları eski maaşlarına nazaran yaptık ki, çavuşlar, onbaşılar arasında bir derece-i fark kalsın diye. Bu kanunu çıkaralım efendiler. Biz fazla yazdık ise siz indirin. Herhâlde bu kanun çıksın. Sonra ikincisi, muinsiz ailelere otuz kuruş maaş veriliyor. Efendim, bu otuz kuruş hiç kimsenin işine yaramadığı hâlde devletin bütçesine bir bâr oluyor. Bu kanunun tebdili için bir layiha teklif edilmiştir. O da henüz Maliyeden çıkmamıştır. Bu işi Belediye yapamaz. Bizim teklifimiz, muinsiz nefer ailesinin her nüfusu için muayyen miktarda bir ekmek ve ekmeğe karşılık olarak un ve buğday verilmesi meselesidir. Binaenaleyh, köylerden gelip otuz kuruş için hükümet kapısında sürünmemesi için... Bu da senelik aşarından çıkar gider. Bunu da çıkaralım.

Üçüncüsü: Askere giden muinli, muinsiz efradın kendi ziraatlarını mümkün mertebe (imece) usulüyle köylere yaptıralım ve bunu mutlaka tatbiki bir şekilde icra edelim. Bendeniz tatbikattan bahsediyorum.

Dördüncüsü: Askere giden efradın ailesine, nişanlısına dairdir. Bu hususdaki kanunlar son senelerde layıkıyla tatbik edilmedi. Bunu da takip ve temin edelim. Kısa bir şekilde söylüyorum. Şu hâlde cepheye çağırılan ve giden nefer, geride ailesinin taarruzdan masun olacağına, tarlasının sürüleceğine ve çoluk çocuğuna biraz ekmek verileceğine ve kendisinin cebinde beş on para harçlık göreceğine mutmain olduktan sonra kaçacak olursa efendiler, ipini ben çekerim ve kurşunu ben atarım. (Doğru sesleri) Şimdi kanunun ve idamın nasıl tatbiki meselesine gelince; ne dense şu İstiklal Mahkemeleri meselesinin şu şekline zihnim ısınmadı. Bendeniz şu şekilde bir şey teklif ediyorum ki; elimizdeki matbu layihalarda vardır. Birinci madde biraz fazla şiddetli idi. cürmü mücrime teşmil etmeyip başkasına teşmil etmek, evini yıkıp ailesini teb'id ediyor. Bu şekildeki maddeyi kaldıralım; mücrimi bulalım, onu cezalandıralım. Çünkü azaları en ziyade sinirlendiren bu idi ki, doğrudur. Sonra hükümetin maddesinde silahı ve hayvanıyla mükerreren kaydı vardır. Mükerrerlik meselesinin su-i tevili kabildir. Mükerreren kaydını kaldıralım. Beanşart ki, bu kanunu her nefere ve her köye ve her koca karıya iyice telkin ettikten sonra bunu kaldıralım. Sonra hükümetçe tayin olunan müddet zarfında dehalet etmeyen firariler ile bakayaya da ikinci maddenin hükmünü, yani idam cezasını teşmil edelim.

ABDULKADİR KEMALİ BEY (Kastamonu) - Divan-ı Harblere itimadımız yoktur.

ÖMER LÜTFİ BEY (Amasya) - Sonra hükümetin teklifinde üçüncü bir madde vardır. Onu tamamıyla kabul etmekle beraber "Hıyanet Harbiye Kanunu'yla tecziye olunur" diyor. Bendeniz tamamıyla Hıyanet-i Harbiye Kanunu'nu okudum. Buna temas eden sarih bir madde bulamadım. Binaenaleyh, bendeniz yazdığım şeyde, "Hıyanet-i Harbiye Kanunu'nun ikinci maddesinin fıkra-i ahiresiyle üçüncü maddesinin hükmüne tatbikan diyorum. İkinci maddenin üçüncü fıkrası, hıyanet-i vataniyede fer'an zi-medhal olanlarla müteşebbisleri Kanun-ı Ceza'nın kırk altıncı maddesiyle tecziye edilir. Sonra üçüncü madde de muvakkat kürek cezasıdır.

ABDULKADİR KEMALİ BEY (Kastamonu) - Yeni bir tekliftir, heyet-i umumiyesi geçti, kabul edildi.

ÖMER LÜTFİ BEY (Amasya) - Müsaade buyurun efendim. Bendeniz teklif edilen layiha-i kanuniyenin birinci maddesini kabul etmeyerek onun yerine bir madde konulsun demiyorum. Zaten bendenizin teklifim bu değil. Sonra efendim, beraberlerinde getirdiği şeylerin tazmini tabiidir ve bunu biraz fazla fiyatla tazmin ettirmek bedihidir, gayet iyidir. Çünkü büyük bir zahmetle elde edilen esliha ve cephanenin böyle köylere dağılması elbette tecviz olunamaz. Binaenaleyh bu hükümleri kim yapsın meselesi? İstiklal Mahkemeleri beşer azadan mürekkep olsa dahi bunlardan iki üç, nihayet dört tane teşkil edilebilir.

ABDULKADİR KEMALİ BEY - Kâfidir.

ÖMER LÜTFİ BEY (Devamla) - Çünkü azalar muavvendir. Dört tanesini değil, bendeniz sekizini kâfi görmüyorum. Cepheden firar eden askerler için zaten ahkâm-ı kanuniye mevcuttur. Zabiti çeker vurur, hiç mahkemesi, hâkimi yoktur. Onu yapmıyorlarsa yapsınlar, o başka... Cephenin gerisine koyacağımız bu mahkemeler bir gün, iki gün geride bulunacaklar, münasip mesafeye, noktaya konulacak. Ankara'da ele geçen bir firari... (Gürültüler)

REİS - Devam ediniz.

ÖMER LÜTFİ BEY (Amasya) - "Reise hitaben" Efendim, bendenize devam emir edeceğinize rica ederim sözümü kesenlere ve taarruz edenlere ihtar edin. Faraza Ankara'da, Taşköprü'de, Kastamonu'da elimize geçecek firarileri tabii mahkemenin mevcut olduğu mahallere sevk edeceğiz. Bu firariler giderken de kaçacaklardır ve muhafızıyla beraber... İsterseniz namını değiştirin. İsmine hangi mahkeme derseniz deyin ve bunları emniyet ettiğiniz zevattan teşkil ediniz. Ya heyet-i muhteremenin azasından iki zatı tayin ediniz. Bunu düşünüyorum bendeniz. Eğer rüfeka, mutlaka Divan-ı Harblerin hepsi hamidir, bu işi yapmaz fikrinde iseler, o zaman Meclis'in içinde bulunan bazı arkadaşlar rütbe-i askeriyelerini alırlar. Divan-ı Harb azalığına gidip deruhde edebilirler. Diğerleri de ikinci derecededir.

ABDULKADİR KEMALİ BEY - (Kastamonu) - Yalnız asker tecziye edilmeyecektir efendim.

ÖMER LÜTFİ BEY (Devamla) - Bendeniz muhtelif mahkeme teklif ediyorum. Bu heyette iki tane mebus ve rüfekanın intihab edeceği iki zat gitsin, isterse sivil isterse hatta bu Meclis tayin etsin başka, fakat Meclis'in içinden çıkıp kanunun hiçbir suretle tarif etmediği bir şekilde, İstiklal Mahkemesi namıyla çıkıp da... Bilmiyorum bendeniz, bu nasıl tatbik olunur? Buna dair yaptığım layihayı takdim ediyorum.

REİS - Efendim, söz alan dokuz zat var. Müzakerenin kifayeti hakkında da iki takrir var. Takrirleri reye vaz edelim. Heyet kâfi görmezse devam ederiz.

TEVFİK EFENDİ (Kangırı) - Hiç olmazsa iki üç zat daha söylerler.

REİS - Üç gündür elli üç zat söz söyledi. Müzakere her gün tecdid ediliyor. (Gürültüler) Müsaade buyurunuz. Birinci madde hakkında müzakereyi kâfi görenler el kaldırsın.

DR. TEVFİK RÜŞDİ BEY (Menteşe) - Mühimdir mesele efendi. (Ekseriyet yok sadaları)

REİS - Efendim, müzakereyi kâfi görenler lütfen el kaldırsın. Kâfi görülmedi efendim.

TAHSİN BEY (Aydın) - Efendim, bu kanun karar suretiyle ordunun kuvve-i harbiyesinin tenkis edilmesine karşı vaz edilen bir kanundur. Bu suretle gerek firar edenler ve gerek sebebiyet verenler veya firar derdestinde tekâsül gösterenler hakkında kanun ceza talep ediyor. Hâlbuki efendim, kuvve-i umumiyenin tenkisine yalnız firar tesir etmiyor. Bendeniz bu hafta içinde bir müşahedeyi arz edeceğim. Memurin-i sıhhiyeden bir zat bu hafta içinde beray-ı vazife bir yere giderken bir bostan tarlasının içinde askere benzer iki şahıs görür ve bunların kim olduklarını sorar ve kendilerinin asker olduklarını ve mülazım falan efendinin ondan biraz ötede vâki karpuz tarlası... (Gürültüler)

REİS - Birinci maddeyi müzakere ediyoruz. Maddenin tadiline ait söz söyleyebilirsiniz. Heyet-i umumiyeye ait sözlerle vakit geçirecekseniz, böyle Heyet-i Umumiyeye ait sözler söyleyecekseniz sarf-ı nazar ediniz.

TAHSİN BEY (Devamla) - Bu maddenin tadiline ilavesini icab ettiren bir şey söylüyorum... Orada da aynen iki nefer görmüş, bunlara da sormuş ve bunlar tarlayı bekliyoruz demişler. Bunu hikâye eden zatı dinleyen biri de bu zatı tasdik etmiştir. Ben de oturduğum bağın civarında zabitandan birisinin yirmi koyununu otlatmakta olan bir nefer gördüm. Şimdi efendiler, bu efrat, memleketlerinden vatanı müdafaa ve harp etmek için ailelerinden ayrılmışlar, kendi tarlalarını terk edip gelmişler. Eğer bostan bekleyecekler, koyun otlatacaklarsa kendi memleketlerindeki bostan ve kavun tarlalarının ne taksiratı var? Binaenaleyh bu maddeye vazaif-i askeriye hârici olarak efrada bostan bekleten ve suver-i saire ile istihdam eden zabitanının da tecziye edilmesinin ilavesini teklif ediyorum.

Sonra efendim, burada İstiklal Mahkemesi tabiri var. Bu tabirin yerine, bendenize kalırsa, bu mahkemelere (jüri) heyeti denilse daha iyidir. (Gürültüler)

HACI TEVFİK EFENDİ (Kangırı) - Efendim, Meclisimiz gayet ağır vazifeler altına girmiş, o vazifeleri dûş-ı tahammülünde taşımak müşkülâtını her gün tadıyor. Kuvve-i teşriiye ve kuvve-i icraiye ve bunun ikisinin arasında bulunan kuvve-i kazâiye ve sair bu kadar vazifeleri cem etmiş, ondan sonra da mahkeme azalığım da üzerine alırsa acayip bir şey yapmış olacak. Bu kadar mesuliyeti üzerine almış olan bir heyetin, bir de şu mesuliyeti üzerine alması için biraz cesaret ister. Her hâlde müstakil mahkemeler teşekkül etmeli. Lâkin bu Meclis azasından değil ve onların verecekleri hükmün tasdiki de vazife itibarıyla bu Meclis'in olmalıdır. Yoksa eğer bizim içimizden dört beş aza intihab olunur ve onlar hataen bir hüküm verirlerse, onların makam-ı istinafı neresi olacak, mahşer değil mi? Sonra Meclis'in bu kadar büyük mesuliyeti yüklenmesi doğru değildir. Bu ta'dad olan cürmler kâfi değildir. "hizmet-i askeriyeye dâhil olup da firar edenler veya ne suretle olursa olsun firara sebebiyet verenler" bu mühim kelimelerdir. Bunları tavzih etmelidir. Vazıh bir surette yazmalıdır. Bunların cezaları ne dereceye kadar olacaktır? Bunu tayin etmelidir. Yoksa biz üç beş tane heyet yapacağız, bunlardan her heyetin vereceği karar başka başka olacak. Kararlar birbirine zıt olacak. Kararlar arap saçı gibi karmakarışık olacak ve bir işe yaramayacak. Aksü'lamel

husule getirecek. Onun için burada cürmün derecatı katiyen tayin olunmalıdır ve bu heyet de mahkeme azalığı kabul etmemelidir.

MUSTAFA VASFİ BEY (Tokad) - Uzun sözün kısası, şu memleketi müdafaa edecek miyiz etmeyecek miyiz?

DR. TEVFİK RÜŞDİ BEY (Menteşe) - Arkadaşlar! Vehbi Efendi Hazretleri demin burada bu madde hakkında arz-ı malûmat ederken kendilerine kalben arz-ı teşekkür ettim. Çünkü bu kanunun lüzumunu encümen, mazbata muharrirlerinden daha iyi ispat ettiler. Fi'l-hakika birçok esbab-ı mucibesi var ve elimizde de mevcut namütenahi kanunlar var. Fakat onların hiç birisi tatbik edilmiyor, iyi tatbik edilmiyor. İşte bunun içindir ki Meclis, vazife-i tarihiyesini yapmak üzere gelen Meclis, vatanı müdafaa için ahval-i tabiiyedeki vazaifin fevkinde bir vazife deruhde ediyor. Memleket yıkılırken ve onun hayat-ı mevcudiyeti mevzu-ı bahs olurken, tarihin kendine tevdi ettiği bu vazifeyi benimsiyor. O gidecek, bi'l-fiil vaz'-ı yed edecek, su-i istimalatı kıracak ve hainlere ceza verecektir. (Bravo sadaları) Vukua gelen su-i istimalattan ve firarın esbab-ı mucibesinden yegân yegân burada bahseden arkadaşlarıma teşekkür ederim ki bu maddenin lüzumunu benden çok ziyade bir kudretle ispat ettiler. İstediğimiz kadar kanun yapalım ve Lütfi Bey'in dediği gibi yeni bir kanun daha yapalım.

Diğer tatbik edilmeyen kanunların adadına bir sayfa daha ilave etmiş olacağız. Hâlbuki burada toplanan Meclis'ten millet büyük şeyler bekliyor ve diyor ki; siz oraya gidiniz, bu memleketi kurtarmak için onun her türlü acılarına ve her türlü yoksulluklarına rağmen necat çaresini bulunuz. Bu müthiş inkılâpta, bu hayat ve memat mücadelesinde, her ne sebeple olursa olsun, inkılabı su-i istimal edenlere veya cehaletle veya ne ile olursa olsun velev ki yanlışlıkla olsun, bu inkılab-ı mukaddeseyi haleldar edenlere cezasını veriniz, artık yetişir, diyor. Millet Meclisinin bu gün en büyük vazifesi her şeyden evvel bu büyük hâdiseye vaz'-ı yed etmek ve milletin kendi arzusuyla ve kendi reyiyle deruhde ettiği vazifeyi yapmaktır. Bunun için de bütün heyetimiz birden gidemez. Olsa olsa bir kaç arkadaş intihab ederiz ve bu vazife görülür.

Ben zannediyorum ki bu gün bu memlekette ve en büyük ve salâhiyettar heyet, bu Meclis ve halâs ve inkılaba en ziyade âşık bir Millet Meclisidir ve Millet Meclisinde arkadaşlar arasında itimatsızlık yoktur. Binaenaleyh, göndereceğimiz arkadaşlara bu vazifeyi terk ederiz ve o arkadaşlar vazifelerini bi-hakkm ifa ederler. Burada kalacak olan bizlere de öyle büyük bir vazife kalır ki, eğer o arkadaşlar da hilaf-ı memul ve ümit bir yanlışlık yaparlar ve bir hisse kapılırlarsa Heyet-i Umumiyemizle onlara layık olduğu cezayı vermektir Yoksa cephenin süratle beklediği icraatı Heyet Umumiyemizde tasdik edeceğiz diye bekletecek, eşkâli namütenahilerle zayi-i vakit edecek değiliz.

ÖMER LÜTFİ BEY (Amasya) - Zaten cephedeki kumandanlar idam hükümlerini bila-tasdik yapıyorlar.

REFİK ŞEVKET BEY (Saruhan) - Efendim, zaten esasta iki mesele vardır. Birisi, Hamdi Bey'in mütalaası, diğeri Tevfik Hoca Efendi'nin mütalaası. Hamdi Bey diyor ki, idamı tasdik edelim, kendilerine cevap olarak şunu söyleyeceğim: Mebus olmayan, ale'l-ade hâkimler tarafından verilen hükümlerin hal-i seferberide ordu kumandanları tarafından kable't-tasdik infaz edileceğine dair bir kanun vardır. Rica ederim o Hamdi Bey'e ki, mebuslardan müteşekkil arkadaşlarına emniyet etmiyorlar mı?

HAMDİ NAMIK BEY (İzmit) - Haşa! Yanlış anlıyorsunuz.

REFİK ŞEVKET BEY (Devamla) Binaenaleyh, tasdik keyfiyeti manasızdır. Buna lüzum yok. Sonra Tevfik Hamdi Efendi Hazretleri buyuruyorlar ki; ahkâm-ı vazife tasrih edilmelidir. Bir defa vazife tasrih edilmiştir. Saniyen maddenin ruhunu istiklaliyet teşkil ediyor. Sonra bir arkadaşımın dediği gibi firari olur affetmek lazım gelir, fakat yine firari olur beş sopa ile iktifa etmek lazım gelir. Bunları takdir etmek için Büyük Millet Meclisi azalarına salahiyet vermezsek, onları heyet-i hakimede olduğu gibi bir çerçeve içine korsak, maltub olan faydayı temin etmez. Zahiri hesaplamalıyız. Aynı hükmü verirsek haksızlık etmiş oluruz.

Sonra Ömer Lütfi Bey; bu mahkemelerin bulunacakları daireden bahsettiler. Bu kanunun nerelerde tatbik edileceğine dair mutlaka Büyük Millet Meclisi karar verecektir. Yani Büyük Millet Meclisi bu kanun ahkâmının tatbik edileceği mıntıkaları tayin edecektir. Bu kanun dakikada bütün Türkiye'ye tatbik edilecek değildir. Nitekim bendenizin okuduğum takrirde bile heyet-i umumiyesiyle… (Gürültüler)

TEVFİK EFENDİ (Kangırı) - Bizim Allah'a itimadımız var. Fakat (akıl feraset ve tevekkelallah) yani hayvanını bağla ve Allah'a öyle tevekkül et. Heyet-i Umumiyenin, aza-yı muhteremenin hepsine ferden ferda itimat ve tevekkülümüz var. Lakin bu sizin vaz ettiğiniz kanundan anlıyorum ki; bu heyet, bu madde mucibince idam olunacaklara beş sopa vurmakla da iktifa edecek veya hanesini harap edecek, yapacak, yapacak… Cürm hakkında müteaddid cezalar verecek. Bu kadar tevekkül de caiz değil bendenizce.

REFİK ŞEVKET BEY (Saruhan) - Bilakis böyle olmasını temenni edelim. Firarın esbab ve avamili muhteliftir. Ömer Lütfi Bey'in dediği gibi; parasızlıktan kaçar ve aynı safta bulunan birisi silahı ile de kaçar, yanı başındaki manga efradından birisi hem kaçar ve hem önüne gelen muhacirini soyar. Rica ederim bunu bir hâkime tevdi edersek nazar-ı kanunda hepsi firaridir. Bunu ancak milletin itimat ettiği bizler takdir edeceğiz. Eğer bir hâkim bunlara muhtelif ceza verirse mesul ederiz. Biz hâkim değiliz. Vaz-ı kanun olmak itibarıyla, vaziyet-i ahlakiyemiz, vaziyet-i ictimaiyemiz cümlece müsellemdir. Efendim aynı manganın muhtelif efradının aynı ceza ile tecziye edilmeyeceklerini takdir edecek ancak bizler olacağımızdan ve bu kanun bu noktayı haiz olduğundan kabulünü teklif ediyorum.

REİS - Müzakerenin kifayetini reye koyuyorum, kabul edenler lütfen el kaldırsın. Müzakere kâfi görüldü efendim.

Bir de tadil teklifi var. (Reis Bey bi'z-zat okur):

Büyük Millet Meclisi Riyasetine

(İstiklal Mahkemeleri) yerine (Millet Mahkemeleri) denilmesini teklif ederim.

Bolu
Tunalı Hilmi

ÖMER LÜTFİ BEY (Amasya) - Bendenizin layihamda vardı.

REİS - Arz edeceğim. Müsaade buyurun. Hilmi Bey'in teklifini kabul edenler el kaldırsın. Kabul olunmadı efendim.

Ömer Lütfi Bey'in birinci olmak üzere bir teklifi var. (Kâtip okur)

1- Fi-mabad esliha ve cephanesiyle veya hayvanatıyla firar eyleyen ve şekavet eden veyahut derdestine memur olanlara silahla mukavemet eden firarilerle hükümetçe tayin olunan müddet zarfında dehalet etmeyen firariler ve bakaya efradı idam olunur.

REİS - Birinci madde olmak üzere bunu nazar-ı mütalaaya alanlar el kaldırsınlar. Nazar-ı mütalaaya alınmadı efendim.

Şimdi maddeyi reye koyuyorum. Maddeyi aynen kabul edenler lütfen el kaldırsınlar. Madde aynen kabul edilmiştir efendim.

(Kâtip ikinci maddeyi okur)

MADDE 2 - Bu mahkemeler azasının adedi beş olup Büyük Millet Meclisinin ekseriyet-i ârâsıyla intihab ve fazla rey istihsal eden zat reis addolunur.

TUNALI HİLMİ BEY (Bolu) - Efendim, arkadaşlardan bazısı birinci madde münasebetiyle bir noktaya dokunarak dediler ki, küçük bir heyet katiyen bu kadar büyük salâhiyetle gidememelidir. Kabul edeceğinizi bilsem, sulh hâkimleri ve hâkim-i münferitler gibi birer arkadaş göndermeliyiz. Bu kadar az olan Meclis'ten bu kadar kişinin gitmesi katiyen muvafık değildir. Bir kere kabil-i tatbik bir esas dahi değildir. Saniyen çoktur. Beş yerine üç azanın kabul edilmesini teklif ederim. İkincisi, bu intihab neticesinde en çok rey kazanmış olan zat reis olur deniliyor. Olabilir ki en az rey almış olan bilakis riyasete elyak bulunur. Binaenaleyh üç aza intihab edildikten sonra ikinci bir intihabla reisin intihab edilmesini teklif ediyorum.

HAMDİ NAMIK BEY (İzmit) - Efendim deminki beyanat-ı âcizanemin yanlış bir fikir vermiş olduğunu anladım. Bendeniz İstiklal Mahkemeleri teşkil edilmesin demedim. Bu davalar mahkemelere ve Divan-ı Harblere de verilmesin demedim. Yalnız bu Meclis azası miyanmdan olmasın dedim.

REİS - Madde hakkında söyleyiniz.

HAMDİ NAMIK BEY (Devamla) - Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nda tatbik edildiği gibi. İkincisi, bu Meclis'in heyet-i umumiyesine ait bir haktır, üç beş zata verilemez. Üçüncüsü, kabiliyet-i tatbikiyesi yoktur dedim; çünkü kabul ettiğimiz mensubin-i askeriye tabiriyle bir zabitin, hatta bir kumandanın da idamı lazım gelecek. Sonra efendiler, bu İstiklal Mahkemeleri nezdinde birer müddei-i umumi ikamesi de lazımdır. Binaenaleyh bu cihetin de nazar-ı itibara alınmasını istirham ederim.

BESİM ATALAY BEY (Kütahya) - Fevkalade zamanlar, fevkalade tedbirler ittihazını icab ettirir. Bendeniz bu kanuna şiddetle taraftarım. Hatta bu kanunun tayin ettiği cezayı az görüyorum. Eğer biz şu cidalde gayretimizle, şiddetimizle hareket etmezsek mağlup olacağız. Eğer bütün kuvvetimizi sarf edersek galibiyet bizdedir. Yalnız bu İstiklal Mahkemesi azasının vazifesine bir şey daha ilâve etmeli; bunlar kumandanlardan, zabitlerden de cezaya müstahak olanları tecziye etmeli, bunun da ilâvesini istirham ediyorum. (Vardır sesleri)

REFİK ŞEVVKET BEY (Saruhan) - Müsaade ederseniz cevap vereyim. Hamdi Bey'in bahis buyurdukları müddei-i umumi meselesi, nazariyat-ı hukukiye ve heyet-i içtimaiye de Heyet-i Umumiye namına mahkemede bulunacak zattır. Zaten biz burada Heyet-i Umumiyeyi millet namına takibat ile meşgul adamlarız. Hariçten bir adamı müddei-i umumi yapmaya lüzum yoktur.

NEBİL EFENDİ (Karahisarısahib) - Arkadaşların bazısı İstiklal Mahkemeleri azasının üçe inmesini arzu ediyorlardır. Mehakim-i adiyede bile üç kişiden mürekkep bir heyet ancak cünha

davalarına bakar. Bunun namına bir de İstiklal Mahkemesi diyoruz. Bu muhakeme idam da yapacak, darb da edecek, kendi içtihadına göre ceza tertip edecek. Bunu rica ederim. Yalnız cünha mahkemelerinin salâhiyetini bunlara teşmil etmek doğru olur mu? Her hâlde azanın miktarı beş olmalı.

FUAD BEY (Çorum) - Bunların beş olması hakkındaki mütalaaya bendenizde iştirak ederim. Çünkü bir adam idam olunmak için dört kişinin reyi olmalıdır ki bu da ekseriyet-i sülüsan-ı ârâdır.

MUSTAFA SABRI EFENDİ (Siird) - Pek muvafıktır. Ekseriyet-i sülüsan-ı ârâ bulunmalıdır.

MEHMED ŞÜKRİ BEY (Karahisarısahib) - Efendim girişmiş olduğumuz şu azim mücadelesinin içinden çıkabilmek için hiç şüphesiz milletin ruhundaki sinirlerden istifade etmek lazımdır. Milletin sinirinden istifade edebilmek için herhâlde milleti tahrik etmenin esbab ve avamilini aramak bu Millet Meclisinin vazifesidir. Firarın esbab ve avamili pek çoktur. Birçok arkadaşlar burada bunu tadad ettiler. Asıl milleti tahrik edebilmek için bu esbab ve avamili izale etmek lazımdır. Bendeniz bunun esbab ve avamilini 7-8 kadar sayabilirim ve muhtelif sebeplerle bunlar söylendiği için tekrar zikre lüzum görmüyorum. Mademki heyet-i âliyeniz bir İstiklal Mehakimi teşkili esasını kabul ettiniz ve onların vicdanına terk-i umur edildi ki, onların nefsinde icra ile teşni kuvvetlerini cem etmesi itibarıyla bu muvafık değildir gibi bir şey hatıra bile gelemez; çünkü Meclis icraya doğrudan doğruya vaz'ü'l-yeddir. İçinden intihab etmiş olduğu İcra Vekilleri marifetiyle tedvir-i umur ediyor. Cezanın şiddetinden ürkerek hâkimlerin üzerinde tesirat yapacak kuyudatın ilavesini istiyoruz. Efendiler bendeniz, öyle zannediyorum ki bugün bu ceza icra edilemiyor değil. Bilâkis gayr-ı mesul ellerle, hiç arzu edilmeyen bir şekilde, gayr-ı hukuki olarak, bizim haberimiz olmadan icra ediliyor ve belki binlerce vatandaşlarımız idam ediliyor. (Doğru sadaları)... Binaenaleyh, biz bunu bir heyet-i âliyenin intihabıyla içinde çıkmış, namuslu, ceza-yı idamın ne demek olduğunu bilir insanlara tevdi etmekten ne için çekiniyoruz?

HAMDİ NAMIK BEY (İzmit) - Mebuslar mesul müdür?

MEHMED ŞÜKRİ BEY (Karahisarısahib) - Mesuldür evet. Biz bu sakfm altına girdiğimiz tarihten itibaren milletin mukadderatından mesulüz. Eğer bu muazzam işi de becermezsek, millet bi'z-zat bizleri asmalıdır.

Şimdi heyet-i âliyeden intihab edilecek hükkâmın adedine gelince: Pek çürük olan teşkilat-ı adliyemize uymak meselesi ileri sürüldü. Bilmem neden bu ileri sürülüyor. Beş kişi olmalı imiş, bilmem ne imiş. Öteden beri Adliye Nezareti, müfettişlerin tedkikatı neticesinde hükkâmın münferit olması esasını kabul etmiştir ve biz de bu esası kabul ediyoruz. Münferit hâkim vicdanına karşı daima mesuldür ve vermiş olduğu hükümden doğrudan doğruya mesuldür. Bu itibarla hâkim-i münferit esası dünyanın her tarafında, birçok farklarla tabii muhitine göre, kabul edilmiş ve bizim Adliye Nezareti de bunu Edirne vilayetinde tatbik etmiştir. Bendeniz bunu iltizam edecek değilim. Fakat benzemek suretiyle bu işin beş kişiden olmasını ileri sürmek doğru bir nazariye ve bir şekil değildir. Aded-i azayı çoğaltmaktan zannederim ki bir faide hâsıl olmayacaktır. Çünkü bunun büyük tecrübeleri vardır. Divan-ı Harblerde beş kişi olduğu hâlde işler bir kişinin elinde kalıyordu ve efendiler itiraf ederim ki, beş sene Divan-ı Harb-i Örfi Müşavir-i Adliliğinde bulundum. Bütün muamelat elimde kalmıştı. Şimdi yapılacak muamele, aded-i azanın çoğalmasında değil, intihab edilecek arkadaşların bu işi kavrayacak ve vicdanıma karşı bu cezanın ne demek olduğunu bilir arkadaşlardan intihab edilmesindedir. Bu daha esheldir. Bunun üç kişi olmasını teklif ederim.

REİS - Müzakereyi kâfi görenler el kaldırsın... Kâfi görüldü efendim.

(Kâtip Ömer Lütfi Bey'in ikinci madde hakkındaki tadil tekliflini okudu):

2- Seferde firariler hakkında takibat ve sevkiyatta müsamahaları veya ahz-ı asker muamelatında su-i istimalatı görülen memurin-i mülkiye ve askeriye ve jandarmalar ve efrad-ı askeriye ve karye ve mahallat heyet-i ihtiyariyeleri ve firarinin kıtası kumandanları ve firarileri saklayan ve ihtifa ettiği mahalli bildiği hâlde ihbar etmeyen her şahıs, efrad-ı firara teşvikte ordunun kuvve-i harbiyesine iras-ı mazarrat etmiş addolunarak Hıyanet-i Harbiye Kanunu'nun ikinci maddesinin fıkra-i ahiresine ve üçüncü maddesine tevfikan tecziye olunur.

REİS - Bu takriri nazar-ı mütalaaya alanlar lütfen el kaldırsın... Nazar-ı mütalaaya alınmadı efendim.

(Kâtip Tunalı Hilmi Bey'in ikinci madde hakkındaki tadil teklifini okudu.)

Büyük Millet Meclisi Riyaseti

İkinci maddedeki aza adedini gösteren (beş) yerine (üç) denilmesini ve (Fazla rey istihsal eden zat reis addolunur.) fıkrası yerine (Bu üç zattan biri reis intihab edilir.) fıkrasının konulmasını teklif ederim.

REİS - Bunu nazar-ı mütalaaya alanlar el kaldırsın, aksini reye koyuyorum. Nazar-ı mütalaaya almayanlar el kaldırsın. Efendim nazar-ı mütalaaya alındı. Üçüncü bir takrir daha var.

(Kâtip Haydar Bey Çorum Mebusu Fuad Bey'in tadil takririni okudu):

(İşbu heyetlerin idam karanının ekseriyet-i sülüsan-ı ârâyı ihtiva etmesi şarttır tarzında, tadilini teklif eylerim.)

Çorum
Fuad

REİS - Nazar-ı mütalaaya alanlar lütfen el kaldırsın. Nazar-ı mütalaaya alınmadı efendim. Karesi Mebusu Basri Bey'in tadil hakkında bir takriri var.

BASRİ BEY (Karesi) - Takririm birinci maddeye ait idi, o zaman okumadınız.

MUSTAFA NECATİ BEY (Saruhan) - Encümen, azanın üçe inmesini kabul ediyor efendim.

REİS - Beşi üç yapacağım.

(Kâtip Haydar Bey ikinci maddenin muaddel şeklini okudu):

MADDE 2 - Bu mahkemeler azasının adedi üç olup Büyük Millet Meclisinin ekseriyet-i ârâsıyla intihab olunur. Bu üç zattan birisi reis intihab edilir. (Olmadı sesleri)

REFİK ŞEVKET BEY (Saruhan) - Efendim, mesele ufacık bir tadil ile hallolunur. Şimdi efendim bu üç kişiden acaba reisi biz mi intihab edelim, yoksa arkadaşlarımız içlerinden birisini reis mi yapsın? Onun için (İçlerinden birisi kendileri tarafından reis addolunur.) şeklinde yapıyoruz. İcabında reis hasta olur, sesi kısılır.

REİS - Efendim maddeyi tadil vechle kabul edenler el kaldırsın. Madde tadil vechle kabul edildi efendim.

Maddenin kabul edilen son şekli:

MADDE 2 - Bu mahkemeler azasının adedi üç olup Büyük Millet Meclisinin ekseriyet-i ârâsıyla intihab ve içlerinden birisi kendileri tarafından reis addolunur.

REİS - Üçüncü maddeye geçiyoruz. (Kâtip üçüncü maddeyi okur):

MADDE 3 - İşbu mahkemelerin adedini ve mıntıkalarını Heyet-i Vekilenin teklifi üzerine Büyük Millet Meclisi tayin eder.

REİS - Bu maddeyi kabul edenler lütfen el kaldırsın. Üçüncü madde aynen kabul edilmiştir efendim.

(Kâtip Haydar Bey dördüncü maddeyi okur):

MADDE 4 - İstiklâl Mahkemelerinin kararları kati olup infazına bi'l-umum kuva-yı müsellaha ve gayr-ı müsellaha-i devlet memurdur.

REİS - Bu maddeyi kabul edenler lütfen el kaldırsın.. Madde kabul edilmiştir efendim.

(Kâtip Haydar Bey beşinci maddeyi okur):

MADDE 5 - İstiklal Mahkemelerinin evamir ve mukarreratını infaz etmeyenler veya infazda taallül gösterenler mahkemeler tarafından taht-ı muhakemeye alınır.

REİS - Beşinci madde hakkında söz isteyen var mı?

REFİK ŞEVKET BEY (Saruhan) - Efendim biraz izahat vereyim, kapalı kalmasın. Şimdi Büyük Millet Meclisi bu İstiklal Mahkemesinden birisi, filân veya filân adamın derdesti veya tevkifi gibi bir emir itası veya herhangi bir surette kâğıt yazarsa bir emir verirse, bu emrin ifasında taallül gösterenlerin veya ifa etmeyenlerin muhakemesini ayrı bir mahkemeye havale etmesi muvafık olmayacağından doğrudan doğruya mahkeme der-akab emrini vermeli ve cezasını tatbik etmelidir.

REİS - İzahat vechle maddeyi kabul edenler ellerini kaldırsınlar. Madde kabul edilmiştir efendim.

(Kâtip Haydar Bey altıncı maddeyi okur):

MADDE 6 - Her İstiklal Mahkemesi ketebe ve müstahdemi maşaatı şehrî yüz lirayı geçmeyecektir.

REİS - Kabul buyuranlar lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir, efendim.

(Kâtip Haydar Bey yedinci maddeyi okur):

MADDE 7 - Her İstiklal Mahkemesi vazifeye mübadereti anında firari veya bakaya efradının bir müddet-i muayyene zarfında icabetini teminen her türlü vesait-i tebliğiyeye müracaat eder.

REİS - Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

(Kâtip Haydar Bey sekizinci maddeyi okur):

MADDE 8 - İşbu kanun tarih-i neşrinden muteberdir.

REİS - Maddeyi kabul edenler ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir efendim.

(Kâtip Haydar Bey dokuzuncu maddeyi okur):

MADDE 9 - İşbu kanunun icrasına Müdafaa-i Milliye, Erkan-ı Harbiye, Maliye ve Dâhiliye ve Adliye Vekilleri memurdur. (Büyük Millet Meclisi memurdur sesleri)

REİS - Efendim Büyük Millet Meclisi tabirini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Maddenin kabul edilen son şekli:

MADDE 9 - İşbu kanunun icrasına Büyük Millet Meclisi memurdur.

DR. TEVFİK RÜŞDİ BEY (Menteşe) - Bir teklifim var. Diyorum ki, (İşbu kanunu tatbik eden mahkemelerimiz Büyük Millet Meclisine karşı mesuldür.) diye bir madde ilâve etmelidir.

REİS - Kanunun heyet-i umumiyesinin kabulü için bir tayin-i esami teklifi verildi. Fakat dün verilen tayin-i esami şekle aitti. Tayin-i esami teklifinde imzası olanlar tayin-i esamide musırr iseler söylesinler. (Hayır, hayır sadaları) Kanunun heyet-i umumiyesini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsınlar. Ekseriyet-i azime ile kabul edildi. (Alkışlar)

TUNALI HİLMİ BEY (Bolu) - Allah bu Meclise basiret ihsan etsin.

REİS - Aynı ruzname ile Pazartesi günü saat ikide içtima edilmek üzere celseyi tatil ediyorum.

(Saat yedide celseye nihayet verilmiştir.)

3. İstiklal Mehakimi Kanunu: Gerekçe ve Genel Kurul Tutanakları

İSTİKLAL MEHAKİMİ KANUNU[9]

No:

249

BİRİNCİ MADDE - İcra Vekilleri Heyetince gösterilecek lüzum ve Büyük Millet Meclisince ekseriyet-i mutlaka ile verilecek karar üzerine icab eden mahallerde İstiklal Mahkemeleri teşkil olunur.

İKİNCİ MADDE - Bu mahkemeler Büyük Millet Meclisinin ekseriyet-i mutlakası ve rey-i hafi ile kendi azası miyanından müntehab bir reis ve iki aza ve bir müddei-i umumiden teşekkül eder. Ancak heyet-i mahkemeye târi olacak noksanın ikmalini teminen ayrıca bir aza daha intihab olunur.

ÜÇÜNCÜ MADDE - İstiklal Mahkemelerinin vazaif i ber-vech-i âtidir:

A) Muvazzaf ve gönlü ile hizmet-i askeriyeye dâhil olup da firar edenler ve firara sebebiyet verenler ve firari derdest ve sevkinde tekâsül gösterenler ve firarileri bi'l-ihtiyar ihfa ve iaşe ve ilbas edenler hakkında Ceza Kanunnamesi'yle askerî kavanininde muayyen cezayı hüküm ve esbab-ı muhaffefe ve müşeddede mevcut olduğu takdirde yalnız bu fıkradaki ceraime münhasır olmak üzere tensib edeceği diğer gûna mukarreratı ittihaz eylemek;

B) 29 Nisan sene 1336 tarihli Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun muhtevi olduğu ceraimi;

9 İstiklal Mehakimi Kanunu Genel Kurul Tutanakları: 1. Devre, 27. 7. 1338 tarihli 81. İçtima, s. 9.; 1. Devre, 29. 7. 1338 tarihli 82. İçtima, s. 34-45: 47-64.; 1. Devre, 31. 7. 1338 tarihli 83. İçtima, s. 77-103.

C) Devletin emniyet-i hâriciye ve dâhiliyesini ihlal edenler hakkında Ceza Kanunu'nun birinci babının birinci ve ikinci fasıllarında muharrer ceraimi;
D) Askerî ve siyasi casusluk ve su-i kasd-ı siyasi ve asker ailelerine taarruz re tecavüz ceraimi;
H) Seferberlikte Tedarik-i Vesait-i Nakliye Komisyonlarının su-i istimalat ve müsamahatı hakkında Askerî Ceza Kanunu'na müzeyyel 12 şevval 1332 ve 21 Ağustos 1330 tarihli kanun-ı muvakkatın birinci maddesini muaddil 28 Rebiülahir 1332 ve 3 Mart 1331 tarihli kanunda musarrah ceraimi rü'yet etmek;
K) İhtilasta bulunan, rüşvet alan bi'l-umum memurin-i mülkiye ve askeriyeyi ve bunlara hangi sınıftan olursa olsun iştirak ve vesatet eyleyenleri;
S) Nüfuz-ı memuriyetinden istifade ederek halka zülüm ve işkencede bulunan nemurin-i mülkiye ve askeriyeyi muhakeme etmek.

DÖRDÜNCÜ MADDE - Büyük Millet Meclisi lüzum gördüğü İstiklal Mahkemeleri için üçüncü maddede muharrer vazaiften bir kısmının istisnasına karar verebilir.

BEŞİNCİ MADDE - İstiklal Mahkemelerinin idamdan gayrı hükümleri kati olup, infazına bi'l-umum kuva-yı müsellaha ve gayr-ı müsellaha-i devlet memurdur. İdam hükümleri Büyük Millet Meclisince bi'l-umum mesaile tercihan tedkik ve tasdik olunduktan sonra infaz olunur. Şu kadar ki müstacel ve müstesna hal ve zamanda idam hükümlerinin dahi Meclisçe tasdik edilmeksizin infazına Meclis kararıyla mezuniyet verilebilir.

ALTINCI MADDE - İstiklal Mahkemeleri kararlarına bu mahkeme müddei-i umumisinin hakk-ı itirazı vardır. Müddet-i itiraz yevm-i tefhimin ferdasından itibaren üç gündür ve itirazı vâki Büyük Millet Meclisince katiyen hallolunur.

YEDİNCİ MADDE - İstiklal Mahkemesi Heyetleri her altı ayda bir intihab olunur ve bu müddetin hitamından evvel heyet tamamen veya kısmen Meclis kararıyla tebdil edilebileceği gibi esbab-ı teşkilin zevaliyle faaliyeti dahi tatil olunur.

SEKİZİNCİ MADDE - Müddei-i umumiler işbu kanun ahkâmına tevfikan muttali olacakları ceraim hakkında takibat-ı kanuniyede bulunurlar.

Tevkif ve tahliye kararlarında müddei-i umumilerin mütalaası alınmadıkça tevkif ve tahliye yapılamaz. İstiklal Mahkemelerinin vasıta-i muhabere ve tebliğ ve tebellüğü müddei-i umumileridir.

İstiklal Mahkemelerinin mukarreratın infazı hususunda kuvve-i müsellaha ve gayr-ı müsellahaya müddei-i umumiler amirdir.

DOKUZUNCU MADDE - İstiklal Mahkemelerinin evamir ve mukarreratını infaz etmeyenler veya infazda taallül gösterenler müddei-i umumilerinin talep ve sevki üzerine aynı mahkemeler tarafından taht-ı muhakemeye alınırlar.

ONUNCU MADDE - İstiklal Mahkemeleri Askerî Ceza Kanunu'nun yedinci faslındaki hukuk-ı emiriyeden maada hukuk-ı şahsiyeye hükmedemezler.

ON BİRİNCİ MADDE - İstiklal Mehakimi ile mehakim-i sair arasında tahaddüs edecek ihtilâfı merci Türkiye Büyük Millet Meclisi Adliye Encümenince bi'l-cümle umuru takdimen hallolunur.

ON İKİNCİ MADDE - Her İstiklal Mahkemesi ketebe ve müstahdemin maaşat-ı asliyesi şehrî yüz lirayı geçmeyecektir.

ON ÜÇÜNCÜ MADDE - Her İstiklal Mahkemesi ayda bir defa Heyet-i Umumiyeye hülâsa-i hüküm ve mesai cetveli göndermeye mecburdur.

ON DÖRDÜNCÜ MADDE - Firariler hakkındaki 11 Eylül 1336 tarihli kanun ile İstiklal Mahkemeleri Kanunu'nun birinci maddesine müzeyyel 26 Eylül 1336 tarihli kanun ve firariler hakkındaki 11 Eylül 1336 tarihli kanunun 2'nci maddesini muaddil 6 Rebiülevvel 1339 ve 28 Teşrin-i sâni 1336 tarihli kanun mülgadır.

ON BEŞİNCİ MADDE - İşbu kanun tarih-i neşrinin ferdasından itibaren mer'idir.

ON ALTINCI MADDE - İşbu kanun Büyük Millet Meclisi tarafından icra olunur.

31 Temmuz 1338 ve 4 Zilhicce 1340

Dördüncü Celse

Bed'-i müzakerat; Saat: 3.50

REİS - Birinci Reis vekili Vehbi Efendi Hazretleri

KÂTİPLER: Hakkı Bey (Van), Atıf Bey (Kayseri)

REİS - Efendim, celse açılmıştır müzakereye başlıyoruz.

6 - İstiklal Mahkemeleri Kanunu'nun tadili için teşekkül edecek Muvakkat Encümene Müdafaa-i Milliye, Dâhiliye ve Adliye Encümenlerinden intihâb edilen azaya dair mezkûr encümenler riyasetleri tezkereleri

REİS - Encümenlerin intihâb mazbataları vardır. Onu okuyacağız.

Riyaset-i Celileye

Meclis-i Âlinin bugünkü kararı vechle İstiklal Mahkemesi Kanunu'nun tadilen ihzar için teşekkül edecek Encümen-i Mahsusa Müdafaa-i Milliye Encümeninden iktiza eden beş aza için rey-i hafi ile ve ekseriyet-i mutlaka ile Sivas Mebusu Vasıf, Mersin Mebusu Selahaddin, Karahisar Mebusu Ömer Lütfi, Mersin Mebusu Yusuf Ziya, Trabzon Mebusu Ali Şükri Beylerin intihabları icra kılındığı maruzdur.

Müdafaa-i Milliye Encümeni Reisi
Vasıf

Mazbata Muharriri
İstanbul
Ali Rıza

Kâtip
Mersin
Yusuf Ziya

Riyaset-i Celileye

İstiklal Mahkemeleri Kanunu'nun tedkik ve tadili için Heyet-i Umumiyece kabul olunan Encümen-i Mahsusa Dâhiliye Encümeninden Durak Bey Erzurum, Tahsin Bey İzmir, Hamdi Bey İzmit, İhsan Bey Cebelibereket, Atıf Bey Kayseri intihâb olunduğu arz olunur.

27 Temmuz 1338

Dâhiliye Encümeni Reisi Lazistan Esad		Mazbata Muharriri Ahmed Hilmi
Kâtip -	Aza Karahisarışarki Hulusi	Aza -
Aza Atıf	İzmir Tahsin	İzmit Hamdi
Erzurum Durak	Cebelibereket İhsan	

Riyaset-i Celileye

İstiklal Mahkemeleri vazaifine ait tedkikat ve teklifatta bulunmak üzere teşekkül edecek Encümen-i Mahsusa, Adliye Encümenince ber-vech-i zîr zevatın intihâb edilmiş olduğu Heyet-i Umumiyeye arz olunur.

27 Temmuz 1338
Adliye Encümeni Reisi
Canik
Emin

Emin Bey (Canik)

Ali Sururi Efendi (Karahisarışarki)

Şükri Bey (Karahisar)

Mustafa Kemal Bey (Ertuğrul)

Sadık Bey (Kırşehir)

ALİ SURURİ Ef. (Karahisarışarki) - Efendim, demin Encümen-i Mahsus teşkili karargir olunca bendeniz zannediyorum ki bir nokta mübhem kalmıştır veyahut bendeniz anlayamamışımdır. Verilen takrir İstiklal Mahkemeleri için bir talimatname kaleme alınarak icab eden ahkâmın vaz'ı suretindeydi. Hâlbuki malûm-ı âliniz yapılacak talimatname kanunu takyid edemez. Binaenaleyh müzakere ve münakaşa ederek yeniden vaz'ı lazım gelen ahkâmı, mevadd-ı kanuniye suretinde tespit ederek bir layiha şeklinde Heyet-i Celileye arz etmek lazım gelir. Bu cihet taayyün etmelidir. (Zaten karar bir layiha-i kanuniye kaleme alınmasına dairdir sadaları)

MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1 - Encümen-i Mahsusun, İstiklal Mahkemeleri hakkında kanun teklifi (2/551 mükerrer)

İstiklal Mehakimi Kanunu

MADDE 1 - İcra Vekilleri Heyetince gösterilecek lüzum ve Büyük Millet Meclisince ekseriyet-i mutlaka ile verilecek karar üzerine icab eden mahallerde İstiklal Mahkemeleri teşkil olunur.

MADDE 2 - Bu mahkemeler Büyük Millet Meclisinin ekseriyet-i mutlakası ve rey-i hafi ile kendi azası miyanından müntehab bir reis ve iki aza ve bir müddei-i umumiden teşekkül eder. Ancak heyet-i hâkimeye târi olan noksanın ikmalini teminen ayrıca bir aza daha intihab olunur.

MADDE 3 - İstiklal Mahkemelerinin vazaifi ber-vech-i âtidir:

A) Muvazzaf ve gönlü ile hizmet-i askeriyeye dâhil olup da firar edenler ve kasten veya ihmalen firara sebebiyet verenler ve firari derdest ve sevkinde tekâsül gösterenler ve firarileri bi'l-ihtiyar ihfa ve iaşe ve ilbas edenler hakkında mülkî ve askerî kavaninde muayyen cezaları ve esbab-ı muhaffife veya müşeddide mevcut olduğu takdirde yalnız bu fıkradaki ceraime münhasır olmak üzere tensib edeceği diğer gûna derecat-ı cezaiyeyi hükmetmek.

B) 29 Nisan 1336 tarihli Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun muhtevi olduğu ceraimi,

C) Devletin emniyet-i hâriciye ve dâhiliyesini ihlal edenler hakkındaki Mülki Ceza Kanunu'nun birinci babının birinci ve ikinci fasıllarında muharrer ceraimi,

D) Askerî ve siyasi casusluk ve su-i kasd-ı siyasi icrası ve asker ailelerine taarruz ve tecavüz ceraimi,

H) Seferberlikte Tedarik-i Vesait-i Nakliye Komisyonlarının su-i istimalat ve müsamahatı hakkında Askeri Ceza Kanunu'na müzeyyel 12 Şevval 1332 ve 21 Ağustos 1330 tarihli kanun-ı muvakkatın birinci maddesini muaddil 28 Rebiülahir 1333 ve 2 Mart 1331 tarihli kanunda musarrah ceraimi rü'yet etmek.

MADDE 4 - Büyük Millet Meclisi lüzum gördüğü İstiklal Mahkemeleri için üçüncü maddede muharrer vazaiften bir kısmının istisnasına karar verebilir.

MADDE 5 - İstiklal Mahkemelerinin idamdan gayrı hükümleri kati olup infazına bi'l-umum kuva-yı müsellaha ve gayr-ı müsellaha-i devlet memurdur. İdam hükümleri Büyük Millet Meclisince ba'de't-tasdik infaz olunur. Şu kadar ki, müstacel ve müstesna hal ve zamanda idam hükümlerinin dahi Meclisçe tasdik edilmeksizin infazına Meclis kararıyla mezuniyet verilebilir.

MADDE 6 - İstiklal Mahkemeleri kararlarına bu mahkeme müddei-i umumisinin yalnız vazife noktasından hakk-ı itirazı vardır. Müddet-i itiraz yevm-i tefhimin ferdasından itibaren üç gündür ve itirazı vâki Büyük Millet Meclisince katiyen hallolunur.

MADDE 7 - İstiklal Mahkemesi Heyetleri her altı ayda bir intihab olunur. Bu müddetin hitamından evvel heyet tamamen veya kısmen Meclis kararıyla tebdil edilebileceği gibi esbab-ı teşkilin zevaliyle faaliyeti dahi tatil olunur.

MADDE 8 - İstiklal Mehakiminde vasıta-i muhabere ve tebliğ ve tebellüğ müddei-i umumileridir.

MADDE 9 - İstiklal Mahkemelerinin evamir ve mukarreratını infaz etmeyenler veya infazda taallül gösterenler müddei-i umumilerinin talep ve sevki üzerine aynı mahkemeler tarafından taht-ı muhakemeye alınırlar.

MADDE 10 - İstiklal Mahkemeleri Askerî Ceza Kanunu'nun yedinci faslındaki hukuk-ı emiriyeden maada, hukuk-ı şahsiyeye hükmedemezler.

MADDE 11 - Her İstiklal Mahkemesi ketebe ve müstahdemin maaşat-ı asliyesi şehrî yüz lirayı geçmeyecektir.

MADDE 12 - Her İstiklal Mahkemesi ayda bir defa Heyet-i Umumiyeye hülâsa-i hüküm ve mesai cetveli göndermeye mecburdur.

MADDE 13 - Firariler hakkındaki 11 Eylül 1336 tarihli kanun ile İstiklal Mahkemeleri Kanunu'nun birinci maddesine müzeyyel 26 Eylül 1336 tarihli kanun ve firariler hakkındaki 11 Eylül 1336 tarihli kanunun ikinci maddesini muaddil 6 Rebiülevvel 1339 ve 28 Teşrin-i sâni 1336 tarihli kanun mülgadır.

MADDE 14 - İşbu kanun tarih-i neşrinin ferdasından itibaren mer'idir.

MADDE 15 - İşbu Kanun Büyük Millet Meclisi tarafından icra olunur.

Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun üçüncü maddesini muaddil Encümen-i Mahsusça kaleme alınan madde-i kanuniye

Vaiz ve hitabet suretiyle alenen veya ezmine-i muhtelifede eşhas-ı muhtelifeyi sırran ve kavlen hıyanet-i vataniye cürmüne tahrik ve teşvik edenlerle işbu tahrik ve teşviki suver ve vasıta-i muhtelife ile tahriren ve tersimen irtikab eyleyenler ve Büyük Millet Meclisinin amal ve makasıdına münafi olarak düşman maksat ve menfaatini tervic yollu teşvikat ve tahrikat ve ifsadatta bulunanlar muvakkat küreğe konulurlar. Tahrikât ve teşvikat sebebiyle madde-i fesad meydana çıkarsa muharrik ve müşevvikler idam olunurlar,

İzmir Mebusu Tahsin	Trabzon Ali Şükri	Sivas Kısmen muterizim Vasıf	Canik Emin
Karahisarısahib Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun tadiline muhalifim Mehmed Şükri			Ertuğrul Kısmen muhalifim Mustafa Kemal
Mersin Kısmen muhalifim Selahaddin	Kayseri Atıf	Karahisarısahib Ömer Lütfi	
Aza Kırşehir Sadık	Erzurum Mustafa Durak		

REİS - Efendiler tefsir mazbatasına rey vermeyen varsa lütfen versinler.

ZEKAİ B. (Adana) - Reis Beyefendi münasip görülürse İstiklal Mahkemeleri hakkındaki kanun teklifi tab ve tevzi edilsin. Ondan sonra müzakere olunsun.

REİS - Efendim müsaade buyurun, bu layiha-i kanuniyenin safahatı sizlerce malûmdur. Münasip görürseniz maddelerin birer birer müzakeresine geçelim. Maddelere geçilmesini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

SELAHADDİN B. (Mersin) - Hayır, hayır efendim, heyet-i umumiyesi hakkında söz söylenecek.

REİS - Madde madde müzakeresi kabul olundu.

SELAHADDİN B. (Mersin) - O hâlde buna rey verilemez. Meclis'in yarısı bunun esasına muhaliftir. Binaenaleyh sözümüz vardır. Söyleyeceğiz.

REİS - Efendim heyet-i umumiyesi hakkında söz söyleyeceklerin isimlerini yazıyorum. İsimleri yazılan aza-yı kiram esamisini okuyacağım. Okunmayanlar varsa lütfen söylesinler yazayım.

HASİB B. (Maraş) - Lehte ve aleyhte olanlar tedkik edilsin.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) - Reis Bey bendeniz usul hakkında söyleyeceğim.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Bendeniz de usul hakkında söyleyeceğim.

REİS - Buyurun Refik Şevket Bey.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Efendim bir kanun müzakeresinde mihver-i hareketimiz her hâlde nizamname-i dâhilimiz olmalıdır. Mevcut ve müesses bir kanunun laalettayin beş on arkadaşın tahta üzerinden kopya etmesi ile ehemmiyetli bir müessesenin tadiline kıyam etmek pek doğru değildir. Binaenaleyh efendim, vaz'-ı kanun usulündeki mevzu-ı ahkâma riayet-i vecibe addederim. Bu nokta-i nazardan eğer nizamname-i dâhili bize hâkim ise hiç olmazsa bunun üzerinden yirmi dört saat geçmesi lazımdır. Bendeniz bile kanuncu olduğum hâlde içinde bazı nikat-ı kanuniyeden ve tahrir-i ahkâmdan bahsediliyor ki, onun karşısında bendeniz tereddüde düşüyorum. İkinci nokta, şayet maddelerin müzakeresine geçilmesi hususundaki karar mevzu-ı bahs ise ona riayet olunsun. Bu kanunda, ne vaz'-ı kanun hususundaki ahkâm mevzu-ı bahs ve ne de maddelere geçilmesi hususundaki ahkâm mevzu-ı bahs oldu. Şimdi tekrar heyet-i umumiyesi hakkında müzakere açıyoruz. Bizim için mamulün bih olan nedir? Bendeniz anlamıyorum. Onun için bendeniz, heyet-i muhteremeye rica ediyorum ki, harekâtımız nizamname-i dâhiliye mutabık olsun ve her zaman yaptığımız işler muntazam ve mazbut olsun. Meclis'in kararı behemehâl bu kanunun Cumartesi günü çıkarılması hususunda değildir. Cumartesine yetiştirilmesi hakkındadır. Cumartesi gününe yetiştiren arkadaşlara çok teşekkür ederiz. Fakat bizim vukuf ve ihatamızı men'i ve selb etmek doğru değildir. Bunun Pazartesi günkü içtimada müzakeresine ve yahut yarın suret-i mahsusada içtima edip müzakeresine ne mani vardır efendim?

ZİYA HURŞİD B. (Lazistan) - Başkumandanlık Kanunu'nda böyle söyleyenlere gürültü yaptınız.

REFİK ŞEVKET B. (Devamla) - Bendeniz onlara dâhil değilim ve hiçbir zaman yapmam.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) - Bendeniz bu meselede ne Selahaddin Bey arkadaşımızın ve ne de Refik Şevket Bey biraderimizin fikirlerine iştirak edemeyeceğim. Malum-ı âliniz Meclis-i Âliniz; burada bir arkadaşımızın buyurduğu gibi, Başkumandanlık Kanunu mükerreren temdid etmiştir ve her temdidde Başkumandanlık Kanunu için bir iki arkadaş tarafından bir layiha-i kanuniye teklif edilmiş ve o gün derhal müstacelen ruznameye alınmak suretiyle o gün o kanunun müzakeresi intac ve ikmal edilmiştir. Eğer Refik Şevket Beyefendi o kanunun müzakeresi esnasında demiş olsalardı ki; "Efendiler nizamname-i dâhilimizde her layihanın Layiha Encümenine gitmesi lazımdır. Bu, nizamnamenin sarahati muktezasmdandır. Binaenaleyh bunun oraya gitmesi lazımdır." deseydi Meclis-i Âliniz o layiha-i kanuniyenin üç dört defa teklifatı sırasında böyle karar ittihaz etmiş ve layiha-i kanuniye Layiha Encümenine gitmiş olsaydı bu mesele hakkındaki nokta-i nazarlarına iştirak eder ve cidden nizamnamede Layiha Encümenine gitmesini sarahaten göstermesine nazaran bunun da gitmesi lazımdır der idik. Buyururlar ki; niçin siz söylemediniz? Bendeniz burada herhâlde -hatır-ı âlinizdedir - Karahisarışarki Mebusu Mustafa Efendi arkadaşımızın bir takriri de Başkumandanlık Kanunu'nun tadiline dairdi. Onu Layiha Encümenine havale edip ve diğerlerini havale etmediklerinden dolayı "Riyaset bi-taraflığını muhafaza etmemiştir. Binaenaleyh Riyasetin makamı tebdil etmesi ve bu teklifin de nizamname-i dâhili mucibince Layiha Encümenine gitmesi lazım gelir." dedim. Refik Şevket Bey biraderimiz lütfen dikkat buyursunlar. Eğer bunun için encümene gitmek lazım gelirse nizamname mucibince onların dahi gitmesi lazım idi. Fakat Meclis-i Âliniz geçen gün de söylediğim gibi, icrai ve teşrii kuvayı haiz olarak fevkalade bir zamanın doğurduğu bir Meclis olması itibarıyla öyle zaman geliyor ki nizamname-i dâhili harfiyen tatbik edilmiyor. Binaenaleyh bendenizce bir hâdise vardır. Burada nizamname-i dâhili mevzu-ı bahs olamaz. Selahaddin Beyefendi'nin buyurdukları gibi her bir kanunun kabul ve adem-i kabulünün muvafık olup olmayacağı hususlarında arkadaşlarımızın beyan-ı mütalaaya hakları vardır. Fakat biliyorsunuz ki bu layiha-i kanuniye bundan birkaç gün

evvel birçok münakaşatı icab eden müzakere neticesi Meclis-i Âli tarafından Dâhiliye, Adliye, Müdafaa-i Milliye Encümenlerinden beşer kişiden mürekkep bir Encümen-i Mahsusa gönderilmiş ve o Encümen-i Mahsus iki üç gün bila-fâsıla çalışmış ve Meclis-i Âliye getirmiştir. Binaenaleyh bu layihanın tanzim ve tedkiki doğrudan doğruya mahsusan intihab edilen encümene verilmiştir. Encümen ise vazifesini ikmal etmiş. Heyet-i âliyenize sevk etmiştir. Heyet-i umumiyesi hakkındaki müzakereye gelince; eğer heyet-i umumiyesini reddetmek lazım gelse idi, Selahaddin Beyefendi'nin buyurduğu gibi söylenecek sözler ya kanunun kabulü veya reddi hakkındadır. Eğer Meclis-i Âliniz bu kanunu reddetmek taraftarı olsa idi, bir Encümen-i Mahsus teşkil etmezdi. Böyle bir encümenin teşkili ile ondan böyle bir layiha istemek, böyle bir kanunun vücubuna kail olunduğunu bildirmektir. Meclis-i Âlinizce ekseriyetle bu kanunun maddelerine geçilmesine karar verildiği hâlde bundan rücu ederek tekrar heyet-i umumiyesini müzakereye karar vermemesi işte bu nizamname-i dâhiliye muhaliftir. Bu itibarla bu doğru değildir. Her hâlde maddelere geçilmeli ve her arkadaş maddeler hakkmdaki nokta-i nazarını söylemelidir. (Doğru sadaları)

REİS - Efendiler rica ederim, geçen Perşembe günü bu kanunun Cumartesi gününe yetiştirilmesi için Meclis-i Âliniz bir karar verdi. O karar icabatından olarak o kanun bugün müzakere olunacak, bunu tekrar rey-i âlinize vaz ettik. Bu yirmi dört saat durmalı, kırk sekiz saat sonra gelmelidir gibi sözler de vardır. (Hayır, o varid değildir sadaları) Bununla beraber efendiler, ben bu meselenin tacili için ve heyet-i mecmuasının Meclisçe malûm olmasına nazaran maddelere geçilmesini reye koydu. Kabul olundu. Fakat birtakım arkadaşların itirazı üzerine kanunun heyet-i umumiyesi hakkında söz söylemek için söz yazdık. Yani Meclis-i Âli hangi ciheti kabul edecekse tespit buyursunlar. (Hayır, maddeleri müzakere edeceğiz sesleri.)

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Efendim Makam-ı Riyaset, Meclis'in kararını bozamaz. Meclis-i Âli heyet-i umumiyesinden maddelere geçilmesini kabul etti. Bendeniz bunun aleyhinde idim. Fakat bu karar hilâfında bir daha söz vermek hakkı Makam-ı Riyasette yoktur. (Yok sadaları) Ancak Makam-ı Riyaset maddeler üzerine söz verecektir. Heyet-i umumiyesi hakkında söz vermek doğru değildir. Arkadaşlar maddelerde söyleyeceklerini söyleyebilir. Yoksa heyet-i umumiyesinin müzakeresi bitmiştir.

ZİYA HURŞİD B. (Lazistan) - Reis Bey bir kanunun heyet-i umumiyesi müzakere olunmadan maddelere geçilmesini reye koymaya Makam-ı Riyasetin hakkı var mıdır yok mudur?

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Bunu Makam-ı Riyaset reye koymuştur. Heyet-i Celile reyini ihsas etmiş ve bir karar ittihaz buyurmuştur. Bunun hâricinde Meclis'in kararını Makam-ı Riyaset feshedemez. Maddeleri müzakere etmek mecburiyeti vardır.

REİS - Efendim Genç Mebusu Hamdi Bey'in bir takriri var.

İstiklal Mahkemelerinin vazife ve salahiyetleri hakkındaki kanunun ahkâm ve fıkaratma aza-yı kiramın tamamıyla kesb-i ıttıla etmek üzere tab ve tevziiyle müzakeresinin Pazartesi gününe talikine karar verilmesini teklif eylerim diyor. Kabul ediyor musunuz? (Hayır sesleri) Kabul olunmadı.

ALİ ŞÜKRİ B. (Trabzon) - Efendiler ufak bir noktaya işaret etmek istiyorum. Makam-ı Riyaset yanlış bir teamül yapmasın diyorlar. Hayır efendim, Riyaset doğru hareket etmiştir. Orta yerde mevcut bir kanun vardır. O kanun beray-ı tadil encümene gitmiştir ve tadil edilerek buraya gelmiştir. Bunun hakkında söz söylemeye lüzum yoktur ve şimdi o tadilin doğru olup olmadığını müzakere edeceğiz. Sonra bugün yahut Pazartesi gününe gelince bu da mevzu-ı bahs değildir. Biliyorsunuz ki, Heyet-i Vekile Reisinin buradan talebi üzerine bugün müzakere olunup müstace-

len çıkması lazımdır. Çünkü bu kanunun kabulü üzerine teşkil edilecek mahkeme vardır. Onun için tehiri gayr-ı caizdir. Arkadaşlar az zamanda kanunu tedkik edip, söz söyleyemeyiz deyip, kanunu tehir ettirmek istiyorlar. Encümen-i fevkalade Cuma günü oturmuştur ve çalışmıştır ve bu da Heyet-i Vekile Reisinin talebi üzerine ve Meclis-i Âlinin arzusunu vaktinde yerine getirmek için olmuştur. Binaenaleyh, Meclis'in kendi sözü mucibince bu kanunu bir an evvel çıkarması lazımdır. (Muvafık sesleri)

REİS - Efendim malûm-ı âliniz Makam-ı Riyaseti de müşkül bir mevkie ilka ettiniz. Evvel reye koydum, sonra da birtakım arkadaşlar kanunun heyet-i umumiyesi hakkında söz söylensin dediler. (Hayır sesleri) Karar-ı sabık vechle maddelere geçilmesini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir. Birinci maddeyi okuyoruz.

İstiklal Mehakimi Kanunu

MADDE 1 - İcra Vekilleri Heyetince gösterilecek lüzum ve Büyük Millet Meclisince ekseriyet-i mutlaka ile verilecek karar üzerine icab eden mahallerde İstiklal Mahkemeleri teşkil olunur.

ZİYA HURŞİD B. (Lazistan) - Efendim birinci maddede encümen fazla bir gayret göstermiştir. Diyor ki; ekseriyet-i mutlaka ile vereceği bir karar üzerine... Büyük Millet Meclisi ekseriyet-i mutlaka olmadan karar vermez ki... Bunu nizamname-i dâhili tayin ve tahdid etmiştir. Kâffe-i mukarrerat ekseriyet-i mutlaka ile ittihaz olunur. Binaenaleyh ekseriyet-i mutlaka tabirini oradan kaldırmak lazımdır. Bu fazla şeyi maddeye koymayalım, onu arz etmek istedim.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Efendim Ziya Hurşid Bey biraderimizin söylediği doğrudur. Fakat zaman zaman rey-i izafi meselesi Meclis'i oldukça meşgul ettiği için sarahati iltizam eden encümen bu noktanın sarahaten beyanını muvafık gördü. Çünkü geçenlerde bir rey-i izafi meselesi, Meclis'i saatlerce işgal etmiştir. Bu kaydı bu nokta-i nazardan koyduk efendim.

REİS - Efendim birinci madde hakkında başka söz isteyen yoktur. Maddeyi aynen reyinize koyuyorum, kabul edenler ellerini kaldırsınlar. Birinci madde ekseriyet-i azime ile kabul edilmiştir.

MADDE 2 - Bu mahkemeler Büyük Millet Meclisinin ekseriyet-i mutlakası ve rey-i hafi ile kendi azası miyanından müntehab bir reis ve iki aza ve bir müddei-i umumiden teşekkül eder. Ancak heyet-i hakimeye târi olan noksanın ikmalini temimen bir aza daha intihab olunur.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Efendim burada bir reis ve iki aza diye tefrik doğru değildir. Bir kere intihabı yaparken birini reis ve diğer ikisini aza diye intihab etmek -Meclis azası aynı şeraiti haiz olmak itibarıyla- muvafık-ı idare olamaz. Mahkemeye memur olan arkadaşların kendi aralarından bir reis intihab etmeleri ahenk noktasından daha muvafık ve musibdir.

(Heyet-i Vekile Reisi nasıl tayin edilir? Sesleri)

REFİK ŞEVKET B. (Devamla) - Bendeniz, mahkeme Meclis'in kendi azası miyanından müntehab üç aza ve bir müddei-i umumiden teşekkül eder demeyi, ahengi temin nokta-i nazarından daha muvafık buluyorum. Hatta bendenize kalırsa beş aza intihab etmeli. Bunlar kendi aralarından birini reis olarak ve bir tanesini de müddei-i umumi olarak tefrik eylemelidir. Bir de aza ihtiyat olarak kalır. İntihab esnasında burada azayı, reis ve müddei-i umumi diye tefrik etmek bizim maksad-ı teşekkülümüzle ve haiz olduğumuz sıfat ve salahiyet itibarıyla de doğru olamaz.

Bir ihtimal daha arz edeyim; müddei-i umumi olarak intihab ettiğimiz zat bi'l-farz hasta olursa, ihtiyat aza olarak intihab ettiğimiz zatın evvelce müddei-i umumi olarak intihab edilmemesi yüzünden, ihtiyat azanın o vazifeyi görmesi imkânı da münselib olur. Onun için aza noksanını ikmal etmek üzere intihab ettiğimiz arkadaş, inde'l-iktiza müddei-i umuminin mazereti bulunduğu zamanda müddei-i umumilik vazifesini de görebilecek bir vaziyette olmalıdır. Bu ihtimalleri düşündüğüm için bendeniz arz ediyorum ki beş arkadaş intihab edilmeli, bunlardan birisi ihtiyat olarak kalmalı ve bu beş arkadaştan biri kendi aralarından intihaben riyaset vazifesini ve bir diğeri de müddei-i umumilik vazifesini deruhde etmelidir. Ve bizim burada reis diye birini intihabımızdan ziyade, esna-yı muhakemede kimin daha ziyade ve daha iyi vazife-i riyaseti ifa edebileceği, gece ve gündüz beraber çalışan arkadaşlar arasında daha ameli ve daha musib bir şekilde anlaşılabilir. (Ya uyuşulamazsa sesleri) Onun ihtimali yoktur efendim. Bu kadar zamandan beri İstiklal Mahkemeleri vardır; aralarında riyaset ihtilâfı olmamıştır. Onun için bendeniz maddenin arz ettiğim şekil dairesinde tadilinde bir mahzur olup olmadığını Encümen-i Mahsus arkadaşlarımdan soruyor ve mütalaalarını almak istiyorum.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Encümen; Reis ve müddei-i umuminin Meclisçe ayrı ayrı intihabını İstiklal Mahkemesinde bulunan arkadaşların gösterdiği lüzumu nazar-ı dikkate alarak teklif etmiştir. Çünkü Riyaset meselesinin kendi aralarında ihtilâfatı mucib olduğu, İstiklal Mehakiminde bulunan arkadaşlar tarafından söylenmiştir. Hiç şüphesiz ki encümen de, Meclis-i Âlinizin kendi arkadaşlarını daha iyi tanıması suretiyle riyaset için intihab edilecek arkadaşın daha iyi intihab ve tefrik olunacağını nazar-ı itibara almış ve muamelenin intizamı noktasındandır ki, bu ciheti tervic etmiştir.

Bi'l-hassa müddei-i umumilere gelince; encümen şu noktayı ehemmiyetle nazar-ı dikkate almıştır. Müddei-i umumi olacak arkadaşın her hâlde erbab-ı hukuktan olması matlubdur. Çünkü müddei-i umumileri buraya koymaktan maksat, yegâne istihdaf olunan maksat, kanunun hüsn-i cereyanını temin etmek ve mahkemelerin İstiklal Mahkemelerine verilen vazaif dairesinde ifa-yı vazife edip etmediklerini Meclis-i Âli namına murakabe tahkik ve takip etmek ve mahkeme o hudut ve salahiyetin hâricine çıktığı zaman, müddei-i umumilerin bundan Meclis-i Âliyi haberdar etmesi ve mahkemeleri daire-i salahiyetine irca eylemesi arzu ve emeline matuftur. Bütün mehakimde, şimdiye kadar yalnız Rusya'da ki (Çeka) Mahkemeleri müstesna olmak üzere; müddei-i umumiler bulunmuştur. Bu müddei-i umumilerin mahkemelerde bulunması mahkemeyle kanun arasındaki adalet ve intizamı temin içindir. Bu itibarla müddei-i umumilerin kıymetini ve bi'l-hassa erbab-ı hukuktan olmasını nazar-ı dikkate alan encümen, bu suretle intihablarmı ehemmiyetle ve nazar-ı teemmül ile görmüştür. Maahaza Meclis-i Âli istediğini intihabda muhayyerdir. Esasen takyidin aleyhinde bulunan Meclis'in nokta-i nazarına göre, biz bu hakk-ı intihabı da takyid etmeyi muvafık görmedik. Encümen yalnız esbab-ı mucibede bunu Meclis'e arz etmeyi bir vazife bilmiştir.

MUSTAFA TAKİ Ef. (Sivas) - Efendim İstiklal Mahkemesine reis ve aza ve müddei-i umumi olabilmek için evsaf-ı kanuniyeyi haiz olmak lazım gelir. Büyük Millet Meclisi azasından olmakla; kimsenin her işi yapabilmek kudretini haizim diye dava etmek hakkı değildir. Bu Meclis'e intihab olunanlar bazı işi yapabilir ve belki bazı işi de bi'l-fiil yapamaz. Her ferdimiz her işi yapabiliriz diye iddia etmek hodkâmlıktır.

MUSTAFA SABRI Ef. (Siird) - Bu işi yapabileni göndeririz.

MUSTAFA TAKİ Ef. (Devamla) - Belki ben iyi seçemem. Onun için benim reyime bırakmak doğru değildir. Kanun bunu takyid ve tefrik etmelidir. Gerek reis ve gerek aza ve müddei-i

umumi olsun, her üçünün de evsaf-ı kanuniyeyi haiz olmasını şart olarak maddeye vaz ve ilave etmek lazımdır. Mehmed Şükri Beyefendi, Meclis takyid olunmasın diye bu şart konulmamıştır yolunda bir söz söyledi. Meclis, kanunla takyid edilmiş olursa bununla Meclis'in şerefine ve şanına bir nakısa gelmez. Zira kanun ile takyid edilmiş olur. Kanun ile mukayyed olmamak bir nakısadır. Yoksa kanun ile mukayyed olmak Meclis'in şerefine halel vermez. Bakın, ale'l-ade bir mahkemeye bile reis ve aza olabilmek için evsaf-ı kanuniye arıyoruz. Hâlbuki bu mahkemeler, fevkalade mehakimdir ve idam hükümleri verecektir ve hükümleri kabil-i istinaf ve temyiz de değildir. Şimdiki yazılışa göre... Onun için elbette büyük ihtisas sahibi zevat aramak iktiza eder. Meclisimizin içinde de lehülhamd erbab-ı ihtisas bulunabilir. Binaenaleyh buralara Mekteb-i Hukuktan neşet etmiş ve bi'l-fiil tecrübelerde bulunmuş zevatın intihabları lazımdır.

REİS - Hüseyin Avni Bey buyurun.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Bendeniz vazgeçtim, vâki olan mütalaalara iştirak ediyorum.

DR. TEVFİK RÜŞDİ B. (Menteşe) - Arkadaşlar bu madde-i kanuniye metnindeki müddei-i umuminin Meclis'ten olmasına taraftar değilim. Çünkü Meclis İstiklal Mahkemesi esasını kabul etmekle, şu ale'l-ade bildiğimiz adi zamanlara ait ve bildiğimiz ihtilal, inkılap hâricindeki esasat-ı hukukiyeye ait mahkemelerin hâricine çıkmıştır ve bununla asıl sebeb-i içtimaı olan maksadı müdafaa ve temin etmek istemiş. Binaenaleyh bu azalığı da Meclis azasına siyyanen vermiştir. Bu iş için yalnız arkadaşlarımız içinden hukuk mütehassısı aransa ve bu fikir galip gelseydi, böyle bir mahkeme yapılmasına lüzum kalmazdı. Şu hâlde mademki siyyanen maksad-ı ictimaiyi müdafaa etmek Meclis'in ve memleketin asıl maksadını temin etmek üzere muvakkaten yapılmış bir müessese huzurunda bulunuyoruz. Orada müddei-i umumilik hakkını gerek umum ve gerekse husus namına müdafaa edecek bir zata vermemek, hakk-ı dava ve müdafaayı mürtefi etmek demektir ki, iyi bir şey değildir. Onu temin edebilmek mutlaka müddei-i umumiliği, müddei-i umumilik yapmaya hakkı olan zevata hasretmelidir. Binaenaleyh mahkeme nezdindeki müddei-i umumilerin; eğer muhakeme casusluk ve hıyanet-i vataniye gibi bir şey ise doğrudan doğruya bulunduğu memleketteki adli müddei-i umumi; yok, mahkeme askeri firara teşvik ve doğrudan doğruya hükümetin askerî kısmına veya zabıtanına veya ümerasına ait bir iş ise ve onun sanatla alâkası varsa o zaman da cihet-i askeriyenin mehakim kısmından bir müddei-i umumi olmasını kabul etmeliyiz, Hulasa-i maruzatım müddei-i umumiliğin Meclis azasından değil, Meclis tarafından müntehab değil, doğrudan doğruya devair-i adliye tarafından müntehab olmasını ve bu suretle efkâr-ı umumiye ve enzar-ı ammeye her işi Meclis'e inhisar ettirmek istemediğimizi göstermeliyiz.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) - Efendim, bundan evvelki İstiklal Mahkemeleri hakkındaki madde-i kanuniyede malum-ı âliniz Meclis azasının hepsi İstiklal Mahkemesi Heyetine aza olarak intihab olunur. Onlar içlerinden birini kendilerine reis intihab ederlerdi. Bu usulün devamını Refik Şevket Bey biraderimiz buyuruyorlar. Hâlbuki bu, İstiklal Mehakimi Heyeti arasında daima dedikoduyu mucib olmuştur. Mesela Refik Şevket Bey biraderimize soruyorum; İstiklal Mahkemesinde bulunduğu zaman reis iken kendileri hakkında ne kadar dedikoduya şahit olmuşlardır ve zabıtları nasıl imzalardı? Haftada bir reis değişir, sen bu hafta aşağı imzalayacaksın, ben yukarısını imzalayacağım, çünkü aramızda bir fark yoktur, çünkü hepimiz mebusuz, aynı sıfatı haiziz gibi birçok dedikodular olmuştur. Kastamonu İstiklal Mahkemesinde bulunan bir arkadaş bunu söylemişti. O arkadaşımız bize demiştir ki, siz içinizden birisini reis intihab etmişsiniz. Ne hakkınız var? Hepimiz mebusuz. Biz Kastamonu'da iken her hafta birimiz Riyaset yapıyorduk,

hatta zabıtları, ilâmları bile öyle imza ediyorduk diyordu. Bu kadar ihtilâf zuhur etmişken yine eski kanunu muhafaza etmek doğru değildir. Encümenin bu teklifi daha doğru ve daha muvafıktır.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Bu hususta dedikodu yoktu. Müsavat olmuştur.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) - Beyefendi buyuruyorlar ki müsavat için yaptık. Demek ki eski kanunda müsavat yoktu, bu kanun müsavat temin ediyor. (Handeler)

ÖMER LÜTFİ B. (Amasya) - Bendeniz Refik Şevket Bey biraderimizin fikrine iştirak edemeyeceğim. Fi'l-hakika azalar aynı dereceyi haizdir, buna şek ve şüphe yoktur. Fakat zaten dünyada iki mahlûk yoktur ki birbirine tamamen benzesin. Buna imkân yoktur; iki parmağın çizgileri bile birbirine benzemez. Eğer aza müsavatı mutlaka içerisinde çalışacak denilseydi encümenlerde, şubelerde; rüesa hatta bu kürsi-i muallada da Riyaset olmaması lazım gelirdi. Çünkü hepimiz intihabda müsaviyiz. Her hâlde içimizden bir reis intihabı mecburidir. Avrupa'ya yarın bir heyet-i murahhasa gider, birisi reis, ikisi azadır ve hatta ikisi de müsavidir. Şu hâlde bir mahkeme için bir reis lazım olduğuna göre, o reis aralarından intihab edildiği zaman işi ne kadar ihlal edecek ise, Heyet-i Celileniz tarafından intihab olunduğu takdirde elbette daha az ihlal edilmiş olacaktır. Bundan dolayı reisin Meclis'ten intihabına bendeniz de taraftarım. Müddei-i umumi meselesine gelince, bi't-tabi müddei-i umumiye her mahkemede lüzum vardır. Beşinci olacak aza, müddei-i umumi hastalanacak veya gaybubet edecek olursa ona vekâlet eder. Fakat bundan dolayı madde-i kanuniyenin ikinci fıkrasını ancak (heyet-i hakimeye târi olan) tabiri yerine, (ancak heyet-i mahkemeye târi olacak noksanın) tarzında tashihi lazım gelir ki, beşinci aza mahkeme noksanını inde'l-iktiza ikmal etsin.

Bir de Tevfik Rüşdi Bey'e cevabım vardır. Tevfik Rüşdi Bey buyurdular ki; o meslekten insanlar ayrılmalı. Yani bir cürm-i askeriden dolayı ise müddei-i umumi orada bulunan bir zabit, idari bir iş ise mahalli müddei-i umumisi olsun diyorlar. O hâlde efendiler demirciliğe müteallik bir dava varsa müddei-i umumiyi bir demirciden yapmak lazım gelir. Mesalike ait cürmler mütenevvidir. Bunu her mahkeme görebilir, öyle zamanlarda müddei-i umumiler o vazifeyi göremez. O sanata ait ehl-i hibre mi derler, heyet-i udûl mü derler, ne derler işte onu çağırırlar. Onunla müşavere ederek müddei-i umumi de istifade eder. Kendilerinin bu hususta fikrini kabul edemem. Yalnız maddenin ikinci fıkrasındaki (hâkime) yerine (mahkeme) (olan) yerine (olacak) suretinde tashihini istiyorum.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Ömer Lütfi Bey'in teklifini encümen kabul ediyor.

MUSTAFA B. (Karahisarışarki) - Efendiler böyle fevkalade mahkemeler teşkili zaten Kanun-ı Esasimizin madde-i mahsusasıyla memnudur. Fakat ihtilal harbinde olduğumuz için bunu tecviz ediyoruz. Buna peki diyelim. Fakat acaba bu mahkeme heyetinin bi'z-zat Meclis Heyetinden olması ne muhassenatı camidir? Bendeniz zannediyorum ki bunda lazım olan halkı ikna için, diğer mahkemelerden daha ziyade itina olunmak ve daha ziyade hak ve adaleti gözetmek lazım gelir. Zira umumun nazarı bu İstiklal Mahkemelerindedir. Hatta bu İstiklal Mahkemeleri o kadar mühimdir ki, bunların verdikleri hükümler diğer mahkemelerin hükümleri gibi kabil-i istinaf ve temyiz de değildir. Verdikleri hüküm katidir. Böyle olduğuna nazaran bunu ale'l-ımıyya Meclis'e hasredip de ehlini bulmaksızın hâkim intihab etmek niye olsun, buna ne lüzum vardır. Bunu Adliye Vekâleti mahkeme-i temyiz azası derecesinde erbab-ı iktidardan intihab etmelidir. Ancak, memuriyetlerini tasdik için Meclis'e gelir. Ona bir şey diyemem. İrade-i seniyye makamında olur. Rica ederim, bu mesele pek mühimdir. Bunu Meclis'e hasretmek katiyen doğru değildir. Hem -ayıp değil ya- gücenmeyelim. Bizim heyetten bu memuriyete giden zevat hangisi ise hiçbir vakit laubali

hareketten feragat etmemiştir. Çünkü mevki-i müstahkemdir, taht-ı muhakemeye alınmaktan korkmaz, mesuliyetten korkmaz, ne vakit oradan gelir yine burada (200) lira mevcuttur. Daha neden korksun? (Handeler) Eğer hariçten yaparsak onlar korkarlar, daha âdilâne hareket ederler. Vukufları da daha ziyade olur. Ya şuna ne dersiniz: Kanun-ı Esasimizde mevcut bir esas olduğu halde, Nizamnameye ve Nisab-ı Müzakere Kanunu'na da bir madde-i mahsusa koyduk, biz dedik ki; mebuslukla memuriyet hiçbir vakitte bir zatın uhdesinde içtima edemez. Biz kuvve-i icraiyeye de hâkimiz diyerek bunu hâkimiyet sıfatıyla istimal etmiş oluyoruz. Rica ederim bu katiyen doğru değildir. Çünkü biz, hiçbir vakitte gerek heyet-i mecmuamız ve gerek teker teker hiçbirimiz icra salahiyetini haiz değiliz. Buna emin olunuz. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda icra salahiyetini haiz olmamız, bir emr-i itibaridir. Biz hükümeti inkısam ettiği devair vasıtasıyla idare edeceğimizi yine o Teşkilat-ı Esasiye Kanunumuzda tasrih ettik. Ancak biz hükmümüzü vermek, yani neticeyi tayin için salahiyet-i icraiyeyi haiziz. Yoksa böyle kuvve-i icraiyeyi fiilen haiz değiliz. Yani kırmak dökmek bu gibi vazife hükümete ait bir vazifedir. Bu, hükümetin vazaifinden, yani icraya terk ettiğimiz vazaif cümlesindendir. Tasdik de irade-i seniyye noktasından Meclis'in tasdikidir. Ben bunu doğru bulmuyorum. Hem Meclis'ten bir adam hiçbir zaman bir milleti temsil etmez. Bu doğru değildir. Hassaten bu, memuriyettir, bu kanunun burasını düzeltirseniz bu mahkemelerden daha ziyade istifade olunur, etmezseniz işler çorbaya döner.

SALİH Ef. (Erzurum) - Efendim muhterem tecrübekâr Mustafa Bey biraderimizin buradaki beyanatını tasdik için iki söz de bendeniz söylemek istiyorum. Efendiler hiçbir şahıs, hiçbir hâkim, hiçbir vakitte lâyüsel olamaz. Çünkü insanlar hatadan salim değildir. Binaenaleyh Mustafa Bey'in dediği gibi, eğer İstiklal Mahkemelerini hâriçten muktedir, hukukperver, hukuka aşina zevattan teşkil edersek o heyet, hem Meclis-i Âliden, hem vicdan mesuliyetinden ve hem de memleketin kendilerini mesul edeceğinden korkarak işi daha iyi kavrar ve her hâlde daha iyi iş görür. Binaenaleyh bendeniz de teklif ediyorum; her hâlde bu mahkemelere hariçten aza kabul edelim vesselam.

SELAHADDİN B. (Mersin) - Efendim Karahisarışarki mebus-ı muhteremi Mustafa Bey'in tekliflerine bendeniz de tamamen mutabıkım ve Meclis-i Âli halen, âtiyen bu memleketteki haysiyet-i teşriiye ve icraiyesinin ve ilamaşallah icra ve teşri kuvvetlerinin kendisinde kalmasını temin için, kendisini bi'l-hassa kazâ meselelerinde fazlaca bulaştırmamalıdır. Tasavvur buyurursunuz ki, her icra hareketi mukabilinde bir tenkit vardır. Siz ne kadar adil insanlar gönderirseniz gönderiniz, icraat mukabil tarafta, mukabil bir tesir icra edecektir. Binaenaleyh bu memlekette en büyük mevkii olması lazım gelen efkâr-ı umumiye-i milliyeyi Meclis-i Âli, gerek halen ve gerek âtiyen Meclis aleyhine sevk ve tahrik edebilecek her türlü icraattan sakınmalıdır. Bu gibi vazaifi başkasına yaptırmalıdır. Kendisi hâkim bir vaziyette kalmalıdır. Bendenizin İstiklal Mahkemelerinin esasına ve ruhuna muarız olduğum sırf bu nokta-i nazardandır. Fakat mademki memlekette eşkâl-i adliyenin hâricinde olarak; icraatı kati, hükmü şedid ve seri bazı mehakimin teşkiline lüzum görüyorsunuz; yapınız. Fakat azasını hariçten intahab etmemeye bir sebep yoktur. Bu mesele her şeyden evvel ehliyet meselesidir. Cümlemiz itiraf ve tasdik ederiz ki bir mahkemede, ehliyet ne kadar yüksek olursa işler daha musıb olur. Binaenaleyh, Meclis'in en ehliyetli ve isabetli arkadaşlarımı şuraya buraya dağıtması suretiyle ayırması, kendisinin kuvve-i teşriiye ve icraiyesinde za'fını mucibdir ve buda muhakkaktır. Şu ve bu gibi esbab dolayısıyla İstiklal Mahkemesi azalarının Meclis-i Âli azası miyanından intihab edilmesi için bendeniz doğru bir sebep göremiyorum. Elinizde Mustafa Bey'in buyurdukları gibi mahkeme-i temyiz var ve mahkeme-i temyiz azaları gibi salahiyeti haiz olabilecek rical-i adliyemiz vardır. Bunlardan istediğiniz gibi bir mahkeme teşkil edebilirsiniz. İsterseniz mahkemede bir müddei-i umumi millet olmak üzere

içerimizden bir aza bulundurursunuz ve o aza, o mahkemenin bütün icraatını Meclis-i Âlinin nokta-i nazarına göre yapar ve Meclis-i Âli onun bütün harekâtını murakabe edebilir.

Hülâsa bendeniz, esas itibarıyla fevkalade salahiyet ile mahkeme teşkiline taraftarım ve böyle bir mahkemeye ihtiyaç olduğuna kaniyim. Fakat Meclis'ten olmasına muarızım. Meclis isterse müddei-i umumi sıfatıyla kendisinden bir aza bulundurabilir.

MUSTAFA B. (Karahisarışarki) - Hiç lüzumu yok.

SELAHADDİN B. (Devamla) - Olmasa da olabilir. Yani arzu ederse bulundurabilir. Binaenaleyh, azalarının memlekette en yüksek ehl-i iktidar olan rical-i adliyeden olması ve Meclis'in doğrudan doğruya bu işe kendi elini sürmemesi daha yüksek, daha doğru bir şeydir. Mustafa Bey'in teklifi ikinci maddenin değişecek olan bir fıkrasıdır; o da "Meclisin ekseriyet-i mutlakası ve rey-i hafi suretiyle müntehab" tabiridir. Bu tabir yerine başka bir tabir konacak, bendenizin teklifim, üçüncü maddenin müzakeresine geçmek ve ikinci maddeyi encümene havale ederek müstacelen bu maddeyi tashih ettirmektir.

HASİB B. (Maraş) - Selahaddin Bey! Bu kanun giderse eski kanun baki kalır mı?

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Efendim bu mesele encümen-i âlinizde nazar-ı dikkate alınarak müzakere edildi. Fakat tasvib edilmedi. Esbabı; malûm-ı âliniz İstiklal Mahkemelerine verilen salahiyet gayet vâsidir. Belki heyet-i âliyeniz kendi azasından olmayan bir heyete bu salahiyeti tevdi etmekte biraz kıskanç olabilir. Sonra Meclis-i Âlinizin...

HASAN B. (Trabzon) - Bu layiha mucibince vermiş olduğunuz salahiyet eski kanundaki salahiyetin cüz'idir. Eski kanundaki salahiyeti verirseniz anlarım. Fakat bu kanunla İstiklal Mahkemesine verdiğiniz salahiyet, diğer mahkemelerin salahiyetinden, yani ale'l-ade mahkemelerin salahiyetinden daha dar ve daha cüz'idir.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Devamla) - Siz onu affedersiniz beyim. Hükümleri katidir ve kanaat-i vicdaniyeleri de gayet yüksektir. Efendiler, Meclis-i Âlinizin istihdaf ettiği hedefi takip edecek ancak Meclis-i Âlinizin azası olabilir. Hariçte erbab-ı hukuktan teşkil edilecek İstiklal Mehakimi Heyeti Meclis-i Âlinizin takip ettiği siyaset-i dâhiliye ve hâriciyeyi elbette Meclis-i Âlinizin azasından bulunan zevat kadar idrak edemez. Aksini iddia etmek doğru olamaz. Biz her gün her suretle Meclis'te vuku bulan aleni ve hafi müzakeratı ve saireyi dinliyoruz. Rica ederim; bizim en mühim mesailimizden, icra-yı salahiyetle akdetmiş olduğumuz celse-i hafiyelerden hâricin haberi var mıdır? Hariç, sizin o hususdaki nokta-i nazarınızı biliyor mu? Eğer Meclis'in bütün bu siyaseti açıksa ve açık olacaksa İstiklal Mahkemelerini hariçteki memurlardan teşkil edebilirsiniz. Fakat o memurlar sizin haiz olduğunuz salahiyeti, kudreti haiz değildir. Korkacaklardır, sinirlerine hâkim olamayacaklar ve iş göremeyecekler ve o suretle ifa-yı vazife edemeyeceklerdir. İstiklal Mahkemelerinin kuvvet ve kudretini arattıran şey, İstiklal Mahkemelerine vermiş olduğunuz salahiyetten başka, İstiklal Mahkemelerini teşkil eden azanın haiz olduğu kuvvet ve kudret, icrai ve teşrii salahiyettir. Onun kuvvet ve kudretinin yüksek olması buradadır. Halk üzerindeki tesiri de buradadır. Binaenaleyh bu nokta-i nazarı kabul etmek lazımdır.

Sonra efendiler biz bu nokta-i nazarı kabul edecek olursak niçin İstiklal Mehakimi hakkında kanun yapıyoruz? Bendeniz bunun tamamen zaid ve bi-lüzum olduğuna kaniyim. Hükümet lüzum gördüğü yerlerde ve bu gibi tehlikeli, fevkalade anlarda derhal Divan-ı Harb-i Örfiler teşkil eder ve onun başına da askerî müddei-i umumilerini kor ve o suretle ifa-yı vazife eder ve nitekim 5-6 senelik Harb-i Umumi içinde de bu suretle en mühim hâdisat halledilmiş ve muhakeme edilmiştir.

Eğer bunun hakkında müttefik isek, hariçten yapılması kabil ise burada İstiklal Mahkemeleri hakkında kanun yapmaya lüzum yoktur. Geçen gün Rauf Beyefendi Hazretleri'nin de teklif ettiği vechle "Bize salahiyet verin, biz tehlike gördüğümüz yerde idare-i örfiye ilân edelim ve o suretle vazifemize devam eyleyelim." dediler. Fakat siz bunu vermekte kıskançsınız. Onun için "Biz İstiklal Mahkemelerini istiyoruz." dendi ve bu zarurettir ki bize İstiklal Mahkemelerini teşkil ettiriyor ve bu İstiklal Mahkemeleri hakkında bir kanun yaptırıyor. Bu nokta-i nazardan mezkûr mahkemeler azalarının hariçten tayinini encümeniniz kabul etmemiştir. Yani müzakere edilmiştir, fakat bu nokta-i nazar ileri sürülerek kabul edilmemiştir. Meclis-i Âliniz tasvib edecek olursa, şüphesiz ahkâmı tatbik edilir. Fakat şu hâlde bendenizce İstiklal Mehakimi hakkında kanun yapmaya lüzum yoktur. Sonra müddei-i umumilerin hariçten olması denildi. Evvelce de arz ettiğim vechle müddei-i umumilerin erbab-ı hukuktan olmasına dikkat edilmesini encümen, nazar-ı dikkate almıştır. Bu çok lazımdır. Müddei-i umumi bulunması demek, işlerin hüsn-i cereyanını hüsn-i suretle, kanun dairesinde yapılıp yapılmadığını takip etmek demektir ki bu, her hâlde ilm-i hukuk tahsiliyle olabilir ve başka türlü olamaz. Yalnız hüküm meselesi değildir.

Sonra, hatta encümende birkaç arkadaşımız tarafından ileri sürüldü ki, mahkemenin reisi ve aza içinde her hâlde birisi erbab-ı hukuktan diğerinin askerden olması lazımdır. Zira bunun içinde askerî mesail de vardır. Onun da ihtisasından istifade etmek lazımdır. Hem ihtisas-ı askeri, hem hukuk-ı malûmat bir araya gelerek işler yürütülürse daha kuvvetli olur dendi. Biz ancak bir şey için bu ihtisas meselesini maddeye koymadık. Meclis-i Âlinizin hakk-ı intihabını takyid etmemek için bu cihetin yalnız intihab esnasında nazar-ı dikkate alınması hususunu esbab-ı mucibe mazbatasında zikretmeyi münasip bulduk. Binaenaleyh encümenin kanaati budur ve bu nokta-i nazardan Mustafa Bey arkadaşımızın teklifi kabul edilmemiştir.

HASAN BASRİ B. (Karesi) - Efendim arkadaşların hepsi esasta müttefiktir. İstiklal Mahkemelerinin vücuduna lüzum vardır diyorlar. Fakat İstiklal Mahkemeleri Meclis'ten mi intihab edilsin, yoksa hariçten mi? Meclis'ten olursa ne şekilde olmak lazım? Nokta-i münakaşa, nokta-i ihtilâf budur. Ben de esas nokta-i nazarından bu gibi kazâi ve icraî olan vazaifin Meclis hâricinde kalmasına taraftarım.

SÜLEYMAN SUDİ B. (Bayezid) - Öyle ise İcra Vekilleri de hariçten intihab edilsin.

HASAN BASRİ B. (Devamla) - Efendiler, bazı arkadaşların buyurdukları gibi Büyük Millet Meclisi bu milletin ilk ve son istinatgâh-ı maddisidir. Büyük Millet Meclisinin ne gibi şerait içinde teşkil ve intihab edildiği henüz unutulmamıştır. Evvelce de bi'l-münasebe arz ettiğim gibi Büyük Millet Meclisinde bulunan arkadaşların, Büyük Millet Meclisinde aza olmasıyla her şeye muktedir olması lazım gelmez. Bu aza-yı kiramın heyet-i umumiyesi elbette yüksek bir kudret-i fikrîye gösterir. Eğer bunu inkâr edersek o vakit Büyük Millet Meclisinin çıkaracağı kanunların gayr-ı muteber olması lazımdır. Büyük Millet Meclisinin heyet-i umumiyesi, küll itibarıyla elbette büyük bir kıymeti haizdir. Fakat bi'l-hassa kaza gibi her hâlde ihtisasa ve ihtisastan başka birtakım şerait-i saireye mütevakkıf olan mühim bir kısma, böyle kıymetli arkadaşlarımızı içimizden intihab etmek suretiyle Meclisi o arkadaşlardan mahrum etmek doğru değildir. Eğer kıymetli ve daha fazla şeraiti haiz arkadaşlara tahmil-i kaza ederek, Meclisi bunlardan mahrum edecek olursak bu Meclis için bir ziya-ı azimdir. Yok, intihabatta sellemehüsselâm, ince düşünmeden laalettayin herhangi zevatı mahkemelere gönderirsek, Büyük Millet Meclisini temsil eden ve Büyük Millet Meclisinin kazâi hakkını orada tatbik eden bu mahkemeler Büyük Millet Meclisini belki iyi bir mevkide bulundurmayabilir. Geçenlerde bendeniz arz etmiştim. İstiklal Mahkemelerinin faideli veya muzırr olması bu mahkemeleri teşkil edecek zevatın şeraitine tabidir. Eğer bu şeraiti tamamen düşünüp

mahkemelerin bu şeraiti haiz zevattan intihabını istersek o zaman Meclis'ten böyle mahkeme azalarını intihab etmeye kalkışmayalım. Yok, böyle istemiyorsak İstiklal Mahkemeleri azalarının hariçten olması lazım gelir. Yalnız şunu ilave edeyim ki, bendeniz yalnız İstiklal Mahkemesine ait olan icraat değil, icraya taallûk eden bütün mesail hakkında aynı itikattayım, aynı kanaatteyim. Efendiler, biz büyük bir fırtına içinde çalkanan sefinenin rakipleri vaziyetindeyiz. Bu sefineyi kurtarmak için maharet lazımdır, ihtisas lazımdır. Bu ihtisası hariçte bulursak niye hâricin bu ihtisasından milleti müstefide etmeyelim? Bu bendenizce doğru bir şey değildir. Binaenaleyh bu sefineyi, bu gemiyi kurtarmak için usta, namuskâr, muktedir kaptanlar varsa bunlardan da milleti müstefid ettirmek zannederim ki çok doğru bir şey olur. Eğer hariçten intihab yahut hariçten tayin keyfiyetini Meclis-i Âli kabul etmeyecek de yine kendi aramızdan olacak derse belki bu da bir fikirdir ve esbab-ı mucibe serdini icab ettiren makul bir fikir olabilir.

O hâlde Büyük Millet Meclisi dâhilinden intihab edeceğimiz zevata kazâ hakkını tevdi ederken her hâlde çok ince ve çok dûr-endiş olmak lazımdır ve bunların birçok manaları var ki heyet-i muhtereme bu manalara elbette vâkıftır. Binaenaleyh ya hariçten intihab edelim veyahut hariçten kabul olunmazsa dâhilden yapılan intihabatta fevkalade dikkat edelim ve dûr-endişane hareket edelim, fazla düşünelim, birdenbire intihabatı yapmayalım. Benim mütalaam bundan ibarettir.

REİS - Efendiler iki tane kifaye takriri var. Arkadaşlardan söz isteyen de Hüseyin Avni Bey, Halil Bey, Hüseyin Bey, Abdulkadir Bey, Refik Şevket Bey, Ziya Bey... Şimdi müzakerenin kifayetini reye koyuyorum, kabul olunmazsa yine müzakereye devam olunur.

DURAK B. (Erzurum) - Efendiler, müzakerenin kâfî olmadığına bendeniz kani oldum. Çünkü arkadaşlarımızdan bir kısmı teşkilat vücuda getirmek için bir mesele ortaya koydular, ihtimal ki onlar da haklı olabilirler. Bilmem ki biz yeniden bir mehakim-i adliye teşkilatı mı yapıyoruz. Yoksa fevkalade bir mahkeme mi yapıyoruz. (Bravo sadaları) Yapmış olduğumuz fevkalade bir mahkemedir. Dünyanın herhangi bir hükümetinde, herhangi bir memleketinde bu gibi mahkemeler adli olmaktan ziyade idaridir. Efendiler fevkalade bir zamanda tahaddüs eden bir meseleyi oraya yetişip hal ve fasletmek lazımdır. Eğer biz mehakimde yeniden bir teşkilat yapacaksak, Adliye Vekili yeni yapılacak teşkilat için yeni bir layiha-i kanuniye ile karşımıza gelir ve layiha-i kanuniye etrafında düşünürüz. Binaenaleyh yeniden bir teşkilat yapmak da bütçe meselesidir. Bendeniz gerçi memleket nokta-i nazarından para meselesini de düşünmüyorum. Düşünülecek şu mesele vardır ki, yapacağımız şey fevkalade bir şeydir. Sonra heyet-i âliyeniz miyanından bunları tayin etmeyelim de taşradan intihab edelim deniyor. Efendiler, rica ederim iyi düşünelim. Acaba taşradan intihab ve tayin edeceğiniz herhangi bir arkadaş -bendeniz herkese hürmet ediyorum ve hiç kimseye kötü nazarla bakmıyorum- bu işi nasıl yapacak? Memleketimizin öteden beri pek fena bir şeyi vardır. Onu da buradan izah etmeyeceğim. Taşradan intihab edeceğiniz adamlar tesir altında kalırlar ve iş yapamazlar. Arkadaşlarınız ise tesirsiz iş yaparlar. Fevkalâde işlerde tesir altında kalmayacak adamları intihab ediniz. Tesir altında kalacak adamlar katiyen iş göremez. Esbabına gelince izah edeyim; dışardan herhangi bir kimseyi intihab edersek belki gayet namuslu bir adam olabilir, fakat ne çare ki bir memurdur. Zavallı bir kere Adliye Vekilinden korkar, Adliye Vekilinin ahibbasından, akrabasından ve sairesinden birisi hakkında bir mesele olursa korkar. Rica ederim esasa giremiyorum. Heyet-i Vekilenin herhangi birinin akrabasından veya tanıdığından birinin hakkında yapacağı muamelede titrer. Belki doğru bir adamdır. O cihete bir şey demiyorum. Müdirandan veya mebuslardan herhangi birisinin akrabasının bir meselesi olursa ona hüküm vermekten korkar ve hüküm veremez. Hâlbuki bunlar

doğru değildir. Yapacağımız iş mühimdir. Dünyanın her tarafında olduğu gibi nerelerde fevkalade iş görülürse oralarda hemen idare-i örfiye ilân edilir. İdare-i örfiyede en ziyade aranılacak şey, o meseleyi çarçabuk hal ve fasletmektir. Onun için her yerde olduğu gibi nihayet adliyenin ihtisas ve erbab-ı vukuftan müddei-i umumiyi oraya gönderirler, onun içerisinde askeriden bilmem neden birtakım azalar da bulunur. Meseleyi hal ve faslederler. Şimdi bu meselede bir mevkide fevkalade bir şey hadis olduğu vakit müstacelen hal ve fasletmek meselesidir. Bunun için Meclis-i Âliniz zaten müddei-i umumi intihab edecektir. Tabii müddei-i umumi intihab edince onun evsafını düşünerek intihab etmek lazımdır. Onunla beraber diğer arkadaşları intihab ettiği vakitte bu arkadaşların her birerleri, bendeniz öyle tahmin ediyorum, zaten intihab edilecek arkadaşlar az çok heyet-i kiramın içinden biraz ihtisas ve biraz vukuf sahibi olacaktır ve her biri okuryazar ve her biri kanunu anlayacak iktidardadırlar. Onun için uzun boylu düşünmeye lüzum yoktur. Encümenin vermiş olduğu maddeyi aynen kabul edelim ve icab-ı maslahat budur.

MUHYİDDİN BAHA B. (Bursa) - Efendiler, memleketin heyet-i umumiyesine taallûk eder bir mesele mevzu-ı bahs olmuştur. Türkiye Heyet-i Adliyesi hiç kimsenin nüfuzu altında değildir, rica ederim. Başka bir meseleden bahsedilirken adliyeye tariz olunmasın. Heyet-i adliye serbesttir. Adliye, kanunun ahkâmını tatbik etmektedir. Fenalık yapan hâkimi hükümet azleder.

DURAK B. (Erzurum) - Şu hâlde bunları mahkemeye verin.

REİS - Efendim, müzakerenin kifayeti hakkında Malatya Mebusu Feyzi Efendi, Malatya Mebusu Reşid Ağa ve Gaziayntab Mebusu Yasin Bey'in takrirleri vardır. Bu üç takririn üçü de müzakerenin kifayeti hakkındadır. Müzakereyi kâfi görenler lütfen ellerini kaldırsın. Müzakere kâfi görülmüştür. Şimdi efendim maddenin tadili hakkında birtakım takrirler vardır. Fakat bunları reyinize arz etmezden evvel bir mesele arz edeceğim, iyi dinlemenizi rica ederim.

REİS - Diğer bir kısmı da evet, bu mesele Divan-ı Riyasete gitsin, orada bir karar verildikten sonra Meclis'e gelsin diyorlar. Müsaade buyurunuz. Takriri geri alındığından dolayı meselenin kapanmış olduğunu kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmemiştir. Bir karar verilmek üzere Divan-ı Riyasete gitmesini kabul edenler ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir. Divan-ı Riyaset tedkik edecektir.

Efendim, şimdi madde hakkında tadil tekliflerini okuyacağız.

Riyaset-i Celileye

İstiklal Mahkemesi Heyetinin Adliye Vekâletince erbabından ve heyetin hâricinden teşkil edilmesine karar itasını teklif eylerim.

29 Temmuz 1338
Karahisarışarki Mebusu
Mustafa

Riyaset-i Celileye

İkinci maddenin fıkra-i ahiresinin (ancak heyet-i mahkemeye târi olacak) tarzında tadilini teklif ederim.

29 Temmuz 1338
Amasya Mebusu
Ömer Lütfi

Riyaset-i Celileye

İkinci maddeye fıkra-i âtiyenin ilavesini talep ve teklif eylerim.

İstiklal Mahkemeleri reis ve aza ve müddei-i umumileri Büyük Millet Meclisi azası miyanından evsaf-ı kanuniye hâkimiyeti haiz zevattan intihab olunur.

Sivas Mebusu
Mustafa Taki

Riyaset-i Celileye

Bir kanunun makul olması hakayık-ı esasiye-i ilmiyeye ve mukteza-yı hal ve maslahata tetabukuyla kabil olacağından İstiklal Mahkemesi Heyetinin de erbab-ı ihtisastan intihabını ve madde-i kanuniyenin ol vechle tadilini teklif eylerim.

29 Temmuz 1338
Karahisarışarki Mebusu
Vasfi

REİS - Efendim müsaade buyurun. Karahisarışarki Mebusu Mustafa Bey'in, İstiklal Mahkemeleri azalarının hariçten intihabına ait olan takririni kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmemiştir.

(Ömer Lütfi Bey'in takriri tekrar okundu.)

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Bunu biz de kabul ediyoruz.

REİS - Bunu Encümen de kabul ediyor. Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Bu vechle tadil kabul edilmiştir.

Karahisarışarki Mebusu Vasfi Bey'in İstiklal Mahkemesi Heyetinin erbab-ı ihtisastan intihabı hakkındaki takririni kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul olunmamıştır.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Efendim bir şey arz edeyim. Meclis böyle bir kayıt ile takyid edilmemek için bu kabul edilmemiştir. İş yine erbab-ı ihtisastan olmasını iltizam eder. Bu takrir reddedilmekle bunun mefhum-ı muhalifi anlaşılmasın. Yani bundan erbab-ı ihtisas aranılmıyor manası çıkmasın.

REİS - Efendim bir de Mustafa Taki Efendi'nin takriri var.

(Takrir tekrar okundu.)

REİS - Bu takriri kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmemiştir. Müsaade buyurun. Tadil vechle maddeyi okutturuyorum:

MADDE 2 - Bu mahkemeler Büyük Millet Meclisinin ekseriyet-i mutlakası ve rey-i hafi ile kendi azası miyanından müntehab bir reis ve iki aza ve bir müddei-i umumiden teşekkül eder. Ancak heyet mahkemeye târi olacak noksanın ikmalini teminen ayrıca bir aza daha intihab olunur.

REİS - Maddeyi şu tadil vechle kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Ekseriyet-i azime ile kabul olunmuştur.

Efendim Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun tefsiri hakkındaki Adliye Encümeni mazbatasında reye iştirak eden zevatın adedi 150; muamele tamam değildir. 119 kabul, 20 red, 11 müstenkif var. Hâlbuki o zaman arkadaşımız saydı. Meclisimizde 170 rüfeka-yı muhtereme mevcut idi. Demek ki reye iştirak etmeyenler var.

On dakika celse tatil edilecek, ikinci celsenin bidayetinde esami okunup burada reyler atılmak suretiyle tekrar rey toplanacaktır. Rica ederiz o vakit reyler verilsin.

Hitam-ı Celse; Saat: 3.30

İkinci Celse

Bed'-i Müzakerat; Saat: 4.20

REİS - Reis-i sâni Vekili Vehbi Efendi Hazretleri

KÂTİPLER Atıf Bey (Kayseri), Hakkı Bey (Van)

REİS - Efendim Meclis küşad edildi. Tefsir mazbatası için rey istihsaline başlıyoruz. (Rey istihsali için yoklama icra edildi.)

REİS - Efendim reyini istimal etmeyen arkadaş varsa lütfen istimal buyursun. (Yok, sesleri) İstihsal-ı ârâ hitam bulmuştur.

Efendim reyler tasnif edilinceye kadar diğer mesailin müzakeresine başlıyoruz:

4 - Hakkâri Mebusu Mazhar Müfid Bey'in Muvazene-i Maliye Encümeni azalığına intihab edildiğine dair Beşinci Şube Riyaseti tezkeresi.

Muvazene-i Maliye Encümenine Şubemizden Hakkâri Mebusu Mazhar Müfid Bey'in ittifakla intihab edilmiş olduğu maruzdur efendim.

29 Temmuz 1338
Beşinci Şube Reisi
Mustafa

Reis - Efendim, derdest-i müzakere olan İstiklal Mahkemeleri Kanunu'nun üçüncü maddesini okuyoruz:

MADDE 3 - İstiklal Mahkemelerinin vazaifi ber-vech-i âtidir:

A) Muvazzaf ve gönlü ile hizmet-i askeriyeye dâhil olup da firar edenler ve kasten veya ihmalen firara sebebiyet verenler ve firari derdest ve sevkinde tekâsül gösterenler ve firarileri bi'l-ihtiyar ihfa ve iaşe ve ilbas edenler hakkında mülkî ve askerî kavaninde muayyen cezaları ve esbab-ı muhaffife veya müşeddide mevcut olduğu takdirde yalnız bu fıkradaki ceraime münhasır olmak üzere tensib edeceği diğer gûna derecat-ı cezaiyeyi hükmetmek.

B) 29 Nisan 1336 tarihli Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun muhtevi olduğu ceraimi,

C) Devletin emniyet-i hâriciye ve dâhiliyesini ihlal edenler hakkındaki Mülki Ceza Kanunu'nun birinci babının birinci ve ikinci fasıllarında muharrer ceraimi,

D) Askerî ve siyasi casusluk ve su-i kasd-ı siyasi icrası ve asker ailelerine taarruz ve tecavüz ceraimi,

H) Seferberlikte Tedarik-i Vesait-i Nakliye Komisyonlarının su-i istimalat ve müsamahatı hakkında Askerî Ceza Kanunu'na müzeyyel 12 Şevval 1332 ve 21 Ağustos 1330 tarihli kanun-ı muvakkatın birinci maddesini muaddil 28 Rebiülahir 1333 ve 2 Mart 1331 tarihli kanunda musarrah ceraimi rü'yet etmek.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Efendim bu asker firarilerinin mühim bir illeti vardır ki, tabii asker olan arkadaşlarımız bunu pek güzel bilirler. Her nefer bir kere müretteb olduğu fırkadan ayrıldımı, o neferi kabil değil bir daha o fırkaya vermek ve hatta seferberliğin devamı müddetince onu bulmak imkân hâricine çıkar. O nefer kısmen dağlarda, kısmen diğer mahallerde, kısmen kıtaat-ı sairede vaktini geçirir. Elhâsıl bu suretle neferin izi kayboluyor. Çünkü bir kıta kumandanı efradını çoğaltsın diye, bu gibi neferleri kendi kıtasına kabul eder. Bu gibi noksanı doldurmak için bendeniz bir fıkra tertip ediyorum. Firari efrad-ı mürettebatının gayr-ı kıtaata sevk ve bu kabil efradı bilerek istihdam edenler diye bir şey teklif ediyorum. İstirham ederim encümen bu ciheti nazar-ı dikkate alsın. Çünkü nefer bir kıtadan firar etti mi, şube onu yakalıyor, jandarma da istihdam ediyor veyahut sevk olunurken başka bir vazifeye gidiyor. Derken o neferin ifa ettiği vazifeden bir şey anlaşılmıyor. Bazen esir oluyor, hâlâ firar görünüyor.

MUSTAFA B. (Kozan) - Bunun hakkında usul var.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Usul var ama o usule riayet edilmediği için onların tecziyesi hakkında bunu ilave ediyorum. Bir asker bir kıtadan firar eder. Başka kıtaya gider. Efendiler biliyorsunuz ki, maalesef evvelce bir usul ittihaz edilmişti. Bir nefer bir kıtadan diğer bir kıtaya gidiyor ve bu yüzden ailesi, ebeveyni tecziye olunuyordu. Hâlbuki o adam bir kıtada müstahdem idi. Buna fevkalade riayet edilmesini teklif ediyorum. Sonra (D) fıkrası...

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Reis Beyefendi bu madde pek uzundur. Müsaade ederseniz fıkra fıkra müzakere olunsun daha iyidir.

REİS - Efendim, bir teklif vardır. Refik Şevket Bey diyor ki; bu maddeyi yekten ihata kabil değildir. Fıkra fıkra müzakere edersek daha iyi olur. Şimdi bu maddenin fıkra fıkra müzakeresini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir. Şimdi efendim birinci fıkra hakkında söz isteyen var mı?

HAKKI HAMİ B. (Sinob) - Efendim (A) fıkrasında deniliyor ki; "Mülkî ve askerî kavaninde muayyen cezaları ve esbab-ı muhaffife veya müşeddide mevcut olduğu takdirde yalnız bu fıkradaki ceraime münhasır olmak üzere tensib edeceği diğer gûna derecat-ı cezaiyeyi hükmetmek." Efendim malûm-ı âlileri bir cürm hakkında yapılan tahkikat neticesinde heyet-i hâkime o cürmün tedkiki

esnasında failin cürmün ika'ına bazı esbab dolayısıyla mecbur olduğuna kanaat hâsıl eder ki, bu ya kanunidir veyahut vicdanidir. Kanuni olanları malûm-ı âliniz, kanun tasrih etmiştir. Esbab-ı muhaffife-i takdiriye ise o da heyet-i hakimenin takdiratına kalmıştır. Failin o cürmü işlemesindeki vaziyeti ve o cürmü ika'a sevk ve icbar eden ve'l-hâsıl birçok şeyler... Heyet-i hakimenin bi'z-zat kendi takdirine kalmıştır. Yani bunlar filan filan şey diye tayin edilemez. Bu itibarla esbab-ı muhaffife görülmüş olan herhangi bir şey iki şekilde tecelli edecek. Esbab-ı muhaffife-i kanuniye olan bir şey için cezayı tahfif veya cezayı tezyid etmek yine o mahkemenin vicdanına kalmıştır. Bi't-tabi hayır. Bunda esbab-ı muhaffife-i takdiriye vardı, siz takdir edemediniz diye diğer bir heyetin onu takdire katiyen hakkı yoktur. Bu itibarla esbab-ı muhaffife-i kanuniye bulunan şeylerde cezanın tahfifi cihetine gider demek doğru değildir. Çünkü malûm-ı âlileri kanun herhangi bir cezanın hadd-i asgarisi ile hadd-i azamisini tayin etmiştir. Malum-ı âliniz kürek üç seneden başlar. Üç seneden on beş seneye kadar kürek cezası vermek lazımdır. Fakat üç seneden on beş seneye kadar aradaki derecatı tayin etmek için bi't-tabi hükkâm iki şarta tâbidir. Bir, kanunen olan esbab-ı müşeddideki bu nevi esbab-ı müşeddidenin mevcut bulunduğu yerde hâkim cezayı teşdid etmeye mecburdur. Bir de, hâkim cürmde esbab-ı müşeddide-i takdiriye görür. Bi't-tabi heyet-i hâkime bunun miktarını kendisi tayin eder. Onun için vaz'-ı kanun cezanın bir hadd-i asgarisini, bir de hadd-i azamisini tayin etmiştir ki, heyet-i hâkime eline verilen salahiyeti şu iki hadd arasında kanuni ve vicdani bir tarzda tatbik etsin. Binaenaleyh bütün mehakime bu salahiyet verilmiş iken siz İstiklal Mahkemesine "Siz esbab-ı muhaffife veya müşeddide bulunduğuna nazaran kavanin-i mülkiye ve askeriyeye göre tatbik edeceğiniz bir cezayı bunlara tatbik edeceksiniz." demek bunların cehillerini yüzlerine vurmak gibi bir şey olur. Yani intihab edeceğiniz arkadaşlar esbab-ı muhaffife görülmediği zaman esbab-ı muhaffife yoktur diye kendileri ayrıca hüküm mü verecek?

TAHSİN B. (İzmir) - Kanunun hâricinde...

HAKKI HAMİ B. (Devamla) - Bir defa kavanin-i mülkiye ve kavanin-i askeriye tabiri ile heyetin bu kavanîn ile ifa-yı vazife edeceğini burada tasrih ederiz. Binaenaleyh kavanin-i mülkiye ve kavanin-i askeriye hâricinde keyfi bir hüküm vermek yoktur. Bu kanunlara göre hüküm vereceğine nazaran zaten kanun da onları tayin etmiştir. Esbab-ı muhaffife şudur, esbab-ı müşeddide şudur diye kanun tayin etmiştir. Şu hâlde bunlar mevcut iken mahkeme bunun bu yolda esbab-ı muhaffife olursa tatbik edecektir, esbab-ı müşeddide görürse o hususta ona göre cezayı biraz daha yüksek verecektir diye kanunda mevcut bir şeyi tekrar etmekte fayda yoktur. Bendeniz o fıkrayı zaid görüyorum ve tayyını teklif ediyorum.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Efendim bu madde lazım gelen tafsilatı havidir. Yalnız, (A) fıkrasının son cümlesinde askerin esbab-ı firarını tedkik ile gören ve anlayan hâkimleri mutlaka ceza kanunlarındaki muayyen cezayı vermek azabından, mecburiyetinden kurtarmak için yani bazen bir askere mahallinde verilecek bir nasihatin ceza-yı kâfi olacağını veyahut kanunen kendisine daha aşağı bir muamele yapılmasının kifayetini anlayacak olan heyet-i hâkimeyi serbest bırakmak için eski kanundaki bi'l-umum mesail-i cezaiyeye şamil olan diğer gûna derecat-ı cezaiyeyi hükmetmek fıkrası burada yalnız askere hasredilmiştir. Eğer diğer gûna derecat-ı cezaiye tabirini umumen kullanacak olursak İstiklal Mahkemesi firari olarak önüne gelen her adama kanunun sarahati hilâfında olsa bile mutlaka bir ceza verecek gibi gösteriyor. Hâlbuki encümenin buradaki maksadı inde'l-hace ceza vermemek salahiyetini haiz olmasıdır. O nokta-i nazardan bendeniz şöyle bir takrir veriyorum. (mülkî ve askerî kavaninde muayyen cezaları) tabirinden sonra (hüküm) ve en nihayetinde (Diğer gûna mukarreratı ittihaz eylemek.) tabirinin ilavesi (Diğer gûna mukarreratı ittihaz eylemek.) demekten maksat, ister diğer gûna mukarrerat-ı cezaiye olsun,

isterse gayr-ı cezaiye olsun bu şartla İstiklal Mahkemelerinin salahiyetini tevsi etmiş oluyoruz. Onun için encümenin bu hususta muvafakat edeceğini zannediyorum. Mutlaka mahkemenin ceza vermeye değil, inde'l-icab affetmeye de salahiyeti olduğunu göstermek için...

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Encümenin maksadı da odur zaten...

REFİK ŞEVKET B. (Devamla) - O hâlde efendim (hükmetmek) yerine (Diğer gûna mukarrerat ittihaz eylemek.) tabiri daha doğrudur.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) - Efendim bendeniz fazla söz söylemeyeceğim. Esasen arkadaşlarım söylediler. Yalnız birinci fıkrada (Askerlikten firar edenler veya ihmalen firara sebebiyet verenler) kaydı konmuş. Kasten firar edenlere acaba ceza yok mudur? Bunu öğrenmek isterim.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Fıkra (kasten veya ihmalen) dir.

MÜFİD Ef. (Devamla) - (Kasten) varsa doğrudan doğruya firara sebebiyet verenler dedikten sonra bu kelimeler bendenizce zaid kelimeler olmak itibarıyla tayyını teklif edeceğim. Bir de asker ailesine taarruz edenlerle, asker ailesini kaldırıp dağlarda gezdirenler İstiklal Mehakiminde muhakeme edilmeli ve onlara da ceza verilmelidir. Bunu da teklif ediyorum.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - O son fıkraya konmalıdır.

RIZA B. (Kırşehir) - Kardeşin firar etti, amcan firar etti diye birtakım aileleri toplayıp dağlarda, bağlarda dolaştırıyorlar ki, bu gayet çirkin bir şey oluyor.

CEMİL B. (Kütahya) - Müzakere etmekte olduğumuz şu kanunla ve bu kanunun üçüncü maddesinde muharrer (A) fıkrasının muhteviyatıyla asker firarileri ne kadar alâkadar ise Ahz-ı Asker Şubeleri de zannediyorum ki daha ziyade alakadardır. Efendiler, bir asker cepheden veya cephe gerisinden veya suver-i saire ile bulunduğu bir yerden firar edebilir. Lâkin mürtekib olan bir şube reisi firar eden bir askeri orduya karşı ihfa edemez mi? Bunlar mümkünattan ve kesiri'l-vuku ahvalden değil midir? Binaenaleyh bendeniz, işte bu ihbarla mezkûr (A) faslının firariler hakkındaki fıkrasına (Kuva-yı askeriyeyi her ne suretle olursa olsun tenkis edenler.) fıkrasının ilavesini teklif ediyorum.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Vardır efendim. O, son fıkrada vardır.

CEMİL B. (Devamla) - Ve işte bunun hakkında da bir takrir veriyorum. Binaenaleyh münasip görürseniz bu fıkraya ilaveyi kabul edersiniz.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Söz söyleyen arkadaşların mütalaatına birer birer cevap vereceğim.

REİS - Efendim, daha söz söyleyecek arkadaşımız vardır. Buyurun Nusrat Efendi!

NUSRAT Ef. (Erzurum) - Efendim bendeniz, üçüncü maddenin fıkra-i ulâsmda (muvazzafan ve gönlü ile hizmet-i askeriyeye dâhil olup da firar edenler) deniliyor. Buraya (firar edenler) den evvel (kasten) kelimesinin ilavesini teklif edeceğim.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - O kelime vardır efendim.

NUSRAT Ef. (Devamla) - Hayır yoktur efendim. Fıkra-i ulâyı lütfen okuyunuz. İhmalen firar edenler vardır. Hâlbuki kasten firar edenler kaydı yoktur. (Gayr-ı kasdi firar olmaz sadaları) Müsaade buyurun, bu teklifim gayet gariptir ve garip olduğu derecede de acayiptir. Firar kasda makrun olur. Binaenaleyh kasıt kelimesi haşvdir. Şimdi Doktor Beyler bizi tenvir edecektir. Harb-i

Umumide bir maraz-ı firari hâdisesi zuhur etti ki Harb-i Umumi tarihini açar okursanız muhtelif cephelerde (570) maraz-ı firari hâdisesi vukua gelmiştir ve bunlar affedilmiştir. Şu hâlde buraya kasıt kelimesini ilave edecek olursak maraz-ı firariler müstesna olur

Binaenaleyh kasıt kelimesinin ilavesini teklif ediyorum ve İstiklal Mahkemesine gidecek arkadaşlarımızın da bu ciheti fevkalade nazar-ı dikkate almaları ve etibbaya müracaat etmeleri lazım gelir.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Efendim hatiplerden Hakkı Hami Bey biraderimiz encümenin maksadını iyice anlayamamışlardır. Yani oradaki son fıkradaki kayıt askerin lehinedir. Kanun mevcuttur. Esbab-ı muhaffife-i takdiriyesi olanlar bu kanundan istifade etmekle beraber onun fevkinde olanların da istifade etmeleri mümkündür.

Bakınız Kanun-ı Ceza'nın 47'nci maddesi mucibince "bir cürmde tahfif-i cezayı mucib bir esbab-ı takdiriye mevcut olduğu hâlde idam cezasının müebbet veya 15 sene küreğe...." On beş sene kürek kalebendliktir, yani hapsi müstelzim olan cezanın hadd-i asgarisine kadar tenzil edilebilir. Şimdi bu şerait, yani esbab-ı muhaffife-i takdiriyeye göre asker firarilerini mahkûm edecek olursak, yani maddeye böyle bir kayıt vaz edecek olursak bütün hapishaneleri asker firarileriyle doldurmuş olacağız. Refik Şevket Bey biraderimizin izah ettiği vechle nasihat kâfi gelecek bir firari ise ona nasihat eder ve kıtasına gönderir. Yani diğer gûna mukarrerat ittihaz etmek ciheti bunun için konmuştur. Hapishaneleri asker firarileriyle doldurmamak için inde'l-lüzum bunlara 3-4 değnek vurmak veyahut üç gün hapsetmek; yani kanunun tayin ettiği cezanın madde-i mahsusası dairesinde bir karar dahi ittihaz edebilmek için o salahiyet verilmiştir. Malum-ı âliniz, İstiklal Mehakimine eski verilen kanunda inde'l-icab ahkâm-ı cezaiyeyi müstakilen hükmetmek kaydı vardı ki, salahiyet de onun mutlak olarak teşmili demektir. Her gûna, yani o zaman bu kayıt yalnız asker firarilerine olmak üzere vaz edilmişti. Malum-ı âliniz bu Firari Kanunu ilk defa firarilerin ailelerini nefyetmek, tağrib etmek ve hanelerini ihrak ve tahrip etmek şeklinde birtakım ahkâmı havi olarak Meclis-i Âlinize gelmişti, Meclis-i Âliniz bunu tasvib etmedi. Lüzumuna ve icabına göre ceza verebilmek için heyet-i hâkimeyi fevkalade salahiyetle tavzif etti ve onlar bildiği gibi icab-ı hale göre ceza versin dedi. Fakat İstiklal Mahkemelerini teşkil ettiğimiz zaman onlar, bu kaydı kendi daire-i vazifeleri dâhilindeki umum mesaile teşmil ettiler. Hâlbuki bu salahiyet yalnız asker firarilerine mahsustu. Vaz'-ı kanun olan Meclis'te cereyan eden müzakerata nazaran biz şimdi o tevsiden, o gibi teşmilattan İstiklal Mehakimini kurtarmak için bu kanunun bu maddesinde "yalnız firar ceraimine mahsus olmak üzere" kaydı ile bu salahiyeti tahdid ediyoruz. Böyle olduğu takdirde, yani bu yalnız firar ceraimine mahsus olmak üzere kaydı ile madde takyid edildiği zaman bundan efrad istifade edecektir. Hâlbuki Askerî Ceza Kanunu'nda firar cürmünün cezaları gayet ağırdır, İstiklal Mehakiminde de eğer askerî kavaninin o ağır cezalarıyla hükmedilecek olursa gerek esbab-ı müşeddide-i kanuniye ve gerek esbab-ı muhaffife-i kanuniye dolayısıyla firarilerin istifade etmesine rağmen -ve hatta esbab-ı muhaffife-i takdiriyeden istifade etmesine nazaran cezaları ağır olacak ki, tabii bendeniz burada söylemeyeceğim. Herhâlde hapishanelerde birçok firari beslemiş olacaksınız. Buna Meclis-i Âliniz bir kere razı olamaz. (Ne gezer o kadar firari sadaları) Hayır efendim, birike birike olur, üç beş ayda teraküm eder ve işte bu ahvale meydan vermemek için onların derece-i firarlarına göre kimisine nasihat etmek, kimisine beş on değnek vurmak ve kimisini üç beş gün hapsetmek ve sair suretlerle bunları kıtalarına sevk etmek esasına binaen bu kayıt konmuştur. Yoksa Hakkı Hami Bey'in buyurdukları gibi değildir. Kanunda esbab-ı muhaffife-i takdiriye de mevcuttur...

HAKKI HAMİ B. (Sinob) - Eğer buyurduğunuz gibi yalnız esbab-ı muhaffife-i takdiriyeye göre derece-i cezaiyeyi tayin ederler derseniz doğru. Fakat esbab-ı muhaffife ile esbab-ı müşeddide olduğu takdirde ne olacaktır? Yani esbab-ı muhaffifeye cevap verdiniz; fakat esbab-ı müşeddide olursa ne olacak? Binaenaleyh bu madde encümenin maksadını ifade etmiyor.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Devamla) - Müsaade buyurunuz. Belki bu madde encümenin maksadını ifade etmez. Fakat verilecek tadil takrirleri ile icab eden nıkat tasrih edilebilir ve madde belki nakıstır, tashihi de Heyet-i Celilenizin elindedir. Burada esbab-ı müşeddideden maksat; kanunun mevcut olan esbab-ı müşeddedidesi ile onun tecziyesi lüzumudur. Fakat biz onları esbab-ı müşeddide-i kanuniye ile değil de askerî kavanin ahkâmı dairesinde tecziye edecek olursak daha ağır ceza vermiş oluruz. Ona rağmen daha az bir ceza vermek maksadı ile bu kayıt ilave edilmiştir.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) - Beyefendi, burada buyuruyor ki esbab-ı muhaffifeden dolayı şöyle olacak böyle olacak. Esbab-ı muhaffife mevcut olduğu takdirde diğer gûna derecat-ı cezaiyeyi hükmetmek meselesini bırakınız. Fakat burada esbab-ı müşeddide mevcut olduğu takdirde yeknazarda hatıra gelen tahfif-i ceza değil midir?

ALİ SURURİ Ef. (Karahisarışarki) - Onu da yapacak, icabına göre..

HAKKI HAMİ B. (Devamla) - Yapacaksa biz bu kanunu İstiklal Mehakiminin keyfema yeşa hükümler vermesine mani olmak için yapıyoruz. Böyle bir kanunu kabul etmekle ne anlaşılmıştır rica ederim. Meclis'in arzusuna muhalif olmak üzere tanzim edilmiş bir maddede -bendeniz söylüyorum- zat-ı âlinizin buyurduğuna göre bu kuyud olmazsa; tayin-i ceza hâkimin kendi takdirine kalmış olur. Bunu tayyettiğimize nazaran hâkimin kendi takdiri hâsıl oluyor mu, yani bu hakk-ı takdir hâkimin evsafından mıdır?

MEHMED ŞÜKRİ B. - Hayır olmaz efendim.

HÜSEYİN AVNİ B: (Erzurum) - Aksi takdirde tehlikesi daha büyük olur.

MEHMED ŞÜKRİ B. - Müsaade buyurunuz efendim. İstiklal Mehakimi böyle ceraim erbabına mülkî ve askerî ceza kanunlarındaki ahkâma göre hüküm verecektir. Mesela: Bir adam bir defa cepheden firar etmiş, bir defa da gerisinden... Buna (altı ay hapis) diyor. Esbab-ı muhaffife var ise ceza bunun hadd-i asgarisi olan bir haftaya inecektir veyahut esbab-ı müşeddide var ise ceza altı aydan bir seneye kadar çıkacaktır. Biz şimdi bu esbab-ı muhaffife ve müşeddide-i kanuniyelerin fevkinde dahi İstiklal Mehakiminin hüküm verebileceğini maddede kaydettik. Yalnız bu salahiyeti, bu mehakime veriyoruz. Bu, budur. (Hiçbir şey yok sadaları) Mesela bir neferin cephe-i harbden iki defa, üç defa, dört defa kaçması esbab-ı müşeddidedir ve bunun kanunen idamı lazım gelirken mahkemenin bunu idam etmemesi için ve daha başka hafif bir ceza ittihaz edebilmesini teminen maddeye bu kayıt konmuştur. Encümenin maksadı budur. Encümenin maksadını bu ibare temin etmiyorsa bir tadil takriri verirsiniz ve madde o yolda tadil ve tasrih edilebilir.

RASİM B. (Elaziz) - Bu maddenin eski kanunun birinci maddesinden ne farkı vardır? İstiklal Mehakimine gayr-ı mahdud olarak salahiyet veriliyorsa bir kanunla o mahkemelerin salahiyeti tahdid ve tayin edilmiş oluyor. Bunu burada zikretmeye lüzum yoktur. Orada eskiden (İnde'l-icab müstakilen ahkâm-ı cezaiyeyi hükmeder.) kaydı vardı. Burada müstakilen ahkâm-ı cezaiyeyi hükmedecek deniyor.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Devamla) - Hayır burada müstakilen ahkâm-ı cezaiyeyi değil, yalnız firarilere mahsus ahkâmı... Farkı budur beyefendi! İkinci farkı da şudur ki: Biz müstakilen ahkâm-ı cezaiyeyi tenfiz hususunda mülkî ve askerî kanunları takyid etmiş olmakla beraber askerin lehine

olarak ceza verdirmiş olmak üzere bir salahiyet veriyoruz. Yani salahiyeti daha ziyade tevsi etmiş oluyoruz. Mesela bir askere firarından dolayı kanun üç ay pranga cezası veriyor. Bu cezayı bir defa daha yapmamak şartı ile sinnine göre ve esbab-ı muhaffife-i kanuniye takdiri ile indirebilir. Yani üç ay pranga yerine yüz değnek vurup cepheye gönderilmesi de mümkündür.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Aksini yaparlar.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Aksini yaparlarsa o su-i istimaldir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - O su-i istimale meydan vermemeli...

MEHMED ŞÜKRİ B. (Devamla) - O su-i istimale meydan vermemek için ona meydan vermeyecek kayıtlar teklif edersiniz, biz de kabul ederiz. Bu hususta Refik Şevket Bey'in fikri ile birleşiyoruz. Maksadımız da odur. Maksadımız ceza değildir. Diğer gûna mukarrerat ittihazıdır. Encümen maddenin o suretle tadilini kabul ediyor. Müfid Efendi Hazretleri (kasten veya ihmalen) kelimelerinin fazlalığından bahsettiler -ki doğrudur- biz de buna iştirak ediyoruz. Kasıt da, ihmal de dâhildir. Sonra asker ailelerine tecavüz olunduğundan dolayı buna dair kayıtların da kanuna ilavesini teklif buyuruyorlar, encümende bu husus mevzu-ı bahs oldu, müzakere edildi, encümen bunu kabul etmedi. Esbabı ise ancak mümkün olduğu kadar İstiklal Mahkemelerinin vazaifini taksir etmek içindir. Encümen bu mahkemelere az vazife vermek cihetini iltizam etmiştir.

Encümen İstiklal Mahkemelerinin vazife ve salahiyetlerinin hilâfında çalışmalarının mahzurunu gördü ve bundan dolayı bunu kabul etmedi. Sonra Cemil Bey biraderimiz (kuva-yı askeriyeyi tenkis edenler...) kaydının da ilavesini teklif ediyor. Efendiler biliyorsunuz ki, eski kanunda (kuva-yı maddiye ve maneviye-i devleti tenkis edenler) diye kayıt vardı ki, bütün mahkemeler hakkında bu yüzden şikâyetler oldu ve işte bizi şu kanunu tanzime sevk eden şey o şikâyatın mevcudiyetidir. Çünkü onları herkes bir türlü anlıyordu ve anladığı gibi hareket ediyordu. Sen öksürdün ve kuva-yı maddiye ve maneviye-i devleti tenkis ettin diye hüküm veriliyordu. Birisi bu tabiri böyle öksürmekle tefsir eder, diğer birisi böyle telakki etmez. Nitekim böyle oluyordu. Rus altınlarını Dersaadet'e sevk etmek kuva-yı maddiye ve maneviye-i devleti tenkis etmektir diye failini alıp İstiklal Mahkemesinde hapsediyordu ki, biz bu paraya bir kıymet koymuştuk. Bir Rus altını yedi yüz elli kuruşluk kâğıt mukabilinde idi. Bir İstiklal Mahkemesi böyle hareket ettiği halde, diğeri de hayır bu altın sevki kuva-yı maddiye ve maneviye-i devleti tenkis değildir diyordu. Binaenaleyh bu, telakki meselesi oluyor. Maddeye öyle bir kayıt koymayacak olursak mahkemeler (kuva-yı maddiye ve maneviye-i devleti tenkis) tabirini istedikleri şekilde tefsiren hüküm verebilirler. Öksürdün, binaenaleyh kuva-yı maddiye ve maneviyeyi tenkis ettin derlerse bu doğru değildir. İşte biz bunun içindir ki, Biz böyle umumi kayıtlarla su-i tefsirata meydan vermek istemediğimizden dolayı böyle bir kayıt koyduk. Encümenimiz buna hiç razı değildir ve olamaz. Sonra, Nusrat Efendi Hazretleri kasıt kelimesinin ilavesini teklif etti.

Müfid Efendi biraderimizin buyurdukları vechle, her bir firar zaten bir kasıttır, kasda makrun olmayan bir şey zaten firar olamaz. Kastetmiştir ki firar etmiştir, eğer kastetmese idi firar etmezdi. Böyle bir kaydın vücudu muvafık mı olur bilmem. Yani ilavesi lağvdır. Bendeniz o kaydın konulup konulmamasında bir mahzur görmem. Yalnız, buyurdukları gibi esbab-ı mucibe şayan-ı nazardır. Madde-i kanuniyeyi tatbik edecek heyetin nazar-ı dikkatten dûr tutmamasını ehemmiyetle kaydederim.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) - Maddenin şu suretle kabulünü teklif etmiş olduğum noktaya karşı encümence itiraz ettiklerinden dolayı cevap vereceğim. Böyle fevkalade bir mahkemenin heyet-i muhteremece teşkili ve o mahkemeye tevdi edilen vazaifin tahdidi mucib-i istifadedir. Encümenin

asıl maksadı, umdesi, firarın men'idir ve bu umde ittihaz kılınmış iken askerin firar marazı neden ileri geliyor? Askerin firar marazı neden tevellüd ediyor? Bu hastalık nereden sirayet ediyor? Bu sirayet eden hastalığın tedavisi neden düşünülmüyor acaba?.. Bunu bendeniz düşünemiyorum. Bir askerin ailesine karşı vuku bulan taarruzlardan dolayı cephede bulunan o asker, kendi ailesini görmek için cepheden kalkıp ailesinin peşinden gelmeyi fikrine koyarak kaçıyor, geliyor. Bundan dolayı askere ceza veriyoruz. Sen kaçtın diyoruz. Askerin ailesini dağlara kaldırıp, onu kendi hevesat-ı nefsaniyesi uğrunda istimal eden kimselere karşı İstiklal Mahkemesinin ceza vermesine neden mani olalım? İstiklal Mahkemesi ani olarak ceza vermekten men olunuyor. Bu esbabı bendeniz anlamıyorum. Yani encümenin kabul etmediği ve gösterdiği esbab-ı mucibeye karşı cevap veriyorum. Encümen bu gibi ef'ale mütecasir olanlara ceza vermeli, bu gibi fiiller İstiklal Mahkemelerinde ani olarak tedkik edilmeli ve ceza verilmeli ki firar men edilsin. Oğlum sen ne istediysen yapıldı. Neden kaçıyorsun? Diye ceza verilsin. Binaenaleyh bu hususi teklif-i âcizinin kabulünü rica ediyorum. Şükri Beyefendi buyurdular ki: Hakikaten İstiklal Mahkemesine gönderilen hâkimler veyahut umum hükkâm fikrini bir içtihatla ortaya koyuyor, diğer birisi başka bir suretle içtihat ederek hareket ediyor. Bir diğeri diğer suretle düşünüyor. Bunun için de esaslı bir nokta ve esaslı bir şey düşünüp koymalıdır. Hâkimlerin; benim kanaatim budur. Onun kanaati şudur ve böyle ceza verdim demesini men etmeli. Bundan dolayı encümenin fikrine mevcudiyetimle iştirak ederim. Yalnız esbab-ı muhaffife ve müşeddide nokta-i nazarından encümen namına söz söyleyen Şükri Bey biraderimize bir şey sormak isterim. Şükri Bey esbab-ı muhaffife ve müşeddideki hem kavanin-i askeriye ve hem Kanun-ı Ceza'da böyle bir kayıt mevcut iken hükkâmı maznunun lehine hüküm versin diye tefsir etsinler diyerek böyle bir kayıt koyduk diyor. Hâlbuki kanunun fevkinde hükkâma bir salahiyet bahşına da kanun müsait değildir. Ceza Kanunu'nda da esbab-ı muhaffifeler fiili olsun, takdiri olsun bu bir kere konulmuştur. Hâkime bildirilmiştir. Bu varken bunun fevkinde veya madununda bir ceza vermek fevka'l-kanun bir şeydir. Bunu da bendeniz zaid görüyorum. Maddeden bunu da tayyetmek lazım gelir.

REİS - Efendim müzakerenin kifayeti hakkında takrir vardır. Daha birçok arkadaşlarımız da söz almıştır. Kifayet takririni reyinize koyuyorum.

(Asker aileleri hakkındaki mesele ne olacak? Sadaları)

REİS - Üçüncü maddenin birinci fıkrasının müzakeresini kâfi görenler lütfen ellerini kaldırsın. Birinci fıkranın müzakeresi kâfi görülmüştür.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Reis Efendi Hazretleri! Dedikleriniz yetiştirilemedi zannederim. Yazılmadı. (Yazıldı sesleri)

REİS - İşitildi, yazılmıştır efendim.

Efendim! Şimdi birinci fıkrada bazı kelimatın tayyına ve bazı kelimelerin ilavesine dair takrirler vardır. Lütfen iyi dinleyelim. Mesele mühimdir. Birer birer okunsun. Sonra birer birer de reye koyalım.

Riyaset-i Celileye

Üçüncü maddenin (A) fıkrasındaki, firari sevk ve derdestinde tekâsül gösterenler, fıkrasının nihayetine, her ne suretle olursa olsun kuvve-i askeriyenin tenkisine sebebiyet verenler cümlesinin de ilavesini teklif ederim.

29 Temmuz 1338
Kütahya
Cemil

Riyaset-i Celileye

Şifahen arz ettiğim esbab-ı mucibeye müsteniden (A) fıkrasındaki (cezaları) kelimesinden sonra bir (hüküm) ve (diğer gûna) kelimesinden sonra (mukarreratı ittihaz eylemek) kelimelerinin ilavesini teklif eylerim.

29 Temmuz 1338
Saruhan Refik Şevket

Riyaset-i Celileye

Üçüncü maddenin birinci fıkrasından (kasten veya ihmalen firara sebebiyet verenler) cümlesinden (kasıt ve ihmal) kelimelerinin tayyını ve fıkranın (firara sebebiyet verenler) şeklinde tahririni teklif ederim.

29 Temmuz 1338
Kırşehir
Müfid

Riyaset-i Celileye

Üçüncü maddenin (A) fıkrasındaki (Esbab-ı muhaffife ve müşeddide mevcut olduğu takdirde yalnız bu fıkradaki ceraime münhasır olmak üzere tensib edeceği ve diğer gûna derecat-ı cezaiyeyi hükmeylemek.) kaydının tayyını teklif eyleriz.

Sinob **Erzurum**
Hakkı Hami **Hüseyin Avni**

Riyaset-i Celileye

İşbu üçüncü maddenin birinci fıkrasında muharrer "esbab-ı muhaffife veya müşeddide mevcut olduğu takdirde" ibaresinden sonra "esbab-ı muafiyeti dahi nazar-ı takdire almak üzere" cümlesinin ilavesini teklif eylerim.

Muş
Abdulgani

Riyaset-i Celileye

Üçüncü maddeye zîrdeki fıkranın da ilavesini teklif eyleriz.

"Asker ailesine taarruz edenler ve dağlarda gezdirenler"

Kırşehir
Müfid Rıza

CEMİL B. (Kütahya) - Reis Bey takririmi kısaca izah edeyim

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Şimdi izah edildi. Hacet yoktur.

REİS - Takririn reye konurken gel izah et beyefendi...

Riyaset-i Celileye

Üçüncü maddeye zîrde muharrer cümlenin dercini teklif eylerim:

"Asker firarisini ihfa ve iaşede medhaldar olan valide ve zevceler cezadan ma'füvvdür."

Erzurum Mebusu
Mehmed Salih

REİS - Efendim, takrirler okundu, birer birer reyinize koyuyorum.

(Kütahya Mebusu Cemil Bey'in takriri tekrar okundu.)

CEMİL B. (Kütahya) - Efendim encümen namına söz söyleyen Karahisarısahib Mebusu Şükri Bey'in bendenizin takririme ait söylemiş olduğu sözler, takririme cevap teşkil etmemiştir. Bendeniz takririmde eski kanun gibi kuva-yı maddiye ve maneviye-i devleti ihlal edenler, tenkis edenler demiyorum. Bendeniz her ne suretle olursa olsun kuva-yı askeriyeyi tenkis edenler diyorum. Kuva-yı askeriyeyi tenkis edenlerle, kuva-yı maddiye ve maneviye-i devleti tenkis edenler arasında karlı dağlar vardır efendiler. (Handeler) Bendenizin takririm hiçbir vakit İstiklal Mahkemelerince başka türlü anlaşılmaz. Çünkü katidir; mübhem değil, münevverdir. Bundan bendenizin maksadım Ahz-ı Asker Şubeleridir. Ahz-ı Asker Şubelerinde yapılan su-i istimalat cümlenizin malûmudur.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - O üçüncü maddenin (H) fıkrasında vardır. O da geliyor.

CEMİL B. (Devamla) - Bendeniz maksadımı izah ettim zannediyorum ve bu maksada mebni bu teklifi takdim ettim ve kabulünü de rica ediyorum. Münasip ise kabul buyurursunuz efendim.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Cemil Bey'in maksadını temin edecek (H) fıkrası vardır. (Reye, reye, sesleri)

REİS - Efendim, Cemil Bey'in takririni reye koyuyorum.

(Takrir tekrar okundu.)

REİS - Bu takriri kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmemiştir.

(Saruhan Mebusu Refik Şevket Bey'in takriri tekrar okundu.)

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Bunu Encümen de kabul ediyor.

REİS - Efendim, bu takriri Encümen de kabul ediyor. Bu takriri kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir efendim.

(Kırşehir Mebusu Müfid Efendi'nin takriri tekrar okundu.)

REİS - Bu takriri kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul olunmuştur. O fıkralar tayyolunacak...

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Reis Efendi Hazretleri fıkralar değil, kelimeler.

REİS - Evet efendim, kelimeler tayyolunacak...

(Sinob Mebusu Hakkı Hami Bey ile Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Bey'in müşterek takriri tekrar okundu.)

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Reis Bey, bundan evvelki bendenizin takririyle o madde tespit edilmiş oldu.

REİS - Efendim şu takriri kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul olunmadı.

(Muş Mebusu Abdulgani Bey'in takriri tekrar okundu.)

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Encümen bunu da kabul ediyor.

REİS - Bu takriri kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmemiştir. (Encümen kabul etti ya, sesleri)

(Erzurum Mebusu Salih Efendi'nin takriri tekrar okundu.)

SALİH Ef. (Erzurum) - Bu mesele üzerinde kanunda hiçbir sarahat yoktur. Hepimiz şahidiz ki birçok asker arkadaş ve evlatlarımızın evlatlarını, analarını aldılar, dağlarda gezdirdiler. Her ne sebebe mebni olursa olsun cepheden firar eden bir askere ekmek vermek ana için bir vazife-i şefkattir. Kadına gelince; kocası firar etmiş, karısı kocasına karşı acizdir. "Sana ekmek verememe ve seni eve alamam." diyemez. Bu bir hilkat ve tabiat zaruretidir; mamafih gözümüzle gördük. (Gürültüler) ve elimizden birçok evrak geçmiştir ki, bi't-tabi söylemek istemiyorum. Geçenlerde daha Kalecik'ten getirilmiş, bilmem nerede istihdam edilmiş, henüz daha genç bir hâlde iken hâmile olarak zevcine iade edilmiş zevce meseleleri vardır ve bunlar mükerreren vakidir. Suret-i umumiyede bir kadın, bir askerin firarı üzerine takibat-ı kanuniyeye tabi tutulmamalıdır. (Gürültüler)

REİS - Salih Efendi kendi mütalaatını söylediler. Takrirlerini reye koyacağım.

(Salih Efendinin takriri tekrar okundu.)

REİS - Efendim bu takriri kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın, kabul edilmedi.

Riyaset-i Celileye

A) fıkrasındaki (mülkî ve askerî kavaninde muayyen cezaları) ibaresinden sonraki (ve esbab-ı muhaffife veya) fıkrasının tayyı ile bu (A) fıkrasının en sonuna (ve esbab-ı muhaffife mevcut olduğu hâlde ise mukarrerat-ı idariye ittihaz eylemek) ibaresinin ilavesini teklif eylerim.

Adana
Zekai

(Ret, ret sadaları)

REİS - Bu takriri kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmemiştir.

(Kırşehir Mebusu Müfid Efendi ile Kırşehir Mebusu Rıza Bey'in müşterek takriri okundu.)

REİS - Bu takriri kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Müstakilen bir fıkra olarak kabul edilsin efendim.

REİS - Muhyiddin Baha Bey maddeye iki fıkranın daha ilavesini teklif ediyor. Münasip görürseniz bu maddenin fıkraları bittikten sonra bu fıkraları okuyalım efendim.

Efendim tadil hakkında kabul edilen takrirlerle beraber maddeyi encümene veriyoruz.

Şimdi Af Kanunu'nun tefsirine dair olan ârâyı tebliğ ediyorum. Af Kanunu'nun tefsirine dair olan mazbata için reye iştirak eden azanın adedi 170'dir. Muamele tamam. 46 ret, 14 müstenkife karşı 110 reyle tefsir kabul edilmiştir.

Efendim ikinci fıkrayı okuyoruz:

B) 29 Nisan 1336 tarihli Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun muhtevi olduğu ceraimi,

REİS - Bu fıkra hakkında söz söyleyecek var mı? (Hayır sesleri)

Söz söyleyecek yok. Fıkrayı aynen kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Fıkra aynen kabul edilmiştir.

C) Devletin emniyet-i hâriciye ve dâhiliyesini ihlal edenler hakkındaki Mülki Ceza Kanunu'nun birinci babının birinci ve ikinci fasıllarında muharrer ceraimi,

ALİ SURURİ Ef. (Karahisarışarki) - Hakkındaki deniliyor. Oradaki "ki" fazla olsa gerek.

REİS - Sururi Efendi "ki"yi kaldıralım diyor. Bunu kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kaldırılması kabul edilmiştir.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Efendim Mülki Ceza Kanunu diye bir kanun yoktur. Kanun-ı Ceza-yı Umumi vardır. Bu kanun mutlaktır. Diğer hususi kanunlarda bulunmayan şeylerde oraya müracaat edilir. Binaenaleyh arkadaşlar münasip görürse bu kaldırılsın.

REİS - Efendim müsaade buyurun. Refik Şevket Bey şöyle teklif ediyor. Mülki Ceza Kanunu yoktur. Doğrudan doğruya Ceza Kanunu diyelim diyor. Bunu kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Fıkra şöyle oluyor: Devletin emniyet-i hâriciye ve dâhiliyesini ihlal edenler hakkında Ceza Kanunu'nun birinci babının birinci ve ikinci fasıllarında muharrer ceraimi,

REİS - Fıkra hakkında başka söz isteyen yok. Fıkrayı tadil vechle kabul edenler ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

D) Askerî ve siyasi casusluk ve su-i kasd-ı siyasi icrası ve asker ailelerine taarruz ve tecavüz ceraimi,

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Efendim bu (D) fıkrasındaki askerî ve siyasi casusluk tabirini yalnız casusluk telakki edersek askerî ve siyasi olduğu tabiatıyla anlaşılır. Yalnız arkadaşları askerî ve siyasi diye iki fikir dermiyanma sevk eden sebep zannederim ki, askerî ve siyasi casusluk diye bir kanun vardır. Bu ise kanun-ı hususidir. Bu da ahkâm-ı umumiye miyanında bulunuyor. Her ikisini de bir surette cem etmek maksadıyla askerî ve siyasi telakki etmişlerdi. Binaenaleyh bendenizce bu tafsilat zapta girdikten sonra yalnız casusluk kelimesi kâfidir. Çünkü elfaz-ı mutlaka kemaline masruftur. Sonra bir su-i kasd-ı siyasi cürmü yoktur. Bu bir su-i kasdın manası bir cürm irtikab etmek demektir. İrtikab edilen cürmün siyasi ve gayr-ı siyasi olması ba'de'l-muhakeme sabit olan bir kanaate müsteniddir ki yine Ceza Kanunnamesinde böyle su-i kasd-i siyasi cürmüne ait bir kayıt yoktur. O hâlde bizim için yeknazarda ale'l-ade görünen bir katil cürmünün inde'l-muhakeme bir

siyasi cürm olduğu anlaşılabilir ve sonra siyasi görünen bir cürm zahiren, siyaseten ika edildiği zannolunan ve inde'l-muhakeme eşhas-ı siyasiyeye matuf olan cürm en ziyade mamulün bih olandır. Onun için bendeniz şekl-i kanunide olmak üzere arz ediyorum. Yalnız burada casusluk demek maksadı tamamıyla izah edebilir. Çünkü su-i kasd-i siyasi hıyanet-i vataniyeye taallûk eder ve casusluk zımnında olur veyahut emniyet-i dâhiliye ve hâriciyeye taallûk eden bir mesele oluyorsa o vakit bu mahiyeti iktisab edebilir. Bendeniz bu (D) fıkrasının yalnız casusluk olarak kalması taraftarıyım.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Efendim bendeniz de Refik Şevket Bey'in fikrine iştirak ediyorum. Su-i kasd-i siyasi kelimesi fazladır. Bunun zikri doğru değildir. Tayyını teklif ediyorum.

REİS - Yani bu cümlenin tayyını mı teklif ediyorsunuz?

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Evet tayyını.

REİS - Şu hâlde bir takrir veriniz efendim.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Müsaade buyurun efendim. Şu fıkrada su-i kasd-i siyasi cümlesi çok mühim bir şeydir. Bi'l-hassa gerek Rumlar ve gerek Ermeniler tarafından tavzif edilerek siyasi su-i kasdda bulunmak üzere Anadolu'ya gönderilen ve el-yevm İstiklal Mahkemelerince taht-ı tevfikte bulundurulan, muhakemesi cereyan eden adamlar vardır. Bu kayıt bu gibiler için vaz edilmiştir. Nazar-ı dikkatinizi celb ederim

REİS - Efendim mesele tavazzuh etmiştir. Arkadaşlardan bir kısmı su-i kasd-i siyasi kelimesine lüzum yoktur diyorlar... (Hayır sadaları) Müsaade buyurun, bir kısım arkadaşlarımız da hayır, bu kelimenin yeri vardır, bu kelime burada dursun diyorlar. Şimdi bu su-i kasd-i siyasi kelimesinin tayyolunmasını kabul edenler lütfen el kaldırsın. Tayy kabul edilmemiştir. Fıkrayı aynen kabul edenler lütfen el kaldırsın. Fıkra aynen kabul olunmuştur

ALİ SURURİ Ef. (Karahisarışarki) - Reis Efendi Hazretleri fıkrada (icrası) kelimesi var. Zannederim sehven yazılmış. Encümenin teklifinde böyle bir şey yoktur. Su-i kasd-i siyasi icrası mı imiş, ne imiş?..

REİS - (İcrası) kelimesini encümen yazmamıştır, yanlıştır diyorlar. O suretle tashih olunacak.

H) Seferberlikte Tedarik-i Vesait-i Nakliye Komisyonlarının su-i istimalat ve müsamahatı hakkında Askerî Ceza Kanunu'na müzeyyel 12 Şevval ve 21 Ağustos 1330 tarihli kanun-ı muvakkatın birinci maddesini muaddil 28 Rebiülahir ve 2 Mart 1331 tarihli kanunda musarrah ceraimi rü'yet etmek. (Encümen izahat versin sesleri)

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Askerî Ceza Kanunu'na müzeyyel olmak üzere fıkrada okunduğu üzere askerin celb ve sevk ve cem'inde veyahut asker için vesait-i nakliye tedarikinde kasten su-i istimalatta bulunanlar veya para alanlar veyahut lilmaksadın ihmalde bulunanlar hakkında ahkâm-ı cezaiye vardır. Bunlar ise, ordunun geride kuva-yı maddiyesini tenkise matuf hareketlerdir. İleride hareket eden, vazifesini ifa eden orduya bunlar bir an evvel yetiştirilmeyecek olursa bi't-tabi ordu vazifesini yapamaz. Bu itibarla arkada bulunan İstiklal Mahkemesi ordunun kuvvetini takviye için encümen bu salahiyeti de İstiklal Mahkemesine vermiştir ve vermek de çok lazım ve zaruridir. Biliyorsunuz ki en ziyade şikâyet ettiğimiz bir müessese varsa o da şubelerdir. Bunlar efradı haraca bağlayarak para alarak bir kapıdan alırlar efrat öbür kapıdan çıkar gider. Eğer bunları İstiklal Mahkemelerinin nüfuzları altında bırakmayacak olursak bunları hiçbir vakit men'e muktedir olamayız. Böyle olduğu hâlde İstiklal Mahkemeleri

nafiz olamamaktadırlar. Bu askerin, celb ve cem'inde ve sevkinde, vesait-i nakliye cem'i ve celbinde ve tedarikinde.. Bugün evet, Meclis-i Âliniz bir kanun yaptı. Vesait-i nakliye için para verdi. Vesait-i nakliye para ile alınacak. Fakat olur ki bir gün hükümet gelir, ordumuz taarruz edecektir, vesait-i nakliyemiz ancak cepheye kâfidir, şimdi cephenin arkasında şu kadar vesait-i nakliyeye müsaade edin. Ve illa düşmanı takip edemeyeceğim der. İşte ordu bu mecburiyet karşısında kalınca o vakit bunu tatbik edebilmek için bu salahiyet verilmiştir. Bu salahiyet hükümete verildiği zaman, onun vazifesine taallûk eder. Verilmediği zaman onun salahiyeti dâhiline giremez. İsterseniz kanunu bir kere okuyalım. (Hacet yok sadaları)

REİS - Efendim mesele tavazzuh etti. Son fıkrayı aynen kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Efendim buraya bir fıkra ilavesine dair İstanbul Mebusu Ali Rıza Bey'in takriri var okuyoruz.

Riyaseti Celileye

Üçüncü maddenin (H) fıkrasından sonra zîrdeki fıkranın ilavesini teklif eylerim.

İstanbul Mebusu
Ali Rıza

C) Ordunun kuvve-i maddiyesini tenkis eden ihtilas ve irtişaya ait ceraim,

REİS - Arkadaşımız bu fıkranın ilavesini teklif ediyor. (İzahat versin sesleri)

MUHYİDDİN BAHA B. (Bursa) - Bendenizin takririm daha umumidir, onu da okuyun.

Riyaset-i Celileye

İstiklal Mahkemelerine ait kanunun üçüncü maddesine fıkarat-ı âtiyenin ilavesini teklif ederim.

Bursa Mebusu
Muhyiddin Baha

K) İhtilasta bulunan, rüşvet alan bi'l-umum memurin-i mülkiye ve askeriyeyi ve bunlara hangi sınıftan olursa olsun iştirak ve muavenet eyleyenleri,

S) Nüfuz-ı memuriyetinden istifade ederek halka zulüm ve işkencede bulunan memurin-i mülkiye ve askeriyeyi muhakeme etmek.

MUHYİDDİN BAHA B. (Bursa) Efendim bendeniz, tecrübeme istinaden arz-ı malûmat edeceğim. Rüşvet alan ve ihtilasta bulunan bi'l-umum memurin-i mülkiye ve askeriye ile bunlara her ne suretle olursa olsun iştirak ve muavenet eyleyenlerin İstiklal Mahkemesince taht-ı muhakemeye alınmasını teklif ediyorum. Beyefendiler! İstiklal Mahkemelerinin halk nazarında birinci derecede mevkii haysiyet ve şerefte bulunmasını temin eden esbabdan birisi budur. Halk, şimdiye kadar ceza görmemiş olan ve kendisini idare eden adamlara ceza verildiğini görünce memlekette adaletin tatbiki hakkındaki emniyetini tarsin eder. İrtikab, irtişa edenler emin olun diğer mahkemelerde uzun seneler serbest kalmaktadırlar. (Doğru sesleri) Konya'da ve diğer

livalarda dolaştığımız zaman birçok askerî ve mülkî memurların irtikablarmdan dolayı taht-ı tevkife alınmayarak serbest gezdiklerini gördüm. Bunların tevkif edilmesini müteakib memleket dâhilinde, öyle fevkalade bir memnuniyet hâsıl oldu ki, bununla Meclis tatbik-i adalet ettiğinden bi-hakkın iftihar edebilir. Antalya'da bulunduğum zaman, bir mülkiye müfettişi bendenize geldi; "Bir seneden beri burada gümrükte yapılan su-i istimalleri tedkik etmekteyim. On memuru açığa çıkardım, kırk bin lira ihtilas buldum. Fakat bu memurlar taht-ı tevkife alınmamış bir seneden beri serbest gezmektedirler. İstiklal Mahkemesi bunların işlerine vaz'ı-yed etsin." dedi. Binaenaleyh efendiler; bu izahattan sonra teklifimin kabul edilip edilmemesi rey-i âlinize menuttur.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - İkinci fıkraya lüzum yok, takririndeki ikinci fıkradan vazgeç!

MUHYİDDİN BAHA B. (Bursa) - Sonra efendim; ikinci fıkrayı arz ediyorum: "Nüfuz-ı memuriyetinden istifade ederek halka zulüm ve işkencede bulunan memurin-i mülkiye ve askeriyeyi muhakeme etmek.." Halkın da hakkı vardır. Halkın da, serian adaletin tatbikini talep etmek hakkıdır. Binaenaleyh haksızlık eden memurları İstiklal Mahkemelerince taht-ı muhakemeye almak lazım gelir. (Kabul sesleri)

HAKKI HAMİ B. (Sinob) - Efendim Muhyiddin Baha Bey arkadaşımız tarafından vâki olan teklif yeni bir fıkra olduğu için, Meclis-i Âlinizin bundan evvel ittihaz ettiği karar mucibince, usul nokta-i nazarından bunun hakkında müzakere cereyan edecek. Sonra Muhyiddin Baha Bey arkadaşımızın teklifine gelince bendeniz de, fi'l-hakika şu vazifenin İstiklal Mehakimine verildiği takdirde ve İstiklal Mahkemeleri bu gibi vazaife vaz'-ı yed etmek suretiyle ve süratle mesaili intac etmekle halk üzerinde hüsn-i tesir bıraktığından dolayı bunun nafi olacağına kani olmakla beraber -efendiler memlekette- ya bir adliyenin vücudunu kabul edeceğiz veyahut inkâr edeceğiz. Adliyenin vücudunu kabul ettikten sonra ale'l-ade ihtilas ve rüşvet ve sair bu gibi mevaddı İstiklal Mahkemelerine vermek doğru değildir. (Gayet doğrudur, sesleri) Müsaade buyurun beyefendiler, bendeniz diyorum ki; Ceza Kanunnamesi'ndeki emniyet-i dâhiliye ve hâriciyeyi ihlal faslını İstiklal Mahkemelerine verdikten, Askerî Kanunu'ndaki ahkâmı İstiklal Mahkemelerine verdikten sonra o mahkemeler vasıtasıyla tatbikini, takibini kabul ettikten sonra şimdiki teklif edilen bu maddeyi dahi onlara verdikten sonra rica ederim, mehakim-i nizamiyenin vazifesi nedir ben anlayamıyorum. (Adliyenin daha çok vazifeleri vardır sesleri) Efendiler illeti esasından görerek ona göre çare bulmalıdır. Eğer siz, İstiklal Mahkemeleriyle bu işi görecekseniz ben de sizinle beraberim, o mesele başka.. Yok şu memlekette bir adliyenin vücuduna ve mehakim-i nizamiyenin vücuduna kail isek; elbette kailiz ve bunda şüphe etmiyoruz. Fakat adliye vazifesini ifa etmiyorsa, edemiyorsa onun sebebini anlamalı ve onu ref etmelidir. Yoksa mehakim-i nizamiye şu işi yapamıyor, diyerek şunu alalım İstiklal Mahkemesine verelim demek bir iş yapmak değildir. Efendiler, siz İstiklal Mahkemesine gönderdiğiniz arkadaşların serbest-i tammesini temin ettiğiniz gibi, mehakim-i nizamiyenin Kanun-ı Esasi ile lâyenazilliğini temin ediniz ve hiçbir suretle kavaninde mevcut ahkâm ve sarahat dairesinde tahkikat icra edilmedikçe hükkâmın mesul edilmemesi tarafına gidiniz. İşte o vakit İstiklal Mehakimine lüzum yoktur. Siz mehakim müstakildir, hâkimler lâyenazildir dediğiniz hâlde maa't-teessüf bir taraftan herhangi bir zatın tahriratıyla bir müddei-i umumiyi ve diğer taraftan herhangi bir zatın iş'arıyla bir mahkeme reisini oradan buraya kadar fırlatırken istediğiniz kadar İstiklal Mahkemesini tesis ediniz, memlekete adalet getiremezsiniz. İstiklal Mahkemesi tedhiş demek değildir, adalet demektir. Adalet ise, kavanin-i mevzuanın hüsn-i tatbikini tekeffül edenlerin her türlü tecavüz ve taarruzdan masun olarak ifa-yı vazife etmelerini temin etmektir. Efendiler, irtikab, irtişa için Kanun-ı Ceza'da fasıl ve madde vardır ve bu irtikab ve irtişayı mehakim-i nizamiye öteden beri rü'yet ediyor ve bundan

sonra da rü'yet edecektir. Fakat mehakim-i nizamiye niçin tesir yapamıyor, bu ciheti düşünün. Yarın sirkat mesailini de İstiklal Mahkemelerine vereceksiniz... Muhyiddin Baha Beyefendi'ye soruyorum: Sirkat, şekavet ve saireden dolayı vaz'-ı yed ettikleri mesailde; halkın memnuniyetini mucib olacak vesaiti istimal etmediler mi? Ne hacet o faslı da buraya nakledelim ve mehakim-i nizamiyeyi kaldıralım efendim. Fakat şunu da rica ederim ki histen tecerrüdle hakikat üzerinde yürüyelim. Efendiler emin olunuz ki, mehakimde bulunan arkadaşlar da bu memleketin evlâdı ve bizim kadar bu memleketi seven ve memleketin ihtiyacını ve mukadderatını bi'z-zat anlayan kimselerdir. Yeter ki efendiler biz...

NURİ B. (Bolu) - Mehakimin jandarmalara bile nüfuzu yok.

HAKKI HAMİ B. (Devamla) - Efendim Mehakimin jandarmaya bile nüfuzu yoksa rica ederim İstiklal Mahkemelerine verdiğiniz salahiyeti onlara da verseniz nüfuz yapamazlar mı?

Bendeniz; bu fıkra maddeye ilave edildiği takdirde İstiklal Mahkemeleri esna-yı vazifede halka fenalık edecek ve yapacaktır demiyorum. Fakat efendiler, bu gibi vazaifi de kâmilen İstiklal Mahkemesine vermekle memlekette adliyenin vücudunu inkâr ediyorsunuz.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Yanlış anlamışsınız.

HAKKI HAMİ B. (Devamla) - İstirham ederim Abdulkadir Kemali Bey, adliyemize tecavüz etmeyiniz, memleketimizde bir adliyemiz vardır; memleketimizde bir adalet vardır diyen sizsiniz. Böyle olduğu hâlde nasıl olur da teklif ettiğiniz bu fıkra ile adliyenin vücudunu inkâr ediyorsunuz, rica ederim. Bendeniz diyorum ki efendiler: Adliye ya vardır veya yoktur. Adliye yoksa bütün kavanin-i mülkiye ve cezaiyenin de tatbikine İstiklal Mahkemeleri memurdur diyelim ve teşkilat-ı adliyeyi ref edelim. Yok, mehakim-i adliye varsa bu teklif doğru değildir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Efendiler Muhyiddin Baha Bey bir fıkra ile İstiklal Mehakiminin manasını ifade ettiler. İstiklal Mahkemesi Kanunu'nun heyet-i umumiyesi hakkında söz alsaydım, bunu ben daha evvel arz ederdim. Efendiler devletin kavanini var; bu kavanini tatbik etmeyenler hakkında bir kontrol lazımdır. Memurin-i aidesi bu kavaninin ahkâmını ya kasten ifa etmiyorlar veyahut tatbikinde ihmal ediyorlar.

MUHYİDDİN BAHA B. (Bursa) - Kendi ifadeleriyle arz edeceğim. Buyurdular ki; bir müfettiş, irtişa yapan ve hakkında tahkikat icra ettiği bir memurun serbest olarak dolaştığını bana söyledi. Şimdi kabahat irtişa yapan memurun ve müfettişin midir, yoksa mahkemenin usulünde midir? Kabahat eğer mahkemenin usulünde ise her hâlde elimizde bir kanun vardır. Malum-ı âlileri böyle bir meseleden dolayı ibtida bir tahkikat yapılır yapılmaz, o tahkikat Şûra-yı Devlete kadar yükselir. Şûra-yı Devlet lüzum-ı muhakeme kararı verir vermez adliyece tahkikat başlar ve sonra...

SÜLEYMAN SUDİ B. (Bayezid) - Bu kaç sene sürer? (Kaç sene sonra, sesleri)

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) - Bu kaç sene sürer diye söyleyen mebuslara soruyorum, ez-cümle Süleyman Sudi Bey on iki senelik bir mebustur. Kanunun noksanı nerede ise onu niçin şimdiye kadar tamir etmediler ve noksan hakkında niçin teşebbüsatta bulunmadılar? Tahkikatı tacil için neden bir teklifte bulunmamışlardır? Binaenaleyh tahkikat kaç sene sürerse sürsün, maksat ihkak-ı hak meselesidir. Sürati düşünüyorsunuz da yatacak adamı niye düşünmüyorsunuz? Belki kabahati yoktur veya bi-gayr-ı hakkın yatıyorsa.. O tahkikat meratibini kanuna koyanların maksadı her şeyin sellemeüsselâm kabul edilmemesini temin içindir. Efendiler! Adalet böyledir.

Tahkikat-ı ibtidaiye bir sene sürdü değil mi, bir sene sonra da tahkikat-ı adliye başlar ve bu başlar başlamaz hemen adamı hapse tıkarlar.

Eğer kudret-i adliyemiz buna da kâfi değilse o başka meseledir. Efendiler! Su-i istimal olmuyor değil. Fakat müntesibîn-i adliyeden olanlar, kanunun i'vicaclı yollarını da lütfen izah buyursunlar. Kanunun bu gibi hikmetini bilmeden ve sebebini görmeden bir adam irtişa yaptığı hâlde serbest dolaşıyor diye ceffe'l-kalem söylemek doğru değildir.

Evet, usul-ı muhakemat-ı cezaiyemizde şu müddet vardır, usul-ı cezaiyemiz böyledir ve onun da hikmeti şudur. Bunları ceffe'l-kalem yıkmak kudreti elimizde ise, o vakit bunu İstiklal Mahkemeleri yapmaz, çünkü şiraze-i devlet bozulur. Sizin gördüğünüz ihtilaslar namütenahi olur. Çünkü bir memlekette kanun hâkim olmaz ve o memleket mahkemelerinin de nüfuzu kalmazsa, o devletin manası da kalmaz. Hâlbuki ben vaziyeti böyle görmüyorum. Herkes cürmünün cezasını görmektedir. İhtilas yapanlar da cezasını görüyor. Bunu görmek istemeyen arkadaşlarımız...

NURİ B. (Bolu) - Yapılan kanunlar hep Fransız kanunlarından tercümedir ve bunlar memleketimize uymuyor vesselam.

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) - Nuri Bey'in mütalaası bu yoldadır, benim mütalaam da şudur: Kavaninden hep müştekiyiz. Fakat Fransız kanunu tercüme edildikten ve bu devlet onu kabul ettikten sonra artık o, Fransız kanunluğundan çıkmış ve bu devletin kanunu olmuştur. Herhâlde Muhyiddin Baha Bey'in buyurdukları gibi şu adi usulde İstiklal Mahkemelerine vazife tevdi ettikten sonra diğer vazife ve hususat verildiği vakitte, yani kuva-yı maddiye-i devleti tenkise uğratanların muhakeme ve tayin-i cezaları hususi verildiği zaman bu bir umumi sözdür ve bundan evvelki kanun gibi, bunu istediğiniz kadar her bir meseleye teşmil edebilirsiniz. Yani efendiler, İstiklal Mahkemelerini inşallah Muhyiddin Baha Bey'in arz ettiği şekle ifrağ edersek hak tezahür eder. Devletin bütün kavaninini hüsn-i tatbik etmeyenler hakkında da bu kanunun tatbikine gelince, arz ettiğim gibi, eğer kabahat adliyemizde ise adliyemizi ıslah edelim ve mamafih; ben bu halleri kabahat olarak telakki etmiyorum. Adaleti kanun da temin etmektedir. Adliyemiz de temin etmektedir. Öyle hafif bir histen dolayı bu yüzden umumi bir tarik açarsak İstiklal Mahkemeleri de bu tarikler arasında batar, kaybolur.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Müsaade buyrulur mu Reis Bey? Encümen namına..

REİS - Efendim encümenin bu hususta bir teklifi yoktur ki...

MEHMED ŞÜKRİ B. - Encümen bunu kabul etmemiştir, esbabını arz edeceğim.

REİS - Söz alanlar bir kere söylesinler de... Buyurun Abdulkadir Kemali Bey.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Efendim iki şekil vardır. Ya İstiklal Mahkemesinin vücuduna ihtiyaç vardır veya yoktur. Bunun ortasını aramak ve ortasının ortasında diğer bir şekil araştırmak beyhudedir. Ya İstiklal Mahkemeleri lazımdır veya değildir.

Eğer İstiklal Mahkemeleri lazımsa; bu mehakime fevkalade salahiyetler de verilmelidir. Fevkalâde salahiyetler verilmeyecekse, mehakim-i âdiye, vazifesine, vazife-i hazırasına devam etmelidir.

Muhyiddin Baha Bey'in teklif ettiği fıkrayı arzu ederim ki, hukukşinas olan pek sevdiğim kardeşim Hakkı Hami Bey memnuniyetle kabul etsin. Bu teklifimi memnuniyetle kabul etmek hukukşinaslığın icabatındandır. Bir kere adliyeciler idare-i vilayat ve askerî kavanini icabatınca,

irtikab edilen bazı ceraimin meslek nokta-i nazarından adliyeye verilmemesinden muğber ve müteessirdirler. Memlekette hadis olan her cürm hakkında mehakim-i adliyenin takibat-ı kanuniye icra etmesi, ihtilalin ruhunu teşkil eder. Adliyeler memlekette mala, ırza ve cana vuku bulan tecavüzleri kanun ile karşılayacak bir kuvvettir ve bunu temin etmek de bizim vazifemizdir. İhtilalin vazifesidir. Fakat maalesef bütün gürültülere ve gazetelerle yazı yazılmasına ve hususi görüşülmelere rağmen İdare-i Vilayat Kanunu'nun sed çektiği adliye kapıları maalesef açık bulundurulamamıştır.

Mesela; bir posta ve telgraf memuru ihtilas yapar. Fakat beyler müddei-i umuminin doğrudan doğruya bu mesele hakkında tahkikat icrasına salahiyeti yoktur.

O tahkikatı evvela; o memurun amiri kimse o yapacak ve neticelendirecek; evrak Meclis-i İdareye gidecek ve Meclis-i İdare lüzum-ı muhakeme kararı verdikten sonra o memurun muhakemesi yapılabilecek. Rica ederim efendiler! Memlekette bütün milletin arzusuna mugayir olan bu hali dün izale edemedik, bugün de münakaşat ile vakit geçiriyoruz. Elimize bir kuvvet geçmiş, niçin bu kuvveti lazım gelenlere vermiyoruz? Memlekette o kadar fenalık o kadar rezalet oluyor ki, vaz edilen kavanin; vatan endişesiyle değil, yalnız meslek endişesiyle vaz edilen kavanin yüzünden birçok cinayetlerin ekberini irtikab ettikleri hâlde ale'l-ade telakki edilen bir fiilin mücrimlerini bir polis, bir jandarmayı takip edemiyor. Herhangi bir memuru rüşvet ve irtikab ve sairesinden dolayı takip imkânı mevcut olmuyor. Bu imkânı bize bahş eden bir salahiyeti ortaya atarlarsa bunu niçin reddedelim? (Doğru sadaları) Sonra memleketin düzeltilmesini arz ediyorum.

Bu gayemi sekiz kere belki burada söyledim. Benim gayem böyle olduğu gibi hepinizin de gayesi budur. Bu memlekette mal, can ve ırz mütecavizlerine; niçin tecavüz ettin diye soracak mahkemelerdir; ihtilalin gayesi de budur efendiler. Fakat bugün bu, imkân dâhilinde midir? Bugün bunlar hakkında müzakere edildiğini maa'l-memnuniye görüyorum. Bu gibi adımlarla biz şahsi ve mesleki kuyudu çiğnemek ruhu ile müsellah bulunuyoruz. Efendiler, İstiklal Mahkemelerine verdiğimiz salahiyetleri tekemmül etmiş; öyle bir idare ile hâkim olmuş suretinde değil; ilmen, ruhen ve ahlâken tekemmül etmiş bir hâlde hâkimlere bu salahiyetlerin verildiği günü gördüğümüz gün ihtilalimizin neticesini, semeresini elde ettiğimizi anlayacağız. (Doğru sesleri) Rica ederim efendiler, bu memurin-i adliyenin yapamadığı şeyi adl namına, hak namına yapmak salahiyetidir. Bunu bilâ-kayd u şart derhal kabul buyurun.

ALİ ŞÜKRİ B. (Trabzon) - Efendiler, Abdulkadir Kemali Bey biraderimizin şikâyet ettiği mesailden müteessir olmayan, müşteki olmayan kimse yoktur ve bunların düzelmesini hepimiz arzu ediyoruz. Fakat orta yerde bir İstiklal Mahkemesi yapılıyor ve zannediyorum ki, birinci maddesi nazar-ı dikkate alınacak olursa İstiklal Mahkemesinin mehakim-i âdiye makamına kaim olacak teşkilatta olmadığı anlaşılır. Bu, ahval-i fevkalade üzerine muayyen mıntıkalarda yapılacak İstiklal Mehakimidir. Memleketin bir tarafında lüzum görülmüş tek bir İstiklal Mahkemesi yapılmış. Orada Muhyiddin Baha Bey biraderimizin teklif ettiği fıkra mucibince memleketin o kısmında adaletin tatbik ve cereyanı imkânı bulunduğunu kabul edelim. Fakat diğer aksam-ı memalik bizim memleketimiz değil midir, o hâlde ne yapmak lazım gelir: Bütün mahkemeleri kaldıralım, her tarafa İstiklal Mahkemeleri gönderelim, bence bu manasızdır. Çünkü bizim yaptığımız kanun...

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) Her taraf zulüm altındadır, orası da kalsın.

ALİ ŞÜKRİ B. (Devamla) - Müsaade buyurun efendim, bizim yaptığımız kanun bir defa muvakkat, yani müddeti altı ay olan ve hatta vazifesinden bence bir an evvel geriye çağrılacak olan fevkalade mahkemelerdir. Memleketin herhangi bir noktasında bu mahkemeleri tesis

ettiğimiz zaman, onlara hakikaten her türlü işi düzeltebilecek salahiyeti verirsek hükümetin ahval-i fevkalade itibarıyla kendisine rü'yet ettirilmek istenilen işleri geri kalır. Efendiler, böyle bir tek mahkeme mühim bir hâdise üzerine memleketin herhangi bir noktasına gider; orada hâdisenin saiki olan esbabı vakit ve zamanıyla bulur ve icabını icra edebilirse ne mutlu! Fakat bunun hâricinde her türlü işe bakacağım diye asıl İstiklal Mahkemesinin o mıntıkaya gitmesini icab ettiren hâdisat geri kalacak olursa o vakit İstiklal Mahkemesi vazifesini ifa etmemiş olur. Binaenaleyh, Muhyiddin Baha Bey biraderimizin teklifine samimiyetle iştirak ediyorum. Fakat bunun için usul-ı muhakematımızda tadilat düşünelim, memleketin her tarafına adaleti siyyanen tevzi edelim. Yoksa İstiklal Mahkemesi muvakkat ve fevkalade mahkemelerdir. Her şeye vaz'-ı yed ederse hiç iş göremez. Bunun için bunun reddini teklif ederim.

VASIF B. (Sivas) - Efendim Abdulkadir Kemali Bey'in yalnız sözünü teyid ediyorum. Fakat teklifine iştirak etmiyorum. Memlekette bu gibi cürmler için bir teşkilat-ı adliye vardır. Eğer o teşkilat-ı adliye kâfi gelmiyorsa, o ıslah edilmelidir. Biz teşkilat-ı adliyeyi bırakıp yerine başka mahkemeler teşkil edecek değiliz ve bugünkü kanunumuz da ıslahat-ı adliyeye temas eder bir mesele değildir. Binaenaleyh bu kanun, malûm-ı âliniz fevkalade ahval için, yani bizim gayemizi ve selâmet-i vatanı sarsacak ihtilaller, ihanetler ve saire için, bir de orduyu sarsacak külliyetli firarlara karşı durabilmek için ittihaz edilmiş bir çaredir. Binaenaleyh bu mahkemeleri biz her vakit için ve uzun zaman için teşkil edecek değiliz. Mesela hükümet bir ihtilal mıntıkası gördüğü zaman bir İstiklal Mahkemesi isterse, bendeniz teklif edeceğim dört tane; on iki ay devam edecek bir mahkeme yerine iki ay devam edecek dört İstiklal Mahkemesi olsun. Ahaliye muhataralı bir vaziyete karşı, kati ve kısa bir zamanda işi intac edecek tedabir lazımdır. Bu kanun, bunları istihdaf ediyor. Öbür mesaile gelince, ondan çok müteessifim. Fakat derhal bunlara bir çare bulunamaz. Onları da bunun dâhiline sokup memlekette köklü bir mahkeme şeklinde diğer mehakime karşı böyle bir şey tesis etmek doğru olamaz. Ve bi'l-hassa sulh karşısında bulunduğumuz bir sırada, bu adamların mahkemeleri yoktur, bunlar memleketlerinde bile adalet tesis edemediler. Mahkemeleri filan yoktur diyenlere karşı tutup böyle fevkaladeliklerle uğraşacak olursak düşmanlarımıza daha iyi fırsat vermiş oluruz. Onun için bir fevkaladelik yapamayız. Vatanı doğrudan doğruya sarsan ahvale doğrudan doğruya çare bulmalıyız.

YASİN B. (Gaziayntab) - Fevkalâde ahvalden birisi bu değil midir?

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Efendim encümeninizce bu cihet uzun boylu münakaşatı mucib olmuştur. Encümen Bey'in söylediği gibi idari vazaife teşmil etmek istememiştir. Bunlar, kanunun birinci maddesinde kabul ettiğimiz vechle hükümetin göstereceği lüzum-ı hakiki üzerine Meclis-i Âlinizin o lüzum-ı hakikiyi takdir ederek kabul ettiği takdirde -ki, fevkalade ahval içinde fevkaladeliklere karşı yapacağı bir şeydir- bu bir veya iki yerde olacaktır veyahut ani olarak Büyük Millet Meclisinin meşruiyeti aleyhine vuku bulacak isyanların itfası için derhal göndereceği İstiklal Mahkemeleri olacaktır. O zamanlar onun yalnız vazifesi, o isyanı bastırmak olacaktır. Onun hâricinde ceraime bakmaya vakti olmayacaktır. Çünkü hedefi o cereyanı derhal söndürmek olacaktır. Eğer bir memur vazife-i memuriyetini su-i istimal etmiş, rüşvet almış diye bunlara da vaz'-ı yed edecek olursak söndürmek istediğimiz isyanın mıntıkası ve derece-i şümulü artar ve o zaman memurların nüfuz ve tahriki araya girebilir. Sonra bunların bir kısmını cennete, bir kısmını cehenneme atmak gibi olacaktır. Bir yerde İstiklal Mahkemesi olacak, bu mıntıkada mevcut İstiklal Mahkemesinin dairesi dâhilinde bulunan memurları doğrudan doğruya İstiklal Mahkemesine vereceğiz. Hâlbuki İstiklal Mahkemesi olmayan yerlerde muamele ahkâm-ı mevzua-i kanuniye ne ise onun üzerine cereyan edecek ve memurlar hakkında da siyyanen bir

muamele tatbik edilmemiş olacaktır. Hâlbuki hükümetin vazifesi bütün memurlar hakkında siyyanen bir muamele yapmaktır. Onları siyyanen tecziye etmek lazımdır. Evet, bendeniz de Abdulkadir Kemali Bey'in mütalaatına tamamen iştirak ederim. Hatta geçen sene beraber bunu ileri sürmüş ve müdafaa etmiştik ki, memurinin usul-ı muhakemesine lüzum yoktur...

"Onlar da efrad-ı ahali gibi ika etmiş olduğu cürme göre muhakeme olunurlar." Hâlbuki Meclis-i Âli bunu kabul etmedi. Şimdiki hâlde bulunan çareler ise ancak bunlardır. Eğer memurlardan şikâyet ediyorsak haklarındaki usul-ı muhakemeyi, usul-ı tecziyeyi değiştirmeliyiz. Bu, Meclis'in yed-i kudretindedir. Herkese bir muamele yapalım. Adalet, bütün efrad-ı millete siyyanen muamele yapmakla mümkündür. Arz ettiğim gibi birisini cennete, diğerini ise cehenneme göndermek doğru değildir. İşte encümenin ekseriyeti -ki yani bu hususta rüşvet meselesini kabul edenler akalliyette idi- bu nokta-i nazardan kabul etmemiş ve mümkün olduğu kadar İstiklal Mehakiminin vazifesini muayyen vazaife hasr ve kasretmek istemiştir. Mehakim-i mezkûrenin daire-i şümulünü genişlettirecek olursak İstiklal Mahkemeleri işin içinden çıkamayarak eski şeklini alır ve hepimizin mucib-i şikâyeti olacak bir hale gelir. Bendeniz pekâlâ hatırlıyorum, hükümet İstiklal Mahkemelerini -Abdulkadir Kemali Bey de pek iyi bilirler- terk-i faaliyete davet ettiği zaman bu gibi hususata da el uzattığından dolayı taleb-i mezkûrda bulunmuştur. Çünkü devair-i aidesi olan vekâletler, ki biz de burada birinci maddede hükümete salahiyet veriyoruz ve birinci maddede diyoruz ki: Hükümet lüzum göreceği yerlerde mahkemenin tesisini isteyebilir. Tabiri mazur görünüz, mesela azılı bir adam çatacak ve derhal İstiklal Mehakimine terk-i faaliyet ettirilecektir. Nitekim ettirildiği gibi... Şimdi ise o kuvvet bize aittir. Birinci maddede kabul edildiği vechle hükümet bize gelecek, lüzum gösterecektir. Efendiler, o zaman diyebilecek misiniz ki, ona lüzum yoktur, o mahalde memleketin kanun-ı umumisi caridir? Hayır efendiler bunu bir Meclis diyemez. Binaenaleyh encümen bunu kabul etmiyor efendim. (Müzakere kâfi sadaları)

MUHYİDDİN BAHA B. (Bursa) - Efendim, evvelemirde söyleyeceğim söz Hakkı Hami Beyefendi'nin su-i zannını tevil olacaktır. Bendenizin evvelki fikrim ne idiyse, şimdiki de aynıdır. Hakikaten heyet-i hâkime-i adliyemiz muhterem ve namusludur. Bendeniz memurinin muhakemesinin mehakim-i adliyeye verilmemesini arz ederken ne onların namuslarından, ne de iktidarlarından şikâyet ettim. Yalnız, hırsızların gezmekte olduklarını ve mehakim-i adliyemizin onlara dest-i adaletlerini uzatamadıklarım söyledim. Öyle usul-ı muhakeme vardır ki, onun içinden kolay kolay çıkamayacaksınız ve bunun için beş altı ay uğraşacaksınız. Binaenaleyh bugün memlekette adalet tevzi etmek ve bunu süratle yapmak isterken; halkı bir tarafta, memurini ise diğer tarafta bırakmak doğru olmaz. Vasıf Beyefendi buyurdular ki: "İstiklal Mahkemeleri herhangi bir mesele-i fevkaladeyi halletmek için gidecek bir mahkemedir." Pekâlâ, ama... Bir memlekette ahali iki taraftadır. Memurîn gelecek "Şu adam şunu yapmıştır." diyecek; bunun üzerine o adam hakkında kanunu süratle tatbik edeceksiniz. Sonra yine o memlekette ceza gören daima hakkını müdafaa etmek istediğimiz halktan bir adam gelecek "Efendi diyecek, bu memur, bu vali, bu kumandan veya bu ahz-ı asker reisi bana fenalık etti, benden rüşvet aldı veyahut beni şu suretle zarar-dide etmek istedi, beni kurtarın." Buna karşı; hayır, biz bu vazife ile gelmedik git demek, beyefendi derdini Marko Paşa'ya anlat demektir. Memleketin bir kumandanını muhakeme edecek hangi mahkeme var?

ÖMER LÜTFİ B. (Karahisarısahib - Divan-ı Harb-i Âli var.

MUHYİDDİN BAHA B. (Devamla) - Hangi Divan-ı Harb-i Âli?

ÖMER LÜTFİ B. (Karahisarısahib) - Konya'daki Divan-ı Harb-i Âli.

MUHYİDDİN BAHA B. (Devamla) - Hırsızlık eden, rüşvet alan adamı her kim olursa olsun, bila-istisna mahkemenin adaletine tevdi edilmeli. Yani Büyük Millet Meclisine ve milletine hesap vermelidir. Şükri Bey'in dedikleri gibi, herhangi bir memurun arzusuyla İstiklal Mehakimi geriye çağrılamaz. Meclis-i Âli buradadır, her zaman ekseriyetle böyle bir talebi reddedebilir. Her zaman Büyük Millet Meclisinin kudret ve kuvvetinden bahsediyoruz. Bendeniz iddia ediyorum ki hiçbir zaman İstiklal Mehakimi bir ferdin nüfuzuyla geriye çağrılamaz eğer bunu kabul ediyorsanız, Büyük Millet Meclisinin bu memleketteki kudret ve mevkii nedir? Bendeniz Şükri Bey biraderimizin kanaatine iştirak etmediğim gibi muhterem Meclis-i Âlinin de bu kanaatte olmadığı ümidindeyim. Binaenaleyh birinci fıkranın suret-i katiyede kabul edilmesini memleket ve adalet namına rica ediyorum.

Riyaset-i Celileye

Müzakere kâfidir, Muhyiddin Baha ve İstanbul Mebusu Ali Rıza Beylerin takrirlerinin reye vaz'ını teklif ederim.

Kütahya Mebusu
Cemil

(Kabul, ret sadaları)

REİS - Bu takrir vechle müzakerenin kifayetini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Müzakere ekseriyetle kâfi görülmüştür.

HASAN BASRİ B. (Karesi) - Rüşvete vasıta olanlar hakkında da bir kayıt ilave edilse.. (Var sadaları)

REİS - Muhyiddin Baha Bey tarafından teklif edilen (K ve S) fıkralarını okuyoruz, dinleyelim efendim.

K) İhtilasta bulunan, rüşvet alan bi'l-umum memurin-i mülkiye ve askeriyeyi ve bunlara hangi sınıfta olursa olsun iştirak ve muavenet eyleyenleri,

S) Nüfuz-ı memuriyetinden istifade ederek halka zulüm ve işkencede bulunan memurin-i mülkiye ve askeriyeyi muhakeme etmek...

REİS - Bu fıkraları aynen kabul buyuranlar lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir efendim.

Riyaset-i Celileye

Üçüncü maddenin (H) fıkrasından sonra zîrdeki fıkranın ilavesini teklif eylerim.

İstanbul
Ali Rıza

V) Ordunun kuvve-i maddiyesini tenkis eden ihtilas ve irtişaya ait ceraim,

REFİK ŞEVKET B. - Birinci takrirden sonra artık buna lüzum kalmadı.

ALİ RIZA B. (İstanbul) - Bendenizin teklifim hususidir. Muhyiddin Baha Bey'in teklifi ise daha şamil ve umumi olduğundan bendeniz teklifimden vazgeçiyorum.

REİS - O hâlde efendim tadil vechle maddeyi okuyoruz.

MADDE 3 - İstiklal Mahkemelerinin vazaifi ber-vech-i âtidir:

A) Muvazzaf ve gönlü ile hizmet-i askeriyeye dâhil olup da firar edenler ve firara sebebiyet verenler ve firari derdest ve sevkinde tekâsül gösterenler ve firarileri bi'l-ihtiyar ihfa ve iaşe ve ilbas edenler hakkında Ceza Kanunnamesi'yle Askerî Kavaninde muayyen cezaları hüküm ve esbab-ı muhaffife ve müşeddide mevcut olduğu takdirde yalnız bu fıkradaki ceraime münhasır olmak üzere tensib edeceği diğer gûna mukarreratı ittihaz etmek.

B) 29 Nisan 1336 tarihli Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun muhtevi olduğu ceraimi,

C) Devletin emniyet-i hâriciye ve dâhiliyesini ihlal edenler hakkında Ceza Kanunu'nun birinci babının birinci ve ikinci fasıllarında muharrer ceraimi,

D) Askerî ve siyasi casusluk ve su-i kasd-ı siyasi ve asker ailelerine taarruz ve tecavüz ceraimi,

H) Seferberlikte Tedarik-i Vesait-i Nakliye Komisyonlarının su-i istimalat ve müsamahatı hakkında Askerî Ceza Kanunu'na müzeyyel 12 Şevval 1332 ve 21 Ağustos 1330 tarihli kanun-ı muvakkatın birinci maddesini muaddil 28 Rebiülahir 1333 ve 2 Mart 1331 tarihli kanunda musarrah ceraimi rü'yet etmek.

K) İhtilasta bulunan, rüşvet alan bi'l-umum memurin-i mülkiye ve askeriyeyi ve bunlara hangi sınıftan olursa olsun, iştirak ve muavenet eyleyenleri,

S) Nüfuz-ı memuriyetinden istifade ederek halka zulüm ve işkencede bulunan memurin-i mülkiye ve askeriyeyi muhakeme etmek.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Mülki Ceza Kanunu diyor. "Mülki" kelimesi kaldırılsın.

REİS - O zaten kaldırıldı. (Ceza Kanunnamesi'yle) olacak.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Muavenet kelimesi de vesatet olacak.

REİS - Efendim üçüncü maddeyi tadil vechle kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Hitam-ı müzakerat; Saat: 6.00

2 - Encümen-i Mahsusun İstiklal Mahkemeleri hakkında kanun teklifi

REİS - Ruzname-i müzakerata devam ediyoruz. İstiklal Mehakimi hakkındaki kanunun müzakeresinin dördüncü maddesinde kaldık.

MADDE 4 - Büyük Millet Meclisi lüzum gördüğü İstiklal Mahkemeleri için üçüncü maddede muharrer vazaifeden bir kısmının istisnasına karar verebilir.

REİS - Efendim, madde hakkında söz isteyen var mı? (Hayır, sadaları) Madde hakkında söz isteyen yok, maddeyi aynen reyinize koyuyorum. Maddeyi kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

MADDE 5 - İstiklal Mahkemelerinin idamdan gayrı hükümleri kati olup infazına, bi'l-umum kuva-yı müsellaha ve gayr-ı müsellaha-i devlet memurdur.

İdam hükümleri Büyük Millet Meclisince ba'de't-tasdik infaz olunur. Şu kadar ki, müstacel ve müstesna hal ve zamanda idam hükümlerinin dâhi Meclisçe tasdik edilmeksizin infazına Meclis kararı ile mezuniyet verilebilir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Efendiler İstiklal Mahkemelerinden beklediğimiz faidenin en mühimi muamelatımızın seri olmasıdır. Şimdi bu madde idam hükümlerinin tasdikini Heyet-i Umumiyeye veriyor. Hâlbuki on beş seneye, yüz bir seneye mahkûm olan bir adam hüküm anından itibaren tevkif edilmiştir. Binaenaleyh, bu adam hakkında yapılacak muamele veyahut işinin sürüncemede kalması hükmün icrasına haiz-i tesir değildir. Hıyanet-i Vataniye Kanunu yapılırken bendeniz bir teklifte bulundum. İdamdan maada diğer mukarreratın da Heyeti Umumiyece tasdikini teklif etmiştim ve kabul buyurulmuştu. Bunun azim faidesini gördük. Malum-ı âlileridir ki, Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun ahkâmı mucibince Bidayet Mahkemelerinden verilen hükümlerin hemen yüzde altmışı Heyeti Celilece ref edildi. Demek ki hata mümkün ve tasdiksiz icrada faide de memul değildir. Çünkü İstiklal Mahkemesi bir mücrim hakkında hükmünü verdiği andan itibaren o adam mevkuftur. Bu adamlar hakkında daha ziyade adaleti tevzi için, zannediyorum ki Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nda gördüğümüz şu ıztırar bize azim faide hâsıl olacağını gösterecektir. Görüyorsunuz ki Heyeti Celileniz hıyanet-i vataniye ceraimi hakkmdaki hükümlerin tasdikinde hatta zaman oluyor ki Adliye Encümeni mazbatası ile iktifa ediliyor. Yine bu kanunun ahkâmı cümlesinden olmak üzere her ay İstiklal Mahkemeleri mukarreratlarının bir cetvelini Heyet-i Celileye takdim edecektir. Bu cetvelleri tedkik etmek için mutlaka bir merci lazımdır. Heyet-i Celilenize bendeniz teklif ediyorum. İstiklal Mahkemelerine merci-i daimi olmak üzere bir nevi sınıf-ı hâkimiyeti haiz bir encümen tefrik etmelidir. Bu encümen hem o evrakı tedkik etmeli ve hem de vasi salahiyeti olmalı ve yedi sekiz kişiden ibaret bulunmalıdır. İstiklal Mahkemelerinin verdiği hükümleri burası tedkik etsin. Hıyanet-i vataniye hükümlerini ve İstiklal Mahkemesinin verdiği hükümleri yalnız o encümen tasdik etsin ve kararı kati olsun. Artık Heyet-i Umumiyeye gelmeye hacet kalmasın. Bu adamları da bu tarikten mahrum bırakmayalım. Hıyanet-i Vataniye Kanunu bize bu mahzuru göstermiştir. Arkadaşlarımızın hatası olabilir. Hâlbuki ibret teşkil edecek idam hususunda bu şekli, Meclise arz hususunu kabul ettikten sonra bunu da kabul etmek ıztırarmdayız ve esasen idamdan gayrı hükümler muamelatının seri olmasında da esaslı bir faide yoktur. Çünkü failleri zaten mevkuftur.

Fakat idam hükümlerinin muamelatı daha seri olsun diye Heyet-i Celile Meclise gelmesini kabul ediyor. İdamdan gayrı hükümlerin tedkikini buraya getirmekten ise, ikinci tabaka olan bir encümene bırakmalıdır ki, altı yedi kişiden ibaret olmalı ve bunun teşkili zaruridir. Gelecek cetvelleri kim tedkik edecek? Adliye Vekâleti kendisine ait hususatı müstakilen tedkik eder ve bu

İstiklal Mahkemeleri için de ikinci bir merci intihab etmeliyiz. Bunu teklif ediyorum. Bu madde-i kanuniyenin o suretle tashih ve Heyet-i Celileye gelmesini teklif ediyorum. Takririmi de takdim ediyorum. Ayrıca bir madde ile teyid etmeye lüzum yoktur.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) - Efendim bu madde, İstiklal Mahkemelerinin Meclis-i Âlice teşkili ve ika edilen ceraimin ve vukua getirilen isyanın bastırılması ve bir an evvel önünün alınması için yapılmış ve hakikaten haiz-i ehemmiyet bir maddedir. Hüseyin Avni Bey biraderimizi asıl idam hükümlerini havi olan ilâmat Meclis-i Âlice tedkik ve tasdike iktirandan sonra mer'i oluyorsa müebbet ve muvakkat kürek olarak verilen ceza hükümlerinin de burada tasdikinden sonra kesb-i katiyet etmesini teklif etti. Şimdi Hüseyin Avni Bey'in bu ikinci fikrine bendeniz iştirak edemeyeceğim. Çünkü böyle fevkalade bir mahkemenin tesisinden maksat, isyanın bir an evvel söndürülmesi için bu mahkeme heyetlerinin süratle muamele görmesi cihetine matuftur. Eğer âtiyen cezanın tatbikinde hâsıl olan bir zühulden ve hatadan dolayı idam cezası hükmünün adem-i icrasını murat buyuruyorlarsa; Meclis-i Âlinin kabul etmiş olduğu bir usul vardır ki o usul de hilaf-ı adl ve hak olarak; hata olarak bir hüküm verildiği anlaşılırsa, o hükmün nakzı noktasından değil, ref'i noktasından Meclis-i Âliniz o hükmü kaldırarak tashih etmiştir ve bu tarikin kapatılmadığı da muhakkaktır.

Meclis-i Âlice böyle bir usul vardır. Binaenaleyh bu usul mevcut iken böyle bir kanunsuzluk, böyle bir adaletsizlik vücuda gelirse Meclis tedkik eder ve hükmün ref'i suretiyle adaleti temin eder. Bu cihetten Hüseyin Avni Bey'in fikrine iştirak edemem. Ancak idam hükmü ki, beşerin irtikab etmiş olduğu bir cürme karşı verilmiş olan cezaların büyüğüdür. Ve hatta idam hükmünün bizim esasat-ı fıkhiyemizde ufacık bir şüphe ile terk edilmesi kabul edilmiş bir esas iken mahkemenin ale'l-acele ihtiyar etmiş olduğu veya hükmetmiş olduğu idam kararlarının Meclis-i Âlice tasdik edilerek icra edilmiş olması kadar adaleti temin edecek bir iş olamaz. Fakat orada diğer bir nokta görüyorum. O nokta da, idam hükümlerinin tasdiki Meclis-i Âliye verildikten sonra bir fıkra konuluyor, deniyor ki: Ale'l-acele icraya muhtaç hususatta Meclisçe tasdik edilmeksizin infazına Meclis kararı ile mezuniyet verilecek. Acaba hangi idam hükmü müstaceldir, hangi idam hükmü müstacel değildir ve hangisi şayan-ı tedkik ve tasdiktir? Burasını ne ile anlayacağız ve (Meclis karar verecek sesleri) vaz'-ı kanun Meclis, müstacelen icrası lazım gelen idamlar şunlardır, Meclis'in tasdikine muallâk olan idamlar şunlardır diye gösteriyor mu? Hükm-i idam mahiyet itibarıyla müsavi iken bunun bir kısmını mahkemeye vermek ve bir kısmını da buraya almak hususunda encümenin gösterdiği tenakuz kadar bendeniz bir tenakuz tasavvur edemem. Binaenaleyh mutlak bir surette idam hükümleri Meclis-i Âlinin tasdikine iktiran ettikten sonra icra edilmelidir. Meclis-i Âlinin tasdikinden evvel geçecek müddet bendenizce haiz-i ehemmiyet değildir. Çünkü on, on beş, belki yirmi gün zarfında Meclis-i Âliden tasdik için geçecek olan bir idam hükmünün sahibi o müddet zarfında hapishanede bulunacağı için bir fenalık ika edemez. Hürriyet-i şahsiyesi tahdid edilmiştir. Yasin Bey biraderimiz o müddet ehemmiyetlidir diyor. Hayır, ehemmiyetli değildir. Bir masum hakkında hataen idam kararı verilmesinden dolayı o hüküm, Meclis-i Âliden nakz ediliyor ve idam kararı kaldırılıyor da idam kararının kalmasıyla neticelenecek bir hükmün Meclis'ten tasdiki için on beş gün geçiyor, diyerek o adamı derhal idam etmek kadar adaletsizliği bendeniz hiçbir vakit tasavvur edemem. Bendeniz Heyeti Celilenizden istirham ediyorum ki idamlar tefrik edilmesin, idam hükümlerinin bila-tefrik doğrudan doğruya Meclis-i Âli tarafından tasdik edildikten sonra tatbik cihetine gidilsin ve o suretle madde tashih buyrulsun. O fıkranın tashihine dair bir takrir takdim ediyorum, kabulünü istirham ederim.

NUSRAT Ef. (Erzurum) - Reis Bey bendeniz bu babda bir şey soracağım.

REİS - Hoca Efendi Hazretleri müsaade buyurunuz. Encümen namına söylemiyor. Kendi namına söylüyor.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) - Ben şahsen söylüyorum.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) - Efendim, bendeniz de Müfid Efendi Hazretleri'nin fikirlerine iştirak ediyorum. Yalnız bir noktada tamamen iştirak edemeyerek ayrılmak istiyorum. Malum-ı âliniz ahval-i fevkalade kaydı ihtilal başlamış olan bir mıntıkada, ihtilal bastırılıncaya kadar yapılması lazım gelen şiddete matuftur. Zannederim, encümenin yaptığı bu layiha-i kanuniyeden maksadı da bu olsa gerektir. Malum-ı âliniz ihtilallerin parlamış olduğu bir noktada şiddet icra etmek ihtilale iştirak etmemiş olan daha birçok kesanın iştirakini mene matuftur. Yoksa elbette ihtilale iştirak edenlerden yakalananlar hakkında kanunen bir muamele yapılır. Binaenaleyh bu tarzda yakalanan herhangi bir fert hakkında şediden muamele yapmak, ihtilale iştirak etmek ihtimali bulunanların iştirakini men etmektir. Böyle bir zamanda Meclis istisnai karar verebilir. Fakat ihtilal bastırıldıktan ve ihtilal amilleri derdest ve tevkif olunduktan sonra artık bir sebep kalmamasından dolayı tabiidir ki, bunlar hakkındaki hükümlerin Meclis'e gönderilmesi pek doğru ve âdilâne bir harekettir. Binaenaleyh bendeniz, "İdam hükümlerinin bir kısmı Meclis'e geldiği hâlde diğer kısmını istisna etmek doğru değildir." tarzında Müfid Edendi Hazretleri'nin dermiyan ettiği mütalaaları bu nokta-i nazardan muvafık görmüyorum. Encümenin tanzim ettiği maddeyi (ihtilal zuhur ettiği anda itfa edilmesi için yapılacak olan muamelat) tarzında ifade etmek sarahat itibarıyla daha muvafık olduğunu zannediyorum.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Arkadaşlar, encümen eğer idam hakkının Meclisçe karara iktiran ettikten sonra istimal edileceğine dair olan fıkradan sonra müstacel ahval için diye diğer bir fıkrayı koymasaydı, İstiklal Mahkemelerinin hiçbir kıymeti olmayacaktı. İdam hakkının bilâ-kayd u şart olması İstiklal Mahkemelerine bir dehşet vaziyeti veriyor. Fi'l-vaki bunun bugünün vaziyeti ile kabil-i telif görmeyerek diyoruz ki, idam hükümleri Meclis'e gelsin ve Meclisçe tasdik edildikten sonra telâfisi gayr-ı kabil olan bu zarar ihtiyar olunsun. Maddenin aşağısındaki fıkra İstiklal Mahkemelerini dehşet mahkemesi halinden çıkarmakla beraber mahkemenin umumi tesirinden büsbütün tevellüd edecek zararı da encümen pek güzel düşünmüş ve memleketin herhangi bir tarafında fevkalade bir hâdise zuhur ettiği takdirde bu hâdiseyi bastırmak için Meclis-i Âliden müsaade istihsal ettikten sonra, hükümetin göndereceği mahkemeye eğer iktiza ederse Meclis'ten istizan etmeden idam kararı hakkını da veriyor. Binaenaleyh, encümen güzel düşünmüş ve pek muvafık bir madde tanzim etmiştir. Yalnız maddenin bir fıkrasında; idam kararlarının Meclis'ten geçmesine dair olan fıkrasında; diğer bir kaydın dahi bulunması lazımdır. O kayıt da Meclis'te cereyan edecek müzakerata takdimen bu idam kararlarının okunması ve hükmün tasdik edilmesi veyahut Meclis-i Âlice bir karar ittihazıdır. Çünkü İstiklal Mahkemeleri idam kararı verdikten sonra, onun neticesine her gün muhitle beraber intizar ederler. Bu netice uzun uzadıya müzakerelerle haftalarla devam edecekse, geçecek zamanlar dolayısıyla hükmün neticeten yapacağı tesirat gayet az olur. Binaenaleyh, takdimen Meclis-i Âli idam kararları hakkındaki evrakı tedkik etmeli ve karar-ı katisini serian vererek bunu mahalline göndermeli. İdam meselesinde İstiklal Mahkemelerinin ittihaz edeceği kararlarla tedkiki hususunda Hüseyin Avni Bey'in nokta-i nazarlarına maalesef iştirak edemeyeceğim. Çünkü indel-iktiza birçok yerlerde teşekkül edecek İstiklal Mahkemelerinden verilecek kararlar ve o kararların istinatgâhı olan evrak o kadar çok olacak ki, efendiler sene-i âtiyeye mütemadiyen encümenlerimizin devrettiği evraklarla dolan Meclis'in mahzen-i evrakına birkaç sandık evrak daha koymaktan başka bir şey yapmış olamayacağız. Çünkü Meclis-i Âlinin en mühim vazaifi miyanında tadadı kabil olan

birçok vazaif encümenlerce ikmal edilemiyor. Sene-i âtiyeye devrediliyor ve bunlar bir küll teşkil ediyorlar. Efendiler, Hüseyin Avni Bey'in teklifi vechle bir komisyon-ı mahsus teşkil etmekle İstiklal Mahkemelerinden gelecek evrakı diğer komisyonlara benzetmeyerek tedkik edeceklerini mi zannediyoruz. Bendeniz diyorum ki hayır, mevcut komisyonlara ismen bir komisyon daha ilave etmiş olacağız ve birçok evrak sandıklar içinde mahzen-i evrakı tezyin edecektir. Binaenaleyh Hüseyin Avni Bey'in nokta-i nazarına iştirak etmiyorum. Maddenin aynen kabulünü ve ancak sürati temin için de arz ettiğim kaydın ilavesini rica ediyorum.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Efendim idare ile adaleti karıştırmayalım. Maksadımız halk üzerine adaleti tatbik etmektir. Adaletsiz bir muamele mahzende evrak çürümesi ile takdir edilmez ve teklif ettiğim şey bir komisyon değil, bir heyet-i hâkimedir. Heyet-i Celile içerisinden bir encümen tefrik edecek, bugünkü Hıyanet-i Vataniye Kanunu mucibince İstiklal Mahkemeleri tarafından verilen hükümler Heyet-i Celileye gelmeyip orada tedkik edilecektir, İstiklal Mahkemelerinin cetvellerini tedkik etmekte esasen mana nedir efendiler? Deniyor ki: İstiklal Mahkemeleri tarafından her ay bir cetvel gönderilecek. Demek ki; her ay yapılan muamele nedir, ne kadar iş görüyorlar? Memlekette ne gibi ceraim çok? Encümen bunları tedkik edecek. Her gün hıyanet-i vataniye diye verilmiş olan hükümlerden yüzde altmışını ref ettiğinizi unutmayınız.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Yüzde altmış değil.

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) - Burada defaatla hüküm ref edilmiştir. Verilen birçok ceza tahfif olunmuştur. Adliye Encümeninin istatistiğine bakarsınız. Efendiler, tasdik olunan yüzde kırktır. Mütebaki hükümler ref ediliyor. Yüzde kırk değil yüzde bir de olsa adaleti arayacağız efendiler! Yüz bir sene bir adamı hapsediyorsunuz. Onun ailesini, çocuğunu çoluğunu sefalete düşüreceksiniz. Belki bunda bir hata olur. Bu hataları tashih etmekte ne zarar var? Hata yoksa hüküm tasdik olunacaktır. Esasen o mücrim tevkif olunmuştur ve hapiste iken kendisinden bir zarar gelmeyecektir. Hapiste iken kendisinin evrakını tedkik ve tashih edersiniz. Yoksa bunda seri yapılacak bir muamele yok ki dehşet versin. Bendenizce bu meseleyi idare zihniyetiyle değil, adli zihniyetle düşünmek ıztırarındayız, herhâlde birtakım haksızlık vuku bulması muhtemeldir ve nitekim vuku bulmuştur. Bunda bir mahzur yoktur ve fayda da yoktur. Kabul edelim, ısrar ediyorum, bir encümen teşkil edelim.

MUSTAFA TAKİ Ef. (Sivas) - İstiklal Mahkemelerinin teşkilinden maksat sürat ve şiddettir. (Bir de Adalet sesleri) Adalet diğerlerinde de vardır. Adalette beraberdir. Yani fazla olarak matlub olan sürat, şiddettir. İdam kelimelerinin Meclisçe tasdiki zaten muvafık görülüyor. Fakat bunlardan bir kısmı istisna ediliyor. Bu istisnalar içinde de bir kısmının masum olmak ihtimali mademki var; onun için bu istisna kalkmalı. Hükümleri infazda istical etmek zarureti varsa telgraf verilir. Riyaset-i Meclis gece dahi içtima celb edebilir ve Meclis derhal ona dair bir karar verebilir. Telgrafla buradan tasdik hükmünü almakta birkaç saat vakit geçer. Adaleti muhafaza etmek için, idam hükümlerinden hiçbirini istisna etmemeli. Bi'l-umum idam hükümleri behemehâl Meclis'ten tasdik edilmelidir.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - İkinci kısımda.

MUSTAFA TAKİ Ef. (Sivas) - Müsaade buyurun efendim. Sonra ahkâm-ı saireye gelince; müebbet kalebendlik, müebbet kürek, bunlar idamdan daha müz'ic bir cezadır. İdamda adam bir defa ölür, kurtulur. Fakat müebbet kürekler eceli gelinceye kadar mahkûmu azap içinde bırakacak, her türlü felâketlere maruz kılacaktır. Yani o mahkûm her gün ölecektir. Birden ölmek ondan daha iyidir. Fakat bu gibi hükümler de Meclis'e gelsin, Meclis'ten geçtikten sonra icra olunsun

teklifi doğru değildir diyorlar. Ya ne yapmalı? Yalnız bu gibi maznunlar derhal taht-ı tevkife alınacaktır. Tabii gayr-ı mevkuf olarak İstiklal Mahkemesi tahkikat yapmaz, İstiklal Mahkemesi bu gibi mücrimleri derhal tevkif ederse maksat hâsıl olur. Yani şiddetteki, süratteki maksat hâsıl olur. O mücrim hakkındaki hükmü tasdik etmek için beş on gün geçmiş, bunda hiçbir mahzur yoktur. Hiç kimse de duymaz. Ne şiddet kaziyesi muhtel olur ve ne de sürat kaziyesi muhtel olur ve bunun zararı olmaz. Arkadaşlardan birisi dediler ki; iş çoktur filandır ve bunun altından çıkılmaz. E canım! İş çok diye adaletten vaz mı geçmeli? İşin çokluğu adaletin ihmalini mi mucib olsun rica ederim. Biz adaletle belki bir tesir yapabiliriz. Yoksa şiddetle, tedhişle, süratle bir şey olmaz. Mamafih şiddetten bir şeyin ihlal edildiği de yok. O adam yine mevkuftur. İstersen ayağına zincir de tak, onun için her hâlde öyle hükümler de Meclise gönderilmelidir. Bu suretle hükm-i adalet icra olunur. (Müzakere kâfi sesleri)

EMİR Pş. (Sivas) - Bu tekliften siz ne anladınız? Ben daha bir şey anlayamadım. Bendeniz meselenin esasına ve maddeye dair mütalaat beyan etmezden evvel bu İstiklal Mahkemeleri teşkili hususunun Meclis-i Âlinizi işgal eden mühim bir mesele olduğuna kaniyim. Geçenlerde bundan evvelki celselerde Heyet-i İcraiye Amasya'ya bir İstiklal Mahkemesi gönderilmesi lüzumunu teklif etmişti. Bunun müzakeresi esnasında (İşitilemiyor sesleri) Heyet-i İcraiye Amasya'ya bir İstiklal Mahkemesi gönderilmesi teklifinde bulunduğu zaman, İstiklal Mahkemelerinin devamı adi mehakimin lüzum ve adem-i lüzumu ve ale'l-ade mahkemelerin icra-yı hükm ettiği bir mahalde bir mahkeme-i fevkalade bulunması ve ikisinin içtimaı caiz olup olmaması meselesi burada uzun uzadıya müzakere edildi. En nihayet bir Encümen-i Mahsusa bu mesele tevdi olundu. Encümen-i Mahsusta İstiklal Mahkemesinin lüzum ve adem-i lüzumuna, devam ve adem-i devamına, nerelere ve ne suretle İstiklal Mahkemesi gönderilmesi lazım geldiğine dair arkadaşlarımız beyan-ı mütalaa buyurmuşlardı.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Mütalaatınız kanunun heyet-i umumiyesine aittir. Hâlbuki maddeler müzakere edilmektedir.

EMİR Pş. (Sivas) - Bu maddeyi anlatabilmek için biraz etraflı söylemek icab ediyor.

REİS - Yalnız maddeye ait söyleyiniz.

EMİR Pş. (Sivas) - İfadatım ancak maddeye aittir. Bu maddede mündemic olan cihetleri söylüyorum. Bendeniz bu maddeyi müzakere ederken usul-ı müzakere hakkında da bir teklifte bulunmuştum ki, nazar-ı dikkati calibdir. Binaenaleyh bu madde-i kanuniyeyi müzakere etmezden evvel mehakim-i istiklaliyenin devam edip edemeyeceği meselesi ve İstiklal Mahkemesinin gönderileceği yerler için, Heyet-i İcraiyenin göstereceği yerler için, Heyet-i İcraiyenin göstereceği lüzum üzerine cereyan edecek müzakere neticesinde, bu maddenin müzakeresine lüzum olup olmadığı taayyün edeceğinden esas kabul edildikten sonra müzakere edilmek üzere yalnız bu maddenin müzakeresinin tehirini talep ediyorum. O vakit idam cezalarının buraya gelmesi, gelmemesi diğer müebbet cezaların da icra edilip edilmemesi mevzu-ı bahs olabilir. Çünkü bu gayet ehemmiyetli bir meseledir. İstiklal Mahkemeleri bir mahkeme-i fevkaladedir, fevkalade mahkemeler ise tamik-i tahkikat değil ani denecek surette hükmünü vermek ve icra etmekle vazifesini ifa etmiş olur ve öyle olmak lazımdır.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Engizisyon Mahkemesidir.

EMİR Pş. (Devamla) - Onun için diyorum ki İstiklal Mahkemelerinin kabul ve edem-i kabulü ve bu mehakime verilecek isim konduktan sonra bu madde müzakere edilmelidir. Çünkü Encümen-i Mahsus esas hakkında her nedense bir şey dememiş. İdare-i maslahat etmiş, şu hâlde

yalnız bu maddenin olsun esas ile beraber müzakere olunmak üzere behemehâl tehiri lazım olduğu kanaatindeyim. Binaenaleyh, meselenin yani idam cezasının Heyet-i Celileden sorulmaksızın icrası meselesinin müzakeresi evvelce arz ettiğim meselenin hitamından sonra olsun. Ben bunu teklif ediyorum.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Reis Bey müsaade buyurur musunuz? Encümen namına izahat vereyim. Belki o zaman söze hacet kalmaz. Beşinci madde hakkında söz söyleyen rüfeka-yı kirama nokta-i nazarımı kısa olmak üzere söyleyeceğim. Arkadaşlarım İstiklal Mehakiminin bi'l-cümle mukarreratını ikinci bir derecede tedkike tâbi tutulmasını adalet nokta-i nazarından lazım ve zaruri görüyorlar. Hiç şüphesiz ki böyle bir tedkik, adalet nokta-i nazarından iyi olurdu. Fakat bu İstiklal Mehakiminin o vakit manası ne olur? Asıl düşünülecek nokta budur. Encümeniniz bu nokta-i nazarı vaktiyle düşünmüş ve oldukça imal-i fikir ederek bunu maslahata tevfik edememiştir. İstiklal Mehakimi mukarreratı ikinci bir tedkike tâbi tutulacak olursa, Heyet-i Celilenin bu mahkemelerden beklediği makas fevt olacaktır. Malum-ı âliniz kanunun birinci maddesinde kabul ettiğiniz vechle bu mahkemeleri Meclis-i Âliniz Heyet-i Vekilenin göstermiş olduğu lüzum üzerine ve ekseriyet-i mutlaka ile kabul edilecek bir fevkaladelikten dolayı gönderecektir. Zannetmem ki Meclis-i Âliniz isabetle takdir edemeyeceği bir yere İstiklal Mahkemesi göndersin. Biz bu kanunu yapmakla her tarafa İstiklal Mehakimi göndermeyi kabul etmiyoruz. Meclis-i Âliniz ahval-i fevkaladeyi takdir hususunda fevkalade kıskanç olmalıdır. Binaenaleyh, bu nokta-i nazardan fevkalade ahval içinde fevkalade hâdisat olursa, mesela isyanlar, ihtilaller gibi fevkalade ahval olursa onları bastırmak için idare-i örfiye ilân etmeyelim. Meclis kendi içinden birkaç arkadaşı intihab ederek gönderecektir. Tabii o zaman bunların mukarreratını ikinci derecede bir tedkike tabi tutarsak İstiklal Mehakiminin mehakim-i adliyeden farkı kalmaz ve o hâlde öteden beri kavanin-i mevzuamız mucibince bu gibi ihtilaller vukuunda derhal idare-i örfiye ilân edilir. Mehakim-i nizamiyenin haiz olduğu bi'l-cümle salahiyet idare-i örfiyeye intikal eder. Hâlbuki idare-i örfiyelerin memlekette öteden beri uzun zamanlar devamı dolayısıyla askerî mehakimin bu işlerde ne dereceye kadar muvaffak olduğu hepimizce malûm olduğu için, öyle haksızlıklara meydan vermemek üzere Meclis kendi içinden isabetle intihab ederek gönderdiği mahkemelerle bu işi temin ediyor ki, İstiklal Mahkemelerine idam hükümlerinden maadasının icrası salahiyeti verilmesi zaruridir. Çünkü zaten İstiklal Mehakimi Kanunu'nu takyiden yapmaktan maksat da, Hüseyin Avni Bey biraderimizin de şiddetle talep ettiği adaleti temin içindir. Heyet-i âliyenizi bugün işgal eden ve müzakeresine devam edilen şu kanunun müzakeresinden maksat, vaktiyle mutlak olarak verilen salahiyeti takyiden bazı kuyud ve şurut vaz etmektir ve hatta Meclis-i Âliniz namına murakabede bulunacak müddei-i umumiyi vaz ederken encümenin hedefi adaleti temin olmuştur. Adaleti temin için bu kayıtları koymuştur. Maksat hem sürati, hem de adaleti temindir. Burada adaletsizlik yoktur. Malum-ı âliniz siyasi hükümlerin fevkalade zamanlarda, fevkalade verilen hükümlerin zararı dahi olsa zarar-ı âmm için zarar-ı has ihtiyar olunur.

Onların haksızlıkları olsa bile telâfisi mümkündür. Müfid Efendi Hazretleri'nin beyan ettikleri bir nokta-i nazar var ki, o nokta-i nazara encümen de iştirak eder ve esasen o tarik açıktır. Zaman zaman vukua gelen yolsuzlukları telâfi etmek üzere Meclis-i Âli böyle bir tarik açmıştır. Bu itibarla idamdan gayrı İstiklal Mehakimi mukarreratmın Meclisçe tabii tedkik olmasına encümen taraftar olamamıştır. Zira bu takdirde İstiklal Mehakiminin ve kanununun kıymeti kalmaz. Müfid Efendi Hazretleri'nin birinci nokta-i nazarlarında, encümenle bir ihtilâfları yoktur. Fakat ikinci fıkra hakkında encümenin maksadını pek layıkıyla anlayamamışlar diyeceğim; tenakuzdan bahis buyurdular. Hâlbuki maddede tenakuz yoktur. Fevkalâde ahval içinde Meclis, istisnaen onlara salahiyet verecektir. Yoksa daimi bir salahiyet verilmiş değildir. Mesela memleketin herhangi

bir tarafında Meclis'in meşruiyeti aleyhine bir isyan vâki olmuş; o isyanı derhal teskin etmek ve bastırmak için oraya askerî bir hareket de başlamış ve bir de İstiklal Mahkemesi gönderilmiş. Orada İstiklal Mahkemesi işe başlamış. Fakat isyanın bir an evvel bastırılması için ani icraata lüzum var. Mahkemelerin ani icraat yapabilmesi için de hükümlerin serian infaz ve icrası lazımdır. Hâlbuki böyle zamanlarda mahkemenin bu babdaki hükümlerini buraya sevk etmesi ve burada tedkikten sonra gönderilip icrasına müsaade olunması pek uzun zamana mütevakkıftır. Burada bu vesile ile Mustafa Taki Efendi Hazretleri'ne de cevap vermiş oluyorum.

Taki Efendi dediler ki: İdam hükümleri telgrafla bildirilir ve telgrafla da tasdik edilebilir. İdam hükümlerini telgrafiyen tasdik ile onları adem-i tasdik arasında bir fark yoktur. Böyle hükümlere ait evrak-ı müteferria ve dosyalar buraya gelmeden ve buraca tedkik edilmeden telgrafla idam hükümlerini tasdik etmek manasızdır, doğru değildir. Telgrafla idam hükümleri tasdik edilemez ve bu, kendilerinin istedikleri adaletle kabil-i telif değildir. Bunun için ikinci fıkranın her hâlde istisnaen mevcut bulunması lazımdır ve bunu takdir de Meclis-i Âlinizin elindedir. Yani istediğiniz zamanlarda bu salahiyeti verirsiniz ve böyle zarureti takdir de Meclis-i Âlinizin yed-i ihtiyarındadır. Böyle bir zarureti takdir ederse o salahiyeti verecektir, öyle bir zaruret yoksa neden korkuyoruz?

Meclisin böyle bir zarureti takdir etmediği zamanlar için bu kaydın burada hiçbir hükmü yoktur zannederim. Meclis bu zarureti takdir ederse, ayrı bir emirle, ayrı bir irade ile bu salahiyeti verecektir. Meclis böyle bir zaruret takdir etmezse, o zaman bu salahiyeti vermeyecektir.

Müfid Efendi Hazretleri, fevkalade hâdisat vukuunda zaruret olup olmadığını söylerlerse daha isabetli mütalaatta bulunmuş olurlar.

Binaenaleyh bu kaydı maddeye koymakta hiçbir mahzur yoktur. Çünkü zarureti takdir edecek Meclistir. Ya zaruret vardır der, o salahiyeti verir veyahut zaruret olmadığına kani olursa salahiyeti vermez.

SALİH Ef. (Erzurum) - Bu zarureti izah buyurur musunuz?

MEHMED ŞÜKRİ B. (Devamla) - Bu zarureti izah ettim. Dinlemiş olsa idiniz anlardınız, dinlememişsiniz.

SALİH Ef. (Erzurum) - İstiklal Mahkemeleri doğduğu günden bugüne kadar mevzu-ı bahs olan bu zaruret nedir?

MEHMED ŞÜKRİ B. (Devamla) - Zaruret şudur: Memleketin herhangi bir yerinde bir isyan vuku bulmuş. İsyan vuku bulan yere karşı harekât-ı askeriye de başlamış ve oraya bir de İstiklal Mahkemesi gönderilmiş. İstiklal Mahkemesi hâdiseye vaz'ı-yed etmiş ve hükümler veriyor. Oradaki isyanı bir an evvel yatıştırmak için de ani icraata ve hükümleri serian infaza lüzum var. O zaman mahkeme bu zarureti, esbab-ı mucibesi ile beraber Meclis-i Âlinize bildirir. Meclis-i Âliniz o esbabı takdir edeceksiniz. Böyle bir zaruret ya vardır veya yoktur. Siz vardır diye takdir ederseniz o zaman mahkemeye hükümlerinizi derhal infaz ediniz diyeceksiniz ve böyle bir salahiyet vereceksiniz. Bu zarureti takdir sizin elinizde olduğu için bu kayıt endişe edilecek bir kayıt değildir.

Hakkı Hami Bey biraderimiz de kısmen, encümenin mütalaatını ve nokta-i nazarını teşrih buyurmuş oldular; ona karşı söyleyecek bir cevabım yoktur.

Abdulkadir Kemali Bey arkadaşımız da tamamen encümen ile hem-fikir olarak beyan-ı mütalaa ettikten sonra, idam hükümlerinin Meclisçe her şeye takdimen müzakeresi lüzumunu ileriye sürdüler.

Encümen bu lüzumu kabul eder ve bu şekil çok iyi olur. Çünkü idam hükümlerinin böyle binlerce birtakım mesail yüzünden geriye kalması doğru değildir ve bunun için ruznamedeki bi'l-umum mesaile takdimen idam hükümlerinin müzakeresine dair bir kaydın konması doğru olur.

Mustafa Taki Efendi Hazretleri'nin mütalaatına cevap vermiştim. Tekrar ederim ki; idam hükümlerinin telgrafiyen tasdiki doğru değildir; Adalet de bunu icab etmez. Adalet; bu gibi mesaile ait evrak, dosyanın tamamen tedkiki ile tezahür eder. Binaenaleyh buna imkân yoktur ve biz adaleti temin etmek için böyle bir kanun yapıyoruz ve bunun içindir ki; kanuna bazı takyidat ilave ediyoruz. Yoksa adalet mefhumunu ihlal için, ihmal için kanun yapmıyoruz.

Emir Paşa Hazretleri'nin mütalaalarına gelince: Emir Paşa Hazretleri beşinci madde hakkında beyan-ı mütalaa etmediler. Kanunun heyet-i umumiyesi hakkında söz söylediler ve bu kanunun kabul veya adem-i kabulü hakkında bir karar verilmedikçe bu meselenin müzakeresinin de doğru olmadığını beyan buyurdular.

Bu kanunun heyet-i umumiyesini bilâ-münakaşa kabul ederek doğrudan doğruya maddelerinin müzakeresine geçen Meclis-i Âliniz bu hareketi ile Emir Paşa'nın mütalaasına cevap vermiş oluyor. Ayrıca cevap vermeye lüzum kalmamıştır zannederim.

HASAN BASRİ B. (Karesi) - Müsaade buyrulur mu Reis Bey? Sualim var.

REİS - Basri Bey sual soracak, Şükri Bey!

HASAN BASRİ B. (Karesi) - Efendim isyanın mebdeinde, İstiklal Mahkemelerinin teşkil ve azalarının gönderilmesi zamanına kadar ne muamele yapılacak? Sualimin birisi bu... İkincisi; hâdisat-ı fevkalade üzerine verilecek idam hükümlerinin, Meclis'e velev ki telgrafiyen arzı, adem-i arzından daha faydalı değil mi?

MEHMED ŞÜKRİ B. (Devamla) - Efendim Basri Bey'in birinci sualleri hakkında encümen bir şey müzakere etmiş değildir. Binaenaleyh encümenin bu hususta bir nokta-i nazarı yoktur ve maalesef encümen namına bu babda bir şey arz edemeyeceğim. İkinci noktaya gelince; Meclis'e telgrafiyen idam hükümlerinin bildirilmesi ve bu gibi mukarreratın haber verilmesi; belki Heyet-i Celileyi hadisattan bir an evvel haberdar etmek noktasına müfid olabilir. Fakat telgrafla bildirilen bu gibi mesail üzerinde Meclis ittihazı mukarrerat eyleyemez ve etmesi de demin arz ettiğim nikattan dolayı doğru değildir.

HASAN BASRİ B. (Karesi) - Bu mukarreratın Meclis'e hiç gönderilmemesinden daha iyi değil mi?

MEHMED ŞÜKRİ B. (Devamla) - Arz ettim efendim. Tabii Meclis bir an evvel malûmat alır ve elbette iyi olur. Malum-ı âliniz fevkalade ahval içinde, fevkalade hâdisatı söndürmek için gönderilen İstiklal Mahkemelerinin bazen bu malumat-ı telgrafiyen bildirmeleri imkânı da olamaz. Bu itibarla, velev ki bildirmek imkânı olsa dahi bu, yalnız malûmat almak itibarıyla şayan-ı kabul olabilir. Yoksa bu mesail üzerinde hüküm vermek için telgrafın bir kıymeti olamaz. Birinci sual hakkında encümenin bir nokta-i nazarı yoktur.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Efendim encümen şu ciheti düşündümü; İstiklal Mahkemeleri nezdine birer müddei-i umumi gönderilecek. Bu müddei-i umumiler, cereyan-ı

davada açıktan açığa salahiyet hilafı bir hüküm verildiğine şahit olur, kani olursa ve feryat ederse ne olacak? Müddei-i umumi zehirle ölecek mi, yoksa o feryadı dökeceği bir yer var mı?

MEHMED ŞÜKRİ B. (Devamla) - Vardır efendim. Encümen bunu da düşünmüştür. Bunun için millet gibi; yani her ferd-i millete karşı açık olan Büyük Millet Meclisi; İstiklal Mahkemeleri müddei-i umumileri için de açıktır. İstiklal Mehakiminde böyle kanunsuzluklar ve hilaf-ı kanun mesail gördükleri zaman, yalnız salahiyet nokta-i nazarından değil, bir ferd-i millet gibi, bu yolsuzluğu murakabe ederek Meclis-i Âlinizi haberdar etmek için bu müddei-i umumiler konmuştur. Müddei-i umumilerin iş'arı ve müracaatı üzerine Meclis-i Âliniz böyle bir kanunsuzluğa ve yolsuzluğa vâkıf olduktan sonra namütenahi salahiyetini istimal ederek öyle hükümleri ref eder ve İstiklal Mahkemesi hakkında da lazım gelen cezayı vermekte zannederim teehhür ve tereddüt etmezsiniz. İstiklal Mehakimindeki kanunsuzluklara, yolsuzluklara vâkıf olabilmek için müddei-i umumiler, Meclis-i Âlinizin gözü kulağı, her şeyidir ve mehakime bunun için konulmuşlardır.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) - Efendim acaba hükme itiraz edildikten sonra bir haksızlığa müddei-i umumi muttali olsa ve Meclis-i Âliye bildirse nef'an lilkanun Meclis, o hükmü nakz edip de tashih edebilecek midir?

MEHMED ŞÜKRİ B. (Devamla) - Arz edeyim: Tashihi, yani telâfisi kabil olmayan cezalar idam cezalarıdır. İdam cezalarının telâfisi gayr-ı kabil olduğunu encümen düşündüğünden dolayıdır ki, bu cezaların tasdiki hakkını Meclis'e vermiştir. İdam cezasının gayrı cezalar, telâfisi mümkün olan cezalardır. Böyle ahvale Meclis-i Âlinin vukufu hâlinde onları ref ve tashih etmek Meclis-i Âlinin yed-i kudretindedir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - O hâlde müddei-i umumilere salahiyet verin.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Hacet yok efendim. Her şey maddede zikredilmez. Encümen namına bu izahatı verdikten sonra esbab-ı mucibe olarak zapta geçerse kâfidir.

ABDULGAFUR Ef. (Karesi) - Kanaat-i şahsiyeniz müdafaa buyurduğunuz merkezde midir?

MEHMED ŞÜKRİ B. - Bendeniz kanaat-i şahsiyemi burada müdafaa etmiyorum. Bendeniz fevkalade bir zaruret olmadıkça bugünkü İstiklal Mahkemelerinin lüzumuna kail değilim; kanaat-ı şahsiyem budur. Esasen bendeniz kanaat-ı şahsiyemi değil, encümenin nokta-i nazarını arz ediyorum. Teşkil etmiş olduğunuz encümen-i âlinin nokta-i nazarını bildiriyorum.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) - Tesadüfat-ı haseneden olmak üzere son tabiratımızın birinden istifade etmek istiyorum. (Telâfisi kabil ve gayr-ı kabil olan) buyurdunuz. Ale'l-ıtlak hukuk-ı tabiiye arasında zannederim fark yoktur. Beni bi-gayr-ı hakkın 24 saat hapsederseniz ve bunun üzerine o esaretimin mukabilinde bana hürriyet bahş edebilecek misiniz ki, öldükten sonra da bana o hakk-ı hayatımı bahş edeceksiniz. Binaenaleyh nasıl olur da, encümen-i âliniz idam hükümlerini...

REİS - Rica ederim suali kısa sorun.

TUNALI HİLMİ B. - Buraya getiriyor da diğerlerini getirmiyor? Şu hâlde fikrimce hukuk-ı tabiiye ale'l-ıtlak olduğuna nazaran hiçbir hükmün buraya gelmemesi kanaatindeyim.

DURAK B. (Erzurum) - Reis Bey rica ederim encümen hepsini dinlesin, ondan sonra cümlesine birden cevap versin, öyle daha iyi olur.

EMİR Pş. (Sivas) - İntibah-ı ammeyi celb edecek tedabiri ittihaz, İstiklal Mahkemelerinin vazaif-i mühimmesindendir. Binaenaleyh böyle vakit geçirmek suretiyle idam cezasının icra

edilmesinde maksad-ı asli fevt olur. Bu maddenin ibkasını istiyorsanız idam cezasını koymamanız lazımdır. Yoksa adalet muhafaza edilemez.

REİS - Paşa, bu mütalaadır.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Paşam! Bunlara zannederim cevap verdim.

REİS - Efendim müzakerenin kifayetine dair iki takrir vardır. Yozgad Mebusu Feyyaz Ali Bey'in, Tokad Hamdi Bey'in.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) - Efendim bu madde çok mühimdir, öyle kâfi deyip geçilemez.

REİS - Niçin oradan söylüyorsunuz? Müzakerenin devamına dair söyleyecekseniz buyurun.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) - Efendim bu madde bir şahsın idamını istilzam eden bir maddedir. Yani telâfisi gayr-ı kabil olan bir maddedir. Bu böyle kısa bir surette müzakere etmekle geçilecek madde değildir. İyice müzakere edilmelidir.

REİS - Müzakerenin kifayetini reyinize arz edeceğim.

Riyaset-i Celileye

Beşinci maddenin müzakeresi kâfidir. Kabulüyle altıncı maddeye geçilmesini teklif eylerim.

31. VII. 1338
Yozgad
Feyyaz Ali

Riyaset-i Celileye

Mesele tenevvür etti. Müzakere kâfidir. Maddenin aynen kabulünü teklif eylerim.

Tokad
Hamdi

REİS - Müzakerenin kifayetini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Müzakerenin kifayeti ekseriyet-i azime ile kabul edildi.

Efendim tadil takrirleri vardır. Birer birer okuyacağız.

Riyaset-i Celileye

Mevzu-ı bahs olan kanunun beşinci maddesinin (İstiklal Mahkemeleri tarafından verilen hükümlerden idama müteallik bulunanlar Büyük Millet Meclisi Heyet-i Umumiyesince, diğer cezalar dahi İstiklal Mahkemeleri Encümenince bi't-tedkik icabına göre tadil veya tasdik olunur.) suretinde tadilini teklif eylerim.

Erzurum
Hüseyin Avni

Riyaset-i Celileye

Bu maddenin müstacel olan hususatta hükm-i idamın Meclis'in tasdikinden evvel icrasına dair fıkra-i ahiresinin tayyını teklif ederim.

31. VII. 1338
Kırşehir
Müfid

Riyaset-i Celileye

Beşinci maddenin ikinci fıkrasının ber-vech-i âti surette tadilini teklif ederim.

(İdam hükümleri Büyük Millet Meclisince bi'l-umum mesaile tercihan tedkik ve tasdik olunduktan sonra infaz olunur.)

Kangırı
Tevfik

REİS - Efendim takrirlerin hepsi tadil mahiyetindedir. Vakıa Müfid Efendi Hazretleri'nin takririnin mahiyeti tayy ise de diğer fıkrayı tadil mahiyetinde olduğu için hepsi tadil mahiyetindedir. Sıra ile reye koyacağım.

(Hüseyin Avni Bey'in takriri tekrar okundu.)

REİS - Hüseyin Avni Bey'in takririni kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmemiştir.

(Müfid Efendi'nin takriri tekrar okundu.)

REİS - Bu takriri kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmemiştir.

(Kangırı Mebusu Tevfik Efendi'nin takriri tekrar okundu.)

REİS - Bu tadili kabul edenler lütfen el kaldırsın. Bu tadil kabul edilmiştir. O hâlde madde-i muaddel olarak tekrar okuyoruz.

MADDE 5 - İstiklal Mahkemelerinin idamdan gayrı hükümleri kati olup infazına, bi'l-umum kuva-yı müsellaha ve gayr-ı müsellaha-i devlet memurdur. İdam hükümleri Büyük Millet Meclisince bi'l-umum mesaile tercihan tedkik ve tasdik olunduktan sonra infaz olunur. Şu kadar ki; müstacel ve müstesna hal ve zamanda idam hükümlerinin dahi Meclisçe tasdik edilmeksizin infazına Meclis kararıyla mezuniyet verilebilir.

Durak B. (Erzurum) - Reis Bey bir takririm vardır.

REİS - Müsaade buyurunuz bir şey için rey-i âlinize müracaat edeceğim. Malum-ı âliniz tadil takrirlerini reye koydum. Bundan sonra Durak Bey'in bir takriri daha geldi. Nizamname-i Dâhili mucibince bunu tekrar reye koyamam. Maahaza Meclis-i Âliniz hakemdir. Arzu ederseniz -fakat teamül olur- reye koyayım, reye konmasını kabul ediyor musunuz? (Hayır, hayır, sesleri)

DURAK B. - Efendim takrirler okunurken takdim ettim.

REİS - Efendim bendeniz hata etmişim, takrirler okunurken gelmiş. Okunmasını kabul ediyor musunuz? Kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmemiştir.

(Beşinci madde-i muaddele tekrar okundu.)

REİS - Beşinci maddeyi kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

MADDE 6 - İstiklal Mahkemeleri kararlarına bu mahkeme müddei-i umumisinin yalnız vazife noktasından hakk-ı itirazı vardır. Müddet-i itiraz yevm-i tefhimin ferdasından itibaren üç gündür ve itirazı vâki Büyük Millet Meclisince katiyen hallolunur.

REİS - Efendim altıncı madde hakkında bir mütalaa var mı?

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Efendim encümen bu altıncı maddede (Müddei-i umumi yalnız vazife noktasından hakk-ı itirazını istimal edebilir.) diyor. O sıfatla bu hususu kabul edecekler mi?

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Efendim, Encümen yalnız vazife ve salahiyet noktasından müddei-i umumilere hakk-ı itiraz vermiştir. Diğer mesail için hakk-ı itiraz vermemiştir. Yani bu suretle müddei-i umumilerin bi'l-umum mesaile hakk-ı itirazını teşmil etmemiştir. Sebebiyse birçok mesailin Meclis'i işgal etmesi endişesidir ve encümen bundan dolayı sarf-ı nazar etmiştir. Yani Meclis-i Âliniz bi'l-umum İstiklal Mahkemeleri hükümlerinin; İstiklal Mahkemeleri arasındaki ihtilâftan dolayı Meclis'e gelmesini kabul ederse biz de kabul ederiz. Ancak birçok evrakın gelmesi yüzünden Meclis'in işgal edilmesi nazar-ı dikkate alınarak yalnız vazife noktasından müddei-i umumilere salahiyet verilmiştir. Vazife noktası ise en mühimidir. Çünkü İstiklal Mehakiminin kendilerine verilen vazife ve salahiyetin hâricine çıkıp çıkmamaları meselesi, bir kontrol meselesidir. İstiklal Mahkemeleri kanunen kendilerine verilen vazife ve salahiyetin hâricine çıkacak olursa, müddei-i umumiler derhal Meclis-i Âliyi haberdar etmek suretiyle o haksızlığın önüne geçeceklerdir.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Efendim müddei-i umumilerin salahiyetinin vazife noktasına hasrı müddei-i umumi kelimesinin ifade ettiği mana ile kabil-i tevfik değildir. Mazbata Muharriri Beyefendi izahat verirken müddei-i umumiden makasıd, kavanin ve nizamat-ı devletin hüsn-i cereyanını teminine nezaretten ibaret olduğunu beyan buyurmuşlardı. Elbette müddei-i umuminin vazifesi de budur. Fakat bu sefer de itirazı vazifeye hasretmek doğru değildir. Bunun Vazife Kanunu'nun üçüncü maddesinde zikredilen hususat olduğu zannındayım. Bu mevadda taallûk eden hususatta itiraz hakkı vardır. Mesela üç seneden on beş seneye kadar cezayı müstelzim olan bir cürmden dolayı mahkeme 16 sene hüküm verirse, 18 sene hüküm verirse, bir İstiklal Mahkemesine ait olmayan mesaili diğer İstiklal Mahkemesi rü'yet etmek isterse, bu da bir salahiyet meselesidir ve bunlara müddei-i umumilerin itiraz salahiyeti olmayacak ise, müddei-i umumi kelimesinin ifade ettiği mana yoktur. Binaenaleyh itirazı vazifeye hasretmek doğru değildir. Müddei-i umumi kelimesi zaten bu gibi hususata şamildir.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) - Bir takrir yazınız.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Devamla) - Takrir yazmaya hacet yoktur. Müddei-i umumilerin itiraz hakkı olarak üç gün kaydı burada gösteriliyor ki o kayıt kâfidir.

MEHMED ŞÜKRİ B. - O hâlde (Yalnız vazife noktasından) cümlesinin çıkması lazım gelir.

ABDULKADİR KEMALİ B. - Müddei-i umumilerin yalnız mahkemeler tarafından çıkacak mukarrerat için hakk-ı itirazları vardır ki...

MEHMED ŞÜKRİ B. - Meclis kabul ederse, encümen de kabul eder.

ABDULKADİR KEMALİ B. - Bu hususta birçok ihtilâflar ve münasebetsizlikler zuhur eder, iki İstiklal Mahkemesi arasında münazeün fih olan bir davaya müddei-i umumiler karışamayacaktır. Müddei-i umumiler bulunduğu mahkemeye gelen bir işi için bu, Konya İstiklal Mahkemesine aitken buna siz niye bakıyorsunuz? Sizin daire-i kazanızı Meclis şu suretle tahdid etmiştir diyebilecek mi? Rica ederim bu vazife ve salahiyet, teamülen hukuk nokta-i nazarından ayrı ayrı manalarda kullanılır. Bu, bir mahkemenin ittihaz ettiği kararlarla teyid edilen kısmıdır. Salâhiyet aynı derecedeki mahkemeler için dermiyan edilir. Üç tane mahkeme yaparsanız, Bitlis taraflarında icra-yı vazife edecek mahkemenin işine, Samsun'daki İstiklal Mahkemesi müdahale edecek olursa müddei-i umumi bir şey diyemeyecek midir?

SALİH Ef. (Erzurum) - İki mahkeme vardır; Biri cephede biri geride. Başka yoktur.

ABDULKADİR KEMALİ B. - Müddei-i umumi olmak itibarıyla her türlü karar ve itiraz salahiyeti olmalıdır. İtiraz mecburiyeti değil, itiraza salahiyeti olmalıdır. Binaenaleyh, müddei-i umumilerin yalnız vazife suretinde takyidi doğru değildir.

ALİ ŞÜKRİ B. (Trabzon) - Efendim bundan evvel kabul edilen maddenin müzakeresi sırasında söz istemiştim. Fakat maa't-teessüf söz söylemeye muvaffak olamadım. Yalnız bu maddenin müzakeresi münasebetiyle bir şey arz etmek istiyorum: Biz tuhaf bir zihniyetle müzakeratımıza devam etmek istiyoruz. Beyefendiler! Bugünkü müzakere edilen layiha-i kanuniye bundan evvel mevcut olan ve şimdiye kadar mucibince icra-yı hüküm edilmiş olan bir kanunu muaddil bir layihadır. Binaenaleyh marrü'l-arz kanunda ne müddei-i umumilerin mevcudiyeti, hatta ne de idam kararlarının Meclisçe tasdiki mevzu-ı bahisti. Bu hale nazaran biz ifrad ve tefrid üzerinde gidiyoruz. Şimdi bazı arkadaşlarımızın mütalaatına iştirak etmekliğimiz lazım gelirse İstiklal Mehakimine lüzum yoktur ve eğer usul-ı muhakemat mucibince icra-yı muhakeme edilecek ise İstiklal Mahkemelerini kabul etmeyelim. Bendeniz de bu kanunu tanzim eden encümende bulunuyordum. Fakat biliyorsunuz ki daha evvel İstiklal Mahkemelerinin tatili faaliyetleri veya ilgaları taraftarıydım. Bu mazbatada benim de imzam bulunmak itibarıyla bu kanunu kabul ediyorum. Fakat arkadaşlarımızın düşündükleri gibi dermiyan ettikleri nikat-ı nazarı kabul edecek olursak İstiklal Mahkemesi yok ve benim de arzum husul bulmuş demektir. Fakat bunu böyle düşünmemeliyiz rica ederim. Şimdi bu mahkemelerde bulunacak müddei-i umumilerden bahsediliyor. Eğer müddei-i umumiye mehakim-i nizamiye ve sairedeki salahiyeti bu mehakimde verecek olursak İstiklal Mahkemesinin teşkilinde bir mana yoktur. Çünkü İstiklal Mahkemeleri temin ve tevzi-i adaletle beraber ayrıca şiddet ve sürat ibrazı için de elzemdir. Biz, cereyan-ı muhakemeyi daimi surette ta'vik eden birtakım eşkâle ve merasim-i kanuniyeye bu mahkemelerde de riayet edecek olursak bu mahkemeye lüzum kalmaz. Mehakim-i mevcudeye bütün işleri tevdi ile işin içinden çıkarız. Buna binaen bendeniz, rica ediyorum ki müzakere ettiğimiz kanunun İstiklal Mahkemeleri namındaki fevkalade mahkemelere ait bir kanun olduğunu göz önünde tutalım ve ona göre müzakere edelim. Binaenaleyh müddei-i umumilerin bu mehakimde de kabulü tekâmüle doğru atılmış bir adımdır. Zira evvelce hiç mevcut değildi. Diyebilirsiniz ki bu yeni kanunda, eski kanunun mevaddının tadilini icab ettiren birçok esbab mevcuttur ve bu da eski mehakimin esna-yı muhakemede tesadüf ettikleri hâdisattan mütevelliddir. Eski İstiklal Mehakimi Kanunu'nun biraz mübhem olmasından dolayı salahiyeti hâricinde birçok mesaili de rü'yet etmiştir. İşte buradaki müddei-i umuminin vazifesi, bugün kabul buyuracağınız kanunun hâricinde hiçbir meseleye baktırmamak için heyet-i hakimeyi murakabe etmektir, başka bir şey değildir. Binaenaleyh eğer buna ale'l-ade mehakimde bulunan müddei-i umumilerin salahiyetini verecek olursak İstiklal Mahkemelerini kaldırır ve diğer mehakime bu vazifeyi verir ve çıkar gideriz. (Bravo sadaları)

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Efendiler, İstiklal Mahkemesi deyince onu memleketin içinde bir cellat mı yapmak istiyoruz? Rica ederim. Efendiler! Bir mahkeme teşkil ediyoruz ve biz bir devletiz. Biz tevzi-i adalet için mahkeme teşkil ediyoruz, yoksa Engizisyon mezalimi icrası için heyetler göndermeyeceğiz. Onlar lâyuhti değildirler. O üç kişi her zaman hata edebilir, hem de onların hataları hazmedilip yutulmaz. Eğer öyle olacaksa buna kanun demeyin ve müzakere etmeyiniz. Bu kurun-ı ûla zihniyetidir ve yanlıştır. Müddei-i umumi, kavanin-i devlet dairesinde ve bu milletin hissiyatına hürmet ederek hareket edecek ve buna tabaiyetle hüküm vermekle mükellef olacak heyetin başında kontrolördür. Bütün devletin kudreti müddei-i umuminin dimağında toplanır. Bu devletin tabiiyetine girmek için bu memleketin toprağına ayak basan herhangi bir adam bu memlekette asayiş var mı? Adalet var mı? Ben haksızlık yaparsam hakk-ı şikâyette bulunabilecek adalet namına müddei-i umumi var mı? Demez mi efendiler. Hangi kuvvet vardır ki, müddei-i umuminin hukukunu tahdid etsin. Dünyada böyle hiçbir şey yoktur. Efendiler! Mahkemeyi teşkilden maksadımız hayatımızı, istiklalimizi muhafaza etmek içindir. Bunun tahtında daha başka ne ile mükellefiz efendiler. Millet sana ne için tabidir? O bize hayatının muhafazası için arz-ı tebaiyet ediyor. Onun hukukuna hürmet etmezsek şahsiyet-i mâneviyemize de hiçbir yerde hürmet göremeyiz ve bu millet payidar olamaz! Onun içindir ki, müddei-i umumilerin hakk-ı şikâyetleri hiçbir zaman dünyanın hiçbir yerinde ref olunamaz. Müddei-i umumilerin muttali olacakları her türlü haksızlıklar için itiraz kapıları açıktır. Onlar için itiraz kapılarının kapanması imkânı yoktur. İstiklal Mahkemeleri şiddet gösterecek Engizisyon Mahkemesi değildir.

Biz bu mahkemeleri işlerin seri ve daha emniyetle neticelendirilmesi için teşkil ediyoruz. Binaenaleyh müddei-i umumiler; merci-i itiraz olan Büyük Millet Meclisine karşı, yani o kudret ve salahiyeti haiz olan makama karşı "Mahkeme şu noktadan adaleti tatbik edememiştir, şu kanunun ruhuna mutabık şekilde hüküm vermediler ve benim iddiam şu oldu." diye bize iblâğ etmesinler mi? Yoksa İstiklal Mahkemelerinin lâyuhti olduğunu mu kabul ediyorsunuz?

ALİ SURURİ Ef. (Karahisarışarki) - Şikâyet etsin!

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) - Tabii şikâyet de eder, itiraz da eder. Çünkü o da arkadaşımızdır. Herkesin bir kanaati vardır. Ben kanaatlere hürmet ederim. Fakat üzerime aldığım milletin hukukunu da muhafaza ederim. Bunun hilâfında başka düşünceler de olabilir. İşi seri yapacağım, haksız yapacağım, şiddet yapacağım diye fikirler olabilir. Fakat böyle istiklalin manası olmaz ve böyle istiklal payidar olmaz; çabuk söner. Biz işlerimizi adaletle, rıfk ile yapacağız. Şimdiye kadar İstiklal Mahkemelerimiz yokken 600 seneden beri kendi tabiiyetlerini terk ederek tâbiiyetimize girmiş olan milletleri unutmayınız. Bu ancak adaletimiz sayesindedir. Yoksa cebr ve şiddetle değildir efendiler. Milletler de bundan böyle sellemehüsselâm idare edilemez. Hayır, onun da hakkına hürmet edeceksin. Müddei-i umumiler kanun dairesinde milletin hakk-ı hürriyetini, hakk-ı hayatını muhafaza edecektir. Kendisine emniyet olunabilmek için kudret-i kanuniyenizin muhafazasına memur olan müddei-i umumilere hakk-ı şikâyet verilmelidir. Onlar gördüklerini söylemelidirler. Sonra bunun manasına hükümet demezler, iyi düşünmüyorsunuz efendiler!

MÜFİD Ef. (Kırşehir) - Efendim bu kanunun heyet-i umumiyesini ve heyet-i umumiyesinden çıkan ruhunu nazar-ı dikkate alırsak İstiklal Mahkemelerinde müddei-i umumilerin de bulunmasını Meclis-i Âli bir madde ile kabul etmiş olmak münasebetiyle müddei-i umumilere bir vazife iraesi lazım gelir. Müddei-i umumi dediğimiz zevat elimizdeki Usul-ı Muhakemat-ı Umumiye Kanunu'na tevfikan birçok hukuku haizdir. Hâlbuki biz, İstiklal Mahkemelerini o Usul-ı Muhakemat-ı Umumiye Kanunu'na tevfikan teşekkül etmiş bir mahkeme heyeti addetmeyip sürat noktasından başka bir şekle ifrağ ettiğimiz için müddei-i umumiye arz

ettiğim gibi bir vazife iraesi elzemdir. Şimdi müddei-i umumiye gönderilecek vazife asıl hukuk noktasından düşünülürse İstiklal Mahkemesinde muhakemesi icra edilecek eşhastan mahkeme-i mezkûre hâkimleri huzurunda kendi hukukunu müdafaaya muktedir olmayanların mevcutiyetini tasavvur buyurunuz. Kendi hukukunu müdafaaya muktedir olmayanların, kendi hukuklarını müdafaa için bir vekil tayin etmeleri kabul edilmediği cihetle müddei-i umumi gerek maznun ve müddeinin, gerekse halkın ve hükümetin hukukunu muhafaza etmek için bütün iddiayı yapacak zattır. Şu hale müddei-i umumi böyle bir sıfatı haiz olunca; biz ona efendi, senin vazifen yalnız şu meseledir diyeceksek ve o da şu cürm Hıyanet-i Vataniye Kanunu'na muvafıktır deyip de başka bir işe karışmayacaksa o vakit müddei-i umuminin istişari bir mahiyetten başka hukuku yok demektir. Şimdi, müddei-i umumilerin hukuk müşaviri olmaması nokta-i nazarından birtakım salahiyeti haiz olması lazım gelir. Fakat kanunun heyet-i umumiyesine bakıyorum, idam hükümleri re'sen kabil-i tedkik olduğu için itiraza mahal yok ve Meclis-i Âliye geliyor. İdam hükmünün gayrı ittihaz edilen mahkemenin mukarreratı da katiyet ifade ediyor. Bu mukarrerata karşı bi't-tabi müddei-i umumiye itiraz hakkı verilemeyecek, kabul ettik. İdam kararları re'sen kabil-i tedkiktir. Bunda müddei-i umuminin itirazına hiç hacet yoktur. Şu hâlde müddei-i umuminin konması bendenize bir lağv gibi geliyor. Fakat mademki bu lağv kanunda kabul edilmiştir. Şu hâlde lağv, nazar-ı dikkate alınmayarak müddei-i umumiye bir hak verilmesi icab ediyor. O hak da nedir? Gerek re'sen kabil-i tedkik olan mukarrerata ve gerekse suret-i katiyede ittihaz olunan mukarreratın ahkâm-ı kanuniyeye taban tabana zıt olduğuna dair müddei-i umumi ilim hâsıl ettiğinde millet namına, maznun namına Meclis-i Âlinize şikâyet hakkını haiz olmalıdır ve Meclis-i Âli böyle bir şikâyet karşısında evrakı getirtip kararı tashih etmeli, adaleti tevzi etmeli, hükmü ref etmeli. Binaenaleyh müddei-i umuminin vazifesi bu olmalıdır. Binaenaleyh bu noktadan müddei-i umumiye bu hakkı vermeliyiz. Bu suretle müddei-i umumi hem teftiş hakkını haiz olmuş olur hem şikâyet hakkını haiz olmuş olur. Müddei-i umumi maddesi bu şekilde kabul edilirse mesele de telif ve tevfik edilmiş olur. (Müzakere kâfi, sesleri)

REİS - Müzakereyi kâfi görenler lütfen ellerini kaldırsın. Müzakere kâfi görüldü. Efendim tadil takrirleri vardır. Hemen hemen aynı mealdedir. Okutuyorum:

Riyaset-i Celileye

Altıncı maddenin ber-vech-i âti tadilini teklif ederim;

MADDE 6 - İstiklal Mahkemeleri mukarreratına bu mahkemeler müddei-i umumileriyle umum mahkûmînin üçer gün hakk-ı itirazları vardır. Müddet-i itiraz yevm-i tefhimin ferdasından itibaren üç gündür ve itirazı vâki Büyük Millet Meclisince hallolunulur.

31 Temmuz 1338
Kütahya
Cemil

Riyaset-i Celileye

Müddei-i umumilerin yalnız vazife noktasına maksur olarak hakk-ı itirazlarının takyidi ahkâm-ı umumiye-i cezaiyece -müddei-i umumiler teşkilatından- mutasavver olan faidei adliyeye münafi olduğundan işbu maddede mezkûr (yalnız vazife noktasından) ibaresinin tayyını teklif eylerim.

Muş
Abdulgani

Riyaset-i Celileye

Altıncı maddenin ber-vech-i âti tadilini teklif eylerim.

İstiklal Mahkemelerince ittihaz edilecek bi'l-umum mukarrerata müddei-i umumiler itiraz edebilirler. Müddet-i itiraz üç gündür. İtirazı vâki Büyük Milet Meclisince katiyen hallolunur.

Kastamonu Mebusu
Abdulkadir Kemali

Riyaset-i Celileye

Müzakere kâfidir.

(Yalnız vazife cihetinden hakk-ı itiraz ve hilaf-ı kanun gördüğü sair hususatta hakk-ı şikâyeti vardır.) suretinde maddenin tadilini teklif eylerim.

Yozgad
Feyyaz Ali

REİS - Efendim okunma sırası ile birer birer reyinize vaz ediyorum.

(Cemil Bey'in takriri tekrar okundu.)

REİS - Bu takriri kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmemiştir.

(Abdulgani Bey'in takriri tekrar okundu.)

REİS - Abdulgani Bey'in takririni kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

(Abdulkadir Kemali Bey'in takriri tekrar okundu.)

REİS - Bu takriri reyinize vaz ediyorum. (Aynıdır sadaları)

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Arada fark kalmadı. Yalnız bi'l-umum mukarrerat yazılıdır. Onu kaldırmak kâfidir.

(Yozgad Mebusu Feyyaz Ali Bey'in takriri tekrar okundu.)

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Hakk-ı şikâyet de hakk-ı itiraz demektir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Şikâyet hakkı da mahfuzdur.

REİS - Efendim madde şu suretle oluyor.

MADDE 6 - İstiklal Mahkemeleri kararlarına bu mahkeme müddei-i umumisinin hakk-ı itirazı vardır. Müddet-i itiraz yevm-i tefhimin ferdasından itibaren üç gündür ve itiraz-ı vâki Büyük Millet Meclisince katiyen hallolunur.

REİS - Maddeyi rey-i âlinize vaz ediyorum. Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

MADDE 7 - İstiklal Mahkemesi Heyetleri her altı ayda bir intihab olunur. Bu müddetin hitamından evvel heyet tamamen veya kısmen Meclis kararıyla tebdil edilebileceği gibi esbab-ı teşkilin zevaliyle faaliyeti dahi tatil olunur.

REİS - Madde hakkında söz isteyen var mı?

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Bir noktanın tenevvürü icab eder. Encümen namına ufak bir noktayı arz edeyim. (İtiraz eden yok sesleri)

Lazım gelen bir noktanın tenevvürü için arz ediyorum. Mahkemeler için altı ay müddet konmuştur. Binaenaleyh bugünkü İstiklal Mahkemeleri bu kanunun kabulü ile yoktur. Yeniden intihab icra edilecektir ki, on dördüncü maddede bu nokta tarih ile de tasrih edilmiştir. Onun için izahat veriyorum. (Tabii sesleri)

REİS - Efendim madde hakkında söz isteyen yok. Maddeyi aynen kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Madde aynen kabul edilmiştir.

MADDE 8 - İstiklal Mehakiminde vasıta-i muhabere ve tebliğ ve tebellüğ müddei-i umumidir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Efendim, müddei-i umuminin buradaki vazifesi de taksir edilmiştir. Müddei-i umumiler bu kanun dâhilinde muttali olacakları ceraim hakkında taleb-i dava ederler. Bu talepleri üzerine İstiklal Mahkemesinde tevkif müzekkeresi sâdır olmadıkça hiçbir kimse tevkif olunamaz. Sonra İstiklal Mahkemesi infaz-ı ahkâma da memurdur. Yalnız tebliğ değil; infaz-ı ahkâmda müddei-i umumilerin vazaifi cümlesindendir. Bunların tasrihi lazımdır. Bu babda bir tadilname veriyorum.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Bu madde beşinci maddeye göre yazılmıştır. Yalnız vazife noktasına göredir. Binaenaleyh o tayyedildikten sonra Hüseyin Avni Bey'in nokta-i nazarları gayet doğrudur. Encümen bunu kabul ediyor.

REİS - Başka söz isteyen var mı? Yalnız Hüseyin Avni Bey'in bir tadil takriri var. Onu okuyacağız.

Riyaset-i Celileye

Sekizinci maddenin ber-vech-i âti tadilini teklif ederim:

MADDE 8 - Müddei-i umumiler işbu kanun ahkâmına tevfikan muttali olacakları ceraim hakkında takibat-ı kanuniyede bulunurlar. Müddei-i umuminin talebi ile mahkemece tevkif müzekkeresi ısdar olunmadıkça tevkif yapılamaz. İstiklal Mahkemelerinin vasıta-i muhabere ve tebliğ ve tebellüğü müddei-i umumilerdir. İstiklal Mahkemelerinin mukarrerat ve evamirinin infazı hususunda kuvve-i müsellaha gayr-ı müsellahaya müddei-i umumiler amirdir.

Erzurum Mebusu	**Kırşehir**	**Kastamonu**
Hüseyin Avni	**Müfid**	**Abdulkadir Kemali**

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Efendim, bu mufassal bir takrirdir. Bunun içinde bazı noktalar vardır. Onun için encümen toplansın. Bunun üzerinde biraz işlesin.

REİS - Müsaade buyurun efendim, bu takriri nazar-ı dikkate alanlar lütfen ellerini kaldırsın. Nazar-ı dikkate alınmıştır. Şimdi encümene verelim de tadil etsin. Zaten bu madde öteki maddenin yerine kaim olacak bir maddedir. Dokuzuncu maddeye geçiyoruz.

MADDE 9 - İstiklal Mahkemelerinin evamir ve mukarreratını infaz etmeyenler veya infazda taallül gösterenler müddei-i umumilerinin talep ve sevki üzerine aynı mahkemeler tarafından taht-ı muhakemeye alınırlar.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Herhangi bir İstiklal Mahkemesi, diğer mehakim-i adliyede mevcut bir işin kendilerine ait olduğuna dair bir karar verse ve o kararı o mahkemeye tebliğ etse ve o da sizin elinizde mevcut evraka ait işin bizim mahkememizce görülmesine karar verildi dese ve bu cevap aynı mahkemenin salahiyetine binaen yapılacağı için şimdi bu karara o mahkeme heyeti riayet etmedi diye onlar hakkında takibat-ı kanuniye mi icra edilecektir?

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - (İhtilâf-ı merci) i mi kaydediyorsunuz?

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Maddede "İstiklal Mahkemelerinin evamir ve mukarreratını infaz etmeyenler..." deniyor. Mesela, Ankara İstiklal Mahkemesi bir karar ittihaz etti. Yani herhangi bir davayı rü'yet ederken o muhakemenin Ankara İstinaf Mahkemesinde bulunan bir işle tevhidine karar veriyor ve o mahkemeye diyor ki; bu işin bizim mahkememizde sizde mevcut bir işle tevhiden rü'yetine karar verildi. O evrakı bize verin dese ve İstinaf Mahkemesi ise; hayır bu meselenin rü'yeti bize aittir dese, o zaman bu mahkeme diğeri nazarında maznun mudur, yoksa bir ihtilaf mercii mi çıkmıştır?

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Bu, böyle kanuni kararlara karşı değildir efendim. Mahkeme infazı lazım gelen bir emir vermiş. Hükmü kesb-i katiyet etmiş. Fakat emir infaz edilmiyor veyahut da "Filân adamı derdest ediniz." diye emir veriyor. Emir verdiği yer bunu ifa etmiyor. Buyurduğunuz bu kabil mesai ise, bu bir ihtilâf merciidir ve bunun hakkında da maddede bir kayıt yoktur. Madde nakıstır. Oraya bir kayıt koymak lazımdır. Mehakim-i umumiye ile İstiklal Mahkemeleri arasında vazife ve salahiyet noktasından hâsıl olacak ihtilâf-ı merciin hallini tespit etmek lazımdır. Bendenizce bunun merci-i halli Adliye Encümeni olmalıdır veyahut Meclis-i Âliniz başka bir usul kabul edecek olursa onu kanuna koymak lazımdır ve esasen sırası gelince bendeniz encümen namına böyle bir madde teklif edeceğim. Vazife ve salahiyet noktasından mehakim-i nizamiye ile İstiklal Mahkemeleri arasında hâsıl olacak ihtilâfın merciini Meclis-i Âliniz Adliye Encümeni olarak kabul etmelidir.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Müsaade buyurunuz Reis Bey. Şükri Bey ihtilâf-ı merci mesailinin Adliye Encümenine havalesini dermiyan ettiler. Bu gibi mesailin mutlaka Adliye Encümenine havalesi keyfiyeti kesb-i kanuniyet etmek lazım gelir. Encümen şimdi içtima edecektir. Bunu da tedkik etmesi iktiza eder.

REİS - Ne olacak efendim, maddeyi encümen mi istiyor? (Hayır sesleri)

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Ayrı bir madde vereceğiz.

REİS - O hâlde ayrı bir madde vereceklerine nazaran beyan-ı mütalaa edin efendim.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) - Bendeniz encümenin bu nokta-i nazarına tamamıyla iştirak ederim.

Refik Şevket Bey'in buyurmuş olduğu nokta-i nazar bu kanunsuzluk noktasından asla varid olamaz. Çünkü mehakim-i umumiye elde mevcut bulunan İstiklal Mehakimi Kanunu'na istinaden kendisine verilmiş olan bir mesele hakkında bu cürm İstiklal Mahkemesine ait bir cürm değildir ve bu cürm hıyanet-i vataniye cürmünü teşkil ediyor diye vazifeye ve takibe başlar. Her iki tarafta bu cürmün takibatı cihetine gitmekte iken bunlar bu cürmü ta'vik etmiş, bunlar bu cürmü tehir etmiş diye bir nazariye-i kanuniye de yoktur. Ancak icaben, selben zuhura gelecek ihtilâfatın halli için bir merci lazımdır. Encümen onun ayrı bir madde olarak tespitini kabul etmiştir.

EMİR Pş. (Sivas) - Efendim bu ihtilâfı mucib olacak bir hal değildir. Mehakim-i fevkaladenin icra-yı hüküm ettiği yerde mahkeme-i adiyenin hiçbir iş görmemesi lazım gelir. (Hayır, sesleri) öyle ise bu mahkeme-i fevkalade değildir. Bunun ismini kaldırınız. Buna Büyük Millet Meclisinin hususi bir mahkemesi deyiniz. Bu mahkeme-i fevkalade olunca, mehakim-i adiye orada iş göremez. İkisi birden hüküm veremez. Eğer bu mahkeme ayrı, hususi bir mahiyette ise o başkadır. (Onun vazifesi ayrılmıştır, sesleri)

OSMAN B. (Lazistan) - Her ikisinin de vazifesi ayrılmıştır efendim.

EMİR Pş. (Sivas) - Bendeniz bu tarzda ayrılacağına kail değilim.

REİS - Efendim, başka söz isteyen yok. Tadil teklifi de yok. Maddeyi aynen reyinize koyacağım. Tekrar dokuzuncu maddeyi okutuyorum.

MADDE 9 - İstiklal Mahkemelerinin evamir ve mukarreratını infaz etmeyenler veya infazda taallül gösterenler müddei-i umumilerinin talep ve sevki üzerine aynı mahkeme tarafından taht-ı muhakemeye alınırlar.

REİS - Maddeyi aynen kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Madde aynen kabul edilmiştir.

MADDE 10 - İstiklal Mahkemeleri Askerî Ceza Kanunu'nun yedinci faslındaki hukuk-ı emiriyeden maada hukuk-ı şahsiyeye hükmedemezler.

(İzahat isteriz, sesleri)

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Efendim, İstiklal Mehakimi ale'l-ıtlak hukuk-ı şahsiyeye hükmedemeyeceklerdir. Zaten Askerî Ceza Kanunu'nun birinci maddesinde mehakim-i askeriyenin de böyle ale'l-ıtlak hükmedemeyeceği musarrahtır. Usul-ı Muhakemat-ı Cezaiyemizde ve Kanun-ı Cezamızda musarrah cürmlerden mütevellid davalar Ceza Mahkemelerince rü'yet edilebileceği gibi ayrıca da hukuk-ı şahsiye sahibi mehakim-i nizamiyede davasını takip edebilir. Kavanin-i mevzuamız hukuk-ı şahsiyeden dolayı olacak deaviyi ve müddei-i şahsileri hiçbir haktan mahrum etmemiştir. Askerî Ceza Kanunu'nun yedinci faslında mezkûr olan ahkâmın, hukuk-ı emiriye davalarını görmesi için de İstiklal Mahkemelerine salahiyet veriyoruz. Bu hukuk-ı şahsiye

olarak telakki edilmemiştir. Bu hukuk-ı şahsiyeden gayrıdır. Mesela bir nefer askerden firar etmiş; mavzeri, palaskası ve sairesi var. İstiklal Mahkemesi bunu mahkûm ettiği zaman tabii üzerindeki eşyasını soracak. Nefer ya kaybettim diyecek veya sattım diyecek. Sattım dediği zamanda bunun aranması lazım gelecek. Eğer bu aranmayacak olursa milyonlarca hukuk-ı millet zayi olacaktır. Eğer İstiklal Mahkemelerine bu salahiyeti vermeyecek olursak hukuk-ı millet zayi olacaktır. Hukuk-ı milleti sıyanet etmek için bu kaydı koymak lazımdır ve zaten İstiklal Mahkemeleri firara bakarken, firarın tetemmetinden olan aksama da hükmetmek vazifesi icabındandır. Bu madde bu nokta-i nazardan kabul edilmiştir.

DURAK B. (Erzurum) - Tenevvür için encümenden bir şey soracağım. Müsaade buyurun. İstiklal Mehakiminin salahiyeti hâricinde ve rü'yet edemeyeceği deavi vardır ve bunların evrakı İstiklal Mehakiminde mevcuttur. Bu evrak nereye verilecek ve muamelesi nerede yapılacaktır? Bunlara dair Meclis-i Âli tenevvür etsin.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Efendim Meclis-i Âlice bu kanunun kabulünden itibaren ahkâmı câri olacaktır. Malum-ı âliniz İstiklal Mahkemelerinin vazife ve salahiyeti dâhilinde olan ceraim şu kanunda mastur olan ceraimdir. Bundan gayrısı merci-i aidine sevk edilecektir. Bu kanunun kabul edildiği tarihten itibaren mesela eşkıyayı İstiklal Mahkemesine verdiniz ve bunun gibi devletin emniyet-i dâhiliye ve hâriciyesini ihlal eden ceraim erbabını İstiklal Mehakiminin salahiyetine vermekle İstiklal Mehakimi olan yerlerde bu kabil deavi İstiklal Mehakiminin vazaifine dâhil olur. Mehakim-i nizamiye olan yerlerde ise mehakim-i adliyede rü'yet edilir. Vazife ve salahiyet kararıyla bu gibi ceraim İstiklal Mahkemesi bulunan yerlerde İstiklal Mahkemelerine devredilecektir. Usul, ahkâm budur ve muamele bu suretle cereyan edecektir.

RIFAT B. (Tokad) - Efendim hukuk-ı şahsiye meselesi nasıl ayrılır? Mesela tüfeğini almış, yağmurluğunu almış bir nefer, cepheden kaçmış ve tutularak İstiklal Mahkemesine gelmiş. İstiklal Mahkemesi muhakeme ediyor fakat yolda gelirken benim sırtımdan paltomu da almış. Sen şimdi bu tüfeğin tazminine hükmet, sonra bana da git mahkemeye palto için dava et der. Bu nasıl olur efendim. Mademki şimdiye kadar cürmden mütevellid ceza davaları orada görülüyordu. Şimdiden sonra onun muhakemesi başka bir yerde, diğerinin muhakemesi başka yerde rü'yet edilsin, bu olur mu rica ederim?

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Efendim bu madde gayet kısa yazılmıştır. Askeri Ceza Kanunu'nun yedinci maddesindeki hukuk-ı emiriyeden maada hukuk-ı şahsiyeye hükmedemezler deniyor. Rıfat Bey bir misal söyledi. Buna benzer milyonlarca misal söylemekte kabildir. Mesela bir firari yolda gelirken çapulculuk eylemiş, birtakım hayvanat filan gasp etmiş, şimdi bu hayvanatı gasp ederken yakalanmış gelmiş.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Aynı cürmden ise doğrudur.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Evet firar cürmlerini mevzu-ı bahs ediyoruz. Firar cürmüyle beraber birkaç tane de hayvan yakalamışlar, hayvan sahipleri de mahkemeye gelmiş... Eğer böyle olacak derseniz o zaman meselenin ispatı için ayrıca bir de şahit ve saire lazım. Yani hukuk Mehakiminin merasim meselesi ortaya çıkacak. (Yave sadaları) Evet, yave meselesi olacak. Sonra mesela bir ihtilal olmuş. İhtilal meselesinden dolayı Hükümet Konağı yanmış. Yakanlar arasında birtakım eşhas da var, filan. Ve'l-hâsıl bu madde noksan yazılmıştır. Bendeniz bunu görmüyorum. Şükri Bey kendi lisanlarıyla söyledikleri gibi ale'l-ıtlak bu mehakim hükmedemezler deselerdi böyle, yani cürmlerin netayicinden olan hukuk-ı şahsiyeye ait mesailin Ceza Mahkemelerinde olduğu gibi hükmedilmesi esasını kabul etmiş olurlardı.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Efendim ale'l-ıtlak hukuk-ı şahsiyenin İstiklal Mahkemelerinde görülmesini encümen kabul etmemiştir. Sebebi: Hukuk-ı şahsiyenin suver-i sübutiyesi başkadır. İstiklal Mahkemelerini hukuk-ı şahsiyenin ispatıyla mükellef tutacak olursanız İstiklal Mehakiminin manası kalmaz. Bunun mahaziri Konya İstiklal Mahkemesinde hukuk-ı şahsiye hakkında verilen hükümlerle sabit olmuştur. Onlar hiçbir şeye istinad etmeksizin milyonlarca davaya hükmetmiştir. Hâlbuki meydanda esbab-ı sübutiye namına hiçbir şey yoktur. Esbab-ı sübutiyeye müsteniden hükmetmek lazım gelse İstiklal Mahkemesinden o evrak altı ayda; bir senede iki senede çıkmaz. Binaenaleyh usul-ı muhakemat-ı hukukiye büsbütün başkadır, yani şahitlerin istimal meselesi büsbütün başkadır. Bir sirkat davasını bu mahkemede takip edecek olursak ve bi'l-umum sirkat davalarına ve bazı cürmlerden mütevellid birçok davalara bakmak salahiyetini bu mahkemelere verecek olursak, Kanun-ı Ceza'daki bi'l-umum davaları da bunlara vermek lazım gelecek. O hâlde böyle bir kanuna lüzum yoktur. Binaenaleyh biz, demin arz ettiğim vechle esasen hukuk-ı şahsiye cürmünden mütevellid olan davaları Ceza Mahkemesinde gördürmeye mecburuz. Müddei-i şahsilere kanun ihtiyar vermiştir. Hukuk-ı şahsiyesini mehakim-i umumiyede rü'yet ettirebilir. Hukuk mahkemesinde hukuk-ı şahsiyesini dava edebilir. Biz hukuk-ı şahsiyenin İstiklal Mehakiminde rü'yet edilmesini katiyen men etmişizdir ve hakikat de öyledir. Biz mazbatayı bu maksatla yazdık.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) - Efendim Şükri Bey buyurdular ki, bu kanun neşredildiği tarihten itibaren, bu kanundan münderic olan ahkâma nazaran mezkûr ceraimi mehakim-i nizamiyenin adem-i salahiyet kararıyla İstiklal Mehakimine tevdi edecekleri tabiidir. Encümen tamamen Şükri Bey'in nokta-i nazarına iştirak etmiş midir? İştirak etmişse hangi bir faide-i hukukiyeye istinaden maznunun lehinde olan bir kanuna tebaan muhakemesi icra edilmiş olan bir evrakın İstiklal Mahkemesine tevdii hususunda bir lüzum görmüşlerdir? Bunun bir ehemmiyet-i mahsusası vardır, yani bunu bu nokta-i nazara göre mi muhakeme ederek söylemişlerdir, yoksa başka bir fikre istinaden mi söylediler?

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Efendim, İstiklal Mahkemelerine verdiğimiz salahiyetler mukayyeddir. Hukuk-ı umumiyeden mütevellid bazı hukuk-ı şahsiye vardır ki, bunlar tabiatıyla usul-ı muhakematımıza dâhildir tarzında buyurdukları mesele; bir adam firar etmiş giderken koyun çalmış. Şimdi bu cürmler ayrı ayrı şeylerdir. Koyun çalmak cürmünü mehakim-i umumiye tedkik eder. Hiçbir zaman burası rü'yet edemez. Zaten kavanin-i umumiyemiz bu gibi hususatta ayrılmıştır. Hukuk-ı şahsiyenin usul-ı muhakemesi, esbab-ı sübutiyesi başkadır. Hukuk-ı umumiyenin usul-ı muhakemesi başka, turuk-ı kanuniyesi başkadır. Yalnız bir asker firarisinin koyun çalmasını hatırlamayınız. Alel-ıtlâk bir adamın hakkından men edilmesini düşününüz. Bunu men ediyorsunuz. Hangi hakla? Kanunda salahiyet vermemişsiniz. Neden şimdi bunu o cürmlerle münasebeti olmayan diğer cürmlerden dolayı bu mahkemeye sevk ediyorsunuz? Bunun imkânı yoktur. İstiklal Mehakimine ait ceraimin esbab-ı sübutiyesi başkadır. Mahkeme buna kanaat-i vicdaniylesiyle hüküm verecektir. Fakat hiçbir vakit koyun çalındığına kanaat-i vicdaniyesiyle hükmedemez. Binaenaleyh onun esbab-ı sübutiyesi bütün bütün başkadır. Diğeriyle hiç karıştırmayın.

REİS - Efendim, müsaade buyurun. Müzakerenin kifayetini rey-i âlinize vaz ediyorum. Müzakereyi kâfi görenler lütfen ellerini kaldırsın. Müzakere kâfi görülmüştür.

Efendim bir takrir var.

Riyaset-i Celileye

Onuncu maddeye lüzum yoktur, İstiklal Mahkemelerinde hukuk-ı umumiye davasını rü'yet ettirerek bunun zımnında sabit olan hukuk-ı şahsiyeye hükümden memnuiyetlerini kabul etmek, esasat-ı hukukiye-i kanuniyeye muhaliftir. Mezkûr maddenin tayyını teklif ederim.

Kastamonu Mebusu
Abdulkadir Kemali

REİS - Efendim tayy teklifidir. Rey-i âlinize vaz ediyorum. Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmemiştir. Takrir reddedilmiştir.

O hâlde maddeyi aynen rey-i âlinize vaz ediyorum.

(Onuncu madde tekrar okundu.)

REİS - Efendim maddeyi kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Onuncu madde kabul edilmiştir.

Efendim, on birinci madde olmak üzere iki teklif var. On birinci maddenin birisi encümen namına Mehmed Şükri Bey'in, diğeri de Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Bey'in teklifidir. İkisini de okutturacağım. Bunlardan hangisini Heyet-i Celileniz kabul ederse onu kanuna koyacağız. Karahisarısahib Mebusu Mehmed Şükri Bey'in Encümen namına olan teklifini okutuyorum.

Riyaset-i Celileye

On birinci madde olmak üzere ber-vech-i âti maddenin kabulünü encümen namına arz ve teklif ederim.

MADDE 11 - İstiklal Mehakimiyle bi'l-umum mehakim arasında tahaddüs edecek ihtilâfı merci, Türkiye Büyük Millet Meclisi Adliye Encümenince bi'l-cümle umura takdimen hallolunur.

Karahisarısahib Mebusu
Mehmed Şükri

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Reis Bey bunun hakkında söz söyleyeceğim. Müsaade buyurun.

REİS - Müsaade buyurun efendim, bir daha okunsun ondan sonra efendim.

(11'inci madde teklifi tekrar okundu.)

Efendim, şimdi on birinci madde olarak bir bu var. Eğer bu 11'inci madde olarak kabul edilirse diğer teklif başka madde olmak lazım gelir. Efendim, bu okunan maddenin müzakeresini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Mehakim ile müddei-i umumi arasında bâdi-i ihtilâf olan meselenin Heyet-i Celileye arz edilip halledilmesi lazımdır.

MUSTAFA SABRİ Ef. (Siird) - İhtilâf iki mahkeme arasında olursa?

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Müddei-i umumi zaten gönderecek. Yine aynıdır efendim.

RIFAT B. (Kayseri) - İhtilâfı merci meselesi nereden çıktı? İstiklal Mehakimi ile diğer mahkemeler arasında ihtilâf ne demektir?

Bidayet Mahkemeleri arasında ihtilâfı merci ne demek? Zaten İstiklal Mahkemelerinin rü'yet edeceği mesail malûm, muayyen ve kanunda musarrahtır. İstiklal Mahkemesi kendisine ait olan vazifeyi görür. İhtilâfı mercie ne lüzum vardır. Sonra haysiyeti kalmaz.

REİS - Efendim başka söz isteyen yok. Teklif edilen on birinci maddeyi bir daha okuyorum. Rica ederim gürültü olmasın, dinleyelim.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) - Adliye Encümenince kabul edildikten sonra tekrar heyet-i umumiyede müzakere edilmeyecek mi?

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Hayır, basit bir meseledir.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Çok muvafık ve idaridir.

REİS - Efendim bi'l-umum mehakim yerine mehakim-i saire denilmesi encümen namına teklif ediliyor, bu nokta daha sarih olsun diye... Ve takriri tashih ediyorlar. Bendeniz de tashih ediyorum. Bunu da heyet-i âliyenize arz ediyorum.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Mukarreratı olacak, mesaili değildir.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - İhtilâfı merci kanunda zaten sarihtir. İhtilâf-ı mercii kararı, mesaili zaten kanunda mukayeddir. Bunu erbab-ı hukuk bilir.

REİS - Efendim takrir sahibi ihtilâfı merci kaydını kâfi görüyor. (İhtilâf-ı merci mesaili kararının) maddeye mutlaka ilavesini arzu edenler varsa o başka.. Fakat şimdiye kadar da böyle bir takrir gelmemiştir. Binaenaleyh bunu on birinci madde olmak üzere reyinize arz ediyorum. On birinci madde olarak kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir. Şimdi bundan sonra bir şey daha var. Hüseyin Avni Bey'in takriri var, okunacak. On ikinci madde olarak.

Riyaset-i Celileye

İstiklal Mahkemelerinin maznunların Müdafaa vekilini kabul etmediklerini haber aldım. Böyle hakk-ı tabiiden mahrum etmeye kudretimiz taallûk etmemesi hasebiyle ber-vech-i âti maddenin on ikinci madde makamına kaim olmak üzere ilavesini teklif ederim.

Erzurum Mebusu
Hüseyin Avni

MADDE 12 - İstiklal Mahkemeleri diğer mehakim gibi dava vekili kabul eder.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Söz isterim Reis Bey. Bu mesele encümende müzakere edildi. Böyle bir teklif vâki oldu. Heyet-i umumiyesiyle encümen bunu kabul etmedi. Esbabı, eğer İstiklal Mehakimine Müdafaa vekilini de kabul edecek olursak İstiklal Mehakimine lüzum yok, tabii maznunun da hakk-ı müdafaasını da kabul etmek lazım gelecektir.

NUSRAT Ef. (Erzurum) - Neden? Söyletmeden mi asacaksınız?

MEHMED ŞÜKRİ B. (Devamla) - Söyletmeden değil, müddei-i umumiler gerek efradın ve gerek milletin namına hareket edecek bi-taraf memurlardır. (Gürültüler) Bu itibarla encümen Müdafaa vekilini kabul etmemiştir.

DURAK B. (Erzurum) - Encümen bir şeyin tenevvürü için izahat versin. İstiklal Mahkemelerinde gıyabi verilmiş hükümler vardır. Maznunun vürudunda vicahen tekrar muhakemesi lazım gelecek bu kabil evrak nereye devredilecek ve ne suretle olacaktır? Encümen buna cevap versin, Meclis-i Âliniz tenevvür etsin.

REİS - Sözünüz bu maddeye dair değildir Durak Bey.

DURAK B. (Erzurum) - O maddeye ait olduğu zaman sual soracaktım, söz vermediniz.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Efendiler, vekil hakkını hiç kimse nez edemez. Bir adam kendi müdafaatım ve kendi hakkını hiçbir vakit dilediğinden başkasına veremez. Müdafaanın kutsiyetini tasdik eden her fert bunu bilâ-tereddüt kabul etmek ıztırarındadır. Efendiler olabilir ya ben müdafaadan acizim, ben ifade-i meram edemem, vekile ettiririm. Müddei-i umumi kanunun vekilidir, ammenin vekilidir. Yoksa ferdin vekili değildir. İstiklal Mahkemeleri maalesef vekilleri kabul etmemişlerdi. Binaenaleyh bunu bu sefer teklif ıztırarında kaldım. Siz yerinize başkasını ikame edemezsiniz demek hangi hakladır ve ne sıfatladır?

VASIF B. (Sivas) - Divan-ı Harbler kabul ediyor.

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) - Divan-ı Harbler hukuk-ı tabiiyeyi kabul eder. Çünkü bir insan müdafaadan aciz olduğunu dermiyan ettikten sonra her heyet-i hâkime muhakemesini orada durdurmak mecburiyetindedir. Bu fevkalade tedbirlerden değildir. Hakk-ı vekâleti selb edecek tedbir dünyada tasavvur edilemez. İnsan hukuk-ı medeniyesine sahip oldukça vekilini intihab eder. Eğer maksat hukuk-ı medeniyeden ıskat ise, maznunların bu haklarını kendilerinden ref edersiniz. Yoksa bu hakkı kendilerinden nez etmek Büyük Millet Meclisinin kudreti hâricindedir.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Hakk-ı tabiiyi kabul edince böyle bir teklife lüzum yoktur.

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) - Bendeniz zaten böyle bir maddenin konmasını hükümet için mucib-i ar telakki ederim, fakat beni sevk eden sebep; Heyeti Celileniz namına icra-yı adalet ve hükmeden İstiklal Mahkemelerinin milleti bu haktan mahrum etmesi hasebiyledir. Bunu eğer reddeder de hukuk-ı tabiiyenin mahfuziyetini ilân buyurursanız ben takririmi geri alırım ve benim takririmin geri alınması Büyük Millet Meclisinin şerefini yükseltir.

REİS - Encümen kabul ediyor mu?

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Encümen nokta-i nazarını söyledi.

ALİ SURURİ Ef. (Karahisarışarki) - Efendim encümende bu mesele mevzu-ı bahs oldu. Bendeniz dedim ki her maznunun vekil tutması ve her şahsın vekil bulundurması gayr-ı kabil-i ret bir hakkıdır. İstiklal Mahkemeleri hakkında evvelce yapılan kanunda maznunlar vekil tutamaz diye bir kayd-ı kanuni olmadığı için ve bu hakk-ı tabiiyi takyide imkân bulunmadığı cihetle bu hak, tabii ve umumi mahfuzdur ve bunu tefsire imkân yoktur. Onun için Mazbata Muharriri Şükri Beyefendi pek ziyade sıkıştırıldığından dolayı böyle bir mütalaada bulunmuş olsa gerektir. Böyle olmak lazım gelir. Kanuna böyle bir madde koymak hakikaten pek ziyade abes olur.

İstiklal Mahkemeleri şimdiye kadar vekil kabul etmemişlerse büyük bir hata-yı kanuni yapmışlardır.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Efendim bendeniz arz ettim. Şahsi kanaatim Sururi Bey'in kanaatiyle birleşir. Encümende Sururi Bey aynı mütalaayı dermiyan ettiler. İstiklal Mahkemesinde bulunan Canik Mebusu Emin Bey buna şiddetle itiraz ettiler. "Eğer İstiklal

Mehakimine vekil kabul edecek olursanız İstiklal Mehakimini müşkül bir mevkide bırakırsınız, iş görülmez, İstiklal Mehakimindeki intac edilecek birçok işleri, birtakım dolandırıcı dava vekillerinin elinde oyuncak yapacaksınız. İstiklal Mehakimi içerisine birçok su-i istimal eden adamları koyacaksınız. Bu katiyen muzırrdır, kanuna böyle bir şey ilavesi doğru değildir, İstiklal Mehakimi müdafaa vekili kabul edemez." dediler. Bendeniz encümen ekseriyetinin kararını müdafaa ediyorum. Meclis-i Âlinizin kabul ettiği fikir de budur. Heyet-i Celilenizin sıkıştırmasıyla dimağımda ne bir ihtilal ve ne de teşevvüş hâsıl olmuştur. (Handeler) Binaenaleyh ben söylediğimi bilirim, düşündüğümü bilirim. Bendeniz, şahsi kanaatimi değil, ferdi kanaatimi değil encümenin fikrini müdafaa ediyorum. Ali Sururi Bey sözlerini geri alsınlar.

ALİ SURURİ Ef. (Karahisarışarki) - Müsaade buyurun, yanlış anlaşılmıştır.

REİS - Efendim sonra izah edersiniz, zaten sözünüz vardır.

ALİ SURURİ Ef. (Karahisarışarki) - Müsaade buyurun efendim söyleyeyim. Bendeniz Şükri Bey'e tariz için söz söylemedim. Öyle telakki ediyorlarsa ben katiyen o mealde söylemedim. Dimağında ihtilal, filan... Öyle lâf geçmedi rica ederim. Encümende öyle bir karar yoktur dedim.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) - Reis Bey müsaade buyurulur mu?

REİS - Sırayla efendim, isimlerinizi yazayım. Buyurun Taki Efendi.

MUSTAFA TAKİ Ef. (Sivas) - İstiklal Mahkemelerince müdafaa vekili kabulü, bir hakk-ı tabii, bir hakk-ı meşrudur. Bunun için hiç kimse ihtilâf etmez. Fakat bu teklif-i kanuniyi Hüseyin Avni Bey'in vermesi üzerine eğer encümence hâsıl olan ihtilâf zail olmuştur, bu bir hakk-ı tabiidir diye katiyen tasvib ediliyor ve bu da zapta geçiyorsa fazla söze hiç mana yoktur. Bu, bir hakk-ı tabiidir. Yok, eğer böyle değil de yalnız bu ihtilâf zapta geçiyorsa yanlıştır. Müdafaa, maznunun bir hakk-ı tabiisidir ve istimal edilecektir.

HASAN B. (Trabzon) - Rica ederim encümenin ihtilâf ettiği haiz-i tesir değildir. Heyet-i Umumiye bunun hakk-ı tabii olduğunda müttefiktir. Binaenaleyh encümen ister muvafık, isterse muhalif olsun, bu haiz-i ehemmiyet değildir.

REİS - Efendim müzakerenin kifayeti hakkında...

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) - Reis Bey Hasan Bey'e nasıl söz verdiniz?

OSMAN B. (Kayseri) - Vermedi, vermeden söyledi. (Gürültüler)

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu)- Müzakerenin kifayeti aleyhinde söz isterim. Efendim Bu vekil meselesi hakikaten mühim bir şeydir. Müzakerenin kifayetine birdenbire karar vermek lazımdır, tarzında bir karar ittihazı şeklinde bu kanun tecelli ederse neticesi felâkettir. Başımdan geçmiş bir vakayı arz edeyim. Üç kişi yol üzerinde giderken, Pozantı'ya giderken, on bir asker firarisine rast geldik, bunlar yakalandı. Şimdi bunlara Pozantı gibi bir memlekette vekil-i müdafaa mı araştıracağız? (Bulursunuz sadaları) rica ederim; mahkeme isterse bulundurabilir. Mademki vekil bulundurabilmek şeyini kabul ediyorsunuz, bunu bir madde-i kanuniye ile tespite lüzum yoktur. Bu hakkı kimse inkâr edemez. Gayet zaruri bir keyfiyettir. Zapta geçmesi kâfidir. Bunun bir madde hâlinde olması gayet fenadır.

REİS - Müzakerenin kifayeti aleyhinde söylemediniz.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - İşte bunları müzakerenin kifayeti aleyhinde söyledim. (Handeler)

REİS - Efendim müzakerenin kifayetini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kâfi görülmüştür. Efendim reye koyacağım; bu noktaya ait bir takrir var. Hüseyin Avni Bey'in bir madde olarak teklif ettiği takriri reye koyacağım.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Heyet-i Celile, bu hakk-ı tabiiyi tasdik ediyorsa bendeniz bu takriri geri alıyorum. (Tasdik ediyor, sesleri)

REİS - Rica ederim müsaade buyurun.. Bendeniz söylüyorum. Efendim, Meclis-i Âliniz eğer müdafaa vekilini bir hakk-ı tabii olarak kabul ediyorsa, hakk-ı tabii telakki ettiğini izhar ediyorsa, Hüseyin Avni Bey: "Takririmi geri alıyorum." diyor. (Tabii sesleri) Meclis-i Âli bunu hakk-ı tabii olarak telakki ediyorsa lütfen ellerini kaldırsın. O hâlde takriri geri alınmıştır, ayrıca maddeye lüzum kalmamıştır.

Efendim on dakika teneffüs edelim.

Hitam-ı celse; Saat: 4.30

İkinci Celse

Bed'-i müzakerat; Saat: 4.40

REİS - Reis-i sani Doktor Adnan Beyefendi

KÂTİP: Atıf Bey (Kayseri)

REİS - Celseyi açıyorum. Efendim celse-i sabıkada Garp Cephesi'nde harekât-ı askeriye sahası olan mevakide aşarın sureti cibayetine dair olan kanunun reye konulduğu zaman 113 kabul, 18 ret zuhur etti. Tabi muamele tamam değildir. Celseyi âtiyede tekrar rey-i âlinize arz edeceğim.

HEYET-İ VEKİLE REİSİ RAUF B. - Efendim, bir mesele hakkında heyet-i âliyenize malûmat vermek için celse-i hafiye akdini teklif ediyorum.

REİS - Sami'in lütfen salonu tahliye etsinler efendim. Sami'in çıkmasını rica ederim.

(Üçüncü Celse hafidir)

Dördüncü Celse

Bed'-i müzakerat; Saat: 4.50

REİS - Reis-i sani Doktor Adnan Beyefendi

KÂTİP: Atıf Bey (Kayseri)

REİS - Efendim, müsaade buyurun nisab-ı ekseriyete iktiran etmeyen kanunu tekrar rey-i âlinize koyuyorum. Yani aşarın cephelerde usul-ı cibayetine dair kanunu.

Efendim, bir taraftan da İstiklal Mahkemelerinin Kanunu'na devam edelim. Sekizinci madde encümenden gelmiştir.

MADDE 8 - Müddeî-i umumiler işbu kanun ahkâmına tevfikan muttali olacakları ceraim hakkında takibat-ı kanuniyede bulunurlar. Tevkif ve tahliye kararlarında müddei-i umumilerin

mütalaası alınmadıkça tevkif ve tahliye yapılamaz. İstiklal Mahkemelerinin vasıta-ı muhabere ve tebliği ve tebellüğü müddei-i umumileridir.

İstiklal Mahkemelerinin mukarreratının infazı hususunda kuvve-i müsellaha ve gayr-ı müsellahaya müddei-i umumiler amirdir.

REİS - Efendim bu muaddel madde hakkında söz isteyen var mı? (Hayır sesleri) Madde-i muaddeleyi aynen rey-i âlinize vaz ediyorum. Kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir. Eski on birinci madde; kanuna bir madde ilavesinden sonra on ikinci madde oldu. Onu okuyacağız:

MADDE 12 - Her İstiklal Mahkemesi ketebe ve müstahdemin maaşat-ı asliyesi şehrî yüz lirayı geçmeyecektir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Efendim! Öyle memur istihdamına ait maaşata ait bir meselenin bu kanuna girmesi doğru değildir. Bu maddenin tayyını teklif ediyorum. (Tahsisat-ı asliyesi yüz lirayı geçmeyecektir.) Maktuan mı? Ne demektir bu?

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Tahsisat meselesi hariç.

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) - Bizim eski usul ne ise o suretle hareket edelim, zannediyorum ki böyle memur istihdamına dair fazla madde ilavesine lüzum yoktur. Bu maddenin tayyını teklif ediyorum.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Efendim bu eski kanunda da olduğu için burada ibka ettik. Zaten bunu encümen arz edecekti.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Bendeniz Hüseyin Avni Bey biraderimizin sözlerine maa't-teessüf iştirak edemeyeceğim, bu maddeye lüzum var ve şiddetle lüzum var. Evvelce İstiklal Mahkemelerinde istihdam edilen ketebeye maaş olmak üzere yüz lira veriliyordu. Şimdi bir de müddei-i umumilik teşkilatı vardır. İstiklal Mahkemelerine bi'l-umum mehakimdeki kâtiplerin vaziyetini nazar-ı itibara alarak iyi kâtipler temin etmek istiyorsak evvelce mahkemeler için verilen paralardan böyle müddei-i umumi kâtiplerine de vermek suretiyle cüz'i bir miktara tenzil etmek muvafık değildir. Müddei-i umumilik teşkilatını kabul ettiniz, tabidir ki onun kâtiplerini de kabul edeceksiniz. Çünkü ilk evrak müddei-i umumiyeye geliyor. Müddei-i umumi bunu mahkemeye sevk ediyor. İddianamelerini ve sairelerini kendisi yapacak değildir. Lazım gelen emirleri kendisi yazacak değildir. Onun da kâtipleri olacaktır. Bir heyet-i kalemiyesi bulunacaktır. Mahkemeye ait vazaif kadar onlara ait de vazaif bulunacaktır. Şu hâlde maktuan tahsisata hiç olmazsa 30-40 lira daha zammı zaruridir efendim.

CEMİL B. (Kütahya) - Bundan iki sene evvel İstiklal Mahkemeleri teşkil edildiği zaman rüfeka-yı muhteremeden birisinin bu kürsüde mahkemelerin masrafı ayda yüz lirayı geçmeyecek diye Meclis'e teminat vermesini Meclis kâfi addederek İstiklal Mahkemelerinin teşkilinde öyle müsait bir vaziyet almıştır. Fakat bi'l-ahire her şeyin mercii Meclis olduğu hâlde Meclis'in haberi olmadan Divan-ı Riyaset İstiklal Mahkemeleri azalarına üçer buçuk lira ikamet yevmiyesi tahsis etmiş olduğu için, Meclis'te İstiklal Mahkemesi azalığının kıymeti arttı. Herkes bu yevmiyeye heves ederek azalık hevesinde bulundu. (Kanunidir, öyle şey yok sesleri) (Gürültüler)

REİS - Cemil Bey beni dinleyiniz. Burada mevzu-ı bahs olan aza tahsisatı değildir.

CEMİL B. (Kütahya) - Binaenaleyh bendeniz de bu madde hakkında söylüyorum.

REİS - Sadede geliniz.

CEMİL B. (Kütahya) - Tekrar ederim, bendeniz bu madde hakkında söylüyorum ve maddeye "İstiklal Mahkemesi ketebe ve müstahdemininin maaşat-ı asliyesinin şehrî yüz lirayı tecavüz etmeyeceği" kaydından sonra (İstiklal Mahkemesi azaları mebusluk tahsisatından ve kanuni harcırahlarından maada ikamet yevmiyesi ve saire namıyla bir şey alamazlar.) kaydının ilavesini teklif edeceğim...

YUSUF ZİYA B. (Mersin) - Meclis'in bu babda kararı vardır.

CEMİL B. (Devamla) - Meclis'in 1336 senesi Kanun-ı evvelinin yirmi birinden sonra Trabzon Mebusu Hüsrev Bey'in teklifi üzerine ikamet yevmiyelerinin on beş günle tahdidi hakkında Meclis'in bir kararı vardı ve böyle bir karar olduğu hâlde bu karar tanınmadı ve İstiklal Mahkemeleri azaları yine ikamet yevmiyelerini aldılar ve bu kanunda böyle bir kayda lüzum vardır. Bendeniz bu babda bir takrir verdim. Her şey maddelerde sarih olmalıdır. Mübhemiyet üzerine iş yürümez efendim.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Efendim bu maddenin ibkasında Hazinenin menfaati vardır. Yalnız Abdulkadir Kemali Beyefendi'nin dediği gibi bir müddei-i umumi teşkilatı olduğuna nazaran bu maddeyi tayyetmek değil, paranın miktarını tezyid etmek icab eder. Fakat bendenize kalırsa bu yüz lira ile müddei-i umumilik kâtibinin de istihdamına imkân vardır. Efendim bir İstiklal Mahkemesinde üç kâtip bulunduğuna nazaran 20, 25, 30 lira olmak üzere cem'an yetmiş beş lira kâtiplere verilir, geriye kalan para da bir kâtibe verilir.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Hademeye ne vereceksin?

REFİK ŞEVKET B. (Devamla) - Evet, bir nokta-i nazardır. 20 lira daha zam lüzumu vardır. Yirmi lira daha zammetmelidir. Şimdi bendenizce en mühim mesele efendim, Cemil Bey'in burada bahsettiği meseledir. Hatta bir kanun olmazsa böyle bir kaydın bendeniz de dercine lüzum görmezdim. Vazife-i mahsusa ile seyyar bir hâlde bulunan bi'l-hassa Meclis namına doğrudan doğruya en büyük salahiyetle ifa-yı kazâ eden en büyük heyet-i hakimenin derece-i ictimaiyesine göre, masraf ihtiyar edecekleri tabiidir. Bunlar hakkında ilk defa olduğu gibi merkezden hariç bir yerde bulundukları vakit Harcırah Kanunu'nun tatbikini Meclisi teşkil eden arkadaşların haysiyeti namına bendeniz bi'l-hassa rica ederim. Çünkü o kanunidir. Bunun hakkında birçok defa Meclis'te hilaf-ı karar bazı şeyler oldu. İdari kararlar verdik, bendeniz merkezden hariç bulundukları vakitte onlar hakkında Harcırah Kanunu'nun tatbikini zaruri görüyorum. (Muvafık sesleri)

REİS - Efendim; başka söz alan yok, bir tadil takriri var, okuyacağız.

Riyaset-i Celileye

12'nci maddenin ber-vech-i zîr tadilini teklif ederim:

MADDE 12 - Her İstiklal Mahkemesinin ketebe ve müstahdemin maaşatı şehrî yüz lirayı geçmeyeceği gibi İstiklal Mahkemesi azalarına da mebusluk tahsisatından, harcırahlarından maada ikamet yevmiyesi ve saire suretiyle hiçbir para verilemez.

31 Temmuz 1338
Kütahya
Cemil

REİS - Efendim bu tadilnameden başka tadilname yok. Bunu reyinize vaz ediyorum. Kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmemiştir efendim. Maddeyi tekrar okuyoruz efendim.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Maddeden evvel bendeniz şifahi olarak kanun hakkında bir şey teklif etmiştim. Lütfen reye koyunuz.

REİS - Hangi kanun efendim?

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - İstiklal Mahkemeleri azasının merkezden hariçte ifa-yı vazife ettikleri zamanlarda haklarında Harcırah Kanunu'nun tatbikine dair teklifimi lütfen reye koyunuz efendim.

REİS - Nasıl reye koyayım efendim? Bir kanunun tatbiki reye konur mu? Bir kanunun tatbiki için Meclis'ten bir karar mı isteyeyim?

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Hayır efendim.

REİS - Efendim böyle bir teklife lüzum görüyor musunuz?

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Reddedilince aksi sabit olur.

REİS - Müsaade buyurun.

(12'nci madde tekrar okundu.)

REİS - Efendim madde yüz liradır. Maddeyi rey-i âlinize vaz ediyorum. Maddeyi kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

ABDULKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) - Yüz lira ile bu iş yürümez efendim.

MADDE 13 - Her İstiklal Mahkemesi ayda bir defa Heyet-i Umumiyeye hulâsa-i hüküm ve mesai cetveli göndermeye mecburdur.

CEMİL B. (Kütahya) - Efendim idare memurlarına soracak olursak; yakın zamana kadar İstiklal Mahkemelerinin hesabatlarını alamadıklarını anlarız. (Hesabat değil sesleri) Ben ona dair söyleyeceğim.

REİS - Hesabat meselesi değil bu.. Beyefendi, maddeye dair söyleyiniz.

CEMİL B. (Kütahya) - Hem maddeye ve hem ona dair söyleyeceğim. Sonra Divan-ı Riyasete, işbu madde-i kanuniyede lüzum gösterilen hüküm hulâsalarını göndermişler midir? Binaenaleyh bendeniz hem hüküm hülasalarını hem şehrî muamelat-ı hesabiyelerini göndermeleri için kanunun zîrine bazı fıkarat yazılmasını teklif edeceğim.

ABDULLAH Ef. (İzmit) - Divan-ı Riyasetin vazifesine tecavüz ediyor. Bu Divan-ı Riyasetin vazifesine aittir.

CEMİL B. (Kütahya) - Divan-ı Riyaset vazifesini yapmamıştır.

REİS - Cemil Bey'in maddeye dair bir tadilnamesi var. Onu okuyacağım. (Geri alıyor sesleri)

CEMİL B. - Hayır efendim geri almıyorum; beni kanaatimden ordu bile çeviremez. Ben vazife-i tarihiye ve vicdaniyemi ifa edeyim de siz reddedin...

Riyaset-i Celileye

12'nci maddenin ber-vech-i âti tadilini teklif ederim.

MADDE 12 - Her İstiklal Mahkemesi ayda bir defa Heyet-i Umumiyeye hulasa-i hüküm ve mesai cetveli göndermek mecburiyetinde olduğu gibi her ay nihayetinde Divan-ı Riyasete de masarifat cetveli göndermek ve muamelatını muntazam tutmaya mecbur olup aksi hal mucib-i mesuliyettir.

Kütahya
Cemil

REİS - Efendim bu tadilnameyi kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmemiştir.

(On üçüncü madde tekrar okundu.)

REİS - Maddeyi kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

MADDE 14 - Firariler hakkındaki 11 Eylül 1336 tarihli kanun ile İstiklal Mahkemeleri Kanunu'nun birinci maddesine müzeyyel 26 Eylül 1336 tarihli kanun ve firariler hakkındaki 11 Eylül 1336 tarihli kanunun ikinci maddesini muaddil 6 Rebiülevvel 1339 ve 28 Teşrin-i sâni 1336 tarihli kanun mülgadır.

REİS - Durak Bey'in burada bir suali var, soracak. Encümen cevap versin.

DURAK B. (Erzurum) - Efendim İstiklal Mahkemelerinin gıyaben vermiş oldukları hükümler vardır. İhtimal ki henüz bunlar infaz edilmemiştir. İhtimal ki maznunları ya hal-i firardadır veya suver-i saire ile başka yerlerdedir. Bunlar geldikleri vakit tabii tekrir-i muhakemeleri olmak lazım gelir. Bu gibi evrak nereye verilecektir ve ne suretle muamele edilecektir? Meclis-i Âli bu hususta tenevvür etsin.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Efendim İstiklal Mahkemeleri terk-i faaliyet ettikleri zaman tabiatıyla evrak-ı umumiyeyi mehakim-i nizamiyeye devredeceklerdir. Tabii hangi mıntıkada iseler evrakı ait olduğu mıntıka mehakimine tevdi edecekler, usulen böyledir. İstiklal Mahkemesinin cünhalar hakkında ittihaz ettiği mukarrerat katidir, o bir kere infaz edilir, sonra ahkâm-ı cinaiye hakkında ittihaz etmiş oldukları kararların ise yeniden tedkiki ve faillerinin tekrar icra-yı muhakemeleri icab eder. İster İstiklal Mahkemesi olsun, ister İstiklal Mahkemesi terk-i faaliyet etmiş, evrakı Bidayet Mahkemelerine devredilmiş olsun bu gibi mücrimlerin derdestinde usul ve kavanin-i mevzua dairesinde yeniden muhakemenin icrası lazım gelir. Ahkâm budur bi't-tabi bunun hilâfında bir muamele yapılamaz. Bendeniz, yalnız Durak Bey'in bu suali dolayısıyla yine Meclis-i Âlinize mühim bir noktayı arz ettim. Fakat encümende kabul edilmedi.

FEYYAZ ALİ B. (Yozgad) - Encümen namına söylesin Reis Bey.

MEHMED ŞÜKRİ B. - Encümen namına söyledim. Şimdi şahsım namına söz aldım, söylüyorum.

REİS - Kendi namına söz aldı.

DURAK B. (Erzurum) - Azizim sizin sözünüz anlaşılan şudur ki: İstiklal Mahkemeleri terk-i faaliyet ettiği zaman evrak-ı umumiyeyi devair-i aidesine devir teslim edecek, yani asker firarilerine ait evrakı askere...

MEHMED ŞÜKRİ B. - Efendim anlamamışsınız.

DURAK B. - Efendim şunu anlamak istiyorum ki İstiklal Mahkemesi evrakı ne olacaktır?

MEHMED ŞÜKRİ B. - Şimdi Beyim İstiklal Mahkemeleri Meclis-i Âlinizin bir kararıyla terk-i faaliyet ederse elinde derdest-i rü'yet olan mevadd vardır. Bir de rü'yet edilmiş mevadd vardır. Rü'yet ettiği evrak mahzen-i evrakta mahfuz kalacaktır. Bunlardan cünha ve saire hakkında gıyabi olarak hüküm varsa ahkâm-ı mevzuamız dairesinde onları müddei-i umumilere verecek, müddei-i umumiler de onun ahkâmını infaz edecektir.

Cinayetler hakkında gıyabi ittihaz ettiği kararları varsa mahkûmların derdestinde mehakim-i aidesi yeniden ve vicahen mahkemesine bakacaktır. İstiklal Mahkemeleri terk-i faaliyet etmediyse ve el-yevm mevcut vazifesini görüyorsa, İstiklal Mahkemeleri gıyaben mahkûm olan adamın derdestinde gıyabi vermiş olduğu hüküm üzerine vicahen yeniden muhakemesini icra edeceklerdir. Yani maznunun muhakemesini yapacaktır, ahkâm budur.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Efendim, Bey bir şey teklif buyuruyorlar. Cürm, cünha olursa ve faili de gıyabi mahkûm olursa, hakk-ı itirazı olmadığına dair ahkâm vardır. İtiraz vukuunda büsbütün cünha tebeddül eder. Yani gıyabi mahkemeler vicahiye tebeddül eder. Ben de kabul ederim.

REİS - Efendim bu maddenin müzakeresinin kifayetine dair takrir vardır.

Maddenin müzakeresini kâfi görenler lütfen el kaldırsın. Müzakere kâfi görüldü.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Bu madde hakkında söz istemiştim. (Müzakere kâfi görüldü, sesleri) Bu mesele gayet mühimdir, tenevvür etsin...

REİS - Şükri Bey bendeniz müzakere kâfi görüldükten sonra nasıl söz vereyim?

MEHMED ŞÜKRİ B. - Kifayetin aleyhinde söyleyeceğim. Efendim müttehemlere, maznunlara hakk-ı itiraz vermiyoruz. İtiraz ettikleri vakit gıyabi, vicahiye inkılâp eder diye Şükri Bey söyledi buyuruyorlar. Bu olmuyor Beyim.

(14'üncü madde tekrar okundu.)

REİS - Efendim maddeyi rey-i âlinize vaz ediyorum. Kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

MADDE 15 - İşbu kanun tarih-i neşrinin ferdasından itibaren mer'idir.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) - Efendim bu okunan maddeyi kabul edersek bu müzakerat esnasında bendenizce ve bazı arkadaşlarca meçhul ve halledilmemiş bazı noktaların mübhem kalması gibi müşkülata maruz kalacağımızdan bendeniz, hem Mazbata Muharriri Bey arkadaşımızın nokta-i nazarını cem ve hem de heyet-i muhteremeyi tenvir etmek için birkaç noktayı arz etmek istiyorum. Onun için eğer mütalaatım tensib edilirse kanunun neticesi olan bu maddeden evvel başka bir madde tedvin edelim. Şimdi efendim, bendeniz bu kanunun heyet-i umumiyesinden alabildiğim malûmata nazaran bugün mevcut İstiklal Mahkemesinde derdest-i rü'yet evrak tasnif edilecek. Bu kanunda münderic ceraimi muhtevi olanlar İstiklal Mahkemesinde kalacak ve olmayanlar mehakim-i aidesine tevdi olunacak. Bununla beraber bu kanunun (A) fıkrasında emniyet-i dâhiliye ve hâriciyeye ait olmak üzere tahaddüs edecek ceraimin de merci-i rü'yeti İstiklal Mahkemesini yaptığımıza nazaran bu suretle derdest-i rü'yet mehakim-i adliyede evrak varsa İstiklal Mahkemesinin işe başladığı mahalde de onların bu hususta hakkı sakıt kalacak. Binaenaleyh bir eşkıyaya, bir casusa ait olan evrak derdest-i rü'yet ise o da İstiklal Mahkemesine verilecek. (Tabii sesleri) O hâlde encümenle ihtilâf yoktur. Sonra bir nokta daha var. Biz diyoruz ki; bu kanunda İstiklal Mahkemeleri şu şu vazifelerle mukayyeddir. Fakat hatırlarsınız ki biz ilk

çıkardığımız kanunda sarahatle dedik ki şu şu cürmleri irtikab edenler, İstiklal Mahkemelerine sevk olunurlar.

Bu kanun, o kanundan muahhar olduğu için ihtimal ki, kanun-ı mukaddemi fesh ve ilga eder gibi bir zehab-ı kanuni hatıra gelir. Fakat bendenize kalırsa, bu şekildeki davalar İstiklal Mahkemesine verilecektir diye bu kanunda sarahat verince artık kanun-ı muahharın kanun-ı mukaddemi ilga etmesi lazımdır. Ezcümle Mükellefiyet-i Nakliye Kanunu'nda zannederim ki bu kanun hilâfında muamele yapanlar İstiklal Mahkemesine verilir. İstiklal Mahkemesi bulunan mahallerde, diye sarahat vardır. Binaenaleyh o ahkâm baki kalacaktır ve bu kanunun kanun-ı muahhar olması ile onun ilga edilmesini bâdi olur. Şimdi bendenizin en çok ehemmiyet verdiğim iki nokta kaldı ki, o da tahkikat ile ahkâm-ı gıyabiyedir. İstiklal Mehakimine evrak iki yerden gelir veyahut üç yerden gelir. Birisine kendisi re'sen vaz'-ı yed eder; diğeri sıfat-ı adliyesine binaen memurin-i mülkiyeye tevdi olunur, bir diğeri de adliye tarafından vaz'-ı yed olunur. Fakat esna-yı tahkikatta veya esna-yı muhakematta vazife hârici olarak bunlara tevdi olunduktan sonra İstiklal Mahkemesi bunu ya vazife dâhili, ya vazife hârici görüp görmediğine nazaran merci-i ihtilâfı tayin eder. Fakat herhangi bir tahkikatın icrasını; istenilen zata, istenilen makama ve memura havale etmek gerek. Bizim İstiklal Mahkemelerinin ve gerek müddei-i umuminin vazife ve salahiyeti olmalıdır. Mesela herhangi bir mahalde vukua gelmiş bir şekavetten veyahut bir casusluktan dolayı bir ihbar vuku bulsa o mıntıka ve mahal müddei-i umumiliğine tahkikat için emir verilmiştir. Fakat tahkikat denildiği vakitte ale'l-ade tahkikat manasına gelir. Yine iş yürümez, müstantik celb müzekkeresi kesecek, müddei-i umumimin mütalaasını alacak, müddei-i umumi itiraz ederse mahalli bidayet hâkimi suret-i katiyede itirazı halledecek gibi nikat olursa bu Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nda bile kabul ettiğimiz esasa münafi olmak itibarıyla oradaki tahkikat, tahkikat-ı ibtidaiye esasında olmalıdır. Fakat mahkeme lüzum görürse mahiyetine göre tashih etsin. O vakitte kanun dairesinde muamele yapılır. Bendenizce tahkikat-ı ibtidaiye esas olmalıdır. O tahkikat-ı ibtidaiyeye müsteniden yapılacak muhakeme ve verilecek kararlardaki sürattir ki, bizce matlub olan keyfiyet. O hâlde dilediği zata ve makama emretmek salahiyeti mahkemelere, müddei-i umumilere verilmelidir.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Müddei-i umumilere de...

REFİK ŞEVKET B. (Devamla) - Evet, nitekim bir madde ile müddei-i umumilerin infaz etmek salahiyetini teyid etmiş oluyoruz. Şimdi ahkâm-ı gıyabiyeye gelince; herhangi bir İstiklal Mahkemesi kendi salahiyeti dâhilinde bulunan bir davayı rü'yet ederken; maznunlardan bir kısmını derdest etmiş, bir kısmını etmemiş. Fakat inde'l-muhakeme kaybolanların da mahkûmiyetine hükmetmiş ve biraz zaman geçtikten sonra bu kayıplar eline geçmiş. Acaba bunlar hakkında icra edilen muhakemat, muhakemat-ı umumiyede olduğu gibi derdestleri ile keenlemyekün mü addolunmalıdır?

Adliye kanunlarımızda keenlemyekünlerin bi-mana olduğuna kaniyiz. Bütün adliyeci arkadaşlarım senelerce devam eden, gıyaben cereyan eden ve şerait-i kanuniye dairesinde cereyan eden muhakematın gıyabında verilen hükümlerin bir mahkûm-ı gaibin derdesti ile keenlemyekün olmasının mutlaka aleyhindedir. Fakat mutlaka gıyaben hüküm vermek de derhal tatbik değildir. Binaenaleyh böyle İstiklal Mahkemeleri tarafından gıyaben mahkûm olup da derdest olunanlar hakkındaki hükümler keenlemyekün olmaz. Ancak mahkemeler tarafından mahkûm olduğu hakkında kendisine esbab-ı mucibeli zabıt sureti tebliğ olunur ve kendisine denilir ki; sen şu ve şu esbab dolayısıyla mahkûm oldun. Hangi noktalara itirazın varsa itiraz et; esbab-ı müdafaan ne ise bildir ve yeniden muhakeme edeceğiz.

HASAN B. (Trabzon) - Bütün hükme itiraz eder.

REFİK ŞEVKET B. (Devamla) - Bütün hükme itiraz etmek imkânı yoktur. Laalettayin ben senin vermiş olduğun hükme itimat etmem demek, heyete itiraz demektir.

HASAN B. (Trabzon) - Şahitlere itiraz ederse.

REFİK ŞEVKET B. (Devamla) - Şahitlere itiraz ederse, şahitlere ta'n ederse tabiaten mahkeme onu nazar-ı dikkate alarak ahkâm-ı kanuniye dairesinde terfik ederek bunları tashih ve tadil ile ona göre hüküm verir zannederim. Bu şekil kabul edilecek olursa bu İstiklal Mehakiminin tahkikat ve tedkikat hususundaki şekli tespit edilmiş olacaktır. Zaten İstiklal Mehakiminde cünha ve cinayet meselesi mevzu-ı bahs değildir.

REİS - Efendim; Refik Şevket Bey'in beyanatını Heyet-i Celile gayet dikkatle dinliyor, sözünü kesmek istemedim. Çünkü mütalaatı mühimdir. Fakat bunda netice nedir anlayamadım.

REFİK ŞEVKET B. - Bendeniz Adliye Encümeni Mazbata Muharri sıfatı ile arz-ı malûmatta bulunuyorum ki, eğer bu noktaları hüsn-i kabul ederlerse, encümen namına kabul edildiği takdirde kanunun esbab-ı mucibe mazbatasına dâhil olabilir. Kabul edilmezse o zaman hazırlamış olduğum tekâlif-i kanuniyeyi veririm ve yeniden mevzu-ı bahs olabilir. Bendenizin maruzatım budur.

ALİ SURURİ Ef. (Karahisarışarki) - Encümen müdavele-i efkâr etmeden nasıl olur da Refik Şevket Bey'in mütalaatına cevap vermiş olur? Encümen bunu kabul ediyor mu etmiyor mu?

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) -Efendim zaten Refik Şevket Bey biraderimizin söylediği şeylerin bir kısmı ahkâm-ı mevzuamız dâhilinde cereyan edecek şeylerdir. Bu sırf tenevvür etmek için söylenmiştir. Bundan başka mahiyeti haiz değildir. Yalnız ahkâm-ı gıyabiye hakkında yürütmüş olduğu mütalaata bendeniz de iştirak etmem, zannederim encümen de iştirak etmez. Çünkü ahkâm-ı gıyabiye hakkındaki ahkâm-ı mevzuamız gayet sarihtir. Müddea aleyh tutulduğu zaman, müddei huzuruyla yeniden muhakeme icra etmek lazımdır. Bunun için bendeniz de bu kanaatteyim. Diğerleri ise icab-ı tenvir üzerine söylenmiş sözlerdir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Efendim müzakere kâfi görülmüştü. Refik Şevket Beyefendi bu meselenin cihet ve usul-ı tatbikiyesinde bazı hususatm tenevvür etmesi için burada mütalaatını dermiyan ettiler. Bu mesele ise şimdi müzakereye zemin olamaz. Şimdi ahkâm-ı umumiyenin herhangi bir noktasını tatbikte İstiklal Mahkemeleri aciz kalırsa Meclise müracaat edecektir. Eğer Refik Şevket Bey'in buyurdukları bu şekilde değil de, kendilerinin tespit edecekleri maddeyi, bu meselenin tadilatı ise ayrıca müzakere ederiz. Onu sonra da düşünürüz.

REFİK ŞEVKET B. (Erzurum) - Fakat mutlak hallolmaz. (Gürültüler, aranızda hallediniz, sesleri)

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) - Efendim müsaade buyurunuz. Şahitleri niçin tahlif ederler, yani kendi kanaatlerine göre değil, elde usul-ı muhakemat var. Bunun aciz ve meskûtun anh kaldığı yerde diğerini tatbik eder. Fakat şahit celbi hususunda bir şey yoktur.

REİS - Efendim bendenize kalırsa Refik Şevket Bey'in teklifleri ayrı bir meseledir. Bunu kanuna zeyl olarak veyahut müstakil bir kanun olarak teklif ederlerse daha muvafık olur. Çünkü bu mesele uzun uzadıya mucib-i münakaşa bir şeydir.

DURAK B. (Erzurum) - Yalnız burada bir şey var. Tenevvür etmedi. Bunlar yarın tutuldukları vakit... (Söylendi sesleri) Müsaade buyurun, bu tutulanların hangisini tekrar muhakeme edecekler? Bu bir keşmekeş olacaktır.

MEHMED ŞÜKRİ B. (Karahisarısahib) - Söylendi efendim. Gerek cünhalarda, gerek cinayetlerde yeniden muhakemesi yapılacak.

(15'inci madde tekrar okundu.)

REİS - 15'inci maddeyi kabul edenler lütfen el kaldırsın. 15'inci madde kabul edilmiştir.

MADDE 16 - İşbu kanun Büyük Millet Meclisi tarafından icra olunur.

REİS - Maddeyi rey-i âlinize vaz ediyorum. Kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir. Kanunun heyet-i umumiyesini rey-i âlinize vaz ediyorum. Kabul edenler lütfen el kaldırsın. Ekseriyet-i azime ile kanun kabul edilmiştir.

4. Takrir-i Sükun Kanunu: Gerekçe ve Genel Kurul Tutanakları

TAKRİR-İ SÜKÛN KANUNU[10]

(Resmî Ceride ile neşr ve ilam: 4. III. 1341 - Sayı: 87

No.

578

BİRİNCİ MADDE - İrtica ve isyana ve memleketin nizam-ı içtimaisini ve huzur ve sükûnunu ye emniyet ve asayişini ihlale bais bi'l-umum teşkilat ve tahrika ve teşvikat ve teşebbüsat ve neşriyat-ı hükümet, Reisicumhurun tasdikiyle, re'sen ve idareten mene mezundur.

İşbu ef'al erbabını hükümet İstiklal Mahkemesine tevdi edebilir.

İKİNCİ MADDE - İşbu kanun tarih-i neşrinden itibaren iki sene müddetle meriyyü'l-icradır.

ÜÇÜNCÜ MADDE - İşbu kanunun tatbikine İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

8 Şaban 1343 ve 4 Mart 1341

Layihalar

1 - Takrir-i sükûn hakkında kanun layihası (1/638)

REİS - Efendim; Paşa Hazretleri'nin bahis buyurduğu kanun şimdi geldi. Adliye Encümenine tevdi ediyoruz.

REFİK BEY (Konya) - Şimdi encümende müzakere eder ve getiririz efendim.

REİS - Efendim, Adliye Encümenine tevdi etmek tabiidir. Adliye Encümenine tevdi edeceğiz. Adliye Encümeni de hemen şimdi müzakere edip getireceğiz diyor. Hemen şimdi müzakeresini Heyet-i Celileniz kabul ederse encümenden geldikten sonra müzakeresine devam ederiz. Hemen şimdi müzakeresini kabul edenler el kaldırsın... (Kabul sesleri) (Müstaceliyet kararı ile sesleri) (Nizamnameye muhaliftir sesleri)

REİS - Kabul etmeyenler el kaldırsın... Kabul edilmiştir.

ALİ RIZA BEY (İstanbul) - Paşa Hazretleri; müstaceliyet kararı ile müzakere edilmesinin reye vaz'ını teklif ederim.

10 Takrir-i Sükûn Kanunu Genel Kurul Tutanakları: 2. Devre, 4. 3. 1341 tarihli 69. İçtima, s. 129: 131-149.

REİS - Efendim, bunu encümen gelir teklif eder, reye koyarım. Meclis müstaceliyetle müzakeresine karar verirse bir defa müzakere ile çıkar. Ruznamemize dâhil olan mevadda devam ediyoruz.

İkinci Celse

Bed'-i müzakerat; Saat: 7.5

REİS: Kâzım Paşa

KÂTİPLER: Ruşen Eşref Bey (Karahisarısahib), Hakkı Bey (Van)

REİS - Celseyi açıyorum efendim. Hemen müzakeresine karar verdiğiniz kanun Adliye Encümeninden gelmiştir. Okunacaktır.

2 - Takrir-i sükûn hakkında 1/638 numaralı kanun layihası ve Adliye Encümeni mazbatası:

REİS - Okunacaktır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Ahval ve hadisat-ı fevkalade-i ahirenin gösterdiği lüzum ve memleket dâhilinde emniyet ve asayişi huzur ve sükûnu ve nizam-ı ictimaiyi ihlal edecek irticakarâne ve ihtilalkarâne harekât ve teşebbüsata ve ifsadata karşı icab eden tedabiri ittihaz ile Türkiye Cumhuriyetinin nüfuz ve kudretini takviye ve inkılabın esasatım tarsin ve masum halkı ızrar ve idlâl eden mütecasirlerin süratle takip ve tenkili maksadıyla İcra Vekilleri Heyetinin 4 Mart 1341 tarihli içtimaında karara iktiran eden işbu layihanın iktisab-ı kanuniyeti için Meclis-i Âlinin nazarı tasvib ve tasdikine arzına müsaade buyurulmasını rica ederim. 4 Mart 1341

Başvekil
İsmet

MADDE 1 - İrtica ve isyana ve memleketin nizam-ı ictimaisini ve huzur ve sükûnunu ve emniyet ve asayişini ihlale bais bi'l-umum teşkilat ve tahrikât ve teşvikat ve teşebbüsât ve neşriyat-ı hükümet, Reisicumhurun tasdiki ile re'sen ve idareten mene mezundur.

İşbu ef'al erbabının hükümet İstiklal Mahkemesine tevdi edebilir.

MADDE 2 - İşbu kanun tarih-i neşrinden itibaren iki sene müddetle meriyyü'l-icradır.

MADDE 3 - İşbu kanunun tatbikine İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

İcra Vekilleri Reisi
İsmet

Adliye Vekili
Mahmud Esad

Müdafaa-i Milliye Vekili
Receb

Bahriye Vekili
İhsan

Dahiliye Vekili
Cemil

Hâriciye
Bulunamadı

Maliye Vekili
Hasan

Maarif Vekili
Hamdullah Subhi

Ticaret Vekili
Ali Cenani

Ziraat Vekili
Bulunamadı

Nafıa Vekili
Süleyman Sırrı

Sıhhiye Vekili
Doktor Refik

Adliye Encümeni Mazbatası

Hadisat-ı fevkalade-i ahirenin gösterdiği lüzum üzerine hükümetten teklif ve tedkik olunmak üzere encümenimize tevdi buyurulan layiha-i kanuniye mütalaa ve tedkik olundu.

Hükümetin layiha-i mezkûreye müteallik esbab-ı mucibesi encümenimizce de muvafık ve bu kanunun kabulü menafi-i âliye-i vataniye noktasından musib görülmüş olmakla aynen kabul edilen işbu kanun layihasının müstacelen müzakere buyurulmak üzere heyet-i umumiyenin nazar-ı tedkik ve tasvibine arz olunur.

Adliye Encümeni Reisi Saruhan Mustafa Fevzi	Mazbata Muharriri Çorum Münir
Aza Konya Refik	Aza Karesi Ahmed Süreyya
Aza Bayezid Şefik Muhalifim	Aza Kırşehir Ali Rıza Kanuna tamamen muhalifim
Bursa Osman Nuri	Dersim Feridun Fikri

ZEKİ BEY (Gümüşhane) - Efendim! Yavaş yavaş okunsun da yazalım.

REİS - Encümen, mazbatasında bu kanunun müstaceliyetle müzakeresini teklif etmektedir. Müstaceliyetle müzakeresini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Aksini reye koyuyorum. Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın. Müstaceliyetle müzakeresi kabul edilmiştir.

Kanun maddeleri yavaş yavaş okunacak, arzu buyuranlar yazabilir.

Takrir-i Sükûn Kanunu

MADDE 1 - İrtica ve isyana ve memleketin nizam-ı ictimaisini ve huzur ve sükûnunu ve emniyet ve asayişini ihlale bais bi'l-umum teşkilat ve tahrikât ve teşvikat ve teşebbüsat ve neşriyat-ı hükümet, Reisicumhurun tasdiki ile re'sen ve idareten mene mezundur.

İşbu ef'al erbabını hükümet, İstiklal Mahkemesine tevdi edebilir.

AHMED SÜREYYA BEY (Karesi) - Reis Paşa Hazretleri! Bu hükümetin teklifidir. Encümen bunu irtica ve isyan değil, (irticaa ve isyana) diye kabul etmiştir.

REİS - O suretle tashih ederiz efendim.

MADDE 1 - İrtica ve isyana ve memleketin nizam-ı ictimaisini ve huzur ve sükûnunu ve emniyet ve asayişini ihlale bais bi'l-umum teşkilat ve tahrikât ve teşvikat ve teşebbüsat ve neşriyat-ı hükümet, Reisicumhurun tasdiki ile re'sen ve idareten mene mezundur. İşbu ef'âl erbabını hükümet İstiklal Mahkemesine tevdi edebilir.

MADDE 2 - İşbu kanun tarih-i neşrinden itibaren iki sene müddetle meriyyü'l-icradır.

MADDE 3 - İşbu kanunun tatbikine İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

REİS - Söz isteyenler, Feridun Fikri Bey (Dersim), Tunalı Hilmi Bey (Zonguldak), Vehbi Bey (Karesi), Zeki Bey (Gümüşhane) Usule dair söz istiyorum Reis Paşa!

REİS - Buyurun efendim.

İSMAİL KEMAL BEY (Çorum) - Kanunun mukaddemesinde usul hakkında olmaz ki, bir kere müzakeresi başlansın da ondan sonra söylesinler.

ZEKİ BEY (Gümüşhane) - Arkadaşlar! Usule dair söz istemekten maksadım şudur: Bu kanunun mahiyet-i asliyesiyle elimizde bulunan Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun mahiyet-i asliyesi arasında büyük bir tezat vardır. (Bu esas hakkındadır sesleri) Müsaade buyurunuz. Çünkü bu bir kere Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na münafi midir, değil midir?

İlk evvel bu tahakkuk edecek, bu tahakkuk ettikten sonra bu kanun müzakere edilebilir. Yoksa tahakkuk etmedikten sonra bu kanunu nasıl müzakere edebiliriz. Bu kanun, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ile taban tabana zıttır. (Hayır sesleri) (Onu heyet-i umumiyesinin müzakeresi esnasında söylersiniz sesleri) Şüphe yok, heyet-i umumiyesinin müzakeresinde söyleyeceğim. Fakat arz ettiğim, tahakkuk etmeden bunu müzakere edebilir miyiz, edemez miyiz? Meselesi vardır. Elimizde mevcut Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 26'ncı maddesi pek sarihtir. İdam hükümlerinin infazı gibi vazaifi bi'z-zat Meclis-i Âli icra eder. Binaenaleyh bu madde ile şimdi teklif olunan mevadd birbirine zıttır. Bendeniz usule dair bunu arz ediyorum. İlk evvel Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun bu maddesi değişir, ondan sonra bu kanunun müzakeresine başlayabiliriz.

AHMED SÜREYYA BEY (Karesi) - Efendim, bu kanun Hükümet tarafından teklif edilmiş ve Adliye Encümeniniz tarafından dahi tedkik edilerek Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na münafi olmadığı görülmüştür. Aynı zamanda hikmetin, zamanın icabat ve ihtiyacatına müstenid ve ondan dolayı tatbiki lâbüdd görülmüş olan bir teklif-i kanuninin müzakeresi mevzu-ı bahistir. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na münafi kanun yapılamayacağı Teşkilat Kanunumuzun hükm-i sarihi iktizasından olduğu hâlde ve bu itirazın her kanunda yapılması lazım iken, hiçbirinde hiçbir vakit yapılmamıştır. Yani böyle bir kaide, böyle bir hüküm yoktur ki, herhangi bir teklif-i kanuni Heyet-i Umumiyede saha-i müzakereye vaz edildiği zaman Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na münafi midir, değil midir? Bunun için başlı başına bir bahis açalım, müzakere açalım ve karar alalım. Ondan sonra teklif-i kanuninin müzakeresine geçelim. Böyle bir şey yoktur. Herhangi bir arkadaş Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun ahkâm-ı sarihasına münafi görüyorsa müzakeresi esnasında münafidir der. Bu cihet müzakere esnasında intac edilmiş olur. (Öyledir sesleri) Binaenaleyh bu başlı başına ayrı bir müzakereyi mucib değildir.

REİS - Efendim, kanun hükümetten gelmiştir. Hükümetten geldiğine göre Layiha Encümenine tevdi edilmeden ait olduğu encümene doğruca verilmiştir. Encümen de bunu tedkik etmiş ve Meclis-i Âliye sevk etmiştir. Binaenaleyh encümen bunda Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na taarruz eden bir cihet görmemiş.

ZEKİ BEY (Gümüşhane) - Reis Paşa Hazretleri! Dâhiliye Encümeni tedkik etmiş midir?

REİS - Müsaade buyurun efendim. Müzakeresi esnasında söz alır ve Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na taarruz eden yerlerini izah buyurursunuz. Meclis-i Âlinin kararına bağlıdır.

REİS - Buyurun Feridun Fikri Bey.

FERİDUN FİKRİ BEY (Dersim) - Muhterem arkadaşlar! Teklif edilen layiha-i kanuniye, encümende mevzu-ı bahs olurken bir noktaya ehemmiyetle işaret etmiştim. O nokta da, bu kanunun tatbikatta ne suretle işleyeceği keyfiyeti idi. Evvel be evvel bu noktayı tespit etmek isterim. Devletin Ceza Kanunu'nda, Usul-ı Muhakeme Kanunu'nda vesair kavanininde mevcut olan ahkâm tedkik edilerek, memleketin emniyet-i dâhiliye ve hâriciyesinin tehlikeye maruz kaldığı bu zamanda, hangi çarkların işlemediği ve hangi çarklar işlediğine karşı tedbir alınması lazım geldiği noktası tespit ve tedkik edilmeden, bu kanun, buraya ale'l-ımıya bir vaziyetle getirilmiştir. (Ale'l-ımıya değil sesleri) (Soldan gürültüler)

MUSTAFA BEY (Tokad) - O senin kanaatin!..

FERİDUN FİKRİ BEY (Devamla) - Efendiler! Kavanin-i muhtelifinin tedkiki, tamik ve tetebbuu lazımdı. Çünkü bu kanunun ihtiva ettiği hüküm, cidden vahim bir mahiyeti haizdir.

Arkadaşlar! Teşkilat-ı Esasiye Kanunumuzun hukuk-ı amme faslının yetmişinci masuniyet-i şahsiye maddesinden şu fıkrayı okuyorum:

MADDE 70 - Şahsi masuniyet, vicdan, tefekkür, kelâm, neşr, seyahat, akit, sayyiamel, temellük ve tasarruf, içtima, cemiyet, şirket hak ve hürriyetleri Türklerin tabii hukukundandır. (Hiç şüphe yok sesleri)

Muhterem arkadaşlar! Heyet-i Celilenize teklif edilen layiha-i kanuniye ile bu hukuk doğrudan doğruya hükümetin hakk-ı takdirine, hükümetin yed-i idaresine, hükümetin takdir ve murakabesine tamamıyla ve onun idaresine tevdi ediliyor. (Asiler için sesleri)

Müsaade buyurunuz efendiler, fi'l-hakika irtica, isyan, bunlar menfur şeylerdir. Memlekette bunların kavanin dairesinde, esasat-ı adliye dairesinde ve kavanin-i mevcude usulü üzere imha edilmesi lazım gelir.

Ancak efendiler, bu kanunun ifade-i umumiyesi, tamamiyle hukuk-ı esasiye-i hükümetin yed-i murakabesine bırakmak gibi bir vaziyete de müntehi olabilir. Çünkü hükümet bu hususatı, bütün faaliyet-i memleketi, bütün hürriyetlere taallûk eden faaliyetleri, her nevi siyasi faaliyetleri, laalettayin siyasi fırkaların faaliyetlerini, matbuatın neşriyatını.. (Soldan gürültüler) Müsaade buyurunuz! Vatandaşların hürriyet-i içtimaiyelerini ve bütün hususatı bu kanunun taht-ı murakabesine -eğer bu suretle kabul edilecek olursa- idhal edebilir.

REFİK BEY (Konya) - Erbab-ı namus için değildir bu kanun. Çünkü hayat-ı siyasiyede hakk-ı takdirini istimal etmek, kendilerine en ziyade itimat olunan hükümetlere bile verilmemiştir.

FERİDUN FİKRİ BEY (Devamla) - Medeni, muasır, müteceddid bir heyet-i içtimaiyede tefrik-i vazaif esası vardır. Hükümetin hukuku muayyendir. Hükümet istediği zamanda mübhem birtakım tabirlerle herhangi bir mefhumu, irtica idhal edemez mi? Herhangi bir mefhumu, isyan manasına idhal edemez mi?

(Soldan hayır edemez sesleri)

TUNALI HİLMİ BEY (Zonguldak) - Hükümete tariz etme.

REİS - Hilmi Bey! Sükût ediniz.

TUNALI HİLMİ BEY (Zonguldak) - Sözünü geri alsın.

FERİDUN FİKRİ BEY (Devamla) - Muhterem arkadaşlar! Heyet-i Celilenize sorarım: Memleketin nizam-ı ictimaisi mefhumundan daha mübhem, daha seyyal, daha hudud-ı tahdid edilmemiş ne vardır? (Anlatacağız sesleri)

Tarih-i siyasi meydandadır. Hepimizin zihninde yaşamaktadır. Hükümet-i müstebide, nizam-ı ictimai prensibi arkasından, daima kendi emellerini saha-i icraatta ileriye sürdürmüşlerdir. Müsaade buyurunuz muhterem arkadaşlar. Cumhuriyetimizde böyle bir maddeye yer olmamalıdır. Çünkü nizam-ı ictimai tabiri seyyaldir, içinden çıkılamaz. Efendiler! Cumhuriyeti idarede bütün vatandaşların meftur olması lazım gelen bütün ulvi kabiliyetler, bütün hareketler..

TUNALI HİLMİ BEY (Zonguldak) - Bütün isyanlar ve bütün inkılaplar!.

FERİDUN FİKRİ BEY (Dersim) - Bütün faaliyetler bu kanunun dairesi dâhiline idhal edilecek olursa, o zaman memlekette Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun hukuk-ı amme faslında vatandaşlara temin edilen faaliyet, hürriyet nerede kalır efendiler. Cumhuriyet ve hâkimiyet-i milliye idaresinden maksat, bütün evlad-ı vatanın emniyet ve huzurudur. Hükümetin bu gibi hususatta hakk-ı takdirini istimal etmesi demek, herkesin ferdasından emin olmaması demektir. (Sağ taraftan alkışlar) (Soldan ayak patırtıları) Müsaade buyurunuz. Heyet-i Celileniz, mabed-i hürriyettir. Heyet-i Celileniz bu mübarek vatanın sinesinde hâkimiyet-i milliye kaidesini yaşatan en büyük mabed-i mualladır. Bırakınız, böyle bir kanun huzurunda maruzatımı kemal-i serbesti ile ifade edeyim, rica ederim. Heyet-i Celilenin nasafet ve adalet hissine müracaat ederim. Dünyada huzur ve sükûn tabiri kadar hududu geniş bir tabir yoktur. Nereden başlayıp nerede bittiği malûm olmayan başka bir mefhum var mıdır? Huzur ve sükûn efendiler, buna ne girmez. Açın bütün dünyadaki hükümet tarihini, açın tarih-i siyasiyi, dünyada bütün hükümat-ı keyfiye olanca icraatını, olanca yanlış harekâtını huzur ve sükûn kapısından, kaidesinden içeriye sokmuşlardır.

TUNALI HİLMİ BEY (Zonguldak) - Sen de uslu otur çocuğum!

FERİDUN FİKRİ BEY (Dersim) - Binaenaleyh bu kanunun bu ibaratını, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun hukuk-ı amme faslında vatandaşlara bahş olunan hukuk-ı âliyesini, azami surette takyid eder mahiyette görmekteyim ve cumhuriyetin, hâkimiyet-i milliyenin ruhuna tamamen muhalif görüyorum. (Sağdan alkışlar)

AHMED SÜREYYA BEY (Karesi) - Çok yanlış. Hangi madde-i kanuniyeye istinaden söylüyorsunuz?

FERİDUN FİKRİ BEY (Dersim) - Emniyet kelimesi de var. Dünyada emniyet kelimesini, bir hükümetin, bir icra makinesinin eline tevdi ederek bunun arkasından faaliyet-i beşeriyeyi, teşkilat, tahrikât, teşvikat, teşevvüşat ve neşriyat diye tahdid etmek doğru değildir.

Efendiler! İnsanların zihninden geçen fikri bile bunun şümulüne idhal etmeye imkân vardır ve efendiler, dünyada tarih-i siyasinin bütün safahatında bu hakikat yer yer tecelli etmiştir. Bu zemine girmeden vatanın muhtaç olduğu huzuru, vatanın muhtaç olduğu sükûnu, vatanın muhtaç olduğu emniyeti temin etmeye imkân vardır ve imkân olduğunu geçen gün buradan, milletin mukadderatını dûş-ı mesuliyetine tevdi ettiğimiz insanlar, huzur-ı millette söylemişlerdir. (Sağdan alkışlar) Bu hakikat ayan iken bu yanlış yola gitmek sizi temin ederim ki, vicdanımın en elemli ukdelerinden birini teşkil etmektedir. (Allah Allah sesleri) yalnız yegâne tesellim, encümende bu hususta muhalif kalmak gibi bir saadet-i azimeyi bana bahş etmesidir.

MUSTAFA BEY (Tokad) - Aklm başında olsa iyi ama!

TALAT BEY (Ardahan) - Fakat Dersim Mebusu olduğunuzu unutmayın.

FERİDUN FİKRİ BEY (Devamla) - Muhterem arkadaşlar! İsyanın tenkilinde vatanın mühim bir kısmını, hudut ile maksur edilebilen bir kısmını, kana boyanan, ıztıraba gark eden isyanı biran evvel ve bilâ-merhamet tenkilde hepimiz müttefikiz ve en ziyade nazar-ı dikkatimizi, nazar-ı ehemmiyetimizi o noktaya tevcih etmek lazım gelirken; nazar-ı dikkatimizi bu mesele-i vataniyeden ayrı, başka bir sahaya tevcih etmek.. (İftira ediyorsun, sesleri) tevcih etmek ve bu yol üzerinde yürümek kadar yanlış bir şey tasavvur olunamaz.

Efendiler! Bendeniz kanaat-i vicdaniyemi arz ediyorum. Heyet-i Celile mütehammildir. Maruzatımı serbest bir surette ifade etmekliğime müsaade buyurmanızı tekrar istirham ederim. Arkadaşlar, geçen gün Fethi Beyefendi buraya gelmişti. Fethi Beyefendi Nasturi harekâtından başlayan son Şark isyanının mahiyet-i manzuresinin nasıl bir muhassala-i ihtiras olduğunu, ecanib tahrikâtının neticesi olarak memleket dâhilinde cereyan eden bir faaliyet-i dâhiliye olduğunu, siyaset-i dâhiliye faaliyetlerinden hâriç, sırf menfur bir hareket olduğunu teşrih buyurdukları zaman, Heyet-i Celile müttefikan beyan-ı itimat etmişti. Bu itimat mevcut iken şimdi Heyet-i Celileniz böyle adeta şüphe kanunu mahiyetini tazammun edecek bir suret, bir hareket ve nev'anma idare-i örfiyeyi bile hafif bıraktıracak bir surette bir harekette bulunmak Teşkilat-ı Esasiye, cumhuriye ve hâkimiyet-i milliye ruhuna münafidir. Bendeniz bu kanunun heyet-i umumiyesinin reddini teklif ediyorum.

REFİK BEY (Konya) - O, cumhuriyetin muhafazası için teklif olunuyor.

REİS - Buyurun Zeki Bey.

KÂZIM KARABEKİR PAŞA (İstanbul) - Efendim, Zeki Bey'den evvel ben söz istedim.

ALİ SAİB BEY (Kozan) - Reis Paşa! Sözleri leh ve aleyhte olarak tasnif ediniz, ona göre söylensin.

KÂZIM KARABEKİR PAŞA (İstanbul) - Muhterem arkadaşlar! Evvelce bu kürsüden söylediğim vechle hadise-i isyan zuhur eden mıntıkada hükümetimizin her türlü kanuni icraatına taraftarız ve bunu bir daha tekrar ediyorum. Fakat bu muayyen hadise karşısında milletin hukuk-ı tabiyesini tazyike matuf olarak icraata katiyen taraftar değiliz. Huzur-ı âlinize getirilen kanun gayr-ı vazıh ve elastikidir. Eğer bu kabul edilirse, buna istinaden Teşkilat-ı Esasiyemizin ruhundan doğan siyasi taazzuvlar ve bunların faaliyetini tahdide veyahut matbuatı tazyike teşebbüs edilirse halk hâkimiyeti tenkis edilecek demektir. Çünkü artık milletvekillerinin sadaları dahi bu kubbe altından harice çıkamayacaktır. Bu kanunu kabul etmek, cumhuriyet tarihi için bir şeref değildir.

İstiklal Mahkemelerine gelince: İstiklal Mahkemeleri isminin medlulü vechle, istiklal harplerimiz esnasında yapılmış ve yapılması lazım gelen bir mahkeme idi. Binaenaleyh bunların tarihe karıştırılması da Meclis-i Âliniz için tarihi bir şereftir. İsmet Paşa Hazretleri eğer İstiklal Mahkemelerini ıslahat aleti zannediyorlarsa pek ziyade yanılıyorlar.

ZEKİ BEY (Gümüşhane) - Hâkimiyet-i milliyeye bir hatime!..

REFİK BEY (Konya) - Gördüğüm tezahürata binaen peşinen arz edeyim ki, Heyet-i Celilenizi tasdi etmeyecek ve mütalaatımı mümkün olduğu kadar ihtisar edeceğim. Feridun Fikri Bey biraderimiz kemal-i teheyyüc ve asabiyetle buradan teklif edilen bu kanunun adem-i kabulü hakkında beyanatta bulundular, dediler ki, bu kanunun kabulü Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ile bahş edilen hukuk-ı ammeye tamamıyla münafidir ve onu ihlal edecektir. Gene Kâzım Karabekir Paşa Hazretleri de buna yakın olmak üzere kısa beyanatında bu kanunun kabulü hâlinde halkın hâkimiyeti tenkis edilecek ve milletvekillerinin sesi bu kubbeden harice çıkmayacaktır dediler. Efendim, muhtasaran arz etmek mecburiyetindeyim. Feridun Fikri Beyefendi, Kâzım Karabekir Paşa Hazretleri! Beyhude telaş ve endişe içinde kalmayınız! İşte Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'yla taht-ı emniyete alınan hukuk-ı amme-i millet ve milletin hakk-ı hâkimiyeti, bu kanunun kabulüyle sıyanet edilecektir. (Bravo sesleri, alkışlar)

TUNALI HİLMİ BEY (Zonguldak) - Yaşa Refik Bey!

REFİK BEY (Devamla) - Efendiler! Heyeti Celileye meçhul değildir ki inkılabı hiçe indirmek ve cumhuriyeti yıkmak, vatanı yeni bir şûriş ve inkısama uğratmak fikr-i melânetkâri ve irticakârisi ile Şarkta bir naire-i ihlal ika edilmiştir. Biz burada kanunların kelimeleri üzerinde münakaşaya devam ederken, hukukunu sıyanet etmek istediğimiz aziz kardeşlerimizden birçoğunun kanı akmaktadır. (Çok doğru sesleri) Arkadaşlar! Hepiniz bilirsiniz; millet dört taraftan dâhilden ve hâriçten bin türlü melunâne hücumlara maruz kaldığı zaman, geçen devre-i intihabiyeye iştirak eden arkadaşlar pekâlâ takdir ederler. Büyük Millet Meclisinin büyük kubbesi bu gibi tarihi, bu gibi fevkalade vekayie sahne olmuştur. O zaman hiçbir arkadaşımızın hatırına gelmemiştir ki, biz mevcut kavaninimizi nazar-ı dikkate alırsak ve mevcut kavanine nazaran tedbir ittihaz edersek, hürriyeti tahdid etmiş olacağız, kanunları çiğnemiş olacağız. Kanun-ı Esasiye muhalif harekette bulunacağız. Arkadaşlar! Vatan meselesi mevzu-ı bahs olduğu zaman, bütün o kanunların selâmeti, milletin hayatı mevzu-ı bahs olduğu zaman her şeyin fevkinde elbette millet hâkim olacaktır. Efendiler, bu dakikada emin olunuz memleketin istiklali, milletin hayatının masuniyeti için kan akıtan mübarek ve aziz şehitlerin ervahı bu müzakereyi takip etmektedir. Emin olunuz hepimize hitap ediyorlar. Efendiler! Biz temiz kanımızı akıttık, size bir vatan, bir istiklal, bir hayat temin ve milleti saadete isal eden bir inkılap verdik, bir inkılap vücuda getirdik. Sizden temenni

ediyoruz ki, size bıraktığımız bu mübarek vediaların muhafaza ve sıyaneti için bizim ruhlarımızı ta'zib etmeyiniz, başka hiçbir şey söylemeyeceğim.

Sizin vicdanlarınıza müracaat ederek memleketin selâmetine, memleketin hayatına ve cumhuriyetin hayatına su-i kasd etmek isteyen mürtecilerin biran evvel muhit-i vatandan her ne suretle olursa olsun ref ve izaleleri için bu kanunun kabulünü Heyet-i Celilenizden istirham ediyorum. Başka bir diyeceğim yoktur.

RAUF BEY (İstanbul) - Muhterem arkadaşlar! Refikimiz Refik Bey, kanunun kabulü hakkındaki mütalaalarını irad buyururken, gene rüfekamızdan Feridun Fikri Bey ve Kâzım Paşa'nın beyanatlarına temas ettiler ve kendilerine hitap ederek, endişe etmemelerini ve bu kanun ile mübarek inkılabımızın, cumhuriyetimizin ancak masun bulundurulması esas olduğunu beyan buyurdular.

Efendiler! Genç Hadise-i İsyaniyesinin fiilen zahir olduğu günlerde istifa eden hükümetin, mahiyet-i isyanı müessir olduğu mıntıkayı ve şamil olabileceği menatıkı ve bunun esbab ve illetini göstererek, huzur-ı mecliste vâki olan beyanatından zannediyorum bu isyanın, bu isyan mahiyetinin -müşterek kanaat olarak- hakikatte birtakım kimselerin, mekruh, merdud hatta leimâne denebilecek bir kasıt ile menafilerini istihsal için birtakım gafilleri peşlerine takmak suretiyle ortaya atıldıkları anlaşılmıştır. Aziz arkadaşlar! Hepimizin müştereken cereyanını takip ve hamdolsun intac ettiği hâkimiyet-i milliye ve cumhuriyet idaremizin, Genç vilâyetinde zuhur eden ve milleti amal-i fasidelerine sürüklemek isteyen birtakım mütegallibeler tarafından ika olunan hadise-i isyan dolayısıyla yıkılacağına ihtimal vermek, zaaf-ı kalpten başka hiçbir şey değildir. (Sağdan bravo sesleri) Efendiler! Türkiye halkı içerisinde şuuru olan, namusu olan, kalbinde vatan muhabbeti olan hiçbir fert, bu melanete karşı göz yumamaz ve bir saniye bile tahammül edemez. Bunun için efendiler, Genç İsyanıyla cumhuriyetimizin tehlikede olduğunu bendeniz kabulde mazurum. Arkadaşlar! Kanunun heyet-i umumiyesinden bahsedilirken rüfekadan bazıları, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun bir maddesinden bahsederek, hukuk-ı tabiiyetin tahdidinden endişe ettiklerini söylediler. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nu müzakere ve tedvin eden bu heyet-i muhtereme hiç şüphesiz bu noktada kendileri de mütehassıstırlar ve böyle bir ihtimale karşı tedkik endişesi ile de mütehassıstırlar.

Efendiler! Genç İsyanı hadis oldu diye biz, cumhuriyet ve hâkimiyet-i milliyenin ve idare-i milliyettin temeli olan Kanun-ı Esasi'nin ihlal olunacağı kadar müsamahakâr bulunamayız. Kanun-ı Esasi, milletin hâkimiyetini, inkılabın esasını, tamamiyet-i mülkiyemizi müemmen olan bir kanundur. Bunun hiçbir noktasında müsamahada bulunamayız. Onun için bu hususta ne kadar dikkatli ve etraflı düşünürsek mahzur yoktur, fayda vardır. Kalplere gelen endişelerin hiçbir zaman şahsi olmadığına tamamıyla itimat buyurmanızı rica ederim. (Tabii sesleri) Endişemiz vatani ve millîdir. İstiklal muharebatı zamanında en çetin hadisat karşısında Millet Meclisi şu veya bu kanunu ihmal etmiş değildir. Millet Meclisi Teşkilat-ı Esasiye'ye muhalif bir harekette bulunmuş değildir. Millet Meclisi hadisat karşısında sükûnetini muhafaza ederek, itidalini muhafaza ederek lazım gelen tedabiri ittihaz etmiş ve etrafı ile düşünmüş ve tatbik etmiş olmak itibarıyla muvaffak olmuştur.

Muhterem arkadaşlar! Tekrar ediyorum, bu kanun Başvekil Paşa Hazretleri'nin buyurdukları gibi iltibastan berî değildir, iltibas götürür bir ifade ile yazılmış maddesi vardır. Bu mesele üzerinde tedkikatta bulunalım, mahzurları varsa ref edelim ve daha lazım olan fıkralar varsa ilave edelim.

Fakat efkâr-ı milleti endişnak edecek ve huzur ve sükûn tesis edelim derken ve sükûnu ihlal edecek şekilde bir madde tedvin etmeyelim. İstirhamım bundan ibarettir.

HALİS TURGUD BEY (Sivas) - Efendiler! Türkiye Cumhuriyeti hududu dâhilinde malûm-ı âliniz unsur olarak Türk ve Kürt kardeşliği yaşıyor. Teşkilat-ı Esasiye Kanunumuzda, bu cumhuriyetin hududu dâhilinde bulunan aksam hepsi Türk'tür. Bu Türk olan Türkiye'nin bir cüz'ünde bir vaka hadis oluyor. Bu vaka ekseriyete şamil olmayan bir kısım zavallıların -açık ve sarih söyleyelim efendiler- Kürtlük peşinde koşmasından ibarettir. Bu vaka bu zavallıların o havalide böyle leimane bir maksatla takip ettikleri hadisedir. Ulu Türk milletine açık, sarih olarak ifade etmek lazımdır. Türk milleti bu gibi vakayı çok görmüş ve geçirmiştir. Bunlar hiçbir zaman Türk milletinin kanı ile canı ile mevcudiyetiyle istihsal ettiği cumhuriyete ve hâkimiyet-i milliyeye icra-yı tesir edemez efendiler. Cumhuriyet, çok kavi ve çok esaslı bir kaledir. Onu böyle dört yoluk hiçbir zaman, hiçbir vakit sarsamaz, tehdit edemez. Millet onların başına vurur, bin parça eder.

ALİ BEY (Rize) - Bin seneden beri böyle söyleniyor.

HALİS TURGUD BEY (Sivas) - Efendiler! Türk milleti kendine sahip olduğu günden itibaren ve hakkını tanıdığı günden beri böyle bir söz söylememiş ve daima hakkını muhafaza etmiştir ve daima edecektir. Efendiler! Vaka böyle iken ve muayyen mahalle münhasır iken yangını orada o şekilde itfa etmeyerek, vatanın diğer aksamında şöyle olur, belki böyle olur demek doğru bir şey değildir. Türk milletinden şüphe olunamaz efendiler. Hâkimiyet onun hakkıdır. (Gürültüler) Hiçbir suretle o hakkı kimseye veremez. (Gürültüler)

TUNALI HİLMİ BEY (Zonguldak) - Ben milletime kalubeladan beri âşık olmuşum. Sözünü geri al.

MEHMED EMİN BEY (Karahisarışarki) - Milleti tenzih ederiz.

HALİS TURGUD BEY (Devamla) - Efendiler! Bir yangın söndürülürken Türk milletinin hukuk-ı tabiiyeleri tahdid edilmemelidir. Efendiler! Türk milletinden fesat, irtica, isyan çıkmaz, çıkamaz. Bunu böyle açık ve sarih bilmemiz icab eder. Fakat ortada müttefik olduğumuz bir nokta vardır, bir hadise vardır. Bu hadiseyi elimizden geldiği kadar biran evvel itfa etmek hepimize ve bütün Meclise, bütün millete borçtur.

Efendiler! Kanunda diğer bir madde vardır, ikinci maddesinde diyor ki: Bu kanun iki sene devam edecektir. Hilmi Beyefendi'den soruyorum; bu hadise daha iki sene mi yaşayacak? Efendiler! Türk milleti hiçbir zaman kendi hayatına, hâkimiyetine taalluk eden bu gibi fesada hiçbir zaman meydan vermeyecek derhal bastıracaktır.

TUNALI HİLMİ BEY (Zonguldak) - Bu kanun sayesinde.

AVNİ BEY (Bozok) - Muhterem arkadaşlar! Bazı arkadaşlarımız kanunun Teşkilat-ı Esasiye Kanunumuzla bir muhalefet, bir tezat teşkil ettiğini söyleyerek izhar-ı endişe ediyorlar ve bu kanun kabul edildiği takdirde, Teşkilat-ı Esasiye Kanunumuzun hukuk-ı amme faslının kapanacağını söylüyorlar. Hukuk-ı amme denilen şey isyan çıkarmak mıdır? İhtilal mıdır? Yoksa memleketin huzur ve sükûnunu ve nizamını ihlal midir? Ki bu kanun çıkarıldığı takdirde bu haklar ihlal olunsun, kanun sakıt olsun. Kanun hukuk-ı tabiiyelerini alıyorum demiyor. Kanun, isyana, fesada, irticaa ve nizam-ı ictimaiyi mumil harekâta bir mânia teşkil ediyor. Telaş nereden inbias ediyor? Gene muhterem bir arkadaşımız, nokta-i nazarını tervic ettirmek için bir mütalaa serd ettiler. Ben şayan-ı hayret gördüm. Kanunun kabulü neden Türk milletine iftira olsun, adem-i itimat olsun, ben bunu hiçbir zaman varid görmüyorum. Kanunun kabulü, huzur ve sükûna nail

olmak istihkakında olduğunu son muzafferiyetiyle gösteren bu milleti, ifsad etmek isteyen edani içindir. (Bravo sesleri) Bu milleti sükûta ve huzura götürmek içindir. Adı üzerindedir; takrir-i Sükûn Kanunudur. Bunda ashab-ı namusun ve memleketin terakki ve tealisini hedef ittihaz etmiş taazzuvların, teşekkülatm korkmasına mahal yoktur. Bu, namussuzların korkacağı ve memlekete kundak sokmak isteyenlerin korkacağı bir kanundur. Telaşa lüzum görmüyorum. (Alkışlar)

İLYAS SAMİ BEY (Muş) - Muhterem arkadaşlar! İsyanın mahalli intişarı ile çok yakından alâkadar olan bir arkadaşınızı da şu vesile ile yapılan kanun hakkındaki en samimi kanaatini dinlemeniz faydadan hali olmayacaktır. Lâkin bu kanunun şu isyan ile derece-i irtibat ve alâkasını izah edecek delilleri söylemeden evvel, müsaade buyurursanız kısa bir şey arz edeceğim. İdare-i örfiye ilânı ve isyanın sirayeti ihtimali olan yerler için, üç gün evvel alınan tedbir karşısında, şu sakf altında toplanan heyet-i muhteremenin gösterdiği sükûn ve itidal ve ittihat cephesi, eğer bir iki hatibin sözleri ile rahnedar olmasaydı ve o hâlde devam etseydi bu arkadaşınız vicdanen muazzeb olmayacak ve söz söyleyemeyecek idi. Lâkin öyle bir gün, öyle bir vaziyetteyiz ki, velev bir adamın olsun ilmi cevabını almadan memleket üzerinde fena tesir icra edeceği endişesi bendenizi de söz söylemeye mecbur etmiştir. En çok mahiyeti meseleden ziyade, söz söyleyen hatiplerin endişelerini ve teessüratını izale için bir iki söz söylemeyi vicdani bir vazife addederek söz aldım.

Söze evvel başlayan Feridun Fikri Bey kardeşimiz, esasen hukuk-ı amme ve hukuk-ı siyasiyeden sık sık bahseden bir arkadaşımızdır. Bu arkadaşımız, hukuk-ı esasiyenin bir esasının da fikirlerin şayan-ı hürmet olduğunu kabul etmesi icab ederken, koca cumhuriyetin ve halk hâkimiyetinin mehib bir timsali olan bir ekseriyet burada durup dururken, birçok şeyler söylediler. Söyledikleri sözleri hazmedemedim.

Beni buraya en ziyade o sevk etmiştir. (Ale'l-ımıya) dediler. Bu en hafif tabirleri idi, onu geri aldılar. Ondan sonra sakit ve vakarını muhafaza eden ve timsali millet olan şu ekseriyete irad etmedikleri söz kalmadı. Acaba hukuk-ı esasiyeye, hürriyet-i fikriyeye hürmeti olanların mahiyeti böyle midir?

Teşkilat-ı Esasiye Encümeninde beraber çalıştık, kanun vaz ettik, her fıkrasına kendileri kadar -fazla demeyeyim- ben de vakıfım. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nu kaldırmadık... Bu gibi sözler acaba geri aldığımız ale'l-ımıya kelimesinden çok ağır değil midir? Ve hürmet ederek bu arkadaşlarınıza isnad ettiğiniz daha buna benzer birçok şeyler vardır ki zapta lüzum görmedim. Çünkü bu suretle hareket eden bir arkadaşın sözleri zapta da layık değil, zapt etmedim.

Efendiler! Size maziye ait bir tarih arz edeceğim. Feridun Fikri Bey'e böyle günleri, böyle celseleri çok görmüş geçirmiş mücerreb bir arkadaşınız sıfatıyla diyorum - ki affetsinler, şahsi taarruza kastetmesinler- Feridun Fikri Bey'in küçük bir Lütfi Fikri gibi büyümek istediğini açık olarak okur gibi oldum. (Alkışlar) Bunun böyle mühim ve memleketin hayati mesaili mevzu-ı bahs olduğu günlerde bile, tek başına bütün milletin kanaatine hürmet etmeden meydan okuduğunu, muhalefet ettiğini ve neticede bunun yalnız marufiyeti namına yaptığını...

FERİDUN FİKRİ BEY (Dersim) - Haşa, haşa...

İLYAS SAMİ BEY (Devamla) - Hakikat namına değil... İsnad ettiğiniz şeyleri geri almanız lazımdır. Ben kendi vicdanımdan bu sözü söyledim. Nasıl telakki ederseniz ediniz. Ben bir kelime daha ilave edeceğim. Bir müddei-i umumiden bahsederken hata ettiğini geçen gün burada söylerken, kendisine hayır efendi dedim, müddei-i umuminin hatası değil, bütün bu isyanın Nasturi Hadisesi ile başlayan mazisine nispetle bugün hafif, yarına nispetle yedi ayda müteyazid

bir nispetle artan isyandan niçin bahsetmediniz? Diye sordum. İsyanı başkaları sorsun dedi. İsyanı başkaları sorsun da, müddei-i umumiyi sen sor!

FERİDUN FİKRİ BEY (Dersim) - Hayır hayır! Öyle demedim. Reis Paşa Hazretleri hem şahsiyattan bahis buyurulmasın.

İLYAS SAMİ BEY (Devamla) - Esasa geçiyorum efendim. Ben de memleket menafi ile kalbi çarpan bir arkadaşınız sıfatıyla ve ihtilaller içerisinde yaşamış, vakıf bir gözle mahiyet-i meseleyi size arz edeceğim. Diğer hatip arkadaşlarımız da tekrar ederken Genç İsyanı diyorlardı.. Mesele bu değildir. Hepinizin vereceği kararda bunda derece-i isabeti ve mahiyet-i isyanı ispat edecektir. Efendiler! Genç İsyanı deniyor. Nasturi Hadisesini tenkil ederken bir siyasi mütefekkirin verdiği telgraf aynen şudur: Vaktidir, hareket etmek zamanı gelmiştir. Şu sırada gelen telgraf neticesi Nasturileri te'dib için uğraşan hamasetkâr Türk cephesinden nice zabitlerin İngiliz ordusuna geçmesine sebep olmuştur. Bunu tarih kaydetmemiştir. Zanneder misiniz ki, Genç İsyanı hala Genç İsyanıdır. Efendiler! Genç İsyanının rehberini hepiniz işittiniz. Şeyh Said deniliyor. Şeyh Said böyle bir sergüzeşte atılmayacak ve bir fikr-i siyasiye alet olmayacak kadar refaha malik bir adamdır. Bin türlü tahrikât-ı siyasiye ile ancak yerinden hareket edebilecek bir adamdır. Bu tahrikâtın ocakları ve naire-i fesadları orada burada bin türlü asarı ile bilinirken, hala burada Genç İsyanı deyip de şekl-i idareye karşı irticai mahiyette olan ve umum memleketin afakında görülen asıl fesadı görmemek doğru değildir. Genç İsyanı için değil, her inkılabın rahatı arkasındadır. Mültecileri tel'in etmek ve bu tedabir ile bunları kökünden kal' etmek zamanı hulul ettiği bir zamanda, bir dakika tereddüt etmemeli, halkın menafine, hayatına ve şekl-i idarenin millete bahş edeceği saadete rehber olmalıdır.

Bu kanunun Teşkilat-ı Esasiye ile mübayeneti bahsinde ısrar edildi. Teşkilat-ı Esasiye ile mübayenet neresinde olduğunu gerçi izhar etmediler. Yalnız kuru bir endişe ile timsali millet olan bir heyetin, selâmet-i memleket namına tasvib ettiği bir kanun encümenlere gitmemiş, onu bir encümen ekseriyetinin Teşkilat-ı Esasiyi tahlil etmeksizin yapmış gibi bir mahiyette göstermek bi-idrak, marazi bir dimağın bütün bir heyeti silip süpürecek kadar kötü bir mahsulü olduğunu düşünmek muradıyla hükmetmek, bilmem ne dereceye kadar doğrudur. İnsafınıza müracaat ediyorum, insafınız bunu istiab ediyor. Bu itibarla mübayenet mevzu-ı bahs olamaz.

Son sözüm efendiler! Tedbir, memleketi sıyanet etmek için eldedir. Kanundan yalnız namus ve vicdanı olmayan şerirlerin korkması lazımdır. Başka hiçbir zaman ve hiçbir vatandaşın hakkı bu kanunla takyid edilmez. Hürriyetleri, memleket aleyhine, cumhuriyet aleyhine ve bütün millet aleyhine istimal etmesi isti'dadında olanlar tek olarak bu kanundan korksunlar. Yoksa memleket pek yakında bununla kurtulacak ve kimseye de bir zarar olmayacaktır.

MÜDAFAA-İ MİLLİYE VEKİLİ RECEB BEY (Kütahya) - Muhterem arkadaşlar! Hürriyet namına, cumhuriyet namına ve bütün bu güzel ve âli mefhumlar namına söylenmiş sözler ve bu istikamette takip edilmiş yollar vardır. Bu yollar üzerine yürürken, birtakım yanlış telakkiyet neticesinde ihtiyar edilmiş ve bi'l-hassa devlet denen büyük müessesenin nüfuz ve haysiyetini ve memleketin her köşesinde câri olması lazım gelen şevket ve kudretini müteessir edecek bazı hatalar yapılmıştır. Yalnız nazariyeler göz önünde tutularak yapılmış olan hataların ve müsamahaların -telakki-i acizaneme göre kendimi de bu hatada dâhil addediyorum- neticesi ve bir aksü'l-ameli olaraktır ki bugün bu kanunu, heyet-i muhteremenin nazar-ı müzakeresine arz etmek mecburiyeti hâsıl olmuştur. Bu fikr-i esasimi daha mütebellir bir şekilde tespit edebilmiş olmak için, maruzatımı tahlil-i efkârımla ikmal edeceğim.

Muhterem heyetin tamamen malûmudur ki, Anadolu'da Yeni Türkiye Devletinin esası kurulduğundan itibaren, bu kürsüden ve birçok esasları tespit eden fırka kürsüsünden, müdafaa-i hukuk kürsüsünden zaman zaman yanlış nazariyeler serd edilmiş ve devletçilik nokta-i nazarından bazı müsamahalar yapılmıştır ki, onların neticesinde bugün memlekette hâsıl olan vaz'-ı kanun ve bugün memlekette mevcut olan devlet nüfuzu ve bütün devletin mesned ve müttekası olan kudret hemen mefluc bir hale gelmiş addolunabilir.

Muhterem arkadaşlarım, çok ulvi namlar altında bazı kanunlar yapılmıştır ki, onların neticesi olmak üzere memlekette yalnız devlet nüfuzunun, vatanın dört köşesine âmm ve şamil olması lazım gelen devlet nüfuzunun yerine, birtakım gayr-ı tabii ve gayr-ı mesul müessirler kendi hükmünü icra ve infaz etmiştir. Memleketimizde bugün bu münasebetle kemal-i sarahatle bu kürsüden ifade etmekte büyük bir hazz-ı vicdani duyduğum bir müessese, matbuat müessesesi, bi'l-hassa İstanbul matbuat müessesesi, Türkiye'de devlet nüfuzu namına, devlet kuvveti namına ne kadar mevkiler ve ne kadar makamlar varsa bunları ite kaka, gayr-ı meşru bir mücadele ve mesai ile en yüksek mertebe-i nüfuza çıkmış ve o mevki-i nüfuzdan Türkiye'de mevcut olan bütün mukaddes makamatı ve onların nüfuz-ı maddi ve manevisini tamamen tahrib edecek bir vasıta, bir alet hâlinde faaliyete gelmiştir. (Acaba kimin elleri sesleri) Öyle bir vaziyet hâsıl olmuştur ki, vatan dâhilinde bunların şerrinden bir namus tehlikesi nasıl olmuştur.

Muhterem arkadaşlar! Bu maruzatta bulunmakla huzur-ı millette bu fikirleri bazı nazariyatçı arkadaşların fikirlerine rağmen, o matbuatın muvacehe-i tenkidinde yalnız mesul bir vekil değil, aynı zamanda mesul bir milletvekili olarak söylemekle teşfiye-i sadır ediyorum.

Evet arkadaşlar! İlişilmesi lazım gelen nikattan en mühimi ve bugünkü manzara-ı za'fın sebeb-i aslisi ve vatan muvacehesinde, vatan tarihinde en muateb bir müessese olarak İstanbul matbuatı vardır. Bi't-tabi bazı müstesna gazeteler mevcuttur. Bu müessese en yüksek bir mertebe-i nüfuza çıktıktan sonra, bu memleket için mahz-ı hayat olan devlet müessesesi, en başta Meclis-i Âliniz olmak üzere onu terkib eden bütün teşkilat-ı siyasiye ve devletin hayatında mesned addedilecek ve kuva-yı devleti temsil eden her şeye zabıta, rüsumat dâhil olmak üzere ve bütün devletin kuva-yı esasiyesi addedilen müesseseler ve otoritelere ve bunların hepsine yalanlarla, tahriflerle mütemadiyen caniyane bir surette hücum edilmiştir. Zaman zaman kimisine hırsızlık, kimisine midecilik, kimisine inhisarcılık, kimisine fenalık ve hatıra gelen gelmeyen bin türlü levsiyatı isnad ederek memlekette devlet nüfuzu tahrib edilmiştir. Hürriyet ismindeki nimet-i mukaddeseyi, o uğrunda bezl-i hayat edilen mefhum-ı mukaddesi takrir ve tespit için, âli bir hiss-i tahammül ile mukabele gören bu matbuat vasıtası o hale gelmiştir ki, her sabah milletin yüzüne fışkıran zararlı ifrazat, masum halkı mütemadiyen devlet kuvvetinin itibara layık bir şey olmadığı hakkında aşılamıştır.

ALİ SAİB BEY (Kozan) - Allah belalarını versin, kahrolsunlar.

MÜDAFAA-İ MİLLİYE VEKİLİ RECEB BEY (Devamla) - Türkiye'de devlet nüfuzunu tahrib eden ve bu en yüksek mevki müessirine kendi zulm-ı şerri, zulüm isnadı, techiz ve terhibi sayesinde çıkan bu İstanbul matbuatı, öyle bir manzara ihdas etmiştir ki arkadaşlar, Türkiye'de devlet yoktur, hükümet yoktur, hiçbir hükümete kavi mesned addedilebilecek bir Meclis yoktur, Bunların hepsi adi, sefih, midelerinden, menafi-i zatiyelerinden maada hiçbir şey düşünmeyen bir güruh-ı lâyüflihundan ibarettir. His ve kanaatini nihayet memleketin bi'l-hassa cahil olanların ruhlarında tespit ve takrir etmişlerdir. Bu vaziyette herkes matbuatı, hürriyet mefhumunun kudsiyetine bürünerek her şeyi yapmaya kadir ve şerrinden tahaffuz için isminden bahsetmeye

cesaret edilemeyecek bir kuvvet gibi görmüş ve bilâkis devleti ve onun nizam ve intizam vasıtası olan vasıtaları, bu hakaretlere tahammül gösterdiği için hakikaten hakir, nüfuzsuz bir zavallı olarak tanımıştır. Hükümetin devlet nüfuzunu takrir ve tespit edecek bir kanunun müzakeresi münasebetiyle ve bu kanunu teklif etmek gibi bir mevkide bulunmak vaziyetini vücuda getiren esbab ve müessirat miyanında ve onun başında bulunan bu İstanbul matbuatı hakkındaki fikrimi bu kadar kısa bir hudut dâhilinde tarihe tevdi ediyorum.

Muhterem arkadaşlar! Bir devletin kuvvetli zamanı -maddeten diyorum, hesap ile diyorum- kuvvetli zamanı zayıf zamanı olur, fakir veya zengin zamanı olur. İşte bu suretle memlekette sözü dinlenilecek bir zabıta, emri infaz edilecek bir hükümet, verdiği kararlarının infazına ve meşruiyetine inanılacak bir Meclis yoktur manzarasını vücuda getiren bu muhrib müessese ve buna peyrev olan bi'l-umum dâhili ve hârici anasır bilerek ve bilmeyerek bir terkib-i tam dâhilinde hareket etmişlerdir. Bunların şuuri veya gayr-ı şuuri devletin nüfuz cephesini tahrib için aldıkları teşebbüslerde maalesef vatanın bir kısmında bugün muvaffak olmuşlardır. Yanlış ad buyurabilirsiniz, kanaat-i vicdaniyem budur ve bugün devletin bir muhasebe-i mühimmesi olan bu müzakerede bunu söylemeyi, vicdanımın sayhası olan bunu bi'z-zat söylemeyi vicdani bir vazife addediyorum ve ruhumun teellümatını deşmekle sakin ve müsterih oluyorum.

KILIÇ ALİ BEY (Gaziayntab) - Allah razı olsun senden.

RECEB BEY (Devamla) - Bugünkü kanunun teklifine sebep olan müessirat arasında -telakki-i acizaneme göre- masuniyet-i şahsiye namı altında tanınmış ve devlet müessesesini mefluc ve muattal bırakan ve hatta bir caninin koluna zabıtanın elini sürdüremeyecek kanun da vardır. Bir taraftan da inkılap ve vatan düşmanları çalışmışlardır. İşte bu müessiratın ilk saha-i tahribi bugünkü huruş-ı isyanı kulaklarımızı çınlatan Şarktaki bazı vilâyetlerimiz parçasını teşkil eden vatan kısmıdır. Bazı arkadaşlar diyorlar ki: Devletin emniyet-i umumiye ve hukukiyesini taht-ı şüpheye getirecek böyle bir kanun merduddur bunu kabul etmemek lazımdır.

Muhterem arkadaşlarım! Bir memleketin umumi hayat-ı iktisadiye ve esasiyesini daima mahfuz ve masun bulundurmak, bir devletin ve o devletin ruhu addedilecek bir Meclis'in şiar-ı tabiisi değil midir? Emniyet-i umumiyeyi masun bulundurmak için, o emniyet-i umumiye sahasında icra-yı tahribat etmekte olan zehirli yılan yuvalarını kanun vasıtasıyla -asla başka vasıta ile değil- vaz'-ı kanun olan bu Meclis-i Âlinin vereceği karar ile ve kuvve-i müeyyidesi olarak vücuda gelecek olan kanun vasıtasıyla tahrib etmek lazım değil midir? Görülecek zehir ve yılan yuvaları tahrib edilmedikçedir ki, ihlal edileceğinden şikâyet edilen emniyet-i umumiyeye vatanın ve milletin istiklal, salâh-ı saadet ve istikbali suret-i katiyede taht-ı tehlikede bulunmaktadır. Bu hudud-ı tehlike üzerinde vatanı bir gün daha yürütmek, bu memlekete hiç olmazsa hizmet etmek yolundaki vazifeyi ihmal etmek demektir. Emniyet-i umumiyeyi, emniyet-i hukukiyeyi, emniyet-i milliyeyi taht-ı siyanette bulundurmak için bu âli emniyetleri vatanın ve milletin en yüksek hukuku namına mahsus olan ve zehir yuvaları hangi köşede ise orada arayıp bulmak salahiyetiyle mücehhez bir hükümet vücuda getirmek içindir ki işte bu kanunu bu Meclis-i Âli kabul etmek mecburiyet-i vataniyesindedir.

MEHMED FUAD BEY (Kastamonu) - O yuvaları köylerde değil şehirlerde aramalı...

RECEB BEY (Devamla) - Muhterem arkadaşlarım! Hâkimiyet-i milliye, hürriyet, cumhuriyet gibi böyle mukaddes mefhumlar vardır. Bu mukaddes mefhumları, bunun düşmanı olan birçok vesaitin, birçok teşekküllerin, birçok eşhasın, birçok muzırr mikropların tahrib edilmesine

azmetmiş olan bir hükümetin, teklif ettiği kanunu reddetmek için bir vasıta gibi kullanmak hiçbir vakit vatan menfaatine muvafık bir hareket değildir. (Bravo sesleri)

Bazı rüfeka, idare-i örfiyeyi tavsiye ediyorlar. Evet, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda idare-i örfiye vardır. Fakat bu arkadaş Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun bu maddesini okumuş olsaydı, onun ne tahribkâr bir vasıta ve vatanın hayat-ı kâfisi mevzu-ı bahs olmadıkça, lüzum-ı hayati görülmedikçe tatbikinden ihtirazı lazım gelen bir vasıta olduğunu meydana çıkarırdı. İdare-i örfiye bir vasıta-i kanuniye olup bizim de istediğimizin bir vasıta-i gayr-ı kanuniye olmadığını ve bu müzakerenin kanun için olduğunu nazar-ı dikkatinize arz ederim. İdare-i örfiye vasıtası memleketin her tarafında -madde yanımda olmadığı için okuyamayacağım- şöyle hatırlıyorum: Müraselatı, mektup muhaberelerini, bütün inkişaf-ı iktisadiyi tatil, bütün hayat faaliyetlerini takyid edecek bir vasıtadır. Memleketimizin içerisinde bi'z-zat bu memlekete hıyanet etmemiş bir kütle-i asile teşkil eyleyen necib, vatanperver bir halk kütlesi vardır.

Herhangi bir şeririn, şu veya bu köşede takibi için memleketin umumi hayatını tazyik edecek, namuslu halkı taciz eyleyecek Umumi İdare-i Örfiyeyi bir vasıta-i ümniye ve bir vasıta-i asliye addetmek katiyen doğru olamaz. İdare-i örfiye tatbik edilecek bir memleket aksamı, tabii bir felc-i iktisadiye mahkûm olur. Bunun netayicini iktiham etmekten ise, millete karşı, vatana karşı ve bu Meclis-i Âliye karşı hükümetin elinde yalnız vatanın muhtelif sahalarında fenalık yapmak isti'dad, teşvikat ve tahrikâtta bulunan yuvaları bulmak ve o şerir vasıtaları menetmek için kendi eline bir vasıta-i kanuniye vermek elbette doğru ve elbette müreccah ve elbette vatanın selâmetine muvafıktır.

HALİS TURGUD BEY (Sivas) - İdare-i örfiyeyi kim istedi?

RECEB BEY (Devamla) - Bahseden oldu, diyenler oldu. Bütün Meclisle beraber kulaklarım işitti.

FERİDUN FİKRİ BEY (Dersim) - İdare-i örfiyeyi mevzu-ı bahs etmedim.

RECEB BEY (Devamla) - Başkası namına bir nokta-i nazarı, bir fikri inkâr salahiyeti var mıdır sizde? O hâlde başka birisi söylemiştir ve bütün Meclis işitmiştir.

TUNALI HİLMİ BEY (Zonguldak) - İdare-i örfiye ilânını müttefikan kabul etmedik mi?

RECEB BEY (Devamla) - Feridun Fikri Bey, yapılacak takibatın nihayetsiz bir şümul dâhilinde bir vasıta-i ağraz olarak istimal edileceğini ve bu kanun vasıtasının nereden başlayıp nerede biteceği belli olmayan bir zulüm ve tahrib vasıtası olarak kullanılacağını ifade ettiler. Efendiler! Feridun Fikri Bey'in, nisbet-i vataniyesinde şüphem olsaydı, geçirdiğim bir tereddüt anında, dimağımdan geçen bir fikirde sabit kalırdım. Feridun Fikri Bey'in, nisbet-i vataniyesinde şüphem olmadığı için, zihnime biran tevarüd eden bu fikri derhal kovdum. Bu fikir şu idi: İçinde yaşadığımız vatanın bugün geçirmekte olduğu mühim saatlerin ehemmiyetini idrak etmekte olan hain ve şerirleri takip etmek vasıtasından bugünkü mesul kuvve-i icraiyeyi mahrum etmek fikriyle bu fikri dermiyan edebilir.

FERİDUN FİKRİ BEY (Dersim) - Haşa, haşa!

RECEB BEY (Devamla) - Fakat bu fikir biran için müfekkereme uğradı ve benim için malûm olan bir iki senelik Feridun Fikri Bey'in hayatı, bana bu fikirde devam etmek imkânını vermedi. Bunu bu maksatla söylememiş olabilirler.

Efendiler, takip edilmek istenilen ve demin arz ettiğim yılanlar ve zehirli yuvalardır. Mülevves noktalar ve köşelerdir. O köşeleri kanunun kudret ve kuvveti ile dezenfekte ve tathir salahiyeti olmaksızın bu memleketin idaresini bizim hükümetimiz deruhde etmek mevkiinde değildir.

Muhterem arkadaşlarım! Dâhili ve hâricî mehalikin mütalaasında, çok esaslı bir noktayı daima der-hatır etmek lazım gelir ki, vaziyetin vehamet ve icabatı vuzuhla tezahür etsin. Bir vasıta ile çabuk müşahede edilir. Allah göstermesin aziz vatanımızın herhangi bir noktasına bir düşman neferi çıkarsa, bütün milletin müttehid bir kitle hâlinde ona karşı derhal hareketi daima kolay ve kabildir. Fakat aziz arkadaşlar, dâhili tehlikeler ve dâhili mehalik hiçbir vakit vatanın bir köşesine bir düşman neferinin çıktığı gibi bariz ve zahir alâmetlerle belirmez. Dâhili tehlike içinden yanan bir yangın gibidir. Eğer o devlet müessesesini vücuda getiren teşekküller, Meclisler ve hükümetler, bu yangının infilâkından evvel arazını evvelce keşfetmeyecek, icab eden tedbir-i meşrua ve kanuniyeyi ittihaz etmeyecek olursa, yangın geldikten sonra ekseriya tedbir ittihazına vakit ve imkân kalmadan, onun alevleri bu mevki ve vaziyette bulunan devletin bütün bünyesini tahrib eder. Bir mesul hükümet hadisata daima tedbir ile takaddüm etmek mevki ve mecburiyetindedir.

Hiç kalbimde hissetmediğim ıstırapları azami tesir ile ifade etmek istediğim şey, Halis Turgud Bey'in ifadeleridir.

Muhterem arkadaşlarım! Der-hatır buyurursunuz ki, bir kaç gün evvel gazetelerde de bize ber-mutad gayet ağır bir isnadda bulunuyorlardı. Cumhuriyet Halk Fırkasına isnad ediyorlardı ki, bugün Meclis kürsüsünden Halis Turgud Bey onu teyid etti. Kemal-i şiddetle kendilerine ve böyle düşünenlere uyduran ve söyleyen müfterilerin heyet-i mecmuasına ret ve iade ederim. (Alkışlar) Efendiler! Onu şimdi söyleyeceğim. Diyorlar ki: Türk milletinden şüphe ediliyor. (Asla sesleri) Efendiler! Kim şüphe ediyor? Daha dün içinde bulunduğu ve Halis Turgud Bey'in de bu milletin aguşunda haiz bulunduğu nüfuz-ı maneviyeye istinaden mebus intihab edildiği Halk Fıkrası yapıyormuş. Efendiler! Halk Fıkrası bu ağır töhmet altından ve müfteriyane töhmet altından ebediyen teberri ve tenezzüh eder. (Bravo alkışlar)

TUNALI HİLMİ BEY (Zonguldak) - Zaten ben şahsına, suratına çarptım.

MÜDAFAA-İ MİLLİYE VEKİLİ RECEB BEY (Devamla) - Hangi menbalardan kimlerin haber verdiğini, kimlerin uydurduğunu biliyorum. Biz fıkrada 170-180 arkadaş toplanmış ve bu devletin hayatına taalluk eden mesail hakkında ağır bir mesai dâhilinde ve en yüksek asalet-i vataniyenin verdiği yüksek bir uhuvvet altında Cumhuriyet Halk Fırkasına mensup olan mebus arkadaşlar toplanmış baş başa vermiş ve hadisat-ı ahire üzerine ve vatanın nereden gelip nereye gittiğini, bugünkü vaziyet dâhilinde memleketin hangi suretle idaresi lazım geldiğini münakaşa etmiştik. İçimizde bütün rüfeka ile aynı asalette aynı mevki-i hürmette bulunan Fethi Bey, Sabık Başvekilimiz, kendi nokta-i nazarını müdafaa etmişti. Fethi Bey'in şahsı gibi gene aynı mevki-i hürmette bulunan yüz bu kadar arkadaşlarımızdan her biri kendi fikirlerini ya sözleriyle yahut reyleriyle dermiyan etmişlerdir.

Muhterem arkadaşlarım! Namusunuza iltica ederek söylüyorum. Benim fırka arkadaşlarımdan burada şimdi soruyorum, içinizde bir kimse var mı ki hakikati inkâr tenezzülünde bulunsun? Söyleyiniz Halk Fırkasında millete, milletin asaletine, cumhuriyetperverliğine, milletin azametine, mevki-i hürmet ve tazimine en küçük bir şüphe noktası ihsan edecek hiçbir fikir, hiçbir nokta, hiçbir müzakere ve hiçbir karar var mıdır? (Asla sesleri)

TALAT BEY (Ardahan) - Alçakça bir iftira

KILIÇ ALİ BEY (Gaziayntab) - Namussuzca isnad, sade bu değil geçende de..

REFİK BEY (Konya) - İşte bu kanun o gibi müfteriler için olacaktır.

MÜDAFAA-İ MİLLİYE VEKİLİ RECEB BEY (Devamla) - Siyasi teşekküller birbiri aleyhine propaganda yapar, bu tabiidir. Fakat bunun hudud-ı asaleti asla tecavüz etmemesi lazımdır. Muazzez arkadaşlarım! Mahmul olduğum birtakım ihtisasat daha vardır. Maddi ıstırabım olduğundan devam edemeyeceğim. Yalnız son söz olarak bir nokta daha arz edeceğim. Muhterem arkadaşlarım, birçok ameli hayat yollarından, birçok nazari kitap satırlarının içinden geçerek milletle baş başa bugün bu devleti bulunduğu bu mevkie, bu idareye getirdik. Devlet idaresinde kitap nazariyeleriyle, ameli hayatın çizdiği zaruretlerin hatt-ı telifi üzerinde yürümek mecburiyetindeyiz. Herhangi bir fikirle, herhangi bir maksatla olursa olsun, hürriyeti, o mukaddes mefhumu, bi'z-zat timsal-i hürriyetin kendi şahsına, kendi simasına tevcih edilmiş bir silâh gibi istimal etmek hiçbir vakit hakikate ve vatan menfaatine muvafık değildir. Cumhuriyet, hâkimiyet-i milliye ve hürriyet nazariyeleri mukaddes manalarıyla göğsümüzün en hararetli köşelerinde mahfuzdur. Onu müdafaa edecek bu Meclis'in sine-i asilidir. Fakat arkadaşlar! Bir devletin esasını kurarken milletin hayatını zamin olacak kararlar ittihaz eder ve kanunları teklif eder ve onları müzakere ederken, hiçbir vakit bu nazariye ve mefhumları, bu mukaddes gayelerin bi'z-zat kendileri için tahrib vasıtası olarak kullanamazsınız. Hakikati birtakım nazariyeler içinde boğmamalıdır.

AVNİ BEY (Cebelibereket) - Aynı gazete mel'un bir iftira olarak, Halk Fırkasında camilerin, dinin yıkılacağının görüşüldüğünü de yazdı. (O da yalan, kahrolsun sesleri) Ne yapılacak?

MÜDAFAA-İ MİLLİYE VEKİLİ RECEB BEY (Devamla) - Efendiler! Bendeniz bu babda mesul vekil değilim. Dâhiliye Vekili değilim. Fakat bir milletvekili olarak bu kürsüden arz ediyorum. Bir vatandaş olarak fikr-i acizanemi arz edeyim ki, Halk Fırkasında hiçbir vakit konuşulmamış olan bir yalandır. Yalnız mukaddes fikirleri bu mukaddes vasıtaları, Halk Fırkasından bünyesini tahrib etmek için vasıta olarak kullananların eser-i tezviri olarak ad ve telakki etmekle iktifa ederim.

MEHMED EMİN BEY (Karahisarışarki) - Efendiler! İnkılabımızın iki cephesi vardır. Birisi gayr-ı meşru saltanat ve hilâfeti yıkmak, diğeri gayr-ı dini cehalet ve taassubu imha eylemektir. Bizim bu inkılabımız başlayan dünyanın yeni asrın prensiplerine uygun olduğu kadar, bize hak ve adalet, hayır ve fazilet getiren dinimizin ilahi düsturlarına da muvafık olduğu için bütün millet tarafından selâmlandı ve bunun içindir ki, inkılabımızın bütün şehirler ve köyler, ulema ve fuzalasıyla, bütün sunuf-ı içtimaiyesiyle nigehbanıdır. Ben öyle bir genç nesil tanırım ki, büyük aşk rüyalarının kahraman ve kurbanı olmak için kendi benliğine karşı ant içerek, dünün hürriyet ve istiklal zaferini kazandığı gibi, bugünün inkılabını da sonuna kadar zaferle tetviç edecektir.

Bunun yanında halkın bir ihtiyar evlâdını da bilirim ki dün bana: "Dinelmez dirlik, çıkmaz can, kara günlerimizi sayıyoruz, tanrı mülkün sahibini gönder." diyordu. Bugün, o şu sözleri söylemiştir: Ben hükümetin, yeni devletin temel taşını kağnımla getirdim. Evlâdımın kanına karışacak olursa ne zaman benim cesedim çiğnenilirse ona dokunulabilir dedi. Onun için benim milletim, inkılaba karşı her türlü şüphe ve şaibelerden azadedir. Lâkin memlekette öyle vatansız ve öyle Allahsız, müfsid, muhteris münafık ve mürteci bir zümre var ki bir karış yükselmek için insan cenazelerini binek taşı gibi ayaklarının altına koymakta hiçbir vakit çekinmez, kaba bir heyet-i akuriyenin esiridir. Afrika vahşileri gibi bir oğlağı pişirmek için bir şehri yangına verir. İşte bizim inkılabımızı öldürmek isteyen zümre. Binaenaleyh bu kanun yalnız ve yalnız bu şerirlere racidir.

Efendiler! Fransız inkılabı zamanında bir inkılapçıya sormuşlar: Sen inkılabın lehinde rey verdin mi? demişler. O inkılapçı cevap vermiş demiş ki: Evet verdim. Memlekette zulüm vardı, adalet olsun dedim. Keyif vardı, kanun olsun dedim. Esaret vardı, hürriyet olsun dedim. Zulmet vardı, nur olsun dedim. Bu sözlere ben de bir şey ilave edeceğim. Biz de efendiler, memlekette nifak vardır, vahdet olsun diyoruz, ihanet vardır, sadakat olsun diyoruz. İzmihlal tehlikesi vardır, beka olsun diyoruz. Ölüm vardır, hayat olsun diyoruz. (Sürekli alkışlar)

ADLİYE VEKİLİ MAHMUD ESAD BEY (İzmir) - Efendiler! Bendeniz meselenin Teşkilat-ı Esasiye ile alâkadar olan aksamı hakkındaki mütalaalara kısacık bir iki cümle ile cevap vereceğim. Feridun Fikri Bey o kadar telaş ve o kadar na-bemahal bir hüzün gösterdiler ki, na-bemahâl olduğuna kani olmasaydım, cidden beni bile müteessir edeceklerdi. (Handeler) o kadar yerinde olmayan bir teessür, o kadar yerinde olmayan bir hüzün idi. Buna yerinde olmadığı için çok sıkıldım.

Efendiler! Bu kürsüde her şeyi söylemek ve her şeyi ifade etmek hepimizin ve her mebusun hakkıdır, bunda şüphe yoktur. Fakat meseleyi iyice tedkik etmedikçe, efkâr-ı milleti taglit etmek hiçbirimizin hakkı değildir. Efendiler! Feridun Fikri Bey, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun bir maddesinden bahsetti. Kendilerinden soruyorum; Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun o maddesinde zikrolunan Türklerin hukuk-ı ammesi, kavanin-i mahsusa ile muayyen değil mi? Dünyada hangi memleket, hangi devlet idaresinde kati ve mutlak bir hürriyet vardır. Türk Cumhuriyeti, imhaya nasıl muvafakat edebilir efendiler? (Bravo sesleri) Efendiler! Hürriyetten bahsediyoruz, mutlak hürriyetten değil, yani anarşiden bahsetmiyoruz. Dediler ki:; bu kanun mucibince Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun o maddesi artık kapanıyormuş, memlekette hürriyet ve Türklerin hukuk-ı ammesi kalmıyormuş. Rica ederim teklif ettiğimiz kanuna dikkat ediniz, hükümetinizin istediği şey, yalnız bir polis vazifesinin tevsiinden ibarettir. Memleketin asayişini, nizam-ı ictimaisini, emniyet-i umumiyesini ihlal edecek harekâtı hükümet men eder. Hüküm verir demiyoruz. Hükmü kanunen muayyen olan mahkemeler verecektir. (Bravo sesleri) Niçin hukuk-ı esasiyenin yapraklan kapanıyormuş. Niçin Teşkilat-ı Esasiye Kanunu hiçe sayılıyor Feridun Fikri Bey? Size de ben kürsi-i milletten soruyorum, madde tasrihi ile söyleyiniz.

FERİDUN FİKRİ BEY (Dersim) - Hükümetin gayr-ı kanuni olarak tevkife hakkı yoktur.

ADLİYE VEKİLİ MAHMUD ESAD BEY (Devamla) - Efendiler! Hükümet hapsetmiyor ve hükmetmiyor, mücrime mahkemenin kapısını gösteriyor, en medeni en mütemeddin memleketlerde dahi bundan başka ne yapılabilir? Efendiler koca bir vatanın Şark kısmı baştanbaşa irtica ateşi içinde yanarken, Feridun Fikri Bey'e soruyorum: Asilerin karşılarına anarşizm hürriyetiyle mi çıkacağız ve böyle çıkmaya hakkımız var mıdır Feridun Fikri Bey?

FERİDUN FİKRİ BEY (Dersim) - Kanunlar vardır, üç gün evvel siz kâfi görüyordunuz.

MAHMUD ESAD BEY (Devamla) - Burada teklif ettiğimiz kanunun mahiyet-i umumiyesi itibarıyla soruyorum, vicdanlarınıza hitap ederek soruyorum, kavanin-i hazıradan, demokrasi prensiplerinden, Teşkilat-ı Esasiye'nin hangi noktasından dışarı çıkılmıştır?

FERİDUN FİKRİ BEY (Dersim) - Tamamen, tamamen.

MAHMUD ESAD BEY (Devamla) - Teşkilat-ı Esasiye'nin saydığı hürriyetler mutlak mıdır, yoksa kanunlarla mı mukayyeddir? Hürriyet-i matbuat vardır, fakat mutlak mıdır? Matbuat Kanunu yok mudur? Cemiyat-ı siyasiye vardır, bunların kanunları yok mudur?

FERİDUN FİKRİ BEY (Dersim) - O hâlde buna ne lüzum vardır?

MAHMUD ESAD BEY (Devamla) - Hiç lüzum yoksa niçin telaş ediyorsunuz? Sorarım size. (Alkışlar, bravo sesleri) Efendiler! Feridun Fikri Bey bu kanunu malûmunuz olan Fransa ihtilal-i kebirindeki (Suspect) yani şüpheliler kanununa benzetti. Hayır, Feridun Fikri Bey! Bu hiç şüpheliler kanunu değildir, Suspectler Kanunu değildir. Şüpheliler Kanunu'nun mahiyeti başka idi, bu o kanun değildir. Bu, hükümetin mühim ve müşkül anlarda polis vazifesini tevsi eden bir kanundur. Üst tarafı mahkemelere aittir.

FERİDUN FİKRİ BEY (Dersim) - Hangi memlekette böyle bir kanun vardır?

HAMDULLAH SUBHİ BEY (İstanbul) - Hangi memleket senin memleketinin vaziyetindedir?

MAHMUD ESAD BEY (Devamla) - Efendiler! Rauf Beyefendi Hazretleri, Muhterem Karabekir Paşa Hazretleri bu kanunun Teşkilat-ı Esasiye'ye muhalif olduğundan bahis buyurdular, umumi bir söz söylediler, o kadar.. Kendilerinden soruyorum: Umumi bir söz bi't-tabi maksadı efkâr-ı umumiyeye karşı iyi ifade edemez. Denebilir ki, şu şöyledir. Fakat neresi? Bu itibarla Feridun Fikri Bey maksatlarını daha vazıh olarak beyan ettiler. Hiç olmazsa Paşa Hazretleri ile Rauf Beyefendi Hazretleri'nin de kavanin-i esasiyemize mugayirdir diye buyurdukları cihetin ne olduğunu ve hangi noktası bulunduğunu beyan etmeleri lazım gelirdi. Bütün mesuliyeti kabul ile manen mesul olan Heyet-i Celileniz ve maddeten deruhde-i mesuliyet eden hükümetiniz çok temenni ederim ki, tenevvür etmek imkânını bulabilsin ve bunu müsaadeleriyle huzur-ı millette kendilerinden bir kere daha soruyorum. Kanun-ı Esasiye muhalif olan noktalar hangileridir?

Muhterem Kâzım Karabekir Paşa Hazretleri, bu kanunun memleket için bir şeref olamayacağından bahis buyurdular. Niçin ve neden? Bu hususu izah buyurmadılar. Yalnız umumi bir surette bahsettiler. Yalnız kendilerine şu suretle diyebilirim ki, memleketi anarşi içinde bırakmak da ne Büyük Millet Meclisine, ne de onun hükümetine şeref değildir.

Efendiler! Halk birbirini kırıyor. Hükümet, bu vaziyet karşısında asgari bir teklifte bulunuyor. Bunun için memleketi bir anarşi içinde bırakmak şeref midir? Şark birbirini kırmaktadır. Bu bir şeref midir? Bunu kendilerinden sormak istiyorum ve bu hususta tenevvür etmek isterim.

Efendiler! Halis Turgud Bey biraderimize gelince: Türk, cumhuriyete muhalif değildir buyuruyor. Biliyoruz Halis Turgud Bey! Bu eser Türk milletinindir, hepsi onundur, bunda hiç şüphemiz yoktur. İşte bu kanun o eseri yıkacakların yakasına yapışacak ve elini ensesine geçirecektir ve bırakmayacaktır. (Alkışlar)

RAUF BEY (İstanbul) - Efendim! Adliye vekil-i muhteremi, bu arkadaşınızdan huzur-ı millette bazı sualler sorduğundan cevap vermek ıztırarında kaldım. Vaktinizi izaa edersem mazur görünüz. (Estağfurullah sesleri) Mahmud Esad Beyefendi buyurdular ki, "Rauf, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na hangi nokta-i nazardan mugayir gördüler. Beyanatları umumidir. Bunu tavzih etsinler. Cevap vereyim tarzında." Zannederim böyle bir suale maruz kaldım. Beyanat-ı âlileri içerisinde, memleketin baştanbaşa anarşi içerisinde kaynaştığı bir sırada..

ADLİYE VEKİLİ MAHMUD ESAD BEY (İzmir) - Yalnız Şarkta dedim.

RAUF BEY (Devamla) - Kaynaştığı bir sırada ihmal edemeyiz şeklinde..

HAMDULLAH SUBHİ BEY (İstanbul) - "Şarkta" dedi.

RAUF BEY (Devamla) - Bir ifadede bulundular. (Şarkta sesleri) Müsaade buyurunuz bendeniz ikmal edeyim, sonra tashih buyurunuz.

İşte efendiler ben esasen bu nokta-i nazarda ihtilâf görüyorum. Bizim kanaatimizce, benim kanaatimce maruzatta bulunurken sözlerime esas olan kanaat, memleketin baştanbaşa anarşi içinde..

ADLİYE VEKİLİ MAHMUD ESAD BEY (İzmir) - Böyle bir şey söylemedim, yalnız Şarkta dedim, zabıtlarda mevcuttur.

RAUF BEY (Devamla) - Öyle anladım efendim. Sonra buyurdular ki, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun hangi maddesine mugayirdir? Türk milletinin hukuk-ı tabiyesi olarak tadad edilen hukuklar da, kendilerinin de sarahaten buyurdukları gibi, kavanin-i mahsusa ile muayyendir. Bu kanunların devlet kuva-yı umumiyesinin hangisi tarafından ne suretle murakabe ve tatbik edileceği de malûmdur. Fi'l-hakika kanunlarla muayyendir, mahduddur. Fakat devletin kuva-yı tabiiyesi hâkim oldukça, mercileri de muayyendir. Hâlbuki bu kanunda iltibasa mahal bırakacak vuzuhsuzluk vardır. Bu vuzuhsuzluk baki kaldıkça mazur görsünler ben bunun matlub olan tesiratı icra edemeyeceği kanaatindeyim. Onun için maruzatta bulundum. Buyurdular ki, Şarkta bir ihtilal vardır. Ben belki yanlış işittim. Fakat teşmil buyurdular sandım.

ADLİYE VEKİLİ MAHMUD ESAD BEY - Hayır efendim!

RAUF BEY (Devamla) - O hâlde devletin polisi, mehakimi, jandarması, memurin-i nizamiyesi ile diğer aksamı ifa-yı vazife edemeyecek bir hâlde midir ki, orada böyle fevkalade bir tedabir ittihazına ihtiyaç gördüler? İşte nokta-i nazar ihtilâfımız bundan ileri geliyor. Yoksa bu memlekette en ufak bir fesat karıştıracak herhangi bir muharrikin, en şiddetli ve kanuni cezaya maruz kalmasını, ben de Mahmud Esad Bey kadar arzu ederim. Fakat arkadaşlar tekrar ediyorum ki, Takrir-i sükûn Kanunu denilen bu kanunun sükûnsuzluk getireceğinden şüphe ediyorum, endişe ediyorum. (Endişe etmeyiniz sesleri) İşte maruzatım bu noktadandır.

MAHMUD ESAD BEY (İzmir) - Teşekkür ederim.

RAUF BEY (Devamla) - Bu nokta-i nazar ihtilâfı bizi bu tarzda samimi münakaşata sevk etmektedir ve arzumuz zannederim ki müşterektir. İleride iltibasa maruz kalarak şu veya bu hukukun muhtel olmasına siz de taraftar değilsiniz. Onun için diyorum ki, vuzuhsuzluk vardır; iltibasa çok mahal vardır. Bu nokta-i nazardan bir kere daha tedkik edilerek, benim kanaatimce müfrid olan noktaları bir daha tekrar teemmül edilerek icabında tefsirlere mahal verecek şekilden kurtarılmasını çok rica ederim. Bu şekilde bulunmasının aleyhtarıyım.

ADLİYE VEKİLİ MAHMUD ESAD BEY (İzmir) - Muhterem Rauf Beyefendiye kısacık cevap vermek mecburiyetinde kalıyorum. Bir kere bütün memleketi ihtilal sarmıştır demedim. Fakat "Şark ateş içindedir." dedim ve bunu kendi nefsimce saklamaya bile lüzum görmüyorum. Vaziyet bellidir, herkes biliyor ve bu vaziyeti iktiham edecek bir Türk milleti vardır. Onda da hiç şüphem yoktur. Rauf Beyefendi'nin son ifadatından şu noktayı kavrayabildim. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu meselesi etrafında, kanun şu nokta-i nazardan iltibaslıdır buyurdular ve tehlikeyi orada görüyorlar. Yani hukuk-ı esasiyeye ve Teşkilat-ı Esasiye'ye mugayir değildir buyurdular.

RAUF BEY (İstanbul) - Hayır öyle bir şey söylemedim. Müsaade buyurursanız devletin kuva-yı sairesi muattal kaldı da onun için mi buna lüzum görüyorsunuz? dedim.

ADLİYE VEKİLİ MAHMUD ESAD BEY (İzmir) - Efendim! Bu kanun mu?

RAUF BEY (İstanbul) - Merci itibarıyla!

MAHMUD ESAD BEY - Bu kanun mu?

RAUF BEY (İstanbul) - Evet!

ADLİYE VEKİLİ MAHMUD ESAD BEY (Devamla) - Bu kanun hükümete vasi bir polis vazifesini veren bir kanundur. Yalnız ikinci fıkrada bir İstiklal Mahkemesi kaydı vardır. Buna mı ilişiyorsunuz?

RAUF BEY (İstanbul) - Evet efendim.

ADLİYE VEKİLİ MAHMUD ESAD BEY (Devamla) - O noktayı arz ediyorum Beyefendi Hazretleri; bu da Teşkilat-ı Esasiyemize muhalif değildir. Malum-ı âliniz Teşkilat-ı Esasiyemizde bir madde vardır. Derki; mahkemelerin teşkilatı, vazife ve salahiyetleri kanunen muayyendir. Buradaki mahkemeler yalnız mehakim-i adliye değildir. Divan-ı Harbler de vardır, İstiklal Mahkemeleri vardır. İstiklal Mahkemeleri teşkili kararı teklifi Heyet-i Celilenizin kararına iktiran edince o da bir mahkemedir. Bu mahkemenin vazifesi dâhilinde olan cürmler oraya gidecek demektir. Binaenaleyh Teşkilat-ı Esasiyeye mugayir bir şey yoktur ve arada hiçbir muhalefet göremiyorum.

RAUF BEY (İstanbul) - İdareten kelimesi var.

ADLİYE VEKİLİ MAHMUD ESAD BEY (Devamla) - O Polise aittir beyefendi, polis vazaifidir. İdareten men eder diyor, bundan ibarettir. Men ile mahkemenin bir münasebeti yoktur. (Müzakere kâfi sesleri)

BAŞVEKİL İSMET PAŞA (Malatya) - Muhalefet erkânının ve zannederim bütün azasının hissiyatına tercüman olan mütalaatını dinledik. Muhalefetin bütün azasına fikirlerini son kelimeye kadar ifade ettiren millet kürsüleri bütün dünyada nadirdir. (Güzel sesleri) Siyasi hatt-ı hareketimize ilk temas anında, muhalifler hassasiyet ve faaliyet gösteriyorlar. Siyasi hatt-ı hareketimizin sıhhatine en bariz araz-ı salime budur. (Bravo sesleri) (Alkışlar) mevzu-ı bahs olan kanunun hukuk ve Teşkilat-ı Esasiyeye temas eden nazik nıkat-ı nazarın teşrihini arkadaşlarım kemal-i muvaffakiyetle ve kemal-i vuzuh ile ifa ettiler. Hiç kimsenin zihninde şüphe bırakmayacak derecede bir kanaat-i katiye ile anlaşıldığı üzere mevcut olan kanun, Teşkilat-ı Esasiye'nin hududu dâhilinde, memlekette tedabir-i nafia cümlesinden asar-ı nafia vücuda getirecek bir kanun mahiyetindedir. Bu itibarla Heyet-i Celilenin sabrını su-i istimal edip mükâlemeyi uzatmak istemem. Yalnız, Muhterem Kâzım Karabekir Paşa, ıslahatı İstiklal Mehakimine istinaden mi yapacaksın diye soruyorlar. (Handeler) Islahat-ı emniyet ve asayiş temeline istinad ederek yapabiliriz. Benim kanaatim budur. Emniyet ve asayiş temelini muhafaza etmek, tarsin etmek, daima tarsin etmek için bütün kanunlar gibi, İstiklal Mahkemesi de bir vasıtadan ibarettir. (Bravo sesleri) Emniyet ve asayişin ve huzur ve sükûnetin muhafazası, milletin her türlü kanunlardan beklediği ilk ve başlıca bir vazifedir ki, bu hususta hiçbir tedbiri ihmal etmemek mecburiyet-i katiyesi karşısındayız. Yalnız bir şey sorayım; bana ıslahattan bahsederken, bu memlekette ıslahat fikirleri, teceddüd, terakki fikirleri ahlâksızlıktır diye bar bar bağırırken, muhalefet erkânı niçin bir tek kelime söylemediler. (Tasdik ettiler sesleri) (Alkışlar)

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUBHİ BEY (İstanbul) - Feridun Fikri Bey bunu tasdik etti.

İSMET PAŞA (Devamla) - Şimdi muhalif bir vaziyet alan arkadaşların, söz söylemek lazım geldiği zaman söz söylememeleri bir manayı haizdir. (Bravo sesleri) Muhterem Rauf Beyefendi cumhuriyeti tehlikede görmüyorum ve onun için bu kanun lazım değildir, buyurdular. Cumhuriyetin tehlikede olmadığı esasında, bu müşahededе kendisiyle beraberim. Benim

mütalaam ve nokta-i azimetim şudur ki: Bir vaziyeti mütalaa eden ve vaziyete göre tedbir bulan bir cumhuriyet hiç tehlikede olur mu? (Alkışlar) Bu kanunun lüzumunu idrak eden, bugünkü vaziyete göre bu kanunun lüzumunu takdir eden ve bunu Meclis-i Âliye izah eden ve kabule iktiranını talep eden bu cumhuriyet evlatları, cumhuriyeti tehlikede bırakırlar mı? (Bravo sesleri) (Alkışlar) Cumhuriyet evlatları, yakında yeni tedabire ihtiyaç hâsıl olursa ve vaziyet tebeddül ederse, cümlesini derpiş edecektir. Bunda tereddüde mahal yoktur. Binaenaleyh ittihaz ettiğimiz tedabir doğrudur ve vaziyete göre daima tedabir ittihaz edecek seviyede bulunan Meclis-i Âli, cumhuriyeti ve cumhuriyetin memlekete vaad ettiği terakkiyat ve ıslahatı behemehâl temin edecektir. Zannederim ki bu mesele üzerinde gerek siyasi ve gerekse kanuni nokta-i nazardan hükümet kâfi derecede izahat arz edebilmiştir. (Bravo sesleri) (Alkışlar)

REİS - Efendim! Başka söz isteyen kalmamıştır.

MUHTAR BEY (Trabzon) - Reis Paşa Hazretleri bendeniz söz istemiştim.

REİS - Esasen kifayet takrirleri vardır. (Kâfi sesleri) Efendim! Başka söz isteyen olmadıktan sonra çünkü herkese söz verdim ve sözlerini söylediler. Maddelere geçilmesini kabul edenler ellerini kaldırsın.

FERİDUN FİKRİ BEY (Dersim) - Tayin-i esami takririmiz vardır.

REİS - Heyet-i umumiyesi için tayin-i esami lazımdır. Henüz heyet-i umumiyesinin müzakeresini bitiremedik. Şimdi maddelere geçilmesini reye vaz ediyorum. Maddelere geçilmesini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın. Maddelere geçilmesi kabul edilmiştir.

Takrir-i Sükûn Kanunu

MADDE 1 - İrticaa ve isyana ve memleketin nizam-ı ictimaisini ve huzur ve sükûnunu ve emniyet ve asayişini ihlale bais bi'l-umum teşkilat ve tahrikât ve teşvikat ve teşebbüsat ve neşriyat-ı hükümet, Reisicumhurun tasdikiyle, re'sen ve idareten men'e mezundur.

İşbu ef'al erbabını hükümet İstiklal Mahkemesine tevdi edebilir.

KÂZIM KARABEKİR PAŞA (İstanbul) - Efendim! Receb Beyefendi bi'l-hassa İstanbul matbuatını hedef ittihaz ederek lazımı kadar beyanatta bulundular. İsmet Paşa Hazretleri de herhangi zatın beyanatı karşısında muhalif fırkanın hiçbir söz söylemediğini söylediler. Şimdi esasen bu kanunun bi'l-hassa birinci maddesinden endişemiz bu iki vehim ve zandandır. Bugün matbuat bu milletin makes-i efkârıdır. (Asla, asla sesleri) (Gürültüler)

MUSTAFA BEY (Tokad) - Bunlar satılmış kimselerdir. Keratalar satılmıştır.

KÂZIM KARABEKİR PAŞA (Devamla) - Müsaade buyurun efendim! Bütün azadan çıkan sözlerin muhassalası olmaz. Sonra bendenize arzu buyuran zevat, benden sonra cevap verir. Muhalif fırkanın beyanatta bulunmaması hakkında İsmet Paşa Hazretleri'nin böyle bir zan ve vehmi demek oluyor ki, böyle bir kanunu tevlid etmiştir.

ALİ SAİB BEY (Kozan) - Hayır efendim.

KÂZIM KARABEKİR PAŞA (Devamla) - İşte efendiler! Bizim endişemiz böyle elastiki ve böyle her şeye cezb edilebilir ve istenildiği şekle sokulabilir bir kanunla, hakk-ı hürriyeti tahdid etmemek içindir. Binaenaleyh bu kanunun kabulüyle matbuat, memleketimizde tamamıyla takyid

edilmiş olacaktır. (Asla sesleri) İnşallah öyle olur ve muhalefet erkânına karşı veyahut herhangi bir yerde siyasi, taazzuvlara karşı zan ve vehimlerle birçok icraata kıyam edebilmek daima muhtemeldir.

MAARİF VEKİLİ HAMDULLAH SUBHİ BEY (İstanbul) - Merak etmeyiniz.

KÂZIM KARABEKİR PAŞA (Devamla) - Ben şunu arz ederim ki bi'l-hassa İsmet Paşa Hazretleri'ne yirminci asırda zan ve vehimle millet idare edilemez. (Sağdan alkışlar)

RECEB ZÜHDİ BEY (Sinob) - Vehim sizdedir Paşa!

RECEB BEY (Kütahya) - Muazzez arkadaşlarım! Kanunun heyet-i umumiyesi müzakere ediliyorken, bugünkü ağır vaziyeti ihdas etmiş olan sevaikin ve o sevaik miyanında mütalaa ettiğim İstanbul matbuatı, bu isimle vasfediyorum, içinde vatanperverane çalışanlar da vardır. (Bâb-ı Âli Matbuatı sesleri)

MAHMUD CELAL BEY (İzmir) - Her renge giren matbuat..

RECEB BEY (Devamla) - Hakikaten bugünkü mesele-i esasiye mütalaa ediliyorken behemehâl matbuata temas edilmesi lazım geliyordu. Bu münasebetle biraz bahsetmiştim. Haksız itirazlar varid oldu. Fi'l-hakika Kâzım Karabekir Paşa Hazretleri ve bazı rüfekası, öteden beri İstanbul matbuatı ile beraber düşünmekte ve bir zamandan beri aynı fikirleri aynı tarzda mütalaa etmekte ve müştereken aynı fikirlere varmaktadırlar. (Değil sesleri) (Evet sesleri) Lütfen buyurunuz mütalaa-yı acizanemi izhar edeyim. Muhterem arkadaşlar! Yalnız umumi memleket mesailinde değil, Halk Fırkasının kendilerinin dün mensup olduğu bir Fırka olan Halk Fırkasının bazı müzakerat ve harekâtını ve bazı sözleri su-i telakki etmekte ve ekseriya muaddel ve muharref şekilde olarak bunları yazan İstanbul'daki bazı gazetelerle aynı tahassüste bulunuyorlar. Muhterem arkadaşlarım! Bir zamandan beri vücut bulmuş olan bu yeni fırka ile İstanbul matbuatının sözleri ve neşriyatına aynı zamanda insibab eden bir bi-taraf nazar, hiç şüphesiz ki bu matbuat ile yeni fırkanın birbirinin özünden mülhem olduğuna hükmeder. (Hayır sesleri, tamamdır sesleri) Bu benim fikrim değil arkadaşlar! İyi veya kötü olduğuna dair beyan-ı mütalaa etmiyorum. Fakat bir bi-taraf nazar bu iki heyete baktığı zaman aynı manzarayı görmekte hiçbir vakit müşkülat çekmez. Muhterem Arkadaşlarım, malum İstanbul matbuatının memleket hesabına aleyhtarı olduğumu bugün bu kürsüden söylemek fırsatını bulduğumdan dolayı bahtiyarım.

KILIÇ ALİ BEY (Gaziayntab) - Allah razı olsun.

RECEB BEY (Devamla) - Bunu tekrar etmekte bir hazz-ı manevi duyuyorum. Memlekette bugün hatta en küçük mahzuru, bu kanunu teklif etmekten ibaret olan ve avakıbı nereye varacağı, nerede duracağı belli olmayan bu umumi teşeddüd manzarasını ihdas eden evamil arasında bu müessesenin hissesi büyüktür.

BİR SES - Allah belasını versin!

RECEB BEY (Devamla) - Muhterem arkadaşlarım! Bu Meclis-i Âli ve bu vatanın bütün mukadderatını idare eden bütün teşekküller, Fırka ve Meclis ve Hükümet, bu memlekette hayra müteveccih hiçbir teşebbüste bulunmamış mıdır? En basitleri ki şimdi şu kürsüde hatırladığım bir kaç noktayı arz edeyim. Aşarı kaldırdınız. Bazıları iki satırlık havadis olarak yazmışlardır. Bunun üzerinde mesela üç beş gün tevakkuf eden, lehinde aleyhinde esaslı münakaşa yapan olmamıştır. Memlekette iktisadi ve içtimai bir inkılap vücuda getiren, köylüyü saadete götüren bu büyük hadiseyi, bir münasebetle bir İstanbul gazetecisine söylediğim gibi, cumhuriyetin ilânında yüz bir

pare top atıldı ise, bu aşarın ilgasında bin bir pare top atarak tes'ide layık bulurum. Mesela bunu ehemmiyetle bahsetmeye layık bir mesele dahi addetmemişlerdir.

MEHMED FUAD BEY (Kastamonu) - Fırsat buldukça tahtie ediyorlar.

RECEB BEY (Devamla) - Muhterem arkadaşlarım! Memleketin ziraatına, memleketin maarif ıslahatına ve memleketin buradan Erzurum'a kadar uzanmak üzere başlanmış olan şimendiferine ve bütün bu eserlerin mütevazı bir müessiri bulunan Halk Fırkasının teceddüd yolunda, i'tilâ ve istiklal yolunda olan pek çok samimiyet ve feyizli mesaisine can-ı gönülden temas dahi etmemişlerdir. Bilakis bu memlekette kuvvet namına ve devlete hayat olacak anasır namına ne kadar müesseseler, şahıslar varsa bunlara her gün en galiz küfürlerle sövmekten ve Meclis'ten başlayarak tapu memuruna kadar devlet makamlarının heyet-i mecmuasından ibaret olan Yeni Türkiye Cumhuriyetini bu çok nazik intikal devrinde, bilerek veya bilmeyerek, yıkmak vazifesine ısrarlı ihtirasla devam etmektedirler.

ALİ CENANİ BEY (Gaziayntab) - Bilerek ve hainane surette..

RECEB BEY (Devamla) - Muhterem Kâzım Karabekir Paşa Hazretleri; bu kanunu yapıyorsunuz, Receb Bey matbuattan bahsetti. Bundan istidlal ediyorum ki bu kanunu yapmaktan maksat, matbuatı bu hürriyet müessesesini yıkmaktır, buyurdular.

Muhterem Aziz arkadaşım, Mahmud Esad Beyefendi'nin burada ifade buyurdukları gibi, bu memlekette hürriyeti en hararetle göğsünün ortasında hisseden âli müessese, Halk Fırkası ve onunla beraber düşünenler ve onunla beraber yürüyenlerdir. (Alkışlar, bravo sesleri) Başkasına bühtan etmiyorum. Hürriyetin bu memlekette na-mahdud âşıkları vardır. Fakat o hiç olmazsa o na-mahdud âşıklar arasında bir uzvu mütevazı olarak, bizi dahi kendileriyle müsavi olsun görmek lütfunu göstermezler mi? En müşkül devirlerde senelerin tecrübesinden geçen bütün bu aşk-ı hürriyetimizle, bütün bu âli ve yüksek mefhumlara marizane ibtilamızla beraber, bir devletin hayatını tanzim ve idare hususundaki tedbirleri düşünmek lazımdır. İcabında en mülayim, en hafif birtakım tedabir ile ve memlekette fevkalade mevcudiyet ihsas etmeyecek tedbir ile idare-i hükümet etmek nasıl bir devletin şiarı ise, bir devletin temellerini yıkmak ve onu sarsmak için araz ve alamat addedilebilecek birtakım müşahedeler olduğu zaman, şiddetle harekete geçmek dahi devletçilik mefkûresinin en esaslı şiarlarından biridir. İcabında şiddetle hareket etmeyi bilmeyen bir müessese, devlet olmak hakkını haiz olamaz efendiler! Şiddetle hareket, bu korkunç bir mefhum gibi telâffuz edilerek na-mahdud bir su-i telakkiye uğratılmamalıdır.

Efendiler! Bir kanun müessesesi olan Türkiye Cumhuriyetinde, vaz'-ı kanun olan Meclisten, icra vasıtası olan hükümete devredilmek üzere bir hak talep edilmiştir. Vaz'-ı kanun olan Meclis bu talebi ya muvafık görecek, bunu bir vazife olarak hükümete verecek ve hükümeti bu kuvvetle teçhiz edecek veyahut buna lüzum görmeyecektir.

Muhterem arkadaşlarım! Matbuat müessesesinden bahsederken, bir noktaya işaret etmek istiyorum. Bu nokta uzun zamandan beri beni ta'zib eden bir nokta idi. Bu vesileden istifade ederek arz edeceğim.

Muhterem arkadaşlarım! Hürriyet mefhumu namına, hürriyeti ifade eden etvar ve harekât-ı beşer namına ne kabil-i tasavvur ise bunların hepsi de aziz Türkiye'de hadd-i kemalde olarak hüsn-i cereyandadır. Bu sözleri söylediğim dakikaya kadar, Türkiye Cumhuriyeti dâhilinde herhangi bir köyden bir gece yarısı uzun veya kısa seyahate karar veren herhangi bir vatandaş, mesela bir zabıta

memuru tarafından taciz edilir mi? Bunun en küçük bir hukukunu olsun takyid edecek bir vaziyet var mıdır? (Hayır sesleri)

Türk vatandaşı istediği saniye, istediği dakikada istediği yerden kalkar, istediği yere gider. Hakk-ı seyahat, hukuk-ı beşerin en kutsi haklarından birisidir ve memleketimizde kemaliyle caridir. Gene arkadaşlar, Türkiye vatanında yalnız bu kürsüyü kastetmiyorum. Herhangi bir köşede -tabii kanuni şekil dairesinde- herhangi meydanda bir kürsü üzerine çıkıp söz söylemek isteyen bir vatandaşı, herhangi bir adam, hükümetin bir zabıta vasıtası, bir zabıta-i müsellahası gidip söz söylemekten men edebilir mi, bu vâki olur mu? Bizim devrimizde olmuş mudur söylesinler. İşte efendiler! Türkiye'de hakk-ı kelam dahi hakk-ı seyahat gibi mertebe-i kemaldedir. Muhterem ve munsif muhalif arkadaşlarım söylesinler: Kimin hakk-ı seyahati, kimin hakk-ı kelâmı ne vakit takyid edilmiştir?

Efendiler! Yalnız bu kürsüde değil, vatanın herhangi bir köşesinde na-mahdud bir hakk-ı kelam vardır. Sonra hukuk-ı beşerden, muhterem arkadaşlarım, yazı hakkı, hakk-ı neşir Türkiye'de olduğu kadar Türkiye'nin bu nazik, bu bin türü temevvücata maruz, bu intikal devrinde inkılabı yaptıktan sonra hal-i tabiiye gitmekte olduğumuz bu ince intikal devrinde bulunmakta olmamıza rağmen hürriyet-i matbuat bu saniyeye kadar dünyanın neresinde kabul edilen hudud-ı hürriyetten daha noksandır? Hatırıma gelen hukuk-ı beşerin ifade ettiği mukaddes hakların azami hududu, bu Türkiye'de cari iken, bu matbuat ne diyordu biliyor musunuz arkadaşlar? Türkiye'de diktatörlük caridir. Türkiye'de inhisarcılar ve mideciler hâkimdir diyordu. (Çok utanmaz onlar sesleri) Kâzım Karabekir Paşa Hazretleri'nin kendi ifadeleriyle, iskatını veyahut bir Türkiye vatanına hadim ve nafi olacak bir şekle ifrağını arzu etmediğimi hürriyet-i matbuat bundan mı ibarettir? Kâzım Karabekir Paşa Hazretleri'ne der-hatır ettiririm ki; bundan küçük adetlerle sayılabilecek bir zaman evvel kendilerinin de mensup olduğu Halk Fırkası hakkında ve hatta bugün kendilerinin de mensup olduğu Büyük Millet Meclisinin hakkında ne söylemişler ve ne söylemektedirler? Aynı matbuat bu Meclis'e "Satılmışlar Meclisi" dememişler midir ve bu şekilde bağırmamışlar mıdır? Aynı matbuat bu Meclis'in şeref ve haysiyeti ile oynamıyor mu? Efendiler! Bu matbuat her gün senin ve benim ve memleketin hayatı olan devletin haysiyetini satıp para kazanıyorlar. (Doğru sesleri) Bunu şahsi bir izzet-i nefis sahibi sıfatıyla söylemiyorum, bir devletin hayatı üstünde titreyen hassasiyetimle söylüyorum. Bir devletin kuvveti, kendini terkib eden müesseselerdeki zevat veya azanın vücutlarından ibaret olan cife mevcudiyetlere değil -tabiri bilmiyorum yanlış mı kullanıyorum- yani böyle maddi ve uzvi ve adaleli maddelere değil, onların şereflerinin teşkil ettiği büyük kuvvete istinad eder. Meclis'in maddi ve manevi kuvveti, hükümetin mevcudiyeti ve onun medar-ı istinadı olan teşekkülat-ı siyasiyenin şeref ve haysiyeti en nihayet en büyük makamata kadar, en ait ve zehirli telkinata maruzdur. Her gün bunları söyleyen bu matbuat, senelerce böyle devam ederse, bu müesseselerden iktibas-ı kuvvet edecek olan memurîn teşkilatı ve devletin kuvve i zabıtası, müessesat-ı icraiyesi ile sair teşkilat-ı resmiye böyle bir membadan kuvvet alacak olan bu müesseseler ve memurlar artık sadıkane ve fedakârane icra-yı faaliyet etmek imkânını bulurlar mı?

MUSTAFA BEY (Tokad) - Erzurum'da Kâzım Karabekir Paşa, Albayrak gazetesini tatil ettirmediler mi? Aradan daha çok zaman geçmedi

ALİ SAİB BEY (Kozan) - O zaman Ordu Kumandanı idiler.

RECEB BEY (Kütahya - Devamla) - Muazzez arkadaşlarım! Bu yara elimdir. Bunu içinde yaşadığımız devrin macerası olarak, kâfi derece-i hassasiyetle ifade bile edemeyiz. Bunu tarih

yazacaktır, ensal ve ahfad görecektir. Muhterem Başvekil Paşa Hazretleri'nin buradan buyurdukları gibi, cumhuriyetin masuniyeti Büyük Meclisin hüsn-i tedbir ve akl-ı selimi ile daima müemmendir. Bugünkü cumhuriyetin müstakbel evlatları, bugün yaşadığımız tarihi günleri mütalaa ettikleri zaman, bu müesseseyi ve bu âli cumhuriyet binasını yıkmak için veyahut uzakta ve yakında içi bu hararetle yanan hainleri teşvik ve teşci yolunda ilk vasıta olarak arz ettiğim gibi İstanbul matbuatını göreceklerdir. Bendeniz bir nokta-i nazarı da söyleyerek, Karabekir Paşa Hazretleri'ne cevaben, maruzatımı ikmal etmek istiyorum.

Buyurdular ki, İstanbul matbuatını demek şöyle yapacaklar, böyle yapacaklar. Asla efendiler! Şuradaki bu matbuat, şuradaki bu mevcudiyet, şuradaki şu heyet, şuradaki bu müessese filân gibi şeyler, sabit fikirler ebediyen hükümetinizin zihnine uğramamıştır. Fakat efendiler! Bu kanunu eline alan hükümetiniz, onu, bu kanunun istimalini istilzam eden hedefler eğer matbuat ise ona, başka bir teşekkül ise ona, başka bir müessese ise ona, başka muzırr bir yuva ise ona, başka bir vasıta ise ona tevcih edecektir. Hulâsa bunu icab eden hedeflere karşı, icab eden kuvvet ve şiddetle tatbik edeceğiz. (Alkışlar)

REİS - Efendim! Birinci madde hakkında başka söz isteyen yoktur. Maddeyi aynen reyinize vaz ediyorum. Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın... Kabul etmeyenler el kaldırsın... Kabul edilmiştir.

MADDE 2 - İşbu kanun tarih-i neşrinden itibaren iki sene müddetle meriyyü'l-icradır. (Reye sesleri)

ZEKİ BEY (Gümüşhane) - Azdır az.

REİS - Madde hakkında söz isteyen yoktur. Maddeyi aynen reyinize vaz ediyorum. Kabul edenler lütfen el kaldırsın... Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın... Kabul edilmiştir.

MADDE 3 - İşbu kanunun tatbikine İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

REİS - Efendim, maddeyi rey-i âlinize vaz ediyorum. Kabul edenler lütfen el kaldırsın... Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın... Kabul edilmiştir.

Efendim! Kanunun heyeti umumiyesi hakkında on beş imzalı bir takrir vardır okunacak.

Riyaset-i Celileye

Kanunun heyet-i umumiyesinin tayin-i esami ile reye vaz'ını teklif ederiz.

Edirne	Eskişehir	Erzurum	İstanbul
Cafer Tayyar	Mehmed Arif	Halet	Hüseyin Rauf
Ergani	Kocaeli	Trabzon	Mersin
İhsan	Ahmed Şükri	Rahmi	Besim
Dersim	Trabzon	Sivas	İstanbul
Feridun Fikri	Ahmed Muhtar	Halis Turgud	Kazım Karabekir
Bursa	Ankara		
Osman Nuri	Ali Fuad		

REİS - Efendim, kanunun heyet-i umumiyesi tayin-i esami ile reye vaz edilecektir. Kabul edenler beyaz, etmeyenler kırmızı rey vereceklerdir.

(Karahisarışarki daire-i intihabiyesinden istihsal-i ârâya başlandı.)

REİS - Efendim henüz reylerini vermeyenler varsa reylerini istimal etsinler. İstihsal-i ârâ hitam bulmuştur.

Efendim! Reylerin neticesini arz ediyorum. 144 zat reye iştirak etmiştir. Muamele tamam, 122 kabul, 22 ret vardır. Binaenaleyh kanun 122 rey ile kabul edilmiştir.

Ekler

حاکمیت ملیه

تحریکات خارجه‌دن‌ده

باشلایور. دقت!

استانبوله بر استقلال محکمه‌سی گیدیور

دوره بویوك ملت مجلسی حکومتك کوستردیگی لزومی

قبول ایده‌رك محکمه اعضاسنی انتخاب ایلردی

تشکیلات اساسیه تعدیلاتی

مجلس عرصه اولنامه هیئت وکیله بیننسی اوزرنده‌کی

انقلاب نظارتی مذاکره ایدیور

دیپر بولدر قره بوغوی استیضاحنی اظهار ایدیور

استقلال محکمه‌سی

تورکیه ـ ارناودلق معاهده‌سی امضالاندی

معاهده دوره استانبوله امضالاندی ـ آرناودلق

مجلسی معاهده‌نی ۱۵ کونه ظرفنده تصدیق ایده‌جك

پولیتیس کلیبور

بالادون استعفا ایدیور

آمریقانك سیاستی

HAKİMİYET-İ MİLLİYE - 9 Kanunievvel 1339 (9 Aralık 1923) Numara: 988

İstanbul'a Bir İstiklal Mahkemesi Gidiyor

حاكميت ملّيه

استقلال مجادله‌سی دوام ایدیور

هیئت دوله صباح دوغرو جه فنه‌لی یه گیتمه وابسته باشه‌دیر ریاسته غیر اعتماد

استقلال محکمه‌سی استانبولده

غربغوربیوسی ناصل انتخاب ایتدیلر؟

برآمریقا شرکتی

المانیا ـ امریقا

مجلس انجمنلرنده

HAKİMİYET-İ MİLLİYE - 11 Kanunıevvel 1339 (11 Aralık 1923) Numara: 990

İstiklal Mahkemesi İstanbul'da

اقشام

استقلال محکمه‌سی یوکوب استانبوله کلدی .

محکمه استانبول اهالیسنه بیانامه نشر ایده‌جکدر

موقوف غزته جیلر

فلاکتزده‌لرك کیزلی تشکیلاتی

سوك دقیقه

استقلال محکمه‌سك استانبوله بیانامه‌سی

استقلال محکمه‌سی قونیه‌لی فراری ویرلدی

AKŞAM - 11 Kanunıevvel 1339 (11 Aralık 1923) Numara: 1860

İstiklal Mahkemesi Bugün İstanbul'a Geldi, Mahkeme İstanbul Ahalisine Beyanname Neşredecektir

HAKİMİYET-İ MİLLİYE - 12 Kanunievvel 1339 (12 Aralık 1923) Numara: 991
İstanbul İstiklal Mahkemesinin Vazifesi
İstiklal Mahkemesi İşe Başladı

حاکمیت ملیه

داخلی اصلاحات وسیله سیله

مجلس، لهستان مقاوله‌لرینی قبول ایتدی

استقلال محکمه‌سی توقیفلرینی امر ایتدی

معلول ضابط وعسکرلره نقدی مکافات

مظنونلر توقیفخانه‌ده

انکلتره قابینه‌سی

اعشارك الغامی

ده‌میریوللر حقنده

مشیر فوزی پاشا

دیوانه محاسبات رؤسای

مجلس مبعان

HAKİMİYET-İ MİLLİYE - 13 Kanunıevvel 1339 (13 Aralık 1923) Numara: 992
İstiklal Mahkemesi Tevkiflerini Emretti

اقشام

«یکی گون» و «اقشام»

موقوف عربه‌جیلر توقیفخانه‌یه نقل ایدلدیلر

اختلاطدن منع قراری رفع ایدلدی

پولیس مدیری معدالدین بکك مرفوفلر هفته محکمه‌سنه یازاقی

عزه‌لره دیسور؟

«یکی گون»ك فقره‌سی

صوك خبرلر

قرال، بالدوینك موقعنده قالماسنی رجا ایتدی

فرانسز پارلمنتوسی معاهده‌مزی تصدیق ایدیسور

آقچه شهر لیمانی

AKŞAM - 13 Kanunıevvel 1339 (13 Aralık 1923) Numara: 1862

Mevkuf Gazeteciler Tevkifhaneye Nakledildiler. İhtilattan Men' Kararı Refedildi

انکلتره انتخاباتی

لوزان معاهده‌سی

ایتالیا و موسولینی

جمعیت اقوامده

استانبول استقلال محکمه‌سنك صلاحیتی

آغا خان کیمدی، نه اولدی؟

مکه عصیانی برنامه تحویده صوکره

فرانسز - یونان ائتلافی امکانسز

جمهوریت فرقه‌سنك مثلی

ائتلافات ۱۹ شباطده اولاجق

فرانك پاوندلری ده مدخلیتلرینی

بالدوین قابینه‌سی شمدیلك موقعنده قالاجق

بکی مجلس برهفته صوکره طوپلنه‌جق ومحافظه‌کار ثانیه‌سنك مجلسده اکثریت وجود ایده‌جکدر

خصوصی محابره مرکز تلغرافندن

استانبولده محاکمه جمعه‌ایرتسی یه باشلایور

پطرسقوغه‌ده حادثات - واصف بکك یاپاجغی

آمریقالیلرله مذاکرات نتیجه‌سنده اساسلرده اتفاق

ایتالیه‌لرله مذاکرات

قابینه تشکیلی صاغی فرقه‌سنه قالمیش

صرب قرالی پاریسدن دونیور

اقشام

ایکنجی طبع : استقلال محکمه‌سنك بوکونکی ایلك جلسه‌سنه عائد تفصیلات

حسین جاهد ، احمد جودت بکلرك بوکون ساعت ایکیده استقلال محکمه‌سنده محاکمه‌لرینه باشلاندی محکمه‌آغا خان ایله امیر علی مضالی مکتوبك نه صورتله ویچون نشر ایدلدیکی صوردی ، باش محرر لر بو مکتوبك صورت وصولی وانتشارینی ایضاح ایتدیلر

AKŞAM - 16 Kanunıevvel 1339 (16 Aralık 1923) Numara: 1865
İkinci Tab': İstiklal Mahkemesinin Bugünkü İlk Celsesine Ait Tafsilat

حاکمیت ملیه

« تورکیا تمامیله حر و سر بستدر »

یونانستان آرناوودلقله مناسباتی قطع ایتدی

انکلتره ده وضعیت

یونان قرالی

فرانسه ـ یوغوسلاویا

آغا خان کیمدی ، نه اولدی ؟

علو جناب اوجهی آغا خانه محمد شاه ! ...

استقلال محکمه‌سی محاکمه‌یه باشلادی

استقلال محکمه‌سی مدعی عمومیسی موقوفلری اتسنده ثانی قراره مخالف حرکتله اتهام ایلمکده در

طنین غزته‌سی هیئت تحریریه مدیری خطیه ایدلدی

آرناوودلی ، ماهده‌سی

(طنجه) مسئله‌سی

فرقه دیوان اجتماعی

HAKİMİYET-İ MİLLİYE - 16 Kanunıevvel 1339 (16 Aralık 1923) Numara: 994

İstiklal Mahkemesi Muhakemeye Başladı

حاكميت ملّيه

تأسيس وتقرير

مدعي عموميلك اوچ غزته جينك فاعل مشترك اولديغني بيان ايدرك خيانت وطنيه قانونك اوچنجي ماده سيله تجريه لرينى ايسته دى

واصف بك، عمين جالده بكك جمهوريت افظريني مدافعه ايتديكندن بوحاله اسباب مخفقه دن عد اولنيه جغني يلديرديكدن صكره دعوا برمسئوليتلر عمر عزالدين وغيري محي الدين بكلرك براتلرينى طلب ايلمكده در

عفو قانونى دون مجلسدن چيقدى

مهم جزالر مهم صورتده تنزيل ايدلمشدر

معارف وكيلى

لطفی فکری بکك استجوابی بر ساعت قدر دوام ایتدی ، موضوع محاکمه « طنین » و « آقشام »غزته‌لرنده اثار ایدن ایکی مکتوب اولمشدر. یارین لطفی فکری بك حقنده کی ادعانامه‌نك مدعی عمومی طرفندن قرائتی محتملدر.

AKŞAM - 20 Kanunıevvel 1339 (20 Aralık 1923) Numara: 1869
İkinci Tab': Lütfi Fikri Bey'in Bugünkü Muhakemesi Tafsilatı

اتساع

ایکنجی طبع : لطفی فکری بك محاکمه‌سی جندی

استقلال محکمه‌سی مدعی عمومیسی ادعانامه‌سنی درمیان ایدرك لطفی فکری بك خیانت وطنیه قانونناك ایکنجی ماده‌سی موجبنجه تجزیه‌سنی طلب ابتدای. لطفی فکری بك مدافعه‌نامه‌سنی پازارایرتسی کونی درمیان ایده جکدر. ادعانامه‌نك عیناً ضبط ابتدیکمز صورتی نشر ایدیورز

ساعت درنده آدیغمز تلغرافنامه‌لر

بعدما «پطریق»ه «باش راهب» دینه جکدر

آتینه ۲۰ (خ) خصوصیدن) — بعدما پطریق باش راهب دینیسی حقنده‌کی تکریر هیئت وکیله‌یه تودیع ایلمشدی.

اوچ بوز قرق سنه‌سی بودجه‌سنك مذاکره‌سیله باشلانمشدر

AKŞAM - 21 Kanunıevvel 1339 (21 Aralık 1923) Numara: 1870
İkinci Tab': Lütfi Fikri Bey'in Muhakemesi Bitti

حاكميت مليه

۱۲ جمادى الاول ۱۳۴۲ — ۲۱ كانون اول ۱۳۳۹ — ۱۹۲۳ — جمعه

آغا خان كيمدر، نه ياپلمق ايسته‌نيور؟

آغا خان حادثه‌سى ـ انكلتره‌ده‌كى تأثيرى

« تايمس » غزته‌سى ايله معهود مكتوبك استانبول غزته‌لرنده نشرينى بولنز ويلك مناسبتسز بولمقده‌در

فرانسه ايچون..

خصوصى مخابرمزك تلغرافلرى

رومانيالرك بياناتى

توركيه سفارتى

يونانستان جمهوريته دوغرو!

استقلال محكمه‌سى

جمعه ايرتسى كونى محكمه‌يه دوام ايده‌جكدر

HAKİMİYET-İ MİLLİYE - 21 Kanunıevvel 1339 (21 Aralık 1923) Numara: 999

İstiklal Mahkemesi Cumartesi Günü Muhakemeye Devam Edecektir

مدعی عمومیلر مسئولدر !...

مبادله هیئتمز

بوگونه آنقره حرکت ایدیلر

اتحاداتدن صوکرا

استقلال محکمه‌سی ، مئتشولرك ماضیلری ومسلکلری حقنده بعض سؤاللر دها صوردی

مدعی عمومی صالی کونی ادعانامه‌سنی درمیان ایلیه جکدر .

ماعت درنده آچیلیر نلفراف لر

استقلال محکمه‌سی مقرراتنك مجلسدن چیقمسی حقنده کی تکلیف انجمن طرفندن رد ایدلدی

مجلسده مذاکره ایدیلن مختلف مسئله‌لر

شمندوفرلر لایحه‌سی مجلسه کلدی

هیئت وکیله آنقره ـ سیواس ـ ارضروم خطنك انشاسنه قرار ویردی

AKŞAM - 23 Kanunıevvel 1339 (23 Aralık 1923) Numara: 1872
İkinci Tab': Gazetecilerin Muhakemesi Bugün Hitam Buldu

AKŞAM - 25 Kanunıevvel 1339 (25 Aralık 1923) Numara: 1874

İkinci Tab': Lütfi Fikri Bey'in Muhakemesi Hitam Buldu. Heyet-i Hakime Kararı Tefhim Edecektir

اقشام

دیکر موقوفلر مدافعه نامه‌لرنی حاضر لامقله

مشغول، لطفی فکری بك قراری تمیز ایده‌جك

استانبول والیسی ترغونه‌در

وه‌نیزه‌لوسی تشییع

دولتلرله معاهده‌من

یارینکی محاکمه

افغان ـ انکلتره

عبدالعزیز چاوشه مصره

AKŞAM- 29 Kanunıevvel 1339 (29 Aralık 1923) Numara: 1878

Diğer Mevkuflar Müdafaanamelerini Hazırlamakla Meşgul, Lütfi Fikri Bey Kararı Temyiz Edecek

AKŞAM - 26 Kanunıevvel 1339 (26 Aralık 1923) Numara: 1875

İkinci Tab': İstiklal Mahkemesi Müddei-i Umumisi Gazeteciler Hakkındaki İthamnamesini Dermiyan Etti

حاكميت مليه

كوى قانونى!

آغا خان كيمدى، نه اولدى؟

كيجه كيج وقت كلن خصوصى تلغرافلرمز

استقلال محكمه سنده غزته جيلرك محاكمه سى

HAKİMİYET-İ MİLLİYE - 26 Kanunıevvel 1339 (26 Aralık 1923) Numara: 1003
Gece Geç Vakit Gelen Hususi Telgraflarımız
İstiklal Mahkemesinde Gazetecilerin Muhakemesi

AKŞAM - 27 Kanunıevvel 1339 (27 Aralık 1923) Numara: 1876
Gazeteciler Muhakemesinin Nihayeti

288

AKŞAM - 28 Kanunıevvel 1339 (28 Aralık 1923) Numara: 1877
İstiklal Mahkemesi Lütfi Fikri Bey'i Beş Sene Küreğe Mahkum Etti

ایکنجی طبع: یوکونکی استقلال محکمه‌سی جلسه‌سنه عائد تفصیلات

موقوف عزه جیلرك دعواو وکیللری بوکون‌ده مدافعه‌لرینه دوام ایتدیلر ؛ مظلمه و جیدر رفعت بکلرك صوکرا وکیللردن سعدالدین فریدبك دعوانك هیئت عمومیه‌سنه عائد نقاط قانونیه‌یی تشریح ایتدی، متعاقبا حسین جاهد بك، محکمه حضورنده بالذات کندیسنی مدافعه ایتدی

معاش مسئله‌سی

ازدواجده ایکنجی قادین به‌زمان آلینابیلیر؟

غازی پاشانك سیاحتی

مأمور معاشلری

محمد بكاك پاپانی

فریدبك

AKŞAM - 31 Kanunıevvel 1339 (31 Aralık 1923) Numara: 1880
İkinci Tab': Bugünkü İstiklal Mahkemesi Celsesine Ait Tafsilat

وقت

يوميه غزته

استقلال محكمه‌سى يوكوز ابراهيم ادهم افندى بى محاكه ايده جك

احسان بك محرر جزه آنفره ايله استانبول آراسنده‌كى نفى قرارينى آكار ديور

خدمت عسكريه نه قادار اولهجق؟

رومايا ايله اعانى معاهده‌سنى تصديق ايندى

امانتك داخليه وكيلى شرفنه ضيافتى

خلق فرقه‌سى

عرب انجادى مى؟

هندستانده طوتوشان استقلال قيوملجيسى

رؤساى شوكت على ديوبرك : « بوتون فرقه فدائى نقسه حاضر لانسين »

ونيزه‌لوس تكرار سياست صحيحه سنه چيقدى

تاريخى وثيقه‌لر ومشاهده‌لر

معاش عمومى

قارايانوس

همت دها آنفره يه كيدهجك

جمه تعطيلى قانونى

تمثله محاربه

عسكرلكده استعفا

وقت

یومیه غزته

کنج واعظ محاکمه‌سی استقلال محکمه‌سنده اجرا و اکمال ایدلدی

مکتبی عاطفه‌سنه، قانونلره مخالف، عاطفی بر برطرف محاکمه‌لریه تحریک

سلانیکده مفتی و برچوق مسلمانلری یونانلیلر توقیف ایتمشدر

یوسف کمال بك

دون آقشام لوندره‌یه حرکت ایتدی

یوسف کمال بك

بالعموم سلانیك دوغه‌لرینه آچیق مکتوب

آخرده قارا قاش زاده محمد رشدی یکدن

حکومت دونکی جلسه‌سنده سؤال تقریری ویرلمی قرنه تحدیدی

تاریخی وثیقه‌لر و مشاهدملر

VAKİT - 7 Kanunısani 1340 (7 Ocak 1924) Numara: 2166
Genç Vaizin Muhakemesi İstiklal Mahkemesinde İcra ve İkmal Edildi

وقت

یومیه غزته

VAKİT - 8 Kanunisani 1340 (8 Ocak 1924) Numara: 2167

İstiklal Mahkemesi Genç Vaizi Bir Sene Hapse Mahkum Etti

وقت

یومیه غزته

جمهوریته سوء قصد تشبثنده بولونانلرك محاكملرینه باشلاندی

غلبه بزمدر

مدت عسكریه نك تنقیصی

شهیدلرك یادی

ازمیر والیلكی

شمندوفرلر مسأله سی

بودجه آچیغی قاپاتیلیور

غازی پاشا

مسكرات فروختی

یونان قرالی اولوم تهلكه سنی كچیرمش

آلمانیا ایمپراطورینك استانبولی ایلك زیارتی

VAKİT - 13 Kanunısani 1340 (13 Ocak 1924) Numara: 2172

Cumhuriyete Suikast Teşebbüsünde Bulunanların Muhakemelerine Başlandı

وقت

يومیه غزته

«آنفره‌لی اوتومبیلجیلر!»

ایکی میلیون لیرالق تخملق تخصیصاتی حقنده

استفصال محکمه‌سنده

عفو عمومیدن ایلك استفاده ایده‌نلر

یوسف کمال بك

اخذعسکر فعالیتی

فنارباغچه موقوفی اوردجفمی؟

VAKİT - 4 Kanunisani 1340 (4 Ocak 1924) Numara: 2163

İstiklal Mahkemesinde Yarın İbrahim Edhem Efendi'nin Muhakemesine Başlanıyor

AKŞAM - 13 Mart 1341 (13 Mart 1925) Numara: 2307
Vilâyât-ı Şarkiye İstiklal Mahkemesi "Diyarbekir"de İcra-yı Faaliyet Edecektir

AKŞAM -18 Mart 1341 (18 Mart 1925) Numara: 2312
İstiklal Mahkemesi Reisinin Gazetemize Söyledikleri

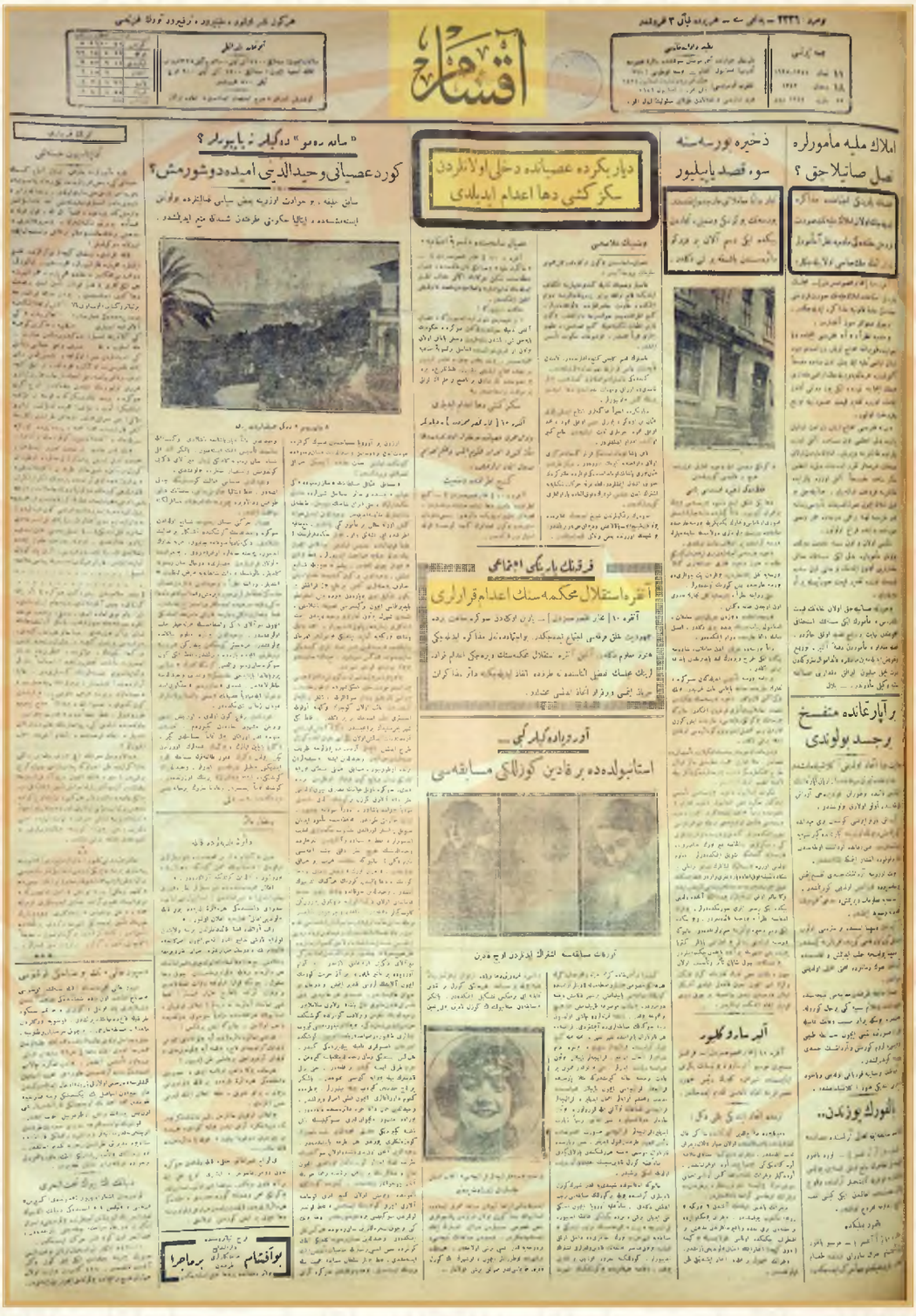
AKŞAM - 22 Mart 1341 (22 Mart 1925) Numara: 2316
Silahçıların Muhakemesine Bugün Başlanacaktır

AKŞAM - 26 Mart 1341 (26 Mart 1925) Numara: 2320
Ankara'da Bu Sabahki Mahkeme

AKŞAM - 27 Mart 1341 (27 Mart 1925) Numara: 2321
İstiklal Mahkemesinin Bu Sabahki Celsesi

اقشام

دیار بکرده عصیانده دخلی اولانلردن سکز کشی دها اعدام ایدیلدی

فرقهٔ استقلال محکمه‌سنك اعدام قراری

آنقره استقلال محکمه‌سنك اعدام قراری

استانبولده بر قادین کوزللك مسابقه‌سی

املاك ملیه مأمورلره نصل صاتیلاجق ؟

ذخیره بورسه‌سنه سوء قصد یاپیلیور

«مانه ـ مو» ده کیلر نه یاپیورلر ؟

کوردعصیانی وحیدالدینی امیده دوشورمش ؟

AKŞAM - 11 Nisan 1341 (11 Nisan 1925) Numara: 2336

Diyarbekir'de İsyanda Dahli Olanlardan Sekiz Kişi Daha İdam Edildi

Ankara İstiklal Mahkemesinin İdam Kararları

اقشام

اصلاحات اوقدر قولای شی دگلدر

شیخ سعیده داخل اولمق اوزره، یوتون عصات روسای عونه‌سی ایله برلکده محصور برحالده یوقعده‌درلر

آمریقالی میلیاردر باخاصه مرحوم نصرالدین خواجه‌نك فضائله مفتون اولدیغی سویلیور

سابق پر نسلر قادین آونده دولاشیورلر

بوگونه مجلسده تصرف لایحه‌سی مذاکره ایدیلمك

بلچیقا سفیری بوگونه اعتماد نامه‌سنی ویریور

فرقه هیئت اداره‌سنك بر اجتماعی

فرقه‌یارین طوپلانوجی

ترقیپرورلره کوره تحریاتك نتیجه‌سی ...

یکی توقیفات شایعه‌لری

فاجعه‌لرله انصاعسنك سرگیسنه کوندریله‌جك بعض ایشلمه‌لر پارس سرگیسنه کوندریله‌جك

AKŞAM - *15* Nisan 1341 (15 Nisan 1925) Numara: 2340

İsyan Sahasında Yeni Müsademe Olmamıştır

AKŞAM - 16 Nisan 1341 (16 Nisan 1925) Numara: 2341
Devlete ve Cumhuriyete Kasteden Hainin Akibeti

اقشام

مرتوم ، وارطوده اقامه‌ی اولیه‌سی آنه‌رق و شرق استقلال محکمه‌سنده محاکمه ایدیلمك اوزره دیاربکره گوندریله جکدر

دوره قرقوده سنه‌ی اکره اجتماعی

آیری آیری لایحه‌لر حالنده بولنان بو اساسلره گوره ، آنقره استقلال محکمه‌سنده شرق استقلال محکمه‌سی کبی صلاحیت ویرلمشدر

فاجعه‌ی خیر حقنده کی قرار تبلیغ ایدیلدی

پنجشنبه گونی تعطیل !

استانبولی سیاحلره نصل آکلاتیورلر !

AKŞAM - 21 Nisan 1341 (21 Nisan 1925) Numara: 2346
Şeyh Said Nasıl Propaganda Yapıyordu?

AKŞAM - 27 Nisan 1341 (27 Nisan 1925) Numara: 2349
Şeyh Said'in İsticvabına Başlandı
Ankara'da Muhakemeleri İcra Edilen Mevkuflar

AKŞAM - 12 Mayıs 1341 (12 Mayıs 1925) Numara: 2364
İsyanın Tasfiyesine Doğru
Diyarbekir'de 15 Asi Daha İdam Edildi - Seyyid Abdülkadir
Çarşamba Günü Muhakeme Edilecek - Şeyh Said'in Evrakı Müddei-i Umumiliğe Verildi

AKŞAM - 23 Mayıs 1341 (23 Mayıs 1925) Numara: 2375
Urfa Mebusu Ali Bey'in Söyledikleri

AKŞAM - 24 Mayıs 1341 (24 Mayıs 1925) Numara: 2376
Dahiliye Vekaletinin vilayetlere Tebligatı

شیخ سعیدك محاکمه سنه باشلاندی

عاصیلرك سرکرده سی، اکر عصیانده موفق اولسه ایدی، خرستیانلرك الی، یاد و اجنبیلرك دینی کیمکسه !..

فرانسز پارلمنتوسنده کورولمقده مذاکرات

فاس حفنده کی استیضاح مذاکراتی اثنا سنده توموبیتلر حکومته هجوم ایتدیلر

شهرلری زیارت

چناق قلعه یه خصوصی بر واپور کیدیور

مرسین یانغینی

حکومت قوناغی قصداً یاقیلدیغی تحقق ایتدی

پیرنت هوا رنده برقضا

«ثروت» مدیر مسئولی

شهرك میز لکی

امانت استانبوله چوپ فامیونلری کتیریور

سفر برلك الغاسی

بر ثروت قضاسی

یارلمانوده برمصادره

صوفیده اعدام ایدیلنلر

تدقیق هیئتلری

فرانسز سفیری یارین کلیور

اکسپنسیارس کلدی

«کلیوزه» «دکل» «کیزه»

طیا. جمعیتی یانغوسی

AKŞAM - 29 Mayıs 1341 (29 Mayıs 1925) Numara: 2381
Şeyh Said'in Muhakemesine Başlandı

AKŞAM - 30 Mayıs 1341 (30 Mayıs 1925) Numara: 2382
Nasıl Asıldılar?

AKŞAM - 31 Mayıs 1341 (31 Mayıs 1925) Numara: 2383
Diyarbekir Muhabir-i Mahsusumuzun Telgrafları

AKŞAM - 1 Haziran 1341 (1 Haziran 1925) Numara: 2384
Şeyh Said'in Muhakemesi Hakkında Muhabir-i Mahsusumuzun Mufassal Telgrafnamesi

AKŞAM - 2 Haziran 1341 (2 Haziran 1925) Numara: 2385
Şeyh Said Muhakemesinin Üçüncü Celsesi

اقشام

وسوم ۲۳۸۶ — یدنجی سنه — هریوده پنجشنبه ۳ حزیران

وركچه خزينهسي

هركون نشر اولنور ، مطبوعه ده ترتيب اولنور

وركچه شرائطي

يهاداشيه

۳ حزيران
۱۲ حزيران

طلعه واردات ملتيه

وارالقنونه ايشلك برمحرمزه ياپاني

ورك ملتي وارالقنونه ايتديكي فدا كارلغي قيمتلي كجلر پيشديرلسيله متوج كورمك ايستر

فرانسه نك امنيتي

باسه وكيل يه لوزه نك استرداد بورغده سي نطقي

طولدن معاش

متفاعديه ، ايتام وارامله اوده سنه نك معاسه ويريليور

شيخ سعيد نك محاكمه سنك دردنجي جلسه سي

شيخ سعيد بو جلسه ده ده صورولان مختلف سؤاللره شايان دقت جوابلر ويرمشدر

آسكيتك زوجه سي

نشر ايتمه يكي خاطراتنده لويه جورج ايچون نه ديرميش؟

« آموندسن » ه نه اولدي؟

قاشفك عاقبتنده نكبيين اولونلره ، بدبين اولانلره وار

طياره فاجعه سي يوركده دهشه ايكن ..

زاپون مختلي

« لويتيا » سه ايلدي

امانت مأمورلرينه سريوسه

ايران سفيرينك بومبه حركتي

فوزي پاشا بوكوده گلدي

بكرسه سفيري يا يه گيديور

محكمه گوري وارداتي

فرانسه نك امنيتي

باسه وكيل يه لوزه نك استرداد بورغده سي نطقي

طولدن معاش

متفاعديه ، ايتام وارامله اوده سنه نك معاسه ويريليور

شيخ سعيد بو جلسه ده ده صورولان مختلف سؤاللره شايان دقت جوابلر ويرمشدر

آسكيتك زوجه سي

نشر ايتمه يكي خاطراتنده لويه جورج ايچون نه ديرميش؟

« آموندسن » ه نه اولدي؟

قاشفك عاقبتنده نكبيين اولونلره ، بدبين اولانلره وار

طياره فاجعه سي يوركده دهشه ايكن ..

زاپون مختلي

« لويتيا » سه ايلدي

امانت مأمورلرينه سريوسه

ايران سفيرينك بومبه حركتي

فوزي پاشا بوكوده گلدي

بكرسه سفيري يا يه گيديور

محكمه گوري وارداتي

AKŞAM - 3 Haziran 1341 (3 Haziran 1925) Numara: 2386
Şeyh Said'in Muhakemesinin Dördüncü Celsesi

اقشام

AKŞAM - 4 Haziran 1341 (4 Haziran 1925) Numara: 2387
Şark İstiklal Mahkemesinde Dünkü Muhakeme

عبدالقادر، پالولی کورسعدی واسطه‌سیله، مستر «ته‌میله‌ن» نامنده بر انکلیز مأموری ظن ایتدیکی مرکز مأموری نظام‌الدین یکه نه تکلیفلر درمیان ایتدی ومقابلنده نه‌لر ایسته‌دی ؟

استانبولده ایلك هیکل

کلخانه‌یارقتلك دکره ناظرلك یوکسك محلنه یوك عازی‌لك طوبخدن هیکلی دیکیلیور

ماجده خانمك عائله‌سنك ایضاحاتی

عبدالقادر افندی - ماجده خانم

«صلح ورفاه عاملی اولمق ایستیورز»

هیئت فساده مفتده آنقره‌ده بر چوق معلومات

لوزده سفیری فریدبك آنقره‌دن هرکت ایتدی

آنقره‌ده بوکوکلی اجتماع

محاسبه عصمیه بیقدی

بریوتان چته‌سی محلی حکومتی فسخ ایتدی

هیئت فساده

توقیف ایدیلنلر و سریست براقیلانلر

طیاره گمیسی یانقوسی

AKŞAM - 8 Haziran 1341 (8 Haziran 1925) Numara: 2391
Maslub Abdülkadir ile Rüfekasının Ele Geçirilen Hıyanet Vesikaları

AKŞAM - 10 Haziran 1341 (10 Haziran 1925) Numara: 2393

Şeyh Said ve Avenesinin Dünkü Muhakemesi

Ankara İstiklal Mahkemesinde Müddei-i Umumi Kominstlik Tahrikatında Bulunmuş Olanların Evrakını Tedkik Ediyor

اقشام

AKŞAM - 11 Haziran 1341 (11 Haziran 1925) Numara: 2394

Diyarbekir İstiklal Mahkemesinde Şeyh Said'in Muhakemesine Devam Edildi

Ankara İstiklal Mahkeme Reisinin Gazetemize Beyânâtı

Lütfi Fikri Bey Dün Akşam Kadıköy Merkezi Tarafından Tahliye Edildi

اقدام

شیخ سعید و عموسنك محاکمه عائد ضبطنامه

شیخ شریف العزیزه کیردیکی زمان حکومت قوناغنه کیده رك والیلك مقامنه قورولدیغی حالده محاکمه ده هرشیئی یلدمه مزلکدن کلیور

یونانلیلرله ائتلاف

روسلرله مناسباتمز

هیئت فساديه مسئوليتی

بوتون تورکیه ده کی اموال غیر منقوله نك قیمتلرینك تثبیتی ایچون فعالیته باشلانمشدر

پاریس تزیینات سرکیسنده کی تورك پاویونی

318

AKŞAM - 15 Haziran 1341 (15 Haziran 1925) Numara: 2398
Şeyh Said ve Avenesinin Muhakemesine Ait Zabıtlar

دون گنج والینك محاكمه‌سی اجرا ایدیلدی

گنج والینك عصیانه تحریكاتی مقدمه‌سنه مختلف برلرده گندیسنه وقوع بولدیغی اسنادلی اوزره باص ایتدیگی آكوشیطه‌نك محاكمه‌سنه دیون گوچلو مقدمه‌نك برمرحله جواب ویرمه‌سی مقدر

میخالاتوپولوس بیانامه اوقومایه‌جق

ثلیمان رئیسی «دكرجیلك چوق فازلانجلی بر مسلكدر، لكن یولی یلمه‌یورز» دیور

بیانات محرره‌سی ایچون بر لوحه‌سی؟

زراعت قراری

گی مرتان قاپوسی

فاضی گوزنده‌گی مظهریات

طیاره جمعیتی پانقوسی

ناجی پاشا آطه‌سنده

AKŞAM - 17 Haziran 1341 (17 Haziran 1925) Numara: 2400
Dün Genç Valisinin Muhakemesi İcra Edildi

اقشام

AKŞAM - 20 Haziran 1341 (20 Haziran 1925) Numara: 2403

Şeyh Said ve Avanesinin Muhakemeleri Bitiyor

AKŞAM - 22 Haziran 1341 (22 Haziran 1925) Numara: 2405
Mevkuf Gazeteciler Henüz Sevk Olunmadılar

AKŞAM - 24 Haziran 1341 (24 Haziran 1925) Numara: 2407
Ünyeli Kâmil'in Muhakemesi

AKŞAM - 25 Haziran 1341 (25 Haziran 1925) Numara: 2408
Şeyh Said ve Avenesi Hakkındaki Mahkeme Kararı Cumartesi Tebliğ Edilecektir

AKŞAM - 27 Haziran 1341 (27 Haziran 1925) Numara: 2410
Şeyh Said'in Davasından Daha Mühim Bir Dava
Derebeyleri Vilâyât-ı Şarkiyeyi Nasıl Kasıp Kavuruyorlardı?

AKŞAM - 29 Haziran 1341 (29 Haziran 1925) Numara: 2412
Diyarbekir İstiklal Mahkemesinde Süreyya Bey'in İddianamesini Okuduğu Celse

ملیت

استقلال محکمه‌لری نظرنده تورکیه واستانبول مطبوعاتی

اعمار فقره

صوك وضعیت

موسیو دوژوومنل

یاکلش بر شایعه

تورك اوجاغنده قوئس

یاکوتخردسی

آنقره‌نك سیاسی یولیلری

MİLLİYET - 13 Şubat 1926 Numara: 3
İstiklal Mahkemeleri Nazarında Türkiye ve İstanbul Matbuâtı

ملیت

ایتالیا و آلمانیا

ترووه‌نل آنقره‌ده یالموم‌مطلقه اولان مصالحه‌لری مذاکره ایده‌جك

فرانسز فوق العاده قومیسری آنقره‌ده کی تماسلرینه دوام ایتمکده در

موسیو دوتروه‌نل ، اتحاف زمینی حاضر بولوندقدن صوکره موسیو عودت ایده‌جك ومذاکراتی فرانسز سفیری موسیو آبه‌ساده‌وا اکمال ایده‌جك در

شرق محکمه‌سنده

یونان باش مرخصی شهرمزه کلدی

موسیو بابا مسائل مطلقه‌نك حسن صورتله حل ایده‌جکندن امین اولدیغنی سویلیور

جاسوس مظنونلرینك محاکمه‌سی باشلادی

آنقره استقلال محکمه‌سی دون جاسوسلق مظنونلرینك یکنوسك استوانی اجرا ایتمشدر

بکی آرناودمقیری

یالمانده بولونمشدر

نکیر شناعی

بوبوك طیاره یاپانوسی

MİLLİYET - 15 Şubat 1926 Numara: 5
Şark Mahkemesinde Dün Pötürgelilerin Muhakemesine Devam Edildi

ملیت

MİLLİYET - 25 Şubat 1926 Numara: 15
İstiklal Mahkemesi Dün Casuslar Hakkında Hükmünü Verdi

ملیت

آورپا هوسی محاربه‌ی قوقورور؟

ایتالیا ایله یونانستان آراسنده علیهمزه براتفاق موجود اولدیغنده اصرار ایدیلیور

شرق استقلال محکمه‌سی ملاطیه‌یه گیتدی

محکمه هیئتی معروضه‌یه عطف قانونیه، متعاقباً العزیزه دوزرک دیاربکره گیده‌جکدر.

MİLLİYET - 25 Nisan 1926 Numara: 72
Şark İstiklal Mahkemesi Malatya'ya Gitti

